

**Сергій Дзюба, Марія Пучинець, Віталій Назаренко,
Григорій Войток, Сергій Кордик, Олександра Гостра**

ЧЕРНІГІВ У ВОГНІ

Книга третя

Сергій Дзюба, Марія Пучинець,
Віталій Назаренко, Григорій Войток,
Сергій Кордик, Олександра Гостра

Чернігів у вогні

Книга третя

**Журналісти газети «Чернігівщина» –
про війну з російськими загарбниками
і героїчну оборону Придесення та України**

Консультанти – полковники ЗСУ Валентин Буряченко,
Вадим Мисник та Олександр Єрмоленко

Спільний проект газети «Чернігівщина: новини і оголошення»,
ОК «Північ» Збройних Сил України і Міжнародної літературно-мистецької
Академії України, яка об'єднує письменників, журналістів, перекладачів,
науковців, державних та громадських діячів із 70 країн

ЧЕРНІГІВЩИНА
новини і оголошення

Чернігів
Газета «Чернігівщина»: новини і оголошення»
Міжнародна літературно-мистецька Академія України
Видавництво «Десна Поліграф»
2024

Сергій Дзюба (керівник проекту), Марія Пучинець, Віталій Назаренко, Григорій Войток, Сергій Кордик та Олександра Гостра (автори), полковники Валентин Буряченко, Вадим Мисник і Олександр Єрмоленко (консультанти).

Чернігів у вогні. Книга третя: Журналісти газети «Чернігівщина» – про війну з російськими загарбниками, героїчну оборону Придесення та України. – Чернігів: Газета «Чернігівщина: новини і оголошення»; Чернігів – Київ: Міжнародна літературно-мистецька Академія України; Чернігів: Видавництво «Десна Поліграф», 2024. – 676 с.

ISBN 978-617-8145-27-9

Така очікувана читачами збірка «Чернігів у вогні. Книга третя» побачила світ! Цей тритомник, – унікальний, бо його автори та персонажі пережили нашестя лютої російської орди, мужньо боронили рідний край і зараз разом наближають нашу Перемогу над ненависним ворогом. Попри всі шалені обстріли ракетами, артилерією і «Градами», й такі жорстокі бомбардування (нелюди скидали з літаків на місто 500-кілограмові бомби), Чернігів героїчно вистояв, а загарбники щезли, немов примари... Кожен рядок цих вражаючих книг буквально написаний кров'ю, тому вони нікого не залишають байдужими. Причому книжки створено під час запеклої війни, незадовго після описаних подій. Нині ці матеріали вивчають науковці, їх читають учні та студенти.

Бо це – вже наша сучасна історія, не лакована, не вкрита якимось штучним, помпезним глянцем, не вигадана, а справжня, трагічна та героїчна водночас. Історія, якою ми з вами можемо справедливо пишатися. Тому ми – надзвичайно горді, що мешкаємо в місті-герої Чернігові та на Придесенні.

На обкладинці:

видатний полководець, Герой України, генерал-лейтенант Сергій Наєв по-батьківському спілкується з нашими бійцями

Книжка побачила світ за сприяння генерального директора ТОВ «Земля і Воля», Героя України Леоніда Яковишина, заступника голови Чернігівської обласної ради Дмитра Блауша, підполковника, захисника України Андрія Требуха (легендарного «Кліща»), директора Української громади Сіднея, викладача університетів і центральної української школи в Австралії, кандидата наук із літературознавства Софії Мицак та голови ГО «Бекет», волонтера Олександра Вайла.

УДК 94(477.51) «2024»

© Дзюба С. В., Пучинець М. О., Назаренко В. І.,

Войток Г. А., Кордик С. І., Гостра О. О., тексти, 2024

© Газета «Чернігівщина: новини і оголошення», 2024

Розділ перший

ЗАХИСНИКИ УКРАЇНИ

Зі зброєю в руках

*Герой України, генерал-лейтенант Сергій Наєв
із мужніми захисниками Батьківщини*

Той, хто порушив плани кремля

Колесо новітньої історії крутиться в Україні, новий світовий порядок знову визначається на теренах великого Степу під канонаду калібрів, штурми піхоти і розриви важких авіабомб. Цілком можливо, що ще два з половиною роки тому історія України могла б закінчитись взяттям Києва та втратою української державності. «Верхи» до кінця не вірили в те, що велика війна – неминуча, і тільки нечисленний армійський генералітет готувався до найгіршого.

Коли ж брудний кирзовий чобіт російського солдата перетнув державний кордон з Україною, а танки наблизилися до Чернігова та Києва, в Україні діяв всього-на-всього правовий режим надзвичайного стану, який розширював повноваження поліції й силовиків, але не дозволяв ефективно діяти армії.

Тоді Командувач об'єднаних сил Збройних Сил України генерал-лейтенант Сергій Наєв взяв на себе відповідальність і ухвалив доленосне рішення, яке дозволило ЗСУ воювати. Наразі генерал-лейтенант і Герой України перебуває в резерві й висловлює готовність захищати країну далі, чекаючи на наказ міністра оборони. Нам вдалося поспілкуватися з представником найвищої офіцерської еліти держави і запитати про те, що цікавить багатьох українців.

Наша зустріч відбувається у дворі однієї зі столичних будівель. У дворі **Сергій Наєв** час від часу виходить на перекур. По дорозі до його кабінету з генералом, якого поставили у резерв, вітаються солдати: хтось виконує військове вітання, хтось бажає здоров'я; багатьох із них генерал знає особисто, тисне руку, відповідає взаємними побажаннями. Відчувається невдавана повага до людини, рішення якої вплинуло на хід української історії. Чи знають про це українці? Армія знає напевне!

Основне наше спілкування проходить у маленькому кабінеті, умебльованому двома столами та чотирма стільцями. З апаратури в генерала – лише власний смартфон. Сергій Наєв не схожий на більшість паркетних генералів, що прокладали свій шлях до вершин завдяки кумівству та особистим зв'язкам. Таких «паркетних» вистачає в російській армії.

На відміну від них, Наєв виглядає бадьорим і підтягнутим. Помітно, що, попри напружений графік, генерал намагається тримати себе у формі, а нині, певно, тим паче, адже після відставки часу в нього з'явилось більше. Втім, це лише здогади. Ми ж починаємо спілкування.

– Слава Україні! Пане генерал-лейтенанте, якщо дозволите, то почнемо з того дня, у який росіяни просунулись на Півдні – а в нас тільки над-

Сергій Наєв

звичайний стан, немає Ставки і зв'язані руки армії. Всі пам'ятають, як Ви взяли на себе відповідальність і видали бойові розпорядження бойовим частинам висунутись на рубежі. Чи можна так сказати, що без Вашого рішення картина зараз була б інакшою? І взагалі: яка роль армійського генералітету на той час?

– З початком підготовки до відбиття широкомасштабної агресії я перебував на пункті управління в Центрі України і мав відповідні розпорядчі документи, які зобов'язували спланувати оборонну операцію Сил оборони України. Подальші дії потребували правового врегулювання, і про це було прямо сказано у відповідних документах, які я отримував, перебуваючи на пункті управління, щодня заслуховуючи командувачів угруповань: це було п'ять сухопутних угруповань, одне, яке займалося Азовським і Чорним морем, і угруповання повітряної складової.

Кожного дня ми здійснювали заходи підготовки військових частин, підрозділів у штатах мирного часу до подальших бойових дій. Ми отримували відповідні розвідувальні дані, в яких було вказано, що противник накопичує сили на тому чи іншому напрямку, але не вказувалося, що противник вже завершив створення ударних угруповань. Коли 19-го лютого противник почав здійснювати евакуацію цивільного населення з тимчасово окупованих Донецької та Луганської областей, і розмах цієї евакуації, за даними їхньої пропаганди, сягав майже мільйона осіб, стало зрозуміло, що щось назріває.

Відповідно, реагуючи на зазначені дії, 21-го лютого я дав розпорядження угрупованням на висування в райони призначення. Але деякі командувачі просили надати письмове підтвердження. Я не мав таких повноважень у зв'язку з неврегульованою у правовому полі діяльністю Збройних сил України на той час, і 23-го лютого віддав письмове розпорядження на виконання завдань. В подальшому, перебуваючи на пункті управління, була різного роду розвідувальна інформація, і одна з них, про яку мені доповів начальник розвідки, була отримана неофіційним шляхом від його друга, який служив в одному з розвідувальних органів України, про те, що може 24 числа бути присутність російських військ на території України.

Взявши до уваги цю інформацію і керуючись власним передчуттям, оцінкою ситуації, ввечері 23-го числа довів до військ, що, на мій погляд, зранку 24-го числа можливе широкомасштабне вторгнення російської федерації. Наказав усім командувачам вжити максимальних заходів у час, який залишився, для завершення підготовки з відбиття агресії. В подальшому прибув на пункт управління, де зібрав своїх офіцерів і довів їм своє переконання про те, що, з моєї точки зору, о 4-тій годині ранку 24-го лютого розпочнеться повномасштабне вторгнення, і наказ зайняти по-бойовому свої пункти управління.

Ми побачили, як спочатку противник підняв у повітря літак-ретранслятор у повітряному просторі Білорусі. Я запитав старшого від оперативного командування повітряних сил, чи було раніше таке. Він сказав, що жодного разу такого не було, і що це є однією з ознак того, що ворог буде наносити ракетні удари. У подальшому він мені доповів, що літак російської федерації порушив повітряний простір України, здійснивши бомбові удари по аеродромах у Краматорську та по пунктах управління у Часовому Ярі Донецької області.

Надалі почала надходити інформація про обстріли прикордонних командатур Державної прикордонної служби України. Ми відбивали агресію. Звісно, якщо б не було ухвалено рішень на рівні Головнокомандувача ЗСУ, на моєму рівні, а також треба віддати данину всім командувачам угруповань, які проявляли розумну ініціативу, висували війська, здійснювали підготовку до відбиття агресії, тоді б за таких умов російській федерації вдався б план захопити Україну за три дні, окупувати столицю, змінити владу і зробити так, щоб Україна назавжди стала сателітом росії.

– Вони планували поставити маріонеткову владу?

– Так. Звісно. Після того, як вони реалізували б свій замисел, захопивши владу, вони б здійснили державний переворот і поставили б ту владу, яка пішла б їм на поступки.

- На той час американці попереджали, і є така думка, що вони не сподівались, що Україна вистоїть, тому в нас не було важкої зброї. Але, як відомо, широкій війні передувало активне і масове знищення складів із боєкомплектом. Це відбувалося при Порошенку і, якщо не помиляюсь, не подавалося як диверсії. Взагалі влада якось намагалась оминати цю тему. Це були диверсії? З чим ми взагалі, як кажуть, зустріли «другу армію світу»?

- Склади не були повністю порожніми. Ракетами та боеприпасами, які були у ЗСУ, ми відбивали напад до квітня взагалі без будь-якої допомоги з боку країн-партнерів в плані додаткового постачання боеприпасів. На початку травня надійшли перші артилерійські системи 155-го калібру з боеприпасами, а до цього часу ми боролися тією зброєю та припасами, які були в нас на озброєнні. Завдяки цьому нам вдалося зробити дуже багато. По-перше, ми не допустили захоплення Києва.

По-друге, ми не допустили заходу російських військ на територію Одеської області і позбавлення України виходу до Чорного моря. Окупанти намагалися оточити угруповання Збройних сил України, яке перебувало на території Луганської та Донецької областей. А це понад 15 бригад. Це йому також не вдалося завдяки рішенням на стратегічному та оперативному рів-

нях, і тут, безумовно, треба віддати шану нашим простим хлопцям – солдатам і сержантам, які жертвували своїм життям, боронячи українську землю на всіх напрямках.

Ворог почав реалізацію свого замислу на початку квітня, коли силами 42-ї мотострілецької дивізії 58-ї загальновійськової армії розпочав наступ на Запорізькому напрямку. Я керував безпосередньо на пункті управління діями 55-ї та 44-ї окремих артилерійських бригад. У повітря була піднята вся наявна в тому районі безпілотна авіація. Протягом шести годин ми завдавали вогневе ураження по колонах ворога. І того дня противник не зумів просунутися, зазнав втрат і відкотився назад.

– «Друга армія світу» – це справді так, чи їхні можливості перебільшені?

– Ми маємо розуміти, що в РФ є ядерна зброя. Зважаючи на ядерний потенціал, його потужність, інституції, які здійснюють оцінку ієрархії армій, поставили російську армію на таке місце завдяки ядерному потенціалу. Стосовно того, що збройні сили РФ не змогли здійснити у швидкому темпі окупації України й повалення державної влади, ми бачимо, що не все так гладко у них. Ми маємо усвідомити, що їх просто більше за чисельністю. Але

треба розуміти, що російську армію як противника не слід недооцінювати. Вони вчаться доволі швидко, і технічний потенціал мають значний... Друга вона чи якась інша – умовна градація, що залежить від багатьох факторів і змінюється в часі.

– Як Ви оцінюєте зміни серед силовиків у російській федерації? З чим це пов'язано і чим це може бути небезпечно для нас?

– У російській федерації при існуючому політичному режимі побутує думка, що мілітаризація, пропаганда і залякування можуть перемогти Західний світ. Тому вони дуже систематизували власну країну, вжили заходів щодо збільшення частки оборонно-промислового комплексу, виділили чималі кошти на ресурси для підвищення потужності збройних сил. Зміна міністра оборони також пов'язана з тим, що рф робить ставку на збільшення військового ресурсу. Тому, що б не відбувалося на їхній території, можна ствердно сказати одне: вони нічого не роблять такого, що було б корисне для нас. Нам необхідно займатись власними ресурсами, власними збройними силами і опором цій агресії.

– У листопаді 2023 року Ви прогнозували, що війна може вийти за межі Сходу та Півдня України, а росія отримує військові ресурси від КНДР та Ірану. Ми бачимо, що Ви були праві по Харківщині. Чи можливий ще один сценарій по Сумщині та Чернігівщині?

– Варто розуміти, що коли починалося широкомасштабне вторгнення, я своїм підлеглим генералам говорив про те, що вони мають розуміти одне: війська противника зайдуть настільки глибоко, наскільки ми їм це дозволимо. Зараз, після провалу їхнього блицкригу, на який вони сподівалися, вони перейшли до війни ресурсів. Вони намагаються наступати будь-якою ціною, аби і світу, і власному населенню продемонструвати свою силу... Вони намагаються володіти стратегічною ініціативою, а той, хто наступає, – той у кращому становищі для початку певних політичних перемовин.

Для того, щоб створювати наступальний потенціал на тому чи іншому напрямку, необхідний ресурс. Повномасштабна війна, яка вже триває два з половиною роки, забирає кращих людей не тільки в Україні. Але й забирає наступальний потенціал збройних сил рф. Ми нищимо ворожі сили, і таким чином ворог втрачає цінні кадри, які були підготовлені для війни. Для того, щоб створити загрозу, необхідні війська і їх забезпечення. Дуже важливим чинником є логістика. Всі ці напрямки наступу необхідно забезпечувати. Розпорозувати сили з військової точки зору дуже проблематично.

На харківському напрямку однією з цілей росіян є вихід у тил угрупованню, яке боронить Куп'янський напрямок. Тому будь-які дії мають кінцеву мету. Щодо наступу з Півночі відповім коротко: все може бути, але потріб-

ні відповідні сили. Якщо мине час і ворог зуміє накопичити людський ресурс, озброєння, військову техніку, то таке може бути. Але станом на зараз потужної сили розвивати наступ на інших напрямках не проглядається. Та ми маємо слідкувати за ходом подій, щоб наперед вживати заходів на цих напрямках. Ну і, звісно, на кожному з напрямків ми

маємо продовжувати будувати фортифікації, укріплення, мінування місцевості та підготовку військ.

– Тобто росіянам потрібна мобілізація і певний період часу для підготовки?

– Все залежить від поставлених завдань. Якщо просто заходити в прикордоння диверсійно-розвідувальними групами – це одне. Якщо здійснювати вогневий вплив і заходити обмеженими цілями – це інший склад. Щоб наступати на Півночі України і при цьому підтримувати наступальний потенціал у Донецькій і Луганській областях – це зовсім інший комплект військ. Для цього не завжди потрібна мобілізація. Згідно з оцінками, населення російської федерації підтримує війну не тільки словами, але і вступає до лав їхньої армії. Їм виділяють «підйомні» виплати в грошовому еквіваленті до 5 тисяч доларів. Завдяки цьому вони поповнюють армію, поновлюють втрачені. Це більш тривалий процес.

Звісно, мобілізація пришвидшить накопичення їхніх сил. Тому треба чітко розуміти, що доки в нас є час, нам необхідно зміцнювати нашу оборону. Ще одне: мобілізація – непопулярна категорія, але вона – не панацея. Тут

ідеться про співвідношення кількісних і якісних показників. Також важливо розуміти, яка реальна наявність ОВТ (озброєння та військової техніки) у військах РФ зараз і на перспективу. Якщо їх недостатньо, то обсяги призначення мобілізаційних резервів будуть змінюватися.

– Пане генерале, у них проблем із мобілізацією немає, у нас – навпаки. Як виправити ситуацію?

– Є фахівці, які опікуються питаннями мобілізації, я не дотичний до них. На мою думку, треба відновити те емоційне забарвлення, яке було на початку агресії, щоб кожен українець зрозумів, що справа захисту держави – це справа кожного з нас. Головне – зробити так, щоб люди йшли за покликом серця, і йшли самостійно.

– Яке значення Чернігова в обороні України, і яка роль Чернігівщини загалом?

– Значення Чернігівщини дуже вагоме. Ми знаємо, що на початку повномасштабної війни, щоб захопити столицю України, ворог заходив із трьох напрямів: Чернігівського, Сумського та білоруського. Чернігівщина зуміла стримати ворожі сили безпосередньо навколо Чернігова, не допускала заходу окупаційних сил у місто, а також знищувала його сили, які намагались обходити Чернігів і рухатись у бік Києва.

На Чернігівщині окупаційні війська значно послабили бойовий потенціал, і коли вони доходили до Києва, то вже не були такою вагомою силою. Ворог зрозумів, що кожен метр нашої землі він проходить із втратами, а похід в Україну не став для них легкою прогулянкою. Ландшафт Полісся є дуже складним для окупантів, а наявність там лісів є хорошим аспектом для ведення оборонних боїв і партизанської боротьби. Ліси допомогли боротись із російським окупантом, тому я принагідно хочу закликати українців берегти ліси.

– Досі всі ламають голови, чому росіяни так швидко відступили з Київщини та Чернігівщини, причому вийшли майже неушкодженими, перекинувши ці резерви згодом на інші оперативні напрямки. Це була якась домовленість чи частина військової стратегії?

– Ворог частково виконав свої завдання, але його сили, які підійшли до Києва, були геть розпорошені. Збройні сили України здійснювали ефективні удари по ворожій логістиці, і так само на Південному Сході, коли ворог

зумів зайняти Херсон і намагався відрізати Україну від Чорного моря – там так само били ворога, знижуючи його бойовий потенціал. Тими силами, які були створені до початку агресії, армія росії не змогла виконувати завдання одночасно на Півдні, Півночі та Сході України.

Відтак у зв'язку з тим, що Київ їм не вдалося захопити, вони ухвалили рішення перекинути сили на Схід і Південний Схід для того, щоб розвивати успіх на інших напрямках. Звісно, прийняттю ворогом рішення залишити Чернігівщину та Київщину сприяли і ліси Чернігівщини, і партизанський рух, але не можна сказати, що тут били ворога краще, а на Півдні чи Донбасі – менше. Це була боротьба українців за кожен метр нашої землі, і завдання було – знищити якомога більше ворожої сили.

– За оборону Чернігівщини найвищими відзнаками були удостоєні троє людей: командувач ОК «Північ» Віктор Ніколюк, комбриг Першої Сіверської танкової Леонід Хода та командир Чернігівського військового госпіталю Олександр Слесаренко. Як Ви як командувач Сил оборони України особисто оцінюєте їхню участь?

– Всі ці офіцери проявили себе з найкращого боку і цілком заслуговують звання «Герой України». Генерал Ніколюк вміло організував керів-

ництво оперативним угрупованням військ, сам особисто був присутній на загрозованих напрямках, постійно переміщувався, володів станом справ, вів за собою людей.

Командир першої танкової бригади Леонід Хода правильно організував оборону Чернігова, тому що саме ця бригада мала завдання обороняти місто. Він зберіг людей, правильно маневрував, наносив вогневі ураження, не допускав входження ворожих сил на територію Чернігова.

Начальник військового госпіталю Олександр Слесаренко в умовах постійного впливу авіації та артилерії організував і здійснив надання кваліфікованої медичної допомоги, залучив до цього цивільних лікарів. Кожен із цих офіцерів проявив найкращі організаторські й людські якості.

– Величезна проблема армії – це бюрократія. У лавах ЗСУ вже ходить злий жарт про «УПА» – українську паперову армію. Через цю бюрократію часто затягують важливі рішення, на баланс військових частин не ставлять ті чи інші речі, бо їх потім буде складно списати. Як вийти з цього бюрократичного пекла? Хто має вивести з нього ЗСУ?

– Свого часу декілька років тому, виступаючи на одному зібранні, яке стосувалося стану військової дисципліни, я сказав таке: в ЗСУ є правильно виписані документи, закони, норми та правила – їх необхідно просто виконувати. Для того, щоб ця «машина» працювала, мають бути фахово підготовлені спеціалісти.

До речі, роль особистості в історії ніхто не скасовував. У командира, який здатний вести за собою людей, правильно організовувати бойові дії, все добре також і в тилу. Для цього просто необхідно працювати, допомагати підлеглим, тобто правильно організовувати процес. Меж досконалості не існує, але зараз не час замислюватись над тим, щоб зупинити ведення бойових дій і розпочати підготовку чи нашвидкуруч щось міняти. Змінювати необхідно підхід і особисте ставлення людей. От в цьому проблема.

Якщо командир військової частини – хороший організатор, то він хороший не лише в бою, але і в організації тилового забезпечення. Там, де необхідно міняти, – будемо міняти, але завантаження і прикриття паперами – це не мій стиль керівництва. Я завжди довіряю своїм підлеглим, і підлеглі довіряють мені. Головне – щоби слову командира вірили.

На презентації збірки «Чернігів у вогні. Книга друга» в Чернігівській обласній раді (справа – наліво): командувач Об'єднаних Сил ЗСУ, генерал-лейтенант, Герой України Сергій Наєв, редактор обласної газети «Чернігівщина», журналіст Сергій Дзюба, головний капелан ОК «Північ» Антоній Панасенко та підполковник Андрій Требух (легендарний «Кліщ») з прапором газети «Чернігівщина», де серед автографів героїв двотомника «Чернігів у вогні» є і підпис генерала Сергія Наєва (листопад 2023 року)

– Вас називають «генералом північних воріт». Крайній проміжок часу на посаді Ви відповідали за укріплення Півночі. Наскільки укріплений кордон? Росіяни теж почали активно укріплюватись на наших межах, що, очевидно, відбувається не просто так. Готуються до чогось?

– Взагалі це проста військова справа – будувати оборонні рубежі вздовж кордону. Вони можуть бути використані як для оборони, так і для підготовки наступу з обох боків. Зроблено дуже багато, але необхідно продовжувати цю роботу. Це пов'язано з тим, що укріплення переднього краю зазвичай здійснюють військові інженери.

Ми копаємо всі оборонні рубежі, здійснили мінування, і нам необхідні війська для того, щоб це утримувати. Наприклад, за кожним мінним полем має бути стрілецьке відділення на відстані 400 метрів. Ця відстань прорахована таким чином, щоб ворог не завів своїх саперів і не зняв мінні загородження. Ще раз підкреслю: зроблено багато і на совість, роботи треба продовжувати, бо меж досконалості немає. Треба зробити так, щоб місткість оборонних рубежів була розрахована на максимальну кількість військ. Зараз військ на рубежах є стільки, скільки є, але якщо будуть посилені резерви, необхідно всіх розмістити.

– На Вашу думку, чи наявність західних літаків, про які всі говорять, здатна змінити хід війни на нашу користь?

– Наявність західних літаків може суттєво покращити баланс сил на полі бою. А для того, щоб вони стали зброєю перемоги, має бути така кількість авіації, яка б «закрила собою сонце» для тих, хто буде на землі. У військовій справі є така річ, як співвідношення сил і засобів. Якщо ця кількість літаків буде у співвідношенні такою, що ми здатні перемогти російську федерацію, тоді це буде зброя перемоги.

Генерал Сергій Наєв – надійний друг та уважний читач газети «Чернігівщина». Його дарчі підписи та автографи є на перших сторінках газети і на двотомнику «Чернігів у вогні».

Якщо нам дадуть стільки, скільки мають дати, то це підвищить спроможності армії і ми будемо тримати противника на відстані від наших позицій. Літаки нам потрібні для досягнення

якщо не панування в повітрі, то хоча б переваги на певних фронтах і територіях і в певний період часу.

- Що потрібно для перемоги України?

- Україні для перемоги необхідні сили і засоби. Сили – це український народ, а засоби – це та зброя, завдяки якій підготовлений український народ буде знищувати ворожу силу.

- Роль національно-патріотичного виховання: чи варто приділяти увагу допризовній підготовці юнаків?

- Ця роль є дуже вагомю. Для того, щоб стати патріотом, замало народитися українцем, треба бути вихованим як справжній патріот. Для цього потрібно увібрати в себе все українське змалку. Ми бачимо, як працює ідеологічна машина в російській федерації. Завдяки цьому вони виховали своє населення у ненависті до всього українського, а нам потрібно виховати свою націю, зберегти унікальний національний код, розвинути і поширити його, щоб справжніми українцями ставало дедалі більше молодих людей. Армія може цьому сприяти і допомогти, але цей процес залежить від державних інституцій.

- Якою має бути українська армія і статус українського солдата після перемоги?

- Після перемоги наша армія має бути такою, яка здатна захистити Україну з відповідними потужностями. До українського солдата має бути вдячність і повага. І ця повага має бути від кожного українця.

- Про свою відставку Ви дізнались зі ЗМІ. Які у Вас подальші плани?

- Я планую захищати Україну. Готовий до виконання обов'язків на тих напрямках, які мені доручать. Я про це офіційно заявив, сказав про це керівництву. Перспективи не оголошують, але я свою точку сказав. Іде війна, я не можу залишатися осторонь!

Мав честь спілкуватися Віталій НАЗАРЕНКО

Фото з архіву генерал-лейтенанта Сергія Наєва

Генерал-майор Дмитро Красильников: «Ключовою фігурою у війні стає добре навчений, мотивований і озброєний військовослужбовець»

Ця жахлива війна з російськими загарбниками стала великим випробуванням для всього українського народу. Але вона показала, що Україна має своїх справжніх Героїв – незламних бійців. Ми маємо й видатних, мудрих полководців, котрими нині справедливо пишаємося на увесь світ. І серед таких прославлених рятівників Батьківщини – нинішній командувач ОК «Північ», Герой України, генерал-майор Дмитро Красильников. Дмитро Сергійович – один із перших оборонців України, хто отримав звання Героя на самому початку війни.

«Дві доби відбивався від безперервного штурму, врятував людей та техніку й не пустив ворога на Харків із Луганської області», – наголосив Президент України, Верховний Головнокомандувач Володимир Зеленський, вручаючи звання Героя України та орден «Золота Зірка» Дмитру Красильникову.

Найважчими були перші дні широкомасштабної агресії РФ проти України. Угрупування Збройних Сил України під управлінням на той час бригадного генерала Дмитра Красильникова тримало лінію зіткнення з ворогом протяжністю понад 200 км. Крім того, на півночі та сході державного кордону в Луганській області (а це близько 400 кілометрів) противник зосередив значні сили бронетехніки та особового складу.

Дмитро Красильников

Рух колон та штурмові дії загарбників здійснювалися з усіх боків! Частинам та підрозділам ЗСУ було вкрай складно надійно прикрити усі напрямки наявним на той час комплектом сил і засобів. Однак нашим бійцям під командуванням Дмитра Красильникова вдалося тоді не допустити оточення, нанести окупантам значні втрати і відбити перший найпотужніший удар в період з 24 по 26 лютого.

Хоча на запитання про порятунок Харкова в перші дні і місяці війни Дмитро Сергійович скромно відповів так: «Захист і оборона Харкова – це насамперед заслуга громади міста. Завдяки мужності, згуртованості харків'ян, сил самооборони і військових частин, які обороняли місто, – наш Харків встояв. Дії мого угрупування на Луганському напрямку і частково на Харківщині унеможливили перекидання значної частини військ для оточення та захоплення українського Харкова. Також бої, що велися тоді на Луганщині, відтягнули значну частину сил військ рф з Ізюмського напрямку. В результаті російська орда не розвинула наступ на Харків та Слов'янськ.

Нагорода від Президента України Володимира Зеленського

Окупанти були втягнуті в позиційні бої проти нашого угруповання в напрямку Лиману, Кременної, Рубіжного та Северодонецька. Зосередивши на собі основні зусилля ворога, ми забезпечили надійну оборону Харкова».

Дмитру Красильникову довелося командувати військами на Луганщині, Харківщині, Донеччині, обороною Бахмута та Північного кордону нашої держави. Саме в таких бойових діях він набував досвіду й формувався як неординарний військовий стратег.

Дмитро Сергійович народився 3 липня 1978 року на Донеччині. З дитинства захоплювався історією, цікавився життям видатних особистостей України, визвольними змаганнями та визначальними битвами, які впливали на історичний перебіг подій.

У 1995 році вступив до Одеського інституту сухопутних військ. Після випуску проходив службу в 95 окремій десантно-штурмовій бригаді. Тоді ЗС України переживали важкі часи нищення, і жививали лиш завдяки справжнім патріотам, фанатам військової справи.

«Незважаючи на надто мізерне фінансування армії, брак пального й боєприпасів, ми все одно постійно займалися підготовкою особового скла-

ду для захисту держави, – згадує Дмитро Красильников. – Навіть доводилося скидатися грошима на пальне для літаків і машин, щоб виконати програму стрибків із парашутом».

Багі, перероблене волонтерами для потреб військових

Це в подальшому, на його думку, стало підґрунтям того, що у 2014 році десантні підрозділи під час мобілізації комплектувалися насамперед строковиками, котрі проходили службу в попередні роки. Вони тоді стали найбільш боєздатними підрозділами Збройних Сил України.

У 2012 році комбат Дмитро Красильников вступив до Національного університету оборони України ім. Івана Черняховського. А в лютому 2014 року почалася війна... Спочатку гібридна, коли в Крим зайшли «зелені чоловічки». А згодом і справжня, коли в Україні «заблукали» цілі батальйонні тактичні групи росіян. Отже, у травні 2014-го його викликали в Міноборони й наказали сформувати та очолити 34 батальйон територіальної оборони Кіровоградської області.

А вже в липні того ж року бійці цього батальйону прийняли свій перший бій із лютими окупантами – брали участь у звільненні тодішнього Дзержин-

У трофейному «Тигрі»

ська (нині – Торецьк). Першими дісталися будівлі міськвиконкому бійці Сил спецоперацій, а «34-ка» разом із військовослужбовцями 169-го навчального центру «Десна» (зведена ротна тактична група) зайшла в місто з двох боків, знищила блокпости та опорні пункти бойовиків, розгромила резерви та ліквідувала групи, які намагалися відходити з міста в напрямках Горлівки та Ясинуватої.

«Тоді й ми, на жаль, понесли втрати: двоє загиблих та дев'ятеро поранених, серед яких двоє бійців з ротної тактичної групи з «Десни». Після обіду нам прийшли на допомогу десантники 95 десантно-штурмової бригади Національного університету оборони України ім. Івана Черняхівського – рота того батальйону, яким я колись командував», – розповідає Дмитро Сергійович.

Згодом на базі 34-го батальйону були створені інші підрозділи: мотопіхотні батальйони, розвідрота, артилерійський підрозділ, підрозділ протиповітряної оборони, зв'язку. У жовтні вони всі об'єдналися в 57 окрему мотопіхотну бригаду, яку у 2015 році очолив Дмитро Красильников. Ця бригада під

його командуванням брала участь у боях за населені пункти Піски, Опитне, Водяне на Донеччині, обороняли й рубежі нашої країни на південному напрямку.

13 березня 2023-го Дмитро Красильников призначений командувачем Оперативного командування «Північ». 24 серпня Указом Президента України йому присвоєно звання генерал-майор.

Ця війна показала, що в умовах відсутності переваги в повітрі, необхідної кількості ракет, артилерії тощо, ключовою фігурою стає добре навчений, мотивований і озброєний військовослужбовець. Перемога в бою – це результат кропіткої підготовки наших воїнів. На непохитне переконання генерал-майора Красильникова, обов'язок командирів полягає саме в тому, щоб зробити з учорашніх будівельників, менеджерів, таксистів сучасних бійців, які мають досконало володіти різноманітними зразками вітчизняного та західного озброєння й військової техніки, навичками тактики бою.

«Росіяни тривалий час планували операцію із захоплення України. З точки зору воєнного мистецтва вона була розрахована ретельно. Великі надії вони поклали на допомогу так званої народної міліції самопроголошених утворень на окупованих територіях – «ЛНР» та «ДНР». Загарбники не сподівалися на опір з боку цивільного населення, вони вважали, що значна його частина підтримує дії окупантів, а решта українців просто нейтрально сприйматиме це вторгнення, – говорить генерал. – Не врахувавши фактор громадянського спротиву та сил оборони України, війська РФ невдало розтягнули свої ударні угруповання як вздовж державного кордону України, так і в глибину її території. Це надало можливість ЗСУ, загонам територіальної оборони, озброєним добровольчим формуванням знищувати колони з живою силою і технікою ворога та зруйнувати його логістику. На Чернігівщині, Сумщині, Київщині та Харківщині противник був розгромлений та відкинутий за межі державного кордону. У результаті агресор зосередив свої зусилля на захопленні Луганщини, Донеччини, Запорізької та Херсонської областей».

– Володимир путін час від часу намагається офіційно втягнути у війну білорусь. Чи може Лукашенко оголосити напад на Україну?

– Я неодноразово наголошував та тому, що ця війна увійде у всесвітню історію як найбезглуздіша. Не можу відкидати будь-які незрозумілі дії

з боку союзників росії, – каже Дмитро Красильников. – Не існує стратегічних причин вступу білорусі у війну, вона не розраховує на частину території України. Можливо, Олександр Лукашенко претендує на якісь дивіденди з боку влади рф, але його рішення має ґрунтуватися хоча б на якісь суспільній думці. Більшість населення білорусі на початку війни виступало проти розв'язання війни з Україною. Зараз, коли бліцкриг уже не вийшов, а «друга армія світу» потерпіла ряд поразок, у білорусі має вистачити здорового глузду не втрутитися у війну.

– Гіпотетично, чи може втягнення білорусі якимось чином вплинути на розвиток подій?

– Ні, ніяким чином зараз це не вплине, – переконаний полководець. – Дуже незначна кількість білорусів, котрі вже сформували своє ставлення до війни та беруть у ній участь в складі російських збройних сил, з паспортами громадян рф, і далі продовжуватимуть воювати. За різними джерелами, таких білорусів – близько 10 тисяч. Мене тішить, що основна частина населення орієнтується в інформаційному просторі та долучатися до своїх співгромадян на боці рф не буде. Натомість значна частина громадян республіки білорусь долучилася до захисту України, як у складі ЗСУ, так і в складі окремих добровольчих батальйонів.

– Армія росії відкрито проводить мобілізацію та поповнює військо новими бійцями. З приводу російських «мобіків» в Україні багато жартують. Як насправді вони воюють?

– Я вважаю, що війна в Україні є глобальною, адже для її ведення використовується дуже велика кількість особового складу, зброї, військової техніки, – наголошує Дмитро Красильников. – На прикладі застосування снарядів для артилерії скажу, що лише за один день ЗСУ вистрілює більше снарядів, аніж раніше увесь контингент військ США в Афганістані витрачав у ході запеклих бойових дій за місяць. Армія росії на початку війни могла випустити по Україні навіть 100 тисяч снарядів. Отже, бої в цій війні – дуже інтенсивні. Цілком зрозуміло та прогнозовано, що зараз і армія України, і армія росії на п'ятдесят відсотків складається з мобілізованих бійців та резервістів. Будь-які мобілізовані проходять певну підготовку, беруть участь у боях. За певний час вони набувають досвіду, особливо якщо йдеться про сміливих, талановитих та зухвалих людей. Варто взяти до уваги, що армія,

*Вручення пам'ятних кулонів «Батьківське серце»
дітям загиблих Героїв*

яка зараз складається начебто з «мобіків», за певний час набуде ознак регулярності. Велика частина мобілізованих загине, розбіжиться, захворіє. Але частина бійців навчиться та буде воювати. Сотні тисяч мобілізованих, які увійшли до складу армії РФ, – велика небезпека. Тому Україна і наші зарубіжні партнери мають розуміти, що війна триває та ЗСУ потребує допомоги. Насамперед ідеться про постачання боєприпасів, сучасної зброї та інших засобів, які дозволятимуть знаходити та знищувати ворога.

– Наскільки реалістичним може бути черговий ворожий наступ на Київ?

– Вкиди про підготовку російської федерації до нападу на столицю України час від часу з'являються в інформаційному просторі – це частина інформаційної кампанії РФ, – зазначає генерал. – Вона спрямована на те, щоб відтягнути суспільну увагу і частину підрозділів ЗСУ від головних напрямків зосередження зусиль ворожого війська – Донецького, Луганського та Південного. Тому ми продовжуємо утримувати певні військові угрупован-

ня, загони територіальної оборони в Житомирській, Рівненській, Волинській, Чернігівській областях, на Київщині та відповідно готуємося зустріти ворога.

– Наскільки може змінитися ситуація з боку росії влітку та восени?

– Командування армії РФ, швидше за все, планує зробити оточення основних сил ЗСУ і виторгувати стійку позицію для перемовин. Вони впевнені, що якимось чином зможуть схилити керівництво України і світову спільноту до переговорів задля закріплення існуючого «статус кво». Але ці плани не є досяжними. Проведення якогось успішного великого наступу, масштабної операції на оточення українського угруповання та захоплення значних нових територій, з існуючим комплектом сил і засобів ворога, з вмираючою економікою під впливом санкцій наразі неможливе.

*

*

*

Думаю, ці міркування прославленого генерала – цілком слушні. Він, як завжди, розповідає дійсно цікаво, логічно та скромно, не акцентуючи увагу на власних особливих заслугах, хоча його внесок в оборону України – значний. І саме на таких справді патріотичних, самовідданих, досвідчених полководцях тримаються ЗСУ. Власне, добродій Дмитро – доволі молодий генерал, який, на мою думку, ще довго й успішно служитиме Україні.

«Ми захищаємо найдорожче – рідну землю, наш народ, державу. Перемога неодмінно буде за нами!» – як завжди, впевнено й рішуче говорить Дмитро Красильников.

Підготував Сергій ДЗЮБА

Капітан ЗСУ Вікторія Гуріненко: «Ми з татом разом захищали Чернігів»

Вікторії – 29 років. Розумна, вродлива, доброзичлива. Але вона вже стільки всього пережила! Мужньо захищала Батьківщину в АТО. А коли проклята кацапська орда віроломно поперла на Чернігів, командир взводу артилерійської розвідки 1-ї окремої танкової Сіверської бригади Вікторія Гуріненко звитязно боронила рідне місто, Придесення та Україну.

На цій жахливій війні загинув її дорогий тато – майстер-сержант Ігор Дмитрович Поліщук. Взагалі, донька і батько воювали разом, в одній танковій бригаді. Вікторія та її молодша сестра Владислава пишаються своїм татом і продовжують справу незламного Героя.

Наразі начальник групи психологічного супроводу та відновлення полку зв'язку ОК «Північ», капітан ЗСУ Вікторія Гуріненко – гостя газети «Чернігівщина».

– Вікторіє, Ви – родом із родини військового. Мабуть, саме це і вплинуло на вибір професії?

– Я народилася на мальовничій Чернігівщині, в Гончарівському. Тато, Ігор Дмитрович Поліщук, буквально обоював службу в армії! Він аж 33 роки прослужив у Збройних Силах України – в артилерійських, танкових та механізованих підрозділах, навіть у пожежній службі. Коли нарешті пішов на пенсію, то зміг витримати лише один місяць того цивільного життя, а потім все ж повернувся до рідного війська. Пояснив дружині, що просто не може інакше...

Він служив майстер-сержантом, командиром відділення мінометної батареї механізованого батальйону 1-ї окремої танкової Сіверської бригади. А мама, Ірина Сергіївна, – домогосподарка.

Батько для нас із сестричкою Владиславою був і є прикладом в усьому. Я щоразу, щодня, з великою радістю бігла зустрічати його зі служби! Це – неймовірно відчуття, коли ти бачиш багатьох військових, котрі повертаються по своїх домівках і серед них – усміхнений, привітний, улюблений тато!

– А як він вас виховував? Був суворим?

– Нас із сестричкою Владою виховували в щирій любові та повазі до своєї родини. Батько завжди прекрасно до нас ставився, ніколи не кривдив,

Вікторія Гуріненко

завжди підтримував. Він чудово розбирався в техніці, міг полагодити будь-яку машину – легкову чи вантажну... В його працюючих руках оживало все! Тому його часто постійно просили щось відремонтувати, і він завжди на такі прохання відгукувався із задоволенням. Адже просто не мислив себе без справжньої роботи. Слухав, як працює двигун, і неначе спілкувався з ним, немов чарівник. Отакі дива! Одним словом, Майстер. Авжеж, у батька були золоті руки, і я тепер шкодую, що не приділяла уваги його таланту. Адже він міг мене багато чого навчити, і це тепер реально згодилося б мені в житті.

Тато мав багатирську статуру, бо все життя займався спортом. Правда, коли матуся готувала його улюблені вареники, це була для нього неймовірна смакота. Їв і нахвалював! А ще вони з мамою вирушали на рибалку – і таке було захоплення...

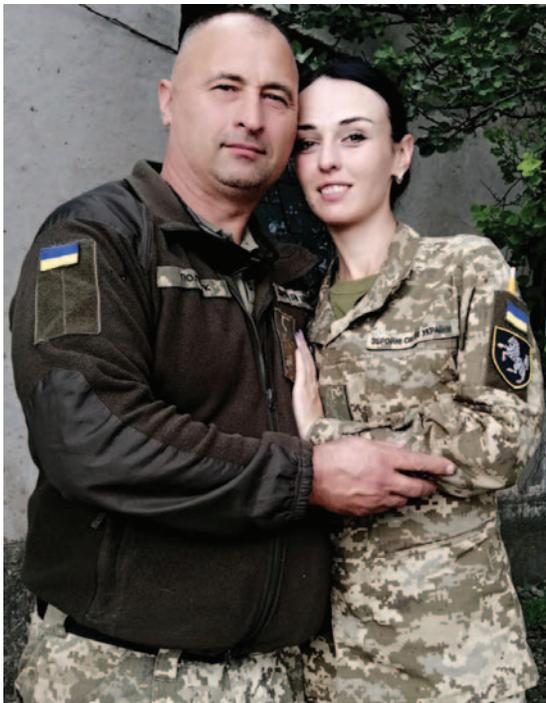
Втім, відверто кажучи, я в дитинстві не мріяла стати військовим. Були зовсім інші бажання. Батько у мій вибір не втручався, хотів, щоб я вирішила сама. Говорив, що, в будь-якому разі, він неодмінно мене підтримає. Отож я спочатку закінчила Чернігівський медичний коледж, мені тоді здавалося, що це – моє покликання.

Але в 2014-му підла росія по-хижацькому окупувала Крим і віроломно напала на Донбас, який із процвітаючого регіону враз перетворився на руїну. Тому я вирішила, як тато, стати військовою та захищати свою Вітчизну. І за контрактом розпочала служити в моєму рідному Гончарівському, в медичній роті 1-ї окремої танкової Сіверської бригади. Побувала в АТО. Минув рік, і я цілком переконалася, що професія військового – дуже почесна та важлива, це – справді моя доля. Однак я хочу більшого – здобути професійну військову освіту. І тато мене підтримав.

Таким чином, я закінчила з відзнакою Львівську академію Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. Наразі отримала розподіл у наше Гончарівське, з радістю поїхала додому. Служила також в ООС, на Донбасі під Лисичанськом.

– Ви відчували наближення повномасштабної війни?

– Пам'ятаю, увечері 23 лютого 2022-го ми з татом дивилися телевізор. Новини були тривожні – закордонні посольства в Україні евакуювали своїх працівників. І ми завели розмову – а раптом справді розпочнеться велика війна з росією?! Втім, матуся нам сказала: «Шановні військові, надворі –

*Вікторія Гуріненко з татом –
Ігорем Поліщуком*

21 століття. Яка війна?» Просто не хотілося вірити...

Та 24 лютого на світанку подзвонив мій комбат і терміново викликав мене на службу... Розбудила тата. Але йому ще повідомлення не надходило. Тож він подумав, що це – лише навчальна тривога. Відвіз мене і повернувся досипати. А потім пролунав ще один телефонний дзвінок, і жодного сумніву вже не лишилося: сталося найгірше, що може трапитися в житті держави – війна! Ворожа ракета прилетіла до нашої військової частини, проте вдарила

в навчальний корпус, який тоді був порожнім. Можна сказати, пощастило!

Сусід саме відвозив свою родину в Новий Білоус, тож ми й подумали, що там буде безпечніше і для наших рідних – мами та сестрички. Отож вони вирушили разом із сімейством сусіда. Потім той повернувся захищати рідну землю від загарбників. Втім, почав зникати мобільний зв'язок, вимикалося світло...

Батько саме виконував бойове завдання – вогневе ураження окупантів із міномета. Раптом на територію полку зв'язку, де він перебував, прилетіла кацапська ракета. І тато з бойовими побратимами загинули під завалами... Це було жахливо! Ми завжди жили з батьком, немов за кам'яною стіною. Він був дуже надійним, відповідальним, хоробрим, справжнім главою родини.

Мав великий життєвий, військовий, бойовий досвід – багато разів побував в АТО. І ось – така трагедія! Це сталося 26 лютого 2022-го. Йому виповнилося тільки 52 роки...

Я того дня увесь час надсилала йому по телефону есемески. Відповіді не надходило. Однак я до останнього сподівалася, що і цього разу все минеться благополучно. Думала, війна, поганий зв'язок... А потім мені його товариші повідомили страшну звістку. Вічна пам'ять... Батько завжди залишиться для нас Героєм!

– Дуже Вам співчуваю. Вічна, світла пам'ять! Я теж втратив тата перед самою війною. Він помер від ковіду... А тут – набагато страшніше!

– Однак, попри таке жахливе лихо, я відчула відповідальність за долю близьких. Перш за все, треба було розповісти про тата мамі й сестричці. Це було дуже важко, нестерпно! Хвилювалася, може, мамі одразу ж і «швидку допомогу» викликати? Але я все-таки наважилася й розказала...

Надзвичайно допомогли чуйний командир нашої військової частини та мої бойові побратими. Вони мене підтримали морально. І не тільки. Комбат, Василь Васильович Кравець, так рішуче сказав: «Потрібно негайно перевезти твоїх рідних із Нового Білоуса». Але як? Там же – довкола вже кацапи! Та командир наполіг: «Що ж, значить, ми підемо в напівокуповане село». І наші бійці це зробили! Причому на останньому блокпосту їх взагалі не пропустили – туди вже неможливо проїхати, рашисти тільки цього й чекають, пильнують. Тоді бойові побратими попростували до села пішки, знайшли моїх близьких.

Проте міст виявився повністю зруйнованим. Сестричка Владислава ще якось зуміла перелізти там, вона – на одинадцять років молодша за мене, ще дівча. А матуся добиралася через річку вброд... Втім, вони повернулися до Чернігова і, доки загарбники не дременули звідси на початку квітня, мешкали разом із нашими бійцями, з моєї батареї. Мама сказала, що їй так спокійніше. А я в цей час виконувала бойові завдання в Гончарівському.

Взагалі сестричка Влада, коли загинув наш тато, буквально наступного дня вже оголосила, що продовжить його справу – захищатиме Батьківщину і вступатиме до Одеської військової академії. Можете собі уявити?! Чернігів – майже оточений окупантами, в місті – шалені обстріли, а сестра заявляє, що неодмінно стане військовою і тому має незабаром поїхати вчитися до Одеси.

Я спочатку, відверто кажучи, навіть слухати про все це не хотіла. Втім, кацапи наживали п'ятами. Ситуація істотно змінилася. І Влада знову почала наполягати на своєму рішенні. Власне, вона хотіла моєї згоди, адже завжди рахувалася з моєю думкою. А я вагалася, сумнівалася, бо довкола – війна. Ще невідомо, що станеться завтра. А моя юна сестричка хоче служити у війську та воювати із лютими загарбниками!

З бойовими побратимами на Сході

Проте вона постійно наполягала і дуже прагнула підтримки. Плакала, ображалася, навіть не говорила зі мною... У мене в самій буквально сльози наворачалися на очі. І я подумала: «А може, справді, це – і її покликання?! І якщо цього раптом чомусь не станеться, то сестричка потім шкодуватиме все своє життя». Тому я й відповіла: «Добре, плануй...». І почала їй допомагати. Радила, що і як робити, аби належно підготуватися до вступу. Пояснювала, що конче треба загартовуватися, постійно займатися спортом, бути у чудовій фізичній формі. Бо що це за військова людина, яка не вміє

швидко бігати, не має достатньо сили та спритності?! І Влада наполегливо тренувалася. І що ви думаєте? Вона, попри всі нинішні труднощі, вирушила до Одеси і вступила до військової академії! Ось така у нас тепер із нею військова династія.

– Під час героїчної оборони Чернігова та Придесення Ви служили в 1-й танковій Сіверській бригаді, яка прославилася своїми подвигами!

– Так, я щиро пишаюся, що служила в нашій танковій бригаді. Вона для мене – завжди рідна. Мені взагалі щастить із бойовими побратимами. Там – реально дуже круті, відважні, цікаві люди. Безперечно, герої! Оскільки я у Львівській академії Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного закінчила факультет ракетних військ і артилерії, то в нашій танковій бригаді служила командиром взводу артилерійської розвідки й постійно виконувала бойові завдання. Ми за допомогою оптичних приладів вели спостереження за ворогами. Обирали вигідні позиції, відстежували, звідки загарбники ведуть вогонь і оперативно передавали цю інформацію. Отож окупанти отримували гідну відсіч. Тому я щиро вдячна всім своїм товаришам із першої танкової!

– А якої Ви думки про комбрига Леоніда Ходу?

– Якнайкращої! Пишаюся, що знайома з ним. Прекрасна і безстрашна Людина. Він – завжди такий розумний, спокійний, виважений, несуетний та уважний, надзвичайно надійний! Всі бійці постійно беруть із нього приклад. Безперечний авторитет, яскрава та харизматична особистість! Саме завдяки таким талановитим командирам, як Віктор Ніколюк та Леонід Хода, і вдалося відстояти Чернігів.

– Що Вас ще вразило на цій війні?

– Велика підтримка цивільних людей. Мешканці Чернігова настільки згуртувалися, так самовіддано нам допомагали! Причому навіть діти та 80-літні бабусі. Чернігівці за потреби пускали жити військових, приносили їжу бійцям, або ми точно знали, де для нас готують, і забирали самі. Це була дуже важлива, потужна та постійна допомога! Стільки жителів водночас щодня думали, чим посприяти Збройним силам України. Моя сестричка Владислава теж не сиділа склавши руки – набирала важливу інформацію на комп'ютері для мене. Мама також старалася – готувала, увесь час пригощала бійців. Вона всіх захисників Чернігова називала синочками! І до на-

шого комбата Василя Кравця зверталася: «Василечку, синочок синьоокий».

Пам'ятаю, була така сонячна, прекрасна погода. І сестричка захотіла, попри страшну небезпеку, вийти надвір. Так і сказала: «На сонечко». Я дуже хвилювалася за неї, але дозволила. Дала свої каску та бронезилет. І вийшла також, щоб бути поруч. Це – дуже щемкі, зворушливі спогади, як ми з нею під час навіженої ворожої блокади Чернігова на підвір'ї насолоджувалися живим весняним сонечком та погідним, чистим небом, без клятих кацапських літаків... А зараз Влада вже успішно навчається на другому курсі в Одеській військовій академії. Їй дуже подобається. Вона – молодець, моя гордість!

– Знаю, Ви воювали і на Сході.

– Так, 7 квітня 2022 року виїхали на Схід, виконували бойові завдання. Я – військова людина, завжди готова захищати Україну. Найважче – втрачати бойових побратимів. А за цей час я стільки всього набачилася! Втратила на війні дорогого татуса. Втім, готова воювати стільки, скільки буде потрібно.

– Як до Вас ставляться бійці-чоловіки?

– Чудово ставляться – з великою, щирою повагою. Це відчувається. Я теж ціную їхню підтримку та допомогу. До речі, мені не подобаються всі оті агресивні феміністки, які просто заробляють гроші на нібито «боротьбі» за рівноправність із чоловіками. Я цього, відверто кажучи, зовсім не розумію. У нас – все гаразд! В ЗСУ сумлінно, самовіддано та звитязно служать багато жінок.

– Ви – незаміжня?

– У мене є коханий, також воює... Сподіваюся, що війна закінчиться, і ми будемо разом. Матуся вже дуже хоче онуків! Сім'я для мене – це головне. Однак спочатку мусимо здолати ненависних рашистів.

Я надзвичайно хвилююся за маму. Вона лишилася сама в Чернігові, занедужала. Тому мені захотілося бути все ж ближче до дому. В 1-й танковій Сіверській бригаді служба дуже подобалася. Це – круто, почесно! Та мені знову пощастило – потрапила в наш полк зв'язку. Тут – прекрасний, дружний колектив, і мене напрочуд гарно прийняли та допомогли освоїтися.

Навчаюся новому. Я позитивно ставлюся до будь-якого навчання, бо на службі та в житті все знадобиться. Багато спілкуюся з людьми – це теж позитив. І тепер я можу більше піклуватися про матусю. Тому я задоволена.

Захисники України на Донбасі

Звісно, ми виїжджаємо у відрядження – побувала, зокрема, на Харківському напрямку... Але щаслива повертатися до рідного Чернігова. Не раз бувала на тому місці, де трагічно загинув мій тато. Це – сумно, важко, проте маю жити далі, боротися, виконувати бойові завдання.

– Коли закінчиться війна?

– Не знаю. Але ми неодмінно переможемо загарбників, виженемо кляту російську орду з нашої землі. Я в цьому абсолютно впевнена. Розумію, що це відбудеться не так швидко, як би нам усім хотілося. Та це станеться! Взагалі, таких відважних, героїчних воїнів, як українці, більше немає ніде в

світі. І це ми, українці, рятуємо увесь світ від навіженої країни-терористки номер один, даємо потужну відсіч пекельному злу. Отож, попри все, добро переможе зло.

– **Знаю, у Вас – немало військових нагород.**

– Яюсь незручно про це говорити...

– **А все-таки.**

– Нагороджена відзнакою Головнокомандувача ЗСУ «Сталевий Хрест» та медалями.

– **На війні з вільним часом – сутужно. Втім, маєте захоплення?**

– Я люблю читати книжки, зокрема на історичну тематику. Причому не сприймаю електронних книг... Для мене важливо тримати книжку в руках та відчувати її. Зібрала вже невеличку власну бібліотеку.

– **Які сни Вам тепер сняться?**

– Знаєте, мені сниться тато... І він не раз мене попереджав уві сні про небезпеку! Взагалі, я не сплю вдень, а то яюсь задрімала в обід. І побачила батька. Він стояв біля мого автомобіля і хитав головою, попереджав, що ця машина – несправна. Тому я маю їхати, не поспішаючи, на невеликій швидкості, дуже обережно. Прокинулася і під враженням сну так і зробила – їхала тихо, обачно. І що Ви думаєте? Буквально через один кілометр у мене несподівано заклинило кермо! Добре, що я не поспішала, тож усе минулося благополучно...

А ще, наприклад, був удар ворожих ракет на Дніпропетровщині. Ми тоді були неподалік. Втім, перед цим мені наснився тато – показав рукою в небо, заспокоїв: «Вони пролетять повз вас, не бійся». Так і сталося.

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

Тренер пса Патрона воював у «Правому Секторі», а нині розміновує Південь

Станіслав Шевельов – людина, яка вивчила вже відомого на весь світ пса Патрона. За кілька місяців до війни професійний кінолог придбав землю та хату у віддаленому селі на Куликівщині, щоб побудувати там кінологічний центр. Втім, вторгнення російської орди внесло життєві корективи, і Станіслав із кінолога спочатку став добровольцем-спецпризначенцем, а потім – професійним сапером, який нині командує групою розмінування.

Професію кінолога освоїть не кожен

Станіслав Шевельов

«Це моя третя ходка в армію», – сміється Станіслав.

Ми розмовляємо з ним на подвір'ї старенької хати, придбаній чоловіком за кілька місяців до війни. За високим парканом в середині двору – добротні вольєри з німецькими вівчарками. Навкруги – роздолля! Це місце **Станіслав Шевельов** обрав для створення своєї справи, без перебільшення – справи його життя – кінологічного центру. Професію кінолога чоловік освоїв ще на строковій службі.

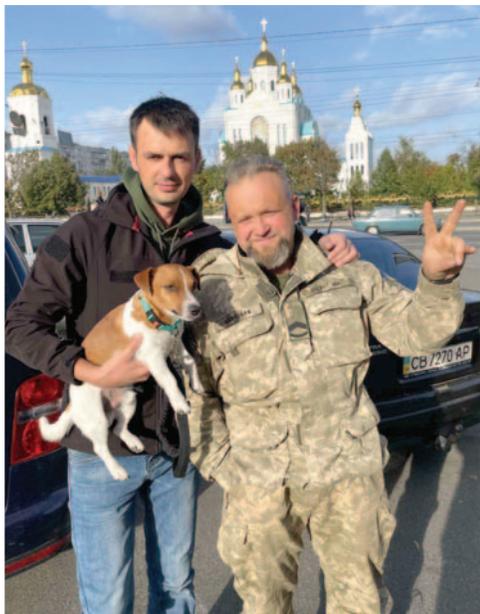
«Служити почав у 1999 році, потрапив у прикордонні війська по призову, – розпові-

дає Станіслав. – Дев'ять років віддав прикордонній службі».

Перша собака – німецька вівчарка. Стас каже, що тварина обрала його сама.

«Треба віддати їй належне, вона виховала в мені кінолога, – зізнається він. – Пес навчив і показав, як повинна працювати собака, що вона повинна робити. Про що можна говорити, якщо я собаці пояснював жестами, що я від нього хочу, і він це робив? Це був розшуковий пес – легко починав шукати тротил за одне заняття. Просто я давав понюхати тротилу шашку і казав: "Шукай, мені треба цей запах", а він шукав та знаходив».

За словами кінолога, не всі собаки підходять для тих чи інших завдань, так само, як і люди – не всі можуть бути військовими, лікарями чи журналіс-

*Станіслав Шевельов
з хазяїном знаменитого
пса Патрона Михайлом Ільєвим*

психологом і повинен мати неабияке терпіння та сміливість. На думку Станіслава Шевельова, цю професію може освоїти не кожен.

«Якщо людині важко взяти собаку додому, як мінімум двічі на день її вигуляти, погодувати, прибрати за нею, якщо це цуценя – то це погризені меблі й інші неприємності, – якщо людину це напружує, то немає чого йти в кінологи. Цю справу потрібно любити. Це не машина. Я всім на всіх рівнях пояснював, що со-

тами. Багато залежить також і від породи собаки, бо є породи робочого спрямування, а є декоративні. За своє життя Станіслав зустрів і тренував собак багатьох порід, та все ж улюбленою залишається німецька сторожова.

Кінолог – доволі загадкова і різностороння професія, насамперед через те, що він має бути в дечому ветеринаром, в дечому дієтологом,

«Шева» в ССО

бака – не машина, це – жива істота. У кінолога немає ні вихідних, ні свят, ні вільного часу без собаки», – пояснює тренер.

Патрона виховував з п'ятимісячного віку

Отож після дев'яти років служби з собаками на кордоні Станіслав вирішив зайнятись приватною практикою. Працював кілька років, а у 2015-му дресирувальнику запропонували посаду начальника кінологічної служби в обласному ДСНС. Через три роки служби і закінчення контакту – знову «вільні хліби» і започаткування власної дресирувальної школи. Її основи Станіслав встиг закласти у віддаленому селі на Куликівщині, однак згодом прийшли кацапи і поламали всі плани.

Та перед тим чоловік виховав не одного собаку, серед яких і легендарний пес Патрон.

«Хазяїн Патрона – начальник піротехнічної служби ДСНС області, а я був начальником кінологічної служби. Мене попросили вже після служби взяти песика на виховання, просили у приватному порядку, – розповідає

Тренер і всесвітньо відомий вихованець

історію знайомства з джек-рассел-тер'єром його тренер. – Я почав займатись з ним приблизно з п'яти місяців. Займався індивідуально – або вони приходили до мене, або я приїжджав. А вже потім я запропонував шукати тротил, бо матеріальна база у підрозділу була, тому тут, як кажуть, сам Бог велів».

Тренування

Так Станіслав навчив Патрона шукати вибухонебезпечні речовини. Згодом собаці пошили жилетку з іменним шевроном, і відтоді він став талісманом підрозділу. Сьогодні ж пес Патрон є офіційним символом Міжнародного координаційного центру з питань гуманітарного розмінування й улюбленцем всіх дітей.

«Я знаю щонайменше три дитини, які внаслідок морально-психологічного шоку, отриманого від війни, переставали розмовляти, але коли батьки купували іграшку «Пес Патрон», дитина починала говорити, бо з нею був її улюбленець. Це – реальні історії», – каже Стас.

Війна за Чернігів у складі «правосеків»

Він би міг довго розповідати про своїх улюбленців та вихованців, але нині має нагальні справи – збирається на чергову ротачію. «Третя ходка» в армію викликана чоловічою потребою захисту Батьківщини. Станіслав Шелвельов не став чекати, доки йому принесуть повістку, а першого ж дня взяв до рук зброю і став на захист Чернігова.

«24 лютого о п'ятій ранку подзвонив товариш і сказав, що почалось... Я скочив у машину і поїхав на Чернігів, звідки забрав доньку, привіз її в село і повернувся назад. Перші, до кого пристав, як з'ясувалось, були хлопці з Сьомого Центру ССО. Потім вже з ними воював, – розповідає початок своєї воєнної історії Стас. – Коли приїхав у місто, то побачив багато різношерстого люду зі зброєю в руках. Іти абикуди і аби до кого не хотілося, а по дорозі побачив добре споряджених бійців. Підійшов до них, представився і запитав, чи можна з ними. Ті запитали, що маю з собою. У мене була тільки рушниця. Зважаючи на мою комплекцію, мене призначили кулеметником, але кулемета в підрозділі не було».

*Лиманський напрямок.
За спиною – звільнена Святогірська лавра*

Щоправда, згодом кулемет у «Шеви» (такий позивний дали йому побратими) таки з'явився. Це був трофей із підбитого хлопцями російського «Тигра». Російську машину спецназівці затрофеїли поблизу Халявина. До речі, основу Сьомого Центру Сил Спеціальних операцій склали бійці Добровольчого українського корпусу «Правий Сектор», а командував чернігівським підрозділом досвідчений боєць, чернігівець Володимир Число. Це було одне із найбільш боєздатних та вмотивованих добровольчих формувань, які обороняли Чернігів. Через це підрозділ, в якому воював «Шева», отримував найбільш гарячі точки та найвідповідальніші накази до виконання.

*Харківський напрямок –
розмінування*

«Першу ніч ми переночували за розпорядженням мера міста в мерії, бо очікували висадку десанту на площу, і нас залишили обороняти мерію, – пригадує Станіслав Шевельов. – Зранку нас відправили на ЗАЗ. Там ми пробули дві доби і обзавелись трофеями. Пізніше нас перенаправили на Київку, звідки очікували прориву ворожих колон на Чернігів. Періодично наші штурмові групи виїжджали по всьому місту».

У Киїнці захисники втратили бійця-добровольця з росії з позивним Пітер – він потрапив у полон до росіян, і нині його доля залишається невідомою.

Контузія, поранення і знову в бій

Після відбиття загрози на Чернігівському напрямку, Станіслав у складі тієї ж групи добровольців-правосеків ССО вирушив під Донецьк, на Авдіївський напрямок.

«Це був найгарячіший бій, він тривав майже добу, – пригадує Шева. – Ми працювали у парі з морськими піхотинцями. Командування повідомило, що наша артилерія прощурувала ворожі позиції, а нам треба просто зайти на зачистку, позбирати зброю і тому подібне. Фактично ж 30 бійців послали проти добре укріпленої роти, котра була посилена танками, БМП і САУ, які стояли в копанірах. Крім того, по нас працювали мінометні розрахунки, коптери та кулемети. Тоді загинуло багато морських піхотинців, у нас був один боєць пропав безвісти, а всі решта – трьохсоті (поранені, – Авт.)».

Під Авдіївкою Станіслав отримав уламкове поранення та важку контузію, розрив барабанних перетинок і втратив слух.

Після відновлення та реабілітації доброволець знову повернувся на службу. В ССО він освоїв нову професію – піротехніка. По закінченню 142-го центру ССО, «Шева» перевівся в Ніжинський окремий інженерний центр на посаду сапера. Нині він перебуває на ротачії на південному напрямку, де командує групою розмінування. Мріє про якнайшвидшу перемогу та повернення до улюбленої справи – тренування чотирирапих.

*Пошук небезпечних «подарунків»
від росіян*

Віталій НАЗАРЕНКО

Олександр Бабич: «Під час наступу розвідка – це ті ж самі штурмовики»

Влітку цього року ЗСУ прорвали оборону ворога на Запорізькому напрямку, повернувши під контроль декілька населених пунктів. В одній із таких операцій брав участь і уродженець Городнянщини, командир взводу розвідки 47-ї механізованої бригади «Магура» Олександр Бабич. Він добровільно прийшов до військкомату, аби стати на захист Батьківщини. Після тривалого навчання був серед тих сміливців, які одні з перших форсували першу лінію оборони на Запоріжжі неподалік Малої Токмачки, за що у серпні цього року був нагороджений орденом Богдана Хмельницького III ступеня.

Олександр Бабич

Олександр Бабич родом із міста Городня Чернігівської області. Після закінчення дев'яти класів вступив на навчання до Чернігівського ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою. Дядько – військовий, дід – військовий, тому й не дивно, що Олександр обрав цей напрямок.

Тоді, хлопчиною, він мріяв стати льотчиком. Проте життя розпорядилося по-іншому.

«З військовим вишем у мене не склалося. Після завершення ліцею я, звісно, спробував вступити до Харківського національного університету повітряних сил ім. І. Кожедуба, проте за показниками здоров'я не

пройшов відбір. Так, власне, і завершилась, не розпочавшись, моя кар'єра військового льотчика, – розповідає Олександр. – Тоді вирішив вступати до Харківського національного педагогічного університету імені Сковороди, бо саме місто Харків мені дуже подобається. І хотілося навчатися й жити саме там – що, власне, і сталося».

Вступивши до харківського вишу і облаштувавшись на новому місці, хлопець шукає себе. У той час він починає захоплюватися кулінарією. Влаштовується в один із харківських ресторанів помічником кухаря і паралельно вчиться.

«Мені подобається кулінарія, подобається для когось готувати, – говорить Олександр. – І я працював в одному з ресторанів Харкова, планував розвиватися в цьому напрямку».

У Харкові Олександр проживав в уже відомому на весь світ районі – Північній Салтівці. Напередодні повномасштабного вторгнення він пізно ввечері повернувся додому з роботи і мав свої плани на 24 лютого, але росіяни їх поміняли.

«Рано вранці 24 лютого вже було чути вибухи, вікна в квартирі ходили ходуном, за вікном виднілась червона заграва від вибухів, – згадує той ранок Олександр. – Десь о 7 ранку ми з друзями вийшли на вулицю, а там люди бігають, метушаться, знімають гроші у банкоматах, стоять у черзі по продукти».

Того ж таки дня Олександр дізнався, що колони російської техніки зайшли до рідної Городні, де в нього лишалася мама. Рідна людина опинилася в окупації, за весь час якої їй вдалося лише раз зв'язатися з сином, щоб дізнатися, як він, і сказати, що сама жива і здорова.

«Дуже переживав, коли з мамою не було зв'язку, – згадує Олександр. – За себе не боявся, боявся за неї. Бо зв'язку зовсім не було. Ми жили десь місяць на Салтівці з товаришами. Рано вставали, ходили по воду, по продукти. Черги в магазинах були до двох кілометрів. Такі ж самі черги стояли, щоб зарядити телефон. Через деякий час ми виїхали в Черкаси, і я відразу пішов у військкомат. Не знаю, чому прийняв таке рішення. Я часто себе про це запитував, але відповіді не маю. Просто відчув, що настав мій час, що я маю піти. Хтось же має воювати, бо в іншому випадку росіяни все ж прийдуть у Київ. Це було моє обдумане рішення».

У той час вже звільняли Чернігівщину, тож хлопцю у черкаському військкоматі сказали їхати за місцем проживання, тобто в Чернігів.

«Я, звісно, поїхав у Чернігів, зайшов у військкомат і відразу поїхав до мами в Городню, – говорить військовий. – А десь за місяць подзвонили з військкомату і запросили на службу. До цього у війську я не служив, за плечима була лиш військова кафедра і навчання в чернігівському військовому ліцеї. Тож мене спершу відправили в навчальний центр, де я провів місяць. А потім, після навчання, був розподіл по бригадах. Я потрапив до 47-ї механізованої бригади «Магура», де став командиром взводу розвідки».

Навчання за кордоном

Разом з іншими бійцями 47-ї ОМБр «Магура» Олександр понад місяць проходив навчання у Німеччині. На американській військовій базі українців вчили, зокрема, інструктори зі США: кожен із них відповідав за свій напрям роботи. Вчили як військовій науці, так і керуванню західною технікою.

«Я взимку цього року в складі 47-ї бригади на півтора місяці їздив до Німеччини. Ми туди поїхали на навчання і отримати американські «Bradley» – бойові машини піхоти. Ця техніка дуже крута, все комп'ютеризовано, броня – значно краща, ніж у наших БМП, товща. Там ми навчалися ними користуватися. Також була бойова теорія і тактика, тактична медицина. До речі, щодо тактичної медицини, то американські інструктори дають непогані знання. Навчали нас на одній із баз НАТО, – розповідає Олександр. – Та, як виявилось, ми також можемо їх дечому навчити. Наша війна значно відрізняється від тих, де брали участь натовські, американські військові. В нас – зовсім інша війна. В них же під час операцій спершу – літаки, потім – артилерія, потім вже йде піхота. А ми не можемо, не маємо права так воювати. І наш досвід для них – також цінний. Ми ж воюємо з сильним противником, який переважає в техніці і особовому складі. Я б сказав, значно переважає. І це, я хочу зауважити, не «чмоні», як усі звикли говорити. Це – професіонали своєї справи. Вони досить гарно екіпіровані і мають багато техніки. І навички воювати в них також є».

Західна техніка рятує життя

Протягом бойових дій у Запорізькій області вже траплялося безліч разів, коли американська БМП «Bradley» рятувала українську піхоту. Цьому значною мірою сприяла надійна броня цієї техніки. Олександр розповідає, як під час одного з боїв «Bradley» витримала підрив на міні.

«Я був дуже вражений міцністю цієї техніки. І якщо порівнювати її з радянськими зразками озброєння, як-от БМП та БТР, то це – зовсім різні класи

Наслідки ворожих обстрілів

захисту. «Bradley» – краща як в озброєнні, так і в захисті екіпажу. У нас всі екіпажі, які підірвалися на міні чи постраждали від влучання ПТУРа, лишилися живі, – каже Олександр. – Був випадок, коли наші хлопці підірвалися на міні. Машина, звісно, постраждала, а от екіпаж лишився живий. Звісно, з пораненнями, контузіями, але живі. І це найголовніше – життя людей. Якби більше таких бронемашин для ЗСУ».

Заміновано все!

Україна сьогодні – одна з найзамінованіших країн у світі. Станом на літо 2023 року загальна площа замінованих наших територій складає понад 173 тисячі квадратних кілометрів. Аби розмінувати їх, за оцінками експертів, знадобляться сотні років. Найбільше та найщільніше замінованими вважаються Запорізька, Донецька, Луганська, Харківська та Херсонська області, де й досі тривають важкі бої.

Росіяни, як розповідають військові, мінують наші землі цілими гектарами: протитанковими, протипіхотними мінами, різними «розтяжками», мінами-пелюстками. До речі, останні – одні з найпідступніших. Ворог мінує буквально кожен метр – якщо у росіян є час перед відходом з власних позицій, вони також замінують траншеї та окопи, бліндажі й усе довкола них. Інколи мінують тіла своїх загиблих, а також тіла українських військових і підбиту у боях техніку.

«Я думаю, всі розуміли, що на тих територіях, де ворог окопувався більше року, буде багато мін, але такої кількості точно ніхто не очікував, – говорить Олександр. – Кажуть, противника не можна недооцінювати, і ми знали, що буде непросто, але щоб аж так... Таке відчуття, що росіяни на тій ділянці тільки й займалися рік тим, що ставили міни. Перша лінія вся в мінах, багато мін. Ми там ходили з саперами. Ті прокладають вузьку доріжку, з якої не можна сходити. Поранених своїх виносили теж із саперами. Там усе засіяне мінами і розтяжками. Був випадок: людина наступає на міну, падає, зачіпає розтяжку рукою і йому відриває руку, потім іншу. Це – страшно. Та й мені здається, ще й удача військова грає роль. Було таке: йдемо групою, перші пробігли по посадці нормально, а через пару хвилин за нами пройшла і підірвалася людина».

Лишилися зовсім німі чи «ждуни»

Села в Запорізькій області, які знаходяться недалеко від лінії фронту, майже постійно зазнають ворожих обстрілів. Причому луплять росіяни по

них усім, що мають, не жаліючи. Більшість мешканців таких населених пунктів вже давно повиїздили до більш безпечних місць. Проте лишаються й ті, хто відмовляється полишати свої домівки. І в кожного свої причини.

«Перебували ми в Малій Токмачці – до повномасштабної війни це було невелике село, але його вже немає. Просто кругом розруха, – продовжує Олександр. – Коли ми заїхали, там ще були люди. Деякий час ми навіть жили там, у покинутих будинках, щоб ніхто не знав. Одного дня до нас зайшов дід, і в нього на кепці був зображений російський прапор. Він подумав, що то кацапи зайшли в село. І не дуже зрадів, коли дізнався, що ми – українці. Загалом ми намагалися менше розмовляти і спілкуватися з місцевим населенням, яке там лишилося. Вони не раді були нам – у всякому разі, ті, що мені зустрічалися. Не дуже вони були доброзичливі. Тобто мені здалося, що там чекають росіян. Іншого пояснення в мене немає. Адже в селі нема ні світла, ні води, ні продуктів, постійні обстріли, а вони сидять. Мала Токмачка знаходиться за три кілометри від позицій росіян. І там лупило все, що є. КАБи прилітали різні – від 250 до 1000 кілограмів. Вони, як на мене, найстрашніші. Чого там сидіти мирним – не розумію».

Штурмував російські позиції на Запоріжжі

На початку літа цього року 47 ОБр «Магура» отримала дуже складне та важливе завдання: прорвати російську оборону на Запоріжжі в напрямку міста Токмак. Один із найскладніших для українських військових напрямків – від сіл Оріхова і Малої Токмачки вздовж лінії фронту до Токмака. Окупанти облаштували там кілька ліній оборони і встановили на шляху українських сил безліч мінних полів. Окрім цього, там цілодобово працює російська авіація. Та прорив цієї лінії оборони рашистів поблизу Токмака відкриває змогу ЗСУ рухатися далі до Мелітополя – стратегічного міста біля Азовського моря. Його визволення переріже сухопутні шляхи постачання до Криму. Наш герой брав участь у перших контратаках у напрямку Новопркопівки і Роботиного, які зрештою потім були звільнені.

«Перший бій я пам'ятаю, але підсвідомість, напевно, так влаштована. що стирає усі деталі. Як б сказав, усі найжахливіші деталі, – говорить Олександр. – Під час наступу розвідка – це ті ж самі штурмовики, військова розвідка в піхотній бригаді працює разом із піхотою. Тож ми, як і піхота, штурмували російські позиції, відбиваючи їхні окопи.

Перші дні здавалося, що то – комп'ютерна гра. Взагалі, поки мене не поранили, було відчуття того, що ти – молодий і тебе не можуть вбити. Пам'ятаю той день, коли ми пішли в наступ. Часто запитують, чи було страшно. Звичайно, що було. Там усім страшно – головне зібратися і взяти верх над своїм страхом.

У кожного військового є якісь свої обереги, амулети. Перед важливими завданнями чи наступом кожен хоч ненадовго занурюється в себе. Хтось молиться, хтось дивиться на фото сім'ї чи дівчини, хтось тримає в руці свій оберіг – у когось це іконка, в когось – футболка, у когось – дитячі браслети. Є такий і у мене – ланцюжок із хрестиком, який товариш подарував перед тим, як я пішов на службу. Перед штурмом усі про щось своє думають і за свої талісмани тримаються. Це – нормально. А потім з'являється ворожа піхота, ти отримуєш наказ, збираєшся і просто з холодною головою робиш свою роботу. На війні не можна «тупити», бо ціна цього – життя, в чому я не одноразово переконувався на полі бою.

Ми першу ніч штурмували на «Bradley», і мушу сказати, цей штурм не був вдалим. Ми не очікували таких мінних полів. Там на кожному сантиметрі – розтяжки, протипіхотні міни-пелюстки. Дуже важко. Просто піхотою йти дуже важко, бо міни скрізь.

Та наступного дня ми знову пішли в атаку, і нам вдалося. Пам'ятаю, як ми штурмували їхні окопи. Штурм тривав десять днів. Цей час ми майже не спали і не їли. В принципі, ї не хотілося. Я, до речі, після штурму ще декілька днів не їв, бо не міг. Це ж – літо, на вулиці – спека, а скрізь – трупи, розірвані тіла, кров, – такий запах стояв...

Коли зайняли їхні окопи, то трохи був здивований тим, як вони там облаштувалися. Там – не земляні траншеї, а цілі «квартири» з повноцінними спальними місцями. Вони довго окопувалися і мали купу часу обжитися в них. Чого ми там тільки не знаходили... Навіть гумових жінок».

Поранення отримав, повертаючись із «нуля»

«Коли ми виконали поставлені задачі, зайняли ворожі окопи, то наша група розвідки в складі трьох бійців 18 червня повинна була відходити. Тож ми переночували з піхотою у щойно відбитих окопах, збираючись повертатися на наступний день, але на ранок знову почався бій. Росіяни прагнули повернути ворожі позиції, і нас почали обстрілювати з танка, – з перервами згадує той день Олександр. – Коли займаєш їхні позиції, вони знають координати, і, зрозуміло, що обстрілюють. Тому «наспали» вони щедро,

З побратимами

а після того почала йти і ворожа піхота. Вагнери взагалі лізли під своєю ж артилерією і закидали нас гранатами. Вони не лякаються, навіть коли по них стріляєш. А ще вони майже ніколи не забирають своїх поранених і вбитих. Нам навіть доводилося прикопувати їхніх загиблих, коли ми займали ворожі позиції».

У той злощасний день загинули декілька його побратимів, а Олександр отримав важке поранення голови. Він сумно пам'ятає, як його евакуювали і як він опинився в лікарні. Це було в районі Роботиного, але дійти до нього військовий не зміг.

«Я пам'ятаю, як по нас почав працювати ворожий танк. Пам'ятаю, як кричав побратиму сховатися в бліндаж, а він чомусь із нього вийшов. І в цей час прилетіло. Він загинув у мене на очах. Людину, з якою я недавно сидів поруч, навіть будував якісь плани, просто розірвало. Мені прилетіло в голову. Ми почали відходити. Я не знаю, як нам вдалося вибратися, бо все пливло перед очима. Медики з точки збору вивезли мене до стабілізаційного пункту, потім було Запоріжжя, а потім перекинули в Дніпро, після – в Київ. Вже там зробили операцію і перевели в Чернігів, – розповідає військовий. – Я ще в Дніпрі просився у Чернігівський госпіталь. Там до дому ближче, та й мама змогла б приїхати».

Попереду на Олександра чекали декілька місяців лікування. Причому це стосувалося не лише фізичного здоров'я, важко було й психологічно. Як розповідає сам герой, коли ти там, на полі бою, то немає часу думати про те, що відбувається довкола. Та коли опиняєшся в мирному житті, час з'являється. І спомини побаченого, пережитого, картинками спливають у пам'яті.

«Лікування було довготривалим, після чого ВЛК написала висновок – обмежено придатний. Тобто тепер мені не можна обіймати бойові посади. Ось так...»

За особисту мужність, виявлену у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, самовіддане виконання військового обов'язку лейтенанта Олександра Бабича було нагороджено орденом Богдана Хмельницького III ступеня.

Марія ПУЧИНЕЦЬ

«Всі, хто зараз критикує наших військових, працюють на ворога!»

Ми вже писали про офіцера Дмитра Балабуху (позивний «Танкіст») – одного з героїв оборони Чернігова, який воював у складі легендарного підрозділу «Кліщі» (командир – підполковник Андрій Требух). До того Дмитро три роки захищав Україну в АТО, пройшов шлях від командира танка до командира танкового взводу. Отримав важке поранення в голову. А далі була складна операція...

Втім, у перші ж дні повномасштабної війни Дмитро, не вагаючись, пішов захищати рідну землю від ненависних кацапів. Про героїчну битву за Чернігів і подвиги «Танкіста» та його бойових побратимів «Кліщів» ми розповідали у газеті «Чернігівщина» і книзі «Чернігів у вогні. Зметем орду, відправимо до пекла!».

А нині 33-річний старший лейтенант Дмитро Балабуха – командир танкової роти «Кліщі», котрий самовіддано воює зі своїм підрозділом на Куп'янському напрямку, одному з найгарячіших.

– Дмитре, я чув про Вашу роту тільки якнайкращі відгуки від наших військових. До речі, коли ще комплектувався такий підрозділ, ми повідомили в газеті про Ваше призначення командиром танкової роти «Кліщі», а також запрошували справжніх патріотів України, хоробрих відчайдухів, боронити рідну державу саме в складі цього бойового підрозділу.

Дмитро Балабуха

– Командування запропонувало мені очолити танкову роту, і я, звісно, погодився. Бо я – офіцер тактичного рівня, фахівець із бойового застосування танкових з'єднань. Про «Кліщів» на той час було добре відомо, тому, щоб не розголошувати секретну інформацію, ми й вирішили назвати новостворений підрозділ «Кліщі». Це – просто і дуже символічно!

– Авжеж, один із завязятих «Кліщів» тепер керує танковою ротою «Кліщі»...

– Тож я щиро дякую за допомогу моїм старшим товаришам – полковникам Валентину Буряченку та Вадиму Миснику (консультантам двотомника «Чернігів у вогні») та обласній газеті «Чернігівщина» за підтримку нашого підрозділу.

Адже зараз такий приклад реклами і рекрутингу в Збройних Силах України набирає обертів. Але мої друзі тоді були першими, хто це здійснив, – реально підставили мені плече. Справді, реклама вийшла чудова – в газеті «Чернігівщина», на багатьох сайтах, у соціальних мережах і на біг-бордах у Чернігові.

– Коли з'явилися публікації про комплектування Вашої танкової роти, хтось на них відгукнувся?

– Так, зверталися люди... Один із них – Кирило (позивний «Самурай»), став командиром танка, зараз йому 26 років. Дуже відважно та самовіддано воював, справжній герой! Зараз він у лікарні – його танк підбили вороги, наш борець отримав опіки очей. Та ще осколок прошив око й засів у голові. Лікарі його не можуть витягнути... Однак він дуже мужньо тримається!

Дякую і за те, що книжку «Чернігів у вогні. Зметем орду, відправимо до пекла!» (спільний проект редакції газети «Чернігівщина» та ОК «Північ») з автографом Головнокомандувача Збройних Сил України, генерала Валерія Залужного виставили тоді на благодійному аукціоні. Там, пам'ятаю, було три лоти, один з яких – ця цікава книжка. Знаю, її вдалося продати за 50 тисяч гривень. Потім на всі кошти, зібрані на аукціоні (ще продали прапор і марку з підписом Головнокомандувача), придбали вантажний мікроавтобус «Опель Vivaro» – саме для нашого танкового підрозділу «Кліщі».

– Ви ним, взагалі, задоволені?

– Дуже! Бо ми його використовували для перевезення речей особового складу, підвезення палива й боєприпасів. І він нам доволі довго прослужив, враховуючи, що ми вже стільки часу – дев'ять місяців – воюємо на передовій. Та й такі книжки, як двотомник «Чернігів у вогні», дійсно надихають, адже розповідають правду про цю війну. Ці книги й через багато років читатимуть.

– Отже, Ви укомплектували підрозділ «Кліщі» людьми й технікою.

– Відверто кажучи, тоді справжніх, досвідчених спеціалістів було мало. До нас, в основному, прийшли люди, які раніше бачили танки лише в кіно. Тому підрозділ відправили на навчання, й лише після того – на Схід.

– Якщо не секрет, де Ви воювали?

– На Харківщині: зліва – тепер уже всім відоме місто Куп'янськ, справа – Сватове... Ми оборонялися, було дуже спекотно! З перших же днів нашого перебування точилися запеклі бої. Складна ситуація – кацапи безперервно, усіяко насідали. Раніше цей напрямок вважався відносно спокійним, однак потім настало пекло! Вороги активізувалися, почалися їхні штурмові дії. Ми зазнали перших втрат. Це відбувалося щодоби, по кілька разів на день – росіяни намагалися «накочуватися» на наші позиції.

Ми з командиром першої роти вже мали бойовий досвід, тому власним прикладом старалися вплинути на наших бійців, і першими вступали в бій, щоб ще не загартовані новобранці не боялися. За місяць пекельних боїв кацапи зазнали досить значних втрат – загинули півтори тисячі їхніх людей, знищено 38 ворожих танків і БТР. А ще було вбито кількох їхніх командирів і командира полку.

– І що кацапи – не переймаються?

– На жаль, росіяни своїх людей зовсім не жаліють, а справді ставляться як до «гарматного м'яса»! Не переймаються ні вбитими, ні пораненими. Звісно, на війні страшно всім... Проте ми знаємо, як мотивувати своїх бійців. Адже у нас просто немає іншого виходу – або ми їх переможемо і виженемо загарбників зі своєї землі, або нас, українців, взагалі не буде – як народу, нації!

А як кацапи мотивують своїх яничар, які йдуть отак фактично на вірну смерть? Ми нищимо їх, а вони все одно лізуть, мов таргани. А що вони коять на окупованих землях? Це ж – бандити, садисти та злодії! Буквально нічого людського у них немає – якісь потвори, «зомбі», покидьки, тварюки... Ніби зовні й схожі на людей, а нелюди – трикляте бісівське поріддя, набагато гірші за диких звірів!

– Так і є... Адже росія – тоталітарна, шовіністична держава, яка нині має всі ознаки фашистської: диктаторський режим, геноцид, терор, загарбницькі війни... Тому такі «брати» нам не потрібні. Ми ж не якісь холопи, щоби вічно ходити в ненависному ярмі й бити поклони їхньому божевільному «царю»! Отже, що було далі на фронті, таке ж пекло?

– Потім ми наразі два тижні були на короткому відновленні. І – знову в бій! На Куп'янському напрямку. Тяжка ситуація – ворог і попереду, й зліва

на фланзі, тобто воював водночас із двох сторін. Однак ми трималися, як то кажуть, до останнього. Тож наш підрозділ свої бойові завдання максимально виконав. Ворог прагнув знову захопити та окупувати Куп'янськ, кидав великі сили – піхоту та бронетехніку. А ми їх регулярно «перемелювали»!

Хоча всього траплялося... Запам'ятався такий бойовий епізод (їх дуже багато було за цей час!). Якось росіяни підбили наш танк. Механік загинув, а командир танка і навідник встигли його залишити. То потрібно було їх звідти забрати. Я й поїхав на сво-

єму танку евакуювати бійців. А надворі вже було темно – така чорна, аж смоляна пільма, геть нічого не видно. Отож я трохи не розрахував та ненавмисне увірвався на ворожу позицію... Але, доки росіяни отямилися, я встиг вчасно розвернутися і поїхав назад. Помітив наш «маячок» ліхтариком біля посадки й забрав своїх бійців.

– І знову як командир Ви на бойові завдання вирушали першим!

– Так. Адже просто інакше не можна. Саме командир підрозділу й має вести за собою бійців. Бо якщо він буде тільки ховатися за їхніми спинами, нічого путнього з цього не вийде. Треба переконувати особистим прикладом. Це найкраще діє!

Хоча інколи, відверто кажучи, й у мене в кількох ситуаціях буквально опускалися руки. Я ж – також жива людина, з самого початку цієї жакливії,

великої війни захищаю Україну. І в основному – на передовій... Але в таких випадках я відчуваю свою надзвичайну відповідальність за всіх бійців. Вони ж на мене надіються, цілком довіряють мені, що я їх не підведу, впораюся з усіма страхами й проблемами.

Та й мені є з кого брати приклад, бо поряд зі мною – чудові та відважні бойові побратими воюють: «Самурай», «Полтава», «Влас», «Привид», «Шплінт»... Це я командирів танків перелічую. Наприклад, «Шплінт» зі своїм екіпажем тричі виїжджав на штурмові дії, атакував позиції кацапів, і доволі успішно!

Разом із командиром 1-ї танкової роти, позивний Спартак

– Тобто Ви не лише оборонялися, а й атакували ворожі позиції?

– Звісно. Так і має бути! Коли найефективніше використовувати танки? Для штурму... Пам'ятаю одне з перших своїх бойових завдань. Відбувся бій – біля Іванівки, там також є село з такою назвою. Вийшов зі своїм екіпажем на вогневу позицію. І в приціл побачив супротивника. Там був танк кацапський, трохи вже підбитий, але загалом цілий, і лівіше – два їхніх БМП з особовим

складом. Передав по рації й отримав наказ – добити! Вистрілив осколочно-фугасним снарядом – влучив із першого пострілу. Далі вгатив в одну з БМП, чітко було видно – вона загорілася. Інша почала втікати. Але ми ще зробили 3-4 постріли...

Мій механік попереджає: «По нас ведуть вогонь!». Пролунала команда: «Відкат». Ми відреагували. Це летів ворожий ПТУР (протитанкова керована ракета). Він не надто швидко летить, можна помітити. Тож ПТУР врізався в дерево, яке впало й загорілося... Ми відїхали на кілометр, перечекали. Проте їхні безпілотники нас вирахували і невдовзі,десь хвилин за двадцять, росіяни накрили з «Градів». Гатять лівіше, правіше... Ми рвонули вперед, вирвалися. Танк трохи пошкодило осколками, але головне – люди живі! Це – звичайний бойовий епізод, але чомусь запам'яталося.

– Цікаво слухати, як усе там відбувалося!

– А ось – про наші штурмові дії... Я поїхав зі своїм екіпажем зранку, ми знали маршрут, там уже очікувала наша піхота. Потрібно було доїхати до ворожих позицій, знищити загарбників та закріпитися. Наша піхота мала все «зачистити»... Ми виїхали, стріляли. Але й росіяни по нам вели вогонь. Двічі вони промазали, а втретє – влучили. Я та мій механік-водій отримали враз акуборотравми – контузії. А в мене – ще й забій руки!.. Танк наш зупинився, і гусениця розірвана... Тож не доїхали до кінця. Нас евакуювали побратими.

Втім, наступного разу один із найкращих наших екіпажів, «Полтава», вирушив на таке бойове завдання й усе зробив, як слід. Доїхав, розстріляв ворогів, а наша піхота завершила справу. Всі орки на позиції були знищені. Про це навіть білоруси писали у себе, висвітлювали цей бойовий епізод. Не змогли приховати...

А в обороні танки – не такі ефективні. Для нас найліпше – це штурмові, контрнаступальні дії. Ми таке неодноразово повторювали, зазвичай успішно. Правда, вороги швидко вчаться, крадуть наші ідеї...

– На Куп'янському напрямку брали в полон русню?

– Так, звісно. Вони щоразу одне й теж торочать, як заведені. Мовляв, нічого не знали. Їх примусили... Одна й та сама недолуга «пісня». Думаю, їх просто навчили так відповідати. Ось коли українці потрапляють у полон, то наших хлопців кацапи по-звірячому катують. Але, як тільки здаються орки, одразу ж починають у полоні вимагати якісь пільги – їм, бачте, подавай ООН,

«Червоний хрест»... Враз шпарять, як по писаному. Думаю, це – також їхні «заготовки» на випадок неволі.

– Чи траплялися випадки, коли Ваші бійці відмовлялися виконувати бойові завдання?

– Ні, чесно, жодного разу такого не було!

– Думаю, це – Ваша заслуга...

– Можливо. Я ж пройшов бойовий шлях від солдата до офіцера. Тому тепер увесь час стараюся поводитися з підлеглими саме так, як би я, будучи солдатом, хотів, щоби поводитися зі мною. І це наразі спрацьовує, зокрема, мій особистий приклад в усьому. Також я ненав'язливо проводжу патріотичні бесіди, постійно нагадую, чому ми тут – на фронті, на передовій. Підтримую у підрозділі бойовий дух. Часто дивлюся в очі бійцям, як їхній друг. Говорю, що тут ми, танкісти, – одна родина, сім'я, команда...

І людей це справді переконує! Вони бачать, що у командира слова не розходяться зі справами. Ось якби командир думав собі одне, говорив інше, а робив третє, то до нього так би й ставилися, він не мав би ніякого авторитету. А так бійці мені щиро кажуть: «Ви – завжди попереду. Ми рівняємося на Вас. Вчимося у Вас». І мені це приємно, бо я відчуваю, знаю: вони не підведуть, не зрадять.

– Так, дійсно, командир має бути справедливим, чесним, мужнім. Тоді він – справжній командир!

– Я ще скажу, що піхота дуже розраховує на танкістів. А у мене є вже колишні піхотинці, які воювали, наприклад, під Бахмутом. Вони знають, як страшно в окопах! І коли піхотинці бачать, як їм допомагають наші танкісти, то піхоту це буквально окрилює, правда.

Пригадую такий бойовий епізод, коли росіяни взяли в полон наших піхотинців. Орки їх уже вели, проте раптом так несподівано, наче з-під землі, з'явився український танк... Як увалив по отих триклятих кацапах! Тож вони з переляку всі дременули в різні сторони, хто куди. А наші бійці залишилися живі й неушкоджені. Дивляться: конвоїри накивали п'ятами, і навколо нікого немає. Тож наші хлопці благополучно добралися до своїх. Ось що таке танк!

До речі, все, що я розповідаю, є на наших відео. Їх знімають із наших безпілотників, авіарозвідники. Ці відео – дуже потрібні. По-перше, це дока-

зи. А ще такі відео реально надихають бійців, які бачать результати своєї роботи.

– Наскільки Вас та побратимів виснажують такі інтенсивні бої на передовій?

– Звісно, виснажують, це – нелегко... Тож періодично потрібна заміна. На передовій не можна воювати безперервно, роками. Тому держава повинна дбати про це, розуміти, що ми, якими б мужніми та самовідданими не були, – все-таки не роботи.

Ще, чесно кажучи, нас дуже дратує абсолютно невмотивована критика українських військових в Інтернеті

– на сайтах, у соціальних мережах. Звісно, кацапи це роблять. Але, в основному, критикують наші, українці, – або якісь «ухилианти» та боягузи, або дурні. Взагалі, ідіотів вистачає. Вони сидять чи лежать отак на диванах і критикують бійців, які вже два роки платять своєю кров'ю та життями за нашу дорожню свободу.

– Ну, як таке може бути?!

– За кордоном, у справді цивілізованій державі, таких підлих негідників під час війни та військового стану одразу б, негайно, притягнули до суворої відповідальності. Бо всі, хто зараз критикують в Інтернеті наших військових, фактично працюють на ворога! Це потрібно чітко розуміти.

Серед тих, хто «підігрує» ворогу – й «ухилианти». Однак вони повинні усвідомити, що, якщо не захищати нашу землю, то ворог їх першими зробить своїми рабами, як це й сталося з колаборантами на окупованих територіях.

Також нас, військових, дуже бісять усілякі «жирні коти», а я їх називаю просто – скоти, котрі безсовісно займаються корупцією, набиваючи власні кишені, наживаються на бійцях, захисниках України. Та ще й вихваляються своїми вкраденими капіталами, машинами та будинками. Фотографуються на дорогих заморських курортах, грають у казино і плюють на всі закони. Їх усі знають, однак вони досі залишаються недоторканими. Кому – війна, а кому – матір рідна!

Звісно, бійців усе це не мотивує. Ми стараємося не звертати увагу. Але я звик дивитися смерті у вічі, тому говорю відверто, як є. Хтось має почути думку військових: **якщо тил забуде про фронт, то фронт буде там, де тил...** У цьому можна не сумніватися.

Зрозумійте, я ж зовсім не займаюся політикою. Моя справа – боронити рідну державу. Моя партія – Збройні Сили України, і мій керманіч – бойовий генерал Валерій Залужний.

У мене одна мета – закінчити цю страшну війну, щоб близькі щасливо та мирно жили в Богом даній землі.

– Ви, знаю, поки не в шлюбі?

– Неодружений, хоч дівчина є. Чекаємо, коли закінчиться війна. Звісно, мріємо мати дітей, жити по-людському в незалежній та вільній Україні. Але зараз ось вперше за увесь час приїхав у коротку відпустку – на десять днів. І тепер навіть не знаю, коли ж іще випаде хоча б така наступна нагода! Ось я зараз із Вами говорю й водночас думаю, як отам наші бійці на передовій, на такому холоді...

– Цікаво, що Ви досліджуєте свій родовід.

– Я вважаю, що кожна людина повинна знати про своїх предків. Так, в історичних документах згадується про відомого купця другої гільдії Миколу Семеновича Балабуху, який був міським головою Києва в 1847-1851 роках. Саме від нього й пішов наш рід. У Миколи Семеновича було двоє синів. І він збудував свій купецький дім на Подолі, на Андріївському узвозі. Й там тоді виготовляли найсмачніше сухе варення – про оцей кулінарний шедевр від українця Миколи Балабухи знали навіть у Європі.

– Дмитре, думаю, Ваші діти та онуки пишатимуться Вами. Щиро дякую за цю відверту розмову.

– Навзаєм, Перемоги та миру! І всього найкращого нашій патріотичній газеті «Чернігівщина»!

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

Гроза браконьєрів, доброволець «Рейнджер» після двох поранень досі не має УБД

Єгеря «Ніжинського лісового господарства» Володимира Яковенка знають і бояться всі «чорні лісоруби» та браконьєри Ніжинщини, і не тільки. Не раз йому потрапляли до рук «жирна» риба – намагались домовитись, пропонували гроші, погрожували, але лісовий охоронець завжди був непохитний і непідкупний. За це йому навіть улюблену садибу на мальовничому хуторі Запоріжжя спалили. Володимир міг по кілька днів не виходити з лісу, чекати у засідках на лісових порушників, його агентурній мережі можуть позаздрити бувалі розвідники. Дивно, але саме ці навички стали в нагоді на війні: спочатку при захисті Ніжина, потім – на буремному Донбасі. Пройшовши запеклі бої під Авдіївкою, Володимир отримав два важкі поранення. Незважаючи на це, захисник досі не має статусу учасника бойових дій.

Перший бій прийняли на околиці Ніжина

Єгер лісової охорони «Ніжинського лісового господарства» **Володимир Яковенко** відомий як непримиренний борець із бракон'єрами. З ним неможливо домовитись ні багатіям, ні людям при владі. Через свою принциповість Володимир неодноразово страждав, бракон'єри навіть спалили йому хату на улюбленому хуторі Запоріжжя. Нині він поступово її відбудовує, матеріалами допомагає дружній лісівничій родині. Після важкого поранення Володимир повернувся в рідний лісгосп, але уламок у шийному відділі хребта щодня дає про себе знати. Щоб позбутися ненависної залізяки, захиснику потрібно їхати в Європу, бо в нас, в Україні, таких складних операцій не проводять. Однак із цим також є певні проблеми, які залежать не від добровольця, а від командування його військової частини.

Запорізький козак «Рейнджер»

Війна застала «Рейнджера» в Ніжині, у сімейній квартирі.

«Я прокинувся, коли по нашому аеродрому прилетіла ракета. Перше, що я зробив, – взяв ключі і поїхав заправити автомобіль, – пригадує лісовий охоронець. – Повернувшись, розбудив сина, дав настанови і відправив його

з дружиною на Борзну. А сам обдзвонив своїх друзів-однодумців, після чого ми визначилися з тим, що будемо робити. Людей зібралось чимало, – продовжує Володимир Яковенко. – У військкоматі нас послали, сказали, що не треба, якщо хочете – підпишіть контакт на три роки. Звісно, ніхто нічого підписувати не хотів, ми просто прийшли боронити своє, а не в армію, тому пішли. Тим часом дізнались, що в десятій школі територіальна оборона роздає зброю без будь-яких контрактів. Ми взяли зброю, я передзвонив директору лісгоспу і повідомив, що беру робочий УАЗ для війни, той дав згоду, і ми погнали».

Перший бій група «Рейнджера» прийняла вже 25 лютого на Гуньках (передмістя Ніжина з боку Великої дороги).

Трофеї з російського танка, здобуті під Ніжином

«Ми сиділи в засідці і чекали орків. Назустріч вийшла механізована колони з танків і БМП. Зустріли їх всі, хто там був, – пригадує Володимир. – Ми на той час були ніхто, просто хлопці зі зброєю, партизани. У нас, по великому рахунку, не було чим зупиняти танки, у вояк трохи було важкого озброєння, але ми були, по суті, пусті. Тоді нам, чесно кажучи, пощастило, що вони не пішли на прорив, а злякались і розвернулися».

Володимир показує трофейний прапор. Як не дивно, але це аж ніяк не російський триколор, а знамено мертвої держави, яку прийшли воскрешати так звані «старші брати», – червона шмата СРСР.

За словами добровольця, прапор він дістав із російського танка.

«Кацапи розтрощили високовольтну лінію, а коли їх розбили, то тікали через поле, заплутавшись у дротах. Там вони «роззули» свого танка і втікали пішки», – розповідає Володимир Яковенко.

Лісовими дорогами...

Використовуючи зв'язки серед лісівників та знаючи досконало лісові дороги, групі «Рейнджера» вдалося налагодити доставку до Ніжина товарів першої необхідності – дитячого харчування, медикаментів тощо.

«Ми змогли двічі благополучно в перших числах березня перевезти «гуманітарку», – пригадує захисник. – Кацапи стояли всюди, а лісові дороги ми знали краще за всіх».

Коли ж ворожі колони поспіхом покинули Чернігівщину, ніжинські козаки вирішили легалізуватись, бо до цього, жартує Володимир, вони були підрозділом махновців. У військкоматі про хлопців уже знали, оформили їх у роту охорони і поставили чергувати на блокпостах. Минуло два місяці такої служби...

«3 червня мені зателефонували з військкомату і наказали прибути з речами наступного дня. Так я потрапив у доблесний 45-й окремих стрілецький батальйон, який перебуває у підпорядкуванні ОК «Північ», – посміхається «Рейнджер».

Батальйон, в лавах якого довелося воювати Володимиру, створено лишень наприкінці квітня 2022 року. Кістяк особового складу склали вій-

ськовослужбовці добровольчого батальйону «Штурм», що був створений з початком повномасштабного вторгнення і брав участь в обороні Києва та інших боях на Півночі України.

Позиції найманців – за 250 метрів

Перші дні війни. Єгер Володимир Яковенко – на робочому УАЗі

У складі підрозділу потрапив на фронт.

«До 21 червня ми проходили на полігоні бойове злагодження. Нічого нового нам не показали, але хоча б із колективом познайомилися. 23 червня ми вже знаходилися на «нулі» під Авдіївкою, ворожі окопи були від нас за 250 метрів. На той час це був один із найбільш «гарячих» напрямків. Було страшно, але недовго, – посміхається борець і згадає свою службу. – У мене – специфічна робота, доводилось іноді сидіти в засідках по три доби, отут воно і пригодилося».

По перехопленнях бійці розуміли, що спочатку проти них стояли зрадники із ДНР, а через два тижні зайшла «Ліга», інакшими словами – найманці з ПВК «Вагнер».

«Серйозні фахівці, – визнає «Рейнджер». – Такої арти, таких мінометів

ми ще не бачили. Не мінометники, а снайпери. Однак ми достойно тримали позиції, не віддали їм ні сантиметра нашої землі».

Із кадрових військових у підрозділі Володимира був лише ротний, всі решта – добровольці та мобілізовані. Серед вишуканого товариства і кілька хлопців із Донеччини, це – єдині люди, які дійсно боронили свій дім.

«Більшість із Донецька шашлички смажать на мирній території, – не приховує відрази доброволець. – У Київ, буває, заїдеш, дивишся на круті тачки з донецькими номерами і плюєшся».

Перше поранення було легким

Своє перше поранення Володимир отримав 5 вересня 2022 року. Це було якраз тоді, коли на позиції зайшли найманці «Вагнер».

«Я хлопців загнав по норах, а сам залишився на позиції спостерігати за рухом. У мене, як виявилось, серед усіх було найбільше досвіду, тому командував підрозділом неформально, – розповідає «Рейнджер». – Я стояв над біноклем. Ми знали, що під артилерією могла зайти група. Відстань до ворога – 250 метрів. І тут трапилося чудо: подзвонив «тапiк» (дротовий телефон для зв'язку з штабом), я просто зробив два кроки – назад і ліворуч, як прилетіла 82 міна з безшумним хвостовиком (її взагалі не чути) і мені зачепило праву руку, тканини і кістки залишились цілими, посікло трохи руку та спину і трохи посікло голову. Контузило. Осколок досі з черепа не витягли. Та все ж поранення моє було відносно легке, бо евакуювали мене в свідомості».

Осколки від мін

Через тиждень лікування в госпіталі Володимиру стало нудно, і він просився повернутися на позиції.

«Коли я повернувся, то у нас вже не було де ховатися. Ворожа артилерія настільки пристрілялась по наших позиціях, що залишатися далі на тому місці означало загинути всім, – згадує ніжинський доброволець. – За нами – пусте поле довжиною 2,5 кілометри, а перед нами – їхні добре укріплені позиції. Ми вирішили взяти їх, щоб нам було де сховатися».

Дивом вижив на «Михайлове чудо»

За словами Володимира, командування дуже зраділо такій ініціативі і дало добро на штурм. 19 вересня, на «Михайлове чудо», добровольці почали штурмувати позиції найманців.

«Ми пішли... – робить паузу боець. – Зайшли на їхні позиції, один із побратимів зачепив розтяжку і одразу з їх боку почався обстріл АГС (автоматичний гранатомет), мені перебило артерію на нозі і осколки влетіли в шию. Так вийшло, що я не зміг накласти турнікет, а покликати на допомогу теж не міг, бо перебило сухожилля. Просто лежав із піднятою рукою та гранатою зі знятою чекою. В полон із нас ніхто не хотів».

Руку пораненого бійця в траві помітили побратими. Підбігли, накинули турнікет та витягнули з під обстрілів.

«Дуже вдячний хлопцям... – з клубком у горлі розповідає Володимир. – Половини з них уже немає... А тоді всі залишилися живі, один я постраждав. Позиції ворога ми взяли. Щоправда, багато з наших отримали контузії, – продовжує «Рейнджер». – Одного з наших так контузило, що у нього в голові постійно збиралася рідина, він утратив дар мови і так до своєї загибелі й не заговорив, але наша доблесна ВЛК сказала, що боець здоровий, іди воюй. Так трапилося, що я був у госпіталі, а він загинув буквально через два з половиною тижні. Старший буквально на кілька років від мого сина. Дуже шкода хлопця», – зі смутком на обличчі говорить доброволець.

Володимир запинався ще з першої контузії, а після другого поранення йому поставили важку контузію. Коли ж дійшло до операції, то дивом витягнули з шиї осколок, розміром 8 на 12 міліметрів.

«Він залетів у ший, але хребет не перебив, – коментує егер. – Ніхто не хотів братися за цю операцію, але у «Феофанії» знайшовся лікар від Бога, який зробив надріз під ребрами і тудою витягнув осколок. Щоправда, трохи пошкодило легені, але зараз я вважаю, що відновився».

Разом із тим у шийному відділі залишився трохи менший осколок, який, втім, завдає бійцю великої шкоди.

«Коли починаю крутити головою, то з'являється задушливий кашель і рвота. Вдень трохи менше, але коли встаю, то ранок починається з блювати. Осколок – як маленька пшонинка, але десь він потрапив у нервові вузли», – каже Володимир.

Порається біля улюблених «мух»

У клініці «Феофанія» «Рейнджер» лікувався впродовж чотирьох місяців, однак другу операцію йому ніхто не зробив. Каже, що в Україні таких не роблять. Треба їхати в Європу. Шукати волонтерів і їхати. Проте тут постала інша проблема.

Без УБД не може виїхати на операцію

«Проблема в тому, що до цього часу я не отримав посвідчення УБД, а без нього не можу звернутись до волонтерів. 23 березня військкомат надіслав запит до моєї військової частини, але до цього часу не отримав відповіді. Без УБД не можу собі оформити й інвалідність, – зітхає доброволець. – Хлопці зараз мої стоять на кордоні, то в гості заїжджають часто. Кажуть: «Володю, ми тобі допоможемо з УБД». Але хіба це їх робота?».

З документів, які підтверджують участь Володимира Яковенка у війні, є довідка про безпосередню участь у бойових операціях на Сході України та довідки про поранення, однак по закону для оформлення посвідчення УБД військова частина має надати до військкомату ще й бойові розпорядження та накази. До цього часу їх не надали. Мабуть, ніколи. Не отримує Володимир і двадцятивідсоткову надбавку, встановлену Держлісагентством для лісівників, які повернулися з війни.

А доки доброволець чекає необхідних документів та мріє про операцію, щоб повернутися до нормального життя, рятується бджолами. На хуторі Запоріжжя поблизу Ніжина Володимир тримає пасіку з п'яти вуликів. Каже, на війні найбільше скучав за своїми «мухами» – так лагідно називає своїх трудівниць егер. І дійсно, цікаво спостерігати за тим, як Володимир ходить біля них. Видно, що тримає пасіку не заради меду. Зізнається, що майже усе, нанесене бджолами, роздає друзям та родичам. Дешицю залишає для родини і для виробництва медовухи, її запорізький козак робить за традиційним дідівським рецептом – тільки природне бродіння в погребі. І хоча Володимир не п'є, але каже, що після Перемоги обов'язково дістане з погреба всю медовуху і пригощатиме кожного зустрічного.

Віталій НАЗАРЕНКО

Рота охорони відіграла важливу роль в обороні Чернігова

У лютому 2022 року, в перші години і дні повномасштабного вторгнення, коли ворог сунув на Чернігів кілометровими колонами танків та іншої військової техніки, на захист міста стали і військові, і цивільні. Навколо Чернігова тоді були обладнані декілька позицій, які відігравали важливу роль в його обороні і утриманні.

Панівна «Висота» в Новоселівці відігравала стратегічно важливу роль, і віддати росіянам її ніяк не можна було. Тримали цей напрямок відважні воїни. Серед них були й бійці 134-го окремого батальйону охорони ОК «Північ».

Головний сержант роти охорони 134-го окремого батальйону охорони ОК «Північ» **Сергій Бондарець**, позивний «Єгер», був одним із тих, хто разом зі своєю групою в складі 15 бійців приїхали на підсилення до комбата механізованого батальйону, який, власне, керував тим напрямком, – підполковника Артема Раська.

Інші хлопці з батальйону охорони зайняли оборонні позиції на переправі та в районі полку зв'язку.

Сергій Бондарець (зліва) з побратимом Олексієм

АТО як відправна точка

Свій військовий шлях Сергій Бондарець розпочав після анексії Криму. У 2014 році, коли росія розпочала збройну агресію щодо України, він кинув цивільне життя і по мобілізації пішов до армії. Потрапив до 1-ї танкової бригади, де став командиром відділення, а згодом – командиром бойової машини.

Його підрозділ виконував завдання в районі проведення АТО на Луганщині та Донецчині.

«Коли взяли в кільце Георгіївку, думав, що до 24 серпня вже закінчимо війну та пройдемо парадом по Луганську. Насправді тоді багато з нас сподівалися, що все завершиться швидко, але так не сталося, – згадує Сергій. – Також я був на «Металісті» – до речі, десь там Надію Савченко в полон взяли. Дмитро Брижинський у нас тоді був керівником, командиром нашої групи. Там ми з ним познайомилися, і досі спілкуємося. Потім ми вийшли на відновлення і вже повернулися на Донецький напрямок. Стояли під Волновахою, різні бойові завдання виконували».

У 2015-му Сергія демобілізували, і він повернувся на стару роботу, в цивільне життя. Втім, нормально працювати вже не міг, не було з ким щиро поговорити. Чоловіку здавалося, що навколо ніхто його не розуміє. Та й його самого вже не цікавила звична робота, а деякі друзі стали зовсім чужими.

«Я не розумів своїх друзів і знайомих, які були в мене до війни, а вони не розуміли мене. Життя немовби поділилося на «до» і «після». І я сам змінився. Напевне, це була одна з перших причин, чому я повернувся на службу, – розповідає Сергій. – У 2016 року в Чернігові формувався якраз новий батальйон охорони при ОК «Північ». І багато моїх побратимів туди пішли на контракт, покликали і мене.

Якось я зустрів товариша Олександра Коваленка і той запропонував піти на службу в батальйон охорони. Я не вагався ні хвилини, і вже наступного ранку приїхав у Чернігів, щоби вступити до нового підрозділу. Згодом очолив відділення».

Люди – то сила

«Коли я був на Донбасі в 2015 році, то помічав, що там було проросійське населення. Дуже багато проросійського населення! І я часто говорив своєму товаришу, що я боюсь того, що, якщо кацапи все ж таки підуть на Чернігівщину, то наше населення теж виявиться проросійським і підтримає їх. Почнуть допомагати кацапам, як це робили люди на Донбасі, – ділиться

Сергій. – Просто багато з ким спілкувався після АТО, і навіть мої знайомі говорили, що в росії і білорусі люди краще живуть. Один товариш якось сказав: мені байдуже під ким бути – під Путіним, під Зеленським, під Порошенком чи під Лукашенком. Я буду ходити на роботу, що зараз, що потім. Моє життя ніяк від того не зміниться.

І коли почалось повномасштабне вторгнення, то моя душа раділа від того, що люди отак об'єдналися. Всі, від дітей до старих людей, об'єдналися в одне ціле, щоб не дати кацапам пройти далі. Усі хотіли знищувати росіян, які ступили зі зброєю на нашу землю, які зазіхнули на нашу суверенність і незалежність, на наші домівки».

Військовий захоплюється і комунальниками Чернігова, які продовжували виконувати свою роботу, навіть під постійними обстрілами.

«Вражала робота працівників комунальних служб, – говорить чоловік. – Незважаючи на бойові дії, вони вивозили сміття з вулиць, латали пробиті водогони, ремонтували електромережі. І, до речі, я зустрів двірників, які прибирали вулиці, але мали в руках автомат. Тобто були готові оборонятися».

Знав і відчував, що війна буде

«Всім, з ким спілкуюсь, я говорив, що буде війна. Відчував, що вона неминуча, – розповідає Сергій. – 24 лютого я встав рано і обдзвонив своїх. Через годину ми зібралися в казармі. Я зробив всім каву з молоком у канцелярії. Паніки не було, організовано отримали зброю, боеприпаси, сухпаї і чекали подальших вказівок. Спершу ми поїхали на ОК «Північ», забрали там свою техніку – два БТРи – та отримали перший наказ: поїхати в бік Городні та виставити свій пост за Киселівкою. Зв'язок був поганий, рацій не мали на той час. Була лише одна радіостанція, по якій тримали зв'язок із Брижінським. Він керував всіма позиціями тоді, і всі були настроєні на одну частоту».

Коли група «Єгеря» почала облаштовувати ВОП, до них підійшли інженери і порадили перейти на інший бік мосту, бо вони його будуть підірвати.

«Тоді ми поїхали до позицій «Вимпела», командира механізованого ба-

тальйону Артема Раська. Зустрівшись із ним, обговорили план подальших дій, – згадує Сергій. – Ми домовилися так: бійці з автоматичною зброєю відходять назад, а тут лишаються лише РПГшники. Я лишився і ще декілька наших хлопців, і я вже на місці показував їм, як стріляти з РПГ. Всі інші поїхали в Новоселівку. Вночі ми чули, як працював «Байрактар» по їхній техніці. А 25-го надійшла інформація, що ворог намагається обійти з Ріпок, і ми розосередилися».

Разом з бійцями мехбату група «Єгеря» облаштувала оборону на «Висоті».

«Ми взяли ліву сторону, а бійці з мехбату – праву. Обладнували позиції, і хлопці по черзі туди заступали. Окрім цього, ми займалися евакуацією з «Висоти», бо кожного дня були поранені та вбиті, – говорить Сергій. – З точки зору війни позиція «Висота» була надважлива – це був наш перший вогняний вал, який ми тримали стрілецькою зброєю. Авіація була, все було – а наші люди трималися, і це настільки було незламно і показово! Просто люди з РПГ, з автоматами втримували таку навалу.

Коли встановлювали пам'ятний меморіал загиблим там військовим, у всіх засобах масової інформації написали військові частини хлопців, які виконували бойові завдання у лютому-березні 2022 року на «Висоті». Проте в тому списку чомусь немає нашого 134-го батальйону. Хоча наші хлопці відіграли велику роль у визволенні Чернігівщини».

3 «Висоти» вивозили вбитих і поранених

«У перші дні, їдучи з міста назад у Новоселівку, я зовсім випадково познайомився з артилеристами. Їм якраз потрібно було вивезти на «Висоту» свого коригувальника. Я зголосився їм допомогти, – говорить Сергій. – Відвіз, на ранок привіз туди іншого на заміну, проте міняти не було кого. Тому коригувальнику прилетіло з ворожого танка прямисінько в голову. І такі моменти дуже трагічні, дуже сумні і дуже важкі.

Загалом часто доводилось потім вивозити з «Висоти» хлопців «на щиті», бувало, навіть відкопував сам. І дехто скаже, що це війна, без цього

не можна, до цього потрібно звикнути, але до втрати людей звикнути неможливо. Напевно, це те, чим ми значно відрізняємося від нашого ворога – кожна людина – важлива, життя кожної людини – важливе».

Облаштовували позиції на «Яцево»

«Я і ще 15 бійців моєї роти охорони були в підпорядкуванні комбата механізованого батальйону «Вимпела» – Артема Раська. Ми прийшли до нього, і всі були з одного батальйону, але серед нас був хлопчина – Юра Коротков із Новоселівки, якого призвали по мобілізації, – згадує Сергій. – І от усі мої люди разом з Юрою пішли на «Яцево», бо він добре знав місцевість. Там разом із бійцями 21 батальйону почали обладнувати позиції. Облаштувавшись, ми ж і утримували одну з них».

На кладовище вже зайшли російські військові, які з закритих позицій обстрілювали наших. Тож 11 березня група з трьох наших бійців пішла в рейд.

«Там, на «Яцево», був мінометник ворожий, який постійно працював по наших хлопцях. Тож ми пішли в рейд, щоб вирахувати, де той міномет, – говорить Сергій. – Проте потрапили в засідку. Росіяни з одного боку вилетіли на «Тигрі» на нас, а з іншого боку була засідка. Вони на самому кладовищі повиривали нори і чекали нашу техніку з боку «Лижної бази». Зав'язався бій, того дня загинув наш медик і мій побратим – Олег Куриленко, а я отримав поранення і потрапив до шпиталю».

До речі, саме 11 березня Олег Куриленко планував розписатися зі своєю дівчиною Марією. Та доля розпорядилася по іншому.

Люди допомагали, чим могли

«26 лютого ми стояли на повороті на Городню. Бачимо – їде на велосипеді жінка років 50-ти. Зупиняється біля нас і каже: «Ви наші?». Кажу, так. І вона розповіла, де стоять кацапи. А потім каже: зараз поїду, гляню, скільки

точно. Я взяв її номер телефону. Вона з'їздила до них, розвернулася і поїхала у бік Мени. Потім передзвонила і все розповіла нам. Казала, що підїхала до них, запропонувала привезти молока, але вони її прогнали. Жінка перерахувала їх і все розповіла нам, – розповідає Сергій. – Наступного дня ми поїхали з побратимом-прикордонником (позивний «Орел») і з АГС їх бахнули. На той час вони вже пригнали БТР і деяку техніку свою. Нам вдалося їх розбити. Ось ця жінка, яка нам тоді добре допомогла, запам'яталася дуже.

Ще був один чоловік. Ми перебували в рейді біля Киселівки з хлопцями. Довго ходили, змерзли, змокли і були голодні. Він підійшов до нас і приніс нам вареної картоплі, смажене м'ясо і сало, щоб ми поїли. Сказав, що він – колишній дільничний. Хотілося б зараз знайти його і віддячити.

Взагалі в той час люди об'єдналися і дуже допомагали морально, їжею і підтримкою. Вони були готові робити все, аби допомогти нам не пустити ворога в місто, і це надихало насправді та давало сил битися далі!

Був іще дядя Вова з Новоселівки, називали його «Афганець», бо він служив в Афгані. Він на переправу привозив нам їсти, а біля Епіцентру в садочку Валя Коваленко і її сестра варили їжу. «Афганець» розвозив її по військових. У нього до початку повномасштабної війни були свої магазини, займався м'ясом. І він усі продукти, які лишалися у нього в магазині, від-

*В'їзд у Новоселівку, травень 2022 р.
Тут були СТО, кафе і магазин*

давав безкоштовно дівчатам, щоб ті готували їсти військовим. Потім, коли ми були на «Яцево», він також приїздив постійно і допомагав не лише їжею, але й аптечки привозив».

Важко повідомляти рідним про смерть

«Мій побратим Саша Коваленко довго був в армії. За місяць чи два до повномасштабного вторгнення він звільнився з війська і почав жити цивільним життям, проте вже 24 лютого він повернувся – не як військовий, а як доброволець. І це його дружина зі своєю сестрою готували їсти для нас. Яюсь ми з ним поверталися з «Висоти», і на заправці біля Новоселівки якраз розірвалася ворожа міна. Там був поранений хлопчина. Ми його забрали в машину, подзвонили нашим медикам, і вже в Чернігові його передали їм, – згадує Сергій. – І в цей час, коли ми його везли, в того хлопчини дзвонив телефон. Дзвонив безперестанку, і я вирішив відповісти. На тому боці сказали: «Алло, це Сергій?». На що я відповів: «Ні, вибачте, він зайнятий, передзвонить вам трішки пізніше». Не міг сказати, що хлопчина поранений. Думав, вже набере сам і розповість свою історію. Та потім я дізнався, що його не довезли до лікарні – помер.

Була історія з корегувальником, якому голову розірвало ворожим танком. Я його забирав з позиції і відвозив до медиків. Вже потім хлопці-медики сказали, що йому дзвонила матір. Вона дуже хотіла знати, як помер її син. Хлопці дали мій номер телефону. Я не міг не поспілкуватися з нею, і це дуже важко – повідомляти близьким про загибель людини або просто розповідати, як вона померла.

А коли загинув Олег, який мав одружитися, я потрапив у шпиталь із пораненням. Та я вирішив для себе, що я маю зустрітися з Марією (його цивільною дружиною) і розповісти їй усе сам. Також, уже коли я був у шпиталі, 22 березня загинув Юра Коротков. Мені хлопці в той же день подзвонили і повідомили. А через деякий час зателефонувала його дружина Рая і спитала, чого він не відповідає. Можливо, я не повинен був говорити, але все ж таки вона його чекала, а я знав, що він уже помер. Тож я просто вибачився,

що не вберегли, і сказав, що він загинув. І оці моменти повідомлення про смерть були найважчими в моєму житті.

Звичайно, повідомляти про загибель людини не входить у мої обов'язки. Це має робити військкомат. Але чисто по-людськи, знаючи, що його чекають вдома, чекають на його дзвінок, не міг мовчати так про кожного».

3 госпіталю втік до Чернігова

Отримавши поранення, Сергій потрапив до шпиталю, але ввесь час він намагався вернутися в стрій. Відчував, що має бути там, разом зі своїми хлопцями.

«У мене було сухожилля перебите і уламкове поранення. Відразу я потрапив до нашого госпіталю, потім мене в Умань евакуювали, де зробили операцію, – говорить військовий. – Я просив лікарів відпустити мене, але вони сказали, що в Чернігів нікого не випусуємо. Тоді подзвонив Дмитру Булатову і попросив допомогти потрапити до Чернігова. Він прислав по мене машину. Звісно, лікарям довелося трохи збрехати, за що прошу вибачення. Я їм сказав, що маю особисті розпорядження від Ніколюка, і так на милицях поїхав до Чернігова. У Києві переночували, нам ще волонтери знайшли машину, і ми їхали вже двома, тобто гнали в Чернігів машину військовим. Переїздили пішохідним мостом, бо той уже росіяни зруйнували. Документів у мене не було, лише виписка зі шпиталю. На всіх постах пропустили, а коли в'їздили в Чернігів, почали питати документи і не пропускали. Та зрештою я потрапив до міста».

3 таким сусідом треба готуватися

«Росіяни мають гарний досвід, бо ж постійно з кимось воюють. Плюс до всього вони вчать, – розповідає Сергій. – Наприклад, "вагнери" працюють тактикою малих груп – це не їхня тактика. Вони її перейняли, але все одно ми маємо свій плюс. Ми не працюємо по книжках. Минулого літа я був на

навчаннях для різних підрозділів, і там був наш командир Дмитро Красильников. Так от мені запам'яталися його слова. Він тоді нам сказав, щоб ми трохи відходили від книжок і проявляли ініціативу, свою кмітливість. Він сказав: не робіть так, як пише книжка. Тому що наш ворог працює лише по ній. Тож наша мета – знати цю книжку, але не працювати по ній стовідсотково. Проте стратегія росіян останнім часом дуже змінилася. Вони теж починають проявляти хитрість.

Війна колись закінчиться, і обов'язково – нашою Перемогою. Ми обов'язково вийдемо на свої кордони. Проте якщо не знищити росію, то москалі знову полізуть нас вбивати. Тож треба готуватися до цього. Нам треба готувати молоде покоління або робити все можливе, щоб ця недо-держава розвалилася, щоб її не було».

Хлопці з роти охорони стояли від районки – до Новоселівки

Бойовий медик 134 батальйону роти охорони **Олексій** разом із побратимами організував ВОПи, охорону, пости, зміни нарядів та забезпечення в районі полку зв'язку і районної лікарні. Саме там стояла ще одна частина бійців з роти охорони.

Олексій – сам родом з Бородянського району Київської області, служить у війську з 2015-го року. В Чернігові проходить контракт у службу з 2016-го. У нього навесні 2022 року мав закінчуватися контракт і він хотів міняти щось у житті, але в лютому почалося повномасштабне російське вторгнення.

«24 лютого рано вранці я був після наряду вдома, і мене підняли по тривозі. Загалом розуміння того, що почалася справжня війна, не було. Тому що до цього навчально-бойова тривога була досить часто. Тож і цього разу я думав, що це просто навчальна тривога, – пригадує Олексій. – Зарядилися, і кожний відправився на якесь завдання. Нашу роту роз'єднали. Частина наших хлопців займала позиції в районі «Висоти» в Новоселівці, частина лишилася в Чернігові, частина була на переправі. Наша лінія оборони була

*Будівля виконавчої служби
після влучання ракети*

від переправи до районної лікарні. Там ми почали окопуватися і обладнувати свої позиції – це був ранок 25 лютого.

Відсотків 30 нашої роти стояли на переправі – це, так би мовити, середина нашої лінії оборони, саме нашої 134 роти охорони. На «Висоті» була група «Єгеря». А ми разом із хлопцями стояли на районці. Там стояли медики військові, і ті, хто не увійшов до тих двох груп».

«На переправі постійно біля нас була цивільна людина, чоловік, який намагався допомогти, питав, що треба, – продовжує Сергій. – По розмовах я зрозумів, що він особисто знає «Вітра» – Віктора Ніколюка. Потім

виявилося, що то – колишній Міністр молоді та спорту Дмитро Булатов. І реально він настільки допомагав – повербанки, їжа, паливо... Завдяки йому багато чого в нас було».

Біля юстиції впали дві бомби

«Перший великий наш обстріл був 3 березня. Це було тоді, коли на військову частину полку зв'язку росіяни скинули авіабомби. Там стояли наші

мінометники, тому ми одразу вирішили групою вирушити туди. Удар був дуже сильний. Як медик я розумів, що без поранених там не обійшлося. Поїхали двома машинами – медичний «Богдан» і цивільний 99-й. На той час вже сутеніло. Приїхавши на територію частини, побачили, що там просто всіх привалило під час обвалу будівлі. До них добратися ніяк не могли. Усі перекриття були дерев'яні, і коли починаєш їх розбирати, воно просто обвалюється далі. І без спеціальної техніки ми руками не могли це все прибрати».

Через пару днів росіяни знову скинули бомби в районі полку зв'язку. Одна потрапила на будівлю юстиції, інша впала на дорогу.

«Ми тоді всі були на своїй позиції неподалік районної лікарні. Після першого прильоту пішла дуже сильна вибухова хвиля. Я думаю, що ця перша бомба саме впала на асфальт, вони просто промазали. І тому пішла сильна ударна хвиля, – нас всіх, хто був тоді, накрило різними уламками, до десятка військових отримали різного ступеня поранення: у кого – руки, у кого – ноги, у кого – голова. Мені посікло голову трохи, – продовжує Олексій. – Поранення були різні, тому всіх їх терміново спустили в наш евакуаційний пункт, який знаходився на цокольному поверсі. Поки ми перев'язували поранених від першого удару, прилетіла друга бомба в будівлю юстиції. Тому ми з товаришем Ігорем побігли туди надавати допомогу тим, кому вона була потрібна. Двох військових дістали з-під завалів. Потім почали туди з'їжджатися "швидкі" з міста, ми допомагали завантажувати поранених в машини і далі їх везли по лікарнях».

Поліцейські «одягли» мобілізованих

«Того ж ранку пам'ятаю такий цікавий момент. Приїхали четверо поліцейських, на той час ні в приміщенні юстиції, ні в приміщенні райвідділу поліції вже нікого не було, – розповідає Олексій. – І от ці четверо підійшли до нас і сказали, що їм треба пройти до приміщення поліції, забрати деякі свої документи. На що ми відповіли: йдіть, якщо треба. Ті четверо пройшли декілька метрів, але не дійшли до приміщення, розвернулися, посідали в машину і поїхали. Більше ми поліцейських там не бачили».

Хлопці згадують, як мобілізованих виручав залишений поліцейськими одяг.

«До речі, в райвідділі багато речей залишилося – як цивільного одягу, так і форми, – говорять військові. – І завдяки саме ним наші мобілізовані були одягнені, як поліцейські. Мобілізовані приходили хто в тапках, хто в кедах – хто в чому. А ми їх одягнули, і вони вже ходили, як якийсь спецпідрозділ».

Не вистачало дронів

«Був такий випадок. Ми приїхали на лижну базу – я, «Математик» і «Суслик» – для того, щоб замінювати там усе. Та якраз у той момент туди заходили російські «Тигри» і ми сховалися неподалік тиру. І спостерігали за їхньою роботою, – розповідає Сергій. – Спершу пролетів один російський дрон, потім інший, так вони перевіряли місцевість. Вже після дронів пішла їхня розвідгрупа. Їх було троє: один – в пікселі, один – в мультикамі і один – у цивільному одязі. Ці троє йшли дуже безпечно. Вони знали, що їхня аеророзвідка працює перед ними, і нічого не боялися. І точно не очікували побачити нас. Даремно, бо ми всіх їх там поклали.

На жаль, на той момент аеророзвідка противника і безпілотники значно переважали наші. У нас їх майже не було, і це була велика проблема. Звісно, з часом волонтери почали доставати нам «Мавіки», і це значно поліпшило справи. Зараз ми часто працюємо з frv-дронами, і якби на той момент вони в нас були, коли ворог знаходився на підступах до Чернігова, – то це значно покращило б ситуацію».

Марія ПУЧИНЕЦЬ

«Україна – в моєму серці, поруч із Богом!»

Ярослава Маджугу я пам'ятаю ще зовсім малим хлопчаком, який ходив на літературну студію і писав досить талановиті гуморески. А тепер це – 27-літній добродій, котрий мужньо захищав Україну від окупантів, перебуваючи в самому пеклі війни, на Луганщині. Власне, я хотів записати це інтерв'ю одразу після його повернення, але тоді Ярославові було важко бесідувати про пережите. Тільки й обмовився: «Війна – то таке паскудство... Гірше, повірте, немає нічого!.. Однак, якщо моя Вітчизна – у вогні, то хтось мусить виконати цю страшну роботу – заступити шлях ворогам. Чому ж не я?!».

– Ярославе, ти – з акторської династії...

– Так, мій тато – Ігор Маджуга, брат Роман і його дружина Оля, як і я, разом працюємо в обласному ляльковому театрі імені Олександра Довженка. Правда, Оля народила дочечку, яку назвали Даринкою. Підросте й теж стане акторкою, продовжить нашу династію. Бабуся наша, Ганна Іванівна Маджуга, – теж на театрі розуміється, адже постійно читає книжки, вона десятки років пропрацювала в бібліотеці! І зараз трудиться, в Чернігові її знають, бо постійно організовує різноманітні свята й конкурси для юних читачів у бібліотеці імені Олександра Довженка.

– Авжеж, Ганна Іванівна – чудова людина, професіонал своєї справи!

– А я за фахом – актор лялькового театру, закінчив Дніпропетровське театральну-художнє училище. Тепер цього року закінчую в Києві естрадно-циркову Академію. Працював у лялькових театрах – в Чернігові (де й зараз залюбки труджуся) і Хмельницькому, а також – у Чернігівському обласному академічному музично-драматичному театрі імені Тараса Шевченка, а ще в Ніжинському драмтеатрі й обласному Палаці для дітей та юнацтва... Тоді я навіть уявити не міг, що незабаром моє життя кардинально зміниться, і я потраплю на війну! Але одного дня, наприкінці березня 2014-го, отримав повістку – прийти до військкомату.

Ярослав Маджуга в АТО

– Тобто тебе мобілізували в «першій хвили», майже одразу, тільки-но все почалося?

– Взагалі, тоді ще достеменно ніхто нічого не знав, що може статися. Всі сподівалися, що війни в Україні не буде. Де завгодно таке може трапитися – на Балканах, у Придністров'ї, в Карабаху, Грузії... Тільки не у нас! Тому нам спочатку обіцяли, що відпустять через вісім днів, потім уже сказали – через десять, далі уточнили, що повернемося додому за 45 діб, згодом пояснили – за 90... І пішло-поїхало! Тренувалися на полігоні в Гончарівському, служили на Чернігівщині та на Сумщині... Раптом нас відпустили на п'ять днів – із рідними побачитися. Та, лише приїхали до Чернігова (буквально два дні побув), як наказали негайно збиратися.

– Розумів, що їдеш на війну?

– Відчував, однак близьким нічого не говорив... Звісно, увесь час, доки я був на війні, на Донбасі, вони дуже хвилювалися й молилися за мене! Тількино потрапив на Луганщину, як одразу ж відбулося бойове хрещення. Відтоді нас постійно обстрілювали: з мінометів, «Градів», артилерії... А оскільки ми знаходилися неподалік від кордону з росією, то з кацапської території по нас також часто «смалили» їхні військові. Власне, там, на окупованих землях, і зараз усім розпоряджаюся російські генерали, які виконують накази кремля. А місцеві «вожді» – то просто маріонетки, котрих періодично «зачищають» ті ж «старші брати», методично винищуючи незгодних, занадто «самостійних», тих, які знають зайве й плещуть язиками.

– Треба ж якось замітати сліди свого злодійства!

– Звичайно, ми їм також відповідали «люб'язністю» – завзято стріляли у відповідь. Були запеклі бої – таке «місиво», що не приведи Господи!.. Це – як у вірші: «Смешались в кучу кони, люди, и залпы тысячи орудий слились в протяжный вой». Тільки у нас замість коней були танки. Нас, танкістів, увесь час присилали на виручку піхотинцям, які охороняли блокпости. Скажімо, було близько ста наших вояків, кілька танків і БТР... Спали зазвичай прямо на землі, хто де влаштується. Я, наприклад, підстеляв трофейні чохлаи, а от замість подушки підмощував бронезилет із патронами.

– Що, взагалі ліжок не було?!

– А звідки? Ми ж нерідко знаходилися буквально серед поля!.. Якось, в одному селі, пустив нас до себе, на обійстя, місцевий житель. Сказав: «Хай

краще це будуть військові, ніж сюди внадяться тутешні мародери». То я там обладнав затишну місцину в погребі, де можна було «закімарити». Взагалі, спочатку був великий безлад, адже справжньої української армії, по суті, не існувало, все трималося на волонтерах. Вони нам і їжу постачали, бо ми мали лише сухі пайки. В основному куховарили, розпалюючи багаття...

- Прикро. Але потрібно знати правду, тому ми й спілкуємося сьогодні.

- Не було чіткої координації між військовими частинами. Власне, «кому війна, а кому – мати рідна!» Різні люди там воюють. Звісно, багато патріотів, у грудях яких б'ється українське серце, багато з них відправилися на фронт добровольцями. Але є й продажні шкури, які передусім думають про наживу, власний зиск. Такі перевертні готові продати навіть своїх бойових товаришів.

- Траплялося й таке?!

- Авжеж. Стільки всього набачився! Пам'ятаю, були у Веселій Тарасівці – це така назва села, хоч ми його між собою інакше «величали». Вийшло, що з одного боку засіло півтори тисячі «сепарів», як ми бойовиків-сепаратистів «охрестили», а з іншого – три з половиною тисячі вороженьок. І нас, всього вісімдесят, жменька, – посередині, між ними. Ох і гаряче було! Відбивалися, як могли. Просто вони не очікували, що ми раптом там з'явимося. Проте ми вистояли, сплутали їм усі карти!.. А одного разу «втрапила» до нас колона – купа кадрових російських військових і з ними – заступник міністра оборони Південної Осетії, такий бородатий дядько! Я у нього тоді витягнув пістолет Макарова.

- Як витягнув?!

- Просто підійшов і витягнув – відібрав. Інших теж роззброїли. Забрали все, що у них було. А також – ноутбуки, купу грошей: долари, євро, російські рублі... Гроші ми потім передали штабу АТО. Проте, виявляється, начальник блокпосту децицію приховав для себе. Вже в Чернігові, вдома, дізнався від бойових побратимів, що поцуплене у того майора знайшли і відправили його до в'язниці...

- І як російські вояки пояснили, що вони роблять на Донбасі?

- Сказали, що спостерігачі... Але серед них був професійний снайпер, який зізнався в своєму «амплуа» – вбивати людей. Втім, очевидно, все-таки відбулася якась домовленість, бо їх просто доправили далі, не чіпали... Якось до нас вночі припленталося троє «сепарів» – двоє слов'янської зовнішності

та кавказець. Сплутали, подумали, що знайшли своїх. Були обкурені, зовсім у неадекватному стані. Взагалі, серед їхніх вояків багато любителів «ширки», «травички» та різних наркотичних пігулок. Вони майже постійно задобані якісь, наче напідпитку. Наші бійці все-таки такого собі не дозволяли.

– Знаю, танкісти-чернігівці не раз допомагали «Айдару»!

– Так, «айдарівці» – сміливі хлопці. Ми з ними воювали пліч-о-пліч. Вони – патріоти, адже в той час це був добровільний батальйон. Хоча й серед них були різні люди... Втім, найважче – це не спати на землі, не прокидатися від вибухів снарядів, а бачити тіла загиблих. А контуженими ми там, по суті, були всі. Адже, якщо неподалік міна розірвалася, то вухам і голові сутужно... Тому багато хлопців, тільки повернувшись із війни, подалися до лікарні за довідками. Але я не схотів, вирішив, що обійдуся без них, тож офіційно досі вважаюся здоровим. Бо ж у танку не згорів і кулями «сепарів» не прошитий. Живісінький!

– Війна сниться?

– Ну, а як можна забути, скажімо, бій під Новосвітлівкою, коли з 21-го танкіста в строю залишилося дев'ятеро?! Хтось «обсмалився», когось кляті «Гради» зачепили. А потім, після шаленого артобстрілу, «сепари» вирішили влаштувати «зачистку» – їхня піхота посунула на нас із трьох боків! Тож ми зайняли кругову оборону, завзято відстрілювалися. І в Георгіївці нам неабияк дісталось! Відверто кажучи, тоді багато хто подейкував про зрадника, який продав нас за 80-90 тисяч доларів.

– Як це – продав?!

– А ось так... Знаєш, одного разу ми не виконали авантюрний наказ. Це трапилось один-єдиний раз. Бо нас відсилали в самісіньке пекло, без жодної потреби. А ми вже мали досвід, розібралися, що тут – нечисто, хтось нас хоче підставити, «злити» ворогу. Власне, запідозрили свого генерал-лейтенанта, який із піною на губах, безрозсудно, невмотивовано посилав нас практично на вірну смерть. Тому ми відмовилися і, як невдовзі з'ясувалось, були праві. Отож, коли до нас навідався співробітник СБУ, написали заяву про все, що сталося, вимагаючи ретельного розслідування. І він нам також сказав, що цей генерал – або бездарний полководець, або підступний, віроломний гендляр, який «гріє руки» на людських життях, відправляючи на загибель своїх бійців і знищуючи найліпшу техніку.

- Тобто до нього вже приглядалися, але доказів не вистачало?

- Так. За кілька днів нам повідомили, що відправляють додому – за нами приїхали волонтери, які довезли бійців до Києва, до станції метро «Лісова»... Ми були неголені, брудні, але щасливі, що повернулися живими і незабаром побачимося з рідними, за якими вже дуже скучили! Єдине, наш «дембель» якось співпав із тією заявою. Можливо, хтось хотів випроводити небажаних свідків з АТО?! Втім, ми вже очікували демобілізації, були наготові. Досі не знаємо всієї правди. Хочеться сподіватися, що там навели порядок і немає безладу... Слухайте, а кумедний випадок розповісти на завершення?

- Що ж, на війні трагічне й смішне – нерідко поруч, про це мені ще наші миротворці мені говорили, які побували в «гарячій точках».

- Якось пішов я собі вранці в туалет – це метрів за сто, отака будочка із залізними дверима. Курю, пташиним співом насолоджуюся, дивлюсь – уже черга, берці крізь шпарину видно... Тільки я всівся, аж зненацька – обстріл, у двері – осколки! Дивлюсь, хлопці вмиль розбіглися. А мені куди діватися? Так і просидів там, проказуючи «Отче наш»... А якось уночі, теж дивлячись до туалету, але це вже в іншому місці було, ненавмисно наступив на kota. Він як заверещить! Я, мов ошпарений, дав автоматну чергу – звичайно, стріляв не в kota, а куди-небудь. Там же постійно нерви були на межі, а зброя увесь час під рукою. Хлопці як почули, подумали – то «сепари», і заходилися стріляти їм у відповідь. Так ми трохи «повоювали» самі з собою...

- Обійшлося без жертв?

- Кіт загинув... – смутніє. – Так шкода і людей, і тварин, які опинилися в тій жадливій бійні!

- А якщо тебе раптом покличуть на війну? Адже вона триває й зараз.

- Звісно, я знову візьму автомат і піду боронити Вітчизну. Бо як інакше? Це – моя земля, і я не хочу, щоб на ній хазайнували чужинці, які ненавидять і зневажають наш волелюбний народ. Україна – в моєму серці, поруч із Богом! То – не лише слова, я вже переконався на ділі, що чогось вартий. Треба бути сильними, мужніми і згуртованими, тільки тоді ми переможемо.

- Отже, ти повернувся! А що далі?

- Працюю актором, адже це – моя улюблена професія! Я – воїн тільки за потреби.

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

Герой-танкіст Ярослав Маджуга: «Після війни повернуся працювати в театр ляльок»

Ярослав Маджуга – актор лялькового театру. В нашому обласному театрі ляльок імені Олександра Довженка працює ціла акторська династія: тато – Ігор Маджуга, його сини – Ярослав і Роман, та невістка Оля – дружина Романа. Ярослав щиро обожнює свою професію: грати вистави та приносити радість дітворі. До того ж, цей добродій має і яскравий літературний таланти – мені він запам'ятався своїми дотепними гуморесками.

Втім, тільки-но в 2014-му російська орда віроломно напала на Україну, Ярослав, не вагаючись, пішов захищати нашу незалежну державу. Танкіст Маджуга звиятно воював з проклятими кацапами на Луганщині. Адже наші чернігівські танкісти постійно, багато допомагали легендарному «Айдару», брали участь у запеклих боях. Нерідко ночували просто серед поля, прямо на землі, хто де влаштується. Ярослав, наприклад, підстеляв трофейні чохла, а замість подушки підмощував бронезилет із патронами...

Вижив, повернувся з Донбасу до своєї улюбленої та мирної роботи в чернігівському ляльковому театрі, почувався щасливим; проте усвідомлював, що шовіністична росія на цьому не зупиниться й може спалахнути велика,

повномасштабна війна. Тож Ярослав був готовим знову взяти до рук зброю.

Так і сталося, причому божевільному російському «царю» заманулося загарбати всю Україну, тому полчища московитів посунули на Чернігів, Київ, інші наші міста та села. І Ярослав Маджуга став на герць із загарбниками – пішов добровольцем до військкомату й невдовзі вже завзято обороняв рідний Чернігів, а тепер відважно воює на Сході.

– Ярославе, пам'ятаю тебе ще малим хлопчаком, котрий відвідував мою літстудію. Скільки тобі зараз років?

– Тепер – 34. Постарів. – Авжеж, війна додає років... До речі, тато, Ігор Олександрович Маджуга, старший лейтенант запасу, котрому – вже 58 із половиною, збирався йти зі мною до військкомату. Втім, подзвонила бабуся, Ганна Іванівна, й повідомила, що дуже важко захворів дідусь – Володимир Михайлович, інвалід першої групи, ветеран другої світової війни, нині йому – вже 98-й іде. Тому тато змушений був залишитися, доглядати за дідусем. Просто не можна було залишити тут, у Чернігові, одних бабусю й дідуса.

Пам'ятаю, кацапська ракета влучила на вулиці Доценка в супермаркет «Союз». Втім, у наш будинок на Доценка, № 6 також ворожа ракета влетіла. Дім постраждав, однак вистояв, принаймні в ньому тепер можна мешкати...

– Ти, як і в АТО, – солдат? Не підвищили у військовому званні?

– Так, звісно, «вічний» солдат. Мені кар'єра ні до чого... Я не для цього воюю. Служу навідником танку. Взагалі, я раніше воював на танку «Т-64». Проте потрібно було наразі терміново перевчитися на «Т-72». Просто якраз мали ми саме такі танки, котрі «віджали» у росіян. В принципі, я за двадцять хвилин тоді зорієнтувався, але повчився кілька днів, доки все належно освоїв.

А далі ми воювали біля села Іванівка, край дороги. Нам чітко сказали: «Всіх ворогів, усе, що їхатиме, знищувати без розбору...». Тож ми стріляли з усіх сил, старалися, однак рашисти навіжено гатили й по нас. І вони наш танк таки підбили з міномета. Однак ми, дякувати Богу, залишилися живі!

Пам'ятаю, як годин дванадцять повзли болотами, доки добралися до Київки. Навіть чули, як кацапи між собою перемовляються. Вони їздили повз нас, але не помітили.

Ярослав Маджуга у редакції газети Чернігівщина

– Потім тобі дали інший танк?

– Авжеж, теж «Т-72». І ми воювали на перехресті Київка – Павлівка, це перед мостом. Ми вартували трасу – мій екіпаж та сусідній. А за мостом були загарбники. Їхні снайпери працювали, ДРГ лазила. На жаль, наш командир танку загинув – ДРГ вбила... З нами воювала навідниця Настя, з сусіднього танку, на сьомому місяці вагітності. Оце – справжня бойова подруга. Як вона завзято «мочила» кацапів, це треба було бачити! Подарувала мені кросівки, бо я був у кирзових чоботях, – отак просто пішла й купила мені взуття. Настя – жива, і зараз самовіддано служить у ЗСУ, а немовлятко – у її батьків.

У Київці кацапи сказали нас обстрілювали. «Прилітало»!.. Дошкуляли їхні авіабомби. А наш бліндаж був біля дороги. Яюсь я саме роззувся, щоб ноги хоч трохи відпочили, бо до того давно не роззувався. Знаходився там у центрі бліндажа, раптом – авіабомба! Так мене землю засипало, що сам, як не борсався, не міг вибратися. Тож хлопці буквально витягнули мене за ноги з-під землі! Звісно, з боку це доволі кумедно виглядало, проте мені було не до сміху.

Отож ми постійно стріляли по окупантах, ті запекло обстрілювали нас. Тому Київку ніколи не забуду. Таке місиво!

- Знаю, тебе там кацапи поранили...

- Залишився живим, проте поранило мене, на жаль, доволі дошкульно. Довелося лікуватися. Я втратив один палець на руці... Також потім, у нашій обласній лікарні, з мене витягнули аж п'ятнадцять осколків. І я надзвичайно вдячний цим добрим людям! Причому чотири осколки витягнули з сідниць – оперував мене проктолог. Це – чудовий добродій! Втім, залишилися досі ще три осколки – в носі та осколок лише за два сантиметри від печінки... Не змогли витягнути, надто ризиковано. Але щиро дякую, що «поремонтували» мене, як зуміли.

А далі був у Чернігівському госпіталі, в Київському шпиталі. Потім був два місяці на реабілітації в Чернігові. Але нога ніяк не заживала, гноїлася... Втім, відправили мене воювати на Схід. А там як побачив ротний – у мене ж буквально тече гній із ноги! То й повернули на Чернігівщину. Тут я служив діловодом, кухарем. Ну, й підліковувався періодично – в Дніпрі, Львові та Трускавці... Виявилось, що у мене – ще остеомієліт, підступна така хвороба.

- Нині ти – на Харківщині, на Куп'янському напрямку?

- Так. Призначили мене спочатку командиром танку, однак я – все-таки навідник, є вже чималий досвід. І мені саме ця справа підходить. До того ж, і командир танку якраз знайшовся. Все гаразд. Кажу ж, я – не прагну кар'єри. Переконали, кожен має займатися тим, що вміє робити найкраще, особливо на війні, в такий екстремальних, а то й пекельних, жажливих умовах.

Воюю тепер на «Т-64». Техніка – занадто древня, не витримує великих навантажень, ламається. Тож не один танк уже поміняв... До речі, ще в 2014-му був у нас непоганий український танк «Булат». Броні – більше, новіший. Але тоді «Булати» чомусь продали за кордон. Хоча, в першу чергу, треба ж належно забезпечувати Збройні Сили України! І чим ті чиновники думали? Точно не головою...

Як ми тепер воюємо? Завзято. Виїжджаємо на крайні (я кажу – останні) позиції, та й гатимо по московських гнидах, даємо жару! Це – мотивує, коли вдається їх «красиво» накрити. Ну, й вони по нас гатять, не шкодуючи власну довбану русню та будь-які боєприпаси.

А нам дуже жаль загиблих бойових побратимів! Це найважче на війні – втрачати своїх друзів, з якими ти вчора куриш, розмовляв, пив чай. Пам'ятаю, в одному екіпажі – навідник із командиром – поранені і попечені... Приятель Павло вивів цей танчик з-під вогню, а сам учадів! Я тоді поліз його діставати,

дивлюся, а він уже заляк – небіжчик... І раптом скажені кацапські «Гради» вперіщили. «Ну, – думаю, – суки, не дають людину дістати!» Втім, із горем пополам, витягли й ледве добралися до бліндажа, принесли вбитого свого героя-товариша на носилках...

І таких бойових епізодів – тьма, щодня, можна годинами розповідати. Бо тут, на Куп'янському напрямку, без перебільшення, справжнісіньке пекло. Це – правда. Та ми тримаємося. Нас можна вбити, але не можна перемогти!

– По-моєму, ти тепер не дуже добре чуєш на одне вухо...

– Я на нього взагалі вже не чую після всього, що пережив. Втім, радію, що живий.

– Чув про кацапські «заградотряди», котрі розстрілюють своїх, тільки-но хтось із москвитів з переляку повертає назад, відступає?

– Авжеж, розстрілюють. Мої побратими не раз бачили це на власні очі. Стоять такі підари з автоматами й гатять по своїх. Для них люди – це лайно. І головне, оті підари й самі, у випадку чого, не можуть дременути, бо там, далі, глибше, є ще й «треті» довбані придурки, які, не вагаючись, враз відправлять «других» підарів до їхніх пращурів. Ось що там відбувається! Перепрошую, я кажу нецензурно, бо ми на фронті русню так і називаємо. Літературне слово «рашисти» не дуже приживається. Надто інтелігентне стосовно цих паскуд!

До речі, дуже багато кацапських снарядів і бомб просто не вибухають. Падають і на цьому все... Бо у них – великі запаси ще з радянських часів. Та вони все одно становлять реальну загрозу... Стільки народу там підірветься після війни!

– Ти отримав коротеньку відпустку – десять днів. Однак, не встиг приїхати до близьких, як уже вирушаєш на Полтавщину, в Лубни...

– Так, одружуюся. Іду до своєї нареченої.

– Неймовірно! Адже це говорить «старий холостяк», який до війни й не збирався йти до шлюбу.

– Закохався... Це сталося під час війни. Я лежав у лікарні й побачив дівчину. Їй – 24 роки. Вона працювала продавщицею, посудомийкою. Така симпатична, невисокого зросту, чорнява. Одне слово – чудова! Й ім'я таке символічне – Вікторія. Це ж – Перемога!

Вона захворіла... Медики спочатку думали, що у неї – туберкульоз. Але зробили операцію й виявилось, що у Віки – онкологія, рак легенів. Зараз

вона проходить «хіміотерапію». То я їй постійно тепер допомагаю коштами, підтримую, як тільки можу. І, попри все, у такі важкі воєнні часи, я – дуже щасливий, що ми з нею зустрілися! Й тепер вона, я в цьому переконаний, – моя доля! Тож я візьму шлюб і відпустку там добуду. Бо я там – потрібніший, допоможу по господарству, дрівець нарубаю. Вона у своєї подруги живе. А потім згодна переїхати до мене, на Чернігівщину.

Мріємо мати дітей. Я вже отримав від неї таке «бойове» завдання, адже треба поліпшувати українську демографію. От ми і постараємося! Вона хоче, щоб у наших майбутніх малюків очі були такі, як у мене – блакитні. А вона – кароока. Класна!

– Знаю, твій брат Роман, теж актор лялькового театру, воює.

– Так, на найгарячішому зараз Авдіївському напрямку. Він – командир взводу протиракетної оборони. Молодший лейтенант. Роман – молодець! Він нещодавно допитував полоненого кацапа. Рома питає у того підара: «Як ти сюди потрапив?» А той, уявляєте, відповідає: «Я прийшов лопату просити...». Це – не анекдот, точно так і було, на відео записано.

– Коли закінчиться війна?

– Чесно, не скоро. Таке у мене відчуття. Але, головне, ми переможемо. Нам просто нікуди діватися. Вистоїмо!

– Вже знаєш, де працюватимеш у повоєнний час?

– Ну, як це де? В нашому прекрасному ляльковому театрі, в місті-герої Чернігові. У чоловічій гримерці шухлядки – моя та Романова – досі вільні, їх ніхто не займає. Бо ми там працюємо! Я, коли приїздив, не витримав, зайшов на роботу – одягнув костюм колоритного лялькового персонажа, помахав дівторі, юним глядачам. Вони – такі раді, щиро посміхається, і у мене в душі одразу світлішає.

Це – чудова, дуже важлива робота! Хоча вона не приносить якихось великих грошей та дивідендів, тут не розбагатієш. Однак це – моя улюблена праця для душі, яка приносить неймовірне задоволення та щастя. Що може бути краще? Кохана дружина, улюблена робота, близькі, які мене розуміють, бо тато, брат, дружина брата – талановиті актори й найкращі друзі. Чудове, мальовниче місто Чернігів і наша мирна, незалежна, мила Україна!

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

Віктор Коленченко з побратимами перевезли у мішках більше 100 мільйонів гривень

Викрали з-під носа у росіян два новеньких «Урали», розібрали на запчастини і спалили російський Т-72, ризикуючи життям розвозили по прикордонню продовольство, а ще перевезли в мішках більше ста мільйонів гривень. Цивільні добровольці Новгород-Сіверської громади у перші тижні війни суттєво допомогли війську та відвернули гуманітарну кризу.

У перші два тижні війни колони російської техніки перли ордою дорогою Новгород-Сіверщини. Місто кацапи чомусь оминули, а ось в обхід Новгород-Сіверського до Шостки потрапити намагались. Після того, як наші підірвали міст через Десну, ординці почали шукати альтернативні маршрути. Потік техніки зменшився, але на основній трасі ворог розставив блокпости, проїхати через які було дуже складно.

Віктор Коленченко

Тоді ж у перші дні війни на зміну поліції, що повтікала, у Новгороді-Сіверському, з'явилися перші добровольці, які, об'єднавшись, вирішили спочатку охороняти місто від мародерів, а потім їх функції стали подекуди незамінними.

Це зараз **Віктор Коленченко** – офіційний командир добровольчого формування територіальної громади, а на початку великої війни він був звичайним небайдужим громадянином, який готувався до оборони міста. Таких, як Віктор, спочатку було небагато, але з кожним днем їх ставало все більше. Хлопці патрулювали місто, потім на власному транспорті почали розвозити продовольство по селах. Робити це було іноді непросто.

«На основних дорогах стояли кацапи, наші хлопці власною технікою їхали об'їзними шляхами і польовими дорогами, розвозили по селах все необхідне. Хліб, борошно, олія – хлопці купували все це за свої кошти, возили в села і роздавали людям», – розповідає про функції своїх однодумців і побратимів командир.

Паралельно з гуманітарними функціями добровольці працювали як розвідка – очі та вуха української армії, передаючи на Чернігів дані про рух

техніки, її кількість та координати. Але одного разу їм дуже пощастило. Під час одного з рейдів хлопці помітили на дорозі покинутий «Урал». Глянули – все ціле, немає лише акумулятора.

«Стояв він у районі села Мамекіне, – пригадує Віктор. – Ми привезли свій акумулятор, завели і поїхали. Спочатку розмістили «Урал» в ангарі одного з сіл, а коли кацапи почали шастати по селах в пошуках втраченої техніки, перегнали його в місто. Другий «Урал» нам дістався подібним чином. Зараз вони вірою і правдою служать Україні».

Значно цікавішою і не менш героїчною, на наш погляд, є історія з російським танком. Ось як про це розповідає командир ДФТГ: «Звечора до нас надійшла інформація про те, що поблизу міста стоїть російська техніка. Місцеві бачили багаття в лісі. Зранку ми виїхали приблизно в той район. Слідів багаття не знайшли, але знайшли свіжий розпакований сухпай, а згодом і сам танк. Це був абсолютно новий, знятий із консервації Т-72. Видно, що росіяни намагались його полагодити. Ми підібрали всі документи і передали їх командуванню. Доповіли на Чернігів. Спочатку перед нами постало завдання спробувати завести техніку, перевезти й заховати її. Оскільки танкістів по громаді ми не знайшли, то привезли трактористів. Ті поклазили, подивились і припустили, що, ймовірно, танк заміновано. Після доповіді на Чернігів отримали команду розібрати, що можна, а техніку знищити. Зробили «коктейлі молотова», облили і підпалили. Танк спа-

Знайдений кацапський танк

лахнув, а потім йому відірвало башту».

За словами Віктора, після втечі з Чернігівщини росіяни танк ще рік простояв у лісі. Але навіть пошкодженим він прислужився.

«Хлопці, які зайшли до нас на кордон, розбирають все придатне і перекидають на свою техніку», – каже командир ДФТГ.

Та не лише трофейною і спаленою технікою можуть похвалитись новгород-сіверські козаки. Були ситуації, коли вони двічі перевозили в мішках десятки мільйонів гривень. Це – гроші пенсіонерів, інвалідів, бюджетників.

«Нас викликали до міської ради і попросили привезти з Чернігова гроші. Допомогли паливом, ми сіли на наш «Nissan Patrol» і поїхали, – репервідає Віктор Коленченко. – Оскільки міст на Чернігів вже підірвали наші, щоб запобігти оточенню міста, то ми спочатку доїхали до Березни, переправились на човнах через Десну, а там хлопці з Чернігова вивезли мішки. Навантажили їх до себе і поверталися з грошима».

У цей час, за словами добровольця, кацапи саме заходили в Березну.

«Ми повернулись у Новгород-Сіверський і віддали гроші на Укрпошту. В мішках було 38 мільйонів гривень», – каже Віктор.

Ще одну поїздку по гроші для громади добровольці здійснили дещо пізніше. Цього разу гроші доставили з Шостки – 70 мільйонів гривень у мішках дорогами в обхід ворожих блокпостів.

Добровольці Роман Радченко та Віталій Гапоненко виконують бойові завдання з першого дня війни

Віталій НАЗАРЕНКО

Підполковник ЗСУ Олег Фіданян: «Моє прізвище з вірменської мови перекладається – Захисник Батьківщини»

Підполковнику Олегу Фіданяну 26 вересня 2024-го виповниться 60 років. Втім, попри пережите, він виглядає значно молодшим. Служив військовим льотчиком. Мужньо захищав Україну в АТО / ООС, зокрема в 92-тій бригаді під командуванням Віктора Ніколюка – легендарного «Вітра». А коли почалася повномасштабна війна і кацапи посунули на Україну, воював на Київщині. Нині Олег Маркосович боронить рідну Батьківщину на Придесенні.

– Пане Олеже, у Вас – красиве вірменське прізвище.

– У мене батько – вірменин, а матуся – українка. З вірменської мови прізвище перекладається – Захисник Батьківщини. Тобто це дійсно звучить красиво! А народився я в прекрасному місті Чернігові, котре дуже люблю. Батьки працювали на Чернігівському радіоприладному заводі – у військовій галузі. Вони приїхали сюди за розподілом, тут і познайомилися. Мама брала участь у випробуванні відомого «Бурана». Це – такий аналог американського «Шатла», їхнього космічного корабля. Я навчався в школі № 27. А в 1985 році закінчив Чернігівське вище військово-авіаційне училище льотчиків.

Олег Фіданян

Справа в тому, що я отримав військово-виховання. Обидва мої дідуся – ветерани Другої світової війни. Один воював у піхоті та в артилерії – на «Катюшах». Війну він закінчив у Манчжурії, коли капітулювала Японія. Інший дідусь спочатку служив офіцером у танкових військах, а потім він навчався у льотній школі в Чугуєві та пролітав усю війну, котру завершив підполковником. Ось ці дідуся мене так і виховали. Ми дуже багато спілкувалися,

З мешканцями

і перше моє офіцерське звання разом «замочували».

Також у мене є молодший брат Володимир, 1969 року народження, який зараз воює на Куп'янському напрямку.

Отож я в училищі уже з першого курсу самостійно літав на літаках Л-39 та МіГ-23. Адже тоді наше училище готувало пілотів на МіГ-21 та МіГ-23.

– Вам це подобалося?

– Бути військовим – це взагалі моє покликання. Захищати Батьківщину – головне для мене! Було б здоров'я, воював би зараз на F-16. Чудовий літак! До речі, тоді, за радянських часів, нас фактично вчили воювати проти F-16, адже американські військо-

Зустріч зі школярами

ві вважалися нашими ворогами. То моя дипломна робота красномовно називалася «Повітряний бій між радянським МіГ-23 та американським F-16».

Отож я прослужив льотчиком і в 2002 році отримав військову пенсію. Однак я не можу просто сидіти, склавши руки, та бити байдики... Працював у державному підприємстві «Антонів». Пройшов трудовий шлях від керівника польотів льотно-випробувальної станції – до заступника льотного директора з організації повітряного руху.

- А потім, у 2014-му, російія підло, віроломно напала на Україну...

- У 2014-2015 роках я займався волонтерством, допомагав Збройним Силам України.

Зокрема, взимку ми привозили їм якісні, ефективні пічки, бо там реально було до сорока градусів морозу! Ми такі чудо-пічки, з великим обігрівом, на нашому підприємстві виготовляли.

Так і познайомився з Віктором Дмитровичем Ніколюком, який тоді був комбригом 92-ї бригади. Це – безперечно, легендарна Людина! А я раніше вже звертався до військкоматів, просив направити мене в АТО. Проте мене все не хотіли брати – мовляв, я – льотчик, не піхотинець, а їм потрібні були, в основному, піхотинці.

І от Віктор Ніколюк, наш «Вітер», з яким ми вже подружилися, лежав у шпиталі, підліковувався. Я прийшов його провідувати і прямо запропонував: «Вітю, візьмеш мене?». Він відповів: «Олег, із задоволенням. Мені справжні офіцери потрібні».

Олег Фіданян встановлює український прапор

Діти дякують ЗСУ

Так я воював у 92-й бригаді в 2016-му на ділянці від станції Луганської до Трьохізбенки, обороняв Щастя. Мій дідусь у Чугуєві перевчився з танкіста на льотчика і почав літати. Й ось пройшов час, і я, його онук, опинився там же, на Донбасі, захищаючи Україну. Тільки раніше був льотчиком, а став піхотинцем.

– Там Ви і першу контузію отримали?

– Так. Трикляті вороги нас запекло обстрілювали з Веселої гори з боку Луганська. Неможливо було навіть голову підвести, висунутися. Ми ж були там, мов на долоні, все видно. І вони по нас гатили. «Вітер» говорить бійцю: «Бери гранатомет і стріляй». А той у відповідь: «Тобі треба, ти й стріляй». Це – такий армійський гумор. Кумедний епізод. На фронті без цього неможливо, щоб трохи не пожартувати...

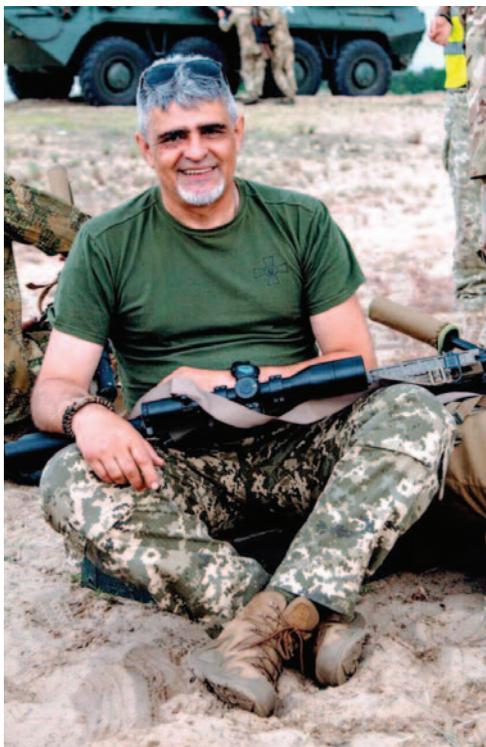
Звісно, той жартун-боєць підготував РПГ-7, а його дві людини реально обслуговують, і завзято стріляв по «сепарам». І я також зробив із гранатомета більше двадцяти пострілів. Він став такий гарячий, що обпікав руки, я ледве міг за нього триматися і врешті-решт таки отримав опіки. Потім підтягнулися наші й подавили вогонь супротивника. Нібито звичайний бойовий епізод, а запам'ятався мені завдяки гумору.

І ще чомусь мені запам'яталося, як я в Щасті пригостив тринадцятьох місцевих дітлахів морозивом, і вони ним із задоволенням, з радістю ласували. Це було дуже зворушливо. І я бачив вдячність у їхніх очах. Ось такі людяні вчинки наших військових цілком спростовували усілякі «фейки» російських пропагандистів, які змальовували наших бійців такими собі монстрами, аби лише задурити голови мешканцям Донбасу. Це в стилі кацапів – розпочати запеклу, жакливу війну і придурюватися, що вони тут ні до чого. Наче Крим і Донбас самі себе окупували...

Далі були Мар'їнка та Красногорівка, де я провоював рік і два місяці. Згодом – Світлодарська дуга (Бахмут, Торецьк, Зайцеве, Світлодарськ...). Це вже з кінця 2019-го і в 2020-му зі своєю групою ми виконували окремі бойові завдання на передовій. У Широкине їздив у відрядження...

– Якої Ви думки про Героя України Віктора Ніколюка? Адже Ви тривалий час воювали з ним разом.

– Якнайкращої! Це – справжній Офіцер, Чоловік. Коли я прийшов до них у бригаду, він одразу мені сказав: «Олег, ти – льотчик, ти думаєш інакше, а у нас – своя тактика... Тому посидь біля нашого оперативного чергового, щоб ти зрозумів специфіку піхотинців». Інший простий командир сказав би: «Бери автомат і йти в окоп». А він хотів, щоб я розібрався, зрозумів, що маю робити. І, коли я декілька днів побув там біля оперативного чергового, дійсно багато що мені прояс-

Олег Фіданян на фронті

нилося. Відтоді я був підпорядкований безпосередньо «Вітру» і виконував його бойові завдання.

З книгами для дітей

Він – не боягуз: завжди сам попереду, постійно ризикує!.. Ми, звісно, говорили йому про це. Але хіба його втримаєш? В усьому показує власний приклад, такий характер. Віктор – справедливий і думає, як стратег. Ми ще тоді, в 2016-2017-му, воювали малими бойовими групами – це він придумав.

Отож Віктор Ніколюк став командувачем ОК

«Північ». А я працював викладачем вогневої підготовки – у Київському військовому інституті імені Тараса Шевченка.

– Аж тут розпочалася повномасштабна війна...

– Ця велика війна застала мене в Києві. Мене призначили заступником командира стрілецького батальйону, сформованого з викладачів і курсантів нашого вузу. Обороняли Київ та охороняли стратегічні об'єкти. У цей час знешкодили декілька диверсійно-розвідувальних груп.

Пам'ятаю, як затримали двох громадян Таджикистану поблизу Жулян, які надто підозріло крутилися біля об'єкта. Вони вільно володіли російською. Перевірили у них документи і гаджети. Одразу з'ясувалося, що це – вороги, які фотографували секретні об'єкти й фіксували нашу логістику. Коли ми їх спіймали, то з'ясувалося, що вони спеціально були заслані в Україну ще за півроку до початку цієї війни.

І подібних ДРГ в Україні було тоді багато! Спеціально приїздили сюди під виглядом, наприклад, будівельників, селилися біля стратегічних об'єктів. Тобто все планувалося заздалегідь. Тож ловили і громадян білорусі, і, звісно, росіян... Вони збирали секретну інформацію, ставили спеціальні мітки. А ми

їх вираховували. На жаль, на третій день війни у нас з'явилися перші втрати – загинули викладач-полковник та декілька курсантів. Були й поранені...

– Навіжених кацапів прогнали з Київщини та Чернігівщини і тепер Ви захищаєте Україну на Придесенні.

– Так. У мене були деякі проблеми зі здоров'ям, і лікарі мене просто списали... Втім, як я міг у такий складний час для нашої країни лишитися осторонь боротьби із загарбниками?! Попросив Віктора Ніколюка забрати мене до Чернігова, в моє рідне місто. І це сталося, тож я був на сьомому небі від щастя!

Таким чином, з лютого 2023-го я – старший офіцер відділу цивільно-військового співробітництва ОК «Північ».

– Чим Ви фактично займаєтеся?

– Комунікацією з цивільним населенням та органами влади. Скажімо, у наших громадах є села, які знаходяться неподалік кордону. Вороги їх часто нещадно обстрілюють, але там все одно мешкають люди. І ми допомагаємо місцевим людям, чим тільки можемо. Тобто це – такий місток між армією та цивільними. Ми повинні максимально захистити жителів – аж до евакуації! При цьому дуже важливо, щоб мешканці з розумінням та

Олег Фіданян у школі

Олег Фіданян із малюнком дитини

повагою ставилися до військових, розуміли специфіку нашої діяльності, постійно підтримували і нас, щиро вболівали за ЗСУ. Це – військово-патріотичне виховання наших дітей, яке надзвичайно важливе, і не лише зараз, а й у подальшому. Молодь повинна бути готовою захищати свою Батьківщину!

До речі, найбільше на прикордонні страждають діти. Тому необхідно з ними спілкуватися. Ми, за першої-ліпшої можливості, приходимо до дітей із подарунками – зі смаколиками, цікавими українськими книжками. І дітлахи також дарують нам свої сувеніри, виготовлені власноруч, обереги для наших бійців, зворушливі малюнки... От підходить до мене дитина і каже: «Можна, я Вас обійму?». У мене просто сльози мимоволі набігають на очі, коли таке відбувається. Не раз зустрічалися ми і з дітьми-сиротами, були в інтернатах.

У школах ми проводимо теплі, проникливі зустрічі, заняття, наприклад, із надання першої медичної допомоги, з мінно-вибуховою безпеки. Дітям це напрочуд цікаво! На жаль, немало наших мирних мешканців уже підірвалися на мінах, яких залишилося повно в наших лісах після перебування тут

клятих кацапів. Ми застерігаємо людей, пояснюємо, що це – дуже небезпечно. Проте дехто й досі поводить ся легковажно.

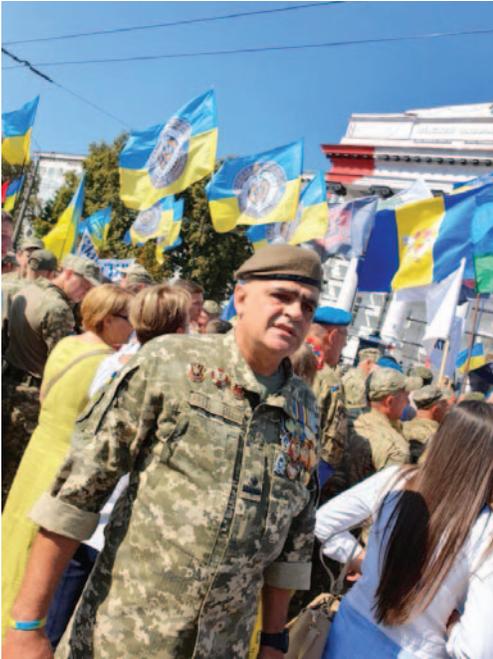
– Знаю, жителі похилого віку навіть приходять на блокпости зі своїми проханнями...

– Так, комусь потрібно поміряти тиск. Хтось дуже просить пігулку чи зробити укол. Це – старенькі люди, і ми стараємося їм допомогти. Магазин, скажімо, працює раз на тиждень, а в людини вже закінчилися продукти. Чи треба терміново відвезти когось у лікарню. Ставимося, як до рідних. Бо село – за чотири кілометри від кордону й обстрілюється ворогами з міномета... Тому надаємо усіляку посильну допомогу, котра не впливає на виконання бойових завдань.

Смаколики дітлахам

- Відчуваєте підтримку мешканців рідної Чернігівщини?**
- Безперечно, дуже відчуваємо і щиро, від усієї душі, дякуємо всім, хто допомагає ЗСУ!
- Маєте державні нагороди?**

Народ і армія – єдині!

– Вірите в нашу Перемогу?

– Я не просто вірю, а знаю, що ми неодмінно переможемо. І коли це станеться, я одразу завантажу до мікроавтобуса ящики з віскі, і ми з друзями поїдемо по всіх місцях наших боїв – від Станиці Луганської до Широкиного. Вшануємо всіх полеглих бойових побратимів. Взагалі ж, у мене вже дев'ять місяців відпустки назбиралося. Вірю в своїх друзів, у себе. Інакше я просто не можу. А справжня дружба пізнається на війні, ось у таких екстремальних, трагічних умовах. І я щасливий, що маю таких друзів-побратимів, як «Вітер», котрий навчив мене по справжньому воювати, і за це я йому щиро вдячний!

– Так. А моя дружина Олена Григорівна Фіданян отримала від міністра оборони України «Золотий Тризуб» – за захист Києва. Вона тепер очолює Департамент освіти та науки Києва. Кандидат наук. Виповнилося 37 років нашого шлюбу. Донька Олександра – викладач англійської мови. Двоє онуків – Єгор і Тимофій, хлопці займаються боксом та гарно навчаються.

– А як щодо Ваших хобі?

– Я дуже люблю збирати гриби. Маю власну вогнепальну та холодну зброю. Свого часу був кандидатом у майстри спорту з дзюдо.

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

«Боги війни»: десантник-артилерист Сергій Романенко – про характер нової війни

Десантник і артилерист за професією, історик за освітою, уродженець Стахорищини, що на Новгород-Сіверщині, за шість років в українському війську освоїв різні види зброї і пройшов шлях від рядового солдата до командира артилерійського відділення. «Боги війни», як часто називають артилерію, часто вершать долю багатьох боїв. Сергій зі своїми козаками працюють на передньому краю, переважно по ворожій піхоті, прикриваючи дії батальйону. І хоча ця війна кардинально змінила характер бойових дій, артилерія досі залишається дієвим засобом ураження. А західні зразки озброєння неабияк допомагають нашим воїнам проріджувати ворожі лави та наблизити нашу Перемогу.

Контракт підписав свідомо

На привалі

Через розташування на пагорбах мальовничу Стахорщину називають «маленькими Карпатами». Але не лише краєвидами славиться село – Стахорщину заснували козаки, тож кров, яка тече в жилах мешканців поселення, дає про себе знати. Це – кров воїнів, які без вагань беруть до рук зброю у найважчі для нашого народу часи.

28-річний **Сергій Романенко** – один із них. Коли почалась гібридна війна, Сергій уже здобував освіту в Сумському педагогічному університеті імені Антона Макаренка за спеціальністю

«історія та правознавство». А по закінченню вишу без вагань пішов до армії, підписавши контракт із Сумською 27-мою реактивною артилерійською бригадою імені кошового отамана Петра Калнишевського. У складі бригади вперше потрапив у зону антитерористичної операції, щоправда, як артилерист на той час проявити себе не встиг – не через власні забаганки чи недоліки, а через заборону «згори» на застосування важкої артилерії.

«В АТО я потрапив у березні 2018 року, – пригадує Сергій. – Ми стояли з реактивними системами «Ураган» у Старобільському районі на Луганщині,

в селищі Лиман. Зараз це селище під російською окупацією. Тоді «Урагани» не виїжджали, бо була заборона на калібр 220 міліметрів, і ми просто стояли».

Звісно, 22-річного юнака, який пішов відвойовувати власну землю, стояння на місці аж ніяк не влаштовувало. Тож згодом Сергій перевівся в Конотопську 58-му окрему мотопіхотну бригаду імені гетьмана Івана Виговського. Потрапив у мотопіхотну батарею до складу 13-го батальйону, який на початку створення був чернігівським батальйоном територіальної оборони. Там Сергію Романенку пощастило понюхати пороху, а коли війна знову перейшла в стадію АТО, вирішив демобілізуватись.

3 солдата – в командири

Втім, на свободі гуляв недовго, всього два з половиною місяці, і в грудні 2021 року знову підписує контакт з 25-тою окремою повітрянодесантною Січеславською бригадою.

«Бачачи, до чого все йде, і як історик, який розуміється на історичних паралелях, я знав, що війна неминуча, тому твердо вирішив, що мушу бути у війську, – пояснює своє рішення боець. – Таким чином мені пощастило потрапити в легендарну «двадцять п'ятку», в артилерійську батарею першого парашутно-десантного батальйону».

У бригаді Сергій Романенко дослужився до посади старшого офіцера батареї, тож повномасштабну війну зустрів у статусі офіцера.

«Коли почалось широкомасштабне вторгнення, наша 25-та десантно-штурмова бригада вже 5 місяців виконувала бойові завдання на Сході, – розповідає боець. – Зоною нашої відповідальності була Авдіївка, а точніше – наш батальйон стояв у Кам'янці та Новоселівці Другій. Свої позиції, незважаючи на шалений тиск противника, ми тримали. Наприкінці квітня 2022 року, коли нас замінила 110-та бригада, позиції було втрачено. На той час ця бригада була не навчена, але люди в ній мотивовані. Зараз це досить сильна бригада з розумними командирами і мотивованими бійцями. Зараз, як не прикро визнавати, таких бригад залишилось мало».

Працюють мінометники

Сергій Романенко – це приклад бойового офіцера, який починав зі звичайного солдата і дослужився до лейтенанта. У підпорядкуванні командира – 26 бійців, шість гармат та мінометів.

«Змішана батарея», – так характеризує зброю власного підрозділу молодий командир.

Серед озброєння батальйонної артилерії є і закордонні зразки. Наприклад, гармата М-119 105-го калібру. Американську гаубицю артилерист хвалить за надійність і простоту. Каже, американське озброєння значно досконаліше за радянські зразки. Ставить у приклад гармату М-101.

«Я зустрівся з цими гарматами – досить хороший апарат як на свій вік, – ставить схвальну оцінку артилерист. – Ці гармати брали участь у Другій світовій війні, але стволи їхні практично вічні, витримують до 50-ти тисяч пострілів. Зараз вони також є на фронті і непогано себе показують».

Загалом же, порівнюючи західне озброєння з радянським, Сергій Романенко констатує: «На Заході зброю і техніку виготовляли для людей, в Радянському Союзі – для населення».

Проблеми війни – не завжди в озброєнні

За словами бійця, який шість років на війні, характер війни з росією кілька разів кардинально змінювався. Наразі велику роль у війні відіграють безпілотники.

«Все почало змінюватися з літа 2023-го року, – говорить командир батареї. – Використання дронів-камікадзе дещо нівелює значення артилерії, однак артилерія досі залишається найосновнішим засобом враження противника що в нас, що в москалів. Хоча дрони противника є для нас неабиякою проблемою. Ми працюємо на передньому краю, тож до нас вони легко долітають, тому і нам, і загалом армії потрібні компактні, так звані «окопні» РЕБи, РЕБи на техніку. Фрв-дрони – це дуже дешева річ, їх можна виготовляти кустарним способом, як кажуть, на коліні, а техніка коштує немалих грошей».

Ще одна проблема – боеприпаси, витрати яких просто колосальні.

«У нас на озброєнні стоять 120-ті міномети. Річ дуже гарна, без них

120-мм міномет – потужний і мобільний

Американська гаубиця М-119

нікуди, але є проблеми із мінами. Міна сама по собі – дешева річ, але в нас є проблема з порохами та підіривниками, – каже офіцер-артилерист. – Тому основна проблема армії – це люди, боеприпаси і дрони, на яких немає державних замовлень. У кожній бригаді створені роти ударних безпілотних авіаційних комплексів, однак вони забезпечені дронами за рахунок волонтерів на 95 відсотків. Це велика проблема, яку не поспішають вирішувати».

Якщо демобілізувати армію, фронт буде під Полтавою

Загалом же, попри проблеми, українська армія здатна перемогти значно чисельнішого ворога. Але для цього потрібно подолати совкову бюрократію, об'єднатись в єдине ціле, як це було у 2014 та у 2022 роках, та використовувати більш технологічну зброю.

«Наша 25-та бригада також отримала західне озброєння, щоправда, не стільки, скільки хотілося б. Я бачу, що вся західна техніка налаштована на збереження життя екіпажу та десанту. Радянська техніка – це не про людей, це шкарабанки. Наприклад, «M2 Bradley» пробити дуже складно, безпілотників вони не бояться, бо там стоять штатні РЕБи. Це те, про що я говорив: більше «окопних» РЕБів – більше збережених життів особового складу і більша живучість техніки», – говорить Сергій.

Розуміючи справжню ситуацію на фронті, боєць вельми негативно ставиться до політичної бутафорії, спрямованої на зрив мобілізації та демобілізацію військових.

«Якщо змінити бойові бригади мобілізованими, то фронт після цього може посунутись до Павлограда, і це в найкращому випадку. Або ж взагалі опинитись під Полтавською областю і де-не-де доходить до Дніпра, – дає невтішні прогнози воїн. – Я не експерт, але мені здається, що нові бригади – це безтолкова річ, яка потребує великої кількості командного складу, посад, грошового забезпечення, і для військових чинів у такому випадку війна стає не війною, а засобом кар'єрного зростання. Основна проблема

*Ручний автоматичний
гранатомет Бульдог*

Вогонь запеклих не пече

армії – це навіть не озброєння, а бюрократія. Багато командирів бояться брати відповідальність на себе. Совок з армії ми так не викоринили. Кадрові офіцери, які приходять з вишів, втілюють совок у підрозділах, а цих офіцерів навчають воювати викладачі, які звикли воювати, як Семен Будьонний».

Як приклад для наслідування, воїн ставить Третю окрему штурмову бригаду.

«Це приклад сучасного війська, – каже він. – Ми повинні вчитись у свого противника. Третя штурмова багато чому навчилась у «Вагнера» – вони проводять відбори, в них є вербувальний центр, патронатна служба, відбір бійців дуже професійний, за здібностями, і розподіл іде за підрозділами, а не за галочкою, як в ТЦК».

Менше бюрократії, більше дій

Статистики знищених ворогів командир артилерійської батареї не веде. Каже, що в основному його підрозділ працює по піхоті на передньому краю, підтримуючи дії батальйону.

«Гармати працюють на 11 кілометрів, міномети – на сім кілометрів. Було діло, що в нашу гармату прилетів російський «Ланцет». Гармата залиши-

Самохідний міномет PAK польського виробництва

лась придатною, і, завдяки волонтерам, ми її швидко полагодили. Бо якщо робити це через армію, то це довго, і рахунок виставлять досить суттєвий. Все, знову ж таки, впирається в бюрократію, – каже Сергій Романенко. – Ту ж таки техніку не проблематично поставити на баланс, але потім списати її нереально, тому це також велика проблема. Закінчиться війна, і ми ще будемо довго розбиратись із втратами, будуть шукати крайнього, бо совок з армії, як я вже казав, нікуди не зник».

Як артилерист і бойовий командир Сергій бачить проблеми і варіанти їх вирішення.

«Візьмемо ті ж боєприпаси... Звісно, ми стріляємо менше, ніж москалі. Але я спостерігав, як по чотирьох ворогах вистріляли 60 105-міліметрових снарядів. Так би мовити, зачистили посадку. Вартість одного снаряда складає 46 тисяч гривень. Отже, на одну посадку вистріляли 2,7 мільйона гривень. Чи доцільно це? Ні! Дронами-камікадзе працювати по піхоті набагато дешевше і не менш ефективно, але знову ж таки все впирається в їх наявність», – коментує боець.

Війна повинна закінчитися розпадом імперії

Попри все, досвідчений командир радить чоловікам не боятися мобілізації, а обирати ефективні підрозділи, доки є така можливість. Каже, що ця війна так чи інакше торкнеться кожного, і це потрібно усвідомити.

«Ми доходимо до патової ситуації, коли все перетворюється на позиційну війну на виснаження, – характеризує поточний стан на фронті артилерист. – Тому у нас немає іншого вибору, ніж закінчити війну за зразком Першої світової, коли розпалася російська імперія. Бо, маючи під боком такого сусіда, ми ніколи не будемо в спокої, і воювати доведеться постійно. А для цього потрібне бажання уряду та нашого народу. Наразі народ в тилу думає, що війна десь там, і тільки час від часу ракети нагадують людям, що вона триває. Люди навіть не усвідомлюють того, які зусилля прикладає армія, щоб вони почувалися безпечно. Якщо, не дай Бог, прийдуть кацапи, то ніхто не буде нікого запрошувати – всіх заженуть і відправлять на штурм, а найбільш активних і патріотів винищать. Наш народ це вже не раз проходив у своїй історії».

Тож нащадок стахорських козаків Сергій Романенко битиметься до повної Перемоги над одвічним ворогом, аби ні його, ні нашим дітям більше ніколи не довелося воювати.

Віталій НАЗАРЕНКО

Офіцер групи розвідки Роман Маджуга: «На війні не можна владати в розпач»

Романа Маджугу я пам'ятаю усміхненим, милим та симпатичним хлопчаком. Про таких щиро кажуть: не дитина, а янгол! Він народився в акторській сім'ї та буквально виріс у театрі ляльок. А подорослішавши, обрав магічну сцену і жив щасливим та цікавим буттям творчої людини, чарівника, світлого романтика, залюбленого у рідний Чернігів, кохану дружину та свою дивовижну, неймовірну акторську професію.

Але настали грізні часи: російська орда вдерлася на Чернігівщину, вбиваючи вільнолюбних українців та жорстоко руйнуючи все довкола.

Брат, Ярослав Маджуга, актор, але вже досвідчений воїн, одразу взяв до рук зброю та пішов захищати Батьківщину. Втім, молодший Роман під час ворожої блокади Чернігова лагодив автівки військовим і волонтерам. Потім московити наживали п'ятами з Придесення. Роману принесли до театру повістку з військкомату...

Тепер 31-річний Роман Маджуга – молодший лейтенант, офіцер групи розвідки та начальник протиповітряної оборони 45-го окремого стрілецького батальйону. Він відважно воює на Авдіївському напрямку, одному з найгаражчіших.

Роман Маджуга

– Романе, тобі чудово пасував акторський костюм, однак тепер – до ладу і військова форма. Втім, попри все пережите, ти – не змінився, – така ж щира, привітна посмішка.

– На війні, що б не скоїлося, не можна впадати в розпач, панікувати, треба мати достатньо самовладання.

– Твій тато Ігор Олександрович, брат Ярослав і дружина Ольга – актори. Чудова династія!

– Авжеж, я – щасливий, що народився і виховувався в такій родині. Змалечку обожнюю Чернігівський обласний театр ляльок імені Олександра Довженка! Адже мені отут завжди дуже подобається.

Це – такий чарівний, казковий світ, де мені по-справжньому затишно та радісно. Я з дитинства мріяв стати актором і працювати саме в цьому ляльковому театрі, в якому, по суті, виріс. Пам'ятаю, батько мав відвозити мене в дитсадок, та я настільки сильно просив, вмовляв і благав його взяти мене з собою до театру, що він погоджувався. І я поринав у царство чудес! Тато мій – прекрасний актор. І брат Ярослав обрав цю професію. Тож і я відчув, що театр – це моя доля, моє покликання.

Ярослав на три роки старший за мене. І коли він поступив вчитися на актора, я вже уявляв себе на театральній сцені, поруч зі своїми близькими.

Отож закінчив Київську естрадно-циркову академію, факультет – ляльки на естраді. Та й прийшов на роботу до нашого, рідного лялькового театру. А тут уже пів року працювала Оля, яка закінчила Дніпропетровський коледж. І до мене завітало кохання! Ми одружилися, народилася донечка Дар'я, котрій уже сім років.

Разом з Олею ми тут зіграли в багатьох виставах: «Ласий ведмідь і Кракатунчик» (дякую Вам і Михасеві Ткачеві за чудові книги, за якими наш режисер Віталій Гольцов створив веселий та оригінальний спектакль), «Річка життя» (за творами Олександра Довженка), «Ланцюжок» (казка драматурга Йозефа Лади, цікава, інтерактивна вистава), у різних новорічних виставах. От «Ангелик, що загубив зірку» – це сімейний наш спектакль. Я був щасливим!

У мене ще є хобі для душі – лагодити автомобілі. То я заочно закінчив Чернігівський технологічний університет – магістратуру та здобув ще одну хорошу професію – автотранспортну. Залюбки у вільний час лагодив автівки друзям, знайомим, людям у дорозі. А працював у ляльковому театрі – так я й поєднував обидва свої захоплення.

– А далі в твоє безхмарне життя увірвалася війна...

– Брат Ярослав у 2014 році вже воював в АТО, він – досвідчений боєць. Тому одразу отримав зброю і пішов захищати рідний Чернігів. Був серйозно поранений. Тепер завзято воює на Куп'янському напрямку – танкіст.

А я під час блокади лагодив машини нашим військовим та волонтерам. От і згодилося моє хобі. А щоб самому піти воювати, то спочатку, відверто кажучи, вагався. Бо я раніше не служив в армії, не мав жодного військового досвіду. Але кацапи дременули звідси. І одного дня мені принесли повістку з військкомату просто до лялькового театру. Що ж, я вирішив: «Пора, настав і мій час».

Оскільки я маю вищу освіту, мене направили до Львівської Академії Сухопутних військ, де я через два місяці отримав базову і фахову військову підготовку – командира взводу. І відчув себе значно впевненіше. Так, дійсно, можна підготувати офіцера за два місяці. А солдат-стрілець проходить якісну військову підготовку за місяць. Головне – це бажання людини. У мене таке бажання з'явилося.

А далі вже впливає психологічний фактор. У мене в батальйоні служив майстер спорту зі спортивної стрільби. Дуже влучно стріляв, то й доручили бути снайпером. Однак під час вибухів він буквально панікував, зовсім не міг зосередитися. Тому став зв'язківцем...

Взагалі, наш комбат переконаний, що військовим можна стати за рік. Але людина має себе опанувати, психологічно налаштуватися, звикнути. Я вже звик. На фронті – значно менше усіляких формальностей, ніж у тилу. Бо на фронті що найважливіше для бійця? Вижити.

– А як із «дідівщиною»?

– Ніяк. У нас її просто немає. Ну, яка «дідівщина», коли війна, постійні шалені обстріли і можна в будь-який момент розпрощатися з життям?!

Бачив, по телевізору якість показували, як співробітники ТЦК силоміць запихали чоловіка до автобусу і везли у військкомат. Втім, нам дуже потрібні вмотивовані, підготовлені, патріотичні бійці. Бо людина, яку примусили, так потім і «воюватиме»... Тому чоловіка потрібно переконати та психологічно налаштувати. А боятися не треба. Бо я, актор лялькового театру, почав з нуля і зараз воюю, відчуваю свою потрібність. Врешті-решт, це мій обов'язок, як громадянина України, – захищати свою державу від ворогів. Людина може звикнути до всього і перебороти свій страх. Я до звуків розриву снарядів звик за місяць. Після цього й засинати легше – таке враження, немов у поїзді їдеш...

А далі – як пощастить. Куди потрапиш, у які війська. І від командира дуже багато залежить. Бо, на жаль, є командири, які ставляться до бійців, як до пішаків... А справжній командир – це батько для солдатів! Він повинен відчувати кожного бійця, розуміти, до чого солдат найліпше придатний. Тож гарний командир має бути й менеджером – робити все можливе, щоб людям було якомога комфортніше. Це – турбота про одяг, їжу та житло для бійців... Адже солдат на фронті, особливо спочатку, – буквально, неначе мала дитина, потребує постійної опіки. І неважливо, що цій «дитині» – вже 59 років (був у мене й такий боець).

Крім того, у кожного командира – ще й купа усілякої паперової роботи. Бо «паперову армію» у війську ще ніхто не відміняв, тому потрібно грамотно працювати з документацією.

– Зараз ми йдемо в НАТО...

З донечкою та коханою дружиною

– У нас уже відсотків тридцять – все за натовськими стандартами. Ну, а найголовніша фігура у нашому війську – це сержант, провідний ланцюжок між солдатами та командиром. За сержантом солдати йдуть, виконують усі завдання. Бойовий стан – це робота сержанта, він завжди поруч на полі бою. Але, звісно, робота командира – велика та кропітка. Адже все, що солдат має, – це старання командира. Хоча, наприклад, командири взводів – теж пліч-о-пліч із солдатами. До речі, обов'язки багатьох командирів взводів зараз у нас виконують сержанти.

– Отож ти потрапив до 45 окремого стрілецького батальйону.

– Підрозділ тоді саме вивели на відновлення з Новобахмутівки, це – під Авдіївкою. Ми майже п'ять місяців пробули на Сумщині – захищали кордон. Я був командиром зенітно-ракетного взводу. Виконували бойові завдання – зокрема, збивати ворожі «Шахеда». Нам допомагали волонтери – наприклад, саме завдяки їхній підтримці в підрозділі з'явився зенітний прожектор, це – важливо. Тож волонтери й зараз багато роблять для ЗСУ. Наші позиції там щоденно обстрілювали – зокрема зі 120-мм мінометів. Отже, на кордоні – теж небезпечно. А ще дошкуляли російські диверсійно-розвідувальні гру-

пи. Це – такі своєрідні іспити для ворожого спецназу: настільки диверсанти може відзначитися... Тому там постійно треба бути напоготові.

На передовій, на лінії бойового зіткнення, на найгарячіших напрямках, коли відбуваються «м'ясні» штурми супротивника, їхні бійці зазвичай мало підготовлені. Там – це дійсно «гарматне м'ясо», бо кацапи йдуть буквально на вірну смерть. А ось у ДРГ бійці – навпаки дуже добре підготовлені. Це – професіонали, тому вони – небезпечні. Втім, наші бійці – завжди на сторожі, справляються.

– А потім ваш підрозділ перекинули під Авдіївку.

З днювальним (жарт)

– Там – дуже гаряче! По суті, наразі найбільше воюють артилерія і дрони. Звісно, російські піхотинці також пруть, і наша артилерія їх розбиває. Громить! Лізли кацапські БТР та БМП, але їм теж добряче дісталось, отож поки поменшало. А так міномети, «Гради», все, що може гатити, – стріляє без зупину.

– Романе, як би ти охарактеризував отих російських піхотинців на Авдіївському напрямку?

– Ми їх називаємо «одноразки», бо вони швидко закінчуються... Там це – недавні «зеки» та чоловіки, котрі пішли на війну заради грошей. Таких росіяни зовсім не жаліють, тому й не пе-

реймаються великими втратами. Їх це не зупиняє. Вони копають нори – окопи на одну людину – якомога ближче до наших позицій. І тоді вперто лізуть. Ми змушені по них стріляти, а в цей час супротивник отримує наші координати... Що про них говорити? «Розхідний матеріал» – одна чи дві атаки і ці кацапи гинуть.

А у нас – усе навпаки. Бо для нас найцінніше – це люди. Кожен борець – справді, безцінний! Нам на війні навіть техніку не шкода, бо, в першу чергу, стараємося вберегти людей. Цим ми дуже відрізняємося від загарбників. На жаль, найбільше наші бійці потерпають від об-

*На навчанні
з керування безпілотниками*

стрілів, отримуючи осколкові поранення та контузії. А найбільший, максимальний ефект там викликають наші ударні дрони, які вражають ворогів. Натомість окупанти відповідають нам артилерією. До речі, багато їхніх боеприпасів не розриваються. Проте їх у них значно більше...

Дуже боляче, коли гинуть наші бійці. Це – найважче! Трапляється, що людина пропадає без вісті. Тобто не вдається знайти тіло. Розуміємо: людина загинула або потрапила в полон. Втім, така невідомість пригнічує. Проте не можна увесь час перебувати в подібному стані.

Тому ми на фронті, попри увесь трагізм, намагаємося підбадьорювати один одного. Адже без гумору, жартів на війні – дуже суцужно. Так, скажімо,

хтось із бійців вирізьбив із дерева смішну фігурку усміхненого чоловічка. І ми жартома назвали її «наш днювальний». Це всім сподобалося. Відтоді так і говорили...

Одяг та продукти у нас є – отримуємо все необхідне. Зброї хотілося б мати більше. Втім, боєприпасів не шкодуємо, якщо йдеться про життя наших бійців і кілька метрів української землі.

Велике значення має й координація зусиль із сусідніми підрозділами. Ми ж там – не одні. Тому нам допомагає взаємовиручка. Сьогодні ми чимось підтримуємо наших сусідів, а вже завтра – вони нас. Така злагожденість дій – надзвичайно важлива! Адже для нас головне – зберегти нашу землю і людей. Тепер мене перевели до групи розвідки, і я саме цим займаюся – взаємодією наших підрозділів, взаємовиручкою, ретельно аналізую дії супротивника. Що він хоче, намагається зробити, як його найкраще зупинити? Безсонні ночі. Постійні телефонні дзвінки. У голові – вибух інформації, яку треба вчасно та вдало опрацювати! А за п'ятдесят чи сто метрів від нас – підступні ворожі прильоти: з гаубиць, «Градів».

Під час повітряної розвідки дуже боляче дивитися на наші поля – все в кратерах, випалене, і взагалі не зрозуміло, скільки потрібно часу, щоб усе це відновити.

Нині наш батальйон – знову на відновленні, захищаємо кордон...

– Ти вже звик до фронту, але війна надзвичайно стомлює!

– Відверто кажучи, коли ця клята війна закінчиться, і бійці повернуться додому, то багатьом потрібні будуть психологи. Бо поранення можна якось вилікувати, а ось повернути людину до спокійного, гармонійного, цивільного життя – нелегко. Згадаємо США, коли американські солдати повернулися з В'єтнаму... Мені поки щастить – ні ран, ні контузій.

Коли ж нарешті закінчиться війна? Всі про це питають, але відповіді у мене поки що немає. Ситуація на фронті – надзвичайно складна, напружена. Загарбники переважають кількісно, у них – більше зброї... Однак українські бійці – справжні герої, бо воюють самовіддано! Принаймні ми вже два роки гідно вистояли проти навіженої, величезної російської орди. Більше того, ми їх так успішно прогнали з Чернігівщини, Київщини, Сумщини, Харківщини і Миколаївщини. Визволили Херсон і Правобережну Херсонщину, а ще острів Зміїний на Одещині.

Роман та Ольга Маджуги з Кракатунчиком

Звісно, дуже хочеться, щоб війна закінчилася якнайшвидше. Я жартую, що хочу назавжди залишитися молодшим лейтенантом. Чому так кажу? Бо десь через півроку мені мають присвоїти звання лейтенанта. Розумієте? Якщо війна закінчиться раніше, я цього звання просто не отримаю... Втім, навіть найбільші війни не тривають вічно, тож неодмінно скінчяться і ця. Вірю, що на користь України.

– Як житимеш далі? Продовжиш військову кар'єру чи повернешся до цивільного життя?

– Зараз я захищаю Батьківщину, бо не можу інакше. Мушу воювати до Перемоги. Втім, я – актор, мрію повернутися на сцену. Тут, у рідному театрі, я – щасливий! Брат Ярослав теж після війни хоче працювати в театрі ляльок. Тоді ми знову зберемося всією нашою дружньою акторською династією, і це буде чудово! Із задоволенням запрошуватимемо Вас на нові вистави.

Проте й розслаблюватися не можна, маючи під боком такого підлого, віроломного, агресивного сусіда, як росія. Тому намагатимуся тримати себе

*Сергій Дзюба, Ольга і Роман Маджуги,
режисер вистави Віталій Гольцов і Кракатунчик*

в формі, періодично їздитиму на військові збори, тренуватимуся. Треба завжди бути готовим до всього. Нині Збройні Сили України – на високому рівні. Але я щиро сподіваюся, що наша українська армія з року в рік ставатиме тільки міцнішою!

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

Полковник Сергій Нагорний: «Націлюємо наших бійців не в смерті за Україну, а вижити і перемогти!»

Досвідченому старшому офіцеру навчального центру, полковнику Сергію Нагорному з Чернігівщини – 59 років. Проїшов звитяжний шлях від начальника клубу військової частини – до заступника начальника управління командування Сухопутних військ ЗСУ.

Він захищав Батьківщину в АТО. А відколи розпочалася триклята повномасштабна війна з підступними російськими загарбниками, пан Сергій самовіддано боронить рідну землю.

Попри все, Сергій Нагорний і зараз сповнений енергії та бажання вірно служити народові України.

– **Пане Сергію, Ви ж – родом із Придесення?**

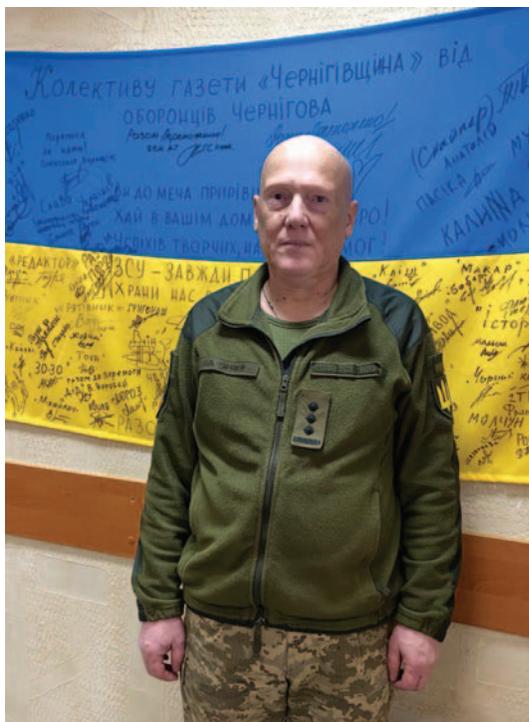
– Так, народився в селі Нова Басань, на Бобровиччині. А дитинство минуло в славетному селі Піски – на батьківщині Павла Тичини. Школу закінчив у Бобровиці. Це – мальовничий, чудовий край! Тато мій спочатку трудився водієм, а остання його посада – голова сільради. Мама працювала на фермі, лаборантом у школі.

Тобто військових у сім'ї не було. Але мені змалечку хотілося служити в армії. Скільки себе пам'ятаю, про інші професії навіть не мріяв. Виступав на сцені ще хлопчиком – у вишиванці, а на голові – солдатський кашкет. Тому після школи не вагався – у 1981-му вступив до військового училища. Таким чином, усе моє життя пов'язане з армією.

Починав служити начальником клубу військової частини. Промайнули роки, і мене призначили заступником начальника управління командування Сухопутних військ Збройних Сил України.

– **У 2014-му шовіністична росія віроломно напала на нашу мирну Україну...**

– Справді, ми вже десять років захищаємо свій суверенітет від підлих окупантів. У 2015-2016 роках я боронив Україну на Донеччині та Луганщині.

*Сергій Нагорний в гостях
у редакції газети Чернігівщина*

У 2016-му проходив службу на посаді начальника відділу по роботі з особовим складом штабу АТО. Про це можна дуже багато розповідати.

Але в пам'яті – позиція «Чех» у Авдіївці, де росіяни з танка розстріляли дев'ятиповерхівку... Зараз виникає аналогія, як уже в 2022-му кацапський танк зруйнував такий же дев'ятиповерховий будинок у Чернігові. А поруч лежав загиблий юнак, котрий просто в той час проїздив на велосипеді повз цей будинок, і його одразу вбило осколками. Тобто час іде, а жорстокі, нелюдські методи ведення війни проти наших мирних мешканців російської кати продовжують застосовувати.

Відверто кажучи, я тоді до останнього сподівався, що повномасштабної війни нам вдасться уникнути. Адже було зрозуміло, які величезні жертви від такої жадливої бійні. Втім, росію це не зупинило. Як не спиняють і доі їхні сотні тисяч загиблих та величезна кількість поранених. «Царю» путіну все це байдуже. Справдилися слова відомого німецького державного діяча

*На Харківщині з бойовим побратимом
Денисом Гаркушею, 2023*

Отто фон Бісмарка, котрий вважав, що будь-яка угода з росією не варта навіть паперу, на якому вона написана.

– Де Вас застало 24 лютого 2022-го?

– Я працював цивільним психологом у нашому навчальному центрі. Тобто, хоч і звільнився з армії, але все одно трудився серед військових. 25-го стався перший ракетний удар ворога по нашій військовій частині... Після цього 26-го зранку я завіз дружину Антоніну до школи – там організували укриття, в підвалі. А сам поїхав до Козельця, у військкомат.

*Декомунізація алеї Героїв у селищі Десна
російськими ракетами (червень, 2022)*

– Знаю, у Вашій родині – військова династія.

– Сини Олексій і Антон – військові, донька Яна – дружина військового. А моя дружина стала волонтеркою. Я своєю родиною щиро пишаюся – справжні патріоти, у яких слова не розходяться з ділом!

Так от, тоді в Козельці я зустрів свого доброго бойового товариша «Вітра» – генерала Віктора Ніколюка, який командував ОК «Північ», керував

фактично всією обороною Чернігівщини. І за його рішенням мене направили до Чернігова – захищати рідну землю. Тож я й поїхав на власному авто, по дорозі підвіз бійця, який добирався до своєї військової частини...

Потім ми, шість офіцерів, стояли на посту – охороняли один із пунктів управління оборони Чернігова. Навіть спочатку були у цивільному одязі, бо просто не мали можливості перевдягнутися. Форму забрали з дому під час евакуації сімей військових.

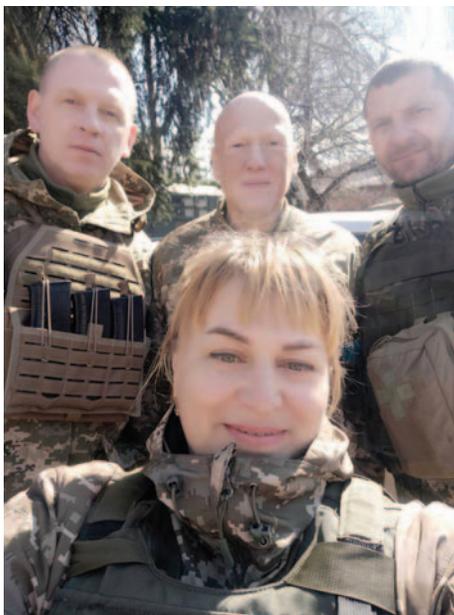
Взагалі ж, із полковниками Валентином Буряченком («Редактором») і Вадимом Мисником («Рятівником») ми постійно виконували бойові завдання від Березового гаю – до Олександрівки, зокрема і поблизу «Епіцентру».

Пам'ятаю, як ворожий літак підло обстріляв ракетами наші позиції, а невдовзі ми дізналися, що його збили в Масанах. Це була така велика радість і гордість за мужніх українських бійців!

Нашій групі наразі поставили завдання – координацію з військовими частинами, які обороняли Чернігів, – для складання списків членів родин усіх військовослужбовців. Адже земляки і на Сході воювали, і в Чернігові стояли на позиціях. І дуже хвилювалися за свої сім'ї! Тому ми мали організувати евакуацію родин військових. Тож відбулося кілька рейсів.

– Будь ласка, розкажіть про це детальніше.

– Спочатку ми поїхали розвідати дорогу на броньованому банківському автомобілі і попутно вивезли три сім'ї, зокрема жінку на останніх тижнях

*Оборонці Чернігова
Сергій Нагорний, Ірина Мороз,
Олег Гуменний і Юрій Тимченко,
березень 2022*

вагітності. Її чоловік плакав, відправляючи дружину невідомо куди, адже він мусив захищати Чернігів і не міг допомогти своїй коханій, яка ось-ось мала народити жадану дитину.

А далі влаштували два великі рейси – по п'ять автобусів у кожному. Першим рейсом, крім родин військових, відправили також ліцеїстів та вихованців школи-інтернату для дітей із вадами здоров'я, які в той час перебували на території ліцею.

Сім'ї вивозили на Черкащину. Їхали полями через Анисів, Вертіївку та Куликівку (адже в Ягідному вже стояли кацапи, які перерізали дорогу), і ця ділянка прострілювалася ворогами. Тому їхали дуже рано, з вимкненими фарами. За кермом автобусів сиділи військові: від солдата до підполковника. По всьому маршруту нас супроводжувала військова служба правопорядку. Завдяки цьому ми ніде не простоювали, не затримувалися, тому ще засвітла приїхали на Черкащину, до Городища. Крім автобусів, у колоні їхали і сім'ї військових на власних машинах. Так усе відбувалося.

Хочу також відзначити директора Чернігівської школи № 3, яка надала можливість зібрати родини військових у підвалі. Там тоді переховувалися і мешканці з найближчих будинків.

Перед першим нашим рейсом за командою генерала Петра Ромигайла, начальника штабу ОК «Північ», було завдано удару українськими «Градами» по артилерійських позиціях ворога, – щоб перешкодити обстрілу колони. А вже вдруге ми їхали навпаки в тиші, щоб заплутати росіян.

На зворотному шляху нашого другого рейсу мешканці Десни передали смаколики, домашню випічку – до Чернігова. Це моя дружина організувала. Адже в місті вже не було води, світла, тепла...

– Справжня дружина полковника!

– Отже, повернулися зі свого другого рейсу, а на ранок автомобільного мосту через Десну вже не було. Залишився тільки єдиний шлях сполучення – пішохідний міст. То, щоби не допустити великого скупчення людей на цьому небезпечному мосту, ми їздили туди з Вадимом Мисником. Розосереджували їх по вуличках, провулках. Тож, завдяки цьому, вдалося уникнути численних жертв під час нищівних ворожих обстрілів. На жаль, на протилежному березі під обстріл потрапили багато людей та автомобілів, які вивозили волонтерів до міста й вивозили мешканців у зворотному напрямку.

А коли ми перевозили дітей, зустріли по дорозі вантажний автомобіль і танк із нашого навчального центру. Вони буквально промайнули і зникли, але ми встигли роздивитися на них знайомі номери. І на душі стало легше, бо наші бойові побратими захищають Чернігів.

Ми ж дуже хвилювалися за своїх близьких! У мене старший син тоді знаходився в Гостомелі. А донька з двома дітьми (у нас із дружиною – троє онуків) – у Вишневому. Наша дорога невістка була якраз вагітною, діти організували її вивезення з Броварів – на Житомирщину, до її батьків.

Дружина Антоніна мешкала сама в Десні. Втім, вона тут організувала харчування жителів, котрі перебували в укритті у місцевій школі, – через волонтерів привезли сюди муку, овочі, цукор, крупи...

Також організували й доставку хліба з хлібо-заводу у Нових Петрівцях, це – на Київщині. Заводчани підвозили хліб до «кордонів» Чернігівщини, а далі дружина наймала за власні кошти машини, котрі везли хліб у Десну, платила за бензин. Ніхто не рахувався з грошима, всі старалися робити все можливе.

– Взагалі, настільки Вам допомагали волонтери?

– Дуже багато допомагали! Зокрема, продуктами. Ми це координували, розвозили потім по всім опорним пунктам. Валентин Буряченко організував виготовлення

*Волонтерська допомога бійцям
на Великдень, квітень 2022*

кількох грубок, котрі передали для роти охорони мосту через річку Десна та в інші військові частини.

За командою керівництва оборони Чернігова, я неодноразово виїздив у наші підрозділи: до 1-ї танкової Сіверської бригади, на ЗАЗ, у район другої міської лікарні тощо. Рішенням генерала Віктора Ніколюка мене призначили заступником командира з морально-психологічного забезпечення батальйону охорони і обслуговування. Тоді, крім завдань з охорони пунктів управління, підрозділи батальйону виконували бойові завдання спільно з іншими нашими підрозділами, які героїчно боронили наш Чернігів: зокрема, на переправі, в Новоселівці, Киселівці тощо.

– Що було найважче?

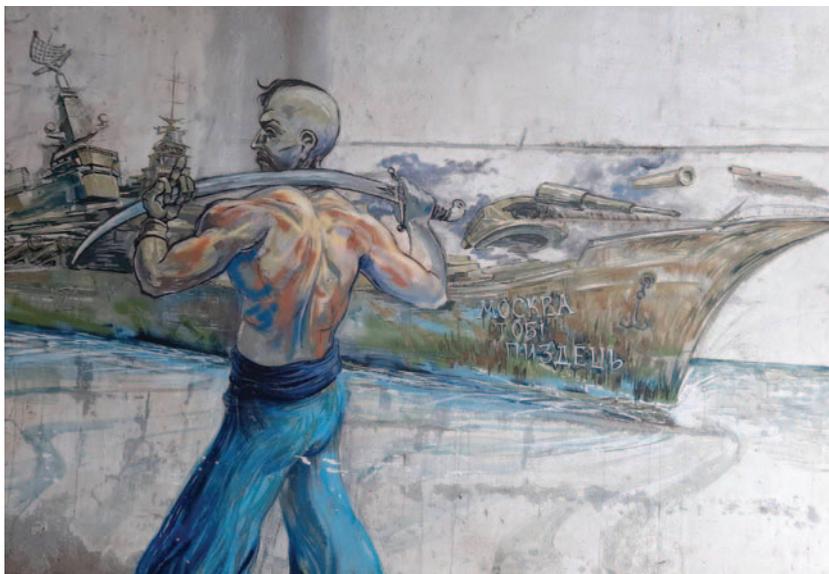
– Ховати загиблих бійців. Дивитися, як рідні впізнають їх, оплакують... Залишилися лише старі батьки. Одна жінка розповіла, що в 2014-му поховала доньку, а тепер, у 2022-му, – сина... Це – найважче! Оскільки на кладовищі Яцево тривали бойові дії й там було багато боеприпасів, які не розірвалися, загиблих ховали на старому кладовищі в Ялівщині, у загальній великій могилі – траншеї, куди по черзі ставилися домовини з тілами. У загиблих військових встановлювали хрести, а у цивільних – таблички з написами. Деякі тіла ховали вдома, за місцем проживання сімей: у Сновську, Жавинці...

*Поховання захисників Чернігова
на Ялівщині*

Саме в нашому батальйоні служив водій генерала Віктора Ніколюка. Водій, безстрашний чоловік, загинув під Ягідним у бою з ворогами, котрі прорвалися. Бійця поховали в Переяславі, на Київщині, де мешкає його сестра.

З травня 2022-го, після звільнення Чернігівщини від окупантів, я служу в начальному центрі. Ми сформували з досвідчених психологів кілька груп психологічної підтримки. На чолі однієї з таких груп я не раз виїжджав на Донеччину та Харківщину – в зону бойових дій...

*Художні емоції воїнів-десантників
після потоплення крейсера Москва*

- **Чим Ви нині займаєтеся?**
- Підготовкою військових у навчальному центрі. А також наша група психологів працює у військових частинах на Донбасі.
- **Маєте нагороди?**
- Срібний Хрест – від Головнокомандувача ЗСУ, генерала Валерія Залужного, іменну вогнепальну зброю – від міністра оборони тощо.
- **Коли закінчиться війна?**
- Швидко не закінчиться. Адже росія вчиться на своїх помилках. Якщо вони спочатку йшли буквально парадним маршем (от у Гостомелі знайшли парадну форму десантників і медалі «За визволення Києва»), розрахову-

ючи на хліб-сіль від вдячних мешканців, то, добряче отримавши по зубах, змінили тактику. Тому недооцінювати ворога не можна, адже вони постійно вчаться воювати.

Це на початку повномасштабної війни, у лютому чи березні 2022-го, на Чернігівщині, наш прaporщик і п'ятеро солдатів-строковиків спалили десять російських бензовозів, перерізавши їм дорогу. Але тепер кацапи стали значно обачнішими.

Крім того, ведення такої позиційної оборони передбачає застосування великої кількості боєприпасів, яких у нас не вистачає. А росіяни отримують тепер їх навіть із Північної Кореї.

Звісно, ми, на відміну від клятих загарбників, не кидаємо своїх людей у «м'ясні штурми», бережемо. Адже ми націлюємо наших бійців не вмерти за Україну, а вижити, знищити ворога і перемогти! Цьому ми і навчаємо – це основне гасло: знищити ворога, однак залишитися живими.

– Трохи розкажіть і про Ваші особисті захоплення для душі.

– Мені з дитинства подобається техніка. Спочатку це були мотоцикли, а тепер люблю хороші автомобілі. Першу свою автівку придбав у 33 роки...

Також стараюся за першої-ліпшої нагоди допомагати своїм батькам. Вони в дитинстві пережили другу світову війну, а ось тепер, на старість, доводиться витримувати нашестя кривавої російської орди.

Радує те, що обидва мої сини обрали військовій професії і служать на благо України. Для мене – це дуже почесно та важливо.

Хочеться більше часу проводити з онуками: меншим дітлахам – три роки і півтора. Коли бачу, як вони буквально на очах ростуть, почувуюся по-справжньому щасливим. Життя продовжується!

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

Микола Бузун («Жовтень»): «Без зв'язку нема управління, а без управління нема Перемоги!»

37-річний майор Микола Бузун («Жовтень») служить на Чернігівщині – заступником командира батальйону зв'язку з озброєння. Втім, специфіка цієї військової професії така, що наш полк зв'язку виконує бойові завдання не лише тут, на Придесенні, а також у Києві, на Харківському напрямку... І це – великий обсяг роботи!

А на початку повномасштабної війни Микола Петрович, тоді начальник центру зв'язку передового пункту управління, з бойовими побратимами боронили рідну Батьківщину на Херсонщині, Запоріжжі, Дніпропетровщині...

Зв'язківці – це висококваліфіковані спеціалісти. І така професія – дуже важлива. «Без зв'язку немає управління, а без управління немає Перемоги!» – наголошує Микола Бузун.

– Пана Миколо, як Ви стали військовим?

– Я народився на Черкащині, в чудовому місті Золотоноша. Мій тато, Петро Васильович, – військовий пенсіонер, старший прапорщик. А коли він раніше служив, то в будні я його практично не бачив удома. Увечері батько повертався додому, а я, малий, уже спав. А вранці, коли він поспішав на службу, я ще спав... Натомість у вихідні він із задоволенням іноді брав мене з собою до військової частини й усе показував... Навіть грали у

Микола Бузун

футбол із військовими. І мені, підлітку, було надзвичайно цікаво – відчував, що служба – це моє! Отак поступово й виникло у мене бажання служити в Збройних Силах України. Тобто це було не спонтанне рішення, а дійсно виважене.

Втім, спочатку я закінчив Смілянський технікум харчових технологій, на Черкащині. Тато радив навчатися далі за фахом – закінчити університет. Та я вже просто не уявляв свого життя без армії! А викладач із допризовної підготовки в нашому технікумі запропонував наразі вступити до військового інституту. Так я і зробив: чотири роки навчався у Полтавському військовому інституті зв'язку на командному факультеті.

– Вам там сподобалося? Не було «дідівщини»?

– Дуже сподобалося! Відверто скажу, що жодної «дідівщини» не було! Так, ніхто нікого не ображав. Всі жили дружно, підтримували один одного та щиро хвилювалися за друзів. Це був, справді, згуртований колектив, де всі

курсанти мріяли стати висококваліфікованими фахівцями. Наше навчання – це було найголовнішим. Тож я щиро вдячний своїм військовим викладачам, це – справжні Професіонали своєї справи!

Потім я служив на Дніпропетровщині. А в 2019-му став заступником начальника центру зв'язку передового пункту управління у нашій військовій частині. За рік звик до Чернігова і щиро полюбив це місто, яке вважаю своїм. Мені подобається, що Чернігів – історичне місто з унікальними пам'ятками архітектури, а водночас – це напрочуд сучасне місто, таке красиве, ошатне, затишне, чарівне. З мальованими парками та скверами, фонтанами, гарними пішохідними доріжками. Справді, є на що подивитися!

– Ви вже були одружені?

– Так, я одружився в 2011-му. Дружина – Зоя, родом із Полтавщини. У нас – дві прекрасні донечки: Кароліні – дванадцять років, а Іванці – п'ять.

– Доньки пишуться, що їхній тато – військовий, захищає Україну?

– Безперечно, їм це подобається. Пишуться! Молодшій було три роки на початку війни, і коли я з нею розмовляв, цікавилася: «Таточку, а скільки ворогів ти вже вбив?» Відверто кажучи, свою сім'ю бачу не часто, бо кохана дружина й діти зараз – на Полтавщині.

– Але у відпустку Вас відпускали?

– Відпускали, все гаразд.

– До початку повномасштабного вторгнення рашистів де перебував Ваш підрозділ? Які завдання виконував?

– Ми сьомий місяць знаходилися на Херсонщині, в Новомиколаївці. Зі мною у підрозділі було 36 людей. Забезпечували

Під час навчань

Заняття з медпідготовки

зв'язок для угруповання «Південь» з підпорядкованими військовими частинами та з вищим штабом.

– Ви відчували, що буде така велика війна?

– Ми готувалися до цієї війни та чітко виконували вказівки командирів. Взагалі ж, в угрупованні наш зведений мобільний батальйон зв'язку вже був цілком готовим до бойових дій. Ми ще за півтора тижня до початку війни перемістилися на запасний командний пункт – в Донцове, на Херсонщині. Хоч особисто не вірилося, що російська орда отак навіжено перейде кордони й атакуватиме наші міста та села, обстрілюючи Україну крилатими ракетами. Відверто кажучи, сподівався, що продовжуватиметься «гібридна війна», яка вже вісім років тривала з 2014-го. Втім, цього разу «царю» путіну захотілося загарбати всю Україну. Хоча він раніше не раз лицемірно заявляв, що ніякої війни не буде. Тому довіряти підступним, віроломним загарбникам не можна.

А про початок війни я дізнався на світанку 24 лютого 2022-го, коли по ОКП в Новомиколаївці було влучання керованої крилатої ракети.

– Якими були Ваші першочергові дії?

– Найперше, що я тоді зробив – зателефонував старшому від зведеного мобільного вузла зв'язку, який перебував на ОКП, та дізнався стан справ у підрозділі. На щастя, обійшлося без людських втрат. Після цього вишикував особовий склад, і повідомив людям, що вже почалася повномасштабна

війна. Ми сформували евакуаційну групу – для того, щоб забрати людей, майно та техніку, котрі залишилися на ОКП та зазнали удару.

А паралельно з цим поставив завдання – для посилення чергування на вузлі зв'язку, щоби обдзвонювати всі підпорядковані підрозділи, мати свіжу інформацію про стан справ зі зв'язком. Решта людей мали робити укриття, посилити пильність та уважність. Звісно, хвилювався за людей, адже розумів, що наступний удар, можливо, припаде на наш запасний командний пункт...

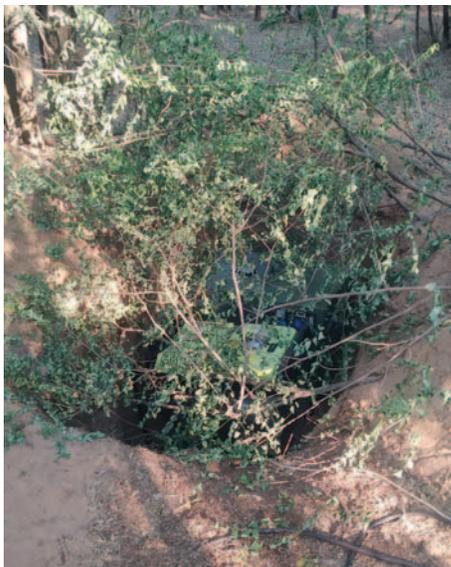
Водночас ми розгорнули передовий командний пункт у районі Чонгара. Коли нам передали, що російські загарбники пройшли прикордонний пункт, я неабияк хвилювався, що наші люди не встигнуть евакуюватися. Втім, вони встигли відійти в повному складі, без втрат.

Звісно, я зателефонував дружині, на Полтавщину. Сказав: якщо кацапи пертимуть і туди, хай бере дітей в автівку і їде на Захід.

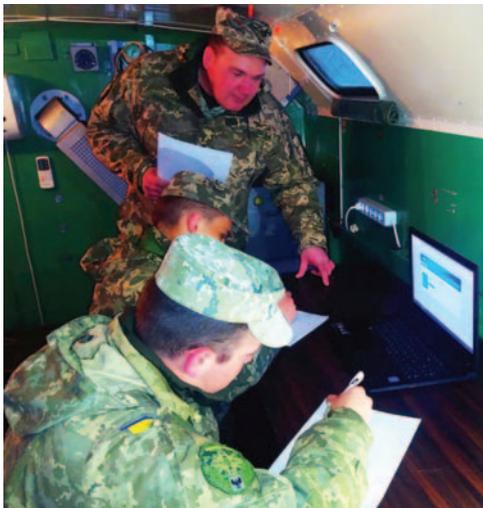
– Пане Миколо, які найважчі моменти та найважливіші питання, з якими Вам довелося стикатися, виконуючи завдання?

– Ворог просувався швидко. Вже до 12.00 нам поступила команда. Ми мали лише 20-30 хвилин для того, щоб згорнути вузол зв'язку та перемістити людей і автомобільну техніку, під прикриттям двох машин роти охорони, – в район населеного пункту Велика Лепетиха Херсонської області.

Що ж, почали згортати вузол зв'язку. Розподілив людей по машинах, визначив основні завдання для переміщення, попередив про можливі засідки диверсійно-розвідувальних груп ворога. Відверто кажучи, я вже готувався до можливого відкрит-

Замаскувалися

*Проведення злагодження
особового складу*

тя вогню... А відповідальним за апаратуру засекречення також дав свої вказівки – бути готовими, за моєю командою, знищити засоби криптографічного захисту документів. Ми вирушили останніми...

Найбільш небезпечним для нашої колони було перетнути так званий Іванівський поворот – перехрестя, на якому дороги розходяться в напрямку Херсон – Чонгар – Мелітополь – Велика Лепетиха. Була велика ймовірність зустрітися у цьому місці з ворожими колонами!

Втім, обійшлося. Благополучно прибули у Велику Лепетиху та почали розгортати засоби зв'язку для командувача й оперативного чергового. Проте зв'язок був відсутній... Під вечір того ж дня отримали нову команду – маємо переміщуватися в бік Запоріжжя. Як потім стало відомо, у цей час підрозділ, котрий евакуювався з Чонгару, також прямував у напрямку Запоріжжя.

Отож до Запоріжжя ми доїхали під ранок 25 лютого. У дорозі підібрали бійців роти охорони, в яких вийшов із ладу вантажний автомобіль. У самому місті приєдналися до загальної колони, зробили дозаправку та продовжили рухатися до села Августинівка. Особовий склад, який був наразі задіяний на передовому командному пункті, почав розгортатися поблизу Запоріжжя – це був найбільш загрозливий напрямок... Там ми забезпечували зв'язок для угруповання військ «Південь».

Проблеми, які виникали зі зв'язком, щоразу вдавалося вирішувати з допомогою вищого штабу. На цьому напрямку ми перебували близько двох тижнів, а потім нам зробили заміну. Отож підрозділ виїхав до Кривого Рогу, на Дніпропетровщину, забезпечували там зв'язок.

- Вороги не раз шалено обстрілювали Кривий Ріг. У Вас «прильоти» були?

- «Прильоти» були. Однак у нашому підрозділі, дякувати Богу, вбитих і поранених немає. Всі вціліли! У інших підрозділах, знаю, поранені були... Але постраждала військова техніка, засоби зв'язку. Кацапи й дамбу підірвали на річці Інгулець, щоб затопити навколишні села. А коли рашисти відходили, ми почали переміщуватися і у бік Херсона, щоб і там забезпечувати зв'язок... А 20 листопада 2022 року ми повернулися до Чернігова.

- Як вплинула війна на Ваших людей?

- Під час перебування в Кривому Розі кожен військовий переживав за свою сім'ю. У нас же 98 відсотків людей – із Чернігова! А рашисти прагнули захопити майже оточене місто. По 6-8 годин не було зв'язку. Звісно, це дуже пригнічувало... Проте, зціпивши зуби, люди виконували всі бойові завдання. Однак, завдяки взаємодії з командиром військової частини, хоч і важко було, родини військових вдалося евакуювати в безпечні місця. І моральний стан у підрозділі одразу ж покращився.

А ще під час цієї війни я зробив висновок: не зважаючи на бойові дії та складні умови, потрібно постійно навчатися, вдосконалювати свої професійні навички. Адже неодноразово підтвердилося, що успішне виконання завдань значною мірою залежить від сержантів і рядових.

- У Вашому підрозділі люди ставляться до Вас із великою повагою та довірою. Як думаєте, що на це вплинуло?

З бойовими побратимами

– Знаєте, за час війни я жодного разу не відправив людей, як то кажуть, «всліпу». Бо першим на нові місця їхав я – дивився територію, проводив там рекогносцировку. А вже після цього туди їхав мій особовий склад. Саме це й дозволяло уникати безповоротних втрат. Ми і всі бойові завдання виконали, і люди залишилися живі та здорові. Це – головне!

– Нині Ви служите на Чернігівщині, полк зв'язку виконує великий обсяг роботи і не лише на Придесенні...

– Так, наша робота – дуже важлива. І для її виконання потрібно добре працювати головою, використовуючи увесь свій досвід. Тож кожен із наших людей – висококваліфікований фахівець своєї справи.

– Серед зв'язківців служать і жінки. Як Ви до цього ставитеся?

– Цілком нормально ставлюся. От Наталія Найдьон скрізь із нами була – на Херсонщині, в Кривому Розі, аж доки ми повернулися до Чернігова. То вона чудово себе всюди проявила. І фахівець – хороший, і людина – мужня та порядна. І зараз прекрасно служить! У неї була можливість звільнитися, але вона не захотіла. Сказала, що служитиме до нашої Перемоги.

– А як Ви зараз забезпечені? Є у Вас сучасне західне озброєння?

– У нашому підрозділі – все нормально, все є. Перейшли на найновіші засоби зв'язку. З радянської техніки залишилися лише старі автомобілі. Так, під час війни багато було знищено, ми зазнали втрат. Але тепер забезпечення у нас – добре, на належному рівні.

– Коли закінчиться ця триклята війна?

– У 2024 році – навряд... Вона може призупинитися, але з часом, через 10-15 років, недобита росія знову нападе. Тому потрібна наша Перемога над агресором. Я вірю, що це станеться. Дуже хочеться, щоб наші діти та онуки росли у мирній державі і більше ніколи не зазнали трагедії війни.

– Я розумію, що у Вас практично немає вільного часу. Але, взагалі, Ви маєте захоплення для душі?

– Я люблю техніку. Самотужки складаю мотоцикл. Раніше відпочивали з друзями, катаючись на квадроциклах (це – такі чотириколісні мотоцикли). Часом ловили рибу, ходили на полювання. Втім, зараз усі думки – про війну. А от здобудемо Перемогу, то я із задоволенням нарешті складу собі чудовий мотоцикл. Мрію про це!

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

«Мама Таня»: «Ти або в ЗСУ, або для ЗСУ»

Бойова медикinja, доброволець батальйону «Айдар», а згодом – військовий медик 128 батальйону Тетяна Борисенко, відома для більшості як «Мама Таня», пройшла Майдан, війну та жахливий місяць полону в 2014 році. Пережила тортури та катування, але залишилася незламною. А коли почалося широкомасштабне вторгнення, «Мама Таня» знову стала на захист своєї країни. Ця жінка – не просто бойовий медик, вона – уособлення всієї України, її сили, міці, мужності та витримки.

На Майдані вона допомагала усім як медик, у лютому 2014-го на Інститутській витягувала поранених – за це її нагородили орденом Княгині Ольги III ступеня, а після Майдану стала до лав «Айдару». Вона завжди була на передовій, не боялася їхати зі своїми побратимами в саме пекло, за що була нагороджена «Орденом за мужність» III ступеня. Про неї знятий документальний фільм «Медик іде останньою», який отримав нагороду на фестивалі документального кіно, їй присвоїли звання «Народного героя України». А вона просто хоче жити у вільній, незалежній Україні, і щоб усі бойові побратими повернулися додому живі.

Тетяна Борисенко («Мама Таня») на війні

Все почалося з Майдану

«Коли все це почалося на Майдані, я була вдома, в Чернігові, і ми з мамою постійно дивилися новини, – говорить пані Тетяна. – А на свій День народження я збрала сумку і кажу мамі: «Я поїхала на Майдан». Тоді, у січні, коли Кличко виступив по телевізору і сказав: «Люди, піднімайтеся, по одному їдьте на Майдан, тоді нас збереться сила», – я й вирішила, що маю бути там. Мама бачила, що мене не зупинити, то дала мені з собою м'яса, сала, і я поїхала. Приїхала і пішла в медроту.

18 лютого нас із Грушевського загнали в Будинок профспілок і всіх медиків до Михайлівського перевели, а я була в Костьолі. Ночувала там і приходила на Майдан. Ми групою медиків ходили по Майдану і шукали поранених.

Пам'ятаю, як біля воріт однієї з арок неподалік Будинку офіцерів побачили жінку. Вона запитала: «Ви медики з Майдану?». Почувши ствердну відповідь, повела нас у під'їзд – а там було 18 поранених, які ховалися у підвалі. У крові, перелякані, змучені. Нам тоді депутати допомогли їх вивезти до лікарні. Відправили їх і пішли далі. Ми знали, що у Будинку офіцерів лежали наші загиблі, але «Беркут» нас не пропускав туди. Я переживала, чи не постраждали мої хлопці з Грушевського. Нікого з них у цьому хаосі не бачила, тож пішла до Майдану, на парапеті підземного переходу влаштувала медпункт та просиділа там до ранку. А моя сотня, виявляється, бігала, шукала мене та інших медиків до Михайлівського. Вранці я попросила ведучого зі сцени оголосити: «Хто залишився цілим із Грушевського, підійдіть до парапету, мама Таня переживає». Хлопці одразу прибігли до мене».

На Майдані

На Майдані людей не лише розстрілювали, але й труїли різними газами. Це відчула на собі і «Мама Таня».

«Я отримала отруєння від газів, якими труїли майданівців, і в квітні мене відправили в Італію на лікування в центр токсикології. У цей час почалася війна на Сході України. Пам'ятаю, в мене була істерика, бо я мала бути там. Наші волонтери допомогли купити квиток, і я вилетіла до України. Майже відразу після повернення ми з майданівцями поїхали в «Айдар»».

Позивний з Майдану

Уже десять років її лагідно називають «Мама Таня». Свій позивний Тетяна Борисенко отримала ще під час Революції Гідності за те, що поїла хлопців молоком.

«Ще на Майдані мене так почали хлопці називати. Коли на Грушевського згоріли автобуси, багато хто надихався диму, через що вони всі почали сильно кашляти. Також холодно було, і хлопці хворіли. Я вирішила носити гаряче молоко тим, хто чергував на барикадах. Ми якраз організували медпункт в арці, там гріла молоко в мікрохвильовій печі – і розносила. Хлопці одразу почали шуткувати: «Наша мама прийшла, молочка принесла». Так і пішло. Ночами я чергувала біля бочок разом із хлопцями тридцять першої сотні – не могла залишити їх самих. Потім ми разом із ними і в «Айдар» пішли. Дімка Груша загинув на війні, Коля Француз... Ніколи їх не забуду».

Полон гірший пекла

У кінці літа 2014 року мама Таня отримала поранення і свою першу контузю. Медика гвинтокрилом відправили в госпіталь на лікування. Та довго Тетяна там не затрималася – вже через місяць після поранення повернулася назад, на передову. А через декілька днів потрапила в полон, де пробула 24 дні.

«5 вересня бійці “Ай-дару” разом із хлопцями з 80-ї десантної бригади під Щастям потрапили в засідку диверсійної групи «Русичі», які перевдягнулися в нашу форму, і, взявши наш прапор в руки, розстріляли більше 40 наших хлопців. Їхні тіла не віддавали, і з цим треба було щось робити. Я запропонувала нашому комбату: давай сходжу, мені було вже за 50, я хоч життя бачила. То якщо і розстріляють, то хтось із

На лікуванні в Італії після Майдану

молодих хлопців лишиться живий, – розповідає Тетяна. – Командир не відразу погодився, але виходу не було.

І я пішла. Десять кілометрів я пройшла територією, яку на той момент контролювали бойовики. На мені була червона куртка медика-волонтера, яку я носила на Майдані, у руках я несла білу футболку із червоним хрестом – як білий прапор.

Коли йшла, я молилася: якщо вистрілять, то хай чи в голову, чи в серце, щоби не мучитися. Та дякувати Богові, дійшла, домовилася і повернулася, передала їхні умови. І вже по тіла зі мною пішов капелан. Та все пішло не за планом, ми не зустрілися з тими людьми, з якими домовлялися. У той момент якраз на позиції заходила колона з кадрильцями. Побачивши нас, вони розвернулися і поїхали в наш бік. Так ми потрапили в полон. Огрівши прикладом автомата, одягнувши на голову чорний мішок, нас повезли у невідомому тоді напрямку. Нас тримали на території онкодиспансеру в Луганську.

Коли ми тільки потрапили в полон, вони так били, що я навіть не можу передати. Вони не дивилися, хто ти: чоловік, жінка, медик – їм було все одно. Вони знущалися над нами. Били чим могли, підвішували на кайданках. Коли

Добрий день! Ми – з України!

нас тільки привезли, то наш дядя Міша з «Айдару», який потрапив до них у полон раніше, висів у кайданках мертвий, а наш «Борода» лежав на підлозі. Вони йому булавою дерев'яною розбили голову, він лежав і рідина з мозку з кров'ю витікала з його голови».

Розстріляти полонених не дозволили бійці так званої ЛНР, – пригадує Тетяна. Їх усіх сховали від кадірівців у приміщенні митниці. Потім до них привезли знімальну групу російського каналу. Жахи полону Тетяна пам'ятатиме все життя,

таке неможливо забути. Неможливо забути, як з тебе роблять тварину.

«Згодом нас усіх скопом для обміну забрала «Зоря» Плотницького, і нам пощастило, бо нас би вбили. Кадірівці так нас шукали, що сепари з «Зорі» нас ховали. Адже одне слово, що ти з «Айдару» – це вирок.

У туалет нас рідко пускали. Хлопцям дали балсанку, щоб помочитися, а мені не було куди. В мене пухли ноги. Я попросила попиту, а мені балсанку кинули з сечею. Воду пити давали в каністрах з-під бензину. Ми всі поносили, блювали, шлунки боліли, – згадує пекло полону Тетяна. – Годували мало. Щодня нам давали 350 грам хліба на одного. Ми називали його «пирожинки». Я ховала той свій хліб і давала хлопцям, коли ніхто не бачив, бо організми молоді, вони хотіли їсти.

А якось приїхали до нас так звані журналісти з телеканалу «Раша Ту-дей» брати інтерв'ю. Сказали, будете казати, що у вас все добре. І я дала

те інтерв'ю. Треба було якось рятуватися. До речі, саме через нього наші побратими побачили, що ми живі і перебуваємо в полоні. Після того, як завершили записувати, той Філіп (британський журналіст, – **Авт.**) запропонував розстріляти мене і покласти в труну. Типу гарна картинка вийде. Я їм сказала: робіть, що хочете, мені все одно, як я поїду додому. В мене не було ніякого страху перед ними, говорила те, що думаю. Не було страху померти від кулі. Адже вони морально убивали нас, возили розстрілювати, яму собі копати. Мені було важко через те відчуття, що з мене зробили тварину. Ти був брудний, від тебе смерділо. Тоді не було страху смерті. Тоді думала: одна куля – і тебе немає, бо нерви здавали, морально дуже важко. Фізично побої ті не боліли так, як морально ти був убитий. І тоді я зрозуміла, наскільки вони нас ненавидять, і що вони просто так не зупиняться».

«Мамі Тані» пощастило, бо її комбат Сергій Мельничук зробив усе можливе й неможливе, аби витягти її з того пекельного полону, з якого вона сама вже не сподівалася повернутися.

«Мабуть, Бог є на світі, – говорить Тетяна. – Мій комбат разом із побратимами проробили неймовірну роботу, щоб витягти мене звідти. Знайшов брата якогось головного сепара, взяв у полон. І вже нас тоді обміняли («До брата на окуповану територію їхав новопризначений податківець і то була наша вдача», – напише в споминах про той

З Володимиром Золкінім

обмін Мельничук, – Авт.). А так би не віддали нас. І в цей день, коли міняли, до нас зайшов сепар і дав мені телефон. А там комбат, він каже: «Тань, тебе сьогодні міняють». Це було неймовірне відчуття радості і щастя. Мені не вірилося, що я буду вдома.

Коли мене обміняли, я була дуже худа. До полону важила 68 кг, а після – 46».

Маму Таню всі поважають

Після полону «Мама Таня» деякий час була вдома, але не змогла забути весь пережитий жах. Не могла вже жити мирним, безтурботним життям, коли знала, що коїться там, на Донбасі. І згодом Тетяна пішла медиком до розвідників.

«Наші стали переходити в інші підрозділи, і я перейшла в 128 бригаду розвідки. Начальник сам подзвонив і запропонував приєднатися до них», – говорить Тетяна.

Комісували за станом здоров'я

Тетяну Борисенко комісували 26 вересня 2016 року. Через отримані контузії та побої в полоні в неї дуже сильно погіршилося здоров'я.

«У червні 2016 року шахти Бутівки сильно крили, і я до тих контузій, які в мене були з 2014 року, отримала ще одну важку. Того ж дня загинули хлопці з «Правого сектору». Я вискочила з укриття до поранених, а потім ще й біля РПГ виявилася без навушників. Мене сильно приглушило, тому

командир наказав відвезти мене до госпіталю. Хоча я й не хотіла нікуди їхати, та сама прекрасно розуміла свій стан, який ставав дедалі гіршим. І після шпиталю мене комісували. У мене були сильні головні болі, запаморочення, мене ввесь час «штормило». Лікарі зробили КТ голови і сказали: ти своє вже відвоювала, у тебе в головному мозку пухлина, яка утворилася, швидше за все, через побої в полоні. У результаті удару судина могла розширитися, утворилася кровоносна пухлина. У будь-який момент, якщо не контролювати тиск, судина може луснути, а це – смерть. Вже після того, як мене комісували, 2017 року, у мене стався інсульт. Отоді я вже зрозуміла, що не зможу більше воювати. А в 2022 році мені зробили операцію і видалили гемангіому».

До війни була готова

«Мама Таня» розповіла, що як військова вона була готова до можливого вторгнення росії. Більше того, про те, що росіяни не зупиняться в Криму і на Донбасі, говорили ще в 2014 році. Ті, хто пішов відстоювати нашу територіальну цілісність, вже тоді розуміли, що буде велика війна. Стояло одне питання: коли?

«Ще в 2014 році мені хлопці казали : «Мам, вони не зупиняться! Вони підуть далі», – згадує Тетяна Борисенко. – І це дійсно було так, бо вже тоді бачили, що вони прийшли просто нас вбивати, знищувати як націю».

Напередодні повномасштабки Тетяна спілкувалася із побратимами, зі знайомими військовими. Вони були певні, що наприкінці лютого росіяни попруть. Проте ще не було розуміння, чи наступатимуть на Чернігівщину. Та кацапи все ж пішли...

Повномасштабне вторгнення пані Тетяну застало вдома, в Новоселівці. 24 лютого жінка прокинулася о четвертій ранку, а о пів на п'яту вже почула перші вибухи. Вона зателефонувала друзям-військовим, і почула: «Мамцю, полізли орки. Щось будемо робити?» «Звичайно ж, не будемо сидіти», – каже Тетяна.

Також жінка зв'язалася зі співробітниками контррозвідки СБУ й сказала, що готова надавати дані про розташування та переміщення російських військ, які їй передавали побратими. Вона готова була йти навіть у тил до ворога сама, щоб збирати інформацію про переміщення рашистів.

Цистерни з паливом підпалили «Байрактари»

Вже 24 лютого Тетяна отримала інформацію від бойових побратимів, що на станцію «Низківка» прибув потяг із паливом. Військові, які передавали дані, залишалися біля того місця й спостерігали.

«Мені подзвонив Сергій «Кіпіш»: «Мамо, я тут на станції «Низківка». Тут прийшов потяг із цистернами і паливом». Це було 24 лютого о 7 ранку. Він не міг їх нічим підірвати, бо не було чим, – розповідає «Мама Таня». – Координати він скинути не міг, бо мав старий телефон. Сказав, що саме станція «Низківка». І я почала дзвонити в контррозвідку, давати координати цієї станції. Та зранку 25 лютого мені знову дзвонить «Кіпіш» і кричить, що йдуть заправники, будуть заправлятися, цистерни й досі стоять. Тоді вже прорив росіян пішов, і не можна було дати ворогу заправитися. Знову виставили координати, і я стала дзвонити у контррозвідку і доповідати, що стоять цистерни. Прилетів туди «Байрактар», вдарили по них, але вибухнуло тільки дві цистерни. Я знову подзвонила в контррозвідку, підтвердила координати, і вони вдарили ще раз «Байрактарами» цей состав. Там усього було 56 цистерн, з яких 54 – з паливом. І коли нормально влупили, мені подзвонив «Кіпіш», сказав, що все горить, заправникам не вийшло заправитися. Одну цистерну, яка не загорілася, хлопці допалили самі якось».

Потім потрібно було знайти переправу на Макошине, де росіяни ставили свої понтонні мости. Тетяна почала дзвонити знайомим військовим, які лишалися в тилу і працювали. Це були люди, яким жінка довіряла повністю – саме вони давали координати, які Тетяна передавала в контррозвідку. Це була група з трьох людей, які перебували в районі Городні.

«Я їм подзвонила і сказала, що треба знайти переправу. І хлопці пішли шукати, – пригадує Тетяна. – Вони дзвонять, розповідають, де. Я карту

взяла. Там – місце якесь, там – рів, там – дорога... І я виставляла координати отак, дивлячись на карту і слухаючи їх уточнення. Також хлопці казали, скільки і якої техніки йде. Вони все це слідкували, рахували. Я дала ті координати, наші влучили – і влучили. Жодна техніка через ту переправу не пройшла. Потім росіяни шукали інші місця, щоб навести новий понтон, ми теж лупили туди. Також працювали по координатах складів, по скупченню танків, по великій кількості техніки. Всю інформацію мені передавали хлопці, а я – на контррозвідку. Адже їм краще працювати з однією людиною, яку ти знаєш і довіряєш їй на 100 відсотків. Дуже багато було випадків, коли люди давали координати, прізвища та телефони, і їх потім здавали. Тому я не говорила, хто в мене працює на окупованій території, а вони й не питали, бо знали мене й довіряли. А в розвідці не говорили, хто їм доповідає».

З бойовими побратимами

Орки зруйнували її будинок

З перших днів повномасштабного вторгнення росіяни нещадно обстрілювали Новоселівку. Проте Тетяна лишалася там і продовжувала переда-

вати інформацію. Навіть коли її будинок зруйнували, вона лишалася деякий час у селі, жила з сусідками у підвалах. Переходили з одного в інший.

«Спершу в сусідський будинок прилетіло, там усе горіло, там дитину поранило, потім – у мій будинок, потім ми перейшли далі до сусідки. Туди теж прилетіло, та підвальне приміщення лишалося нормальним, – розповідає Тетяна. – Проте вже від 4-го до 7 березня дуже сильно били КАБами, і це не рахуючи того, що тут літали снаряди 152 калібру, арта працювала, танки ворожі. У нас в підвалі було п'ятеро дітей і шестеро дорослих. Я розуміла: якщо КАБ впаде від нас за сто метрів, то цей погріб стане всім братською могилою. Тому потрібно було їхати».

Жінка спершу виїхала до Львова, а потім вирішила поїхати до Венеції. Проте й звідти продовжувала працювати: зідзвонювалася з хлопцями, за комп'ютером виставляла координати і передавала куди треба.

«Я розуміла: для того, щоб давати координати, мені не обов'язково сидіти саме тут, у Новоселівці, під ворожим вогнем. Я могла з хлопцями тримати зв'язок будь-звідки, – говорить Тетяна. – Тому спершу приїхала до Львова, а звідти – до доньки у Венецію. Я дуже захворіла, бо в погребі ми проси-

На порозі власного розбитого будинку в Новоселівці

діли, можна сказати, на воді та хлібі, через що я страшенно схудла. Також переохолодження було. Я ж була просто в чоловічих капцях і шкарпетках, більше нічого не могла взяти, бо завалено все було. Правда, деякий одяг і документи у мене в сумці були в гаражі, тому вони вціліли. Та вже у Венеції ми працювали з хлопцями, я поповнювала телефон їм, і вони мені дзвонили в роумінгу. Давали дані, я сама виставляла координати і передавала в контррозвідку. За такою схемою ми працювали, аж поки орки не чкурнули з Чернігівщини. Ще коли вони відходили, то в той день ми їх так добряче потріпали і в Седневі, і перед Городнею. Аж душа раділа від того».

І знову в бій

У кінці квітня «Мама Таня» повернулася в Україну, і вже 9 травня вирушила до Харкова.

«Мені подзвонили, сказали, що формується підрозділ, треба медик. «Підеш?» – «Їду». Заступником командира там був наш Віталій Білоус – це був спецбатальйон ГУР «Кракен». Та я побачила, що не потягнула б там. І тут мені подзвонив комбат «Айдару», якраз формувався батальйон спеціального призначення, щоб звільнити території. Він каже: «Будеш? Їдеш до мене?». Я кажу: «Їду». Приїхала з Харкова в Київ, батальйон доформовувався, бо було багато втрат».

У жовтні 11 батальйон спецпризначення вже був на Миколаївщині, потім – на Херсонщині.

«Це був жах. На Миколаївському напрямку добряче бомбили! Ми знаходилися в Прибузькому, з нами була 28-ма одеська бригада. Потім ми в Чорному лісі стояли, перед Давидовим Бродом, то взагалі пекло було! Там такі нірки в землі були, і по одному, по двоє людей там сиділи. У тих норах ти не можеш поїсти, весь брудний, не можеш зайвий раз сходити в туалет, тебе просто розстрілюють з усього. У нас були поранені й загиблі. З безпілотників нас бомбанули – то десять людей зразу полягло. І так крили ж «Градами», касетами в лісі, і фосфор, і танки, і все було, – каже Тетяна. – А виходить, що Давидів Брід на висоті, плюс ще річка – наче гірська, бурна.

Міст зруйновано, і там багато наших сил було. Коли перейшли Давидів Брід, тоді ми їх конкретно погнали. І якщо хтось скаже, що Херсон дався нам легко, то я відповім: нічого подібного. На Херсон ішли з двох боків наші. Там таке творилося... Хто з якої бригади – не мало значення, всі свої були. І я точно знаю, що Херсон дався важко.

З Херсонської області мене вже звільняли за віком. І якраз десь у цей час, коли я звільнилася, наші хлопці зайшли спершу на острови, а потім перші заходили на лівий берег Дніпра. Там дуже тяжко, там КАБами хлопців б'ють, але я не ба-

чила паніки ні в кого. Я була на Миколаївщині, була на Херсонщині, була на Бахмутському напрямку, і щоб хтось із хлопців сказав, що усе пропало – ні! У них немає паніки, у всіх – бойовий дух. Дійсно, війна – це страшно, от реально страшно. Перебуваючи на бойових з 2014 року, я розумію цей страх, але тоді не було авіації, тоді не було ракет. Коли ми були на Миколаївщині, то по нам прилітали ракети щоденно. Та хлопці все одно не падають духом. Вони прагнуть вигнати росіян із нашої землі і відвоювати кожен її клептик, який належить нам.

Хлопці отримують поранення, лікуються і знову повертаються на передову. Є такі, хто вже по декілька поранень мають і можуть лишитися вдома,

На фронтівій дорозі

але вони знову й знову туди йдуть. І знаєте, мабуть, за рахунок отих хлопців думки здатися немає взагалі. Вони будуть не вони, якщо опустять руки. І по всій лінії фронту хлопці стоять міцно. Та от багато хто з цивільних не розуміє, що в нас війна. Можливо, хтось не відчув узагалі, хтось стомився, а хтось забув... Люди не розуміють, що росіяни прийшли нас убивати. Я постійно кажу: якщо хтось думає, що пристосується, то він помиляється. Бо, якщо кацапи прийдуть, вони залишать здорове населення, яке працюватиме, мов раби, а решту просто знищать. Дивіться по Бучі, як вони вбивали. Тому зараз або ти – в ЗСУ, або – для ЗСУ. Іншого не дано!»

Нині жінка звільнена за віком, однак за потреби, запевняє, готова повернутися.

«Я розмовляю зі своїми хлопцями постійно, – каже «Мама Таня». – Зі-дзвонюємося, питаю, чи живі, здорові. Хлопці постаріли: їм по 20-25 років, а вони виглядають на 40. Вони посивіли, стали, як діди. Та дух їх незламний».

Зараз Тетяна Борисенко відбудувала свій зруйнований дім і разом із родиною допомагає своїм хлопцям. По можливості купує і передає їм те, що дійсно необхідно. Торік за власний рахунок вона придбала авто і відвезла побратимам. Жінка переконана, що зараз ми маємо зосередитися на допомозі військовим. І не тільки люди, але й міські ради. Тому що не на часі поки що висаджування парків та викладання брукувіки... Бо тепер гроші потрібно спрямовувати лише на армію. Адже в країні – страшна війна. І щоб виграти її, потрібно допомагати нашим захисникам.

Марія ПУЧИНЕЦЬ

Переломний березень-2022: як невелика Лукашівка врятувала Чернігів

Важливість бою за Лукашівку та його стратегічне значення можна порівняти з боєм під Крутами. 9 березня 2022 року трохи більше сотні українських бійців, багато з яких вперше тримали в руках зброю, на практично не укріплених рубежах протистояли вдсятеро більшим наступаючим силам ворога, який мав на озброєнні до ста одиниць техніки. Ворог планував пройти село на марші й, зайшовши в Анисів, відрізати останню дорогу, яку через значимість називали «дорогою життя», а через ризики загинути на ній – «дорогою смерті», взявши Чернігів у повне оточення. Так би, напевне, і трапилося, якби на шляху у ворога не стали бійці 2-ї зведеної стрілецької роти 21-го окремого стрілецького батальйону та 16-го батальйону 58-ої бригади.

Найбільший дар любові

Маленьке село Лукашівка могло б стати крайньою точкою в облозі Чернігова та відправною для подальшого просування ворога на Київ. Знаючи про те, що село обороняє незначна кількість українських бійців, ворог планував взяти населений пункт за лічені години, але його плани зламав дух добровольців. Бій біля села Лукашівка тривав із 7-ї до 14-ї години. Трохи більше сотні наших бійців мужньо протистояли наступу ворога, який мав на озброєнні, за різними даними, від 80 – до 100 одиниць броньованої техніки. Взяти село з ходу у ворога не вийшло. Оборонці Лукашівки виграли час і дали можливість оборонцям Чернігова розгадати плани та зупинити ворога, не допустивши оточення міста. Тоді в бою за село загинули 20 українських захисників. Росіяни катували та розстрілювали полонених. Звільнити село від рашистів вдалося лише 31 березня 2022 року.

Єпископ Антоній біля Меморіалу

9 березня, у другу річницю бою, мешканці села, батьки загиблих захисників та оборонці Лукашівки вшанували подвиг захисників біля Меморіалу, який спорудили в селі. Заупокійну літію за загиблими захисниками та місцевими жителями, які загинули в Лукашівці під час боїв за Чернігівщину, очолив єпископ Чернігівський і Ніжинський **Антоній (Фірлей)**.

У своїй промові владика Антоній наголосив на тому, що загинути за Батьківщину є найбільшим даром любові, а також наголосив, що московський патріарх, який благословляє вбивство українців, має відповісти за скоєне.

Син загинув у Лукашівці, а невістку і онуку розстріляли в Количівці

Лукашівку обороняли хлопці, які прийшли захищати Україну добровільно. Одним із таких був гранатометник 21-го окремого стрілецького батальйону ЗСУ **Микола Авдiєнко (позивний Арей)**. Його матір **Тамара Авдiєнко** мешкає в селищі Михайло-Коцюбинське, яке також було під окупацією. У свої 70 жінка активно займається волонтерством, багато молиться і надихає на боротьбу інших, зокрема і власними віршами.

«Цих хлопців не треба було тягнути за руки до військкомату, вони йшли першими. Як матір мене розпирає гордість за мою «золоту» дитину. От я тільки не знала, що це і дитя Боже, що Бог його забрав до себе у військо Господнє. А нещодавно він приснився мені і сказав: «Не плач, мамо, зі мною – все добре. Я – живий. Це там я був у полоні, а тут я – живий». Він мені з'явився уві сні, я і бачила його, як оце бачу вас усіх. Доземний уклін нашій молоді, нашому «золоту», але «золото» наше закінчується... Два роки як звільнили нашу місцевість, ми обжилися і почали забувати за війну. Люди добрі, змінюйтесь, щось робіть, не сидіть, склавши руки! Адже наші діти загинули задля того, щоб ми всі змінилися».

Дійсно, важко навіть подумати, що відчуває ця жінка, яка надзвичайна сила духу захована в її серці, адже того дня, 9-го березня 2022 року, вона

втратила не тільки сина Миколу – в районі Количівки російські окупанти вбили доньку її сина **Катерину** та дружину **Анну**, які намагалися виїхати з Чернігова.

Росіяни, що поклали життя за Україну

Етнічний росіянин **Олег Бутусін** з 2014 року воює добровольцем за Україну. 9 березня в Лукашівці він втратив найдорожче: двох своїх синів –

Олег Бутусін втратив двох синів

Романа та Леоніда. Вони, бійці 16 батальйону 58-ї бригади, з гранатомета підбили ворожу «беху» і, доки був зв'язок, корегували нашу артилерію. На одному з подвір'їв околиці села брати Бутусіни прийняли свій останній бій.

«Згадуючи, скільки тут було техніки і якою тонкою ниточкою була наша оборона, ти розумієш, що противник міг її перетнути в будь-якому місці і піти на Куликівку, Муравійку, Ніжин. Але цього не трапилось. Не тому, що в нас були танки чи зброя, а тому що був Дух», – каже Олег Бутусін.

Брати Бутусіни прийняли останній бій у Лукашівці

Він переконаний, що битва за Чернігів відбулася саме у Лукашівці, саме тут рашисти обламали зуби, не пішли на Анисів, а «дорога життя» залишилася за нами.

Незважаючи на велику втрату, батько двох молодих героїв закликає не уподібнюватися ворогу: «Нашим дітям Господь дав віру та волю, і зараз головне – не уподібнюватися тим мавпам, бо це війна добра зі злом. Ми не повинні перетворюватися на звірів. Я вірю в те, що у цій війні ми переможемо, і я також вірю, що ми ще обов'язково зустрінемося зі своїми близькими».

Сергій Леп'яво: «Сили були нерівними»

Учасник оборони Лукашівки, історик зі світовим ім'ям, доктор історичних наук **Сергій Леп'яво** зміг поррахувати приблизну кількість воїнів, які захищали село. Ще минулого року говорили про 200 оборонців, насправді ж їх було майже удвічі менше.

«На день бою 9 березня було від сили 110 бійців. Коли говорили, що на 200 оборонців було 100 одиниць техніки, то треба розуміти, що реально Лу-

кашівку обороняла удвічі менша кількість захисників. Відповідно сили були дійсно нерівними», – зауважує історик.

Аналізуючи події того дня, Сергій Леп'явко зробив кілька важливих висновків. Каже, якби все зробили як треба, то Лукашівку вдалося б втримати навіть такими силами.

*Захисник Лукашівки,
історик Сергій Леп'явко показує карту бойових дій*

«Підвело те, що половина людей не тримала в руках зброю, тому перший день був складним. І люди, які керували, були не готові до складних рішень, які треба було ухвалювати. Наприклад, чи готові були мешканці Лукашівки до виселення? Насправді ідеальний захист села – це виселення його мешканців, і тоді бій ведеться під селом, але якщо треба, то і в селі. Нам відомо, що коли просили вогонь, то за спиною артилерія сказала, що їм заборонили стріляти по селу. Правильно заборонили? Правильно! На той момент село було переповнене людьми. Якби Лукашівку відселили, то чи могли б проїхати танки через рівчак із водою? Точно ні. Якби ми стали за тим рівчаком, то ми точно б позиції не здали. Відповідно, сукупність факто-

рів призвела до здачі Лукашівки. Проте треба відзначити героїзм оборонців: ніхто з наших хлопців, які потрапили в ці складні обставини, не втік і не покинув позицій без наказу», – підсумовує Сергій Леп'явко.

У Лукашівці визначалася доля Чернігова

Автор книги «Бастіон Чернігів» **Олександр Кухарук** значну увагу в опублікованому тексті приділив обороні Лукашівки.

Публіцист та науковець Олександр Кухарук

«Лукашівка – один із тих населених пунктів, який відігравав неабияку роль в обороні Чернігова, – каже публіцист. – Не випадково у 17 столітті село входило в округу Чернігова. Село знаходиться на водорозділі петлі Десни – одна частина стоку йде на північний схід, а друга – на північний захід. Це – одна з найбільш високих точок. На момент переправи ворога через Десну в Лукашівці базувалась артилерія Першої окремої танкової Сіверської бригади. Коли після взяття Іванівки нависла загроза над Лукашівкою, ар-

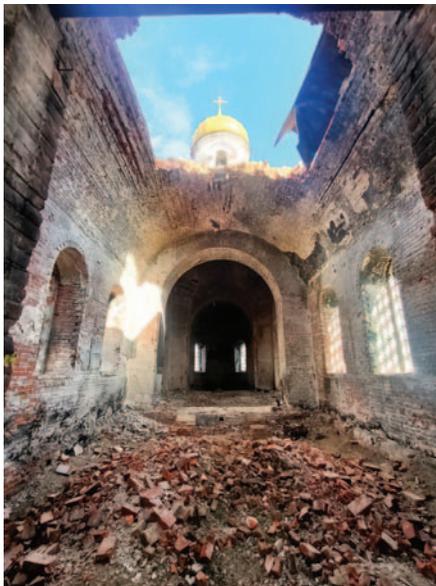
тилерію відвели в район Анисова і здійснювали вогневий контроль із району Куликівки».

Олександр Кухарук каже, що наше командування удару на Лукашівку не чекало. Після невдалого штурму Количівки всі чекали продовження удару в район Бакланової Муравійки або знову на повернення ворогом Вікторівки, яка знаходиться на іншому водорозділі.

«Тому командування ОК «Північ» – і це визнавав командуючий генерал **Віктор Ніколюк** – не надало Лукашівці достатньої уваги, – говорить дослідник. – Розуміючи значення Лукашівки, ворог кинув на штурм села значні сили. За даними оборони – від 70 до 100 одиниць

техніки, підрозділи 228-го полку 90-ї танкової дивізії, 55-шої бригади і сили спеціального призначення. Якщо порівняти кількість техніки, то вона була співмірною з тією кількістю, яку росіяни кидали разово на штурм Авдіївки».

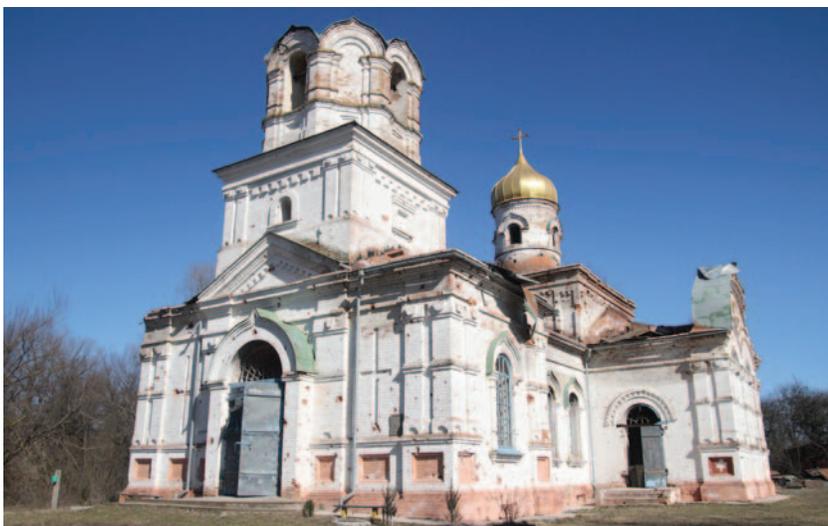
За словами Кухарука, Лукашівка не була головною метою ворога, а лише проміжним етапом. «Враховуючи концентрацію техніки, планували придушення оборони опору впродовж години-півтори. Перевага була десятикратною. Ворог провів розвідку, але не врахував того, що основні позиції другої роти 21-го батальйону розташовувались за межами села, бо село було переповнене біженцями. Опір, який чинив зведений взвод 58-ї бригади, привели до того, що бої тривали практично весь день. План ворога швидко дістатись до Анисова чи Муравійки, що означало повну блокаду Чернігова, було зламане, – пояснює значення оборони села дослідник. – На війні найдорожчий ресурс – час, і оборонці Лукашівки дали командуванню цей час. Крім того, незважаючи на значні втрати, завдали противнику вели-

*Підірвана зсередини рашистами
Вознесенська церква у Лукашівці*

кої моральної шкоди. Як свідчили жителі окупованих Іванівки та Шестовиці, ворог був деморалізований і таких втрат не очікував».

Таким чином, взявши Лукашівку, формально росіяни виконали завдання і взяли під контроль дорогу з Куликівки до Чернігова, але насправді існував ґрунтовий шлях поза Анисовом – так звана «дорога життя», чи як її називали волонтери «дорога смерті» – єдиний доступний шлях, який забезпечував логістику напівоточеного міста.

Вознесенська церква, підірвана росіянами

«Саме тут, – переконаний Кухарук, – разом з обороною Новоселівки і знаменитого «Клевера» – визначалась доля Чернігова».

Місцевий аграрій **Григорій Ткаченко** проводить історичні паралелі між боєм за село Лукашівка та боєм під Крутами.

«Такий самий подвиг вчинили оборонці Лукашівки, вигравши час для Чернігова. Звісно, важливість бою оцінять історики, а нам треба дякувати Богові і ЗСУ, що ми можемо вільно жити, вільно говорити і працювати», – каже він.

Віталій НАЗАРЕНКО

Іван Рудика: «Коли змучені, поранені люди почули, що кацапи втекли, то на radoщах цілували нам руки»

Іван Рудика цього року відзначить 69-ліття. Втім, попри поважний вік, під час лютої ворожої блокади Чернігова Іван Миколайович робив усе можливе, щоб захистити рідне місто, – коригував вогонь по русні, підвозив боєприпаси, надавав психологічну допомогу нашим бійцям, а ще опікувався продуктами для захисників і жителів.

А потім, коли прокляті російські загарбники ганебно накивали п'ятами, висококваліфікований фахівець Іван Рудика самовіддано допомагав налагоджувати обладнання підприємств, – і не тільки в Чернігові, а й практично по всій Україні.

Він бачив тіла убитих кацапів і був спокійний, «немов триста тонн тротилу». Проте й досі з хвилюванням згадує, як виснажені мешканці щасливо цілували руки нашим бійцям, почувши, що Чернігів героїчно вистояв у смертельному герці.

– Іване Миколайовичу, відверто кажучи, під час наступу російської орди Ви могли б просто сидіти в підвалі, враховуючи Ваш вік.

– Майже сімдесятирічний дідусь? Ні, в мене – не такий характер... Я в підвалі за всю війну сидів лише кілька разів, і то, щоби підбадьорити людей. Кацапи прийшли сюди, на мою рідну землю, зі зброєю в руках і заходилися жорстоко й бездушно вбивати та катувати українців. Тож як я міг ховатися, сидіти, склавши руки? Навпаки у мене з'явився адреналін, я буквально забув про свій пенсійний вік та всі хвороби. Була лише одна думка – як допомогти рідному Чернігову?! Отож буквально щодня робив усе можливе і неможливе, як патріот і небайдуха людина.

– Ви народилися на Придесенні?

– Так, у селі Щурівка Ічнянського району. Тато, Микола Андрійович, трудився на конєфермі, а мама, Марія Яківна, працювала в конторі кур'єром. Взагалі ж, до більшовицького перевороту в 1917-му, мої рідні мали досить заможне господарство – свій хутір Олексіївщина. Але прийшли більшовики й жорстоко розстріляли моїх близьких, – вижили лише дідусь та його старша сестра...

У дитинстві я мріяв стати льотчиком. Однак, коли працював у колгоспі на тракторі п'ятнадцятилітнім підлітком, отримав травму ока, – несподівано злетіла гусениця і шплінт влучив прямісінько в око. Відтоді так і живу...

Іван Рудика

Закінчив Ладинське ПТУ № 8 і став електромонтером. Також хороша професія! А у 80-ті роки я займався електрикою та гідравлікою на нашому Чернігівському заводі автозапчастин. Практично все обладнання, котре поступало на завод, проходило через мої руки. Тому я звик багато працювати, й це приносило мені радість та задоволення. Переконався, що недаремно живу на світі!

У 1981-му одружився на Світлані Федорівні Пісні, яка стала Рудикою. То дружина старанно працювала водієм електровантажника, а потім, на ЗАЗі, відновлювала креслення електросхем. У нас із нею – троє дітей та п'ятеро онуків. Старший син Андрій – програміст, займається обробкою деревини та металу. Молодший Сергій – майстер із виготовлення меблів. А донька Вікторія була фітнес-тренером, нині – в косметичному салоні.

- Ви відчували, що буде така жахлива війна?

- Я про це вперше подумав у 2013-му. Я тоді віз запчастини з росії для підприємств України, й у потязі зовсім випадково раптом почув розмову трьох російських адміралів, котрі їхали в Севастополь. Вони там понапивалися й сп'яніли, мов чіп, і почали обговорювати «секрет». Один сказав: «Хлопці, я везу таємні листи, котрі треба буде розпечатати лише по дзвінку. Але я знаю, що невдовзі на всій території України відбудуться... отакі широкомасштабні військові «навчання», – ну, ви розумієте... – в яких візьмуть участь понад сто тисяч вояків, – в основному, з нашої російської армії, хоча там також будуть «добровольці» з білорусі та деяких інших республік колишнього СРСР».

*Перший обстріл Чернігова
24 лютого 2022 р.,
Гомельська траса, район ЗАЗу*

На мене вони не звертали жодної уваги – мабуть, думали, що я – свій, кацап. Проте я був приголомшений, шокований почутим. Замислився – не вже скоро розпочнеться справжня війна?! Відтоді почуте не давало мені спокою, тривожило. Тим більше, я був по роботі на Донбасі й на власні очі бачив, як тренувалися на стадіоні усілякі «тітушки» з російських охоронних фірм, їхні козачки...

На жаль, невдовзі, коли українські патріоти повстали проти злочинного режиму зрадника януковича, кацапи організували у нас антимайдан. А потім віроломно захопили Крим і по-звірячому вдерлися на Донбас.

*Перша підбита ворожа БМП,
напрямок Рівнопілля*

Тоді, в 2014-му їм не вдалося влаштувати повномасштабну війну, адже вони зовсім не очікували такого спротиву українців. Бо не секрет, що на той час наша армія була добита і майже знищена про-російськими зайдями. Однак на захист рідної землі одразу ж піднялася вся Україна, з'явилися добровільчі батальйони, котрі самовіддано боро-нили Батьківщину на Сході. Так ми тоді зірвали підлу операцію «Новоросія», яку ще раніше спланував божевільний путін.

Я ще потім їздив у визволену Костянтинівку, на Донбас, та спілкувався там із мешканцями, бачив багато «вати», були й справжні вороги української державності. Тож, відвер-

то кажучи, я вже не сумнівався, що велика, страшна війна – попереду, і нам, українцям, доведеться все це пережити, захищаючи свою свободу, право господарювати на власній землі.

Взагалі, мешканці називають загарбників кацапами – слово «рашисти» звучить мало, воно занадто толерантне... А ось наші бійці на фронті, і я це постійно чую, називають виродків-окупантів «підарасами». Перепрощую за ненормативну лексику, бо так воно і є. Чому? Бо це – за великим рахунком, не армія, а якась кошмарна банда вбивць, садистів, ґвалтівників і злочинців. Вони на окупованих територіях буквально по-звірячому катують українців: і полонених військових, і мирних жителів постійно, нещадно б'ють, жадливо знущаються, підло ґвалтують жінок, чоловіків, людей похилого віку і навіть п'ятирічних дітей! Можете собі уявити? Тому так і пишiть, не шукайте якісь м'якші

Блокпост, мінний шлагбаум біля дач у районі психоневрологічної лікарні

інтелігентні замінники. Бо то – не люди, а якісь несамовиті, жорстокі, бездушні, липкі монстри, потвори, що вилізли з пекла. Вони розуміють лише силу, тому, чим більше загине тут, в Україні, кацапні, тим краще!

– З чого почалася для Вас повномасштабна війна?

– Я був при теробороні і брав участь у перших боях за Чернігів із 24 лютого по 5 березня 2022 року. То бачив перші ворожі «прильоти»-обстріли, найперший підбитий кацапський танк та першу знищену російську БМП... Фотографував усе це на прохання СБУ та прикордонників. Розумів, що це має бути неодмінно зафіксовано, адже то все – історичні події, котрі треба правдиво описати – для об'єктивного висвітлення нашої найновішої, сучасної історії та військово-патріотичного виховання наступних поколінь українців.

*Перший підбитий ворожий танк
у боях за Чернігів*

Я бачив мертвих російських «підарсів» і був при цьому спокійний, як триста тон тротилу. Бо хай вони взагалі всі виздыхають та пощезнуть із нашої землі! Тому я познімав кацапське обладнання, зброю й по-привозив усе це нашим бійцям. Там були і гранатомети, і гранати, патрони, тепловізори... – все, що ще могло пригодитися захисникам України в бою.

Власне, я був коригувальником вогню по русні. Фіксував та передавав точні координати ворожої техніки, й наші доблесні ЗСУ потім добряче всю ту прокляту заразу підсмажували.

Дехто з вояків прокоментував: «Ох, було ж так важко, гаряче, аж раптом озвався наш навіжений дід, назвав координати кацапні, й ми так чудово вгатили по їхніх позиціях, що ошелешена русня й досі оговтатися не може. Здавалося б, випередили орків буквально на п'ять хвилин. Але на війні навіть одна хвилинка може стати вирішальною».

– Цілу військову колону можна знищити!

– Авжеж, отак і було, й не раз... Я маю надійних друзів та знайомих по всій Україні, тож збирав інформацію не тільки на Чернігівщині. От, зокрема, добрий приятель повідомив мені про тільки-но прибулий ворожий ракетний комплекс під Конотопом, назвав координати, і я, звісно, негайно переказав їх своїм побратимам, які мені цілком довіряють. Потім друзі мені розповіли: туди невдовзі прилетів наш «Байрактар» і від того комплексу наразі нічого не залишилося...

Правда, кацапи все-таки вислідили мене з безпілотнока й одного разу накрили «глушилкою» та сильно обстріляли. Втім, все обійшлося – живий! Хоча чекав на ворожу розвідку з двома гранатами в руках, котра прийшла по мою душу. Проте вони прогавили, не помітили, промайнули повз мене. А я потім добирався кілометрів двадцять в обхід, щоб знову не нарватися на якусь кацапську ДРГ...

Мене іноді жартома називають «навіженим дідом», бо я не можу отак просто грітися на сонечку, а щоразу щось придумую, обмірковую і не даю спокою тим, хто починає втрачати віру, занепадає духом.

Іван Рудика біля церкви Михайла і Федора

То я постійно підбадьорював жителів і надавав психологічну підтримку наших бійцям, особливо коли гинули їхні побратими. Тож хлопці й самі мене просили: «Діду, будь ласка, поговори, пожартуй трохи, бо так кепсько, гірко на душі, здається, що настав кінець світу». І я з ними щоразу доброзичливо спілкуюся, нібито священник, капелан. Адже слова – можуть також стати дуже сильною зброєю, якщо вмело ними користуватися!

Взагалі, радив людям, де ліпше набрати води, організував придбання генераторів для електроенергії, опікувався продуктами для наших захисників і жителів, привозив хліб, всього й не згадаю – щодня якісь випадки...

– Тобто фактично були і волонтером!

– Хіба ж можна відділити одне від іншого? Щодня люди зверталися з різних приводів, і я старався їх виручити. Хоча у мене в самого житло також постраждало – вікна повилітали. Звукоізоляція пропала – постійно долинає гамір із вулиці. Раніше значно тихіше було. Що вдієш, війна. Втім, потрібно мріяти про хороше! Правда, спогади про пережите не дають спокою...

Іван Рудика в редакції

Пригадую, вороги розбомбили з літака гуртожиток на ЗАзі, постраждав наш блокпост, то я теж займався рятувальними роботами. Таке коїлося!

А от, коли ненависна кацапня відступила, мені повідомили, що дівчина одна народила, і вона зовсім нічого не має для свого немовлятка. То я сказав друзям, вони взяли їжу, придбали підгузнички, все необхідне та провідали молоду маму.

А один епізод дуже мені запам'ятався. Ми йшли з бійцями і по дорозі, на дачі, зустріли людей, жителів. Вони були такі поранені та змучені! Але, коли ми їм повідомили радісну новину, що російські бандити забралися звідси, й рідна Чернігівщина тепер – цілком вільна, ці мешканці враз стали такі радісні та щасливі, такі розчулені, що просто цілували нам руки! У мене цей епізод і досі стоїть перед очима – як згадаю, так і сльози навертаються на очі...

Потім я допомагав у налагодженні обладнання підприємств, і не лише в Чернігові, а й практично по всій Україні. Я ж – досвідчений фахівець, а багато людей взяли зброю і пішли захищати Україну. Тому я навчав нових, ще недосвідчених працівників, які прийшли на підприємства.

Все-таки на війні люди одразу проявляються, і ти бачиш, хто є хто, бо слова не повинні розходитися з ділом. Хтось – патріот, але лише на словах. Бог йому суддя!

Немало з моїх хлопців, на жаль, загинули. Я всіх їх пам'ятаю і щоразу згадую. Мій рідний племінник Олександр Рудика воює з 2014 року. Отримав поранення на Донеччині – снаряд влучив у нашу БМП, хлопець вижив один з усього екіпажу. Зараз знаходиться на реабілітації...

– Коли закінчиться війна?

– Не скоро. Але думаю, в росії все-таки станеться якийсь катаклізм, що все це зупинить. Бо жодна, навіть найбільша війна – не вічна... Головне, щоб усе закінчилося благополучно для України. Вірю в це і мрію дожити!

Щиро дякую обласній газеті «Чернігівщина» – ви робите дуже добрі справи, допомагаючи Збройним Силам України, розповідаючи правду про цю війну. Всі ваші матеріали у газеті та в двотомнику «Чернігів у вогні» – дуже цікаві, чесні, вселяють у людей надію. Вони надзвичайно потрібні! Дай Боже, з'явиться цього року і третя ваша книжка про війну. Дуже чекатиму на неї!

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

Микола Марченко: «Основна зброя нашого народу – це сам український народ!»

Миколі Марченку – 58 років. Пройшов Афган, захищав Україну в АТО. Нині Микола Вікторович – підполковник, старший офіцер відділу застосування безпілотних систем. І українські дрони успішно нищать кляту кацапню разом із ворожою технікою!

Микола Марченко

– Пана Миколо, пілот БпЛА – це тепер модна та перспективна військова професія. Взагалі, Ви хотіли стати військовим у дитинстві?

– Я – родом із Варвинщини. Батьки – сільськогосподарські трудівники. І, відверто кажучи, в дитинстві я просто марив армією! Тому після школи вступав до військового училища, однак не вийшло... Що ж, пішов в армію солдатом, а потім став сержантом – строкову службу проходив в Афганістані. На власні очі побачив, що таке справжня війна й настільки жаклива

дійсність суперечить усім отим пропагандистським картинкам, котрі тоді показували в радянських телевізорах.

В СРСР же цілі покоління постійно виховувалися на тому, що війна – це насправді добре. Адже наша доблесна армія – найсильніша в світі! Тому треба бити недорізнаних буржуїв, популяризуючи комуністичні ідеали.

А що я побачив на тій своїй першій війні? Бруд, кров, пекло і смерть... Просто ненормальні умови для існування людини. Одне слово, навоювався! Нам говорили, що Радянський Союз – найбагатша, наймогутніша держава. А нам там, в Афгані, не вистачало елементарного, добротного, зручного одягу.

До речі, відтоді в російській армії й досі нічого не змінилося... Як вони ставляться до власних вояків? Безжально – чого ж тільки варті їхні постійні,

навіжені, жорстокі «м'ясні штурми», коли гине велика кількість окупантів?! А що ці ненависні пройдисвіти, бандити, садисти коять скрізь на загарбаних територіях? Вбивства мирних мешканців, тортури, згвалтування, грабежі!..

Отож ще тоді, після служби в Афганістані, у мене відбулася переоцінка цінностей. Бо ж раніше я був частиною тієї радянської системи і вірив тому, що мені щодня вкладали у вуха облудна кремлівська пропаганда. Але народ Афганістану навчив мене, як можна любити і обороняти свою землю, незалежно від того, настільки сильний ворог стоїть перед вами.

– Тобто військова кар'єра в радянській армії Вас уже не вабила?

– Так, я усвідомив, що хочу стати агрономом, тому закінчив Українську сільськогосподарську академію в Києві, обравши мирну професію хлібороба. Жив і працював на Варвинщині: сім'я, двоє синів, збудував дім і посадив сад. Тобто цілком зреалізувався, як справжній чоловік.

– Аж раптом настав лиховісний 2014 рік...

– Чесно кажучи, у мене – інвалідність, набута в Афганістані (контузія). Втім, через Міністерство оборони України я добився, щоб мене мобілізували саме туди, де вже дійсно маю досвід, – у війська спеціального призначення. Отже, став учасником створення сил спеціальних операцій в Україні, зробив свій внесок, зокрема в АТО. У 2016-му демобілізувався. Відтоді займався підприємництвом.

– Де Ви зустріли початок повномасштабної війни?

– У санаторії в Трускавці... А коли добирався звідти на Чернігівщину, пригадує напівпорожні вулиці Києва і залізничний вокзал, навпаки вщерть забитий людьми. В основному, пасажири втікали на Захід. Натомість ми з приятелем добиралися у бік Прилук, де вже точилися бої.

– А де в цей час заходилася Ваша сім'я?

– Вдома. Всі виконували свої обов'язки, ходили на роботу. А я старався бути корисним для ЗСУ, а вже потім був мобілізований до сил спеціального призначення, де виконував бойові завдання – на Чернігівщині та Сумщині. Також проходив службу в ОК «Північ».

– Знаю, Ви знешкоджували кацапські ДРГ.

– Так, зокрема, на Сумщині ми вираховували отаку групу диверсантів і застосували до них нетрадиційну тактику, яку я, до речі, використовував ще

Екіпаж Лелеки-100 за роботою

в Афганістані. Це – «мінна війна»... На спостережному пункті побачили, що вийшов на позицію головний дозор противника. І привели в дію міну ОЗМ-72. Кацапи отримали поранення, одразу відійшли. А наші хлопці залишилися всі живі, не зробивши навіть жодного пострілу. Розумієте, це – така імітація мінного поля. Вони подумали, що нарвалися на міни...

До речі, тоді був застосований безпілотний комплекс «Мавік-3» – для спостереження. Взагалі, про безпілотні літальні апарати – це окрема розмова.

– Розкажіть, будь ласка, це – цікаво нашим читачам.

– Ми застосовували і раніше, з початку повномасштабної війни, БПЛА: як розвідувальні – з метою виявлення скупчення та пересування противника, так і ударні – для знищення виявлених цілей. Тож саме бурхливий розвиток безпілотників сприяв тому, що я змінив свою посаду.

Звісно, за своїми функціональними обов'язками мені доводиться часто бути свідком застосування БПЛА, котрі показують себе напрочуд ефективно! Безпілотники – різні. Є розвідувальні та ситуаційної обізнаності. Це – «очі» командира. Ці БПЛА постійно знаходяться в повітрі та надають інформацію. Звісно, коли гарна погода і незначний вплив ворожих засобів РЕБ.

– Що Вас найбільше вразило на фронті?

– Так звані «м'ясні» штурми. От, скажімо, цілком конкретний випадок – позиція «Гроза» на Сході. Декілька наших бійців відбили кілька кацапських штурмів. Тоді вийшло це так. За 50 метрів до наших позицій на російському МТЛБ (малому тягачі легкоброньованому) підїхав ворожий десант – це до 12 загарбників. Вони зістрибнули з броньовика, той розвернувся і помчав назад. Кацапська піхота залягла, відкрила вогонь та почала штурмові дії. Дехто по-пластунському повз до наших позицій, проте недовго... А інші заховалися за підбитий ворожий танк.

Через 30-40 хвилин їхній МТЛБ привіз ще одну таку ж групу – близько 15 окупантів. Ті намагалися штурмувати наші позиції, але не надто активно, якимось в'яло, бо бачили долю своїх попередників. Дехто з кацапів залишився на місці висадки, інші також поховалися за підбитий рашистський танк...

Все це дійство уважно знімали декілька українських БПЛА, котрі наразі й вразили боєприпасами прокляту русню, яка поховалася за їхнім танком.

Тож загарбники рачки, по-пластунському, покотом намагалися відступати з поля бою. Вся дорога була всяяна трупами. З того «м'ясного» штурму тільки кільком кацапам вдалося вціліти, але ненадовго... Решта ж залишилися там покращувати наш рідний чорнозем.

- Чудово, чим більше – тим краще!

- А з настанням ночі на роботу виходять інші безпілотники, які мають тепловізійні камери, що дає змогу їм бачити вночі. Це так звані «бомбери» – величезні шестимоторні (або й більше) БпЛА, котрі можуть піднімати до 16 кілограмів боєприпасів. Вони – досить гучні та великі, щоб їх застосовувати вдень. Тому кацапи їх прозвали «Баба Яга». Власне, щось таке в них дійсно Бабу Ягу нагадує, наприклад, «ступа» посередині. Вони досить ефективні для знищення ворожої піхоти, вогневих точок і техніки.

Особливо запам'ятався мені віртуозний пілот «Зорян» (у нього й ім'я таке – Зорян). Він щоночі виходив на роботу та здійснював щодоби по 15 вдалих вильотів. І своїм «Мавіком» знищував, як мінімум, по чотири кацапи,

не рахуючи поранених та пошкодженої ворожої техніки. І таким чином, оцей мужній екіпаж «Зоряна» ліквідував уже до батальйону окупантів!.. А коли я про це сказав, один з офіцерів бригади відповів, що в деяких наших пілотів – ще результативніші показники. Слід сказати, що до екіпажу входить декілька людей і це – командна робота.

– Потрібно обов'язково згадати й про сьогоднішній тренд – FPV-дрони.

Баба Яга готується до праці

– Авжеж, на початку повномасштабного вторгнення їх тільки почали застосовувати. Адже когось із любителів дитячих іграшок раптом спало на думку причепити... боеприпаси – по суті, до ось такої «іграшки». І вийшов один із найефективніших засобів враження кацапів і ворожої техніки! Отож тепер цей вид безпілотників бурхливо розвивається – і у нас, і у противника. Ці БпЛА бувають різних типів – як по дальності, так і по застосуванню. При досить

невеликій ціні (500-700 доларів або й менше) такий безпілотник може знищити танк, котрий коштує декілька сотень тисяч доларів.

До того ж, FPV-дрони виділяються особливою влучністю. Власне, все залежить від досвіду та майстерності пілота. Такий БпЛА може наздоганяти супротивника чи ганятися за технікою ворога. Може влетіти з боеприпасами у двері бліндажу чи навіть у вікно будівлі.

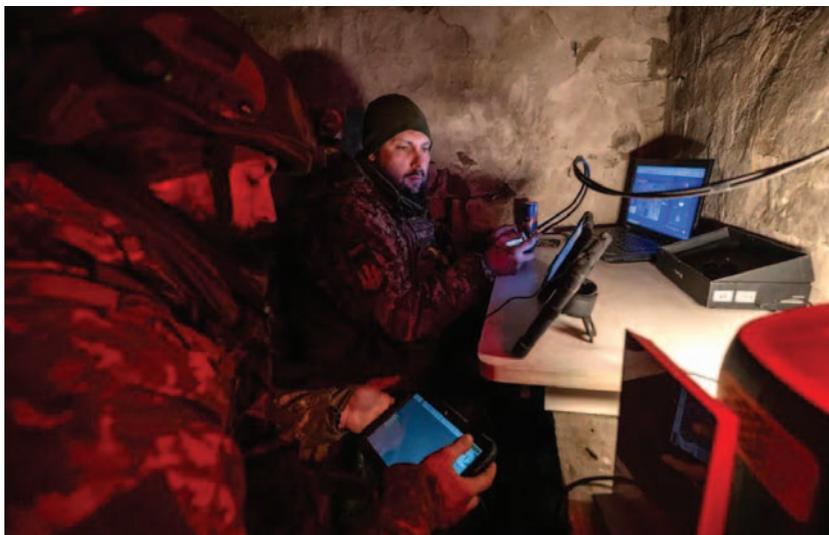
– Круто!

– По суті, оцей вид безпілотників і звів нанівець застосування ворожої бронетехніки. Бо досвідчені екіпажі FPV-дронів за один день роботи можуть

знищити до 20 одиниць ворожої бронетехніки й автомобілів, незалежно від їхнього призначення. Основний вибір цілі – наявність їхнього ідентифікатора – «Z» чи «V» тощо. Інколи екіпажу навіть легше підбити танк, аніж БТР чи іншу техніку. Досвідчений пілот майстерно залітає своїм дроном, оснащеним кумулятивним зарядом, під задню частину башти танка. У результаті цього боеприпаси танка вибухають, і той перетворюється у вогненний смолоскип, а потім – у бомбу на гусеницях!

Внаслідок вибуху боезаряду, башня танку може відлетіти на декілька десятків метрів. Шанси вижити у екіпажу – нульові.

– Бувають і комічні випадки. Я бачив, як дрон завзято ганявся за одним кацапом, а той так перелякано мерщій втік від нього! Росіянин драпає, вже й очі на лоба вилазять, а дрон усе не відстає, ніби грається з окупантом у квача...

Екіпаж Гітари, Змія та Гріна за роботою

– Я теж бачив подібне, як наш дрон усе ганявся за одним орком, а той так панічно, зятято та навіжено відмахувався від нього саперною лопаткою.

Тож на сьогодні бути пілотом чи оператором БПЛА – почесно, модно та ефективно. Тому багато хто з наших військових зараз проходить підготовку на курсах безпілотників. Є така можливість і в навчальних центрах ЗСУ, і в приватних школах. Чудовими пілотами, зазвичай, стають ті, які люблять та добре грають у комп'ютерні ігри, той же «Контр-Страйк» («Counter-Strike») чи інші комп'ютерні симулятори. Взагалі, серед пілотів БПЛА – дуже малий відсоток втрат. Хоча вороги також за ними активно полюють.

– Коли закінчиться війна?

– Думаю, не скоро, та все залежить від нашої згуртованості і рішучості. Адже основна зброя нашого народу – це сам український народ! Не танки, не літаки, не кораблі, а народ. Я захоплююся історією, читаю хороші, цікаві та розумні книги, які стосуються нашої держави. Дуже важливо не повторювати помилок, які ми пережили в минулому. Бо якщо сусід озброюється, те ж саме необхідно робити й тобі. Бо нападають не на сильних, а на слабких.

Треба бути сильними, маючи під боком шовіністичну росію, у котрої нині є всі ознаки лютої фашистської держави: диктатура, геноцид, загарбання чужих територій, відсутність свободи слова, знищення непокірних, садизм, концтабори, тортури, злочинний нелюдський режим, загрозливий для всього світу.

Втім, у нас немає іншого виходу – мусимо здолати цю пекельну гідру! Хочу ще з онуками на рибалку піти й поняньчити свого праправнука.

– Де зараз Ваші сини?

– Молодший служить у ЗСУ, а старший вирощує хліб.

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

Доброволець Ігор Бистревський, який втратив ногу на війні: «Хочу закінчити військову академію, захищати Україну і стати генералом»

У перші дні війни 19-літній доброволець Ігор Бистревський рішуче пішов до військкомату. Тоді там стояли великі черги, і красивого юнака, ще зовсім хлопчину, не бажали відправляти на фронт. Але він наполіг і самовіддано захищав Чернігів. Отримав важке поранення, втратив ногу, переніс майже тридцять складних операцій, однак аніскільки не шкодує про свій патріотичний вчинок. Навпаки він і зараз сповнений оптимізму та життєдайної віри в нашу Перемогу. І має заповітну мрію – закінчити військову академію, служити у танкових військах, захищати Україну, стати генералом і жити довго та щасливо!

Ігор Бистревський

З Ігорем мене познайомив друг нашої газети «Чернігівщина», герой оборони Придесення, відомий спортсмен та волонтер Євген Смага. Вони – чудові побратими, однополчани, воювали в одному підрозділі й одночасно постраждали від ворожого «прильоту» – втратили по лівій нозі.

«Ігор – дуже хороша, цікава, неймовірна та креативна людина! Що б не трапилося, він ніколи не панікує, не опускає руки, не скаржиться на долю, а навпаки намагається щиро підтримати та підбадьорити всіх інших. Жартує, посміхається, увесь час щось вигадує, мріє. Тож, якщо ви не знаєте, що він насправді пережив, ніколи не здогада-

етесь, що перед вами – дійсно герой, надзвичайно мужня Людина з великої літери», – розповідає про друга Євген.

Втім, Ігор зовсім не вважає себе кимось особливим – він просто вчинив так, як потрібно. Тому поводить себе цілком скромно та невибагливо. Але перед його унікальною і дивовижною незламністю, стійкістю та життєрадісністю я, вже досвідчений, битий життям та сивочолий чоловік, просто, від усієї душі, знімаю капелюха.

– Ігоре, у тебе – такий незвичний і цікавий позивний – «Німець».

– Це тому, що я прийшов добровольцем у німецькій касці. Тоді хлопці чимчикували до військкомату в спортивних костюмах, кедах чи кросівках. Буквально одягали та взували те, що було під рукою. І це, в принципі, нікого не дивувало. А тут я з'явився у справжній німецькій касці, такий собі дивний 19-літній хлопчина. І це, чесно кажучи, одразу ж привернуло увагу. Хоча я не збирався нікого дивувати. Прикрив голову тим, що мав...

Взагалі, я чомусь дуже цікавлюся Німеччиною. Ну, от подобається це мені на якомусь ніби інтуїтивному, чуттєвому рівні. Навіть пояснити, як слід, не можу. Можливо, це – такі наслідки реінкарнації? Може, в одному зі своїх минулих життів я був німцем і мешкав у Німеччині? Жартую. Однак я вивчив мову й до війни навіть ходив до німецького клубу в рідному Чернігові.

– А коли ти нещодавно розписувався на прапорі обласної газети «Чернігівщина», де є автографи всіх героїв наших книжок, захисників України, то просто написав: «танк»...

– Насправді, я іноді розписуюся зовсім інакше, теж досить оригінально, химерно. Проте цього разу втнув такий автограф, адже тема – військова. А я понад усе щиро цікавлюся танками. Тому, коли прийшов до військкомату, дуже хотів стати танкістом, воювати в нашій прославленій Першій танковій Сіверській бригаді.

Я народився в Чернігові і з дитинства активно займався спортом. Адже мої батьки – спортсмени. Мама, Ольга Вікторівна, – майстер спорту з важкої атлетики (штанга), вона працює екологічним інспектором. А тато, Олександр Костянтинович, – кандидат в майстри спорту з легкої атлетики (спринт), він трудиться пожежником. Тож і в мене таке пристрасне хобі – спорт, дуже це мені подобається! А ще я закінчив Чернігівське музичне училище імені Левка Ревуцького, вже лікуючись у шпиталі.

Власне, я був упевнений, відчував, знав, що незабаром розпочнеться ця велика повномасштабна війна. Тому й не вагався ані секунди, бо вже раніше чітко вирішив для себе, що воюватиму. Але у військкоматі була велика черга бажаючих добровольців... Та і я, мабуть, не справив особливого враження, – посміхається. – Пришвендяв якийсь хлопчак – довготелесий, дивний. Отож вони мені й сказали: «Ти ж у музичному училищі навчаєтья? То спочатку і закінчи це училище, а потім прийдеш до нас і служитимеш за контрактом».

– І тебе це, звісно, не влаштувало.

– Авжеж, зовсім не влаштувало! У мене вже рюкзак зібраний. Кацапи наступають, немов навіжена сарана, а мене не беруть! Ну, куди це годиться? Тому я навідався ще раз... Ну, вони мені запропонували стати посильним – роздавати повістки. Можете собі уявити?! Втім, я кілька днів добросовісно цим все-таки займався, роздавав, ходив по всьому місту пішака... А от одного дня дуже поспішав, викликав таксі й чую, що водій якимось дивно поводить, щось не те каже, патякає, – ніби він не наш, українець, а клятий, підступний кацап, диверсант. Я вистрибнув на ходу й одразу ж повідомив, куди слід...

Проте мені хотілося більшого: брати участь у справжніх боях зі зброєю в руках. Тому я наполегливо ще кілька разів чимчикував до військкомату, аж доки мене нарешті не взяли на фронт. Правда, сказали: «Сьогодні на нас пре величенька колона ворожої техніки. Отже, поки що мерщій забирайся звідси. Однак, якщо виживемо, навідайся завтра – о восьмій ранку, то воюватимеш». Таким чином, попри все, я таки домігся свого, хоча разів п'ять туди вчашав...

– А як на це відреагували твої батьки?

– Звісно, що вони не були у великому захваті, бо розуміли, настільки це небезпечно. Але то – моє рішення, я – вже дорослий, повнолітній. І, коли так вирішив, вони знають, – прагнутиму, добиватимуся свого. І якщо мене навіть міцно зв'язати мотузками, все одно звільнюся й вирушу на фронт – воювати з тими пекельними орками!

До речі, коли я востаннє прийшов до військкомату, побачив там Женю Смагу, і ми з ним якимось одразу ж подружилися, наче були сто років знайомі.

Нас пригостили борщем. Дали мені автомат, гранатомет та патрони... Питають: «Ти стріляти вмієш?» Я киваю: «Авжеж, у мене тато – мисливець». Проїхали полк зв'язку, вже розбомблений. Бачу – стоїть розбитий БТР. Наше авто заїхало у двори, бо люто смалив ворожий міномет...

А потім ми опинилися в Новоселівці, біля заправки, де гаражі, на горі. Командир, побачивши нашу різнобічну «уніформу» та мою німецьку каску, був, м'яко кажучи, вражений. Ну, й почалося – бліндаж, окопи... Нас вчили стріляти, кидати гранати. Кацапи шалено гатили по нас – з мінометів, з танка. Ми постійно копали окопи, займали кругову оборону. Клята русня рва-

Ігор Бистревський і Євген Смага

полетіло. А москаль, бандюга, ще раз ударив...

Втім, отямилися – живі. Командир визирнув – все нормально: «Йдемо далі спати». Спокійно так промовив, ніби нічого й не сталося. Це, до речі, дуже допомагало – не було паніки. Страх був, але ніхто не впадає у відчай. Всі поводитися цілком адекватно, виконували свою щоденну роботу. Добре, що з нами були досвідчені, достойні, мужні бійці, які пройшли АТО. Отож і ми старалися брати з них приклад.

– А далі настало 14 березня, коли кацапи потужно обстріляли вас із міномета.

лася буквально з усіх боків!

І ось – стрільба в Киселівці. Знадобилося десять добровольців. А я саме був на посту, то почув і одразу ж попросився. Пощастило! Це був серйозний стрілецький бій. Залізла російська ДРГ, проте ми відбилися, вони відступили, їм добряче дісталось. Але й ми збирали тіла наших загиблих бійців...

Потім ще з кацапського літака нас нормально «відпрасували». На посту саме ми з Женею були, – вибух, аж ніби із землі нас підкинуло, така сила! В обличчя щось

– Вибух! Лежав, ніби під землею, колодами придавило. Нічого не бачив і не чув. Думав, що помер. Раптом чую: відкопують, кістка на нозі стирчить, все – в крові... Свідомість не раз втрачав. Привезли в обласну лікарню, а там світла й води немає. У мене – дуже сильний біль, нічого не допомагало. Втім, зробили кілька операцій, евакуювали до Києва. Їхали полями, тряслося, це 19 березня було. Шість годин теліпалися. Нарешті добрались. А мені – зовсім зле. Гангрена! Що ж, ампутували ліву ногу. Запитав у лікаря: «Вище коліна чи нижче?» Він так на мене подивився... І от уявіть собі, – ногу відрізало, а мені ще боліло все одно, довго дошкуляло, – фантомний біль.

А потім – знову операції. Взагалі, усіх операцій в Україні та Німеччині мені близько тридцяти зробили. Бо у мене ще й рука була сильно покоцана в двох місцях. Дуже, страшенно хотілося пити!

А мені не давали – не можна... Втім, я звик все-таки довіряти лікарям, сподівався, що все буде добре. Тому дуже зрадів, коли нарешті мене перевезли з реанімації до звичайної палати, там лежали нормальні хлопці, й можна

Ігор Бистревський біля прапора

вже по-людському побалакати. Хоча були у мене катетори – в шиї, ключиці, в руці. Рука була у гіпсі. Крапельниці.

Лежав я у Вінницькому шпиталі та в Інституті реабілітації інвалідів. У Києві. Пам'ятаю, хтось підбадьорив: «Тримайся, трохи крива ніжка буде, але потім зростеться». Зробили ще одну операцію – пересадили шкіру. Лікувався у Немирові, в їхньому санаторії (реабілітація), там пробував в інвалідному візочку пересуватися...

– А як ти до Німеччини потрапив?

– Справа в тому, що там працює дружина мого хрещеного – Тетяна Гавриленко. Вона викладає в університеті міста Гайдельберг. Приїхала туди ще до війни. Музикант. Вони з колегами провели там благодійний концерт – збирали кошти на відбудову Чернігова, то й про мене не забули. Адже Тетяна познайомилася в Німеччині з донькою полковника медицини – Маркуса Вінтера. А її звали Ан-Софі Вінтер. На той час він уже працював у цивільній лікарні. Ось цей добродій і домовився за програмою допомоги українським військовим.

Далі сміливий волонтер зі США перевіз мене – з Польщі до Німеччини – на легкомоторному літачку, котрим перевозив поранених. Причому це – його особистий літак.

У Німецькому військовому шпиталі лікар подивився мою бідолашну культю: «Потрібна операція, бо на цю штуку протез виготовити неможливо». Я, до речі, побував у того німецького полковника, Маркуса Вінтера, вдома – там заможний, ошатний і зручний будинок; військовий ветеран захоплюється музикою – займається на баяні й барабані. А я ж умію грати на електрогітарі, бо музичне училище закінчив. То нам було про що поспілкуватися.

А далі – знову операція: пересадили частину м'язів та шкіри з однієї моєї ноги на іншу... У мене було ще зараження в культі, медики дуже довго з бактеріями боролися. Все це тривало чотири місяці – виписали 25 жовтня 2022 року на амбулаторне лікування. Житло я знімав за власні кошти, які мені зібрали чудові, надійні, добрі друзі, за що я всім їм щиро вдячний! Мешкав неподалік від лікарні, тому було зручно. Німецьку мову я знаю вільно, отож почувався, мов удома.

Почав активно займатися спортом – наприклад, стрибав на одній нозі, дуже багато присідав. Реально та серйозно тренувався. Інакше б нічого не

вийшло. Завзято борюся з отими бактеріями, про які раніше вже розповідав. Мився спеціальним розчином – мусив їх неодмінно позбутися. Взагалі ж, у мене була німецька страховка. Я дуже дякую полковнику Маркусу Вінтеру та його доньці Ан-Софі Вінтер, яка щиро допомогла мені залагодити всі справи з паперами.

Євген Смага, Ігор Бистревський та Сергій Дзюба

У серпні 2023-го мені вдалося потрапити в реабілітаційну клініку міста Ульм. Вони мене запитують: «Що ти хочеш навчитися робити на протезі?». Я відповідаю: «Дуже хочу їздити на танку». Можете собі уявити їхню реакцію? І що ви думаєте, вони знайшли чоловіка, у якого в дворі є справжній німецький танк. Він уже не їздив, старенький, але, головне, що я залазив туди і був дуже щасливим!.. Хоча потім мені ще кілька разів переробляли протез, доки мене нарешті все задовольнило.

– Коли ти повернувся до України?

– У січні 2024-го, недавно. Отримав другу групу інвалідності. Оформив пенсію. Зайнявся спортом – боротьбою, бігом, кікбоксингом. На протезі вже досить впевнено себе почуваю, не боюся. А спорт мені дуже подобається! Є крутий, професійний тренер із пауерліфтингу, отож підготує мене до змагань. Граю в різні комп'ютерні ігри – це теж цікаво, розвиваюся.

Та, головне, я хочу приносити користь своїй державі. Мрію закінчити тут військову академію, служити у танкових військах та захищати Україну, жити довго і щасливо. Ви скажете, що це – неможливо, бо я – на протезі. А як же пілоти під час другої світової війни без обох ніг, на протезах, літали й виконували найскладніші бойові завдання?! Усього можна досягнути, якщо дуже захотіти. Ви скажете, що то – юнацький максималізм. Однак це – моя справжня, заповітна мрія, і дуже виважене рішення. І, якщо я буду сильним, спритним, витривалим, мужнім, то неодмінно знайдуться люди, які повірять у мене. Сподіваюся на це.

– А як з особистим життям?

– Чудово, мені ж лише 21 рік. Хочу створити сім'ю, мати дітей, онуків і правнуків, котрих вчитиму стріляти з усіх видів зброї... Мрію знайти дівчину аристократичного походження з німецьким корінням. Жартую!

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

Чернігівці стали одним цілим, обороняючи місто

Військовослужбовець Данило – родом із Новограда-Волинського (нині – Звягель) Житомирської області. Проте напередодні повномасштабного вторгнення його разом з іншими командування перекинуло на Чернігівщину.

Розвідник – дуже складна і різнобічна військова професія, а надто – в умовах сучасної війни. Ти повинен уміти і знати все: орієнтування, інженерну справу, фізику, хімію, психологію; бути піхотинцем, медиком, снайпером, мати гарну фізичну форму. Можна сказати, що це – універсальний солдат. Саме таким є Данило на позивний «Хаскі», який у лютому 2022 року разом зі своїми побратимами став на оборону Чернігівщини. Блакитні очі, щира посмішка, – ніщо не видає в ньому мужнього воїна, якому доручали виконувати одні з найважчих задач.

Данило «Хаскі»

Шлях захищати країну вже був написаний розвіднику Данилу від його появи на світ. Народився в родині військового. Закінчивши 9 класів Звягельської школи, вступив до суворовського училища в Росії. Після навчання повернувся в Україну. Строкову службу проходив на Батьківщині – служив у роті почесної варті Президентського полку.

Влітку 2015 року був мобілізований до лав Збройних сил України – в 54-й окремий розвідувальний батальйон у Звягелі. Там і почав кар'єру військовослужбовця: спершу як мобілізований,

а потім підписав контракт. І відтоді вже 9 років служить. За цей час побував мало не в усіх гарячих точках на Сході, а повномасштабну війну зустрів на Чернігівщині.

«Перший рік в армії був мобілізованим, а вже 2016-го підписав контракт і став професійним військовим, – розповідає «Хаскі». – Виконував бойові завдання в АТО/ООС. Був і в Донецькій, і в Луганській області. Бої за Широкине, Гранітне, шахту «Южна», місто Торецьк, Водяне, Зайцеве... Словом, географія дуже велика, де виконував бойові завдання».

Свою військову кар'єру починав із молодшого сержанта, командира розвідувального відділення, а потім став головним сержантом розвідувального взводу, командиром групи.

Повномасштабну війну зустрів у Чернігові

«На нашому рівні ніхто не говорив і не озвучував слова «війна». Ми в кінці 2021 року повернулися з ООС на чергову ротацію з Маріупольського напрямку на залагодження на півроку. І на початку грудня наш підрозділ передислокували на Чернігівщину для виконання бойових задач, – розповідає військовий. – Ріпки, Добрянка, Нові Яриловичі в напрямку Гомельської області білорусі та Брянської області росії».

Як і належить розвідникам, хлопці працювали таємно. Спостерігали, збирали інформацію, що відбувається на кордоні. І вже 24 лютого 2022 року о 4.30 ранку «Хаскі» доповів командуванню про перші пуски ворожих ракет у бік Чернігова і гул ворожих літаків, який розривав світанкове небо.

«23 лютого 2022 року, десь о пів на першу ночі, мою групу підняли по тривозі. Ми отримали завдання висунутися з місця дислокації в район прикордонної застави «Добрянка» (пропускний пункт на кордоні з Білоруссю), – згадує «Хаскі». – Задача – моніторинг і блокування противника. І якщо противник прорве кордон, ми мали залишитися в його тилу. У нас були протитанкові засоби. До цього ми там місяць працювали і дуже добре знали цей район. Зайняли зі своїми хлопцями позиції, а машина з водієм була за чотири кілометри від нас. В 4.20 ранку я почув авіацію, яка летіла на висоті, видно не було. Я розумів, що цивільна авіація в тій зоні не літає. І десь о 4.30 було чутно, як запрацювали артилерія і РСЗВ, пішли запуски ворожих ракет. Трошки був ступор, бо я все військове життя провоював на Донбасі. І там це все було зрозуміло, а тут – Чернігівська область, яка війна?

Скоро мої хлопці доповіли, що перші групи противника перетнули кордон. Ми поїхали на п'яту прикордонну заставу, населений пункт Добрянка, уже активно працювала ворожа артилерія. Я наказав своїм готуватися до бою, розпаковувати протитанкові засоби, які в нас були. Я питаю у прикордонників: «Які у вас накази?» Але в них не було ніякого зв'язку з керівництвом. Тут підтягнулися мої хлопці, які лишалися біля самого кордону. Там було троє прикордонників і ми. Не було ще повідомлень про велику кількість колон. І в цей час показався ГАЗ-66, який їхав на нас. Я підняв автомат

і зробив постріл у повітря, машина зупинилася, підійшов – а то наші. Прикордонники вивозили строковиків, які, як виявилось, були на кордоні і ходили в наряди. Вони сказали, що з боку Гомеля руху противника нема, все – трохи східніше.

Я вирішив відкотитися трохи назад. Адже розумів, що нас лише семеро. Протитанкові засоби були, але чи достатньо їх? Забрав трьох прикордонників, і ми поїхали в район Ріпок. Вже там побачили багато нашої техніки, яка їхала з боку Чернігова.

Вирішили лишитися і допомагати. Почала з'являтися інформація, що з боку Мени, Грем'яча заходять росіяни. Вже пішли цифри колон і кількості техніки: 300, 400, 500 одиниць. Наш командир наказав лишатися, моніторити інформацію і ситуацію з півночі».

Разом із прикордонниками, яких було близько 60, розвідгрупа «Хаскі» почала окопуватися вздовж траси.

«Це було вже приблизно 13.30 24 лютого. Ми встигли викопати невеликі укріплення – «комірки» для стрільби. І в цей час виїздить на трасу БМП-1 противника з намальованими червоними ромбами. Це була блукаюча машина – десь відбилася, скоріше за все. Вона вискочила на асфальт і летіла прямо на нас. А дорога хороша, рівна, асфальтована, то ця БМП просто

*Нові Яриловичі
(восьма ранку 24.02.2022)*

*Замкомгрупи, який через
15 хвилин підіб'є ворожу БМП-1
(Рівнопілля, 14.00 24.02.2022)*

пролетіла першу колону прикордонників. Я думаю, орки і самі не зрозуміли, що відбулося. Прикордонники відстріляли два РПГ – один постріл мимо, один влучив у гусінь, але шкоди великої це не завдало. БМП починає розвертатися. Я хотів зробити постріл, але зламав чеку. І в цей час мій заступник командира групи встигає вибігти на дорогу, звестися і зробити один, але дуже прицільний постріл. Машина задимілася і скотилася з дороги. Це була неабияка удача, бо якби БМП розвернулася і почала по нас стріляти, ми б усі там полягли. Тоді одному розвіднику з моєї групи посікло обличчя. Це був перший поранений з моєї групи в цій війні».

Розвідники стали до оборони Чернігова

Розвідники тоді працювали по всій Чернігівській області. Специфіка їх роботи така, що вони працюють невеликими групами, спостерігають, діють у тилу ворога, виконують нелегкі, але такі потрібні задачі. І головне – збирають інформацію про ворога: техніку, військових, дислокацію. Та того лютого

2024 року всі робили все можливе і неможливе, щоб затримати ворога, не дати йому пройти далі, не дати зайти в Чернігів. Як каже «Хаскі», тоді люди робили героїчні речі, самі не усвідомлюючи того, що вони – герої.

«Після Ріпок наша група відійшла в бік Анисова. І це місце вже стало нашим базовим табором. Так вийшло, що основні наші сили з групи розвідки лишилися в районі Ніжина. Командування наше – в районі Прилук і Ніжина, а ми – близько 60 розвідників – лишалися в Чернігові. Ми не мали команди прориватися до своїх, нас приєднали до ОК «Північ», щоб стати до оборони Чернігова», – згадує військовий.

Усі перші дні повномасштабного вторгнення групи розвідників, зокрема і група «Хаскі», обстежували місцевість навколо самого Чернігова, а також у місті.

«Ми готувалися до вуличних боїв, бо сили супротивника були чималі, і він пер із чималим напором. Тому потрібно було готуватися до того, що події розвиватимуться будь-яким чином, – говорить «Хаскі». – Коли почалися бої біля «Епіцентру», ми отримали команду створити групи з народним ополченням, тобто з простими містянами, які робили «коктейлі Молотова», допомогли споруджувати барикади, словом – небайдужими. Три наші групи розмістилися на дахах 9-поверхівок і доволі успішно працювали по ворожих літаках з «Ігол».

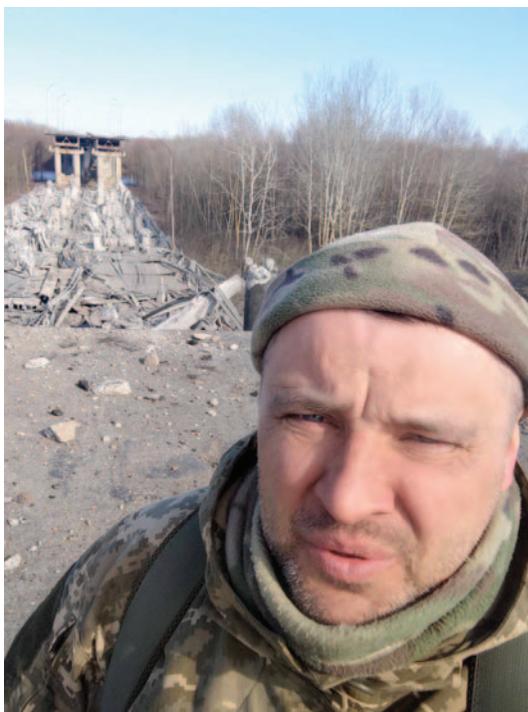
Чернігівці готуються до оборони міста (27.02.2022)

До речі, була така кумедна історія. Вже наприкінці квітня в районі Мени підїхав до нашої групи якийсь дядько на «убитій» машині, на якій стояла «ЗУшка» [зенітна установка, – Авт.], накрита рваною маскувальною сіткою, і каже: «Хлопці, ви чули, що над Черніговом збили 13 літаків кацапських? Моя робота». А ми ж знаємо, хто збивав, як збивав, але «герой» стояв перед нами».

Розвідка в бік Славутича

Це було 27-28 лютого, тоді розвідгрупа «Хаскі» отримала задачу пройти в бік Шестовицького мосту, бо ніхто не володів інформацією, що там відбувається.

«Ми висунулися двома групами дорозвідки, і там уже 58-ма бригада окопувалася по лінії обїзної Київка – Гончарівське: ці 36 км аж до самого Гончарівського була наша лінія оборони, – пригадає військовий. – Добралися ми до Гончарівського і поїхали далі. Доїхали до траси на Славутич – а там голі поля, сховатися ніде. Тому вирішили повернутися в Михайло-Коцюбинське,

*Підірваний міст
у напрямку Шестовиці (28.02.2022)*

бо, якби ворог там уже пройшов, нас би точно засікли. Тож ми повернулися в Михайло-Коцюбинське, де познайомилися з місцевими хлопцями, які потім дуже сильно допомагали. Передавали координати, скільки техніки ворожої, де. Вони також зіграли свою роль під час оборони Чернігова.

Це ще були ті дні, коли вся ця сторона була наша. Повернувшись із дорозвідки, ми з групою стали з 12-тим танковим окремим батальйоном. Командиром у них був підполковник «Вихор», у районі Трисвятська Слобода, Київка, Новий Білоус. А коли пішли перші повідомлення, що противник зайшов у Михайло-Коцюбинське, ми отримали нове завдання».

Переправу знайшли біля Слабина

Десь на початку березня групу розвідки «Хаскі» направляють на дорозвідку в напрямку Києва. Вже тоді командування розуміло, що росіяни будуть намагатися оточити Чернігів із напрямку Києва, але ніхто не знав, де саме вони кинуть понтонну переправу, бо шестовицький міст підірвали і пройти можна було, тільки кинувши понтон по Десні. «Хаскі» отримує завдання: виявити, де буде ставитися понтонна переправа.

«На відрізку дороги до шестовицького мосту стояла група інженерів, а через кожен, напевно, кілометр – пости Національної гвардії. Це були підрозділи охтирської бригади Нацгвардії, але, в основному, це – люди, які не мали жодного відношення до військових дій за всю свою кар'єру. Я познайомився з інженерами, котрі чекали наказу підірвати міст. Тоді не так було з електронікою і аеророзвідкою. І коли росіяни почали «продавлювати» південну частину міста, в нас майже нічого не було. Ми не були готові до такого масштабу війни. Дійсно, не було якогось маленького дрончика, який на весіллях використовують для відеозйомки. Тому доводилося обходити все і дивитися. Я скидав командуванню геолокацію, де теоретично можна було б кинути понтон. Адже це був початок весни, Десна розливалася і місць підхожих було не так і багато. Повернувся назад на позиції. Коли вже орки остаточно зайшли в Шестовицю, наші інженери підірвали міст. Тож коман-

дування направило мене туди спостерігати. Ми – група з п'яти бійців – поїхали в бік Ягідного – Золотинки.

Приїхали з групою на розв'язку біля Ягідного і поворот на Шестовицю. Там стояла національна гвардія – людей тридцять. Я знайомлюся з ними, це виявилися охтирські музиканти Національної гвардії. А командиром групи був диригент-прапорщик. Десь з 27 лютого по 2 березня ми проводили в тому районі дорозвідку. Ми чули гул ворожої техніки, але візуально не бачили нічого. Обходили там усі береги, проте ніде нічого не видно було. Першого березня на мене напряму вийшли з управи і сказали, що орки кинули все ж таки понтон у районі села Слабин. І потрібні конкретні його координати. Та щоб добратися туди, нам потрібно було подолати чотири кілометри. Ми висунулися туди. Машина лишилася в полях, бо загрузла, і нам десь півтора кілометри довелося йти пішки. І тут метрів 700 перед нами в посадці видніється група людей. Ми не розуміли, наші то чи чужі. Ми залягли, я набрав своєму командуванню, кажу: так і так, вийшли на невідому групу. Через п'ять хвилин він мені передзвонив і дав номер телефону. Я дзвоню – а виявилось, що то була група 58-ї бригади на чолі з капітаном Хлиськом, яка також паралельно з нами вела дорозвідку, де противник кине понтон. Ми вступили у взаємодію. Водій наш лишився в селі Золотинка, а ми учотирьох і група 58-ї бригади пішли в бік Десни шукати, де ж саме та переправа. І тільки ми починаємо йти, як нам під ноги летить 80-та міна. Навіть зрозуміти нічого не встигли. Я думаю, навіть на землю не встигли впасти. Все настільки швидко відбувалося. Нас врятували болота. Коли міна впала, її миттю засмоктала багнюка і всі осколки пішли не по нам, а в небо. Це долі секунди, це настільки швидко все відбувалося, як в якомусь голлівудському фільмі. Ми заскочили в машину 58-ї, щоб відїхати, і нас починають крити мінами. Як в кіно: машина їде, а вони скрізь розриваються. Спереду, ззаду, збоку... Трохи далі від нас були мої люди. Я набрав, сказав залягти і потім пробиратися до Золотинки. Адже противник нас уже засік і просто покривав тими мінами. Ми на «УАЗі» 58-ї бригади прориваємося до Золотинки. І тільки залітаємо в Золотинку, а тут дивлюсь – мій водій, який лишився там із машиною, стає на коліно і наставляє на нас «Муху». Він чув звуки вибухів і думав, що то вже їде ворожий БТР. Та вчасно побачив мене і не вистрелив. Мої хлопці теж

вийшли. І от стоїмо в Золотинці, а по селу починають працювати ворожа артилерія і танки. Ми падаємо під ці будинки сільські, не можемо голову підняти, а вони просто розлітаються, як картонні. І тут на мене виходить командування і запитує: «Ну, що там, як?». А в піхотинців були приблизні дані про розташування понтона, але без координат. Я кажу, що візуально не спостерігаю, бо нас засікли і криють. У відповідь почув: спостерігайте далі. У мене – бінокль і моя група. Протриматися в нас були шанси години дві від сили. Але заради чого? Я вирішив відходити до блокпосту в Ягідному і доповів своїм».

Блокпост «Ягідне» і зустріч із «Кліщами»

Розвідники приїхали на блокпост, який стояв на ягіднянській розвилці, і вже вдень прийняли перший бій за цей блокпост.

«Там було 30 нацгвардійців, моя група розвідки з п'яти бійців, два БМП 58-ї бригади і непрацюючий танк. Точніше, він не їздив, але міг стріляти, – продовжує розвідник. – Ми всі машини з боку Києва не пропускали без належної перевірки, бо не розуміли, як і хто може їхати звідти. Адже противник уже переправився через Десну. Десь в обід орки підняли «пашку» в нашому напрямку, але ми її збили. Через якусь годину-дві по нам почали стріляти з Золотинки. А по обіді ми прийняли перший бій. Вистріляли майже все, що в нас було. Вже були перші 300-ті в Нацгвардії. Та ми не дали їм вийти на шестовицьку трасу».

Хоча ворог уже був на лівому березі Десни, координат переправи досі не було. А її потрібно було не лише знайти, а ще й якось знищити.

«Мені дзвонить командування і каже: треба конкретні координати переправи. Та дійти туди ми вже не могли, а «пашки» в нас не було. Тоді мені сказали, що пришлють людину, яка допоможе. На тому завершили дзвінок. Після того, як ми відбили ввечері ще одну спробу ворога пройти, всі були дуже втомлені. І нацгвардійці кажуть: «Ляжте, відпочиньте, а ми вас підніmemo, раптом що». І тільки я приліг, приїхав Андрій Требух («Кліщ») із квадрокоптером. Я пам'ятаю, як ми обнімалися, хоча зовсім не

Андрій Кліщ і Данило Хаскі

знали одне одного. Я був дуже стомлений, а він узяв мене за плечі і каже: «Візьми себе в руки, ти потрібний нам». І все – ми поїхали в напрямку розбитого шестовицького мосту. По нам уже відпрацювали орки, але ми доїхали, політали. Потім біля Золотинки політали і побачили цю переправу. Я написав командуванню, що зараз до вас приїде «Кліщ» із координатами і польотами».

Та це на словах усе так швидко і чудово: приїхав, політали і поїхав. Насправді для того, аби непомітно підняти квадрокоптера, військові розробили цілу спецоперацію.

«Ми взяли машину командувача «Вітра», водій лишив її на відному місці, а сам сховався у яр. В цей час ворог бачить машину командувача і починає по ній працювати, а ми непомітно добираємося до потрібної точки і піднімаємо свою «пташку», – говорить «Кліщ». – Вздовж усього берега річки стояли російські міномети. Вони намагалися влучити в машину. Треба було привернути увагу, щоб «пташка» непомітно злетіла, аби щось побачити. І вирішили відволікти орків машиною командувача. Спрацювало».

Знищити міст – місія нездійсненна

Координати понтонного мосту розвідники знайшли і передали, а от як його знищити? Він так охоронявся, що дійти туди неможливо непоміченим, а дійшовши – відійти вже точно не вийде.

«Для артилерії понтон такого плану – важка ціль. «Градами» ти теж нічого не зробиш. Його треба було розламати, і в управлінні вирішили підірвати переправу, заклавши туди тротил, – продовжує розповідь «Хаскі». – Диверсія – це коли ти щось таємно робиш і тихо відходиш. Як можна провести цю операцію на території, зайнятій ворогом, в пішому порядку, з тонною тротилу? І тут деяким командирам спадає на думку геніальне рішення: сплавитися по річці на надувному човні. В той час, коли на обох берегах стоять міномети і та переправа охороняється неабияк.

Дзвонить мені увечері наступного дня командування, кажуть: «Плюшки веземо тобі, і в підтримку ще одну групу «Звіра». Ну, я думаю: добре, хлопці прийдуть, ще й їжі якоїсь привезуть. Підїздить машина, відкривається ляда і звідти висовуються дві руки з веслами. Я питаю: це що таке? Кажуть: командування вирішило, як підірвати міст. Територія зайнята противником, то треба сплавитися з тротилом два кілометри по річці на веслах на надувному човні. І якби якимось дивом ми добралися б і знищили міст, то й самі б там лишилися. І там така охорона була: танки, міномети, піхота! Інженери сказали, що це просто фізично нереально – закласти і підірвати так той тротил. І все, на тому ідея знівелювалася. В підсумку ми зайняли оборону блокпосту в Ягідному з групою «Звіра».

Казали, що захищати Чернігів – це адреналін, відвага. І це дійсно так. Ти стоїш на відкритій місцевості: ні окопів, ні «зеленки». Одні бетонні блоки. Ввечері вони пішли знову в наступ на блокпост Ягідне. Знов були поранені. Літаки почали «утюжити». У нас практично все протитанкове закінчилося, від блокпоста лишилися самі розбиті блоки. І ми прийняли рішення стояти ще одну ніч. У нас, розвідників, були прилади нічного бачення, і це неабияк полегшувало роботу. Десь опівночі вони знову починають нас штурмувати, знову поранені та атаки відбили. Навіть вдалося евакуювати поранених. Та

вже на світанку,десь о 4.00, росіяни знову пішли на штурм і успішно. Просто почали вибивати нас, бо блокпоста не було, одні руїни. За три дні оборони у нас було близько 16 пораниених. І бомби з літака скидали, і танками били, і мінометним вогнем накривали. Нам пощастило, що чомусь вони били по нас протитанковими снарядами, а не уламковими. Адже якби били уламковими, нас би не було в перший день. Оскільки у нас тоді не було задач тримати той блокпост, ми вирішили відступити в Іванівку, а потім – у Количівку, де зайняли оборону з тамтешніми нашими військовими. Тоді кожен робив те, що мусив. Люди робили героїчні вчинки, самі того не усвідомлюючи. На мою думку, три дні боїв на блокпосту Ягіднедесь на тиждень стримали угрупування ворога».

Количівка – південні ворота в Чернігів

«Групу «Звіра», яка воювала зі мною в Ягідному, перекинули на Епіцентр, противник «продавив» Ягідне і вийшов на Іванівку. Потім вибив наших і з Іванівки. Крайнім нашим рубежем оборони стає Количівка – південні ворота в Чернігів, – згадує «Хаскі». – На мою особисту думку, якби впала Количівка, або Киселівка, або Новоселівка чи Киїнка – не має значення, що саме, але якби в росіян була змога зайти в місто з будь-якого боку – у нас було б небагато можливостей. Це був би другий Маріуполь. Якби було повне, стовідсоткове оточення міста... І тоді противнику для цього не вистачило «продавити» нашу лінію оборони від Количівки до Авдіївки».

Частина підрозділів розвідки тримали Красне разом з іншими підрозділами, а групу «Хаскі» доукомплектували людьми і перекинули до Количівки.

«Десь із 5 березня я був у Количівці. Тоді, в боях за Количівку, на мою особисту думку, велику роль зіграли танкісти. Якби не було їхньої техніки, то з автоматом ти багато не навоюєш. У Количівці було чотири наших танки. Все угрупування складалася з 14 розвідників, 30 бійців територіальної оборони, групи противотанкістів під керівництвом їх командира на псевдо «Афганець», бійців нацгвардії, чотирьох танків 1-ї танкової і групи «Кліща».

Пам'ятаю, як після зайняття Іванівки росіяни пішли на Количівку колоною своєї техніки по прямій дорозі. Тоді місцеві передали координати і

*Трофейний БТР ворога
(Пакуль, 2.04.2022)*

наша артилерія їх знищила. Це трохи пригальмувало наступ. Проте я розумів, що рано чи пізно вони підуть знову. Не знав, правда, що так тупо. 7 березня зі мною зв'язалася інша наша група «Бугая» і кажуть: «Даня, колона противника йде прямо на вас, просто по трасі. Ми ж-то їх чекали в об'їзд, наші ж попередньо замінували територію, по якій вони, як ми прорахували, мали б піти. А вони пішли по трасі, і те мінне поле просто обійшли. Як мені повідомили, тоді два танки, дві БМП і чотири БТРи з піхотою йшли по трасі Е95 в лобову атаку просто на Количівку. Проте така їхня самовпевненість чи тупість нас врятувала. Я думаю,

вони були під якимисьь наркотичними засобами, бо так іти немає ніякої логіки. І поки вони їхали, то обстрілювали всі будинки, які стояли обабіч дороги.

Я підбігаю до Колі, командира танка, що біля мене стояв, кажу: «Заводь, вони йдуть трасою». Сам застрибую на задне сидіння легкового автомобіля, ще один боєць сідає спереду, і за кермом був тероборонівець. Кажу: «Давайте до Нацгвардії, допоможемо їм». Вони стояли на в'їзді в Количівку. Ми проїздимо десь 200 метрів і потрапляємо під ворожий вогонь. Колона противника просто їхала селом і хаотично вела обстріл зі всього, що в них було: з танків, кулеметів, БМП.

Удар у голову – і мене викинуло з машини. До речі, тоді я вперше за весь час чомусь сів позаду. Бо зазвичай я, командир, сідаю поруч із водієм.

І до цього я ніколи не сидів позаду, а тоді чогось сів. А весь удар прийшов саме наперед – його прийняв боєць на позивний «Зелений», який сидів на пасажирському кріслі. Коли мене викинуло з машини, я подумав, що помер. Потім, коли кров почала заливати обличчя, а я на адреналіні почав її витирати, мені здавалося, що я втратив око. Та потім зрозумів, що очі цілі. Я почав просто повзти від дороги, і в цей час прямо переді мною виїхав орківський танк. Перше, про що подумав, – треба знищити телефон. Адже на ньому було багато фотографій, які їм бачити не можна було. Багато інформації. Не знаю як, але я витягнув сім карту і закопав її просто в землю, а телефон розламав і викинув.

*Трофейна САУ кацапів
(Жукотки, 3.04.2022)*

Поки я все це робив, орківський танк проїхав повз, а мене вони не помітили. Я продовжував повзти. Скинув свій рюкзак, розгрузку і бронік, лишив тільки зброю. Я не бачив, де мої люди і що з ними. Я просто повз по дорозі. Через деякий період часу втомився і просто лежав під Количівкою біля мосту. Відчував, що поранений, але не розумів, яка рана. І тут бачу: декілька людей ідуть на околиці села, придивився – наші, Нацгвардія. Вони також побачили мене, підбігли, бинтом обмотали голову і питають, що робити. Бій там продовжується, бачу, як вибухає орківський танк, думаю: все нормально, ми відбиваємось. Та не знав, що робити, зв'язку не було, бо те-

лефон поламав, і єдиний номер, що пам'ятаю, – це номер своєї дружини. Беру у одного з нацгвардійців телефон, дзвоню їй, кажу, що я – в Количівці, поранений. Прошу її вийти на командування і спитати, село – наше чи ні, і що нам робити далі. Вона підняла всіх, і вже за декілька хвилин на мене вийшли. До того часу підійшла моя група, і ми вирішили виходити. Орієнтиром стала труба ТЕЦ, її лише бачили і туди йшли. Так вийшли до мосту. Там стояв наш підбитий танк. Підбігають троє танкістів, і ми всі разом три кілометри пройшли до мосту. На тому кінці мосту, з боку Чернігова, вже стояла цивільна «швидка», там мені надали допомогу. Потім прихала наша машина і забрала нас на евакуацію».

Потрапивши до військового госпіталю, «Хаскі» дізнався, що на Веселій горі поранення одержав і його побратим «Звір». Сам же Данило отримав уламкові поранення в голову.

«Пробув я в госпіталі близько п'яти днів. Там були хлопці без рук, без ніг, а я ж ще з ногами і руками, тож вирішив, що повинен захищати місто, – згадує військовий. – Потрапив до Трисвятської Слободи. Там стільки цивільних лишалося! Їх ніхто не вивозив, а через постійні обстріли люди ховалися по погребах. Та й виїздити було ризиковано дуже. Автомобільний міст ще стояв, Количівку втримали, але до орків десь кілометр був. Тому вони обстрілювали всі цивільні машини, які намагалися виїхати з Чернігова.

Пам'ятаю, ми були в будинку, де чоловік прихистив у своєму підвалі мало не все село. Діти, жінки. І вони на нас, як на богів, дивилися, – з надією. А ти розумієш, що шансів мало, але сказати ж не можеш це людям. Там ми стояли довго. Майже до кінця облоги Чернігова».

Готувалися до вуличних боїв

Наприкінці березня три групи розвідки, серед яких і група «Хаскі», переправляють через Десну і лишають контролювати відрізок від Количівки до Бакланової Муравійки, – дивитися, щоб орки з Киселівки не кинули переправу.

«Вже коли підірвали міст, ми розуміли на своєму рівні, що це – все. Засоби закінчувалися, піхота «стиралася», танки горіли. Снарядів майже не було. Ми всі були готові до вуличних боїв і морально, і психологічно, – говорить «Хаскі». – Мою групу разом з іншими командування вирішило перекинути на інший берег Десни для спостереження. Там із нами працювали 12 людей з Академії пенітенціарної служби. Коли розбомбили автомобільний міст, для себе я зрозумів, що це – все. Орки повністю обстрілювали «дорогу життя», люди намагалися виїздити через пішохідний міст, але й той був увесь у дірках. Волонтери не слухали військових і їздили під тими обстрілами, наражаючи на небезпеку і себе, й інших людей. Пам'ятаю той день, коли орки обстріляли колону на Єньковому хуторі – там загинули і цивільні, й волонтери.

Деякий час ми переправляли через Десну зброю, снаряди, але їх було мало. Багато наших хлопців лишалося в Чернігові. Ми для себе розуміли, що через день-два-три всі будуть «вигрібати» самостійно.

Ввечері, напередодні відходу орків, ми з хлопцями продумали, куди будемо рухатися і де воюватимемо. А наступного ранку, десь о 4.30, виходить на мене «Сова 22» (начальник) і каже, що орки відходять, а нам – висуватися на Чернігів, на зачистку».

Телефон знайшли, коли картоплю саджали

Вже після того, як росіян вигнали з чернігівської землі, мешканці Количівки, які садили городину, знайшли речі «Хаскі», котрі він лишив, коли отримав поранення.

«Десь у травні мені дзвонить мій же номер. Я ж сімки закопав, але потім номер свій відновив, – розповідає військовий. – Я піднімаю слухавку, а там чоловік каже: я з Количівки, мене звати Володя. Ми тут садили картоплю на городі і знайшли закопану сімку, телефон і ваші речі. Приїдьте, заберіть. Відправив я знайомого забрати речі. І коли він привіз, я був приємно здивований. Там були уламки мого телефону, сім карта. Шапка моя, розірвана осколками, – до речі, люди її випрали, – рюкзак і всі речі, які в ньому були,

розгрузка, бронік. Словом, усе, що я з себе знімав, коли повз після поранення, мені повернули».

Давали машину за бурята

«Ми прорвалися в Количівку, бо дуже багато мін було. Коли підїхали до Количівки, все було всипано протитанковими мінами. Та знайшовся солдат, який нас провів. Заїхали ми в Количівку. Там стояли нацгвардійці, але інші – не ті, що були з нами. Вони розказали, як добратися до Чернігова. Вже з Чернігова ми поїхали на зачистку на Михайло-Коцюбинське, але ніхто тоді не знав, є там ворог чи вже немає, бо ми там були на початку: у той бік їде моя група, а з нами – все наше командування. Підїхавши на розвилку до розбитої заправки, побачив там «Вихора» і дуже зрадів, що він – цілий. Спитав його, що наразі коїться в напрямку Славутича, Жукоток, Михайло-Коцюбинського, але він тоді теж ще нічого не знав, – розповідає військовий. – Отож підходжу до командування. Кажуть: «Поїхали». І ми на легкових автомобілях («Ниви», «копійки») без авіапідтримки їдемо в бік Михайло-Коцюбинського. По дорозі зустріли місцевих чоловіків, які сказали, що орки полишають Михайло-Коцюбинське. Тож ми – перші українські військові, які заїхали в селище. Через деякий час, пам'ятаю, за нами приїхали нацгвардійці. І вони – всі чистенькі, екіпіровані, жовто-блакитні прапори майорять. А ми – такі брудні, на тих машинах... Ми, коли заїхали, то люди ще не розуміли, що це – свої, бо в нас був синій скотч на рукавах, але вже дуже затяганий. Ми знайшли САУ, БТР-3, купу інших речей. Стали в центрі села – і люди почали бігти до нас: чай, кава, їжа, обіймають... І підійшла жінка, каже: у нас – поранений, треба медична допомога. То виявився один із братів, яких орки розстрілювали. Але він вижив. Прийшов у це село, і жінки його переховували і надавали медичну допомогу, як могли. Наш медик його оглянув, теж надав допомогу.

Мою групу залишили в Михайло-Коцюбинському. Я тоді боявся одного – розслабитися. Там була жителька Галя – нас до неї заселили. Нагодувала, напоїла. Побачила наші машини – «копійку» і «Ниву» – тож наступного

дня підійшла до мене й каже: «Давай ми свою машину віддамо вам». А в неї – «Мерс» червоний. І... дитина з ДЦП. Уявляєте? Відповідаю: «Що Ви, не треба...» А вона: «Поїхали зі мною». Ми підїхали до якогось особняка з великим парканом. Відкриваються ворота, заїжджаємо туди – а в дворі чотири джипи-американці стоять. Виходить чоловік і каже: «Вибирай». І він починає розповідати свою історію. Виявляється, це – майор МНС. Війна його застала там разом із батьком, матір'ю, жінкою та дітьми. Всі вони були в окупації. Каже, коли росгвардія прийшла з обшуками, своє посвідчення він заховав у потайну кишеню. Це посвідчення офіцера росіяни просто не знайшли, а люди його не видали. Розповідав, що спершу росгвардія зайшла і три дні проводили обшуки, але не чіпали. А потім з'явилися буряти, то вони коїли, що хотіли. Вночі закортіло їм випити, ось і прийшли до них. А тут удома ж не було нічого, адже не п'є ніхто... А ті побачили погріб і кажуть: «Пішли туди...». Спустилися та переконалися, що нічого немає там. Почали стріляти над головою господаря, а потім пішли. І він просив привезти буряту, якщо зустрінемо... На тій машині, що він дав, ми їздили півтора місяці під час деокупації Чернігівщини, а потім повернули.

Я ніколи не був на Придесенні до цих подій. Але оборона Чернігова – це просто щось надзвичайне! Тоді всі об'єдналися: і цивільні, й військові. Я – не звідси родом, однак це місто стало для мене, справді, рідним. Атмосфера – така неймовірна! Всі – одне за одного. Це – наше, українське місто, котре ми готові захищати до останнього подиху».

Марія ПУЧИНЕЦЬ

Доброволець «Мамай»: з ультрасів – у штурмовики «Магури»

24-річний чернігівський доброволець Богдан Зайченко назавжди залишив ліву ногу в посадках поблизу села Роботине (на Запорізькому напрямку). Лікарі пропонували йому списатись, але «Мамай» (такий позивний отримав молодий козак) навідріз відмовився полишити військо. «Хто буде закінчувати цю війну?» – згарячу випалив штурмовик. Лікарі записали його в обмежено придатні. Зараз «Мамай», котрий ходив на штурми у складі легендарної 47-ї бригади «Магура», проходить реабілітацію, оформлює інвалідність та має намір якнайскоріше перевестись в артилеристи або ж стати пілотом БПЛА.

Характер формував сектор

З 17-ти років він – постійний учасник завзятого колективу ультрас чернігівської «Десни». Виїзди за улюблену команду і непідробний вуличний патріотизм, що панував на секторі, сформували з юнака впевненого бійця, дисциплінували та загартували характер. Більшість його друзів із середовища ультрас пішли на війну, багатьох вона вже забрала. До великої війни Богдан працював на будівництві, займався ремонтами, встиг одружитись і планував мирне сімейне життя.

Втім, після 24 лютого 2022 року його життя поділилося на «до» і «після». З першого ж дня він став до лав оборонців Чернігова. Щоправда, як і багато хто, фактично ніде не був оформлений, та й, як сам каже, повоювати як слід не встиг, адже досвідчені товариші з ультрас, які вже бачили війну і мали бойовий досвід, берегли молодь і не брали на бойові виходи.

Тим не менше, як тільки ЗСУ прогнали московську наволоч із Чернігівщини, Богдан подався до військкомату. А оскільки бачив, як завзято воює

«Мамай» – у Чернігові

Перша Сіверська танкова бригада, котра відзначилась у боях за Чернігів, то мав намір потрапити саме туди.

«З військкомату мене направили на підготовку в навчальний центр «Десна». Я пробув там місяць і отримав спеціальність навідника «Града», – пригадує початок військової служби доброволець. – Потому поїхав на полігон у Старичі, пройшов підготовку, і вийшло так, що мене не змогли приїхати забрати з Першої танкової, оскільки в Донецькій області, де перебувала бригада, були активні бойові дії. Мені сказали: «Або ти залишаєшся і потрапляєш, куди потрапиш, або обираєш бригаду, яка пришле по тебе «покупця»».

Вчився на «Град», а пішов у штурмовики

Першою на полігон приїхали «покупці» з 47-мої бригади.

«Про цю бригаду я наслухався ще в «Десні» – нова бригада, проект Валерія Залужного, без совка і зайвої паперової тяганини. Подумав, що мені це підходить, – каже Богдан. – Потрапивши в бригаду, мені сказали, що «Града» вже немає, а є ствольна артилерія. Я децицію поміркував і вирішив піти в штурмовики – туди, де найбільш гаряче».

З 19 січня 2023 року Богдан Зайченко вже офіційно рахувався бійцем 47-мої бригади «Магура». Новосформований підрозділ, який ще називали дітищем «залізного генерала» Валерія Залужного, активно готували до контрнаступу. Бригада «Магура» виросла з батальйону і була сформована з мотивованих бійців – бригада, яка пішла нестандартним шляхом розвитку та яка зіткнулася з важкими боями на своєму шляху прориву оборони окупантів на Запоріжжі.

Хоч розширення з батальйону до бригади зайняло дуже мало часу, проте на початку бійцям батальйону довелося пройти

Емблема «Магури»

Виконання бойового завдання

через важке випробування. Багато воїнів проходили навчальну бойову підготовку в Німеччині. Чернігівський доброволець за кордон не потрапив, але ази штурмів освоїв на одному з полігонів Заходу України. Звідти бригаду перекинули на Запорізький напрямок. Там бойові побратими дали молодому воїну позивний «Мамай» – за козацьку вдачу та вуса, а ще по-філософськи творчий підхід до війни і штурмів.

«Мій взвод, моя рота і мій батальйон першими з усієї бригади заходили на штурм. Як зараз пам'ятаю той день. Восьме червня, четверта година ранку... Казали, що Залужний хотів нас відправити під Бахмут, бо там не було настільки заміновано, але

нас залишили на Півдні. Ми спочатку не зрозуміли, наскільки тут все заміновано, але коли виходили з позицій по мінному полю, то ТМ-ки лежали в метрі одна від одної і не менше лежало протипіхотних мін, – розповідає Мамай. – Москалів не можна недооцінювати, говорити, що вони «моні», «чмобіки» і тому подібні. Воюють вони грамотно, уміють прилаштуватися до місцевості і роблять це дуже добре».

Перший у житті Мамай штурм відбувся разом зі спецназом.

«Коли ми зайшли, то побачили вже двох убитих нашими росіяни і одного живого. Його взяли в полон, хотіли «довести» до кінця, але він потягнувся за гранатою. Зрозуміло, що через одного полоненого дурня ніхто не буде

ризувати особовим складом, тому доля його була незavidною, але передбачуваною, – по-філософськи міркує воїн із позивним козака-характерника. – З позицій ми їх вибили».

Робота для молодих

За словами добровольця, більшість складу «Магури» – це хлопці від 18 до 25 років. Інша частина – чоловіки по 40 років.

«Штурмовики – це молодь, відірвана і безстрашна. Ті, хто говорить про те, що молоді легше воювати, бо їй нічого втрачати, не праві. Я у свої 24 ще як слід не пожив. Я також хочу свою квартиру, машину, завести дітей, але в мене немає іншого вибору, крім воювати: або я їх уб'ю, або вони прийдуть і вб'ють мене та все, що для мене є дорогим, – говорить про стимули війни. – Більшість молоді мотивовані саме цим».

У штурмовиках – тільки молодь

Перед штурмом

Із часу першого свого штурму 8 червня і по 18 серпня, коли трапилось незворотне, Богдан Зайченко пробув на передовій, – ходив у штурмові бої, міняв хлопців на спостережних пунктах та підносив провізію... – робив усе, що йому наказували, хоча більшість із переліченого, окрім штурмів, не входить до завдань штурмовика.

Про штурми ж колишній ультрас говорить так: «Штурм – це завжди ризик. Якщо посадка «гола», то це ще куди не йшло, але якщо «зеленка», то це – робота наосліп. Великий ризик, але він виправданий. Коли ми заходили нахрапом, то у нас усе виходило. Хоча, якщо працювати по класиці, то спо-

чатку посадки «прокошує» артилерія, а потім залітають штурмовики і зачищають бліндажі. У нас такого здебільшого ніколи не було, залітали нахрапом без артпідготовки. Важко? Так! Бо вони окопались, і через це нам доводилося часто відходити. Але найстрашніше в цій історії – танк. Смертельна зброя. Якщо ворог знає розташування своїх позицій, своїх нір, а ти не встигаєш окопатися, вирити окрему нору в їх бік, то це – все... Я ніколи не копав, не було просто на це часу.

З бойовим побратимом

Під час штурму ти думаєш тільки про те, де пересидіти і знайти кращу позицію».

Увесь Південь заміновано

Роботу в штурмовому підрозділі «Маймай» жартома називає найкращою роботою в світі. Драйв та адреналін захоплюють бійця, а ще можливість бачити ворога в обличчя, чого немає, наприклад, в артилерії. Втім, із штурмами на певний час колишньому ультрас «Десни» доведеться почекати... Все – через ногу, яку він втратив.

*На руках –
татування за мотивами
походів вікінгів*

Богдан ніколи не забуде того дня, і згадає, як це було: «Перед Роботи-ним є дві дороги: одна асфальтована, інша ґрунтова. Ми отримали завдання взяти населений пункт штурмом. Першу штурмову групу висадили на асфальт, нас – на ґрунтову дорогу. Нам сказали, що мін там немає. Це було десь о третій годині ночі – стояла ніч і я нічого не бачив. Коли один із наших бійців випав на швидкості з броні, то я побачив протипіхотні міни, які були розкидані хаотично. Скоріше за все, наш танк пройшов і зачистив дорогу, але ворог підліз і розкидав міни поспіхом. Ми відійшли в траву і очікували команди. Коли отримали команду: «Група – рух», перший мій крок – і я наступаю на міну. Болю тоді взагалі не відчував, звук вибуху вдарив у вуха, і пеком пекло ногу».

Боець розповідає, що після цього почав себе обмацувати і виявив, що з лівою ногою – проблеми. За мить підбіг медик, накинув турнікет і Богдан спробували евакуювати. Техніка знаходилася недалеко, проте в амери-

«Мамай» – у госпіталі

канського «Бредлі» заклонило гармати, тому під'їжджати було небезпечно. Вирішили евакуювуватися самостійно.

«Ми вилазили під обстрілом та дронами. Мене протягнули десь півтора кілометри, потім приїхала «Бредлі», в яку ми завантажилися. Коли виїжджали заднім ходом, то нарвалися на протитанкову міну. Нас «роззуло», але з машини ми не вилазили і рампу не відкривали, щоб по нас не прилетіло, аж доки не приїхала ще одна «Бредлі», – пригадає етап своєї евакуації штурмовик «Магури». – Перезавантажилися, виїхали, а далі в стабілізаційному пункті мені відрізали ногу. Приїхав Зеленський,

Перепочинок після вдалого штурму

подивився на мене, зробив фотку і поїхав далі, – посміхається «Мамай». – До речі, першим питанням після того, як мене поклали на хірургічний стіл, було про те, чи все в мене на місці нижче пояса. Коли лікарі сказали, що там – усе гаразд, я відключився».

«Мушу закінчити цю війну»

Прокинувся, а лівої ноги вже немає.

Далі були госпіталі Запоріжжя, Дніпра, Хмельницького та Вінниці. Наразі колишній ультра і штурмовик «Магури» Богдан Зайченко перебуває в Чернігові, на час реабілітації та оформлення інвалідності числиться в резервній роті. Попри відсутність нижньої кінцівки, покидати армію не збирається, хоча така можливість у нього є.

«Під час проходження ВЛК (військово-лікарська комісія, – Авт.) мені пропонували обирати: або записати мене в обмежено придатні, або спи-

**Старший лейтенант,
розвідник Артем Хряпов:
«Коли ми вирішимо
проблему ворожих КАБів,
а для цього потрібно
більше ППО та літаків,
ми переможемо»**

Чернігівцю Артему Хряпову (позивний «Мураха») – 45 років. І він звитязно воює з російськими загарбниками з 2015-го. Пройшов усі кола пекла на Донбасі, отримав поранення та контузію, однак переконаний: окупантів можна й потрібно «перемолоти» та повністю вигнати з рідної української землі. Артем Леонідович, який раніше зовсім не мріяв бути військовим, хоче перемогти і далі служити в ЗСУ.

Артем Хряпов на фронті

– **Артеме, у Вас цікавий позивний – «Мураха».**

– Зі мною служив боєць, розвідник Муравчук. І ось, коли він пішов на «дембель», я взяв собі отакий позивний. По-моєму, це – дотепно. Мурахи – напрочуд працелюбні. Ми – в розвідці, нас – не видно й не чути, але ми все бачимо та чуємо, – посміхається. – Взагалі, з 2015-го, відколи воюю, бороню Україну від проклятих загарбників, я виростив і виховав уже п'ять поколінь таких завзятих «мурах».

– **Ваш тато був військовим...**

– Авжеж, тому я народився в Казахстані, у Караганді, де й мешкав до п'ятилітнього віку. А потім родина переїхала. На жаль, мій батько загинув в Афганістані. Мама в дитинстві пропонувала мені вступати до Суворовського училища, де були знайомі тата. Проте я, відверто кажучи, зовсім не мріяв про службу в армії. Мені хотілося мати цілком мирну професію.

Тому й закінчив спочатку будівельне Чернігівське училище № 18, біля ЗАЗу. Отримав професію штукатура та маляра, і був щиро задоволений, що здобув робітничу спеціальність, адже у житті все може знадобитися. А потім навчався в нашому Чернігівському національному університеті імені Тараса Шевченка – на технологічному факультеті. Тож маю вищу освіту.

– **А далі, в 2014-му, росія віроломно напала на Україну – захопила Крим та вдерлася на Донбас.**

В АТО на Донбасі

– І я добровільно пішов до військкомату, без жодних повісток. Просто вирішив, що я, українець, повинен захищати свою землю від ворогів. Отож мене мобілізували в 2015-му, і відтоді я увесь час воюю на фронті. Починав рядовим, на Донбасі, нині – старший лейтенант, начальник розвідки першого самохідного артилерійського дивізіону.

Пройшов насправді всі кола пекла на Донеччині та Луганщині. Служив, зокрема, топогеодезистом – це дуже важлива професія. Адже я наводив нашу артилерію на ворожі позиції. Власне, якщо топогеодезист – дійсно хороший і надійний, тоді комбату набагато легше виконувати свої обов'язки.

Втім, тоді ще ми служили, як у радянській армії, – відкрито виїздили, відпрацьовували та залишали позиції... Не працювали з Інтернетом, не мали «Старлінків». У нас були лише біноклі, бусолі та дальноміри. Працювали, так би мовити, «з чистого поля».

Тепер, звісно, ситуація істотно змінилася. Зараз ми спритно ховаємося, досить гарно маскуємося – вже навчилися. Гармати теж ретельно ховаємо

Артем постійно воює з 2015 року

них, вгодованих вовків! Очі їхні так зловісно світилися в темряві. То я враз вискочив на башню. Радянська техніка – тісна, розрахована на 18-літніх юнаків. Та й нікуди було ховатися. Власне, я б туди і не вліз. Це ж треба було поставити гармату якраз біля вовчої нори! Вовки почали бігати довкола нас, вичікували. Ми кричали на них, намагалися відігнати. Стріляти не можна було, адже наші могли подумати, що відбувається бій із ворожою ДРГ...

і не переміщуємо туди-сюди. Наносимо вивірені точкові удари. Взагалі ж, у батареї – шість гармат. І раніше ми з них стріляли водночас. Але тепер кожна гармата – сама по собі. То її значно важче виявити... Взагалі, дуже ефективно воювати малими групами.

– А що це за історія з вовками, яка з Вами трапилася на початку 2015-го?

– Ми вирушили вночі для орієнтування. Заїхали в ярок на нову позицію і чекали наказ, щоб відкрити вогонь. Ніч тривала, а наказу все не було, кілька годин. Занудьгували... Ось і вирішив пройтися до хлопців, до гармат. Це ж – поруч, метрів п'ятдесят. Зброю з собою не взяв, бо не було жодної потреби... Почимчикував до гармати, постукав по броні. Хлопці вийшли, ми покурили та поспілкувалися.

І раптом чуємо – підозрілий шум у кущах. Я навів туди ліхтарик, а там – аж троє здоровен-

На Донеччині

Виконання бойового завдання

Врешті-решт, вовки начебто заспокоїлися і неквапливо зникли. Отож я помчав до своєї машини. І, чесно кажучи, ще ніколи в своєму житті так дуже швидко не бігав! Потім, коли ми вже на решті отямилися, весело, безтурботно реготали, розповідаючи побратимам про незвичайну, дивовижну пригоду, як нас вовки мало не з'їли. Однак спочатку нам було не до сміху... Власне, я їх і зараз пам'ятаю, отих вовчисьок, – отакі величезні та по-своєму, гарні. Довго ще хлопці жартували: «Як не вороги вб'ють, то вовки з'їдять».

Насправді, у нас була дуже хороша, самовіддана, хоробра команда, яку очолював чудовий командир – Андрій Нагорний. Варто його згадати, бо це – професіонал найвищого рівня і справжній патріот України.

– Розповідають, що наші бійці на позиціях постійно заводять собі котиків і собак.

– Так і є. Таких тваринок – дуже багато! Котики виручають від навали мишей. Інакше просто спасу від отих сірих, капосних вертихвісток не буде... Бо миші завдають великих збитків, якщо з ними не боротися. А коти вправно роблять свою справу. Собака – це також чудовий і надійний друг людини. То ми і у мешканців котиків та собак брали, і з собою на ротатії возили. У нас із ними – якнайкращі, дружні стосунки. Це – і психологічне розвантаження, коли ти гладиш гарну тваринку. У нас був пес Чока – повністю шоколадного кольору! Це – треба бачити. Такий чудовий. Нам його вдалося видресирована-

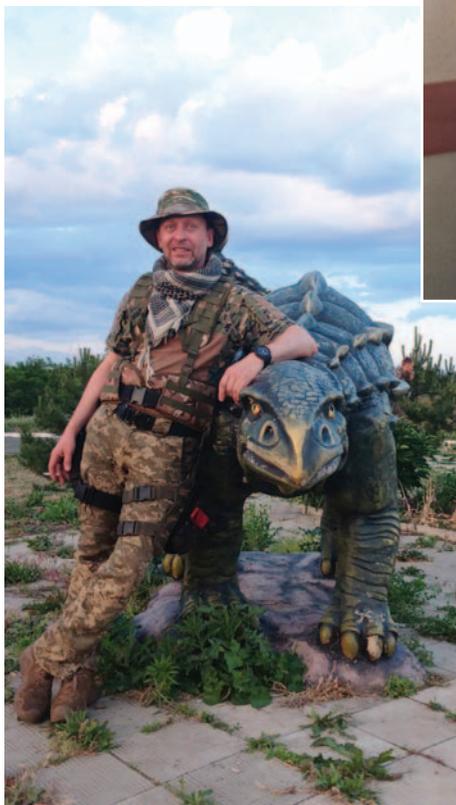

З бойовими побратимами

ти і він демонстрував усілякі дотепні трюки. Ну, такий чарівний песик – на вагу золота! Був нашим сином полку, – посміхається. До речі, цього собаку тоді вибрав мій найкращий друг – Андрій Цьоць, з яким ми разом скрізь воюємо з 2015 року.

– Повномасштабна війна також застала Вас на Донбасі?

На фронті без жартів не можна

З сином Іванком

– Так. Я сорок днів знаходився на спостережному пункті на Донеччині. Там була водонапірна вежа на околиці міста. І на сороковий день рашисти вирішили її знести – вгитили щосили. Тож мене і ще двох бійців поранило. Я був саме за стіною, і мене контузило та осколками посікло. А мого побратима Андрія поранили дужче – в легені, однак вижив і зараз воює.

Взагалі ж, ми увесь час набуваємо досвіду. Бо спочатку

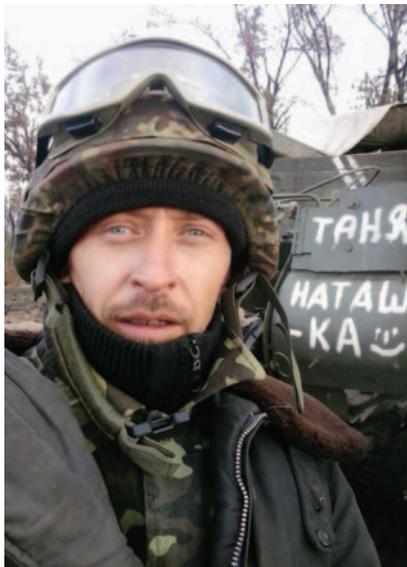
У Артема дотепний позивний – Мураха

нас навчали за радянськими підручниками, де описувалися бойові епізоди другої світової війни. Однак та війна дуже відрізняється від нинішньої. Так, українці вміють швидко вчитися, самовіддано та професійно воювати, враховуючи нинішні, нові реалії!

Пам'ятаю, як ми першими випробовували «мавіки» (квадрокоптери). Тоді ще все було он-лайн, а зараз ми зашифрувалися, навчилися все робити, як належить.

– На Ваш погляд, як нам швидше здобути Перемогу над агресором?

– Найбільша проблема зараз на фронті – це КАБи, які росіяни скидають з літаків. Це – потужні бомби по 250-500 кілограмів і більше. Отож нам треба мати якомога більше ППО. Було б добре, якби кожну область захищали ЗРК «Patriot», які вже довели свою ефективність. Я вже й не кажу про Донбас! Бо потужна ППО – це головне для того, щоби повністю переламати ситуацію

*На війні про дружин
не забувають*

*Кохана дружина
Наталія*

на нашу користь. Також нам конче потрібні й сучасні потужні літаки. Тобто ми повинні навчитися постійно, вдало збивати російські літаки з КАБами. Якщо ми це зробимо, то неодмінно здобудемо Перемогу. Рашисти не витримують.

– А що, по-Вашому, потрібно зробити для покращення настрою у наших військах та серед цивільних?

– Мають бути важливі та стратегічні перемоги. От пам'ятаєте, яка була ейфорія, коли ми героїчно визволили Чернігівщину, Київщину та Сумщину, Харківщину, Правобережну Херсонщину? Коли потопили крейсер «москва»? Такі перемоги дуже надихають і консолідують суспільство! Тому й зараз ми маємо це рішуче зробити – наприклад, нарешті знищити Керченський міст, який збудував путін. Це – його «дітище», і резонанс у світі буде величезний. Не можна лише оборонятися.

Бо увесь 2023 рік ми просиділи в обороні та й цього року відбувається те ж саме. Маємо потужно обстрілювати військові об'єкти на території росії.

Авжеж, ми це вже робимо, але цього надто замало... Треба й дійти до Криму, перекрити ворогам усі шляхи та щосили гатити по військових об'єктах росіян на півострові. Я думаю, все це – цілком реально і під силу ЗСУ.

– Вам волонтери допомагають?

– Так, постійно. І ми цю допомогу відчуваємо. Отримуємо запчастини до автомобілів, спорядження. Тому щиро дякуємо всім наших патріотам, які підтримують Збройні Сили України! До речі, багато робить і Православна Церква України. У нашій бригаді є свій капелан. Також у нашій батареї є і фахівець із морально-психологічної підготовки Михайло Галушак – це дуже хороший чоловік, який завжди підтримує бійців. Він – кандидат історичних наук, пише і видає чудові книжки.

– Як часто Ви отримуєте відпустки?

– Раз на півроку відпускають на п'ятнадцять днів, ось і цього разу дуже радий побачити свою кохану дружину та обох синів.

– Як Ви ставитеся до дискусій про демобілізацію?

– Негативно. Про демобілізацію більше говорять не самі військові, а усілякі недолугі колаборанти. Цього ні в якому разі не можна робити зараз, тільки після нашої Перемоги. Будь-яка демобілізація під час великої війни призводить до поразок.

– Розумію, вільного часу у Вас майже немає. Але маєте захоплення?

– Ремонтую з побратимами автомобілі – це таке поєднання захоплення з необхідністю. Займаємося спортом, щоб підтримувати себе в формі – маємо перекладину, штангу, гантелі.

– Вже знаєте, що робитимете після війни?

– Думаю, що війна закінчиться благополучно для України. Згодом нас приймуть до Євросоюзу та НАТО. А я й далі служитиму народу України в ЗСУ.

Спілкувався Сергій Дзюба

Воїн світла

Саме таким, без найменшого сумніву, є Володимир Семінько, родом із Липового Талалаївської громади, що на Прилуччині. Цього світлоокого, доброго і водночас дуже сильного молодого чоловіка пам'ятаю ще хлопчиком. Люди, незалежно від віку, мені запам'ятовуються поглядом. А очі людські – це єдиний орган, який залишається незмінним від народження і на все життя. У Володі вони волошково-ніжні – очі чоловіка, який майже все своє доросле життя на війні. Він вибрав цей шлях давно і не збирається із нього зійти аж до тих пір, доки й духу останнього загарбника не залишиться на рідній землі.

Нині сержант ЗСУ Володимир служить у 63-му батальйоні 110-ї Черкаської окремої механізованої бригади імені генерал-хорунжого Марка Безручка. Про війну не любить говорити, тим більше, скаржитися на щось і на когось. Рідним завжди говорить, що все добре. На запитання мами: «Синку, а ти де саме?» – відповідає часто жартами. Не в його стилі чимось засмучувати найрідніших, не в його стилі скаржитися на щось...

Володимир Семінько на Донеччині

– Іноді, коли буваю тут, у тилу, в період відпустки, чую провокативні запитання – про «любов» чи «нелюбов» до влади. Реальність чи нереальність перемогти ворога. Страшенно не люблю диваних експертів і прихованих провокаторів. М'яко кажучи, злять такі запитання. Особливо, коли хтось із тилу каже: «А кого захищати? Депутатів?» І т. д. Чесно кажучи, почувши подібне, стримую себе, щоб не «заїхати». Ми захищаємо свою землю, свій народ! І ніщо не зупинить нас. Думаю, за останні роки війни ми це довели. Коли у лютому-березні 2022-го мене запитували, що я робитиму, коли ворог захопить столицю, я казав, що, коли виживу, то піду в партизани. Але боротися буду до останнього кацапа на українській землі! – говорить Володимир.

У пам'яті – незабутня зустріч із ним за два місяці до повномасштабної війни. До неї спонукало фото з Інтернету, на якому військовослужбовець 58-ї окремої мотопіхотної бригади імені гетьмана Івана Виговського Володимир Семінько в окопі на одній із крайніх позицій у селищі Піски гладить двох цуценят. Знімок зроблений у квітні 2021-го, коли російські війська групувалися на кордоні з Україною. Всього у рейтингу – 13 світлин. Фронтowa світлина з російсько-української війни військового фотокореспондента Олександра Клименка потрапила в рейтинг найкращих знімків 2021 року за вер-

*Андрій Квітка із Горішніх Плавнів,
позивний «Гот», Сергій Козел
із села Гаврилівка Роменського району
і Володимир Семінко*

сією агентства Reuters. Коли світлина промайнула у стрічці новин, не одразу впізнала у ньому Володю. Та коли вчиталася, фото сподобалося ще більше. Це ж наш Володя Семінко! І навіть у такій ситуації він знаходить місце для любові. І хоч на фото не видно очі воїна, я впевнена, що він посміхається!

У грудні 2021-го Володимир два тижні провів у відпустці. Зустрілися. Він – співбесідник, з яким легко говорити, хоч і про складні речі. Та почали ж, звичайно, про оте фото.

Ми довгенько говорили про життя-буття, ніби давно знайомі

рвовесники. Він показував фотографії на телефоні і відео подій, які були до того, як потрапив у журналістський об'єктив. Агресор знищив укриття наших солдат. Володя показав, як було в окопах до і після обстрілу.

– Світало, і ми, звичайно ж, із «ніжними побажаннями» ворогу, виходили на свої позиції. Наша окопна сучечка недавно народила цуценят. Вони вже розплющили очі, але втекти не могли б. Вони – як діти, товклися всюди за нами. Думаю – загинули, бо мовчать. Але почули мій голос і вилізли із завалів. Я так зрадів! І попався в об'єктив! – згадував мій співбесідник.

Тоді, за два місяці до повномасштабної війни, ми говорили про те, чим може обернутися агресія росіян, якщо її не зупинити. Розказував, що окупанти постійно обстрілюють позиції, підтягують війська. Що все дуже складно.

Через кілька днів після нашої розмови Володимир повернувся на службу, де і зустрів повномасштабну війну. Його підрозділ саме перебував на ротачії на Сумщині, поблизу Конотопа. Увечері 23-го лютого він подзвонив мамі і дружині і сказав, що безмежно їх любить...

Володя не вважає, що робить щось особливе у своєму житті. Він – воїн! І цим усе сказано. Чи мріяв про таке життя? Ні! Мріяв працювати, заробляти і тишити свою родину. Бо вважає, що саме родина для кожної людини – дуже важлива. Та чи можуть українці сповна насолоджуватися життям, коли всюди чатує ворог?

Над цим юнак задумувався ще на початку бойових дій на Сході України. До того часу закінчив загальноосвітню школу в Липовому, відслужив строкову службу. Працював різноробочим на одному будівництві у столиці. Якраз тоді й відбувалася Революція Гідності, яка формувала його громадянську свідомість. Отож, у лютому 2015-го, у свої повні 22 роки, він добровольцем пішов на війну, бо саме там бачив себе і своє місце у світі.

– Відносно мирне життя і життя у зоні бойових дій – надто різне. Одна справа – побачити подію у випуску новин, зовсім інша – відчувати наяву, і ситуацію на позиціях, і як страждає мирне населення, – розповідає Володя. – Зовсім іншими, ніж у мирному житті, стають і військові. Незалежно від

*Брати Володимир і Руслан
Семіньки*

звань, усі – одна сім'я. Бліндаж, окоп – це наш дім. Ми бережемо один одного, ми цінуємо один одного, радіємо один за одного, а коли що... не стримуємо сліз і емоцій... Найголовніше – це отой внутрішній дух кожного бійця. На жаль, у житті мирному якимось не так. Тут – заздрощі, злоба, хитрість... А в окопах – люди інші. Йй-Богу! Я вірю, що у мене – сильний янгол-охоронець. І настане неодмінно той день, заради якого ми сьогодні в окопах!

Людина й справді до всього звикає. Хоча як можна звикнути до війни? Та як тоді воювати, коли не звикнути? Наприклад, як розповідає Володя, важко було звикати до бронезилета та каски, аж доки не пересвідчувався кожен борець, що вони таки рятують. Особливо, коли

уламки ранять руки, ноги і відлітають від броні... У квітні 2016-го його тяжко поранило. Життя все ж врятувала броня. Володя під час обстрілу тілом прикрив товариша, який у той час виявився на місці обстрілу без бронезилета. Осколки зігнули метал його «броника», а от ноги залишилися незахищеними. Хлопець дістав тяжке поранення. Три місяці лікувався у госпіталі, були операції... Батькам довгенько нічого не казав, аж доки їх не повідомили про поранення сина із частини. Вчився ходити і жити з тим, що трапилось. Тяжке поранення не минуло безслідно.

Здавалося б, для нього війна вже закінчилася. На нього чекала кохана дівчина, з якою познайомився одразу після строкової служби. Чогось поїхав у Ромни і зустрів Віту, яка там навчалася. Сама дівчина з Лавіркового, села

Фото з окопу (автор Олександр Клименко, зі сторінки Reuters)

*Володимир Семінько з мамою та сином
біля меморіальної дошки*

Довідка

У м. Лебедин Сумської області 26 лютого 2024 року відкрили меморіальну дошку на честь трьох військових, які загинули у цей день два роки тому, захищаючи Лебединщину від російських окупантів. Це старший солдат **Павло Биченко** з Краснопілля, майстер-сержант Державної прикордонної служби, уродженець с. Капустинці Липоводолинської селищної ради **Олександр Смілян** і наш земляк, сержант Державної прикордонної служби **Руслан Євгенович Семінько**. Меморіальну дошку встановили на фасаді каплиці, при в'їзді в місто Лебедин з боку с. Бішків.

*З мамою
Тетяною Володимирівною*

чекає незавершена справа. І підписав контракт... Є такі, хто скаже – ради заробітку. Але заробляти можна було поїхати у Польщу чи Чехію. Словом, туди, де не стріляють, де не ходять під кулями, не місять грязь і не мерзнуть в окопах. Думаю, що там є реальність заробляти. Та виросте мій син, і, дай Боже, завершиться війна. Думаю, що він запитає мене, де я був у той час, і мені не соромно буде розказати, що я робив. Найбільше у житті хочеться, щоб усе це було не дарма! Скільки хлопців і дівчат загинуло за ці роки! Кожна втрата залишається у серці. Це – жахливо, і до цього не звикаємо, коли якогось дня втрачаємо когось із тих, з ким ми разом їли, спали, жартували... кого чекають удома... Ми всі сумуємо за родинами. Ми дуже любимо їх, тому й на війні...

Талалаївської громади. Обмінялися контактами. А потім стали зустрічатися. Дівчина сприйняла його вибір іти на війну, чекала. Переживала і підтримувала, доки лікувався після поранення. Отож їхнє одруження було очікуваним і радісним.

Молода пара мріяла про сина. Він, їхній Кирилко, народився у червні 2017-го. Було підґрунтя для тихого затишного життя. Віта працює директором СБК у Харковому, він трудився господарським робітником у школі. Є житло у селі. Він уже виконав обов'язок справжнього чоловіка – воював за Україну! Міг оформити й групу інвалідності після поранення. Але...

– Розумієте, я жив із постійним відчуттям, що щось не зробив, не виконав... Що мене

Мама Володимира, пані Тетяна, згадує вечір 23 лютого. З обома синами-військовими щодня хоч словом перекидалися, хоч повідомленням. Володя тоді був на ротатії поблизу Конотопа, Руслан – на Лебединському напрямку. Молодший син – прикордонник. Обидва сини подзвонили пізно увечері і просили берегти себе, і сказали, що дуже її люблять... Від тієї тривоги їй не спалося. Короткий сон перервав гул у небі ворожих літаків, а потім і дзвінок від Володі, що кацапи прорвали кордон і наступають.

... Понад тридцять років тому дівчина з Кубані Таня закохалася у хлопця з нашого українського села Липове Євгена Семінька. За часів їхньої молодості так траплялося часто. Як казали в селі: «Привіз зі служби дівчину». Зупинилися жити у його рідному Липовому. Роботу в селі з вищою технічною освітою знайти було нереально, отож не цуралася ніякої – працювала і в колгоспній їдальні, і в лікарні. Адже у складні 90-ті треба було якось виживати. У грудні 1993-го народився їхній первісток Володя, а якраз на Тетянин день, 25 січня 1998-го, – Русланчик. Такі рідні, такі різні за характером і водночас такі схожі за переконаннями її хлопці. Тому обидва і стали на захист Вітчизни ще до повномасштабного вторгнення росії.

Знаючи вже багато років Тетяну Володимирівну, важко їй здогадатися, що тридцять ро-

Володимир з дружиною Вітою та сином. Тато приїхав із фронту, щоб провести до 1 класу Кирила (1 вересня 2023)

ків тому вона говорила російською. Тоді ще ніхто б на це і не зважав, але, вирішивши жити в Україні, народивши тут дітей, вона швидко опанувала і мову, і звичаї.

– Як в одній сім'ї різними мовами говорити?! Мої сини народилися і виросли справжніми українцями, – з гордістю розповідає жінка. – І це – моє щастя! Спасибі Богу, що моя доля склалася тут, в Україні. Я – давно українка в душі. Коли десь почую російську, особливо тут, у Талалаївці, де живу тепер, не втримуюся, щоб не зробити зауваження. Я вірю, що Україна обов'язково переможе, вірю в її світле майбутнє! Інакше й бути не може! Надто дорого ціну платимо за це! У ті перші дні війни я не знала куди себе подіти. Не випускала з рук телефон, бо чекала дзвінків від синів. Так хотілося почути, що ворогів уже зупинили, що все буде добре, – вона не може згадувати без сліз. – Та ворожі колони вже були поруч. По телевізору почула, що поблизу Лебедина загинуло троє прикордонників. Душа відчула, що один із них – Руслан... Не помилилася. Його телефон ще не встиг розрядитися. Я зраділа, коли взяли трубку, але то був голос працівника моргу з Лебедина... Син загинув на третій день війни. Як не складно було, його тіло змогли забрати, перевезти і під звуки вибухів поховати у рідному селі.

Руслан Семінько посмертно нагороджений Орденом «За мужність» III ступеня. Не знайдеться слів, якими б можна описати материнський біль і розпач. Із ним вона й живе тепер та щодня їздить на могилу сина.

Того дня, коли хоронили загиблого брата Руслана, Володимир зі своїми побратимами боронили тяжкий Конопоський напрямок. Наші втрати були надто великими. Як згадує він, практично нічим було зупинити ворога. Небагатослівний щодо конкретних воєнних подій, він згадує один момент, коли ненависть до загарбників була настільки сильною, що зупинити могла хіба смерть. Вони, кілька побратимів, займали висоту, звідки було видно шлях, яким рухалася ворожа колона. Зупинити її було нереально. Якби колона продовжувала рух, вони вже не могли б відступити. І тоді лють в душі, якою вона була переповнена вщерть і через загибель брата, спрацьовує на його свідомість чи, може, підсвідомість. Володимир бере гранатомет і цілить ним прямо у перші машини колони. Вони вибухають одна за одною. Окупанти зупиняються і розвертають колону. Бо, мабуть, вирішили, що їх чекає серйозна оборона. А то були останні гранати захисників. Хлопці змогли вийти

Останнє фото, на якому у матері це два крила – так називала вона своїх синів-захисників

з оточення і дістатися до наших рубежів. Як це було? У деталях він обіцяє розказати після війни...

– Є питання, на які дуже хотітиметься отримати відповідь після війни. Не тепер, – неоднозначно говорить воїн. – Перш за все, треба перемогти! Треба обов'язково вижити! Син росте без мене, і я подумки часто прошу у нього пробачення... Згадую: мабуть, всі хлопчики граються у війну. І ми з братом гралися. Та коли я приїжджаю у відпустку, а мій Кирило грається у війну, мені так душа болить. Я на війні сьогодні, щоб мій син жив у вільному, мирному світі, щоб автомат мав тільки в дитинстві, тільки іграшковий... Треба раз і назавжди поставити крапку у стосунках із нашими божевільними сусідами! Отоді для мене закінчиться війна.

Весною 2022-го він звільняв Сумщину від загарбників. Потім були бої за Бахмут, Авдіївку... І тепер – на позиціях, що на Донеччині. Згідно із законом, втративши на війні брата, він міг би вже й не воювати. Спочатку на цьому наполягали і мама, і дружина. Врешті, мама зверталася до вищого командування з проханням перевести його в не бойову частину. Не відмовляли. Та зрозуміла, що він сам цього не зробить.

– Колись каже мені відверто: «Розумієш... мам... ну як я хлопців залишу? Як я воювати не буду, а вони будуть?! Я ще за смерть брата не помстився!» Я більше й не наполягаю. Дивлюся на його фотографії і порівнюю, як із романтика-майданівця мій хлопчик за ці роки виріс і став мужнім дорослим чоловіком – воїном! Я розумію, що він по-іншому вже не зможе жити. Дружина і син теж розуміють і дорожать тим часом, коли він буває вдома. Кирило у своєму свідомому житті знає тата тільки військового. І, коли для більшості дітей норма чекати тата з роботи, то для нього норма – чекати тата із війни. Любить його безмежно! Я щаслива тим, що мій син – чудовий батько і люблячий чоловік. Колись кажу малому (він уже перший клас закінчив), що треба вчити англійську добре, бо після Перемоги будемо подорожувати світом. А він так по-дорослому каже мені: «Навіщо мені той далекий світ? Ми з татом поїдемо у Карпати, бо мій тато казав, що більше ніде так гарно не буває, як в Україні!» – розповідає Тетяна Володимирівна.

Місцевий аграрій Володимир Лукаш ще на початку війни купив Володимиру автомобіль. За два роки від того автомобіля залишилася «рідна» тільки назва – скільки вже разів його, можна сказати, реанімували, а не ремонтували. А скільки життів врятовано саме завдяки тому, що є цей автомобіль! Боець із побратимами його вперто ремонтують і не міняють на якийсь інший, бо саме цей, здається, допомагає їм у найскрутніших ситуаціях. Іноді Володя жартує, що після Перемоги передасть цей автомобіль у музей історії війни, бо метал теж може говорити.

На питання, чим мріє зайнятися у мирний час, відповідає просто: перемогти, вижити і ЖИТИ тільки в Україні!

Олександра ГОСТРА

Не кожен священник може бути капеланом

Війна не лише калічить тіла, але і стає неймовірним випробуванням для людських душ. Що довше солдати воюють, то більше потребують духовної підтримки. І тут їм на допомогу приходять капелани. Нерідко саме військові священники допомагають зберегти бойовий дух. До початку війни на Донбасі в Україні дуже мало говорили про військових капеланів. Зараз вони воюють разом із військовими ЗСУ, але у духовній сфері.

Протоієрей Дмитро Нікітенко – один із перших капеланів України, настоятель Храму святителя Миколая Чудотворця у місті Ічня, благочинний Ічнянського району, а також – головний капелан Чернігівської єпархії Православної церкви України. Він їздив на передову з волонтерською допомогою ще з початку АТО, а потім мав ротації в Авдіївку, де був і військовим священником, і водієм швидкої. Зараз проходить військову службу у 5-му окремому полку зв'язку оперативного командування «Північ» та займається душпастирською опікою військових.

З 2021 року військоове капеланство є професією, яка офіційно існує в Україні. Військові капелани не долучаються до нарядів та урочистих маршів, але мають опанувати військово-культуру та служити при певному підрозділі. Головне завдання капелана – підтримувати дух військовослужбовців на війні і в тилу, бути поруч, вислухати, помолитись, мотивувати і надихнути на правильний шлях. Військовим потрібна людина, якій вони можуть довіряти та розповісти про свої переживання. Капелан – це не тільки священник. Військовий капелан є другом для воїна, тим, з ким можна поговорити не тільки про Бога, а й про все на світі: про родину, про улюблені фільми.

Отець Дмитро

Шлях до Бога тернистий

Шлях до священнослужителя у Дмитра Нікітенка – довгий та непротий. Маючи три вищі освіти: педагогічну, економічну та духовну, – він тривалий час працював за професією, доки одного разу не потрапив на зустріч із настоятелем саме української православної церкви.

«Господь призвав мене сам, я навіть не думав, що таке можливо, – згадає свій шлях до Бога капелан отець Дмитро. – Я на тому етапі життя був керівником виконкому партії «Народний союз нашої України» в Глухівському районі Сумської області. Пам'ятаю, до нас приїхав єпископ Київського патріархату, і спершу я не хотів іти на ту зустріч, бо з московськими попами не хотів мати жодної справи. Та коли дізнався, що це – Українська церква, і вона незалежна від москви, то я зацікавився. Поспілкувався з єпископом, вирішив учитися. Спочатку при Сумському єпархіальному управлінні, а через дєрез деякий час закінчив Рівненську духовну семінарію у 2018 році.

З часом мене рукоположили на диякона, потім на священника, і так я почав свою кар'єру у Глухові. Спершу, правда, було дуже важко. Люди називали нас розкольниками, ряженими, не хотіли миритися з тим, що ми – український патріархат. Я був як священник-місіонер, без церкви. Адже приміщення не давали свого, доводилося їздити до інших священників. Деякий час я правив службу в актовій залі лікарні, в населеному пункті Зноб-Новгородське під самою Брянщиною. Там жила родина лікарів, вони були дуже набожні і самі мене запросили до себе. Багато людей почали приходити на службу. Та коли Янукович став президентом, правити там заборонили.

А в 2013 році мені запропонували перейти на Чернігівщину – там якраз були вільні парафії. Владика Євстратій забрав мене до себе. Спершу служив трохи у Ніжині, в кафедральному Соборі всіх Святих, у отця Сергія Чечина. А вже з 2016 року мене перевели в Ічня».

Капеланська робота почалася задовго до закону

«Коли почалася війна росії проти України в 2014 році, наш благочинний отець Сергій почав їздити на фронт, возити допомогу хлопцям. Ми з батюшками їздили по всій Україні, збирали кошти, купували що треба хлопцям, і також їздили в зону бойових дій, – розповідає капелан. – Тоді закону про капеланство не було, і ми, капелани, були «на волонтерських засадах».

А вже в кінці серпня 2015 року я поїхав на першу свою ротацію на місьцяць. Тоді я офіційно був першим капеланом з Чернігівщини, який їхав саме на ротацію. Я потрапив у сектор «Б» до 53-ї окремої механізованої бригади 2-го механізованого батальйону, який дислокувався в місті Авдіївка. Там пробув місяць, виконував свою безпосередню роботу по душпастирській опіці, а також був водієм «швидкої». Людей не вистачало тоді, тож командир батальйону попросив, щоб я лишився ще і поїздив водієм на реанімобілі. Львівські волонтери саме привезли авто, а їздити на ньому не було кому, і я вирішив лишитися. Так замість одного місяця я пробув там чотири».

Після цього були недовготривалі поїздки на передову. А в 2017 році отець Дмитро поїхав на свою другу ротацію до 44-ї окремої артилерійської бригади на Луганщині. Після повернення з цієї ротації його призначили головним капеланом Чернігівської єпархії.

Капелан: і священник, і психолог, і наставник

Більшість військових, які служать на передовій, є християнами, які у мирний час ходили до церкви, відвідували богослужіння, вінчались, хрестили дітей. Тому зараз, у час війни, потреба у духовному слові для них є також важлива. Військовослужбовці потребують сповіді, молитви, хочуть висловити свої болі, емоції, враження, все, що наболіло, отримати пораду від капеланів.

«Капелани дуже затребувані на фронті, бо на полі бою немає церкви. Проте не кожен священник може бути капеланом, бо то – зовсім інша специфіка роботи. Священник прийшов на парафію, облачився, підготувався до служби, відслужив службу, виголосив проповідь – і все. А там як таких богослужінь великих ми не вчиняємо. В основному, це – молебні або заупокійна. Когось похрестиш, когось причастиш, а в основному – живе спілкування з бійцями, – продовжує розповідь капелан. – Наша місія – душпастирство й опіка військовослужбовців, а також їхніх родин. Дуже важливо вислухати військових. Інколи вони не так хочуть поради, як виговоритись. І від того їм стає легше. У священнику бійці знаходять розраду і підтримку».

Душпастирська опіка військових

Отець розповідає, що є випадки, коли розмови військових із капеланами стосуються їхнього подальшого перебування на службі: як далі жити, адже побачили багато болю і трагедій, яким буде їхнє майбутнє. У такі моменти, як зазначає капелан, важливо пояснити, що війна – це щось тимчасове, період, який вони мають гідно пройти, що не можна падати духом, треба пам'ятати, що дома чекають батько, мати, дружина, дівчина, заради яких варто жити.

«Є люди, які кажуть, що вони не вірять в Бога або вірять в якогось іншого Бога, є такі люди. Але капелан допомагає однаково всім: і тим, хто вірить, і тим, хто не вірить. Бо Бог однаково любить і того, хто вірить, і того, хто ні, як сонце світить як для хороших, так і як для поганих, – говорить капелан. – І капелан повинен служити і тим, і тим».

Іноді важко підбирати слова

«Коли ти – священник у церкві, то до тебе приходять переважно ті, хто вже шукає Бога, хто хоче бути з ним. А капелан сам іде до людей, а люди бувають різні. Слід розуміти, що наші захисники – це звичайні люди, з різними характерами, особливостями, зі своїми недоліками. Але так само

На ротації в Авдіївці

слід пам'ятати, що ця недосконала людина зголосилася піти і захищати конкретно вас. Вона витрачає своє здоров'я, свій час на те, щоб захищати незнайому людину. Це сильний вчинок, і це багато говорить про цю людину.

Так, не завжди бійці запитують про Бога, але Бог завжди є посеред нас. І разом із капеланом він слухає військового. Особливо це відчувається у критичні моменти, коли до Бога звертаються навіть атеїсти, – продовжує капелан. – Інколи важко підібрати слова. Та часом вони і не потрібні. Часом достатньо просто помовчати, і цього буває більш ніж достатньо, щоб людина відчула спокій.

Для мене важко спілкуватися з людьми, які бачили смерть. Коли хлопці хочуть, щоб я їм щось порадив. А слова важко підібрати, які можуть їх розрадити, особливо людині, яка мало обізнана в релігійному плані, але потрібно їх знайти. Намагаюсь розповісти, що є життя вічне, і воно головніше. Тут життя тимчасове, і врешті-решт ми залишимо цей світ і перейдемо туди. Тому треба більше зважати і думати про те, щоб врятувати свою душу. Адже той, хто загубить тіло своє, але врятує душу свою, врешті-решт отримає

спасіння, і душа його буде безсмертна. Хто перейматиметься за тіло, а забуває про душу, втратить і тіло, і душу свою. Момент смерті завжди людину буде лякати. Але я пояснюю і проповідую, що смерть – це частина нашого життя. Я завжди говорю хлопцям, що потрібно пам'ятати і піклуватися про свою душу, бо земне життя – тимчасове».

Вбивати на війні не є гріхом

«Звертаються з тими самими питаннями, що й інші люди. Плюс додаються якісь особливості ведення бойових дій. Можуть бути побутові проблеми, організаційного характеру. Приходять хтось як до друга, хтось – як до батька. Є такі воїни, що звертаються у складну хвилину. Буває, людина втратила друга, тяжко на душі. Він бачив цю смерть і не зміг ні на що вплинути. І мучить себе через це, – розповідає капелан. – Я не можу зараз процитувати, що саме я говорю. Але важливо вселити надію».

На війні люди порушують одну з найперших Заповідей Божих: «Не вбий». І саме це питання цікавить військових найбільше.

«Для тих, хто приходить на війну, особливо хто ще не знищував ворога і не брав участі в боях, дуже важливе питання гріховності убивства ворога, – говорить отець Дмитро. – І багато хто переживає за це. Був один випадок, коли звернувся до мене хлопець, кулеметник, який воював раніше у 72-й бригаді. Він не міг спати, підходив і говорив мені: «Отче, я не можу заснути. Я їх настріляв тисячі, і все це мені мерещиться, як тільки заплющую очі».

Психологічний стан у нього був жахливий. Пам'ятаю, довго з ним спілкувався, розказав, що це все сниться, бо він сам себе накручує. Адже вбивство ворога – це захист рідних, Батьківщини. Бо якщо ми їх не знищимо, вони знищать тебе, твою сім'ю, твою країну. Тобто ця смерть ворога є на благо. Колись цар Давид, будучи маленьким пастушком, знищив Голіафа і тим самим врятував свій народ. Так і це вбивство, але вбивство на благо. Адже одне діло – йти вбивати безневинних людей, і зовсім інша справа – взяти зброю і захищати свій народ. Нищити тих, хто йде тебе вбивати. Адже недаремно є афоризм: «Хто на нас з мечем піде, від меча й загине».

Бійців треба вміти слухати

У зону бойових дій отець Дмитро здебільшого їздив ще до повномасштабної війни, в часи АТО та ООС, і це не регламентувалось жодними законодавчими актами чи дозволами. Зараз його діяльність більше спрямована на роботу з військовими.

«Робота священника, військового капелана у час війни – більше слухати. Не можна людині дати доброї поради, коли її не вислухаєш. В одних є страхи, в інших – побоювання, але у молитві приходять розрада і надія, що з нами Бог і все буде добре, – каже капелан. – Бійці нелегко йдуть на довірливі бесіди. Треба бути з ними простою людиною. Приходять до них як до побратимів і друзів. З повагою, не з настановами. Бачиш, що він не хоче про щось спілкуватись, – не потрібно. Моє завдання – не вивести бійця з рівноваги, а навпаки – привести його до морального ладу, щоб він духовно мав силу. І ця духовна сила дасть йому фізичну силу».

Війна триває вже 10 років, і люди втрачають силу. І саме цей стан, на жаль, дуже впливає на військових.

«Наразі йде виснаження людей, – говорить капелан. – Особливо тих, хто на війні з перших днів – з 2014 року. Можна назвати це професійним вигоранням. Однотонність щодня, і людина не бачить ні початку, ні кінця. Не має змоги бачити сім'ю, рідних, близьких. Не має змоги бачити, як ростуть діти. І це важко, відчай дуже часто накриває. І тому бувають випадки СЗЧ (самовільного залишення частини, – Авт.), бувають самогубства. Ця статистика є, і від неї нікуди не дінешся. Дуже часто сімейні обставини відіграють свою роль і мають безпосередній вплив на стан бійців. У мене був випадок в Авдіївці в 2015 році: помітив, як один хлопчина постійно сидів і куриє. Я декілька разів підходив до нього, намагався завести розмову, але він не йшов на контакт. Та я на наступний день вирішив спробувати ще раз.

Я пам'ятаю, підійшов, сів біля нього. Він куриє саме. Я підійшов і кажу: «Дай закурити». Хлопчина так глянув на мене, підсміхнувся і каже: «Вам же не можна, ви ж батюшка». На що я відповів: «З тобою можна». Закурили, поспілкувалися, і в результаті виявилось, що його кинула дружина. Ми місяців

півтора з ним спілкувалися, і коли я його проводжав додому, у Костянтинівці біля поїзда він підійшов і каже: «Отче, а якби Ви тоді в мене не попросили цигарку і ми б не поговорили, я б уже ввечері застрелився». Отак цигарка врятувала життя бійцю. Я ще довго з ним потім спілкувався. Зрештою він одружився знову і мав нормальне життя».

Причастя на фронті

Отець Дмитро постійно на зв'язку з військовими. Навіть у телефонній розмові він вислухає і підтримає. Постійно молиться за їхнє життя і здоров'я. І не забуває помолитися за тих, хто пішов в інший світ.

«Буває, дзвонять і вдень, і вночі, я завжди відповідаю. Дзвонять з різних причин: хтось поговорити, хтось просить помолитися, – говорить отець Дмитро. – Мій знайомий, Сашко Соловей із Глухова, якось зателефонував мені. Зв'язок був дуже поганий, на тому кінці чутно було звуки вибухів. Він просив помолитися за них, бо йшов важкий бій».

У капеланів є помічники

У військовій службі капелана є виняток – душпастир не може отримувати та застосовувати зброю. Саме тому за капеланом закріплений військово-вослужбовець, який може захистити його в умовах небезпеки.

«Щоб стати капеланом, потрібно отримати мандат на здійснення капеланської діяльності в Збройних Силах України, або в прикордонних військах, або у Нацгвардії, або в поліції. Цим займається міністерство етнополітики. Тобто кожна церква, яка хоче бути представлена у ЗСУ, звертається до головного капелана Збройних Сил своєї конфесії, у нас – це Митрополит Іоан Черкаський і Чигиринський. І вже потім, після збору документів, призначають у військову частину – туди, де є потреба. Також капелану дають помічника. Адже капелани не є комбатантами і не мають права брати до рук зброю. А помічник є комбатантом, і він зі зброєю охороняє капелана під

Місце молебні в частині облаштував сам

час служби, або коли капелан спілкується з бійцями. Тому що капелани працюють по всій лінії фронту, насамперед на передових позиціях. І вони, безумовно, є ціллю для ворога. Без помічника я не маю права виїхати в зону бойових дій», – говорить отець Дмитро.

Капеланів не вистачає

Російська церква заборонена в Збройних силах України і всіх інших силових структурах. Їх священники не мають права брати участь в душпастирській опіці, бо вони підпорядковані росії – країні-агресору.

Коли військові йдуть на службу, то в анкеті вказують свою релігійну приналежність: православні, католики, протестанти, мусульмани чи інші релігії. І в ЗСУ робиться загальна статистична довідка. Так ми маємо відсоткове співвідношення. Потім капелани орієнтуються на цей відсоток. Сьогодні Православна церква України займає найбільший відсоток. На другому – греко-католики.

«На жаль, ми не можемо закрити всі вакансії капеланів. Адже вакансій багато, – говорить святий отець. – Не кожен священник може стати капеланом. Хтось звик до своєї парафії, до прихожан, до дому. А, ставши капеланом, треба все залишити, вдягти однострій і бути з бійцями. Спати в бліндажі, бути з ними в окопі. Хлопців з позицій же не можна знімати, то ми їдемо до них, де б вони не були. Цього року ми були на Харківщині, а саме на Куп'янському напрямку, на передових позиціях. Бачили, як ворожий літак залітає, кидає бомбу і розвертається – це страшно.

Цьогоріч ми з помічником уже двічі їздили у відрядження до бригад нашого ОК «Північ» – це Харківський і Сумський напрямки. Там виконували завдання по душпастирській опіці військовослужбовців, спілкувалися з ними, молебні читали за полеглих хлопців. Також відвезли трохи гуманітарної допомоги: маскувальні сітки возили, все, що волонтери і прості люди передавали, – все відвезли. Це – звичайна справа, ми ніколи не їдемо з порожніми руками. Велика подяка старостатам нашої Ічнянської територіальної громади, Парафіївської територіальної громади та керівникам підприємств, які постійно допомагають».

Друзів на війні втрачати важко

«Я багато друзів втратив на цій війні, і, на жаль, продовжую втрачати. І це дуже нелегко, як нелегко хоронити наших воїнів. Та з часом я змирився і просто роблю те, що маю робити і молюсь за своїх вже полеглих знайомих, – з сумом і сльозами на очах говорить отець Дмитро. – Вперше важкий біль втрати відчув у 2015 році – тоді загинули одразу двоє друзів, двоє капітанів на позивні «Гектор» та «Артист». Для мене це був найважчий момент. Хлопці поїхали з Авдіївки в Костянтинівку забрати посылки з дому. «Гектор» тільки приїхав з відпустки, в нього одружився син. Пам'ятаю, привіз нам 12-літрове відро «олів'є», і ми його декілька днів їли. По дорозі на пошту вони вирішили заїхати, перевірити позиції, і їх підстерegli кацапи. І за допомогою радіокерованої міни підірвали. Володя Труш на позивний «Артист» загинув на місці. Він був мовознавцем, викладачем Львівської політехніки. Віталій Кравченко на позивний «Гектор», родом із Сумщини, отримав тяжкі поранення, і після довгих спроб реанімації також помер...

Захисники України

Я той день запам'ятав на все життя похвилинно. Кожного дня на 8.00 в мене була ранкова служба. Після її завершення ми з «Гектором» та «Артистом» завжди пили каву, а в 10.00 я забирав хворих і поранених і віз їх на медроту в Очеретине. Там чекав, кого можна було, – забирав назад на Авдіївку. Після знову повертався в Очеретине – забирати тих, кого возили в госпіталь.

Того дня також ранок почався зі служби і кави. І вже після обіду, коли я приїхав в Очеретине забирати наших після госпіталю, зателефонував наш медик, і сказав, щоб я негайно їхав, бо в нас двоє «трюхсотих». Коли я приїхав, «Артист» уже був мертвий, а «Гектора» ще живого повезли в госпіталь, та врятувати його не вдалося – була велика крововтрата.

Ми ж із лікарем забрали мертвого «Артиста». Пам'ятаю, їдемо, плачемо всю дорогу... Я їх ніколи не забуду і завжди молюсь за них.

Важко втрачати на війні товаришів, важко усвідомлювати те, що зранку ви пили каву, розмовляли про щось, а після обіду ти везеш тіло вбитого товариша. Важко хоронити молодих хлопців, важко говорити з батьками загиблих, бо немає тих слів, які втамують їх біль. Та з кожним днем звикаєш до всього. Розумієш, що ти маєш це зробити і маєш триматися, бо на тебе дивляться.

В Ічню намагаюсь їздити на всі похорони воїнів. На жаль, вже більше 50 людей загинули на війні».

Марія ПУЧИНЕЦЬ

Ветеран Сергій Довбиш: «Мрію розбудувати в Україні дієву інфраструктуру відновлення людей після війни»

Майор Сергій Довбиш служив українським миротворцем у Ліберії та ДР Конго. Захищав Україну в АТО і першу свою контузію отримав під Волновахою, біля Маріуполя. А коли розпочалася повномасштабна війна і полчища озвірілих російських загарбників віроломно вдерлися на Чернігівщину, руйнуючи все на своєму шляху, вбиваючи та жорстоко катуючи мирних мешканців, пан Сергій, не вагаючись, добровольцем пішов захищати рідну землю від кацапської наволочі.

Боронив Чернігів і Количівку, котру так і не змогли захопити вороги, одержав другу важку контузію. А коли окупанти втекли звідси, продовжував захищати Україну до травня 2023 року, поки не був звільнений за станом здоров'я. Після звільнення з лав ЗСУ почав працювати сапером.

Нині голова Федерації спорту ветеранів війни у Чернігівській області Сергій Довбиш допомагає родинам загиблих, сім'ям ветеранів і військових та людям з інвалідністю; а ще організовує резонансні всеукраїнські змагання для ветеранів. 17 липня Сергію Сергійовичу виповнюється 47 років.

– Пане Сергію, у Вас – статура професійного спортсмена.

– Так, я займався спортом у дитинстві. Взагалі, я – родом із Житомира. Матуся, Тетяна Луківна, трудилася продавцем. А тато, Сергій Васильович, працював різноробочим, будівельником (штукатуром), директором музичної школи – він творча людина. Нині батьки – на заслуженому відпочинку. Мамі – 69 років, а тату – 71. Змалечку хотів стати лікарем-стоматологом. Цікавився тваринами і

Під час служби бортовим авіаційним перекладачем в Африці, десь над горами ДР Конго

рослинами. Три роки ходив до музичної школи – на фортепіано. Займався спортом – гімнастикою (з семи років), плаванням, а ще – боротьбою самбо, дзюдо, рукопашним боєм, стендовою стрільбою, а також спортивним орієнтуванням на місцевості.

У 15-літньому віці познайомився зі школою юного десантника. Це – такий цікавий гурток для військово-патріотичного виховання. Я ходив туди із великим задоволенням. У Житомирі – 95 бригада ДШВ, то нас і готували для служби десантниками.

У 11 класі наш тренер зі школи юного десантника запитав: «Хто хоче стати офіцером?» Я одразу погодився, без вагань. Щиро сказав, що це – велика честь для мене! Закінчив Житомирський військовий інститут радіоелектроніки ППО у 1999-му. Служив вісім років у бригаді радіотехнічної розвідки в місті Броди, на Львівщині. У 2007-му був переведений у полк зв'язку в Житомир.

– Знаю, Ви служили миротворцем.

– Тричі побував у миротворчих місіях ООН: двічі – в Ліберії, а також – у Демократичній Республіці Конго. Бути миротворцем – це дуже почесно та відповідально. Ми виконували найважливіші, найризикованіші завдання. Це – демонстрація сили, порятунок та евакуація місцевих мешканців, медична допомога... Перевозили людей, боєприпаси, продукти, ліки, паливо... Літали і вдень, і вночі. Це – складні польоти на Мі-8 (транспортний вертоліт) та Мі-24 (бойовий вертоліт) у гірській місцевості. До того ж, наші гвинтокрили час від часу обстрілювали. А в Конго поруч із нашою миротворчою базою – діючий вулкан!

*Навчання танкової бригади з резервістами
(Гончарівське, 2018 р.)*

Ми, українські миротворці, отримували дійсно безцінний, унікальний бойовий досвід. Адже, відверто кажучи, тоді в Україні був повний занепад авіації. По суті, не з'являлося нічого нового ще з радянських часів. Та навіть пальне для польотів економилося! Тодішня влада буквально добивала ЗСУ

постійними скороченнями... А в миротворчих місіях ми багато літали, і нас, українців, дуже цінували за працелюбність та надійність. Я цим пишаюся!

Взагалі, у такий спосіб ООН допомагає державам Африки стримувати війни. І це – джева підтримка. Завдяки цьому врятовано тисячі людей. Тільки прикро, що ООН, м'яко кажучи, занадто нерішуче та боягузливо реагує на геноцид українського народу, який тут коїть шовіністична росія. За бажання ООН могла просто не допустити війни в 2014 році. Потрібно було неодмінно ввести війська в Україну – потужний миротворчий контингент. Та й триклята росія, терорист номер один у світі, мала нарешті реально відповісти за скоєне – ще тоді. Проте, на жаль, нічого не було зроблено. А така безкарність лише підстобує жорстокого та ненаситного агресора. І рф не заспокоїться, доки не зазнає розгромної поразки... Чому Україна одна повинна рятувати увесь світ від кривавого, маніакального кремля? Звісно, така нерішучість ООН підриває довіру до цієї організації.

– Ви служили в АТО.

– Так, звісно, у 2014 році – на Херсонському напрямку, і в 2017-му – в Маріуполі. Кожна ротация тривала по чотири місяці. Під Волновахою, біля

*У день визволення Чернігівщини
від окупації (село Количівка,
початок квітня 2022 р.)*

Маріуполя, отримав першу контузію. Маю медаль «За оборону Маріуполя». І ні про що не шкодую, адже я – офіцер, захищав рідну Україну від російських загарбників. Бо це тільки лицемірний путін може отак цинічно заявляти, що війну розпочала Україна. А хто ж тоді в 2014-му окупував Крим і зруйнував Донбас?!

День визволення Чернігівщини від окупації. Військові та мешканці – щасливі (село Количівка, початок квітня 2022 р.)

З 2017 року я служив у полку зв'язку в Чернігові, де був заступником командира батальйону зв'язку з озброєння. Моє військове звання – майор. А в 2019-му вийшов у відставку. Працював у Департаменті соціального захисту населення ОДА, потім трудився інженером у діагностичному центрі обласної лікарні. Також я перед війною займався волонтерством – допомагав родинам загиблих, ветеранам з інвалідністю.

– Хто Ваша дружина?

– Марія Крепостна. Кохана – родом із Чернігова. Працює лікарем в обласній лікарні, у відділенні інтенсивної терапії, в реанімації. За два дні до

початку повномасштабної війни я її попередив, що незабаром коїтиметься в Чернігові. Я ж – розвідник. Прискіпливо вивчав виступи «царя» путіна, його поведінку та жестикуляцію... Тому вже й не сумнівався, що буде велика біда, відчував це. І коли я розповів дружині, що буквально за кілька днів розпочнеться велика війна й орда русні посуне на Чернігів, то вона вирішила залишитися й далі трудитися тут, у місті. А донечку Златославу (зараз їй – десять років, а тоді було вісім) 22 лютого я відвіз до бабусі, на Куликівщину.

З першого дня війни дружина Марія працювала і мешкала в обласній лікарні. На її долю випали всі ті випробування, які пережили медики, котрі щодня відважно рятували наших поранених бійців і жителів. Хоча ситуація була надзвичайно важкою: вороги шалено обстрілювали лікарню, як і скрізь у Чернігові, там зникли світло та вода. Пацієнтам готували їжу, розпалюючи багаття. А треба ж було постійно, багато, інтенсивно робити складні операції. Тому всі лікарі, медсестри і санітарки, котрі самовіддано працювали в лікарні під час кацапського наступу на Чернігів і блокади міста, це – справжні герої. Дружину нагородили медаллю «За оборону Чернігова». Я нею пишаюся!

– Як Ви пережили перші дні великої війни?

Одразу після стрибка з парашутом. Це обов'язкова вимога для всього льотної складу

– 24 лютого, після того, як відвіз доньку до її бабусі, я приїхав до Чернігова. Бачив величезну чергу автомобілів, які тоді залишали місто. Заїхав до своєї дружини, вона попросила допомогти переносити хворих у підвал, у бомбосховище, то я допомагав.

*Оборонці Чернігова, які зустрілися після важких боїв
(територія заводу «ЧеЗаРа», квітень 2022 р.)*

Подзвонив Микола Шанський, голова громадської організації «Єдина родина України» (у нього загинув син Андрій на війні з рашистами) – сказав, що сформована 119 бригада тероборони, і бійців потрібно нагодувати. Тож я зателефонував воєнкому, запитав, чи є ТВН – термоси для їжі. Адже можна приготувати борщі та завезти в нашу бригаду. З'ясувалося, що термосів немає, і я з дружиною поїхав в «Епіцентр», щоб придбати термоси для їжі. Це було 25 лютого. Отож я звернувся до начальника охорони «Епіцентру», який уже був зачинений для покупців, і він дозволив придбати ці термоси.

Дружина Марія взялася мені допомогти. Однак тільки ми зайшли туди, як почався обстріл «Градами» й ми впали на підлогу. Втім, підвелися потім, підбігли та купили за власні гроші чотири термоси по сорок літрів і глечик,

щоб черпати їжу. А в дворах жіночки вже підготували борщі в трьохлітрових каструлях. І я півдня збирав ці борщі й потім приїхав до «Зеленого гаю», де перебувала наша бригада, віддав усе Ігорю Бизгану, заступнику командира з озброєння. Сказав, що готовий взяти до рук зброю та захищати Чернігів від ворогів – на будь-якій посаді, адже маю досвід. Він: «Іди у військкомат».

То я 26 лютого, зранку, вже стояв у черзі в військкоматі. Проте зброя для добровольців закінчилася. Тому мене відправили до Ніжина – по зброю й боєприпаси. Я поїхав, зайшов у Ніжині в ангар, а там – гора автоматів Калашникова. Тільки, щоб усе те запакувати, треба було змарнувати чимало часу. Я запитав: «Може, ще залишилися автомати в ящиках?» – «Авжеж, є дециця», – дозволили взяти. «А де боєприпаси?» – «Тут немає, це – в іншому ангарі, запитайте военкома». Зайшли до ніжинського военкома. Врешті-решт завантажили три «КамаЗи», ще знайшли пів «КамаЗа» гранат і постріли до гранатометів РПГ-7. Хлопці мені допомогли все як слід завантажити. І вже увечері, о 23-й годині, ми привезли зброю та боєприпаси до Чернігова – це збільшило обороноздатність 119 бригади.

*З начальником медичної служби
приїхали до волонтерського центру,
щоб отримати лікарські засоби
(кінець травня – початок червня 2022-го).*

Далі я заступив на чергування з оборони військкомату, був командиром роти охорони – внутрішньої та зовнішньої, виставив варту. Ми формували 21 окремий стрілецький батальйон із добровольців. І я став наразі заступником командира батальйону. Забезпечив підрозділ харчуванням, речовим майном, медикаментами, автомобільною технікою...

Офіцер із першої танкової попросив нас допомогти з обороною в Новоселівці. Туди ми відправили роту – сто бійців. Через день друга рота поїхала захищати Лукашівку. А третя рота відправилася боронити Количівку. Також залишки батальйону перебували на лижній базі. Тобто наші бійці були на чотирьох напрямках.

Я особисто відвіз гранатометні розрахунки в Количівку – 7 березня, а 8 березня – на блокпост «Стелла» (це – там, де написано «Чернігів»)... Вночі нас змінила 119 бригада, і ми, 20 бійців, пішли на посилення Количівки. Проте, вирушивши до Количівки, ми потрапили під мінометний обстріл, лежали годину на асфальті...

– **Це тоді Ви отримали другу контузію?**

– Так. Наче трохи затихло, і я підвівся перевірити, чи всі бійці полягали.

*Сергій Довбиш із дружиною Марією
(липень 2022-го)*

Раптом – гахнуло, і мене вибуховою хвилею відкинуло на узбіччя. Відчув запах гарячого свинцю...

Після лютого обстрілу ми вирушили на Количівку і зайняли оборону. Ліворуч там стояли бійці Національної гвардії, а праворуч розташувалися добровольці нашого 21-го окремого стрілецького батальйону. І ми там воювали, доки кляті кацапи не втекли. Двічі загарбники намагалися прорватися через Количівку, але наш підрозділ знищив усе, що заходило з боку Іванівки: танк, БМП, «Тигри» та іншу русню. Ворог Количівку не взяв!

Ротно-тактичні заняття з особовим складом

Причому у нас не було втрат убитими – зберегли бійців. Командир третьої роти Григорій Маханьков дуже добре організував оборону на початку. А далі він одержав важку контузію і в лікарні лежав, то я його замінив.

До речі, під час оборони Количівки не було можливості підвозу їжі. Отож місцевий мешканець Андрій Пікус дав автобус «Фольксваген» Т-5 для наших потреб. Дуже добре трудилися солдати-водії Дмитро Пуць і Сергій Сльозний. Вони щодня вивозили до Анисова від драмтеатру в Чернігові людей для евакуації. В Анисові водії брали продукти, медикаменти та речі першої необхідності й завозили до Чернігова. Ну, й, звісно, ми харчувалися, а частину їжі віддавали місцевим жителям у Количівці.

З нашого першого генератора цивільні люди заряджали свої мобільні телефони. Й паливо ми завозили. Тобто ми реально допомагали мешканцям Чернігова і Количівки. Адже Количівка була, по суті, відрізана. Спочатку їздили автомобільним мостом, а коли його розбомбили, – добиралися пішохідним. Тож наші водії вивезли в евакуацію понад півтисячі мешканців.

Збірна ветеранів війни Чернігівської області, які брали участь у національному відборі на Ігри Нескорених (Дюссельдорф, 2023).

Після відходу русні, наш батальйон переїхав на Ріпкинський напрямок, і ми пробули там до вересня, доки отримали наказ про відбуття в Бахмут. Але, оскільки були ще заміновані мости та дороги, одного офіцера залишили тут для охорони мінних полів і контрольно-пропускного режиму. Зосталася зведена рота наших бійців у трьох селах на чолі зі мною. Хоча я дуже хотів у Бахмут, адже маю належний бойовий досвід. Втім, комбат поставив задачу, і я лишився за старшого. А згодом, після Бахмута, наш підрозділ розташувався на околиці Городні. Там ми перебували до весни 2023 року. А в квітні мене звільнили за станом здоров'я – переніс на ногах важку, не-

безпечну хворобу, яка, на жаль, не дозволила далі виконувати обов'язки за призначенням. Наслідки перенесеної недуги турбують мене й досі.

– Однак, знаю, Ви не сидите, склавши руки.

– Не той характер. Займаюся волонтерством. З травня 2023-го одразу ж пішов працювати сапером і до сьогодні труджуся для розмінування рідного краю. Пішов туди, де мої досвід та знання знадобилися. Також я – голова Федерації спорту ветеранів війни. Створив спільноту ветеранів-спортсменів, які отримали поранення та ампутації. Її було ще в 2020-му засновано, а зараз все це розбудовується.

Разом із громадською організацією «Всеукраїнська спільнота України "Серцевір"» на чолі з Вікторією Калмиковою допомагаємо родинам загиблих, ветеранів та військовослужбовців і людям з інвалідністю внаслідок війни. Організуємо і змагання для ветеранів та беремо участь в інших змаганнях в Україні і за кордоном, зокрема в «Іграх Нескорених», «Іграх Воїнів» та «Іграх Героїв». Наші ветерани вже здобули багато медалей.

Взагалі ж, наша команда («Серцевір» і я) вже готується до повернення ветеранів після повномасштабної війни. Ми створюємо ветеранський простір для надання соціальної, психологічної і спортивної реабілітації фронтівиків.

– Вірите в нашу Перемогу?

– Безперечно. Я ще в 2022-му сказав, що ми вже перемогли, адже не пустили ворога до Чернігова. Це – велике досягнення, приклад незламності та віри в Перемогу. Тож наближаємо її. Мрію розбудувати в Україні дієву структуру відновлення людей після війни.

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

Втративши ногу, сержант Владислав Шатіло продовжує самовіддано захищати Україну

Вісімнадцятилітній Владислав Шатіло (позивний «Шатя») у 2014-му добровольцем пішов в АТО боронити Україну від російських загарбників. Служив у батальйоні «Чернігів», а згодом – у легендарному полку «Азов». Виконуючи бойове завдання, втратив ногу, підірвавшись на міні... Однак, коли кацапсько-фашистська орда 24 лютого 2022 року поперла на рідний Чернігів, справжній патріот, сержант Владислав Шатіло одразу, добровольцем став на захист Батьківщини і досі, третій рік, самовіддано служить, захищаючи Україну від окупантів.

Також Владислав – видатний український спортсмен, переможець найпрестижніших світових змагань! Три місяці тому кохана дружина Олена народила йому синочка Ореста. 28 липня добродію Владиславу виповнюється 28 років. Коли я запросив Героя на інтерв'ю, він скромно, по-військовому відповів: «Гаразд». І знизав плечима: «Але що про мене писати? Нічого особливого».

29 липня 2022 р., м. Брайтон, Велика Британія. Під час спортивних зборів перед змаганнями «Ігри Воїнів» (США)

– Пане Владиславе, розкажіть про своє дитинство.

– Народився в Чернігові. Матуся Ольга Юріївна працює в школі № 1 прибиральницею. А тато Ігор Сергійович трудився на будівництві, він уже помер. У дитинстві, надивившись популярних детективних серіалів, я мріяв стати крутим поліцейським, захищати хороших людей від бандитів. Залюбки займався різноманітним спортом: туризмом, греблюю, футболом, тайським боксом, скелелазінням у приміщеннях, вільною боротьбою та спортивними танцями...

Любив малювати – ходив у дитячу художню

школу. Ловив рибу – з татом, а потім, коли трохи підріс, – із друзями. Обожаю природу, активний відпочинок, тож із задоволенням ходив у туристичні походи в гори та в ліс. І море також полюбив, коли шестилітнім побачив чарівну красу, відпочиваючи з мамою. А ще займався в гуртку авіамоделюванням – мені було дуже цікаво!

Після школи закінчив Чернігівський професійний ліцей залізничного транспорту, за спеціальністю – маляр-штукатур.

– У 2014-му розпочалася українсько-російська війна, і Ви, навіть не вагаючись, пішли служити добровольцем.

Полігон полку «Азов». Зустріли друзів з Чернігова, котрі вже служили в «Азові» (вересень 2015 р.)

– Так, пішов. Мої хороші друзі взагалі воюють із 16 років! А приятель Олексій – вже третій рік у російському полоні. Суд «ДНР» виніс йому вирок – довічне ув'язнення, адже Олексій служив у полку «Азов»...

А я вступив до добровольчого батальйону «Чернігів», сформованого на базі МВС. І у вересні 2014 року мав свою першу ротацію – вирушив до станції Луганської, на Донбас. Уявляв, що все буде так, як у старих фільмах про війну, де немало романтики. Втім, реальність виявилася іншою... Це був наш блокпост на передньому краї – ми мешкали там. Постійно лазили ворожі ДРГ. Звісно, обстрілювали нас кацапи. Вдень це був контрольно-пропускний режим, однак після восьмої вечора, коли вже не чимчикували місцеві жителі, лунала така канонада: московити гатили з мінометів, кулеметів, гранатометів, ПТУРів... Одного разу кацапська ДРГ розстріляла наш автомобіль – тоді троє бойових побратимів загинули. Памятаю недолугу спробу русні прорватися через лісопосадку. Кілька годин тривала перестрілка, й окупанти, отримавши гарячої прочуханки, відступили.

Вдень, коли місцевих мешканців поруч не було, з'являлися і російські снайпери. Втім, особливою влучністю вони не відзначалися... Отож цілий рік ми там побули, а потім наш батальйон вивели з АТО. А ми з побратимами-однодумцями поміркували і перейшли служити до полку «Азов».

– Легендарний «Азов»!

– Ми багато чули про нього, то й вирішили боронити Україну в цьому підрозділі. Спочатку я там служив у піхоті, а далі – розвідником. Пам'ятаю, ми працювали, зокрема, в селах Гнутове, Павлопіль, Водяне... Розвідували «сіру зону» – яка була на той час і по три, й по чотири кілометри. Ну, а після успішної розвідки окопувалися, заводили туди піхоту й таким чином просуvalи лінію фронту на кілька кілометрів!

Березень 2019 року. Світлодарська дуга

У 2019-му у нас була вже повноцінна ротація полку на Світлодарську дугу. Дев'ять місяців полк «Азов» там тоді пробув. Підсилювали піхоту, займалися розвідкою. Відновили контроль над позицією Донбас-1. І робили

все це так, що проклятий ворог просто проґавив, навіть не помітив, що ми вже захопили. І проводили розмінування підходу до супротивника. Планували захопити там місцеву залізничну станцію.

Перше сходження на Говерлу разом з побратимами та дружиною. Вже на протезі (24 липня 2020 р.)

Під час одного з таких виходів наш сапер на позивний «Волина» знешкодив цілих два ящики кацапських мін – дістав усе це буквально на клаптику землі!.. То й подумали, що більше отих мін уже не буде. Почали рухатися на горбочок у бік станції. Першим ішов «Волина», а далі – я. І раптом я підірвався на міні ПМН-2... Почув такий глухий звук, неначе хтось гупнув по великому барабану. Впав, одразу зрозумів, що відбулося. Поглянув на свою ногу – висить шмаття... То і почав одразу накладати собі турнікет, який у мене висів на лівому плечі у підсумку. Наклав вище коліна, докручував. Підбіг командир, допоміг... А сапер ще за півметра від мого тулуба підлу ворожу

міну знайшов, потім – ще одну. Скоріше за все, там був ще цілий ящик! Я ж міг впасти туди, і мене б уже не було...

Мій командир «Метро» (з початком повномасштабного вторгнення він загинув при обороні Маріуполя, посмертно Герой України) викликав групу евакуації, мене відтягнули й забрали, і за годину вже доставили до військового шпиталю. Дуже професійно діяли побратими з полку «Азов», врятували мені життя! Там постійно проводилися спеціальні тренінги, заняття з тактики, теорії, медицини... Ми вчилися діяти миттєво, буквально автоматично, – реагували, навіть не замислюючись. І це мені допомогло! Я теж діяв на «автопілоті»... До речі, нам також фахово й цікаво розповідали про історію України – такі були оригінальні, унікальні, патріотичні лекції, зовсім не для «галочки». Тож ми там багато чого засвоїли про наших героїчних пращурів, здобували не лише досвід, а й знання. Це справді вмотивує. Тому у мене залишилися дуже позитивні враження від служби в полку «Азов»!

- Що було потім?

- Пам'ятаю, до військового шпиталю в містечку Часів Яр, куди я тоді потрапив, привезли лейтенанта, командира взводу снайперів. У нього такий

Перший стрибок з парашутом в тандемі з інструктором з висоти 4000 м. Разом з побратимом Євгеном «Томатом» (29 травня 2021 р.)

кolorитний позивний – «Хват». Йому відрізало по пів стопи на обох ногах – очевидно, кумулятивним зарядом. Зраділи, що ми вдвох, почали жартувати... Адже свого часу, в 2017-му, ми вже зустрічалися в цьому ж місці – тоді мій

*З дружиною Оленою у м. Батурин Чернігівської області
у День Державного Прапора України, 23 серпня 2021 р.*

Довідка

Почесне право підняти найбільший Державний Прапор України на Чернігово-Сіверській землі було надане учаснику АТО/ООС, старшому солдату добровольчого батальйону патрульної служби міліції особливого призначення «Чернігів» та окремого загону спеціального призначення «Азов» Владиславу Шатілу. Разом із Владиславом участь у церемонії взяла Мирослава Томилко – донька сержанта 13 окремого мотопіхотного батальйону Івана Томилка, загиблого під час Дебальцевської операції у січні 2015 року у м. Вуглегірську на Донеччині.

друг «Томат» мене кулею поранив у груди (то був нещасний випадок, але все обійшлося благополучно), а він лікувався тут від осколкових поранень... І от – ми знову разом! Може, й цього разу все минеться? Так збадьорилися та чудово поспілкувалися, від душі, полегшало обом. Потім я про нього не раз згадував, хотілося зустрітись. Але він загинув у Маріуполі.

Далі мені зробили операцію в Дніпрі. Там мені турботливо допомагала моя кохана дівчина Олена – відпросилася з навчання в Харківській академії культури і два тижні за мною старанно доглядала в реанімації. Олена вишла за мене заміж і народила синочка Ореста. Нині йому – три місяці.

І мій хороший бойовий побратим, найкращий друг Євген «Томат», теж допомагав. У нього немає нирки, селезінки та метра кишківника – поранили вороги в 2018-му у селі Водяне...

*Один з вишколів «Національного корпусу» в Чернігові
(13 лютого 2022 р.)*

Літаком «АН-26» мене евакуювали до Києва, в Інститут травматології та ортопедії. Проїшов протезування. Згодом – військовий шпиталь в Ірпені. Чудове реабілітаційне відділення, де я пробув близько двох місяців. Почав вчитися ходити... На вихідних навіть вдавалося їздити додому з милицями.

Пам'ятаю, коли з'явився вперше, сів спочатку за комп'ютер, щоби маму не так шокувати. Потім, коли вона все побачила, були сльози, але я сидів поруч і лагідно посміхався, заспокоював, що з цим можна жити. Це подіяло.

Я тоді звільнився з війська за станом здоров'я – інвалідність другої групи... Однак просто не можу сидіти склавши руки. Оскільки дуже люблю спорт, то почав тренуватися в спортзалі, долучився до цікавих ветеранських змагань. Я вступив до громадської організації «Національний корпус». Це – цивільна структура полку «Азов». Ми відстоюємо справедливість та боремося за наше довкілля, екологію, за загальнолюдські цінності, популяризуємо національні традиції, патріотизм. Підтримуємо, як тільки можемо, наших ветеранів полку «Азов», коли хтось потрапляє в біду. Проводимо мирні патріотичні акції, а також безкоштовні вишколи та тренінги для цивільного населення, зокрема з тактичної медицини, що дуже важливо.

2 квітня 2022 р., село Товстоліс. Зачистка довколишніх сіл

У 2020 році я потрапив до збірної України, до якої увійшли ветерани війни, котрі отримали поранення на фронті, але активно займаються спортом. Провели спортивні збори в Конча-Заспі, на Олімпійській базі. Проте в США ці престижні змагання тоді перенесли через коронавірус... Втім, ми успішно

їздили на всеукраїнські змагання до Києва, Черкас, Кривого Рогу, де займали призові місця.

- Ви відчували, що буде повномасштабна війна?

- Я знав про це. Розумів на сто відсотків, що велика війна відбудеться. Ми ж, військові ветерани, постійно спілкуємося між собою... Тому жодних сумнівів у мене не було. На жаль, це сталося, причому найгірший варіант – напівбожевільному «царю» путіну закортіло навіть завоювати Київ, Чернігів, Суми, Харків, Запоріжжя, Миколаїв, Херсон, Одесу...

У перший день війни зібрали побратимів із «Національного корпусу», ветеранів «Азову» та ЗСУ, ще цивільні прийшли. Першу ніч ми охороняли міськраду, бо була інформація, що може висадитися ворожий десант. Друг служив у Державній прикордонній службі України. Отож ми подзвонили прикордонникам, запропонували свої послуги. І вони одразу ж погодилися прийняти нас на службу.

- Тобто, попри інвалідність, Ви вдруге добровольцем пішли на війну.

- Так, звичайно, то була моя ініціатива. Мене потім мобілізували, та я щиро прагнув цього. А як же інакше? Вороги-людожери свавільно, зухвало топчуть мою рідну землю; жорстоко, по-садистському вбивають, гвалтують, катують та грабують українців; мов якісь ординці, полюють на людей і навіть малих діточок, примусово вивозять їх до росії...

Це – геноцид українського народу! Адже шовіністична росія зараз має всі ознаки фашистської держави. Тому, навіть втративши ногу, я продовжую службу в армії, захищаю Чернігів, Придесення та Україну від тотального руйнування та рабства, підлого нищення нашої державності та національної ідентичності. У нас просто немає іншого виходу: або ж ми все-таки здолаємо цю паскудну гідру, або Україна зникне з лиця землі як незалежна держава.

Під час кацапського наступу у 2022-му ми разом із побратимом «Рижиком» займалися аеророзвідкою на околицях Чернігова, в Новоселівці, Киїнці, Новому Білоусі, Деснянці (де тоді було велике скупчення ворожої техніки)... Корегували мінометний вогонь – з прикордонниками, вогонь танка – з Першою танковою Сіверською бригадою. Запускали з бойовими побратимами безпілотники. Допомогали й «Правому сектору». І я бачив, як дійсно героїчно воюють наші бійці! Під час масового обстрілу Киїнки, одного з наших побратимів (позивний «Школа») поранило. Йому видалили селезінку, однак

уже за кілька тижнів він повернувся у стрій і продовжував нести службу.

Коли кацапи з літаків здійснили перший жорстокий обстріл Чернігова, ми також допомагали постраждалим, витягували із завалів, надавали першу допомогу. Тоді «Бундес» із «Рижиком» (позивні моїх побратимів) відчайдушно кинулися в напіврозвалений задимлений під'їзд палаючого будинку на вулиці В'ячеслава Чорновола, аби врятувати мешканців, котрі перебували там під час авіаудару. І коли ненависні загарбники обстріляли мікрорайон «Градецького» касетними боеприпасами, ми буквально робили все можливе й неможливе, щоб підтримати постраждалих мешканців. Хтось загинув, а когось вдалося врятувати.

Коли московити дременули звідси, ми з Першою танковою Сіверською бригадою проводили зачистку сіл: Товстоліс, Малинівка, Стаси... Близько десяти кілометрів пройшов на протезі. А наступного дня їздив в автомобілі...

Відтоді продовжую служити на кордоні Чернігівщини, виконую бойові завдання. До речі, моя дружина увесь час тут, у Чернігові, нікуди не виїздила. І дружини моїх побратимів – також тут, постійно підтримують нас.

– Знаю, Ви досягли визначних спортивних успіхів.

*Світовий рекорд серед ветеранів війни.
15 жовтня 2023 р., м. Мадрид (Іспанія)*

– У 2022 році ми поїхали влітку на міжнародні змагання «Ігри Воїнів» до США. І я там здобув дві золоті медалі (жим штанги лежачи та веслування на тренажері – дистанція 4 хвилини) і «бронзу» (веслування, дистанція – одна хвилина).

А в Іспанії, в Мадриді, ми встановили світовий рекорд серед ветеранів війни. Адже вісім наших ветеранів протягнули чотири вантажівки загальною масою 36,6 тонни на дистанцію 20 метрів за 30 секунд.

Також у Греції, в місті Спарта, взяв участь у чемпіонаті світу з бігу із перешкодами. За три змагальні дні я подолав близько 50 кілометрів. Однак там – гірська, болотяна місцевість, численні водні перешкоди, силові перешкоди (перелізти через стіну, піднятися по канату, перенести мішок). Вся дистанція така! То я там зайняв друге місце. На першому – голландець, а на третьому – британець, відомі, титуловані, досвідчені спортсмени.

Ще був півмарафон у Бельгії, в Брюсселі. Отримав медаль за подолання дистанції.

– **І багато всеукраїнських змагань, в яких Ви, зазвичай, перемагаєте.**

– Так, – посміхається. – Якщо вже я їду на змагання, то, звісно, прагну перемогти.

– **Звісно, що головна Ваша мрія – про нашу Перемогу у великій війні з рашистами. Але маєте особисту мрію на післявоєнне життя?**

– Хочеться ще жити довго і щасливо з коханою дружиною та сином. І мрію започаткувати в Україні власну, дуже цікаву справу, а потім розвивати її. Вірю, що так і буде!

Друге місце на чемпіонаті світу з бігу із перешкодами, м. Спарта, Греція. 5 листопада 2023 р.

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

Від волонтера до бійця ГУР

Чернігівець Артем Ракітін на позивний «Ракета» до 24 лютого 2022 року працював в охоронній сфері, а з початком повномасштабного вторгнення став волонтером – вивозив людей з оточеного міста. Разом із командою однопідприємців він евакуював з Чернігова понад 25 000 жінок і дітей. Без «зелених коридорів», ризикуючи своїм життям, вони вивозили людей під обстрілами у безпечніші місця. Згодом Артем сам пішов служити до спецпідрозділу ГУР МО «Артан». Він брав участь у вже історичних операціях на мисі Тарханкут у Криму, на острові Зміїний, «вишках Бойка» у Чорному морі, а в жовтні 2023 року отримав важке поранення ока під час боїв на Куп'янському напрямку. Нині Артем Ракітін проходить реабілітацію і хоче повернутися до служби.

Повномасштабне вторгнення для багатьох чернігівців, як і для всіх українців, було, мов грім серед ясного неба. Люди прокинулися від вибухів і масово почали лишати місто. Буквально під вечір 24 лютого і в подальшому виїздити було дуже небезпечно. Особливо це відчувалося, коли росіяни окупували Ягідне. Та, попри відсутність «зеленого коридору» і постійні нагадування влади про те, що виїжджати з Чернігова небезпечно, люди все ж таки намагалися евакуюватися з міста, яке щоденно обстрілювали росіяни. Робити це містянам допомагали волонтери – одним із них був Артем Ракітін. Чоловік працював у сфері охорони. 24 лютого вивіз родину, а сам повернувся до Чернігова. Разом з однодумцями вони вивезли з міста до Київського залізничного вокзалу понад 25 тисяч людей.

*Артем Ракітін
(Зміїний, вишки Бойка)*

«З кожним днем ситуація ставала складнішою. Люди залишалися без зв'язку, води та світла. А я, як чернігівець, знав нашу область дуже добре. До того ж я маю певний досвід у сфері безпеки. Тому і вирішив допомагати, чим зможу. Спершу відвіз сім'ю у безпечне місце і повернувся в Чернігів, – згадує Артем Ракітін. – Яюсь одразу почало надходити багато дзвінків від знайомих із проханням вивезти їхні родини. І я почав вивозити друзів, потім

їхніх друзів, а тоді почали приєднуватися цивільні машини і їхати за мною. Спершу це були колони звичайних легкових авто. Люди просили, я своєю машиною вів їх відносно безпечними дорогами. Було, колона налічувала від 50 до 60 легкових машин. За декілька днів мені надходило стільки дзвінків з проханням допомогти у виїзді, що я фізично просто не встигав відповідати. І в мене було розуміння, що потрібно масштабуватися. На щастя, були друзі та знайомі, які почали допомагати. Наша команда налічувала до 25 людей. Бували дні, що колона евакуації складалася з 27 автобусів».

Вивіз не одну тисячу людей

«У нас не були суто автобуси з комфортними місцями. Ні! Це була різна техніка. Були машини з термобудками, які возять заморожені продукти. Ми просто пробивали в корпусі дірки, щоб люди могли дихати. Це були вантажні автомобілі, легкові, автобуси, – згадує Артем. – Все, що могли знайти, ми використовували під час евакуації. Дуже часто не було сидінь. Люди сідали на своїх сумках. Ми шукали транспорт по знайомих і друзях. Дзвонили перевізникам, просили в них автобуси. Прості люди, які виїхали з міста, віддавали свої транспортні засоби.

Я вдячний перевізнику Дімі Павленку. Ми допомогли евакуювати його сім'ю, а він повернувся і почав з нами займатися евакуацією. Він надав нам свій транспорт. Ми не просто вивозили людей з Чернігова і кидали десь. Ні. Ми вивозили їх до Києва, до залізничного вокзалу і садили в потяги. Бувало, дорога займала 8-10 годин, було і 16 годин. Коли доїздили до Києва, то тамтешня муніципальна варта допомагала. Вони супроводжували нашу колону до вокзалу».

Артем каже, що хоча дуже багато хто просив забрати від будинку, вони не їздили. Людей забирали лише на попередньо визначеній локації.

«Ми не їздили адресно, хоча багато хто просив, але змоги у нас не було такої. Були хлопці-айтішники з Європи, і вони відповідали в соціальних мережах людям. Все було налагоджено, як годинник, – продовжує Артем. – Місця збору кожного дня міняли і приховували. Ніколи не казали прямо,

Евакуація з Чернігова до Києва

де саме буде збір. Придумували, називали тими назвами, які знають лише місцеві. Адже в той час ворог все пеленгував. Тож ми постійно говорили людям вимикати телефони на час евакуації. Дякувати Богу і ЗСУ, і всім, хто причетний до захисту міста, в нас усе вийшло. Немає жодного пораненого чи вбитого під час такої масштабної евакуації».

Артем зі знайомими евакуював людей всі 40 днів, поки тривали бойові дії на Чернігівщині. І навіть коли росіяни зруйнували автомобільний міст через Десну, волонтери не зупинилися і продовжували вивозити людей іншими маршрутами, зокрема й човнами.

Паніка була, і це заважало

«Посадка до евакуаційних автобусів іноді була дуже страшна. Зрозуміло, що всі хотіли виїхати, але іноді доходило до абсурду. Люди били одне

одного, кричали, давили одне одного, намагаючись першими вскочити у автобус, – розповідає про події дворічної давнини Артем. – Люди по-різному реагували на ситуацію, яка відбувалася довкола, багато хто панікував, і з цим доводилося боротися. Адже паніка – це найгірше, що може бути саме в такій ситуації. Багато хто хотів виїхати з міста, особливо вже у березні, коли обстріли посилювалися.

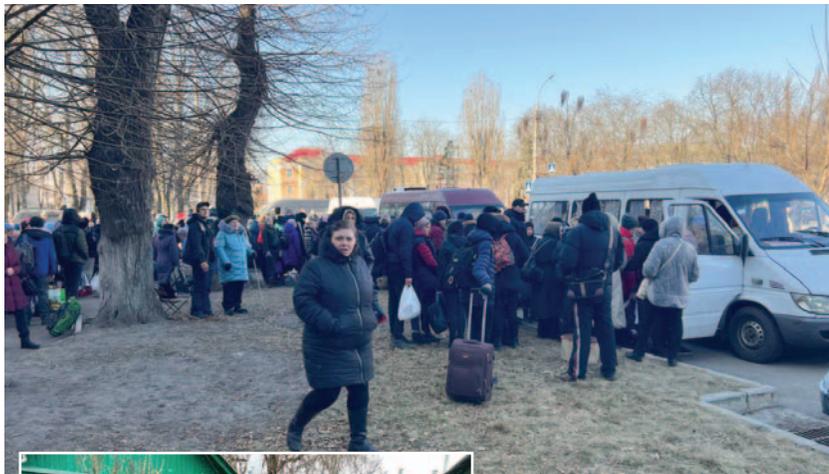
Був випадок, коли люди в паніці набилися в автобус, і ресори, не витримавши навантаження, лопнули. Або така ситуація: дівчина стояла з грудним немовлям на евакуацію. Під'їздять автобуси, люди починають бігти до них – і просто починають її з тією дитиною давити. Я переліз через автобус і почав розштовхувати натовп. Таких випадків було насправді багато, і потрібно було вчасно і правильно реагувати. Тоді дуже хотілося б, щоб усі мали витримку і поведилися гідно, не створювали натовпу і давали змогу жінкам та дітям першими зайняти місця, та так було не завжди. Чоловіків ми не брали принципово, винятки були: люди з інвалідністю або поранені».

Маршрути міняли постійно

Маршрути евакуації хлопці щоразу міняли, а перед тим, як їхати новою дорогою, проводили «дорозвідку».

«Ми їздили різними дорогами. Свої маршрути дуже ретельно готували, бо розуміли відповідальність лежить велика, – розповідає Артем. – Можна сказати, що 80 відсотків маршрутів, якими люди виїздили з міста, робили наші хлопці. Вони лазили по полях, підіймали дрони. Військові допомогли нам прокладати маршрути. Ми одними з перших пробіли так звану «дорогу життя». А коли росіяни пристрілялися і почали працювати по ній з Лукашівки, проклали маршрут ближче до них. І вони цю дорогу просто перестрілювали, а ми їздили у них під носом.

Був випадок, що за одну евакуацію нам вдалося вивезти близько 1200 людей. Ми тоді домовилися з одним перевізником, що ми вивеземо його транспортні засоби, а він нам дасть пару автобусів. І ми тоді вивозили транспорт, повністю забитий людьми. Це були великі автобуси "Ікаруси"».

Евакуація з Чернігова

В дорозі може трапитися різне. А коли ти евакуаційною колоною потрапляєш на лінію бойового зіткнення, то просто лишитися живим – це вже велике чудо.

«Пам'ятаю, як їхали через Количівку на Куликівку колоною автобусів. Тоді в Ягідному вже були кацапи. Я завжди їздив у голові колони і мав при собі зброю. Звичайно, ми на всіх транспортних засобах писали «Діти», але ж новини дивилися і бачили, що вони не

жаліють дітей. І от ми тільки переїхали міст, як почався танковий бій. Працює наш танк, працює ворожий танк. А нам потрібно було заїхати в Количівку і повернути в бік Куликівки. Тоді в нас була дуже велика колона, яка фак-

точно опинилася на лінії вогню. І я розумів, що колона дуже велика, ми не зможемо швидко повернутись, тому прийняв рішення їхати. Педаль газу в підлогу – і всі за мною. В нас були рації і було розуміння та домовленість, що всі повторюють за мною. Якщо я їду, всі їдуть, якщо я зупиняюсь і вибігаю з машини, то всі зупиняються і теж вибігають з автобусів і біжать у той бік, у який я. Тобто про все було домовлено, ми перед кожною поїздкою проводили міні-інструктаж для людей також. А нам тоді потрібно було проїхати десь півтора кілометра до повороту. І ми їдемо на шаленій швидкості, якраз було влучання в той магазин на розі кладовища в Количівці. Каміння летить, а ми їдемо. Тоді на адреналіні все швидко відбувалося, а зараз аналізую і думаю: як ми вижили? Ми просто їхали, всі тримали дистанцію, бо не можна їхати поруч, щоб якщо влучання в одних, інші могли об'їхати. І ми проскакуємо, якимось чудом всі цілі і неушкоджені. Я тоді прочитав молитву і подякував Богу. В мене в машині було, до речі, багато ікон. Дехто взагалі думав, що я – батюшка. Всі ікони дарували люди, яких ми вивозили. Ми робили тоді неймовірні речі».

Вивозили людей, привозили допомогу

Хлопці не лише евакуювали людей, а й забивали свої транспортні засоби допомогою і поверталися до міста.

«Ми ніколи не верталися порожніми з евакуації, – говорить Артем. – Завжди привозили різноманітну гуманітарну допомогу – як для цивільного населення, так і для військових. Ми завозили різну допомогу, бо на той час налагодили шалену просто логістику. Я тоді зрозумів, як і, власне, багато хто під час облоги Чернігова, що гроші – то лише папір, який мало що означає. І недаремно говорять: «не май сто кіп у полі, май друзів доволі».

Чернігів був щитом для столиці, і, на щастя, багато хто розумів це і допомагав. Ми багато чого завозили для військових, іноді привозили такі неймовірні речі, про які, на жаль, не можу сказати. Привозили також генератори і паливо. Ми купували в Києві бензин і солярку та везли в Чернігів, бо в нас це був дефіцит. А, наприклад, для моргу він дуже потрібний був.

Адже необхідно було підтримувати генератори для холодильних камер, щоб зберігати тіла вбитих. Це – страшно, але це – реальність, яка була в нас тоді і про яку не можна забувати ніколи».

Після волонтерства – в підрозділ ГУР

Після того, як кацапи покинули Чернігівщину, Артем ще продовжував волонтерити. Втілював у життя декілька соціально важливих проєктів, а потім вирішив стати на захист країни зі зброєю в руках.

«Десь на початку 2023 року мені від бойового побратима надійшла пропозиція вступити до підрозділу ГУР. Я ж такий: якщо воювати, то воювати, якщо волонтерити, значить волонтерити. Я – за масштабування. Якщо щось робити, треба віддатися цьому на 100 %. Я вирішив, що мій час настав. І я потрапив у цю велику родину. Спершу – навчання, це була осінь. Як зараз пам'ятаю: сирість, холод, слюта... Це дійсно дуже складно, але якщо хочеш вижити і побороити ворога – треба вчитися. І з кожним днем ти ростеш. Читаєш книжки, слухаєш інструкторів і стаєш професіоналом. Можеш прийняти рішення миттєво. Коли живеш у колективі, ти живеш своїм побратимами. Це – вже не лише твоє життя, це – одна велика сім'я.

Я прийшов у групу, і командиром у мене був молодий хлопець, який з 18 років – в «Азові», на позивний «ПМ». Дуже розумний і толковий. І я став його заступником у нашому новому підрозділі Головного управління розвідки. Він – «двіжовий», ми – «двіжові». І в нас почалися задачі.

Була ціла гонка серед взводів, хто піде на задачу, бо йти хотіли всі. Знаєте, як ото в знаменитому кіно: «Хто на Крим? – Ми на Крим! Хто в тил? – Ми в тил!»

Коли в тебе є теорія – то круто, а коли в тебе є ще й практика, то ти взагалі кращий із кращих. Я захоплювався військовим журналістом на позивний «Рекрут». Він довів, що людина може навчитися. І нам потрібно зараз не нити, що втомилися від війни, а вчитися. Кожен чоловік, який боронить країну і хоче вижити, має вкладати в себе, має вчитися. Війна – це страшно, психологічно страшно, багато розбитих життів і сімей. Вона не пробачає

помилку. Війна – це авантюра, як рулетка. Ніхто не народжений для війни, але так сталося, що ця війна припала нам, і ми не маємо права її програти. Ми не можемо програти свою країну і свободу. Ми не маємо права залишити цю війну нашим дітям. Я не хочу, щоб мій син воював».

Поранення отримав на Куп'янському напрямку

«Це було наприкінці жовтня 2023 року. Я відсвяткував свій 30-тий день народження. Не гучно, просто мені захотілося зібрати всіх своїх друзів та рідних. І вже наступного дня зібрався й поїхав на завдання – на Куп'янський напрямок, – згадує Артем Ракітін. – Це – піхотна операція, ми були там суміжним підрозділом. Проти нас діяли російський спецназ і «Шторм Z». В своїй групі я був командиром. Розставив хлопців на позиції. Почув шум техніки. Проходить хвилини дві – і вони починають нас штурмувати. Бій був ближнім, я бачив обличчя кожного, проти кого працював. І їхній штурм закривав танчик. Штурмували дуже грамотно. Ми прийняли бій. Вони хотіли зайти на нашу посадку і нас штурмувати. Тобто вони безпосередньо хотіли вирівняти лінію, і ми їм не дали це зробити. Та сам бій був дуже важким і тривав більше години точно.

Виїхала їхня БМП, я хапаюся за трубу – і не можу вистрілити з окопу, бо просто спаву себе заживо. Адже хлопці зарилися десь до двох метрів в землю. Тоді схватив «Бульдога» (револьвер-

Після поранення – евакуація

ний ручний гранатомет, – Авт.) і почав працювати по БМП. Накидав так кучно. І тут мій побратим на позивний «Гера» з «Матадора» підбив ворожу БМП. Я відпрацював з «Бульдога», а це – дистанція 35-40 метрів. І у мене вже не було часу, щоб перезарядити, хоча на це потрібно до 10 секунд. А в мене ж там ВОГи були, на спостережному пункті підготовлені, розкладені. І я дістав одразу автомат, тому що не було часу. Один магазин відпрацював, перезарядив другий – і тут приліт з танка. І все, за якусь мить перед очима картинками пролетіло життя, а потім я побачив своє тіло. Знаєте, іноді кажуть, що немає життя після смерті, то це, мабуть, не так. Я впав не на спину, а просто обличчям упав униз, уперся в землю. І в мене було таке хрипіння нелюдське. Я реально побачив своє тіло. І я зверху спостерігаю за цією картиною, як я там хриплю. І ці картинки, де сім'я, школа, дитячий садочок, весілля, дні народження, якісь там близькі, батьки... Я це дійсно бачив і ще думав: «Невже це все?» Стан такий, що ти поринаєш у себе, і тобі стає так легко... Я не можу це пояснити. Можливо, на якомусь психосоматичному рівні, але все це було. Дивився на своє тіло наче зверху і питав у Бога, у Покрови: «Чого так рано, я ж ще нічого не встиг зробити?». А потім почав просто благати, щоб це був не кінець, що мені треба жити – і отямився.

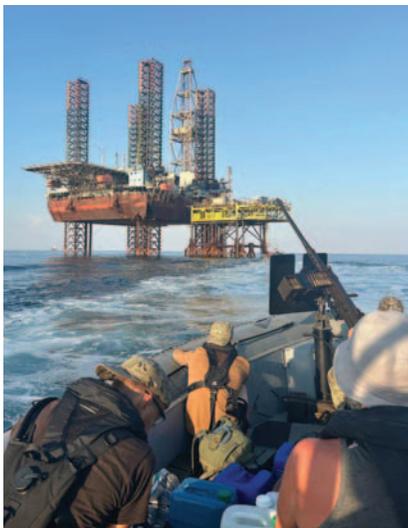
Не знаю, скільки часу я був непритомним. Тривав серйозний бій, він тривав ще дуже довго. Хлопці підбігли до мене, підхопили і відтягли. Спершу через набряк і через те, що око залило, я думав, що повністю втратив зір, бо нічого не бачив. Аптечки під рукою не було, бо її просто зірвало від вибуху. Хлопці продовжували вести бій, то я просто сильно затиснув рану рукою, бо була серйозна крововтрата. Потім уже хлопці мені наклали пов'язку. Бій усе тривав, я то непритомнів, то отямлювався – думаю, через велику крововтрату.

І коли бій затих, ми трохи відкотилися назад, а ворог подумав, що ми пішли. Росіяни відправили на дорозвідку свого, він тягнув гранати. Наш хлопець застрелив його з СП-шки і забрав у нього рацію. Таким чином ми чули їхні плани. І досить скоро по рації почули: «Йдемо на штурм». Нас ті гранати врятували, бо ми почали закидати ними кацапів і влучили якраз у скупчення ворога. Потім по рації чули, як вони передавали своїм, що в них "трьохсоті".

Ввечері пізно ми евакуювалися. Спершу був Харківський госпіталь. Там одразу мені лікар хотів видалити око, але я не дозволив цього зробити. Потім у Києві лікувався, декілька операцій було. Око мені зберегли, але я на нього не бачу».

Операції в тилу ворога важливі

Артем Ракітін брав участь у багатьох складних операціях, зокрема легендарних операціях ГУР, які вже вписані в Українську історію, про які пишуть у підручниках: «вишки Бойка», мис Тарханкут, острів Зміїний.

Зміїний, вишки Бойка

«У глибокий тил заходили, але я не можу розповісти про це. Задача розподілялася поетапно: Зміїний, вишки, півострів, – говорить Артем. – До операції на Чорному морі, на півострові, ми готувалися півтора місяці: починаючи з плавання і до пропрацювання психологічних тем з особовим складом – хто готовий, хто не готовий. Це дуже важлива тема, тому що кожна

операція в ГУР – це, по суті, дорога в один кінець. І ти маєш це психологічно розуміти, ти повинен прийняти це, усвідомити, щоб виконувати поставлені завдання. Ми пропрацьовували різноманітні плани і сценарії розвитку подій. Розробляли логістику, бо це ж до 300 кілометрів по воді йти. Я в одному з екіпажів був старшим. Коли ми були на морі, у небо піднялася ворожа СУшка і почала гарматою 30 мм по нас працювати. Ми почали маневрувати, й на одному з маневрів наш побратим випав за борт. І ми не могли зупинитися, заглушити мотор, тому що в небі працював по нас літак. Слава Богу, що він не влучив. І я тоді почав АТшками – «трубами» – бити по цьому літаку. Вони подумали, що по них працює ПЗРК. І на той час нас це рятувало. Вони покрутились, відійшли, потім знову. Вони просто висоту взяли більшу, і звідти працювали. А у них же так: більшу висоту береш – менша картинка. «Конана» ми потім забрали, він у воді декілька годин пробув.

Я був на двох таких виходах, всього їх було п'ять. Потім я отримав серйозну контузію, хлопці займалися операцією далі, а я поїхав на ротачію на острів Зміїний».

Ворога треба поважати

Артем говорить, що росіяни, як не крути, вміють воювати і мають чим. Військовий впевнений, що будь-якого ворога треба поважати й працювати проти нього лише з холодною головою.

«Я взагалі не люблю, коли на російських військових кажуть “чмобіки”. Насправді, це – круті бійці, навчені воювати, і супротивників недооцінювати ніколи не можна, – говорить Артем Ракітін. – Вони дуже добре підготовлені, і до ворога завжди треба з повагою ставитися, щоб не зазнавати величезних втрат. Я це відчув у тилу ворога. Спецпризначенці – це вмотивовані люди. Коли людина вмотивована, вона інакше ставиться до медицини, до вогневої підготовки, до всього, а коли вона не вмотивована – вона працює і служить абияк».

Війна сама не скінчиться

«Найбільше мене бісить питання: “А коли війна скінчиться?”. Я завжди питаю у таких людей: “А що ти для цього зробив, щоб вона швидше закінчувалась?” – говорить Артем. – Зараз, щоб скінчилася війна, треба набиратися хоробрості і ставати до лав ЗСУ, спецпідрозділу. Тому що цього наша країна потребує. Ми можемо втратити те, що сьогодні маємо найдорожчого, – це землі, свободи».

Також він порадив чоловікам, котрі досі ведуть доволі спокійне та комфортне тилове життя, змінити фокус та, замість відвідин розважальних закладів, пройти курс із надання домедичної допомоги.

«Знайдіть якусь мобілізаційну школу, яка проводить медицину, ходіть туди, – радить Артем. Не на кальян ходіть, не з дівчиною в кафе, а краще з дівчиною приходьте на медичні якісь курси. Щоб вам дали автомат у руки потримати, розказали про різну зброю. У мене навіть дитина вже в цьому розбирається».

Марія ПУЧИНЕЦЬ

Рота «Афганця» поламала плани ворога зайти в Чернігів із Количівки

Капітан Григорій Маханьков на позивний «Афганець» до повномасштабного вторгнення працював у Національному університеті «Чернігівський колегіум імені Т. Г. Шевченка» і мав свій ресторанний бізнес. Та 24 лютого він став на захист Чернігова у складі новоствореного 21-го окремого стрілецького батальйону. Під його командуванням третя рота тримала оборону біля Количівки.

24 лютого, як і кожен чернігівець, Григорій Маханьков прокинувся від звуків вибухів за вікном. Зрозумів: почалося. Того ж таки дня він поїхав до Києва, щоб забрати молодшу доньку-студентку додому. Дівчина не могла виїхати самостійно, бо вже транспорт не ходив, а навколо була суцільна паніка.

Григорій Маханьков

«Я приїхав на станцію метро «Лісова» по Іринку, набрав стільки людей, скільки влізло в машину, і поїхав на Чернігів, – згадує пан Григорій. – По дорозі бачив колони наших танків, БТРів, які рухалися у бік Чернігова. Приїхавши у місто, дітей та внука відправив до бабусі в Ічнянський район. Думав, що там буде безпечніше. Проте помилився. Відправив дітей у саме пекло. Дружина ж увесь час лишалася зі мною в Чернігові».

Те село, куди Григорій Маханьков відправив рідних, згодом також потрапило під окупацію. Під самими вікнами у них стояла російська техніка, майже кожна хата була прострілена ворожими кулями. Діти разом із маленьким онуком мешкали у холоді, але, на щастя, родина пережила цю окупацію.

До ТЦК пішов сам

Григорій Маханьков одразу вирішив, що піде захищати своє місто. Як колишній військовий, офіцер запасу, він не мав морального права відсиджуватися у такий складний для країни час.

«Я вважаю, що кожен чоловік повинен захищати свою Батьківщину, повинен захищати свою родину. Я в перший день для себе вирішив, що піду до військкомату. Там уже будуть формування і далі виконання бойових завдань, які поставлять командири, – говорить Григорій Маханьков. – Одягнувши свою стару форму і шапку-“афганку”, пішов до військкомату. До речі, саме за цю кепку мені дали позивний “Афганець”. На той час уже формувалася новий підрозділ – 21 окремий стрілецький батальйон, де абсолютно всі хлопці були добровольцями. Мені запропонували посаду командира третьої роти, яку потім прозвали “рота Афганця”. Це дуже відповідальна посада, особливо маючи в роті людей, не причетних до військової справи, які перший раз бачили зброю, але мали велике бажання захищати своє місто.

У моїй роті було близько 120 людей. Ми отримали зброю, і почалося основне: потрібно було з'ясувати, наскільки мій підрозділ готовий до виконання бойових завдань. Я побачив, що хлопці були таки налаштовані захистити свою державу і своє місто. Дуже вразила велика кількість добровольців, які бажали потрапити до війська за покликом серця, аби захищати свою землю. До моєї роти призивалися люди, різні як за характером, так і за професіями. У підрозділі були всі: від робітника до професора».

*З Олександром Зеленським
у Лукашівці*

У роті «Афганця» було понад сто осіб, але досвіду бракувало. Тому командир добровольчого підрозділу вирішив будь-що навчити своїх солдат користуватися зброєю.

«Ми почали формувати гранатометні розрахунки, я вишикував хлопців і спитав: «Хто хоч раз у житті стріляв із гранатомета?». Руку підняла одна людина – Саша Зеленський з Куликівки, який нещодавно, на жаль, загинув. Тому я вирішив, що мушу їх навчати. Хлопці повинні були хоч по одному пострілу зробити, щоб хоча б розуміти, як це робиться. Інакше для них це – смерть. І комбат наш, полковник Олександр Ткачук, просто молодець. Коли я сказав, що маю вивезти свій підрозділ, щоб хлопці зробили учбовий бойовий постріл, він допоміг зробити цей виїзд.

Повернувшись, ми отримали бойове завдання: розставити гранатометників на Масанах, бо там чекали прориву російських танків. Я поїхав із хлопцями розставити гранатометні розрахунки, і в цей час на Масанах збивають СУшку ворожу, яка падає в приватний сектор. І бачимо, як на парашутах приземлялися двоє пілотів. Я їхав із комбатом на той час, і ми поїхали шукати їх. Хлопці взяли Красноярцева, притягли до АТБ, і в цей момент я підбіг до нього, схопив його, підняв і кажу: «Подивись, сволото, що ти натворив!» Тоді я готовий був його просто вбити. У цей момент із підвалів цих приватних будинків вийшло чимало дітей з іграшками і подушками в руках, і всі плакали. Вони були перелякані від того вибуху, від літака, від тих пострілів...

Потім ми виставили гранатометні розрахунки з боку «Вени», з боку Новоселівки, де чекали прориву ворога. Тобто наш підрозділ встигав закрити всі напрямки навколо Чернігова».

До Іванівки не доїхали

Перший бойовий виїзд підрозділ «Афганця» мав здійснити в напрямку села Іванівка, однак, доїхавши автобусом до Количівки, хлопці зрозуміли, що далі пересуватися не можна, адже неподалік уже був російський танк.

«5 березня ми отримали команду вирушати в населений пункт Іванівка і зайняти околиці цього села. Двома автобусами з повним БК ми виїхали в

бік Іванівки. Та в населеному пункті Количівка на блокпосту нас зупинив нацгвардієць, за що йому велика подяка. Адже аби не він, нас би не було всіх того ж дня, – розповідає «Афганець». – Він вибіг на дорогу, ми зупинилися і запитали: «Що сталося? В нас задача виїхати до Іванівки і зайняти оборонні позиції?». На що той відповів: «Ви знаходитесь на прямому виході ворожого танка, а Іванівка вже три дні як зайнята орками». І швидко стрибає в окоп. В цей час я чую вихід з танка і розумію, що в мене під ногами пролітає снаряд. Він рикошетить об асфальт і влучає в стовп, який розлітається на очах. Тож я даю команду хлопцям терміново покинути автобуси, вибивати вікна і вистрибувати. Кажу, що у нас не більше семи секунд. Злагоджено спрацювали командири взводів: лейтенанти Віталій Андрущенко (позивний «Різак»), Юрій Запорожець (позивний «Живий»), Анатолій Птуха (позивний «Джордан»). І хлопці всі, дякувати Богові, вистригнули з автобусів і навіть забрали БК. Проте водій чогось розгубився, почав розвертати автобус, а в цей момент – пряме попадання. Тоді водій отримав поранення».

З бойовими побратимами

Після цього «Афганець» розвернув своїх хлопців і повернув на Чернігів. «Нам надійшов наказ стати на околицях Количівки, але по суті то було

голе поле. Там не було облаштовано жодного ВОПу (взводного опорного пункту, – **Авт.**), – говорить Григорій Маханьков. – Я дав зрозуміти, що людей на загибель не поведу, бо у відкритій місцевості – це вірна загибель для хлопців. І ми повернулися до Чернігова. Це був третій бойовий обстріл, але вже тоді я розумів, що далі буде ще гірше і важче».

Зупинили прорив ворожої колони з Количівки

7 березня надійшла інформація, що їде ворожа колона в кількості механізованої роти з боку Количівки, яка буде пробувати прориватися до Чернігова. Тоді підрозділ Григорія дав гідну відсіч ворогу, який майже впритул наблизився до них.

«Мене викликав до себе комбат і дав бойове завдання – зробити 7-8 гранатометних розрахунків (в одному розрахунку – чотири людини, – **Авт.**) і висунутися в бік Количівки. Там очікували колону ворожих танків і БТРів. Мені довелося відібрати хлопців зі своєї роти. Я їх окремо всіх вишикував і сказав правду: «Є бойове завдання, але повернутися з нього у нас навряд чи вийде. Це – квиток в один кінець», – сказав я. Багато хто зупинився, і я їх розумію. У них не було належної підготовки, а я служив у спецназі. Я знав, що так буде, і спеціально сказав усе як є, бо мав зрозуміти, що після першого вибуху вони не повтікають. Мені потрібні були хлопці, які мають «сталеві яйця». І ми вісьмома розрахунками висунулись на Количівку.

До села ми зайшли по дві-три людини, щоб нас не помітили, у цивільному одязі. Бо в Количівці вже була ворожа розвідка. На той час я розумів: якщо всю роту буду виводити на зустріч із російською колоною, втрати будуть дуже великі. Тож для ведення бою залучив лише три розрахунки, решту розоставив по секторах.

Навколо все горіло і вибухало. Росіяни йшли колоною і розстрілювали будинки. Ми дійшли до траси, до кафе «Мисливець», яке було вже розбите. Я сказав хлопцям ні в якому разі не видавати себе раніше зазначеного часу. Адже, якщо ми себе видамо, то нас просто накриють артилерією».

Зайнявши позиції, «Афганець» із побратимами чекали на прорив і тут по радії передали, що в бік школи їде ворожий танк.

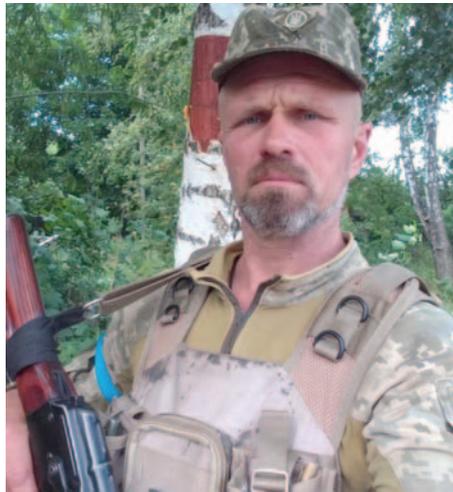
«Тоді в підвалі школи було до 300 людей, і я лишив хлопців, а сам побіг через городи, будинки, вибіг на трасу і побачив танк, – згадує Григорій. – Я тільки скинув на плече гранатомет, але вони мене побачили і швидко здали назад. Я вирішив не робити постріл, бо відстань була до 250 метрів, і я не був певен, що не зачеплю чиєїсь хати. Зате вони побачили, що сюди їхати небезпечно, бо їх чекають. А якщо б він почав обстрілювати школу, то жертв було б багато».

Згодом підрозділам 58-ї бригади та Нацгвардії вдалося знищити російську БМП, яка очолювала колону, і далі «Афганець» віддав наказ атакувати росіян із флангів та тилу. Сам Григорій з РПГ знищив російський розвідувальний бронеавтомобіль «Тигр» та танк Т-72 з екіпажем, який вів вогонь у бік Чернігова.

«Коли я розставляв хлопців, то казав, щоб не стріляли в танки, як тільки їх побачать, а щоб чекали, поки вони зупиняться, – розповідає «Афганець». – А мій побратим на позивний «Джордан» каже: "Хіба вони зупиняться?". Кажу: "Зупиняться, бо попереду стоять танкісти 58-ї бригади, вони повинні відпрацювати по них". Так, власне, і сталося. Танкісти наші влучили по першому танку, і він загорівся. Вся їхня колона зупинилася, і тоді був наш вихід. Пам'ятаю, як ми підходимо, і стоїть їхній командний «Тигр», а вони розклали на ньому карту і дивилися. От я вибрав позицію і влучив. Полетіли і «Тигр» їхній, і голови, і шапки, і карти. І в цей час танк, який до цього вів прицільний вогонь по Чернігову, повернувся до нас. Хлопці били, але чогось не спрацьовували, гранати наче відбивалися від нього. Тобто снаряд влучає в танк, прилітає в лобову, пролітає під танком, ззаду вилітає і детонує. Я такого не бачив, чому так було – досі не розумію. Я скинув знову на плече РПГ, зробив прицільний постріл і влучив у моторний відсік. Танк почав диміти, спрацював БК і танку відірвало башту.

І тут підійшов їхній БТР-82, висадився десант. Вони почали закидати нас гранатами і почався ближній бій. Ворожий БТР вів прицільний вогонь із крупнокаліберного кулемета по наших позиціях. Мені вдалося зайняти зручне розташування та спробувати знищити цю ворожу бронетехніку. Та перші дві спроби, на жаль, були невдалими, бо запали відсиріли від три-

валоگو перебування в сирих окопах. І тільки завдяки побратиму Олександрю Грищенку (позивний «Моряк»), який під шквальним вогнем зміг принести ще один гранатомет, мені вдалося знешкодити російський БТР. Дуже сміливо відпрацювали мої побратими. Вони настільки молодці, що ніхто не здригнувся, ніхто нікуди не побіг. Поруч із нами в бій вступили нацгвардійці, підрозділи механізованої та танкової бригади, які теж знищили чимало ворожої техніки та особового складу».

*Олександр Грищенко,
позивний «Моряк»*

Рашисти хотіли прорватися

до Чернігова якомога швидше, проте «Афганець» зі своєю ротою звів їхні плани нанівець. Не допоміг ворогу навіть десантний підрозділ, який прийшов на допомогу і намагався штурмувати позиції українських захисників.

«Ворог хотів нас обійти з правого флангу, і я дав команду розрахунку «Джордана» закрити цей фланг, і той усе зробив, – продовжує розповідь «Афганець». – Тоді по полю підійшов «Урал», повний десанту. «Джордан» зняв цей «Урал» гранатометом, не давши десанту висадитися. Почався ближній бій, і в цей момент був приліт. Не знаю, з чого: з «Града» чи танка. Мене відкинуло, як казали потім хлопці, на вісімнадцять метрів, і я отримав поранення.

Зі мною були побратими: «Моряк» – на жаль, загинув у Бахмуті, «Сокіл», «Кіпіш», «Батюшка», Микола Левін – проходив службу в Афганістані, «Козак» – сам медик, який і приводив мене до тям. Всі хлопці гідні високих нагород. У них відмовлялися стріляти автомати, бо були перегріті. Я пам'ятаю, як вони донесли мене до тимчасового пункту дислокації. Вкололи якесь знеболювальне. Я розплющую очі і не розумію, що до чого – думав, у пекло потрапив... Рашисти влупили в газову трубу, все горить довкола, палає. Потім я знову відключився і прокинувся вже у реанімації обласної лікарні».

З того бою всі хлопці з підрозділу «Афганця» вийшли цілими – без «двохсотих» та поранених. Правильні та швидкі рішення Григорія Маханькова допомогли зберегти життя особовому складу.

Другий раз на Количівку

Вже за два дні «Афганець», який ще не оговтався від поранення, виїхав до свого підрозділу під Количівку та вступив у бій з переважаючими силами противника, зупинивши їх на декілька днів. Тоді підрозділ «Афганця» був обстріляний з «Градів», а сам він зазнав тяжкого поранення і знову потрапив до лікарні.

«9 березня зранку зателефонували хлопці, спитали, як я. Кажуть: знову йде колона, – говорить «Афганець». – Я кажу: якщо є машина, приїдьте по мене. Вже через пару годин «Кіпіш» приїхав по мене, і я залишив медичний заклад. Ми завантажили повну машину БК і вирушили у бік Количівки. Переїхавши міст, потрапили під мінометний обстріл. Ми – газ в підлогу, і на шаленій швидкості прорвалися неушкодженими до Количівки. Приїхав, побачив хлопців, у них піднявся бойовий дух. Знову ми – по позиціях, знову – штурм, обстріли, бій. Ми були одягнені в цивільне, і ворог не міг зрозуміти, хто ми, і їхня розвідка не могла вирахувати нас.

Аж через деякий час нас почали накривати «Градами». А перед цим до нас підійшов місцевий мешканець із собакою. Гарна така вівчарка, я її ще погладив. І цей чоловік, як виявилось, зняв наші позиції, здав росіянам. І ті швиденько накрили нас «Градами». Як тільки почався обстріл (а «Град» лягає в шаховому порядку), ми побігли в укриття. Я забігав останнім, і вибухова хвиля мене вліпмала».

Не встигнувши оговтатися від першого поранення, Григорій Маханьков отримав друге тяжке поранення і був доставлений до лікарні. Замість нього командиром третьої роти став майор Сергій Довбиш. Так рота «Афганця» вже без нього й далі продовжувала тримати оборону біля Количівки.

«Після останнього поранення я не зміг уже повернутися в стрій, але мої побратими продовжували виконувати найскладніші бойові завдання з оборони Чернігова.

Наш підрозділ, 21-й окремий стрілецький батальйон, був перекинутий у село Лукашівка, там були зведені роти. І хлопці приймали потужний бій. Москалі переважали за чисельністю та технікою, але й там хлопці не розгубилися і гідно давали відсіч ворогу. На жаль, там були і великі втрати наших хлопців, загинув зокрема і командир 2-ї роти майор Юрій Тарасенко, – говорить Григорій Маханьков. – Також у Новоселівці стояли наші хлопці з 21 ОСБ, а саме перша рота на чолі з майором Ігорем Волошком на позивний «Сармат» потужно працювала. З їхнього напрямку йшла 30-кілометрова колона росіян. Хлопцям протистояв російський спецпідрозділ. Наших хлопців бомбили артою, мінометами, авіацією, і їм вдалося втримати позиції.

Напряж лижної бази – також наші хлопці були. Там із моєї роти командир першого взводу загинув – старший лейтенант Віктор Мельниченко. Хлопці героїчні! Сам підрозділ 21 ОСБ героїчний, але чомусь про нього мало хто згадує. Хоча це унікальний батальйон. Всі добровольці абсолютно різних професій, з різних прошарків населення, об'єдналися в цьому підрозділі і стали на захист.

Я б сказав так, що війна – це така зараза, яка змогла висмикнути з кожної мирної сім'ї хлопців і дівчат, і кинути у саме пекло, у цю війну. Вона змусила людей змінити цивільні професії на військові, і тому у нашому батальйоні – хлопці з різними професіями, починаючи від простої людини-робітника і закінчуючи професором.

Письменники були – це мій помічник, заступник по роботі з особовим складом, капітан Дмитро Мамчур, заступник особового складу другої роти, професор Сергій Леп'явко. Потім після того, як орків вигнали, наші хлопці поїхали захищати рідну державу на Бахмутський напрям. Дуже важкі бої, багато загиблих і поранених. Зараз на Лиманському напрямку вони боронять Україну. З 95-ю бригадою, з 3-ю штурмовою бригадою. Звісно, є втрати, є хлопці, які зазнали поранень... Але це – війна. Тут немає ніякої романтики. Лише страшні реалії сьогодення».

З великим болом і сльозами на очах Григорій Маханьков пригадує своїх загиблих побратимів. Проте знає, що його побратими з честю та гідністю дали відсіч російським окупантам. До речі, ще жоден військовий з 21 ОСБ не отримав нагороди «За оборону Чернігова».

«Це взагалі для мене незрозуміло. Я вже декілька разів носив списки

хлопців, але постійно чую про те, що потрібно проводити тендери на виготовлення медалей, – говорить Григорій Маханьков. – Чомусь для інших є нагороди, а для хлопців немає. Хоча б загиблим усім дали вже. Ця нагорода не дає ніяких пільг, але це – шана і повага тим хлопцям, які ризикували життям, які не побоялися без будь-якого досвіду прийти, взяти зброю до рук і дати відсіч росіянам».

Своїм прикладом показує, що життя після поранення є

Хоча сьогодні Григорій Маханьков за станом здоров'я «списаний» з армії, він не покидає своїх хлопців, усіляко підтримує їх і їхні сім'ї. А ще він

Перше місце з гирьового спорту

став учасником чернігівської команди ветеранів «Північний форпост» та своїм прикладом показує пораненим побратимам, що життя триває, і не потрібно закриватися в чотирьох стінах, навіть якщо в тебе немає рук чи ніг.

«Сьогодні є дуже багато хлопців з різними пораненнями. І, беручи участь у різних змаганнях для ветеранів, я хочу показати їм, що життя триває, – розповідає Григорій Маханьков. – Я їжджу для того, щоб витягувати з дому своїх побратимів – хлопців, які отримали важкі поранення. Тобто подаю приклад. Я не закликаю обов'язково брати участь, хоча б просто поїхати з

нами і повболівати, поспілкуватися з такими ж побратимами, які мають поранення, але не впали духом.

Насправді наша команда ветеранів – хлопці сильні духом і тілом. І вони мотивують своїм прикладом інших. Вони показують, що для людини немає нічого неможливого, і не має значення, є в тебе ноги й руки, чи немає. Мій побратим із Куликівки Вадим Медвідь, у якого дві ампутації, на крайні змагання в Києві поїхав просто вболівальником, а в результаті вирішив спробувати себе і взяв дві медалі».

*

*

*

За особисту мужність і самовіддані дії, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі капітан Григорій Маханьков був нагороджений орденом «За мужність» III ступеня.

«Це нагорода на весь мій підрозділ. Вважаю, що кожен з роти гідний її. Я її присвячую всім своїм підлеглим, хто був зі мною в Количівці», – говорить «Афганець».

Також Указом Президента України № 188/2023 від 30 березня 2023 «За особисту мужність, виявлену у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, самовіддане виконання військового обов'язку та високий професіоналізм» Григорій Маханьков нагороджений орденом Богдана Хмельницького III ступеня.

Марія ПУЧИНЕЦЬ

Сапер – професія без права на помилку

Чернігівець Максим Лисенко – командир інженерно-саперного взводу інженерно-саперної роти. До 24 лютого 2022 року підрозділ займався лише розмінуванням території. Однак із початком повномасштабного вторгнення свої вміння та знання довелося використовувати на практиці в умовах справжньої війни.

Робота військового сапера кардинально відрізняється від роботи саперів ДСНС або саперів із гуманітарного розмінування. Військовий сапер – це людина, яка створює пастки для противника і відкриває шлях для побратимів. А після деокупації сапери виконують надважку роботу, оскільки будь-яка помилка під час пошуку мін та їх детонування тягне за собою тяжкі наслідки.

«Пішов у військо у 2016 році, і коли зрозумів, що військо – це моє, то перевівся в інженерно-саперну роту. Мені хотілося розвиватися і робити щось корисне саме в цьому напрямку. Після навчання працював в Ічні на розмінуванні складів у 2019-2021 роках. Були ротації в зону АТО / ООС», – починає свою розповідь Максим.

Загалом його робота до 2022 року полягала в розмінуванні і була більш сезонною. Проте все змінилося з початком повномасштабного вторгнення. Буквально з перших годин, як росіяни перетнули кордони нашої області, сапери почали працювати, аби перерізати шляхи ворогу.

«Загалом вже з листопада 2021-го я для себе розумів, що ця війна буде. Питання було лише, з якого боку вони підуть. В мене був навіть тривожний рюкзак зібраний, – згадує ті події Максим Лисенко. – І коли нас уночі підняли по тривозі, я вже з тим рюкзакком пішов на роботу. Коли йшов нічним містом, то чув гул техніки, розумів, що це – не цивільна техніка, а військова. Прибувши до своєї частини, одразу поїхав із хлопцями виконувати бойові завдання – мінування підходів до міста. А далі всі 40 днів – як один день, який не завершується. Постійні виїзди, мінування, розставляння мін...

До війни не можна бути готовим на 100 відсотків. Тож, попри те, що я був професійним військовим, перший час було складно як фізично, так і морально. У перші місяці повномасштабного вторгнення противник наступав дуже широко й активно, тому роботи було багато. Треба було мінувати

Максим Лисенко

багато ділянок, щоб вибудувати оборонну лінію та прикрити наші бойові підрозділи. Також ситуація могла дуже різко змінюватися, потрібно було оперативно на все реагувати».

Мінувати потрібно правильно і вчасно

«Основна задача сапера – зробити все швидко і головне – правильно. Адже, якщо ти вже натиснув на кнопку і воно не спрацювало, або спрацювало не на повну, то в тебе не буде змоги підійти і переробити, – говорить Максим. – У саперів є одне правило: ти повинен зробити раз і якісно. Тобто потрібно прораховувати нахил, кількість вибухівки, куди ту вибухівку закладати. Це не так просто, мовляв, прийшов, заклав вибухівку, куди захотів, і підірвав міст. Наприклад, був випадок, коли підривали міст. Ми приїхали, бачимо: він склався не під тим нахилом, і по ньому з трудом, але можна було проїхати. Тобто, якщо підриваємо міст, то ми маємо зробити так, щоб ворог не зміг його більше використовувати. Для цього є свої формули підриву різних конструкцій. Загалом у теорії, якщо ми беремо мости, то на етапі проектування мають бути спеціальні ніші зроблені, щоб закладати ящики з тротилом. Проте за увесь час роботи я таких мостів не зустрів».

Розмінувати будемо довго

Після того, як росіян вибили з нашої землі, у саперів роботи додалося. Адже на окупованих територіях ці недовійськові мінують усе, що бачать. І після деокупації сапери виконують складну та надважливу роботу.

«Моя група працювала в Левковичах на розмінуванні ворожих снарядів, – розповідає військовий. – На території місцевої ферми росіяни організували склад свій з боеприпасами, а наші хлопці туди добряче влупили. Боекомплект розлетівся довкола, то ми збирали і знищували ті боеприпаси. Також ми відкривали залізницю до Чернігова. Тобто наші сапери проходили колію від залізничного мосту в Чернігові до самого Ніжина, щоб розчис-

тити її від небезпечних предметів. Десь за Анисовом знаходили на колії і знімали розтяжки, та, в основному, це касетні боєприпаси від «Урагану». Та й взагалі, якщо територію обстрілюють касетними боєприпасами, то такі території обов'язково потрібно обстежувати. Бо там є чимало нерозірваних тих касет».

Однією з важливих робіт після деокупації є відновлення подачі електропостачання. Для цього потрібно відремонтувати зруйновані лінії електропередач. А підходи до них можуть бути заміновані.

«Ми разом з енергетиками проходили по всіх ЛЕПам Іванівської громади, – говорить чоловік. – Для того, щоб електрики мали змогу відновити лінії електропередач. І там, я вам скажу, дуже багато чого було.

Загалом на Чернігівщині територія менш забруднена мінами і пастками порівняно з територіями на Сході країни. Це насамперед залежить від інтенсивності боїв. Проте там, де вони стояли деякий час, загроза є і дуже велика. Людям потрібно бути обережними. Особливо в лісах і лісосмугах біля Ягідного, Іванівки, Шестовиці, Золотинки. Територія між селами Ягідне і Красне, я впевнений, дуже небезпечна. Ми там проходили, там працюють і гуманітарне розмінування, і сапери ДСНС, проте, думаю, ще є багато розтяжок, які ненавчена людина не побачить. А гриби ніяк не варті життя. Про це треба пам'ятати, коли в черговий раз захочете сходити по гриби в цих краях.

Якщо ми сьогодні знаходимо ще снаряди Другої світової війни, то, будьте певні, – ці ми будемо знаходити ще досить довго. Адже в міни немає терміну дії.

Херсонщина – до ворога близько

Якщо її встановили і привели в дію, вона чекатиме свою жертву. Хотілося б, щоб люди це пам'ятали».

Максим зазначає, що територія нашої країни досить забруднена мінами, снарядами та іншими небезпечними вибуховими пристроями. Особливо складна ситуація на Сході, на тих територіях, де кацапам вдалося закріпитися.

«На Херсонщині все по-іншому. Вони туди зайшли, закріпилися і все мінували перед собою. Це – звичайна практика для кацапів. Потім, коли розуміють, що будуть відходити, взагалі все замінують мінами-пастками. На Херсонщині такого доволі багато. Вони лишають у приватних будинках ці пастки. Мінують усе: дитячі іграшки, ліхтарики, посуд, шафи, побутову техніку... Під порожній ящик від снарядів часто кладуть. Ти відкрив, а ящик той підірвався!

Міни бувають розжимної і нажимної дії. Розжимної – це на неї, наприклад, щось кладуть, людина підймає і міна спрацьовує. А нажимної – це коли навпаки, на неї потрібно натиснути, щоб вона спрацювала, – каже сапер. – Тому до території, на якій попередньо був ворог, треба ставитися, як до вже замінованої та відповідно поводитися».

Сапери йдуть перші перед першими

Військовий сапер виходить у сіру зону між своєю позицією та ворожою і там встановлює міни: протитанкові, керовані протипіхотні, сигнальні розтяжки. І, якщо пощастить, повертається до свого підрозділу. Також військові сапери йдуть першими, коли проводяться наступальні дії. Адже росіяни замінують шляхи підходу, тому саперам потрібно зняти розтяжки і знешкодити міни, і тільки тоді наступ буде успішним.

«Наші сапери – універсальні. У нас немає такого, що одні вміють лише мінувати, а інші – лише розмінувати. Кожен може робити і те, й інше, – говорить Максим. – Сапер завжди йде першим. Наше гасло: «Попереду перших». Бувають випадки, коли саперам доводиться працювати на дуже близьких відстанях від ворога. Ми маємо хлопцям розчищати дорогу, щоб штурмовики йшли і їхня атака не захлинулася».

Зазвичай сапери ЗСУ працюють поодиночі або невеликими групами на відстані одне від одного в умовах максимального звукового та світлового

маскування. А поки сапери працюють, їх прикриває піхота, щоб вони могли не думати про загрозу та зосередитися на завданні.

«Коли ми працювали під час ротації на передньому краї лінії фронту, то хлопці нас прикривали, – продовжує сапер. – І під час однієї з таких вилазок вони помітили ворожий дрон. Він висів прямісінько над нами. Півтора ріжка з автомата – і дрон упав. А якщо б хлопці не прикривали, то кінець міг би бути фатальний. На той час у нас машина була повна вибухівки».

Максим разом із побратимами були одними з перших саперів, які приїхали на розмінування звільнених територій Херсонщини. Каже, так важко працювати, як там, ще ніде не було.

«Загалом на Херсонщині було дуже складно працювати. Мало того, що там усе заміновано, так ще все в уламках, – говорить сапер. – І коли ти йдеш з металошукачем, він починає просто дзвеніти безперестанку. І саме розмінування триває дуже довго, за годину ти можеш пройти декілька метрів. Ми там теж дороги, ЛЕПи розмінували. Словом, роботи – дуже багато. Сапери ЗСУ заходять першими після звільнення території, адже сапери гуманітарного розмінування не мають права працювати в 20-кілометровій зоні від бойових дій».

Очі і знання – головний інструмент сапера

У своїй роботі саперні підрозділи використовують міношукачі та щупи (палиці з загостреними кінцівками, якими перевіряють землю на наявність вибухівки). Але Максим зазначає, що найголовніший інструмент – це власні очі, адже більшість «сюрпризів», які залишають росіяни, лежать на поверхні.

«Для пошуку ворожих боєприпасів ми використовуємо металошукачі. Коли металошукач подає сигнал про виявлення металевого предмета під землею, обстежуємо ґрунт саперним щупом, – говорить Максим. – Потім знімаємо маскувальний шар землі спеціальною лопатою. Оглядаємо знайдений боєприпас, визначаємо його тип і вирішуємо, яким чином його краще знешкодити. Найчастіше використовуємо для знешкодження саперну «кішку» – спеціальний гак, до якого кріпиться довга мотузка з паракорду. Чіпляємо «кішку» на міну, відходимо на безпечну відстань та стягуємо бое-

припаси з місця встановлення для подальшої роботи з ними і перевірки наявності різноманітних пасток.

На кордоні у Сумській області

підійду ближче семи метрів. І такі міни поверхнево стоять. Але, якщо все в траві, то їх одразу й не помітиш. Тому ми пролітаємо дроном і дивимося: є чи немає. З такими мінами ми використовуємо метод розстрілу або техніку для розмінування».

Також зараз дуже часто ми використовуємо в своїй роботі дрони. Перед тим, як зайти на територію, запускаємо коптер і дивимося територію візуально. Так можна зрозуміти, яка загроза чекає. Адже, якщо міна не закопана в землю, її добре видно з дрона. Є міни дистанційного мінування, які лежать на поверхні. Серед них – міна ПОМ-3, до якої людині не можна підходити взагалі. Я, сапер, можу йти з металолукачем, і вона може спрацювати, як тільки я

Міни в дитячих іграшках, ліхтариках і цукерках

Фахівці постійно говорять про те, що росіяни грають нечесно: ворог використовує заборонені боєприпаси та мінує побутові речі. Максим каже, що окупанти застосовують фосфор, хімію та міни нажимної дії, які заборонені. І такого добра у них – дуже багато.

«Росіяни використовують заборонені міни, касетні боеприпаси, фосфорні бомби, хімічну зброю, – говорить Максим. – До речі, після того, як росіяни відійшли з Чернігівщини, наша група була на розмінуванні в Лукашівці. Так ось там я знайшов уже використаний снаряд із вмістом хімічної сполуки. І це, мабуть, був перший випадок використання такої зброї росіянами».

Сапери часто виявляють небезпечні знахідки в звичайних на перший погляд речах, які не можуть нести в собі загрозу. Наприклад, у пачках від цигарок і цукерок, в які росіяни закладали саморобні вибухові пристрої. А іноді й у м'які іграшки клали, внаслідок чого страждали діти. Такі випадки, за словами Максима, найчастіше траплялися на Херсонському і Донецькому напрямку, ближче до лінії бойового зіткнення.

Сапери кажуть, що небезпечною може бути також покинута військова техніка й залишки від снарядів. І часто люди можуть принести додому снаряд, не думаючи про його безпеку.

«Був такий випадок, коли ворог обстріляв касетними боеприпасами Зеленодольську громаду на Дніпропетровщині. Там кумулятивно-уламковий снаряд, який зводиться стабілізаційними білими стрічками. Ми приїздимо на цей виклик, а там у чоловіка під городом ціла купа цих снарядів лежить. Ми кажемо: «Нащо ти їх чіпав? Вони – небезпечні!» На що він відповів: «Я ж не дурень, за мотузочки носив»... На Херсонщині взагалі багато випадків, коли люди приносили додому боеприпаси і вони підірвалися, – розповідає сапер. – Деякі бабусі обрізали ці стрічки, бо їм треба помідори підв'язати. Були випадки, коли міни-пелюстки збирали і додому приносили. Це – маленька пластмасова міна, яка не вб'є, але відірвати стопу чи зап'ястя може. І, до речі, на Чернігівщині вони мені не зустрічалися, а на Херсонщині все засипано тими пелюстками. Окрім цього, багато беруть нерозірваних снарядів. Люди тягнуть і не розуміють, що вони – небезпечні».

Фахівці наголошують: у жодному разі не можна торкатися будь-яких вибухонебезпечних предметів – переносити та перекочувати їх, намагатися розібрати тощо. Заборонено кидати міни чи нерозірвані боеприпаси у вогнище або підпалювати їх. Натомість у разі виявлення такого предмета, варто відійти від нього тією дорогою, що й прийшли, і викликати працівників ДСНС.

Марія ПУЧИНЕЦЬ

Фортифікація

*Лінія протитанкових бетонних «пірамід»
на Чернігівщині (грудень 2023 року)*

Фортифікаційні споруди на Придесенні (березень 2024-го)

Юрій Масленніков («Сивий»): «Наша Перемога залежить від кожного українця!»

Юрію Масленнікову цього року виповнилося ювілейних 70. Втім, він і зараз активно працює, допомагає Збройним Силам України. А під час героїчної оборони Чернігова від російських загарбників багато українських бійців із великою повагою та вдячністю відгукувалися про «Сивого» (це – позивний Юрія Веніаміновича), котрий безстрашно, щодня, взагалі без вихідних, зранку й до пізнього вечора, під шаленими обстрілами облаштовував на крані-маніпуляторі фортифікаційні споруди – по всьому місту, а також – у Чернігівському районі. А розгрібаючи завали біля 21 школи, він врятував людину...

Виявилося, що «Сивий» – це найкращий друг та названий брат Володимира Гльовкого («Мисливця»), героя нашої книжки «Чернігів у вогні. Зметем орду, відправимо до пекла!», котрий боронив Чернігів у складі легендарної групи відчайдушів «Кліщі».

Тож саме Володимир, на наше прохання, й привів добродія Юрія Масленнікова до редакції обласної газети «Чернігівщина».

«Це – дуже скромна людина, – пояснив «Мисливець». – Однак саме він – справжній патріот України. Напрочуд чуйний, щедрий, душевний, безкорисливий. Це – саме та людина, з якою я, не вагаючись, пішов би в розвідку».

Власне, це – перше інтерв'ю «Сивого» в його житті.

- Пане Юрію, Ваш позивний – добре відомий як друге ім'я звичайної людини, яка вже дуже багато зробила для допомоги Збройним Силам України та рідному Чернігову. Але знайшли ми Вас виключно завдяки Володимирі...

- Знаєте, пане Сергію, моя справа – сумлінно виконувати свою роботу, адже це – мій внесок у нашу Перемогу. Я ж – звичайний роботяга, зовсім не публічний чоловік. Щодо інтерв'ю – мене Володя вмовив. Ми з ним знайомі вже понад 30 років, увесь час дружимо родинами. Вважаємо один одного братами.

- Цікаво, що Ви народилися в Грузії.

- Просто моя мама, Віра Степанівна, тоді працювала там на збиранні врожаю. А взагалі вона – тутешня, родом – із села Оболоння Коропського району. Мама воювала разом із Ковпаком у партизанах. Потрапила в полон до німців, вижила в нацистському концтаборі. Потім ми мешкали в Грузії, на Донбасі, в Криму... Однак матері хотілося повернутися на Придесення. Тому ми й оселилися в Чернігові. Мама працювала на чернігівському підприємстві «Хімволокно». Я закінчив будівельне ПТУ № 4 в Чернігові. Два роки служив в армії. А далі – закінчив ПТУ № 13 у Ніжині, вивчився на екскаваторника та механізатора. Відтоді працював у Чернігові кранівником.

- Знаю, самовіддано трудилися в Чорнобилі...

- Так, у 1986-му. Ліквідатор аварії на ЧАЕС другої категорії.

- Пам'ятаєте, Ваш перший день повномасштабної війни?

- Звісно. Зранку почалися обстріли. Я прийшов на роботу і сказав, що трудитимуся, скільки буде треба, і робитиму все, що потрібно. Відтоді так і

Юрій Масленніков

було. Фортифікаційні споруди облаштували по всьому місту і на підступах до нього, тому роботи вистачало: на Масанах, на Валу, на П'яти кутах, біля районної лікарні та Красного мосту... Тож трудився на всіх блокпостах. Клав скрізь бетонні плити, допомагав облаштувати людям укриття. Пам'ятаю, встановив і зенітку. А потім мені розповіли, що ця зенітка збила кацапський літак!

– Так, знаю про цей випадок, мені бійці розповідали, говорили, що це «Сивий» зенітку встановив. Бачите, пам'ятають!

– І це приємно... – посміхається. – Працював у Новоселівці, Количівці, Киїнці, Старому Білоусі... Без вихідних. Спав лише годин по шість на добу... І зовсім не вважаю це подвигом – просто виконував свою роботу. Адже зараз – або ти сам воюєш, або допомагаєш ЗСУ. Тільки так! Для нас, свідомих та патріотичних українців, це – аксіома.

– Безперечно.

– А в Товстолісі я зустрів «Мисливця» – Володя саме виконував бойове завдання. Звісно, був дуже радий побачити брата! Адже це – війна, Чернігів був оточений скаженою ворожою ордою. Не знали, що завтра станеться...

Забирав із колегою екскаватор та машину біля ЗАЗу під час шалених обстрілів. А коли рашисти розбили ТЕЦ на Жавинці, я там допомагав, щоб відновити подачу гарячої води. Кацапи по нас почали гатити з артилерії. Десь снарядів чотири прилетіли. Накрило сильно! Мене всього сажею обсипало, оглушило. Відтоді недочуваю...

– Біля школи № 21, на Подусівці, Ви врятували чоловіка.

– Її тоді кацапи розбомбили. Люди опинилися під завалами. Тому мене попросили там допомогти. Я попрацював – і справді, один чоловік виявився живим. Йому ноги придавило, але уколи зробили, і він вижив! А двоє людей загинули, витягли їхні тіла...

Знаєте, я під час блокади Чернігова і обстрілів усього набачився. Проте мене вразили оті варварські бомбардування наших шкіл. Це – жахливо!!! Чоловіки не повинні плакати, але у мене сльози мимоволі котилися по щоках, коли це сталося. Тому я всіх отих рашистів люто ненавиджу, бо це – взагалі не люди, а виродки! І вони мають неодмінно отримати своє – домовини та пекло! Ось таке моє гасло для цих паскуд...

– Смерть клятим окупантам!

– Пам'ятаю, як трудився біля технологічного університету, а кацапські літаки низько закружляли та погрозливо загуділи... Всі пострибали в окопи, і мене зтягнули з собою. Хоч я не відчував страху, хотілося швидше виконати свою роботу. Страх по-справжньому виникає тоді, коли тебе зачепить...

Юрій Масленніков в гостях у газети «Чернігівщина»

Біля «Дружби» тероборона видала мені бронезилет та американський карабін «Сайгак» із патронами. А десь через два місяці, коли вже в Чернігові стало відносно спокійно, я зброю на вимогу здав.

Коли рашисти звідси наживали п'ятами, допомагав ставити котеджі в Новоселівці. А ще трудився на лижній базі поблизу фабрики «Сіверянка».

– А де під час російського наступу на Чернігів була Ваша дружина?

– Звісно, вдома. Дружина Катя, Катерина Юріївна, й зараз тут, в усьому підтримує мене! Коли в оточеному Чернігові до нас заїжджали наші

чудові друзі – «Мисливець» та «Танкіст» (Дмитро Балабуха), вона із задоволенням пригощала бійців. Катя – взагалі дуже старанна та гостинна господиня!

– Знаю, Ви тепер ще й їздите з волонтерами.

– Люда, волонтерка, возить продукти ЗСУ та людям похилого віку – те, що їй замовляють. То я там труджуся водієм. Тобто роблю, що можу.

– А як Ви познайомилися з «Мисливцем»?

– На полюванні. У нас же є спільне хобі – полювання та риболовля. Так і дружимо. Якось я стомився – закульгав на полюванні. Я ж – чорнобильець, іноді трапляється, що суглоби буквально відмовляються слухатися, отак не

можу йти раптом і все. А це ж – зима, потрібно рухатися. То Володя ніс мене на собі додому. А в мене вага – нівроку! Однак він впорався. Втім, я теж його раз тягнув на собі. Ось така у нас дружба та взаємодопомога, братерство! Ми своїх не кидаємо.

Й моя Катя та його дружина Ірина – чудові подруги! Ми за першої-ліпшої нагоди їздимо вчотирьох на риболовлю. А коли ми з Володею зайняті, вони й самі, удвох, їздять рибалити.

– А на яку дичину Ви зазвичай полюєте?

– На качок та зайців... Для нас – це, передусім, чудовий відпочинок на природі. А ще ми всі, вчотирьох, – завязті грибники! Також я люблю читати, спілкуватися з друзями. Звичайно, і на власному городі працюю.

– Розкажіть ще про своїх близьких.

– Донька – менеджерка, а онучка вчиться на дизайнерку, їй – 19 років. Це – наша надія. Хочеться, щоб її доля склалася щасливо!

– Коли, на Вашу думку, закінчиться війна?

– Хотілося б, щоб це сталося якомога швидше. Відверто кажучи, я так скажу: якби наші західні партнери не вагалися, не зволікали стільки часу, а одразу б дали нам усе, що ми тут просимо, своєчасно, в потрібній кількості, – далекобійні ракети, сучасні літаки, потужні танки, гармати, боеприпаси... – то війна б закінчилася нашою Перемогою ще в квітні-травні 2022 року. Я в цьому переконаний!

Бо наші захисники України – це справжні герої. Ми маємо геніального Головнокомандувача ЗСУ Валерія Залужного; маємо видатних і досвідчених полководців, – таких, як Герої України Сергій Наєв, Віктор Ніколюк, Дмитро Красильников, Леонід Хода... Наші бійці щодня ризикують своїм життям і здійснюють подвиги, рятуючи увесь світ від навіженої російської «чуми».

Втім, насамперед маємо сподіватися лише на себе. Кожен українець повинен усвідомити, що наша жадана Перемога залежить і від нього, від його бажання захищати незалежну Батьківщину та самовіддано працювати для України, постійно допомагати ЗСУ. Зараз між нами не повинно бути жодних безглузвих чвар, інтриг та конфліктів. Армія і народ мають бути єдиними та згуртованими, тоді ніякий ворог ніколи не здолає нас!

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

Розділ другий

ЖИТТЯ МІЖ КУЛЯМИ

Окупація

Агітаційну пресу використовували і для нужденних потреб

Преса ворога, залишена у селі Вишневому, на Чернігівщині

Рашисти розстріляли трьох братів. Одному з них вдалося вибратися з могили

Їхні руки та ноги росіяни туго зв'язали шпагатом, а очі пов'язали ганчіркою й силоміць поставили на коліна перед виритою могилою. Перший постріл влучив у голову молодшому братові – він скотився одразу у вириту яму. Потім поцілили в голову старшому, й після цього вистрелили в обличчя середньому. Один із них врятувався...

У полоні російських військових

Напередодні жахливої трагедії Ірині – сестрі трьох своїх братів – наспився зловісний сон, який тоді жінка аж ніяк не могла розгадати. Це вже зараз розставила логічні акценти.

... Вона опинилася у якомусь незнайомому домі, а навпроти неї – диван, по краях якого сидять двоє братів: з одного боку – старший Діма, а з іншого – молодший Женя. Сестра хотіла підійти до них, але Євген показав жестом руки, мовляв, нетреба, не підходь!

Ці краї, де уві сні знаходилися брати Ірини, вона пригадує й досі...

Наступного дня сестра подалася через городи на деякий час провідати своїх кумів, а її брати Женя та Діма збиралися один одного постригти. Ще один брат Микола почав лагодити велосипед...

Та коли їхня сестра повернулася додому – жахнулася: серед двору розкидані хатні речі, сумки, документи... Зайшла в хату – нікого не було. Згодом виявилось, що її рідних братів забрали з собою російські військові.

... Їх привезли у Вишневе Ріпкинської територіальної громади – це за сорок кілометрів від їхнього села, що в Чернігівському районі.

У нежитловому приміщенні – місцевій пилорамі – завойовники зняли з полонених мішки. Тут знаходилися ще кілька таких же бранців – усі вони були у кайданках. Серед них – і поранені наші військові.

Куліченко Анатолій Ілліч – батько

Загарбники наказали: якщо хтось промовить без дозволу бодай слово – розстріляють на місці. Таке попередження було досить серйозним, адже охорона тут була цілодобова як зовні, так і всередині приміщення.

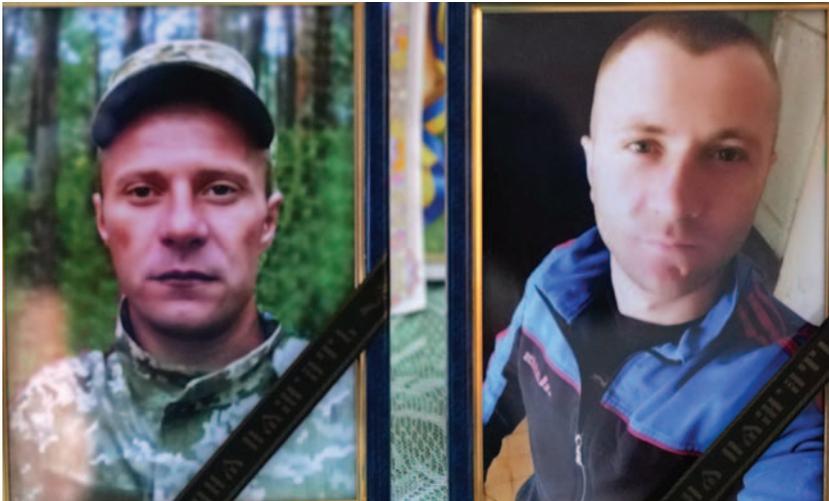
... Їх катували три дні, жорстоко били, націлювали та притуляли до скронь зброю. Вимагали, аби вони розповіли про участь у теракті, в результаті якого начебто було вбито кількох російських офіцерів.

Звичайно, брати-бранці про це нічого не знали, а тому не могли абищо вигадувати. За це отримували чергову порцію фізичних побоїв: по нирках, печінці, ребрах, голові...

На третій день їх привезли у найближчий ліс, зняли наручники, натовість руки та ноги зв'язали мотузкою і силоміць поставили чоловіків на коліна.

А потім...

Першим скотився у могилу після пострілу найменший – Євген. Затим стрільнули в голову старшому братові Дмитру, але він не одразу впав у могилу – його мертве тіло зіштовхнуть за декілька секунд на Миколу, якому теж вистрелили в обличчя.

Дмитро та Євген Куліченки

Повернення з того світу

... За деякий час до Миколи повернулася свідомість.

– Спочатку я не зрозумів, де я і що сталося, – згадує ті страхітливі останні хвилини чоловік. – Чи я живий, чи це сон? Чому так темно? Я ж нічого не бачу. Та ні – наче живий. І враз збагнув: у нас же щойно стріляли.

Микола і досі не може зрозуміти – звідкіля у нього взялися сили, аби витиснути тіло старшого брата, який лежав на ньому, та пробратися крізь землю на поверхню.

– Якби я у той момент, коли стріляли, не повернувся у бік Жені, то я би не розмовляв з вами зараз, – каже Микола, – бо якраз куля влетіла отут (показує вражене місце на обличчі) і вилетіла біля вуха. Відтак росіяни були впевнені у моїй смерті, адже вони подумали, що куля застрягла в голові.

... Якраз добу пробирався поранений і побитий нелюдами у своє рідне село чоловік. Сорок кілометрів здалися йому сотнями-тисячами. Зустрічні люди розказували як краще дійти до його села. А в Ріпках навіть пропонували залишитися на деякий час.

– В одній сім'ї нагодували, дали можливість умитися, бо я був чорний і брудний від землі, – пригадує Микола.

*Микола Куліченко,
який вибрався з могили*

Ірина та Микола Куліченки

– Переді мною стояв хлопець весь побитий, майже синій, увесь у землі, – розповідає Валентина, жителька села Ріпкинської територіальної громади. – Спочатку я була немовби спантеличена, але коли він мені сказав, що з ним сталося, я його мерщій запросила в хату, аби він умився та поїв. Потім збрала щось із харчів йому на дорогу... А тепер ми стали як рідні: коли зустрічаємося, завжди обіймаємося.

Пробирався лісами, полями, хащами...

– А коли вже побачив рідні краєвиди, трохи наче отямився, – зітхаючи, пригадує Микола.

Та коли наблизився до села, вгледів з-за дерев російські танки, тож вирішив не йти до свого будинку, а попрямував до батька, який мешкає в іншому кутку села в окремій хаті.

Не треба, напевно, переповідати реакцію та психологічний стан Анатолія Ілліча, який на запитання: «А де Женя та Діма?», почув у відповідь: «Їх більше немає – вбили».

... Односельці надали Миколі першу медичну допомогу, бо від кулі у нього дуже розпухла щока.

А після деокупації кілька разів Микола зі співробітниками СБУ, прокуратури виїжджали у Вишневе, щоб знайти могилу Євгена та Дмитра.

– Це ти щось переплутав, – казали Миколі правоохоронці. – Як ти тут міг тоді пройти, коли стільки було росіян? Це просто неможливо.

А він вірив і відчував – це десь тут, у цих місцях трапилася трагедія з ним і його рідними братами.

І тільки на шостий раз вдалося відшукати дійсно ту місцину, де розстріляли трьох братів.

... Перевезли тіла двох чоловіків у своє село, де на місцевому кладовищі їх по-людськи і поховали.

Анатолій Ілліч дуже дякує односельцям й усім іншим людям за надану допомогу та підтримку.

*Анатолій Куліченко (в центрі)
з донькою Іриною та сином Миколою*

– Які російські матері народжують таких нелюдів? – немовби запитує батько трьох синів, і тут же резюмує: – Ось по телефону дзвонить військовий росіянин своїй матері додому і дивується: «Що це за народ такий – український? Одному полоненому ми навіть танком ногу навмисно переїхали, щоб надав нам потрібну інформацію, а він ні в яку – терпить і ні про що не розповідає». А мати йому відповідає: «Якби я там із тобою була, то зірки на тілі сама б вирізала...». То скажіть: це хіба люди?.. Хто мені тепер синів поверне?

Ніхто! Їм би жити та й жити – ще ж такі молоді... А тепер наче пуста у душі. Це ж ще добре, що хоч один син зостався – слава Богові! А так хіба я міг би все це пережити?.. Я би і не знав, де їхня й могилка і що з ними сталося... І взагалі: що ми цим росіянам зробили? Чого вони сюди до нас прийшли? Що їм тут треба? Але все одно: ми цих тварюк обов'язково переб'ємо, відправимо до пекла!

*

*

*

Про що кожен із трьох рідних братів думав, перебуваючи у полоні? Двоє з них уже ніколи, на жаль, про це не розкажуть.

– Та думав про одне: щоб якось вижити, – пригадує ті болісні моменти Микола Куліченко. – Молився, звичайно, і сподівався...

Якось при нагоді, за декілька годин до розстрілу, старший запитав у своїх братів про самопочуття.

– Я відповів йому, що все нормально, а молодший лише мовчав і жодного слова не промовив, – говорить Микола.

– Для мене світ почорнів, – ділиться наболілим Ірина, – наче й час деякий минув, але не можу ніяк звикнути, що своїх братів ніколи не побачу (плаче). Ось заходжу у дім, і здається, що вони мене зустрічатимуть зараз, і виходжу з хати – теж. Але їх уже немає. Пуста. Добре, хоч Коля та батько поруч...

Сергій КОРДИК

Загарбники влаштували у селі катівню

У селі Вишневе Ріпкинської територіальної громади Чернігівського району російські загарбники, окрім розміщення військового штабу, облаштували справжнісіньку катівню, в якій знущалися над мирними людьми та військовими полоненими.

Пережите жахіття

На території місцевої пилорами непрохані гості під час окупації організували багатоцільовий комплекс для своєї окупаційної неконтрольованої діяльності. Адже споруда ця – величезна і вона має кілька корпусів, а відтак у деяких приміщеннях влаштували такі собі «відпочивальні», в інших – кімнати для перекусів і туалетних потреб. Звичайно, все в жахливому стані.

Але найбільше вражає приміщення, де знаходилися полонені – як цивільні особи, так і військові. Можна лишень уявити, як у цегляних приміщеннях без тепла і води перебували наші люди. А ще ж – постійні допити-тортури, які, за свідченнями одного з полонених, доводили кожного, хто тут перебував, до відчаю та божевілля.

Про усі ці безчинства ніхто і не дізнався б, якби не чоловік, якому вдалося все ж таки чудом вижити. Кати були впевнені, що ніхто про їхні злочини не дізнається, а тому й не залишали нікого в живих. Бідолашних вивозили кудись, і потім їх уже ніхто й ніколи не бачив. Це зараз, після того, як безпосередній очевидець вижив, можна здогадуватися, що, після чергових допитів і кількаденного утримання, їх вбивали та, можливо, закопували у різних місцях.

Миколі Куліченку зі своїми двома рідними братами довелося пройти якраз через оте горнило нелюдських жахів.

Він і досі, коли пригадує перебування у цегляній катівні, де росіяни влаштовували безчинства, починає тремтіти. Постійні побиття, допити, оніміння кінцівок від постійно зв'язаних рук, страшенний лютневий холод...

... Коли Миколі та двом його братам пов'язали ганчіркою очі, а руки звільнили від ременів і замінили їх на шпагат, то він подумав, що це – черговий знущальний допит. Хіба ж він міг таке, що станеться дещо пізніше, уявити? Навіть у страшному сні таке не привиділося б ніколи.

Перед виритою росіянами не досить глибокою ямкою їх трьох поставили на коліна і вистрелили по черзі у голову кожному. Наша газета «Чернігівщина» розповідала конкретно про цей жахливий епізод, а тому не будемо детально переповідати. Але нагадаємо, що після розстрілу одному чоловікові вдалося виповзти з цієї ямки і пораненим добратися до людей у сусідньому селі...

На території пилорами ще й досі залишилися рештки розтяжок, за допомогою яких підвішували наших полонених і розпинали при допитах.

– Коли ми увійшли сюди, то тут таких розтяжок було кілька в один ряд, – згадує військовий офіцер. – Наявність таких от облаштованих канатних пристроїв свідчить про одне: доставлених сюди людей мучили саме тут...

Можна тільки уявити, як знущалися п'яні росіяни над полоненими... Спустошені пляшки від горілки російського виробництва ще й досі валяються на території пилорами.

А через дорогу, на відстані 20-30 метрів, окупанти перетворили майже весь великий яблуневий сад у траншеї. Такі глибочезні в'юнки земляні бруствери вириті у два метри висоти, зараз уже обростають травою та чагарниками. Таких бункерів тут дуже багато – більшість із них сполучені між собою, і коли дивишся з висоти на вузькі, глибокі й довжелезні фортифікаційні споруди, то здається, ніби окреме земляне поселення тут існувало.

*Горілка для «кайфу»,
під яким допитували полонених*

Місяць страху і розпачу

У селі їх, цих російських нелюдів, було дуже багато. Місцеві нарахували тільки однієї військової техніки близько двох тисяч одиниць, які, до речі, змінювалися під час ротації – одні виїжджали у напрямку Городні, а інші, навпаки, прибували.

– І що цікаво: знаходячись на сільських вулицях, окупанти розділилися на окремі групи, чи то бригади, – ділиться враженнями про лютнево-бе-

резневі часи місцева жителька **Валентина П.** – Форма військова і знаки у цих групах мали свої відмінності, одне було спільне на їхніх шевронах – це причетність до країни-загарбниці. Впадало в око те, що серед цих груп виділялися вояки у чорному обмундируванні й усі вони мали бороди. Останні були якісь нелюдяні, дивилися на нас зверхньо. Деякі кажуть, що то були чеченці, а інші – начебто феєсбешники. А як воно насправді – хто ж знає? Що точно, так це те, що військові знаки російські на формі були...

Вишнівці розповідають, що між собою росіяни з однієї групи не спілкувалися з військовими з інших підрозділів. Особливо осторонь трималися ті, що були у чорній формі.

Коли зайшли у Вишневе, то провели таке собі зібрання села, де і повідомили жителям про «правила поведінки».

Тут були «культурні» росіяни

– Ви знаєте, якесь таке відчуття було, наче ото, як батьки наші розказували, коли гестапо у село приходило, – пригадає цьогорічні події **Катерина М.** – Так і ті: наказали, коли будемо повз них проходити по селу, то щоб голови не піднімали, а дивилися тільки вниз. Та не дуже ми й ходили, якщо чесно, бо ж забороняли пересуватися по селу без необхідності, тільки виключно у разі невідкладних потреб і то у супроводі їхніх вояків.

Спочатку окупанти мали намір провести місцевий референдум, аби

відзвітувати перед своїми покровителями у москві та показати картинку, як палко зустрічають «асвабдителей». Але наштовхнулися на неприйняття місцевими незваних «гостей», тож оголошений референдум так і не відбувся.

Через те, що у селі розташувалося багато російських завойовників, то було встановлено більше десяти снайперських точок. Здебільшого такі стрільці розміщувались або на верхніх поверхах (якщо будівля двоповерхова), або на даху житлових будинків.

Люди розповідають, що своїх собак ховали у хлівах та погребях, аби бува, коли зайдуть на подвір'я росіяни, то щоб пси не загавкали на них, а то там, де таке траплялося, розстрілювали одразу.

Після того, як наша артилерія гаряче «накрила» розташування загарбників, вони раптово й хаотично змушені були змінити локацію, тож перебралися до сусідніх сіл – Бурівка, Тупичів, Великий Листвен – цим шляхом вони якраз і йшли на початку окупації у протилежному напрямку.

У Тупичеві, коли окупанти тут зупинилися, тамтешні медики вирішили сховати новенький автомобіль швидкої допомоги в одному із гаражів, аби він не згодився для якихось військових потреб росіян. Цей вчинок медиків заслуговує на окрему розповідь, тож ми неодмінно про це напишемо у наступних номерах газети «Чернігівщина».

*Російська продукція
(місце виготовлення –
Брянська область)*

Визволення

Офіцеру оперативного командування «Північ» **Дмитру** разом зі своїми побратимами довелося після вимушеного відступу загарбників першими увійти в це село. І розпочали вони свої дії з так званої «зачистки».

– Ми сюди зайшли 3 квітня, щоб розвідати та проаналізувати ситуацію, визначити, чи відійшли усі російські війська, що вони залишили по собі, – розповідає військовий. – Куди б ми не заходили, було одразу помітно, що тут перебували росіяни, бо кругом – страшний бруд, сміття... Це вже, напевно, така їхня ментальність і суттєва особливість.

Офіцер розповів, що село було заміноване.

Військовий офіцер розповідає про ситуацію у Вишневому

– Коли ми заходили і місцеві нас бачили, то раділи, – розповідає Дмитро. – А ще просили зайти на подвір'я чи на город і перевірити, чи не залишили вороги там якихось «сюрпризів».

І пересторога місцевих була небезпідставною, позаяк вибухові предмети наші бійці знаходили замаскованими навіть у посуді, в інших місцях житлових приміщень, в яких тимчасово перебували загарбники. Ось така сутність росіян: їм байдуже, кого поранить чи вб'є смертельне вибухове маскування-приладдя.

Мешканці Вишневого були свідками того, як кацапи спалювали техніку, котру не могли забрати з собою. Чужинці-варвари грабували населення – з усіх залишених домівок тягнули все, що можна було.

Розповіли, як в однієї сім'ї забрали навіть корову та сіно, аби годувати своє дикунське військо.

Російські військові не знехтували і деяким ексклюзивним для них приладдям – вони позабирали електричні чайники, але без підставок для нагрівання! Ото було десь розчарувань, коли дізналися потім, що вода у приладі не нагрівається, бо не всі частини до них прихватили.

... На тій території, де була облаштована справжня катівня, до лютого вторгнення окупантів існувала пилорама, куди аж із Туреччини ще раніше доставлені величезні деревообробні сучасні верстати, завезені громадянином Турецької Республіки. Розмір цих верстатів вражає! Саме тому, що вони дуже громіздкі й багатотонні, їх і не могли забрати з собою росіяни... Тут і досі валяються сліди від перебування загарбників: пляшки з-під горілки російського виробництва, коробки всілякі від їжі – теж російського виготовлення...

Турецькі верстати на пилорамі

А в Службі безпеки України заявили, що за безчинства та катування людей на території Чернігівщини деяким російським воякам, яких уже вдалося ідентифікувати, повідомили про підозру у здійсненні військових злочинів.

Сергій КОРДИК

Сорок два дні в окупації

Рашисти з сусідньої войовничої країни дивувалися: у невеличкому селі Бурівка є навіть асфальт і о, диво, Wi-Fi. Недарма, як тільки гусениці важкої техніки, розбиваючи дороги, зайшли у цей населений пункт, то прибульці почали з автоматів стріляти по коробках, які були прикріплені до електричних опор, – тоді вони ще не знали, що то просто прилади для надання Інтернету у будинки. Думали, що то якісь спостережні комплекси. А деякі потім скажуть місцевим, що за участь у «спецоперації» в Україні провели до будинку батьків в їхньому хуторі навіть газ. Та виразно ганебним у всій цій катавасії-затії загарбницької росії стало зникнення навіть своїх же – тих, хто прибув сюди, але не захотів воювати...

«Не так сталося, як гадалося»

Перша колона російських військ проїхала по центральній вулиці – Ріпкинській – у напрямку Чернігова 24 лютого близько 12 години. Хоча люди тутешні все ж таки сподівалися, що росіяни сюди не будуть заїжджати.

Валентина Бабич

– А чого їм сюди їхати? – пригадує діловод Бурівського старостинського округу Тупичівської сільської ради Чернігівського району **Валентина Бабич**. – Ондечки, якщо з Городні їхатимуть, то через Смичин, або ж, через Тупичів, а якщо з білорусі, то прямо з Ріпок на Чернігів. А воно, бачите, як – не так сталося, як гадалося.

А окупанти, як виявилось, думали по-іншому: якраз для розташування свого «табору» ця місцевість уздовж Тупичева – Бурівки – Чумак – Вишневе, яка сполучала селище Ріпки і місто Городню, була стратегічно вигідною.

Адже у разі необхідності можна було зманеврувати по трасі рухом колон – у напрямку білорусі або ж росії.

Тож уже на другий день величезна колона різноманітної військової техніки зупинилася у селі. Інші колони, які потім прибували, розташувалися у Тупичеві та Вишневому.

– Рашисти коли зайшли, – згадує дні під окупацією Валентина Бабич, – почали стріляти з автоматів по коробках, які були закріплені на електричних стовпах. Вони ж не знали, що то – передавачі Інтернету, а думали, що то якісь комплекси для спостереження за ними.

Через чотири дні в селі не стало електрики. Відсутня вона була аж 38 днів, до 4 квітня. Тоді місцевий люд не міг собі й уявити, що під окупацією їм доведеться бути 42 дні.

Тримали у страху

Місцеві не намагалися виходити з будинків і дворів – було моторошно від присутності непроханих «гостей».

Ворожі солдати тримали у страху жителів села. Ходили по домівках і шукали мобільні телефони. Чоловіків усіх роздягали на предмет татуювань.

27 лютого вбили з пістолета у скроню двох хлопців: Євгенія Насона і Миколу Лисенка нібито за те, що вони були учасниками АТО.

– А коли вночі чи попід ранок летіли ворожі літаки, то ми вже знали – будуть ось-ось десь бомбити наших, – зітхаючи пригадує Валентина Бабич.

З перших днів виникали труднощі через зникнення звичних умов для буденного життя.

Ось взяти хоча б Інтернет. Коли він пропав, то цивілізоване життя, здавалося, зупинилося.

Розселилися прихідці у будинках селян – здебільшого тих, де на той час нікого не було. Хоча були й винятки. От, наприклад, з крайнього від сусіднього Тупичева помешкання вигнали сім'ю, а близько тридцяти своїх військових туди поселили. «Що вони зробили з тієї господині – важко навіть передати, – з подивом розказують люди. – Все понівечено, розтрощено, розграбовано – варвари якісь там знаходилися».

Та хіба тільки з цим помешканням таке зробили? Скільки таких домогосподарств залишили окупанти в навколишніх селах?

І на війні не без курйозів

На городах багатьох домоволодінь наробили величезні окопи, а на горищах будинків повстановлювали скоростріли. Оздоблення таких постів давало можливість вартовим далеченько прострілювати зором відстань – саме на них покладалася неабияка відповідальність, бо в кожній такій оселі знаходилося від п'яти – до двадцяти рашистів. До речі, задля заходів безпеки вони ніде не вкладалися спати у ліжка – безпосередньо на підлогу

клали ковдри, матраци і вже там розташовувалися.

Ті військові, які заїхали з першої колони (вони побули тут не більше п'яти діб) говорили, що тутешні села – «ето дира», а вже потім інші, які сюди прибували, навпаки, дивувалися всьому: і що асфальт всюди прокладений, навіть у напрямку найближчого хутора, є Інтернет і в будинках охайно й цивілізовано – все є для нормального життя.

Така оцінка й не дивна, зважаючи на те, що елементарні речі (Інтернет, вай-фай) для нашого сільського жителя стали вже звичними.

У цьому сенсі майже комічну історію розповіла жіночка з Бурівки. Її сусідка Ніна Б. торік померла, а донька з сім'єю в Чернігові проживає. У сільському погребі вони залишили консервацію, картоплю та інші овочі (бо навідувалися сюди частенько), а в морозильній камері холодильника – м'ясо свійської птиці...

Тож росіянам, які опинилися у цьому будинку, можна сказати, пощастило. Але не обійшлося без курйозів.

– Дивлюся зі свого двору, а дим валить не з димаря, а з дверей, – розповідає сусідка постояльців. – Спочатку не зрозуміла, що ж то таке – подумала, пожежа. А виявилось, що то росіяни топили піч та грубу, а заслінки не додумалися відкрити, щоб дим ішов у димар. Отак грілися, вбираючи у свій одяг димний запах.

Танк рашистів, який не вписався в поворот біля села Бурівка

Щоправда, недовго довелося бути їм саме у цьому будинку. Хтось сказав їм, що син господарки давно мешкає у росії, то як дізнається про все це, можуть бути неприємності для них.

– Покумекали, видно, та й покинули житло це, хоча на горищі встигли у них встановити (показує рукою на дах, – **Авт.**) кулемет, – каже жінка. – Після цього довелося нам відшкрябувати отой чорний дим зі стін.

Парадокси сьогодення

Були серед росіян тут і білоруси – самі про це вихвалялися жителям села. А представник північної частини росії розповів, як до недавнього часу у місцевості, де проживає його мати, не було проведено навіть газу (це в державі, яка продає в інші країни газ).

– Коли брав участь у спецоперації в Сирії, так поставили її у чергу для проведення газу до житла, а тепер ось дзвонив родичам, так сказали, що за участь у спецоперації в Україні вже газифікували будинок, – переповіла історію про сучасне життя матері окупанта Валентина Р.

А взагалі, якась дивна парадоксальна поведінка спостерігалася у росіян під час їхньої дислокації у Бурівці. Якщо, приміром, у селян вони купували продукти за гроші, то магазини та залишені господарями будинки вщент розграбовували. До речі, розраховувалися новенькими гривневими купюрами. І зовсім не орієнтувалися в цінах і вартості купованого.

Вживали в їжу тільки цілісні продукти, а не вже готові страви, бо боялися, що отруять. Цікаво, що солярку продавали місцевим тільки за долари або євро.

– А якщо нема доларів, то й нема солярки, – відповідали селянам росіяни.

І розтяжки були, і вбивали теж

За місяць багато чого дізналися місцеві жителі від непроханих гостей, хоча й намагалися зайвий раз не зустрічатися з ними. Щоправда, були й

такі, хто постійно контактував з кацапами і навіть ходив у гості до них. Але таких були одиниці.

Один молодий військовий жалівся літній жінці, яка мешкала поруч будинку, де росіяни перебували, що не хоче воювати і тим більше вбивати. І одного разу щиро зізнався, що хоче повернутися якнайскоріше додому.

Отець Михаїл веде службу в Свято-Покровському храмі села Тупичів та опікується церковними парафіями в навколишніх селах. Під час окупації він всіляко допомагав місцевому населенню і, зокрема, особисто привозив хліб чи то борошно тим, хто цього конче потребував.

Якось при перетині контрольного поста до отця Михаїла підійшов оцей російський хлопець-військовослужбовець і попросив за другим разом привезти церковні книжки, на що священник люб'язно погодився. Так і сталося – при першій-ліпшій нагоді служитель церкви, як і обіцяв, привіз росіянину кілька церковних книжок.

Але одного разу і потім ще й наступного священнослужитель помітив, що ніде немає того хлопця, тож запитав про це в іншого військового, на що той відповів: «А його вже більше немає». Спочатку панотець подумав, що додому вдалося хлопцеві виїхати, то для переконливості перепитав, але у відповідь почув: «Ні, його більше немає серед живих».

Мешканці Бурівки стверджують, що були помічені поодинокі випадки, коли з російських військовослужбовців хтось пробував утекти з села. І їм, як не дивно, це вдавалося. Через двори та людські городи росіянам удавалося шезнути в хашах густого лісу...

Чи не такі, бува, втікачі зустрічаються зараз де-не-де в лісах Чернігівщини? Позаяк у різних місцях «заблукалих» росіян бачать то грибники, то ягідники, у яких ті просять їсти.

По селу ходять чутки, що не дуже лютували, як в інших місцях, окупанти, мовляв, через те, що їхній командир – сам родом з Чернігова. І через це начебто у селі ніхто нічого не мінував і не встановлював розтяжок.

– Ну, це ж село, розумієте – хтось щось сказав і вже понеслось повсюди, – вносить ясність у ситуацію Валентина Бабич. – Тут був один росіянин, батьки якого дійсно раніше проживали у Чернігові. А потім вони виїхали у росію. Звідти цей хлопець і пішов в армію кацапську служити. Про це він сам і розповів нам. Ось так і потрапив сюди на «спецопера-

цію». Але він звичайний механік військової техніки, а не командир і навіть не стрілець.

А щодо розтяжок, то, виявляється, це теж не відповідає дійсності.

– Так, вони дійсно були встановлені, й непоодинокі, – стверджує пані Валентина. – За селом, біля лісу, ще з місяць після відступу російських військових підривалися в різних місцях зайці та лисиці, які натикалися саме на розтяжки.

До речі, про відступ. Коли поспіхом відходили окупанти у напрямку російської території, то в центрі села, неподалік адміністративного приміщення старостату, залишалася несправна САУ. Тож коли російські вояки підірвали цю установку, то вибух був настільки потужний, що найближчі будинки зазнали серйозних руйнувань. Також ними був підірваний і танк одразу за селом, який вийшов із ладу.

Пошкоджений вибухом старостат

... Село Вишневе знаходиться всього за кілька кілометрів від Бурівки. Тут людей окупанти тримали у страшенній напрузі. У Вишневому був розташований штаб рашистів, сюди доставляли полонених військових із ЗСУ, а також привозили осіб, яких вони підозрювали у чомусь. Тут їх калічили, над ними знущалися, а деяких і вбивали. Але то вже інша історія...

Сергій КОРДИК

Як мешканці Ріпок пережили російську орду

Згуртованість людей у Ріпках та навколишніх селах не дали можливості російським завойовникам почуватися господарями на українській землі.

За кілька кілометрів від Ріпок – білорусь. Це якщо по прямій дорозі. А якщо брати бічний шлях, то він веде через кілька сіл та місто Городня у напрямку російсько-українського кордону. Саме звідти на Чернігівщину увійшла силенна частина колон путінських злочинців. Кілька початкових днів після вторгнення вони перебували у різних населених пунктах, а потім основні їх військові сили влаштувалися в селі Вишневе, це приблизно посередині між Ріпками та Тупичевом.

Як розповідають місцеві мешканці, не було вільної вулиці, де б не знаходилася фронтова техніка завойовників. А військові (їх тут рахувалася не одна тисяча) були одягнені в різне обмундирування. Якщо, скажімо, на одній вулиці загарбники були в одній формі – зелено-польовій, то на іншій – всі в чорному.

І якщо кілька лютневих днів російські окупанти прямували на Чернігів, весь час обминаючи Ріпки, то вже на початку березня зайшли в саме селище.

Сергій Гарус

Голова місцевої територіальної громади Сергій Гарус пригадує, як люди зуміли згуртуватися, і коли вторглися росіяни, виразно продемонстрували це єднання. І хоча ріпкинці не мали зброї, та все ж морально й психологічно такий крок явно деморалізував непроханих чужинців. Адже в центрі селища збиралося не 5-10 осіб, а більше тисячі. І не з квітами та короваєм, а зневагою та презирством. От і думай, дивись – чому місцеві жителі не раді загарбникам?

– А тому, що ми – на своїй землі, а вони – чужинці, та й прийшли вони теж не з дружніми намірами, а з танками та гарматами, – розмірковує українець Олександр із села Задеріївка, що теж приїхав того дня на площу, аби підтримати ріпкинців.

Наляканий рибалка

Цікаво-кіношний епізод розповів цей задеріївець. Але «цікавість» ця, звичайно, відносна, оскільки те, що пережив чоловік, того дня не вписувалося у значення захоплюючої кінокартини, радше – навпаки.

– Рано-вранці рибачив на Сожі, – пригадує хлопець. – Аж тут збоку раптом, немов водяні привиди, постали переді мною кілька постатей у камуфляжній екіпіровці. «Невже, – думаю, – головою поїхав?».

Така була у невдалого рибалки перша думка, бо за день до цього він, виявляється, кіношної картини передивився – як бійці спецпідрозділу досягали своєї мети, використовуючи «водолазні» методи.

На деякий час рибалка оторопів і, наче загінотизований, увійшов у ступор. Це помітили й невідомі, а коли наблизилися до нього майже впритул, запитали: «А что ты здесь делаешь?».

– У мене навіть думки такої не виникало тоді, що то росіяни з боку білорусі могли тут бути, оскільки до траси – густі ліси та болота, а попереду – широка річка, тому грубо відповів їм: «А що, не видно, що я роблю?!», – продовжує розповідати Олександр.

– Ты здесь не борзей, рыбак! А то река – близко очень. Скажи-ка лучше нам: есть ли в деревне украинские погранцы или военные? – запитали «водолази».

На той час в тій «тупиковій» окрузі вже не було навіть і прикордонників, бо якби вони там знаходилися, то могли б запросто опинитися в оточенні. Тамтешні села, як-от Задеріївка, Камінка, Суслівка, Радуль та ще кілька хуторів мають лише один в'їзд-виїзд у напрямку Ріпок, бо знаходяться з одного боку в оточенні густих лісів, а з іншого – якраз у цій місцевості поєднуються дві річки: Дніпро та Сож.

Розпитавши, звідкіля рибак, «гості» раптом немовби розчинилися у ранковому мареві, і хлопець навіть не одразу зрозумів, як і куди ті зникли.

І тільки вже тоді, коли знову залишився невдалий вудкар наодинці, отямився, тож згорнув снасті і попрямував додому на свій хутір, який у трьох кілометрах від Задеріївки.

– От тоді, коли їх не стало, я по-справжньому злякався, – оповідає чоловік. – Мене так почало трясти, що думав – розірве навпіл і серце вискочить... Скоріше б нам перемогти оту російську наволоч!

Несприйняття окупантів

Справжній мітинг опору організували місцеві жителі в центрі Ріпок, коли сюди вїхало кілька російських БТРів та інша техніка.

– До півтори тисячі людей нашого селища виходили на мітинги протесту, – розповідає Ріпкинський селищний голова Сергій Гарус. – А російські військові то ж бачать, що люди виходять на площу не для забави, а щоб показати свій спротив перебуванню росіян. Люди прямо у вічі казали, щоб вони їхали до себе додому – тут немає чого робити їм... Дивлячись на такі заходи, росіяни навіть заявили, що можуть приєднати Ріпки до білорусі. І таке було.

Перебуваючи в облозі, але чекаючи якнайшвидших активних дій українських військових, усіх людей хвилювало питання: як вижити і чи вистачить харчів?

Голова Ріпкинської територіальної громади Сергій Гарус впевнений: якби не керівники фермерських та інших господарств, а також небайдужість окремих людей, ситуація була б інакшою. А так єднання усіх ріпкинців дало можливість пережити труднощі, викликані військовою агресією / окупацією.

Оскільки доставка зерна від фермерських господарств на переробне підприємство у Ріпки та розвезення хліба в села ускладнювалося перебуванням чужаків на дорогах та постах, треба було все ж таки домовлятися з ними.

Відтак було визначено кількох представників від громади, аби вони мали можливість вести перемовини з окупантами. Такий крок став єдиним шансом вижити в тих жаклих умовах. Дехто надавав олію, дехто – рибу, інші – молоко, а хтось – зерно... Серед таких фермерів, які справді допомогли ріпкинцям, були і брати В'ячеслав та Олександр Мажуги.

Мужні брати

Двоє братів вирішили займатися невідомою для них на той час справою. Хоча хлопці ще з юності, за кілька років до реалізації своїх планів, пізнали механізаторське ремесло, адже їхній батько мав у своєму господарстві трактор. Відтак уже тоді брати осіддали «залізного коня» і, можливо, з цього все і почалося – любов до землі як продовження батьківської справи.

В'ячеслав Мажуга

Взяли в оренду землю, купили відповідну техніку. Так поступово, починаючи з 2008 року, ставали на ноги. Дещо згодом заробили грошей і придбали новенькі «Джон Діри» та іншу сучасну сільськогосподарську техніку.

– Звичайно, був ризик, коли розпочинали свою справу, але згодом переконалися, що він був виправданий, – ділиться своїми враженнями-спогадами керівник господарства В'ячеслав Мажуга.

Так ось уже кілька років поспіль Олександр та В'ячеслав Мажуги йдуть впевнено своєю дорогою.

І раптом нагрянула біда – гусениці та колеса ворожої техніки почали топтати українську землю, а відтак перервали подальші плани колективу, збили зі звичного робочого ритму.

Працівники підприємства готувалися до посівної, а тому на момент вторгнення більшу частину добрив і пального було вже закуплено.

– Коли сюди насунулися кацапи, то ми заявили про наші принципи, а вони були недвозначні: ми – тільки за Україну. Ми були українцями й укра-

їнцями залишаємося! – згадує В'ячеслав Мажуга. – Окрім того, ми вирішили допомагати людям, хоча чудово розуміли, що і тут ризикуємо, адже у спілкуванні з росіянами ми максимально критично і прямо висловили свою чітку позицію. На будь-які компроміси не йшли. Ми заявили їм одразу: у нас є своя законна влада, тож тільки з нею будемо співпрацювати.

Саме через те, що кілька керівників господарств, з якими довелося поспілкуватися небажаним «прибульцям», заявили про небажання підпорядковуватися «новій» військовій владі, в росіян сформувалося виразне уявлення про настрої місцевого населення: прихідців не хочуть тут бачити. І це дуже важливо! Адже зовнішній чинник неабияк впливав на морально-психологічний стан російських військових.

Щоправда, одного разу все ж таки колектив змушений був піти на компроміс з окупантами. І ось чому.

Коли у безрезневу ніч шість російських військових машин, зокрема два паливозаправники, завдяки встановленим «їжакам» при в'їзді у Ріпки, пробили колеса, то росіяни все кинули і повернулися на ночівлю у Вишневе, де була їхня військова база та командирський штаб. Цим скористалися місцеві патріоти. Вони тракторами затягли в ліс ті машини.

– Я переконаний, що свою техніку рашисти ніколи б не знайшли, – впевнений В'ячеслав. – Але коли наступного ранку вони приїхали в Ріпки і побачили, що їхніх машин там немає, то поставили ультиматум: «Не буде нашої техніки – почнемо зачистку по усіх дворах!». Тому довелося повернути їхні машини... Ось цей «Джон Дір» (показує на трактор), яким відтягували в ліс машини росіян...

Нині двоє братів очолюють фермерське господарство «Полісся агрогруп» і ФОП Мажуга. Підприємства мають надійну техніку, за допомогою якої виконують роботи протягом усього виробничого циклу. На площі 1,5 тисячі гектарів землі господарство продовжує займатися вирощуванням різних сільськогосподарських культур. До того ж, маючи потужну вантажну техніку, надають послуги з перевезення вантажів.

В'ячеслав говорить, що минулий рік і нинішній – найважчі у діяльності господарства. Цьогорічна повінь, високі ціни на пальне та мінеральні добрива, значні проблеми зі збутом продукції – все це негативно вплинуло на діяльність аграрного підприємства.

Техніка ФОП Мажуга

– Та ми намагаємося вирівняти ситуацію і віримо, що все згодом влагодиться, – з неабияким оптимізмом говорить керівник. – Головне – перемогти окупанта, тоді і стабільність, я в це вірю, неодмінно настане.

Сергій КОРДИК

Як шукали коней під час окупації та після неї

Сім тижнів у полях і лісах знаходилися коні – улюбленці Марії Щербакової з села Вікторівка на Чернігівщині. Більшість часу вони були під обстрілами. Це стане відомо трохи згодом. А тоді, коли російські окупанти заповнили їхній і сусідні населені пункти, здавалося, що друзів-тварин вже й немає серед живих. Адже тут декілька днів тривали запеклі бої. Але ні на мить Марія зі своїм батьком Миколою Михайловичем не втрачали надію на те, що все ж таки величні створіння – живі. І коли знайомі повідомили, що бачили в одному місці їхніх коней, надії й радості не було меж. Але, як виявилось, не все було так просто...

Ще не відомо, хто з нас люди – коні чи ми

Коли спостерігаєш за цим дивовижним тандемом, то по-справжньому розумієш, що Кінь – це поезія, музика і мистецтво в одному русі.

А коли дивишся в очі коня, мимоволі вловлюєш якусь особливу енергетику, заворожену особливість, а то навіть і ОСОБИСТІТЬ. Так, так – не перебільшую. Адже погляд цього величного створіння наштовхує на дивну думку: хто з нас люди – коні чи ми? Особливо, якщо взяти до уваги події сьогодення...

Марія Щербакова

Такі відчуття і думки з'явилися у мене, коли я спостерігав за поведінкою цих тварин і її покровительки Марії.

Граціозність, активність, урівноваженість, сила, розумність, гордовитість, волелюбність... І це не все, що мені спадало на думку, коли я вдивлявся

в очі красенів і бачив, як вони слухняно підкоряються чи то наказам, чи проханням дівчини, коли вона демонструвала результати своєї роботи з цими тваринами. І як тут не погодитися зі словами Марії, коли вона, спілкуючись із ними, зауважила, що для підняття настрою і позитивних емоцій потрібен погляд улюбленого коня. А я би ще від себе додав: «Не лише з'являється настрій, а відчуваєш якесь дивне енергетичне наповнення, внутрішнє переосмислення своїх намірів та дій, звичайно, налаштованих на позитив».

Батько Марії Микола Щербаков

у цей час, треба ставитися дуже обережно, бо щойно забрані від мами, вони лякливі, полохливі. А ще ж не тільки необхідно зігріти їх хорошим ставленням, а й навчити елементарним навичкам. Так, звичайно, коні напрочуд обдаровані інстинктами, почуттями, кмітливістю, але ж вони не розмовляють і на початку спілкування не розуміють значення слів. У той же час коні, як і люди, дуже полюбляють пізнавати навколишній світ, все нове вони сприймають по-особливому: поступово, акуратно, м'яко. Суттєвий фактор при всьому цьому – дисципліна. Без неї нічого не вийде. Тобто треба і любити коня, і водночас бути до нього вимогливим і принциповим.

... А вперше Маша побачила так близько і почала знайомитися зі звичками цих прекрасних істот ще в семирічному віці, коли її батько привіз додому справжнього коня. Відтоді вона не уявляє свого життя без коней!

Тепер у них – ціле сімейство цих тварин. Господарка коней розповіла, що вони з батьком їх у заводчиків купують, коли їм виповнюється вісім місяців – це той вік, коли зазвичай молодь відлучають від мам.

– Це дуже відповідальний період, – розповідає дівчинажокей, – адже до них, особливо

Під обстрілами

26 лютого молода господарка зі своїм конем Енжелом повинна була перебазуватися у конюшню спортивної бази «Динамо-Київ» з метою підготовки до участі у всеукраїнських змаганнях. Вже готували план тренувань, і раптом – війна.

6 березня у їхнє село зайшли ворожі танки. А у величезному дворі господарства Щербакових встановили САУ. Поруч був «КамАЗ», звідкіля подавалися боеприпаси для цієї установки. І тут же була розташована конюшня, в якій знаходилися коні. Добре, що з першого дня окупації коней випустили у поле.

– Тут дуже було багато підбитої техніки росіян, – пригадує Микола Михайлович. – Окупанти звідсіля гатили по позиціях наших військових, які знаходилися в інших навколишніх селах, а наші – по них.

Благородні тварини тягнуться до своєї хазяйки

Оскільки міст у сусіднє село був підірваний, то місцевим жителям, втікаючи від окупантів, довелося рубати-випилювати на шляху грабовий ліс і

проторувати собі нову тимчасову дорогу.

У цій жажливій ситуації кожен із місцевих мешканців переживав за своїх свійських тварин. І це зрозуміло. Неабияк уболівала за своїх улюбленців і сім'я Щербакових.

– Це було випробуванням для нас, – пригадує Марія. – Коли зайшли до нас орки, то одразу за задньою стінкою стайні поставили далекобійну установку та вантажну машину з боеприпасами. Коні жили на території, недалеко від конюшні, поки їх не почали ганяти танками, нібито для порятунку. Довелося їм повтікати подалі, де вони поробили, як я потім дізналася, собі лежанки. Але й там їх продовжували ганяти та обстрілювати мінометним вогнем...

Дещо пізніше дівчині повідомляли, що бачили їхніх коней в різних місцях. Тож коли окупанти вимушені були відступити, почалися ретельні пошуки тварин.

За деякий час повернувся додому кінь Мишко. Він був тяжко поранений.

– Вони пересувалися на дуже значній території, адже були страшно налякані обстрілами, – ділиться пережитими подіями Марія. – До нас надходила інформація, що їх бачили в якомусь місці, але коли ми туди навідувалися, то їх там уже не було – ми запізнювалися на день. Шукати по слідах не так вже й просто: по ораному полю сліди є, а ось на галявині, зеленці вони зникають. Щодня з ранку до вечора ми їх шукали по нерозмінованих полях і лісах, їздили з батманом (це спеціальний бокс для перевезення крупних тварин, – **Авт.**) близько 100 км на день, ходили і пішки теж...Тільки раз я їх побачила, спробувала підійти з зерном, але вони просто втекли... Але, завдяки всім небайдужим людям, у нас зібралася маленька, але дуже вдала команда, і нам усім разом вдалося все ж таки знайти наших улюбленців.

То була ціла справжня спецоперація. Бо коли коней десь бачили, вони шугалися і втікали. І тільки коли кінь Мишко трохи поправився після лікування, з його допомогою вдалося привести коней додому.

– Після лікування Мишко відпочивав ще більше двох тижнів, почувався чудово, і ми вирішили його брати на пошуки, – розповідає Марія. – Але помітили, що через тиждень у нього почала трохи набрякати грудина – там, де було поранення. Він героїчно допоміг знайти коней, без нього ми б аб-

солотно ніяк не впоралися. І наступного дня вилізла на грудях гуля, у нього був абсцес, зробили операцію. Ветлікар сказав, що там був крихітний уламок, який візуально складно було помітити. Але оскільки кінь почав активно рухатися в пошуках своїх братів-сестер, то почався абсцес, осколок опустився трохи вниз і почав виходити назовні...

Інші коні, коли побачили Мишка, підбігли до нього і почали його обнюхувати. Але десь взялись якісь собаки і заходилися гавкати – коні миттю побігли галопом. Та потім знову повернулися... І коли я обережно тремтливими руками накинула мотузку на Енжела та сіла на нього, він навіть і не смикнувся... Малюк пам'ятав усе, тільки от переживав, коли кобили відбігали від нього вбік. 12 кілометрів ми пройшли з ними до стайні. А вже в леваді «дівчатка» далися одягнути їм недоуздки, поставили їх у денники та нагодували...

Зараз Мишко вже одужав. Разом з іншими тваринами, він тепер у безпечі.

Вдома Марія ретельно займається тренуванням коней. Вони це дуже люблять...

Мир настане і мрії здійсняться

У Миколи Щербакова є мрія і плани. На території обійстя він хоче звести справжній кінний клуб з базою відпочинку – перш за все для тих, хто забажає урізноманітнити своє дозвілля безпосередньо з використанням кінних послуг.

– Хочу таким чином, щоб, з одного боку, донька тут залишилася, – каже Микола Щербаков, – а з іншого – аби бажанчі могли приїжджати і серед цієї дивовижної природи і прекрасних тварин чудово проводити свій час.

Додам, що в господарстві Щербакових є не тільки коні, а й молоді бички...

– Дуже складно нам би було, аби не допомога **Григорія Ткаченка** з Лукашівки, – відзначає Микола Михайлович. – Він нам добре безоплатно допоміг з харчами для тварин. Величезне спасибі йому!

... Я б не повірив, аби не побачив цього сам: Марія так вправно керує трактором, що не кожен і чоловік так зманеврує. Але то, як кажуть, вже інша історія.

Вміло керує трактором

Микола Михайлович вірить, що обов'язково настане мир і військові проженуть ненависних завойовників з української землі, тож і плани здійсняться.

Зараз його донька Марія ще навчається в Національній академії біоресурсів України (колишній сільськогосподарській академії). У неї теж є мрії. Одна з них – участь у міжнародних кінних змаганнях. Тож зичимо їй щиро, аби ці сподівання втілилися в реальність.

Сергій КОРДИК

Як медики з Тупичева ховали новенький реаніmobіль від загарбників

Через село Тупичів Чернігівського району у перші дні військового російського вторгнення йшли безкінечні колони ворожої техніки у напрямку Чернігова. А згодом окупанти і тут зупинилися.

Тож тамтешні медики у ці дні вирішили сховати новенький автомобіль швидкої допомоги в одному з гаражів, аби він не потрапив для якихось військових потреб росіян.

– А що – нам шкода стало, що такий обладнаний усім необхідним реанімобіль «Пежо», який і рік ще не попрацював, потрапив би до рук росіян, – розповідає фельдшерка виїзної медичної бригади **Юлія Парубець**. – Тож показово працював один старенький УАЗ. Ним ми і добиралися до тих, хто потребував медичної допомоги.

А надавати необхідну поміч доводилося двом медикам та водієві у реально військових умовах.

Коли надійшов виклик із Седнева про уламкове поранення в ногу чоловікові, вони думали лише про те, як йому скоріше допомогти, адже з Чернігова до цього селища «швидка» добратися у той період не могла через постійні бойові дії.

– Але коли ми доїхали до селища Куликівка, то нас зупинили російські військові. Щоправда, трохи розпитавши нас, куди ми їдемо, відпустили, – говорить фельдшерка. – Уздовж траси, починаючи від Куликівки і аж до Седнева, стояла величезна колона російської техніки (селище тоді теж було окуповане).

Коли медики прибули до пораненого, а ним виявився колишній голова Седнівської громади **Сергій Маслов**, то він був водночас і здивований, і радий, бо каже, що не вірив у приїзд медичної бригади через таку складну ситуацію. Саме через те, що не сподівався на появу медиків, він уже встиг до їх прибуття самотужки витягти з ноги уламок. Але все одно дуже вдячний медичним працівникам за турботу.

На зворотному шляху їх знову зупинили окупанти, але цього разу зажадали вимкнути навігатори, електричні прилади, камери реєстрації, забрали

Юлія Парубець

планшет і мобільні телефони... Протримали їх півтори години – без жодних пояснень. А коли дали дозвіл на подальше прямування у бік Тупичева, то з умовою – їхати без увімкнення фар.

– Ми їхали дуже повільно, – каже Юлія Парубець. – А вздовж дороги з обох боків стояла військова техніка. А в Куликівці солдати наставляли на нас автомати. Звісно, було дуже лячно. Ми їхали і читали молитву «Отче наш»... За усі свої 32 роки я ніколи стільки не промовляла цієї молитви, як того вечора. Слава Богові – добралися додому...

А виклики тоді ще були і по Тупичівській громаді. І медики повинні були, незважаючи на пережите, виїжджати на них та надавати людям потрібну допомогу.

– Саме під час окупації різко збільшилася кількість інсультів, – пригадує ті пережиті дні фельдшерка **Ольга Сорва**, за ініціативою якої, між іншим, і ховали реанімаційний автомобіль. – Це насамперед викликано моральними травмами, переживаннями... А взагалі всього було у нас за цей час: і положи приймали в складних умовах, навіть у машині швидкої, коли затримували нас на постах під час виклику на виїзд до породіллі, і на вогнепальне, уламкове поранення теж виїжджали...

Фельдшеркам довелося частенько виходити на виклики й без машини, навіть уночі, коли людям ставало зле і потрібно було надавати їм допомогу.

– Нам дійсно складно було працювати в таких умовах, але, бачте, справилися,

Ольга Сорва

*Дві «швидкі» старенький УАЗ і новеньке «Пежо»,
яке ховали від окупантів медики*

– зітхаючи, але трохи з посміхом пригадує Ольга Сорва. – Що від нас за-
лежало, те ми й робили.

Такі от у нас україночки – незважаючи на війну, вчасно встигали при-
йти чи то приїхати (як уже виходило) до людей, які так чекали на допомогу.
І вони – медики – скромно робили свою справу, не вимагаючи ні від кого
нічого взамін. Ольга Сорва і Юлія Парубець із Тупичева – справжні рятівниці
людського здоров'я та життя!

Сергій КОРДИК

Люди світла побували у полоні, прощалися з життям перед... розстрілом

Працівники Городнянської ділянки відокремленого підрозділу «Чернігівський район електричних мереж акціонерного товариства «Чернігівобленерго» виїжджають на виклики людей, незважаючи на небезпеку, яка чатує на них щоразу. А загрозливі ризики – реальні. Ще б пак! Побувати двічі в полоні російських завоювників і стояти перед розстрілом – від такого уявлення навіть лячно, а не те, що відчутти безпосередньо на собі.

«На нас наставили дула... Було страшно»

Олександр Аміров – електромонтер дільничної бригади – і досі ще не відійшов від шокової ситуації, в якій опинився зі своїм колегою Миколою Мельником, хоча звідтоді вже пройшов певний проміжок часу.

Олександр Аміров

... Того дня Олександр заліз на електричну опору, аби полагодити лінію, яка обірвалася внаслідок дій російських окупантів.

– Кацапи своїм танком наїхали на опору і проводи порвалися, – розповідає Микола Мельник. – Тож на прохання місцевого старости ми виїхали в село, щоб полагодити систему і дати людям світло. Але як тільки Олександр заліз на електроопору, – сталося те, чого ми аж ніяк не могли передбачити.

– Я сиджу на опорі, а Микола унизу, – пригадує Олександр. – У той момент проїжджає колона російських «тигрів», і раптом вони починають прямісінько на нас повертати танкові кулемети... Тоді було якось не по собі – трохи страшнувато.

Що стали електромонтерами – не шкодують

І Микола Мельник, і Олександр Аміров мають свої родини. І обоє, як вони самі кажуть, мріють про нашу перемогу над лютим ворогом, аби не стати для нього рабами.

... Закінчуючи навчання в школі, Микола Мельник не довго вагався з вибором своєї професії, адже його батько (нині він – пенсіонер) попра-

цював у цьому підрозділі 35 років! Тож коли настала пора вирушати у доросле життя – хлопець вирішив вчитися у Конотопському індустріальному технікумі на спеціаліста електричних мереж. А після його закінчення продовжив навчання в Сумському державному університеті за цією ж спеціальністю.

Починав свою трудову діяльність електромонтером у Городнянській мережній дільниці, а дещо пізніше – працював диспетчером, після цього – обіймав посаду інженера диспетчерської служби. Потім, коли запропонували диспетчерську посаду в Ріпках, – відмовився, оскільки треба було туди весь час їздити. Так знову став тут електромонтером.

А Олександр у свій час закінчив Чернігівський професійний ліцей залізничного транспорту, тож обоє електромонтерів – висококласні спеціалісти своєї справи. До речі, брат Олександра теж працює тут електриком.

Микола Мельник

Двічі в полоні росіян

Ще до повномасштабного вторгнення російських завойовників у нашу Україну, Микола Мельник та його колеги виїхали для лагодження електромереж. Але за Сеньківкою, біля монумента «Три сестри», росіяни їх затримали та доставили на територію московії. Там водили на допити, а потім все ж таки – відпустили. Це сталося ще 2015 року.

А вдруге електромонтерів взяли в полон 27 лютого 2022 року. Коли працівники електромереж прибули в одне з прикордонних сіл, аби полагодити електролінії, які були обірвані через чергові обстріли, їх затримали окупанти та вивезли в росію.

Олександр Аміров (зліва), Микола Мельник

– Нас було вісім працівників, – ділиться пережитим Микола. – Спочатку росіяни нам сказали, що ми буцімто диверсійна група... А в наших телефонах знайшли українську символіку. Після чергового допиту нас роздягли і вивели до якихось кущів. Все йшло до того, що нас будуть розстрілювати. Ми стояли роздягнуті, а вони перезарядили свою зброю. Нам дали пару хвилин, щоб ми прощалися один з одним. І коли ми попрощалися з хлопцями, вони тут же нам сказали, щоб ми одягалися.

Після імітаційного розстрілу українських електромонтерів протримали ще до опівночі, а потім приїхали їхні ОМОНівці і «завантажили» в «автозак». Затим привезли в білоруське село Глибоцьке Гомельської області, де протримали добу, а далі доставили до білорусько-українського кордону, звідкіля ті пішки добралися додому.

... Вони й після цього виїжджають у небезпечні ділянки прикордоння, не дивлячись на ризики. Бо чудово розуміють: хто, як не вони, зможе дати людям світло?

Сергій КОРДИК

Найцінніша – свобода! Найрідніший – дім!

Два роки тому у наше життя ввірвалася повномасштабна війна. Ми не хотіли усвідомлювати, що вона – неминуча. Бо хіба здоровому людському глузду збагнути, що у XXI столітті взагалі можлива війна такого масштабу? Давно розвіявся міф про те, що десь на болотах жили наші «брати», та те, що вони лізтимуть, як ті черви, на нашу землю, вбиватимуть, грабуватимуть, нищитимуть наші села і міста, – уявити це було важко.

Холодний лютневий світанок відбився у долі кожного українця. Багатьох уже ніколи не повернути... Ми не знаємо, що нас чекає кожної миті. Та продовжуємо жити і вірити – буде Україна! Вистоїть, відродиться! Одна із тих українців, хто непохитно вірить у це, Юлія Пінчук із Талаївки. Саме під час війни ця молода жінка, котрій довелося місяць провести у ворожій окупації, повернулася у рідне селище і потихеньку розвиває власний бізнес.

Знаю Юлю від самого її народження. Гарно вчилася, змалечку виступала на сцені, як солістка, бо має талант та ще й навчалася одразу у кількох класах музичної школи. Займалася туризмом і любов до подорожей не втратила в житті дорослому. Втім, вона стала юристом. Не довго працювала за спеціальністю, бо зрозуміла, що робота суто з документами не приносить бажаного задоволення.

Адже їй подобається праця у сфері обслуговування. Спробувала себе там – починала продавцем-консультантом. А на початок війни Юлія Пінчук уже була досвідченим керівником одного з магазинів відомого бренду у центрі столиці. Робота захоплювала. Звичайно, не в кожні вихідні вдавалося їхати додому. Та все ж, відпрацювавши тиждень, хотілося вирватися кудись із міста... Так вона розповідала не раз:

– Ви ж знаєте, як я люблю батьківський дім. Він виростав разом зі мною. Ніде більше у світі не знайдеш такої атмосфери, як тут! Моєму татові дуже хотілося, щоб я жила саме вдома. І я хотіла цього підсвідомо. Та думала, що це буде колись, пізніше... От вирішу, чим я займатимуся в Талалаївці, і приїду... До речі, ще до війни я прийшла до висновку, що тут, де, м'яко кажучи, з роботою «не дуже», ті люди, хто цього хоче, знаходять спосіб робити і заробляти. Багато хто працює, не виходячи з дому, через Інтернет. Хтось надає різні послуги – наприклад, швейні, манікюр, масаж, нарощування вій, ремонт техніки тощо.

Здається, ми недооцінюємо того, що Талалаївка має чудове місце розташування. Наше селище не було і не буде містом. І нічого у цьому немає поганого. Найближче місто – Ромни. Поїздом туди можна доїхати за 45 хвилин. Машиною швидше. Навіть якщо порівнювати з країнами Європи – розташування чудове! Наприклад, вироблене чи вирощене у Талалаївці реально продати не тільки тут... Я ці деталі обдумувала і до війни, навіть свій бренд оформила – виготовлення горщиків з бетону для сукулентів. Виготовляю на замовлення і продаю. Це – таке хобі, від якого отримую задоволення і, коли що, маленький бізнес... Та повернутися в Талалаївку я була ще не готова, хоч і розуміла, що такі серйозні зміни у житті треба робити у молодості. Коли повернешся у 50, знайти «нішу» для себе – все-таки важче, ти вже будеш тут чужий. Все змінила війна...

– Як дізналися про її початок?

– Спали з чоловіком у квартирі, яку винаймали в Києві. Сон перед світанком – міцний... Прокинулися, коли вже конкретно вибухало десь недалеко

ко. Від новин в Інтернеті перехоплювало подих. Стіни здригалися... Тривожну валізу ми тримали наготові, хоч і сподівалися, що не використаємо її. Тоді, розгублена і налякана, я вхопила із собою найцінніше з одягу – мою червону вишиванку і намисто, нові пальто і кросівки. І була впевнена, що цей жах ненадовго – через кілька днів зустрічатимемо наших визволителів. То як же без вишиванки?!

Закупили їжі і вирушили в Іванків, де живуть мама та вітчим чоловіка. Що міркували? З думками зібратися було складно. Хотілося швидше втекти подалі з великого міста. До Іванкова – всього 75 кілометрів, значно ближче, ніж до Талалаївки. Що ворог полізе з Білорусі, геть не думали. Прорватися було важко, але ми їхали вперед, – як виявилось потім, назустріч кацапам! Ось так одразу і потрапили в окупацію. 25 лютого рашисти повністю окупували Іванків...

Ми сподіваємося, що той місяць – найстрашніше, що вже було у нашому житті під час війни. Спочатку ми всі розгублено дивилися одне на одного. Хапали повітря, мов риба без води. Невтішні. У будинку немає підвалу, ховатися нікуди. Все це пролітало над нами щодня: ракети – на Київ, снаряди чи хтозна що розривалося зовсім поруч. На десятий день зникли зв'язок і світло. Добре, що залишався газ. Ми зі свекрухою з усього, що було в морозилці, зробили консерви. Добре, що ніхто з нашої сім'ї не піддавався паніці. Не плакали, не впадали в істеріку, хоча реально було дуже страшно. Крім того, що постійно щось летіло, стріляло, вибухало, ще й страшно було реакції загарбників, які сновигали вулицями.

Юлія Пінчук у червоній вишиванці, яку поклала в тривожну валізу

– Та все ж люди якось спілкувалися?

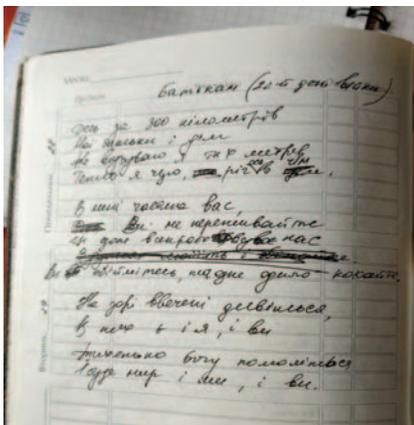
– Лиша година об'єднала людей. Реально людям загрожував ще й год-лод. Адже більшість не мали вдома сільських запасів. Ніхто взагалі не знав – скільки триватиме така окупація і на скільки часу треба розтягнути наявну консервацію? Ситуацію рятували підприємці. Наша сім'я ніколи не забуде дійсно їхні подвиги у той час. Підприємець, який вирощує рибу, ризикуючи життям, разом зі своїми помічниками, вилловлювали її й доставляли мешканцям міста. Це – в період між обстрілами і поза очима ворогів. На тій рибі і вживали міст'яни.

Хотілося хліба... Бо це, коли його вдосталь, ми можемо казати, що його «зовсім не їмо». Краще ніколи не відчуті того, коли його справді немає. І запасів борошна не було. Знову ж, добрі люди виручали. Дали зерна... Господи! І це у XXI столітті! Ми на ручну кавомолку «Мрія» мололи зерно, пересівали і пекли такі собі перепічки... Наш друг поховав у дворі своїх батьків, які померли, мабуть, від страху та стресу! Це – те, про що треба розказувати і розказувати, і ніколи не прощати!

– Звідки дізнавалися про новини?

– Працювало радіо від батарейок. Вмикали час від часу. Ми навчилися розрізняти – хто і звідки стріляє. Наші літаки пролітали над хатами, але вони не стріляли там, де люди, а вороги цим користувалися. Найстрашніші – вуличні бої. Ти лежиш на підлозі і розумієш, що кожної секунди стіна чи вікно можуть бути пробиті. І все... Що тільки не передумалося. Я вела щоденник, я планувала, я вірила...

Неймовірно важко було від того, що я не можу нічого про себе повідомити батькам. Через два тижні окупації мені вдалося передати записку одному сміливцю, який, ризикуючи життям, перепливав човном річку, знаходив місце, де є зв'язок, і телефонував чи писав СМСки за списком

Руконіс листа батькам
з окупації

рідним людей, які в окупації. Як я вдячна йому! Я подумки щодня виходила з батьками на зв'язок... Ось які рядки написалися мені на 22-й день війни. На жаль, я так і не встигла прочитати їх татові... Думала – колись, після Перемоги...

*Десь за 300 кілометрів
Мої батьки і дім.
Не відчуваю я тих метрів, –
Тепло я чую, річ ось в чім.
В мені – частина вас,
Ви не переживайте.
Це доля випробовує нас.
Ви обійміться та одне одного кохайте.
На зорі ввечері дивіться:
В них є і я, і ви.
Тихенько Богу помоліться,
І будуть мир, і ми, і ви.*

– Юлю, твій пост в Інстаграмі, який ти опублікувала після визволення, мабуть, не тільки я, вивчила на пам'ять. Прочитую:

«Доки п'ю чай, війна в розпалі, зло ще ходить нашою землею. Схід, південь постійно в боях, багато міст в окупації, це – жахливо! І я так тяжко сприймаю кожні новини, історії про людей, які там. Але буде день, коли звільнять захоплені регіони і знайдуть наші, – все так і буде! Тільки віра, тільки вона дає надію.

Я точно знаю: як це знаходиться в окупації, як це вірити так, як ніколи ще не вірила. І довіряти, довіряти своїм, із чистим серцем, з любов'ю. Коли мені було важко морально, я писала вірші і ставало легше, читала Кобзаря. Постійно планувала свій наступний день, що буду готувати, що попрати, що прибрати, максимально займала себе справами.

Був такий день – день коли вранці зайшов сусід і каже: «Наші вже тут, у центрі бачили хлопців із ЗСУ».

Ми відповідаємо: «Що – серйозно? Це – не сон?!»

Говорить: «Та має бути правда. Зустрів таку заплакану жінку. Думав у неї – горе. Підійшов, а вона риде, і розповідає: «Хлопче, нас звільнили, все, нема тут рашистів!»

Вулиці Іванкова та Бородянки після звільнення (фото Юлії)

І далі він каже: «Чесно, я подумав, що, певно, жіночка перенервувала і їй – психічно погано».

І тут, доки ми стоїмо, про все це говоримо і ще ж не віримо, бо в ті часи там всю інформацію потрібно було перевіряти трічі, забігає до нас ще одна знайома. Через 10 хвилин зайшли ще декілька людей, і всі радіють – це перша, маленька перемога!

І ми вже знали, це вона – свобода!!!

Найцінніше. Свобода!»

– Коли ми, як і всі інші, хто міг ходити, просто виходив на вулицю і тішився свободою, побачили вперше, що сусідньої вулиці просто немає! І тоді вкотре подумали про те, що нам просто повезло! Ми вижили, отож треба жити далі, треба робити все, що можеш, сьогодні там, де ти є!

Через кілька днів, як тільки через річку навели понтон, адже рашисти, тікаючи, зірвали міст, ми з чоловіком вирішили їхати у Львів. Їхали через зруйновану Бородянку. Я знімала, що могла, і що не могла... в повітрі висів запах крові, людських понівечених тіл, пороху...

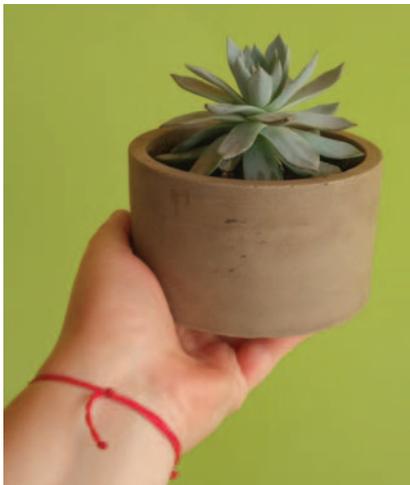
Дивишся на все це ніби в реальності фільм жаху і усвідомити не можеш. У Львові спробували зупинитися, пожити. Знайшли навіть роботу, та коли на СТО, де працював чоловік, «прилетіло», в одну мить вирішили їхати в Талалаївку. Немає в Україні місця безпечного, але ніде немає так, як вдома!

– Влітку 2022-го Ви започаткували в Талалаївці перший інтернет-магазин. Якось вивчали попит...

– Про підприємництво у рідному селищі я думала в окупації. Підприємець створює зручності іншим людям. Знаю, що товари у більшості магазинів в Талалаївці повторюються. Закономірно, що найбільший попит на найбільш вживані. Та знаю, що люди цікавляться і товарами окремих брендів. Отож, зробила групи, оголошення, розсилки. Замовляла італійські сири, шоколад з Європи, спеції, потім європейську побутову хімію...

Та все ж, люди у сільській місцевості хотіли бачити пропонований мною товар на живо. На той час мій батько мав магазинчик будівельних товарів (на базарі), то й впустив по-сусідству мій лоток із товарами, який потихеньку розширювався, бо замовників у мене збільшувалося. У неділю стала торгувати на базарі, у п'ятницю – на базарі в Срібному.

За перший рік роботи, можу впевнено сказати, знайшла свого клієнта. Зареєструвалася як підприємець і думала вирішувати щось із приміщен-

Брендовий бетонний горщик із кактусом від Юлі Пінчук

ням. Та трапалося, як трапалося. У липні минулого року раптово помер мій тато. У нього було хворе серце, впевнена, що війна прискорила цей тяжкий момент. Дуже боляче, що він не побачить нашу Перемогу... Він, як і я, вірив у неї.

Та вийшло, як він і хотів... Я живу вдома. Приміщення іншого не шукала, поки що продовжила оренду приміщення, яке знімав батько. Стараюся покупців забезпечити тими товарами, яких вони не знаходять в інших магазинах селища. А попит на них є, вивчаю його. Мій гіркий досвід окупації переконав, що підприємці у різній сфері – дуже важливі люди,

особливо в сільській місцевості. Є плани на майбутнє, та це – вже інша тема...

– А бажання виїхати за кордон не було? Ти ж після окупації мала всі підстави шукати прихисток в іншій країні.

– Жодного разу не подумала про закордон навіть в окупації! Ні в якому разі не засуджую тих, хто поїхав чи ще поїде. У кожного свій вибір, своя життєва ситуація. Мій, якщо можна так сказати, життєвий девіз: «Попрацюй, погуляй, повчись, світ подивись та додому повернись!» Можливо, з часом я щось і зміню в роді заняття, але зараз треба щось робити там, де ти є. А я – вдома! Розвиваю свою маленьку справу, роблю, нехай невеличкі, але стабільні донати для підтримки ЗСУ, бо тільки дякуючи їм, ми можемо просто жити!

Доля кожному дає якісь випробування. Життя в окупації зміцнило відношення до цінностей. У тебе є можливість жити там, де тобі найтепліше – живи і радій, що у тебе є таке місце на землі! У тебе є СВОБОДА – цінуй її!

Олександра ГОСТРА

Незламні громади

*Будинок на батьківщині Кучми в селі Чайкине,
куди прилетів «Шахед»*

Ворожі кулі березуть як сувенір

Сергій Пасевін із Шевченкового та Володимир Степка з Харкового, що на Талалаївщині, – цивільні чоловіки, які 27 лютого разом з іншими односельцями намагалися затримати російського офіцера в Харковому. Це село розташоване обіч траси Суми – Київ. Різні чутки ходили тоді навколо цієї події, коли їх, перших поранених, із кульовими пораненнями доправили до Талалаївської лікарні. Що ж насправді відбувалося того ранку в Харковому, знає слідство, адже воно велося по факту убивства цивільного російським офіцером... Скромних чоловіків довелося довго умовляти розповісти про ті страшні події. Хоч цього і пам'ятати не хочеться, але треба, бо це – наша історія!

– Рано-вранці 24 лютого дзвінком мене розбудив молодший син Сашко, який вчиться у виші в Сумах, – розповідає Володимир. – У місті вже лунали вибухи. Я зібрався і поїхав на роботу (працює у ТОВ «ТАС Агро» інженером з тваринництва). Син дзвонить, щоб забрав його. І я помчав – виходить, що назустріч ворожим колонам. Слава Богу, не зустрілися! Забрав свого сина, ще й інших сільських студентів. Село ж наше на трасі. Небезпечно. Ніхто не знав, чи зупинять десь кацапів, чи скоро тут будуть. У перший же день війни сільський староста просив усіх мисливців контролювати ситуацію. От ми – більшість із тих, хто має мисливську зброю, – і встановили чергування.

– Чи боялися?

– Думаю, що ні в кого страху не було. У мене точно. Був гнів, бажання зупинити ворога. Особливо тоді, коли вже насправді побачили у селі їхню техніку, яка рухалася трасою Суми – Київ до столиці. Але танки мисливськими рушницями не спинити. Мали інформацію про те, що по трасі від Ромнів (найближче місто Сумської області) у наш бік горів їхній бензовоз. Згодом хлопці із Лавіркового (село на кордоні із Сумщиною) передали, що бачили кацапа, котрий пішки рухається у бік Харкового. Йде праворуч траси поза людськими садибами. Хлопці його «вели». Ми всю ніч чергували в засідці. Вранці заїхав додому випити кави.

Сергій Пасевін і Володимир Щенка

Як хлопці дзвонять, що той кацап уже за садибами недалеко від повороту на Чернецьке. У машину – і погнав туди... Ми з Сергієм були «Нивою»...

Чоловікам тепер важко пояснити свої вчинки. Тоді просто мчали у вказану точку. За сінником в одній із садиб, здавалося б, уже взяли в оточення російського військового. Двоє працівників служби охорони місцевої агрофірми, прибули Сергій і Володимир, які навіть мисливські рушниці не встигли взяти з машини, кричали ворогу, щоб здавався, і вони збережуть його життя. Натомість ворог закричав: «К стене!» – і миттєво вистрелив у одного з них...

Чоловіки витягують по цигарці і згадують те, що хотіли б забути. Та вже не вийде... Події розвивалися миттєво. Начальник охорони ТОВ «ТАС Агро Північ» Артем Колесник від ворожого пострілу упав в одну мить. Вони ж на вигук кацапа «К стене!» кинулись бігти. Обидва, збагнувши, що куля летітиме на рівні голови і нижче, пригнулися. Обидва отримали по кулі у ліве стегно... і ще продовжували бігти. Тим часом один із місцевих мисливців здійснив фатальний для кацапа постріл.

– Через 15 хвилин після того, як дома пив каву, дзвонив дружині, що нас із Сергієм «швидка» забрала з пораненнями, – розповідає Володимир. Куля мені пройшла наскрізь вище стегна. У лікарні її з чобота витрясли.

Сергію Пасевіну куля застрягла у стегні. Оперували. Обидва бережуть «сувеніри». Показати не захотіли – не хочеться згадувати. Дуже жаль Артема. Кажуть, був чудовою людиною, яких не часто зустрінеш. Його відспівали у церкві в Талалаївці і там тимчасово похоронили. А в липні рідні перепоховали на Вінниччині, де живуть його дружина і донечка.

Тіло російського офіцера закопали. Під час слідства його ексгмували.

Чоловіки майже місяць лікувалися після поранення. На цьому місці, де стоять сьогодні (на фото), рік тому блукали ворожі солдати. Після того, як колону розбили під Срібним, вцілілі орки тікали у незрозумілому напрямку – здається, хотіли повернутися назад, у бік Сумщини, але їти трасою не ризикували, отож розлазилися лісосмугами, ярами. Із Шевченкового, яке за два кілометри від траси, більше десятка озброєних кацапів дійшли до Новоселівки, що від траси за сім кілометрів.

– У мене в хаті було 13 близьких. Тут і літні були, і діти маленькі. Бачите, наша хата одна на кілька кілометрів, де ще живуть люди. Здавалося б, тут безпечніше, ніж у селі, що обіч траси. Родичі дружини втекли сюди до нас. Я поранений лежу в лікарні, а мені дзвонять рідні, що за сто метрів від хати озброєні кацапи гуртуються. То були для нас найстрашніші моменти. Добре, що не додумалися зайти, бо хтозна що було б. Мабуть, вони поспішали ближче до кордону, тільки пішли хтозна-куди, – розповідає Сергій.

За Новоселівкою ворогів наздогнали воїни з тероборони. Була перестрілка. Здаватися відмовилися. Пішли лісом на Роменщину, яка починається одразу за Новоселівкою. Через кілька днів їх там відстежили і знищили, бо не випускали з поля зору.

Чи знову б ризикували життям, якби був час подумати? Все залежало б від ситуації, – говорять обидва. Однозначно одне: не ховалися б, а щось робили б. Та сподіваються, що руснявої ноги тут більше не буде! Бо час ворогам усвідомити, що сільський дядько голіруч на них ітимає, що тут з-під кожної стріхи у них стрілятимуть! Доки геть не заберуться з України!

Олександра ГОСТРА

Новгород-Сіверська громада: чи є життя під обстрілами?

Найбільша і найпівнічніша в Україні Новгород-Сіверська громада разом із сусідньою Семенівською піддаються регулярним обстрілам з боку московитів. До війни тут і без того було важко – регіон малозаселений і депресивний, а нині і поготів. Чи є життя під обстрілами, ми поцікавились у голови громади Людмили Ткаченко.

20 кілометрова зона – під вогнем!

«Важко, – каже міська голова. – Насамперед через психоемоційний стан людей. Важко щось донести до них, якщо вони налякані. Скільки разів звертались і просили виїжджати, бо обстріли посилюються, ворог почав застосовувати і важку артилерію. Ось, наприклад, нещодавно «Градами» вдарили по Кам'янській Слободі, але люди настільки прив'язані до своїх домівок, городів, що виїжджати не хочуть».

Людмила Ткаченко

На щастя, подалі від щоденного пекла виїхала більшість родин із дітьми. Переважно углуб громади.

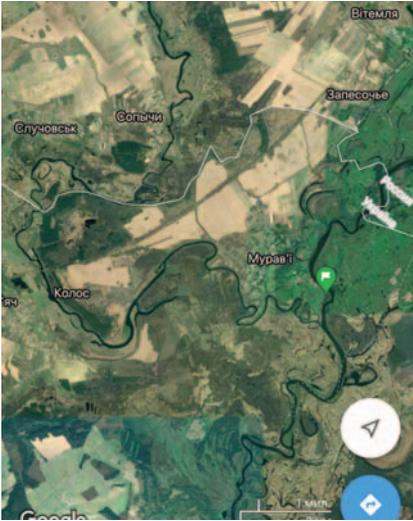
Людмила Ткаченко розповідає, що за рік, починаючи з серпня минулого року, з прикордоння вдалося вивезти понад 600 людей. Це з тих, хто добровільно погодився, бо примусової евакуації не оголошено.

«Є обстріли – їдуть, обстріли стихають – знову ніхто нікуди не їде», – бідкається голова.

Разом із тим географія обстрілів значно розширилась. Так, якщо минулого року найбільше обстрілювали Грем'яцький та Михайлослобідський старостинські округи,

то зараз 20-кілометрова зона, в яку входить п'ять старостинських округів, перебуває повністю під обстрілами. Крім того, сюди регулярно заходять диверсанти, тут точиться справжня війна.

«Північний полюс України» відселений і безлюдний

Село Мурав'ї з трьох боків – річка, з четверого – росія

Крайня північна точка України, село Мурав'ї, що входить до Грем'яцького старостату Новгород-Сіверської громади, залишилось без людей. Після того, як росіяни зруйнували міст через річку Судость, останніх мешканців села відселили. Здебільшого людей переправляли на човнах. У сусідньому Грем'ячі, незважаючи на щоденні обстріли, продовжує мешкати половина від довоєнної чисельності населення.

Село Мурав'ї знаходиться біля кордону з росією, у місці впадання річки Судость у Десну. Відстань до центру громади становить близько 48 кілометрів. Мурав'ї причаїлися у самісінькому тилу ворога України –

це крайня північна точка України, з трьох боків оточена річками. З четвертого боку – кордон із Брянською областю росії, етнічною Стародубщиною, окупованою росіянами 1921 року. Найближчий населений пункт – російська Біла Берізка, до якої всього 16 кілометрів.

До початку великої війни в Мурав'ях проживало приблизно 50 мешканців. Зараз – немає нікого.

«Ми просили людей виїжджати звідти давно, жити там небезпечно, – каже голова громади Людмила Ткаченко. – Але селяни прислухались тільки після того, як росіяни авіаударом зруйнували міст через річку Судость – єдиний сухопутний шлях, що з'єднував село з материковою Україною».

За словами міської голови, евакуація була дуже складною. Людей переправляли на човнах.

Зруйнована церква у Грем'ячі

*Грем'яч. Пряме влучання
в житловий будинок*

«Зараз там уже немає нікого... Село обстрілюють постійно. У нас там був фермер Пустовойт, то він частину техніки встиг вивезти, а частина залишилась там. Вже не робоча, вся поби-та», – каже вона.

За словами Людмили Ткаченко, щоденно обстрілюють і Грем'яч. Незважаючи на небезпеку, в селі продовжує жити половина населення, працює старостат та комунальні служби.

«Не знаю, чому вони тягнуть з виїздом, там неможливо жити, – говорить Людмила Ткаченко. – Немає такого дня, щоб Грем'яч не обстрілювали – в школу – прильоти, в ФАП – прильоти, в центр села – прильоти. Там постійно обстрілюють. Життя, як на фронті – в городи та будинки прилітає. Разом із

тим там працює наш староста і комунальне підприємство. Бригади РЕМ працюють навіть під обстрілами, відновлюючи електропостачання».

У Грем'ячі постійно проживає і староста, який відмовляється залишати своїх людей. За словами голови громади, всю гуманітарну допомогу насамперед завозять у прикордонні села, такі як Грем'яч, Михальчина Слобода, Бучки.

40 відсотків сільськогосподарських земель покинуті

Через замінованість та близькість до кордону 40 відсотків земель в громаді не обробляють. Такий стан речей негативно вплинув на бюджет.

Школа в Лизунівці

«Надходження до бюджету зменшилися порівняно з минулим роком на 30 відсотків, – пояснює стан справ міська голова. – Громада виживає за рахунок ПДФО з грошового забезпечення військових».

Втім, як відомо, нещодавно Уряд Шмигала виступив з ініціативою забрати ПДФО від громад і використовувати його безпосередньо на армію. У

найпівнічнішій громаді України таким рішенням незадоволені.

«Ми писали і звертались, що цього робити не можна, принаймні не для всіх. Якщо завдяки ПДФО ми маємо надходження, то це насамперед розвиток. Ми відремонтували ямки, бо в нас з'явилися кошти, ми полагодили зливі споруди. ПДФО дає змогу втримати господарство на рівні. Я не кажу, що воно тут розквітає, але хоча б не руйнується. Якщо в нас заберуть ПДФО, то особливих проєктів ми тут не реалізуємо. Це буде виживання. Не більше», – робить невтішний прогноз Людмила Миколаївна. І додає: «Я державу розумію: вона дає грошове забезпечення. І це правильно, коли держава дає і держава повертає. Однак я б запропонувала на тих територіях, де дислокуються військові, хоча б якийсь відсоток залишити, бо військові так само користуються водою, світлом, вивезенням сміття. Присутність військових у Львові і в Новгороді-Сіверському – це, як кажуть в Одесі, дві різні речі».

Прильот у Кам'янську Слободу

Війна дала можливості

Попри війну, громада шукає можливості вижити. Насамперед – через підтримку міжнародних донорів. В Новгороді-Сіверському уклали меморандуми з американською програмою «DOBRE» та потужною французькою благодійною організацією «Akted». І якщо з американцями тут працюють вже кілька років, то французи прийшли на допомогу з війною.

«Вони були одними із перших, хто зайшов до нас із реальною допомогою, – характеризує французький благодійний фонд Людмила Ткаченко. – Спочатку забезпечували критичні потреби, а зараз перейшли на інший рівень. Ми з ними пішли на розвиток і реалізуємо пілотний проект із водопостачання».

За словами міської голови, донори готові вкладати гроші у водну мережу.

«Вона у нас стара, – каже керівниця громади. – Якщо ми перевозимо людей углиб громади, на Подесення, то чому б там насамперед не створити умови? Донори погодились на це, бо територія там відносно безпечна і більш-менш спокійна. Приїжджали проектианти, вже виготовляють технічну документацію. Наступного року ми плануємо бути з новою водною мережею: труби, водонапірні вежі, насоси – все їхнє. Ми лише даємо потребу. Грошей ми не бачимо».

З благодійним фондом «За сильну Україну» міська рада реалізує проект встановлення систем оповіщення.

«Ми запропонували сім населених пунктів, де бачимо в цьому потребу. Це Подесення, куди не долітають снаряди. Прикордонну зону не подавали, бо система від артобстрілів не рятує», – коментує проект пані Людмила.

З допомогою міжнародних донорів вдалося швидко відновити навчальний заклад у селі Печенюги, куди росіяни не так давно скинули авіабомбу.

Школа в Печенюгах після авіаудару

«У тій будівлі розміщені будинок культури, старостинський округ, школа, – пояснює очільниця. – Після прильоту 95 вікон просто вилетіло, побило фасад. Донори дуже оперативно замінили нам всі вікна та двері. Зараз вони готові виділити кошти на ремонт фасаду і даху».

Школа в Печенюгах після заміни вікон

Нещодавно громада подала ще один проект до Міністерства регіонального розвитку. Це проект будівництва бомбосховища. У Новгороді-Сіверському сподіваються, що до кінця року укриття в місті з'явиться.

Війна поглибила і цивільно-військове співробітництво.

«Ми допомагаємо військовим чим можемо, вони – нам», – каже Людмила Миколаївна.

У майбутнє ця мужня жінка, яка керує воюючою громадою, дивиться з оптимізмом. Сподівається, як і всі, на те, що війна скоро закінчиться. Обов'язково нашу Перемогою. А зараз головне – вистояти!

Віталій НАЗАРЕНКО

А мости таки єднають!

Талалаївська громада Прилуцького району (колишній Талалаївський) – найближчі сусіди із Дмитрівською громадою колишнього Бахмацького району, а тепер Ніжинського. Дмитрівська громада – одна із тих у нашому регіоні, яка найбільше потерпіла від навали рашистів у лютому-березні. У середині квітня, коли окупантів вибили з наших територій, я робила репортаж з обстріляного ворогом Гайворона. Село з'єднував міст через річку Басакова (права притока Ромена, басейн Дніпра). Орки, відступаючи, розстріляли його із танка, щоб зупинити наші війська. І ось радісна новина – через цей життєво важливий міст уже пішов транспорт! Це й стало нагодою зустрітися з головою Дмитрівської громади Валентином Бойком.

Гайворон – його рідне село. До завершення децентралізації та створення Дмитрівської громади Валентин Борисович десять років працював сільським головою Гайворона. Після об'єднання у громаду входять села Дмитрівка (центр), Гайворон, Галка, Голінка, Терешиха, Кропивне, Рубанка, Смолове. Останнє – найменше. До початку війни там проживало вісім осіб. Окупанти його знищили повністю. Смолівці – головне, що всі живі, – змушені були змінити місце проживання.

Гайворон оговтується після навали орди

– У ніч на 25 лютого рашистська орда вже привалила у наші села, – згадує Валентин Борисович. – Усвідомити дійсність було складно. Села нашої громади стали якраз на їхньому шляху від Конотопа у Київському напрямку. Цим шляхом ішли і жива сила противника, й дуже багато військової техніки, зброї. Вороги окупували тракторний табір, заселялися у хати жителів Гайворона. Тобто тут у них був пункт дислокації. Я нікуди не тікав. Просив окупантів, щоб не чіпали населення. Ці, перші, хто зайшли у село, грабували та наїдалися. Час тоді ніби зупинився. Я їду своїм рідним селом і мушу запитувати оцих недолюдків, які й російською не вміють говорити, куди я можу іти, куди не можу! І це у себе вдома! Це був той стан, коли не знав,

*За приміщенням сільського будинку культури –
останки складу ворожих боєприпасів*

де себе подіти. Разом зі мною були тут і дружина, і син із невісткою. У 20-х числах березня син вивіз жінок у більш безпечне місце, бо тоді заходили нові ворожі сили, і вже знаходитися у селі нам було дуже небезпечно. Ми перебралися у Дмитрівку, де здебільшого не покидали окоп... До того часу наша група оборони вже отримала трохи зброї, була підкріплена військовими. І ми з боку Дмитрівки давали їм «прикурить». Із часу Другої світової наш край не переживав таких важких часів.

– Які моменти були найтяжчі?

– Найтяжче, коли гинуть люди. Односельці, які жили собі тихо і мирно. 22 березня рашисти розстріляли автомобіль із робітниками. Загинув житель Дмитрівки Анатолій Углич. Трьох інших людей, які були у тій машині, врятували медики зі «швидкої», яка приїхала з Талалаївки. Дорога до Бахмача нам була перекрита і у всіх випадках жителям нашої громади надавали допомогу талалаївські медики. Загинули троє жителів Голінки.

Володимир Нескуба рубав дрова, а саме ішли колони. Хтозна, що там оркам увиділося, але молодого чоловіка вони розстріляли. Через кілька днів

осиротіла мати Галина Нескуба мала необережність відхилити фіранку та поглянути у вікно на колону. Її теж розстріляли нелюди.

Петро Ковалівський мав хворі нерви, їздив селом на велосипеді й обурювався, бо не міг второпати, що твориться. Його розстріляли...

У Гайвороні загинули двоє чудових чоловіків. Богдану Ткаченку було тільки 28 років. Власної сім'ї ще не мав. Він працював у Ніжині. Приїхав до батьків у село. Дуже хороший хлопець був... Він – мисливець, мав багато зброї. Микола Сидоренко незадовго до війни повернувся із зони ООС, служив. Їх рашисти «взяли», тримали у погребі. Розстріляли на болоті...

– Схоже, що була наводка зрадників?

– Схоже... Сподіваюся, що кожен отримає по заслугі! Зрадники – це найгірші, найстрашніші люди. На жаль, і їх немало...

– Але тих, хто вірить у нашу Перемогу і все робить для неї, звичайно ж, більше?

– Однозначно. Таких людей і тримаюся в житті. Бо інакше – ніяк! Понад 80 садіб у громаді зазнали різного типу руйнувань. Всім треба допомога. А

У селі – розбита рашистська техніка

Дмитрівський селищний голова Валентин Бойко із директором ПСП «Лан» Володимиром Лукашем зустрілися на відбудованому мосту. Ось там, позаду них, на галявині біля лазні, відступаючи, окупанти поставили свій танк і увалили з нього по мосту. Завдяки зусиллям селищного голови та добрій волі благодійників, через три місяці після знищення збудовано новий міст через річку

тут ще і міст розвалений. Душа розривалася, дивлячись на руїну. Для наших сіл це – стратегічний об'єкт. Спочатку треба було розібрати завали. А чим? Зателефонував ось до Володимира Григоровича, і він прислав свою техніку, яка працювала тут кілька днів. Це був початок. Розумію, що на фоні руїн, які зробили ці дикі варвари на Україні, наш міст – не першочерговий об'єкт для відновлення. Це для нас міст першочерговий. Мені вдалося знайти і залучити до роботи військових будівельників, а всі матеріали для будівництва купували. Виручив брат Анатолій. Скажу, що він справді патріот свого краю. Живе в Яготині, а тут працює як фермер. Дав пів мільйона на матеріали. У цей надтяжкий час я ніколи не дорожу і копійкою із власної зарплати для справи загальної. Завдяки ЗСУ ми живемо і маємо змогу працювати й заробляти. Зробили все згідно із технологією. Асфальтні роботи на мосту виконували за кошти держбюджету.

Користуючись нагодою, хочу подякувати колегам із Талалаївської селищної ради, всім, хто нам допомагав. У Талалаївській лікарні надавали допомогу пораненим цивільним. Жителів громади, коли ішли бої, приймали і сусіди в себе удома, і рідні, і знайомі, й просто добрі люди. Думаю, що це ті моменти, які ніколи не повинні забуватися. Ми найближчі сусіди, отже і жити маємо, як найкращі родичі!

І хоч міст робили у рамках дуже обмеженого бюджету, душу у нього вклали. Два сердечка з металу символізують єднання закоханих. Вже і замочок повісили, де викарбовано з любов'ю «Гайворон».

...Все, що робиться з любов'ю, – найогиднішому ворогу не по зубах! Україна була, є і буде, доки тримається вона на справжніх патріотах рідного краю!

Олександра ГОСТРА

Аграрій Валерій Новицький: «Якщо ми всі не будемо вкладатися у Перемогу, тоді для кого це все?»

Вже ніхто й не приховує – аграрна галузь України переживає чи не найгірші часи за крайні два десятиліття. Війна внесла разючі й надто негативні корективи в цю сферу, доторкнувшись до кожного, хто працює на землі. Війна поділила життя на «до» і «після», а найголовніше – зняла всі маски і оголила сутність. Бо ж і серед землеробів є такі, що, окрім сплати податків та підтримки економіки допомагають українській армії виграти цю війну, а є ті, хто вивів з України в офшори 12 мільярдів доларів. Втім, як би важко не було, ті, хто живе на землі, на якій працює, розуміють: якщо не вкладатися у перемогу української зброї, то завтра можна втратити все. Одним із таких свідомих аграріїв є Валерій Новицький – співвласник ТОВ «Плиски Агро» та СТОВ «Авангард» – агропідприємств із Борзнянщини.

Врожай рекордний, але логістика все з'їдає

Підприємствам, співвласником яких є **Валерій Новицький**, цього року виповнилося шістнадцять років. В їх історії були злети і падіння, але такого, як нині, не було. Навесні 2022 року, коли російські війська відступили з Чернігівщини, господарства вперше не засіяли всі землі – майже 40 відсотків площ довелося пустити під пар.

Валерій Новицький

Складне рішення Валерій Новицький пояснює так: «По-перше, не було фінансів. У нас було зерно, яким були забиті склади, а продавати не було куди, бо все заблоковано. А той тоненький потічок через Дунай не давав змоги виконати глобальні задуми по посіву».

Щоб вижити, господарству довелося зупинити всі програми розвитку, забути про оновлення техніки та покращення інфраструктури.

«Вперше за ці два роки ми почали на кілька днів запізнюватись із зарплатою, чого за всі 16 років ніколи не було, – розповідає аграрій. – Ми завжди намагаємось виплачувати що аванс, що зарплату день в день. Звісно, терміни орендної плати та податків ми намагаємось витримувати, а що стосується

затримок по зарплаті, то всіх наших працівників ми зібрали і пояснили, що можуть бути збої».

Цього року «Плиски-Агро» та «Авангард» засіяли всі поля. Урожай вийшов дуже гарний!

«Я б назвав його рекордним порівняно з усіма попередніми роками, – уточнює Валерій Миколайович. – Кукурудза дала за 100, пшениця – 66, ріпак – майже 40. Трохи слабше по соняшнику – десь на рівні 25, чогось він не виповнився. Серпнева спека придавила, і тому ми отримали низьку натуру. Якби не це, то поле мало дати ще центнерів 8-10 в плюс. Незважаючи на граній врожай, є одне «але»...».

При нинішній затратній частині і логістиці, яка є дуже дорогою, питаня рентабельності залишається відкритим. Якщо раніше для фермера 100 центнерів кукурудзи з одного гектара – це була ціль, стеля, до якої він тягнувся, то сьогодні це лише повернення витрат. Компанії виграють за рахунок наявності власного транспорту, який вдалося закупити ще до початку великої війни. Тож збіжжя з елеватора на Борзнянщині до українських портів доставляють власними ваговозами. Аграрій каже, що якби він наймав транспорт, то виходив би в мінус.

На підприємствах, які є частиною власності Валерія Новицького, все намагаються робити вчасно. До прикладу, поля вже переорані на зиму, кукурудза, яку збирали останньою, лежить у складах і чекає ціни. І яким би не був дорогим газ та сушка, на полі кукурудзу залишати не можна.

«Зекономити і чекати, доки вона сама висохне – це ризик, – пояснює аграрій. – По-перше, зиму обіцяють не дуже холодну, а воно тоді працює, коли в листопаді-грудні випав сніг, зійшов у березні і всю зиму мороз – тоді все нормально. Якщо ж буде кілька відлиг, то всі болячки будуть на тій кукурудзі. І знову ж питання: ти зібрав кукурудзу весною, що робити на полях? Дискування? Третє – всі шкідники залишаються на полі. Про це ніхто не думає, а потім з'являються проблеми, які треба розуміти і заздалегідь передбачити».

З відкриттям великої Одеси з'явилась надія

У Валерія Новицького, як і в більшості аграріїв, були певні побоювання, чи варто взагалі засівати землю наступного року. Ціни, які ще донедавна диктував ринок, – це чистий збиток. Однак із відкриттям великої Одеси, з

Встигнути до снігів

портами в Іллічівську та Южному, торгівля дещо пожвавилась, а в аграріїв з'явився оптимізм.

До того увесь потік продажів ішов через далекий Ізмаїл, який постійно обстрілювали ракетами та дронами російські терористи. Одна з машин ТОВ «Плиски-Агро» навіть постраждала в результаті обстрілу, водій отримав поранення голови, але залишився живим.

«Ми дивились і думали: якщо за такими цінами продавати, то навіщо тоді взагалі щось сіяти? – пригадає підприємець ситуацію з ринком зернових, яка була ще місяць тому. – Сьогодні вже є просвіт! Ми плануємо засіяти всі землі. Вже засіяли дві тисячі гектарів озимини, одну тисячу гектарів озимого ріпаку і плануємо на весну – по дві тисячі гектарів соняшника та кукурудзи».

Податки – це рівень відповідальності перед суспільством

У ці часи важко всім. Однак ті люди, які живуть там, де працюють, розуміють, що треба утримувати економіку на плаву – і держави, і громад.

Тож Валерій Новицький категорично відмовляється розуміти тих аграріїв, які, користуючись певними урядовими дозволами, відмовляються платити податки.

«Ми тут усі були в окупації, ми бачили, до чого може дійти, якщо сюди прийдуть і осядуть росіяни. Ми прекрасно розуміємо, скільки по Україні знищено аграрної інфраструктури та техніки, скільки заміновано полів, викрадено та спалено збіжжя, – каже аграрій. – Тому всі давно мають зрозуміти просту істину: якщо ми не будемо вкладатися в цю війну, щоб перемогти, тоді для кого це все?».

Обурює чесного підприємця і той факт, що агрохолдинги вивели в офшори та не повернули в державу близько 12 мільярдів доларів. І це на фоні того, що наш Президент їздить по світу з простягнутою рукою, збираючи кошти для країни.

Уся техніка – в полі

«Звісно, що йому відповідають: «Чекайте, ми даємо вам кошти наших платників податків, а ваші олігархи виводять гроші через офшори». І на такі слова дуже важко відповісти», – підкреслює хлібороб і продовжує тему податків. – Життя тут не закінчилось. Ну, перестали платити податки, а громаді як жити? А пенсіонерам, а школам, дитячим садочкам? Давайте тоді все закриємо і зупинимо життя, бо ми не хочемо платити податки. Так?».

Такі жнива, що трактори застрягали

Податки, на переконання Валерія Новицького, – це і є той самий рівень відповідальності підприємства перед суспільством. Поточного року цей рівень Валерій Новицький ще не підсумовував, але прогнозує, що він буде дещо вищим за попередній. Якщо ж брати минулий рік, то це 4 мільйони ПДФО по «Плисках-Агро» і більше одного мільйона гривень по «Авангарду». Приблизно таку ж суму підприємства сплатили як єдиний податок. Загалом – більше 10 мільйонів гривень по основних податках. А ще ж орендна плата пайовикам. Варто зазначити, що в Плисках, де працює ТОВ «Плиски-Агро», – одна з найвищих нормативно-грошових оцінок земель сільгосппризначення. Вартість одного гектара тут оцінили в 30-40 тисяч гривень. Зауважимо, що середня оцінка землі по Чернігівській області складає 24 тисячі гривень.

«Ми платимо туди, де нас чують і поважають»

Здавалося б, землі у господарствах Валерія Новицького не так вже й багато, якщо порівнювати з холдингами, що працюють по сусідству, однак ці два господарства забезпечують роботою 220 людей, середній заробіток яких вищий за середньостатистичний по області. Тільки от не всі це ціну-

ють. До прикладу, Плисківська громада, на території якої розміщені основні потужності і працює найбільше людей, забрала у ТОВ «Плиски-Агро» невитребувані паї. Паї передали в оренду одному з місцевих фермерів, а той у свою чергу передав їх у суборенду. Яка людина, що дружить із здоровим глуздом, таке терпітиме? Рішення депутатів стало останньою краплею і поштовхом для перереєстрації «Плиски-Агро» у сусідній Борзні. Звісно, 4 мільйони ПДФО пішли за місцем реєстрації.

«Ми платимо туди, де нас чують і поважають, – коментує ситуацію Валерій Новицький. – Зробити вибір між підприємством, яке дає робочі місця, має тут інфраструктуру, і невідомо ким? Ну, в такому разі треба нести відповідальність за свої дії. Якщо люди не розуміють, як це все влаштовано, тоді – відповідайте!».

Тільки таким чином, гривнею, варто ставити на місце нерозумних чиновників.

«Війна – це не тільки фронт, це і тил»

Нерозумних – карати, війську – допомагати! Як би важко сьогодні не було тут, треба пам'ятати, що там – набагато важче, – переконаний Валерій Новицький.

«Треба розуміти, що війна – це не тільки фронт, це і тил. Якщо немає тилу, то скільки той фронт протримається? – риторично запитує аграрій. – Армія багато чого не може постачати глобально, багато речей не було продумано, саме для цього й існують волонтери і небайдужі громадяни. Не всі ж повинні бути на передньому краю. По-перше, їх там стільки не треба, а по-друге, не настільки реально всіх забезпечити і не всі готові до цього».

Разом із тим, каже Валерій Новицький, в тилу є багато людей, які можуть ефективно підтримувати армію та економіку, робити бізнес, заробляти гроші і витратити їх на потрібні речі.

Валерій Миколайович наводить один із таких прикладів: «Під Лиманом служить мій однокласник. Так от, він вигадав схему, як зробити мінну пастку. Для цього йому потрібно було 5-6 кілометрів дроту. Міні є, ідея є, а про-

водки немає. Армія таких речей не доставить, тому дріт купили ми. Здається, це нам обійшлося в 35 тисяч гривень, але який від того ефект був! Ця пастка спрацювала, і за один раз загинуло 65 росіян. Уявіть собі: одним махом – два взводи! Зараз ми для нього теж дещо готуємо, я поки що не буду говорити, що саме, але креслення нам уже вислали. І це все те, що не коштує надто великих грошей, але Міноборони таким займатись не буде, для цього й існують волонтери».

До речі, син Валерія Новицького Костянтин щомісяця на цілий тиждень їздить на звільнені від окупації території та допомагає у відбудові. Звісно, їде на працю не з порожніми руками.

«Цього разу Костя поїхав у Торецьк – повіз туди цілу свиню і залишився допомагати людям.

Вони там хати на зиму відновлюють. Це така волонтерська програма: один раз на місяць вони туди виїжджають на тиждень і займаються волонтерством».

Саме таким чином, коли кожен на своєму місці, коли не тільки народ, який в'яже маскувальні сітки, виготовляє окопні свічки, збирає консервацію, а цілі підприємства і їх власники долучаються до допомоги армії – кується майбутня Перемога. Перемога, яку згодом назвуть всенародною!

*Син Валерія Новицького
Костянтин часто розвозить
волонтерську допомогу
по бойових підрозділах*

Віталій НАЗАРЕНКО

Лариса Осадчук про ПДФО від армії, бюджет, політику і медицину

Борзнянська міська рада два роки функціонує без секретаря. Причиною тому – політичні інтриги опозиції. Однак віднедавна депутати відправили на пенсію динозавра борзнянської політики, лідера місцевої опозиції з «Нашого краю» Віктора Горбашенка, який, як відомо, отримав корупційний вирок у суді. Чи стало після цього легше у міській раді, як вплине ініціатива уряду забрати ПДФО від військових у державний бюджет, і взагалі що з місцевим бюджетом? Про це та багато іншого – наша розмова з головою Борзнянської міської ради Ларисою Осадчук.

– Ларисо Анатоліївно, одразу почнемо із наболілого: як відомо, Уряд Шмигалья виступив із ініціативою забрати ПДФО від військових і передати його безпосередньо на армію. Більшість прикордонних громад Чернігівщини неодноразово зверталися з тим, щоб цього не робити. З одного боку це правильно, бо це – гроші і податки армії, а з іншого боку Чернігівщина є прикордонною областю, і якщо десь, скажімо, на Закарпатті це ПДФО особливо не відобразиться на бюджеті, то для нас, якщо я вірно розумію, це проблема. Якою є Ваша думка з цього приводу?

Лариса Осадчук

– Я вважаю, що це правильно, коли податки йдуть на армію. Наша громада цими грошима не балувана, а якщо колись такі кошти і надходили, то половину з них ми повертали військовій частині. Скажімо, не так давно у нас в місті дислокувалась військова частина з особовим складом у кількості близько 500 бійців. Ми їх заселяли, допомагали, чим просили. Але між нами та командуванням була попередня домовленість про те, що 50 % отриманого від них ПДФО ми відшкодуємо. Тоді ми одержали від них 1,6 мільйона гривень, написали програму, і як тільки гроші впали на рахунок, одразу ж перерахували їм половину. Сказали б віддати всі – я б віддала всі, якось би справились. Армія – це головне!

Звісно, є неприємні моменти, коли, скажімо, особовий склад розташований на території громади, ми допомагаємо військовим, чим можемо і що вони просять, а керівництво сидить у Бахмачі чи Батурині, і гроші йдуть туди. Тому, по-перше, це несправедливо, бо ми несли витрати, а по-друге, якщо це гроші від військових, то нехай вони йдуть на армію. У нас війна! А ось те,

що уряд хоче забрати податок на доходи фізичних осіб з ДСНС, військкомату та поліції, які завжди були на території Борзни, це погано. Ми щороку ухвалюємо програму по пальному, дофінансовуємо цю витратну частину нашому підрозділу ДСНС, а тепер ПДФО від них у нас хочуть забрати.

– Скільки у такому разі громада втратить коштів?

– Від нас відійде близько 4 мільйонів гривень. Це доволі значна сума, особливо з огляду на те, що у 2022 році у нас було дофінансування на рівні 22 мільйонів гривень, а в цьому році і 7 мільйонів не буде. Треба також врахувати і те, що до війни нам справно платили за оренду землі і нерухомість, а зараз податкові канікули. Треба віддати належне агрофірмам та аграріям, які зареєстровані на території громади. Це такі, наприклад, як «Агроінвест – Натуральні продукти», «Плиски Агро», «Авангард» – ці платять і підходять до всього з розумінням, розуміючи, що громада також повинна жити. Що стосується бюджету, то з усіма цими нововведеннями не вистачає близько 30 мільйонів гривень. А в минулому році у нас було більше 20 мільйонів вільних залишків. Цей рік я впевнена, що ми теж закінчимо без боргів. Хоча освітню субвенцію від нас забрали, та й лікарню нашу ніхто не фінансує.

– До речі, про лікарню: наскільки відомо, то у Вас колись вже була розмова з головами громад колишнього району і всі нібито дійшли згоди

Борзнянська міська лікарня

співфінансувати медичний заклад. Чи насправді це так?

– Розмова була, але співфінансування немає. Один лише Василенко (Олег Василенко – голова Височанської громади, – Авт.) дав 230 тисяч гривень. Ні Плиски, ні Комарівка, ні Крути не дали на співфінансування ні копійки. А потреби значні. Ось, до прикладу, на найближчій сесії півтора мільйони гривень будемо дофінансовувати, щоб закрити потреби опалювального сезону. У минулому році Плиски дали 200 тисяч, і 250 тисяч дали з Високого. Бондаренко (Віктор Бондаренко – голова Комарівської громади, – Авт.) за всі ці роки не дав ні копійки. До речі, так само, як і Крутівська громада.

– А що в такому разі робити людям із цих громад?

– Ми не маємо права відмовити у наданні медичних послуг, тому скільки вистачить сил, стільки й будемо утримувати медзаклад. Для Борзни та сіл ця лікарня надважлива. Я, буває, прошу лікарів, аби ті пояснювали людям, щоб розмовляли із керівниками громад про потребу фінансування. У нас наче й тепло і ситно, а могло б бути ще краще, якби голови громад допомагали. А допомагати вони мусять, бо 45 відсотків пацієнтів – з інших громад колишнього району.

Утримання лікарні обходиться бюджету в понад 7 мільйонів гривень. Звісно, частина цих коштів надходить з ПДФО від зарплат персоналу, але це тільки 5 мільйонів гривень, решту ми дофінансовуємо. Крім того, громада постійно інвестує в лікарню. Так, наприклад, нещодавно ми зробили укриття, підмостки, полагодили дах, відливи, ми щороку вкладаємо сюди гроші.

Миколаївська ЗОШ I-III ст.

Попри все Борзнянська міська рада ухвалила програму підтримки лікарів. Наразі медзакладу, аби отримати статус лікарні загальної практики, не вистачає двох хірургів. Обох лікарів ми готові забезпечувати службовим житлом. А якщо вони попрацюють у нас більше десяти років, то матимуть право на приватизацію цього житла. Ми також готові щомісяця доплачувати до зарплати 10 тисяч гривень.

На жаль, бажаних поки немає, а статус загальної практики для нашої лікарні – це дорога в життя, нас бачитиме держава, а інакше фінансуватиме за залишковим принципом. Мені не зовсім зрозуміла позиція, коли загальну практику дають прикордонним лікарням. Там не вистачає лікарів, то їх возитимуть із Чернігова на пів ставки, але навіть за таких умов ніхто особливо не хоче. Я вважаю, що загальну практику треба робити в тилу.

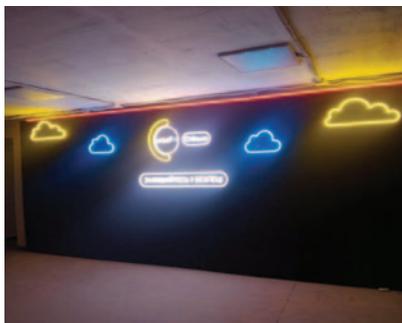
– Востаннє, коли ми писали про Борзну, відбулись фундаментальні зміни – міська рада попрощалась із динозавром Борзнянської політики Віктором Горбашенком. Чи відобразилось це на діяльності ради?

– Через політичні інтриги міська рада вже два роки без секретаря. Зараз ми скликаємо сесію і з моєї ініціативи виносимо на сесію кандидатуру секретаря. Так склалося, що попередній секретар важко захворіла і не може виконувати функції, а залишати Борзну без другої особи не можна. Я практично не виїзна. Увесь цей час це питання було політизоване. Опозиція розуміла, що завести на посаду Віктора Горбашенка вони не можуть через брак голосів, тому голосування зривали. Але як така велика громада може залишатись без права підпису? Тому я вношу кандидатуру Станіслава Шевлюги, це порядна людина, педагог. Цю кандидатуру підтримує й депутатська більшість. Зауважу, що у нас більшість депутатів довіряє мені і працює в одному руслі на розбудову громади. А ось попередня сесія показала обличчя кожного депутата, відсіяла, так би мовити, зерно від половини.

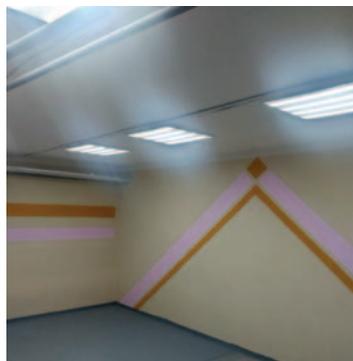
– Зрозуміло, що в цей складний час важко всім, але все ж: чим можете похвалитись за рік, що минає?

– Нещодавно ми відкрили у Борзні РАЦС, робимо гарний ремонт у Шаповалівці, в місцевій амбулаторії. У нас там молодий лікар, з яким підписано більше 2 тисяч декларацій. Сама амбулаторія розташована у старій панській будівлі, тож ми, як то кажуть, робимо там із старої баби дівку. Поміняли вікна, зовнішні та внутрішні двері, робимо ремонт всередині, кладемо

гарну підлогу, одним словом приводимо амбулаторію до ладу. У тій таки ж Шаповалівці відкрили пожежну частину, зробили в приміщенні ремонт, а Ніжинське управління ДСНС передало нам пожежну машину. Так само зробили ремонт школи у Шаповалівці. Тридцять років приміщення стояло без ремонту. Спорудили там нове бомбосховище, якому можуть позаздрити і в Чернігові. Привели в Борзні до порядку дитячий будинок творчості, осна-

Шаповалівська ЗОШ І-ІІІ ст. Укриття

тили тренажерну залу, 4 мільйони гривень профінансували на ямковий ремонт доріг не лише по Борзні, а й по селах громади. Зроблено чимало, але хотілося б більше. Переконана, що все в нас буде добре, аби лиш закінчилась війна і всі повернулися додому з перемогою живі та здорові.

Віталій НАЗАРЕНКО

Григорій Ткаченко: «У важкий час треба шукати альтернативу»

Немає ціни на зернові – пропуская через тваринництво, пустують пасовища – заведи свиней і м'ясних корів, не хочеш залежати від дорогого газу – запусти власний пелетний цех. У фермерському господарстві «Напорівське» з Лукашівки, що під Черніговом, аби вижити у цей складний час, намагаються діяти нестандартно, тим самим закладаючи основи для створення закритого виробничого циклу та максимальної автономності. Навіть під час скрути директор підприємства Григорій Ткаченко не припиняє допомагати армії та українцям, які постраждали від війни.

Корови з «мармуровим» м'ясом

Про Лукашівку, яка пережила звірства окупантів, чув увесь світ. Найретинговіші світові агенції знімали, писали та показували, що залишилось від села після втечі носіїв «руського міра». Сумна слава... Фермерське господарство «Напорівське», потужності якого розташовані на в'їзді в населений пункт, окрім техніки, понівечених сушарки та ангарів, втратило, певно, найцінніше – дійних корів. Вузькоокі дикуни-«росіяни» знищили 158 голів ВРХ, з яких 105 відбірних корів породи «голштин». 105 із 175-ти! Керівник господарства **Григорій Ткаченко** оцінює втрату поголів'я як катастрофічну, адже задля того, щоб виростити корову, потрібно чотири роки. Тож замість щоденних трьох тисяч літрів молока нині тут надоюють всього 500. Всю роботу над формуванням молочного стада у «Напорівському» почали практично заново.

«Молочне тваринництво ми відродимо нескоро»

Наявність вільних лугів та пасовищ спонукали Григорія Ткаченка до розвитку нового напрямку – м'ясного тваринництва. Його роль у житті не

лише господарства, але й для збереження навколишнього середовища важко переоцінити.

«Більшість агрофірм у погоні за надприбутками використовують пасовища не за цільовим призначенням, чим завдають шкоди природі. Ми ж вирішили піти іншим шляхом і використати сповна природний потенціал, даний нам Богом», – говорить фермер.

У планах підприємства – розвиток м'ясного тваринництва. За основу взяли унікальну м'ясну породу ВРХ – абердино-ангусів, виведену в суворих умовах холодної Шотландії.

Абердино-ангуси

«М'ясних порід зараз вистачає. Ця порода хоч і невелика – 600-650 кілограмів у дорослій вазі, але тварини не вибагливі до умов утримання та харчування. Їх можна утримувати на дешевій кормовій базі і отримувати непогані прибавки, – пояснює переваги породи Григорій Михайлович. – Це дика тварина, одомашнена і окультурена людиною».

Фермер із невдаваним захопленням розповідає про своїх красунь – абердино-ангусів, мимоволі наголошуючи на правильності вибору.

«Мамки» народжують маленьке телятко, вагою 25-35 кілограмів, тому пологи проходять легко, практично без втручання людини, – каже фермер. – Корова доглядає своє немовля практично до віку шести місяців. Все молоко випиває телятко. Всього за пів року теля досягає майже такого ж розміру, як доросла тварина. Уявіть собі: щоденна прибавка у вазі – півтора кілограма. Тобто за 180 днів в ідеальному моменті тварина важитиме 300 кілограмів».

Перші телятка від двох десятків нетелів, які господарство закупило на Носівщині, мають з'явитись за півтора-два місяці. Григорій Михайлович переконаний, що цей напрямок матиме неабиякий успіх.

По-перше, через тваринництво можна пропускати відходи зернових. По-друге, абердино-ангусів можна випасати з ранньої весни до пізньої осені. Ці тварини не перебирають харчами і набирають масу навіть на сухій траві. З реалізацією теж проблем не виникатиме, і ось чому.

Шотландська красуня

«М'ясо абердинів має попит, воно досить високого ґатунку, його ще називають "мармуровим", – каже фермер. – Це м'ясо значно краще і цінніше за звичайну яловичину. Купують його як араби, так і європейці. Тому проблем із реалізацією немає, і це одна з причин. Крім того, у нас «гуляє» багато луків і пасовищ, політика ціноутворення на зернові низька, тому зерновий ресурс ми пропускатимемо через тваринництво, тим самим виходитимемо на певний рівень рентабельності».

Сподіваючись на стрімкий розвиток цього напрямку, Григорій Ткаченко очікує на співпрацю з надійними партнерами, готовими до інвестицій.

Свині на випасі

Таких партнерів він вже знайшов по іншому напрямку – свинарству. У «Напорівському» віднедавна утримують дві основні породи свиней – угорську мангалицю та дюрок. Перші – сальні, другі – м'ясні. Цікаво, що свиней не тримають у хліві, а випасають на луках. Щоб свині не розбіглись чи до них не потрапили їхні дикі родичі, спорудили велику загорожу, площею в один гектар. Більше 200 свиней позмінно доглядають двоє сторожів. Мороки біля них особливої немає. Втім, Григорій Ткаченко зізнається, що комбікорм свиням все ж підвозять, бо відгодівля дає набагато швидший приріст, ніж просто трава.

«Ми цей ринок тільки вивчаємо, хоча бачимо, що попит на продукцію є, – каже фермер. – У найближчій перспективі хочемо довести поголів'я до однієї тисячі. Якщо будуть попит і реалізація, то будемо далі нарощувати поголів'я, – продовжує він. – Але поки що цей бізнес на стадії вивчення, ми тільки інвестуємо».

Так чи інакше, але завдяки свиням у Лукашівці з'явилося ще три додаткові робочі місця.

Пастух зі свинкою породи мангалиця

Господарство витягує картопля

Війна спонукала дбайливого господаря до створення господарства з закритим виробничим циклом. Тому Григорій Ткаченко використовує всі можливості для власної переробки. Вже переробляє молоко на сири та масло, згодом планує відкрити цех із переробки м'ясної продукції, поставити млин і виробляти борошно, відкрити власну пекарню. Та більшість ідей, як то кажуть, в проекті. А доки немає ціни на зернові та олійні, фермерське господарство виживає, як і більшість аграріїв. Витягує «Напорівське» картопля.

На сушарці працює одна людина

«Закупівельна ціна нині становить 5,5-6 гривень за один кілограм, – каже Григорій Михайлович. – Закупівельники приїздять переважно з Миколаєва, Одеси, Кривого Рогу та Харкова».

Велику картоплю, яка є некондицією, Григорій Михайлович віддає на армію, благодійним організаціям та через знайомих волонтерів передає на звільнені від окупантів території Харківської області.

На сортувальному столі кипить робота

Врожайність картоплі – вражає. Деякі сорти, як от «Арізона», дали 53 тонни з одного гектару. Найменше вродила «Біла Роса» – 32 тонни з гектара, але цей сорт картоплі популярний, ранній, смачний і має досить високий вихід товарної продукції.

Більшість роботи в картопляному цеху виконує спеціальна техніка

Під цю культуру фермер відвів близько 100 гектарів. Копати бульбу збираються до середини листопада, оскільки не встигають зібрати вчасно.

«Картопля – це та соломинка, яка витягує нас, – зізнається Григорій Ткаченко. – Ціни на зернові немає, ціна пробила дно. Три гривні за кукурудзу – це не ті ціни, які дозволяють вийти хоча б на якийсь рівень рентабельності. Тому зернові завозимо в ангари у надії на те, що ринок відновиться».

Таку картоплю віддають постраждалим від війни

Пелети замість газу

Голова фермерського господарства «Напорівське» Григорій Ткаченко скористався урядовим грантом «єРобота» і налагодив на підприємстві виробництво паливних пелетів. Фінансування проекту склало 50 на 50, а умовою надання урядових коштів було створення п'яти робочих місць. Альтернативне паливо нині забезпечує роботу сушильному комплексу в господарстві, а цех дає роботу ще п'яти лукашівцям.

«Починаючи з 2014-го року я зрозумів, що від дешевого газу добра не буде, тому почав шукати альтернативу. Випробував багато різних варіантів і зупинився на пелетах, – пояснює свій вибір Григорій Ткаченко. – Влітку 2023 року ми реставрували приміщення, зруйноване окупантами, закупили обладнання і запустили невеликий завод, який виробляє дві тонни пелетів

Міні-пелетний завод

за одну зміну, – каже фермер. – Пелети можна виготовляти з будь-якого матеріалу, що має клітковину: солома, кукурудзяні стебла, щепи, тирса, опале листя відходи зернових тощо. Як показує практика відходи деревообробки мають вищий ККД».

Вартість обладнання для виробництва пелетів склала 1,4 мільйони гривень. Половину коштів дала держава, решту – фінанси фермерського господарства.

За словами Григорія Ткаченка, окрім того, господарство витратило 300 тисяч гривень на відновлення електроенергії та 200 тисяч на підготовку приміщення. Однією з умов проекту було створення п'яти робочих місць.

Власне, сам виробничий процес не є складним. Так, спочатку тирса потрапляє в спеціальний барабан. Якщо субстрат сирий, то він досушується з допомогою котла, що також працює на альтернати-

Ось такі пелети

ві. Потім субстрат подається по змійовику, а далі потрапляє в бункер і йде на прес. У пелетному цеху також є подрібнювач, який може подрібнювати щепу на більш дрібну фракцію, необхідну для виробництва пелетів.

«Рентабельність виробництва може складати до 80 відсотків, – пояснює привабливість і переваги проекту Григорій Ткаченко. – Не є секретом, що всі потужні пелетні заводи працюють на експорт. Якщо ж буде попит, то можна організувати роботу у дві-три зміни. Поки що виробництво працює на забезпечення потреб сушильного комплексу. Собівартість однієї тонни – 4-5 тисяч гривень, а на ринку вона коштує удвічі дорожче».

Майбутнє – за альтернативною енергетикою

Фермер підрахував, що, раціонально використавши відходи, які є на нашій землі, ми можемо повністю забезпечити себе енергоносіями, а власний газ експортувати. Головне – ухвалити політичне рішення, яке дало б поштовх альтернативі.

«Якби було політичне рішення, то наша енергетика була б досить привабливою, – міркує Григорій Ткаченко. – А доки ця сфера буде монополізованою, то не буде розвитку альтернативної енергетики».

Як приклад, фермер наводить досить потужний і перспективний напрямок – біогаз.

«Для сільського господарства – це необхідність, – каже він. – Я вивчав досвід Австрії, і там більшість установок орієнтована на силос, але практично дармовим продуктом є гній, якого у нас достатньо, бо ми маємо тваринництво. Можемо з нього отримувати газ, електроенергію, а на виході – органічне добриво. Таке господарство, як наше, може спокійно виробляти півтора мегавати електроенергії, але для цього потрібно спочатку інвестувати півтора мільйона доларів. Колись був період, коли на весь Чернігів давали півтора мегавати. Тобто це запас потужності, який може бути в нас реалізований, якщо на це буде політична воля».

Віталій НАЗАРЕНКО

Більшість пожеж – від російських обстрілів

Життя в прикордонні поруч із державою-терористом схоже на «російську рулетку» – тут як пощастить. Раз у раз гадає український селянин: прилетить чи не прилетить. А прилітає у Костобобрів Семенівської громади часто. Востаннє російські міни спалили тут дві хати, а дрону-дронами терористи вивели з ладу телефонну вишку.

Село розташоване всього за кілометр від кордону, тож кацапів можна легко побачити в оптичний приціл. Щоправда, оптики у селян немає, а от смертельні подарунки від дурнувятих сусідів отримують регулярно. Від цього часто виникають пожежі, гасити які доводиться героїчним чоловікам з місцевої пожежної охорони. Нещодавно завдяки своєчасному реагуванню вони врятували односельчанку, в хату до якої прилетіли російські міни.

До широкомасштабної війни Костобобрів був великим селом з пів тисячею мешканців, зараз тут залишилась заледве половина населення, більшість – пенсіонери. Всі родини з дітьми виїхали. Перебувати тут, не кажучи вже про те, щоб жити, небезпечно. Костобобрів у 18 столітті заснували козаки Стародубського полку, та на Новгород-Сіверщині село більш відоме тим, що тут закінчував середню загальноосвітню школу колишній глава держави **Леонід Кучма**.

В пам'ять про це Леонід Данилович звів тут величезний православний храм, найменувавши його Свято-Данилівським, вочевидь, віддаючи останню шану й рідному батьку. Служив тут увесь час священик української православної церкви московського патріархату. Втім, храм уже два роки як без настоятеля, заростає бур'янами та травою, а батюшка виїхав, вивізнивши з собою сім'ю і залишивши паству один на один із війною. Кажуть, з'явився був на третій день після Водохреща, пробував по хатах ходити, та люди його відправили туди, звідки приїхав.

Справжніми героями в селі є, без перебільшення, пожежники, без яких тут було б дуже складно. Крайні два роки роботи для них додалося.

*Пам'ятний знак будівництва
Кучмою місцевого храму*

Пожежник **Василь Шестак** розповідає, що останнім часом село почали масово обстрілювати.

Василь Шестак та його робочий кінь

«Затишшя, затишшя, а тоді можуть «накрити», – каже чоловік. – Обстріли бували і до того, але 4-5 разів, а востаннє аж 32 «приходи», і всі в районі центру: на городи, на вулиці, на хати... А чого стріляли? За розповідями людей, «Starlink» начебто стояв біля приміщення колишньої сільради, його виносили на вулицю, а вони (росіяни, – Авт.) побачили. Їхні розвідники в повітрі висять майже постійно».

Пожежник пригадує, що того дня зранку по селу було кілька приходів, а після обіду прилетів ворожий розвідник. Василь Шестак розповідає, що того дня село залишилось без мобільного зв'язку: «Покружляв і пішов. А тоді хвилини через 40, напевно, прилетів дрон-камікадзе – і прямо в будку біля вишки мобільного зв'язку, де вся апаратура стояла. Будку розвернуло. Потім ще раз прилетів... Я почув нехарактерне клацання, вибуху не було.

Бачу, біля вишки трава загорілася. Ну, ми пішли гілками загасили, щоб машину не виганяти».

Костобобрів розташований над річкою Костою, за нею йде ліс. Це – вже територія РФ з позиціями росіян. Від центру села до кордону – близько одного кілометра, а крайні хати взагалі стоять заледве не впритул до державної межі. Одним словом, тутешні люди живуть на відстані пострілу з автомата, не говорячи вже про артилерію, яка останнім часом неабияк докучає мирному населенню. Востаннє «гостинці» прилетіли у дві хати.

«Одну хату з сараєм ми встигли загасити, і зупинити пожежу, аби вогонь не пішов в бік центру, а інше господарство сенсу не було гасити, бо перша міна прилетіла на подвір'я, а друга – прямо в хату, – пригадає Василь Шестак. – Більше години вони утюжили наше село. Я нарахував 32 «приходи». Зрозуміло, що під обстріл виїжджати ми не будемо. Сидимо в ямці, рахуємо. Не встиг голову підняти – «прихід!»! А тоді як затихло, бачимо – вулиця вся в диму, ну я й кажу: «Поїхали!». Повідомили, як годиться, диспетчеру на Семенівку, хоча і не пускали нас на виїзд, але поїхали на свій страх і ризик».

Наслідки прильоту – згоріло два господарства

Пожежників у селі всього троє. Василь Шестак – наймолодший, йому 46 років. Ще один його колега – пенсіонер, інший – передпенсійного віку.

«Особливо не весело. А куди діватись? Ми вже два роки не були у відпустці. Людей у селі на заміну немає. Тим більше з цими повістками. Броні для нас немає. Напарника мого, якому 42, минулого року забрали. Зараз – на Донбасі, вже дві контузії. Ми тут три в одному – і водій, і боець, і черговий», – ділиться реаліями пожежник.

З техніки – старий тримостовий ЗІЛ-131 та трикубова бочка, яку тягнуть трактором. Для потреб пожежної охорони громада купила мотопомпу.

«Кидаємо у трикубову бочку і накачуємо. Часто доводиться з болота воду заливати, – продовжує чоловік. – Доки машина поїхала заправитися, гасимо з бочки, щоб стримати вогонь».

Востаннє завдяки вчасним і ризикованим діям костобобрівської пожежної охорони вдалося врятувати односельчанку.

«Мабуть, коли перший приліт був, то вона спустилась у підвал, а вилізти самостійно звідти вже не змогла. Привалило. Ми загасили хату, а тоді однокласник її сина сказав, що в хаті є підвал. Відкрили ляду, а там вона вся в крові. Поліцейські з Семенівки відкачали і повезли в лікарню», – каже Василь Шестак.

Таким людям, як цей чоловік, не треба додатково пояснювати необхідність залишатися в селі. Василь і сам прекрасно розуміє, що коли не стане пожежної охорони, не стане і сіл. А їх на обслуговуванні трьох героїчних пожежників зі старою машиною – аж сім.

Крайні два роки 90 відсотків виїздів пов'язані безпосередньо з війною та російськими обстрілами. Терористи по той бік кордону не рахуються ні з цивільними, ні з худобою, яка мирно пасеться на луках. Жити і працювати в таких умовах – це справжній подвиг, а порятунок життя людей та їх майна – героїзм!

Віталій НАЗАРЕНКО

Розділ третій

САМОВІДДАНІ ВОЛОНТЕРИ

*Генеральний директор ТОВ «Земля і воля», видатний аграрій,
Герой України Леонід Яковишин постійно допомагає
Збройним Силам України та сім'ям загиблих воїнів*

Дякуємо, «Залізний генерале»!

Автограф славетного полководця, Героя України, генерала Валерія Залужного на нашій збірці «Чернігів у вогні. Книга друга» посприяв придбати автомобіль та спорядження для бійця, який зараз звитяжно воює на Сході нашої держави.

У редакції газети «Чернігівщина» склалися прекрасні і дружні стосунки з тодішнім Головнокомандувачем Збройних Сил України, справді, видатним генералом Валерієм Залужним. Валерій Федорович високо відгукнувся про наш двотомник «Чернігів у вогні» (спільний проект газети «Чернігівщина» та ОК «Північ»); із задоволенням розписав на прапорі газети «Чернігівщина», де зібрано автографи героїв обох книжок – оборонців Чернігова, Придесення та України; поставив дарчий напис і на першій сторінці нашої газети.

Завдяки його автографу, перша книжка «Чернігів у вогні. Зметем орду, відправимо до пекла!» була успішно продана на благодійному аукціоні, що допомогло придбати зручний вантажний мікроавтобус «Опель Vivaго» для наших добрих друзів – танкового підрозділу «Кліщі», котрий самовіддано захищає тепер Україну на Куп'янському напрямку, одному з найгарячіших. Його відомий командир Дмитро Балабуха («Танкіст») – герой наших книжок.

А нещодавно автограф Валерія Залужного на другій книжці «Чернігів у вогні» посприяв купити чудовий автомобіль і спорядження для бійця

Автомобіль для бійця

Данила Корабельнікова, оператора БПЛА, який мужньо воює на Сході.

Саме з такою пропозицією до нашої газети «Чернігівщина» і звернувся відомий волонтер Олександр Щерба, з котрим ми успішно співробітничемо. Олександр – родом із Чернігова. Отож він і познайомив мене з волонтеркою Марією Корабельніковою та її братом Данилом.

Пані Марії – 27 років. Бакалавр Київського університету економіки

*Волонтерка
Марія Корабельнікова*

за спеціальністю «журналістика». Вона працює у мережі кав'ярень «Комаріст» у Полтаві, посада – шеф-бариста. Повномасштабну війну зустріла в Києві, де займалася волонтерством разом із приятелями. З першим днів допомагала евакуювати поранених людей з усієї України: з Чернігівщини, Сумщини, Київщини, Харківщини, Донеччини, Луганщини, Запоріжжя, Херсонщини... Забезпечувала мешканців їжею, ліками...

З літа 2022-го Марія Корабельнікова почала займатися волонтерством особисто і допомагати, в основному, ЗСУ. Адже військовими стали її рідний брат Данило (йому – 25 років, служить за контрактом), батько – Петро Костянтинович (він – мобілізований і зараз проходить навчання), родичі та друзі.

Тож Марія оголосила збір – автомобіль і спорядження для свого брата Данила, яких він конче потребує у зв'язку з бойовими завданнями. До збору долучився і волонтер Олександр Щербя. А ми на його прохання надали для цього збору нашу збірку «Чернігів у вогні. Книга друга» з автографом Героя України, генерала Валерія Залужного та ще один примірник книжки з моїм автографом і дарчим написом – редактора газети «Чернігівщина» і співавтора двотомника «Чернігів у вогні» та керівника цього резонансного, популярного проекту.

Отож тепер, коли цей важливий волонтерський збір успішно закінчено, нашу книгу «Чернігів у вогні» з автографом славетного «залізного генерала» Валерія Залужного розіграють серед мешканців, котрі зробили донати

від 300 гривень. А книжку з моїм автографом і дарчим написом отримає людина, яка здійснила найбільший донат.

Повідомляємо, що автомобіль та частина спорядження – вже на фронті, у оператора БПЛА Данила Корабельнікова. Втім, самовіддані волонтери й не думають зупинитися на досягнутому. Тепер вони старанно збирають кошти на «мавіки» (квадрокоптери) для військових.

Що ж, щиро дякуємо нашому відважному бійцю, захиснику України – Данилу Корабельнікову, незламним волонтерам – Марії Корабельніковій та Олександрю Щербі, всім талановитим, працелюбним працівникам популярної газети «Чернігівщина». Дякуємо і Вам, дорогий друже, «Залізний генерале», справжній Герою Валерію Залужний!

Адже спільними зусиллями зроблену ще одну дуже важливу, хорошу справу. Переможемо разом!!!

Волонтер Олександр Щерба

Сергій ДЗЮБА,
редактор газети «Чернігівщина»

За сприяння газети «Чернігівщина» придбано ще один позашляховик для ВІЙСЬКОВИХ

*Військові, волонтери, редактор газети «Чернігівщина»
Сергій Дзюба та новий автомобіль для ЗСУ*

У такий прекрасний, сонячний, квітневий день, біля будинку, в якому розташований офіс обласної газети «Чернігівщина», зібралися наші друзі військові та невтомні волонтери. У центрі уваги став чудовий позашляховик, придбаний за сприяння нашої газети для танкової роти, котрою керує герой оборони Чернігова та двотомника «Чернігів у вогні», старший лейтенант Дмитро Балабуха («Танкіст»). Дмитро самовіддано служить у 32 бригаді ЗСУ і воює на Куп'янському напрямку, одному з найгарячіших.

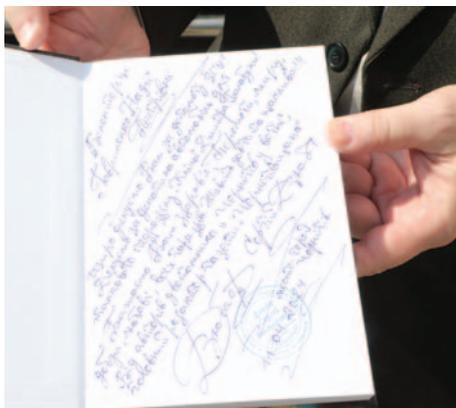
Раніше обласна газета «Чернігівщина» брала участь у благодійному аукціоні – була успішно виставлена книжка «Чернігів у вогні. Зметем орду, відправимо до пекла!» з автографом тодішнього Головнокомандувача ЗСУ, генерала, Героя України Валерія Залужного, котру із задоволенням придбала українська громада австралійського міста Сідней. Тоді танкова рота Дмитра Балабухи одержала гарний вантажний мікроавтобус, який добре і тривалий час виручав бійців на передовій. Втім, ніщо не вічне, тим більше на фронті, де щодоби точаться запеклі бої і тривають шалені обстріли.

Отже, тепер танковій роті Дмитра Балабухи конче потрібен потужний позашляховик. Відомий волонтер, керівник громадської організації «Бекет» Олександр Вайло, також герой нашого двотомника, на прохання військових оголосив збір. Таким чином, п'ять найактивніших учасників, які донатили на автівку, одержали в подарунок книжки «Чернігів у вогні» (спільний проект газети «Чернігівщина» та ОК «Північ»).

Нині до нашої редакції завітали з придбаним позашляховиком голова громадської організації «Бекет» **Олександр Вайло**, **полковники Олександр Єрмоленко та Валентин Буряченко**, а також **волонтери Владислав і Надія Гавриленки** (подружжя подвижників) та **Володимир Биховець**. Книжки для ще двох волонтерів теж передані Олександрові Вайло й обов'язково будуть незабаром вручені найактивнішим учасникам збору.

Настрій у всіх був піднесений. Цьому сприяла і сама матінка-природа, яка щедро розквітла усіма весняними барвами. Тож свято вдалося на славу!

Цього чудового дня невтомні волонтери Олександр Вайло, Владислав і Надія Гавриленки, й Володимир Биховець одержали справді почесні відзнаки – **«Волонтерська доблесть» від командувача оперативного командування «Північ», генерал-майора, Героя України Дмитра Красильникова**.

*Дарчий напис Сергія Дзюби
на книжці*

Ці нагороди вручили герої оборони Чернігова, полковники Олександр Єрмоленко та Валентин Буряченко.

А потім я від нашого дружнього колективу редакції обласної газети «Чернігівщина» вручив волонтерам книги «Чернігів у вогні» з дарчими написами – персонально для кожного.

Взагалі, справжні волонтери – люди чуйні, привітні і скромні. Зазвичай вони самовіддано виконують свою роботу та не вихваляються здобутками.

Хоча розповідати є про що. І дещо я дізнався. Бо **Олександр Вайло** з самого початку повномасштабної війни дуже активно та постійно допомагає ЗСУ. Один збір відбувається одразу за іншим. Отож, завдяки нашим працелюбним волонтерам, для мужніх військових передаються на фронт автомобілі, дрони, тепловізори, УЗД, пожежні шафи (які, до речі, коштують по 77 тисяч євро), рації... Всього просто навіть неможливо перелічити! Ось зараз придбали два великих генератори потужністю по 3,8 мегават – по 17,5 тонн кожен.

Можна уявити колосальний масштаб цієї роботи! Адже, наприклад, за сприяння нашої газети «Чернігівщина», успішно відбувся збір на тепловізор

*Волонтер, керівник ГО Бекет
Олександр Вайло за кермом
придбаного для військових автівки*

для 3027 батальйону ЗСУ «Гроза». І я знаю, стільки потрібно було докласти зусиль, зробити різноманітних дзвінків та повідомлень у соціальних мережах, щоб цей проект швидко та благополучно завершився, й бійці одержали таку вкрай потрібну річ...

На запитання про загальну суму допомоги Збройним Силам України за цей час Олександр Вайло відповів, що, можливо, все буде підраховано після війни. А зараз щодня, попри всі проблеми та труднощі, потрібно закасувати рукави і терпляче виконувати цю складну, але таку важливу роботу.

«Хто ж, як не ми?!» – це девіз волонтерів, їхнє кредо. Тому, щоб наразі не трапилося, ці дуже патріотичні люди щиро вболівають про те, як виконати чергове важливе завдання від Збройних Сил України. І роблять, здавалося б, неможливе!

– Цей придбаний позашляховик буде незабаром передано танковій роті Дмитра Балабухи. Звісно, автомобіль завантажать сухими пайками, ліками, зарядними станціями, турнікетами тощо, – пояснює Олександр Вайло. – Нині купили сто турнікетів – це близько три тисячі євро. Турнікети – кровоспинні засоби, які рятують життя на війні.

Владислав та Надія Гавриленки стали волонтерами на початку повномасштабної війни. Збирають кошти на пікапи, позашляховики, буси, дрони,

Валентин Буряченко вручає нагороду Надії Гавриленко

рації, «Старлінки», тепловізори великої дальності, бронезилети, амуніцію... Придбали для ЗСУ вже десять автомобілів!

Олександр Єрмоленко нагороджує Владислава Гавриленка

Талановитому подружжю увесь час допомагають близькі, друзі, сусіди, знайомі... Головне – поставити перед собою мету і наполегливо її втілювати, організувати багатьох небайдужих людей. Чудово, що є команда однодумців – це Олександр Вайло, подружжя Владислава та Надії Гавриленків, Олексій Врублевський, Яна Сташевська...

Владислав та Надія – родом із Чернігова. Обом – по тридцять років. Програмісти. Закінчили Чернігівський технологічний університет. Надія – за спеціальністю «фінанси і кредит», а фах Владислава – «інженерна механіка». Разом – уже 14 років.

– З початку війни вітчим служить у нашій 119 бригаді територіальної оборони. Багато чого не вистачало бійцям, то й заходилися йому допомагати, – розповідає Надія Гавриленко. – Придбали амуніцію, форму, взуття. Так усе й почалося. Відтоді ми вже не зупиняємося. Тож дуже дякуємо всім нашим друзям за таку дієву, ефективну підтримку та допомогу.

До речі, багатоповерховий будинок на проспекті Миру, № 249, у якому мешкали мама та вітчим Надії, знищений загарбниками. Родина залишила-

ся без житла. Проте досі триста постраждалих сімей не отримали сертифікати за зруйноване житло від держави.

Люблене захоплення волонтерів – це їхня робота. До війни мали свою гарну студію, команду програмістів, але тепер дехто змінив свою діяльність, – війна..

Надія та Владислав дуже люблять виїздити на чарівну природу. Раніше, до війни, із великим задоволенням подорожували, милуючись мальовничими українськими краєвидами. Інші хобі – читання та рибалка. Один з улюблених романів – «Знедолені» Гюго.

Ці люди одразу ж мені сподобалися своєю рішучістю, наполегливістю та щирою доброзичливістю. Вони викликають довіру.

Володимиру Биховцю – 35 років. Народився в Чернігові. Закінчив Чернігівський національний педагогічний університет ім. Тараса Шевченка, за фахом – учитель історії та англійської мови. Його батьки – Юрій Васильович і Тамара Іванівна: тато – інженер, а мама – робітниця.

Володимир Юрійович – директор ТОВ КХП. Це – складська логістика.

З самого початку повномасштабної війни Володимир Биховець активно співробітничав та співпрацює з головою ГО «Бекет» Олександром Вайлом.

– Я надаю різноманітну волонтерську допомогу під його запити, а вони у нього – завжди важливі та актуальні, – наголошує добродій Володимир. –

*Сергій Дзюба вручає книгу з дарчим написом
Володимиру Биховцю*

Чим, зокрема, займаюся? Позашляховиками, 3 D-принтерами і запчастинами для роботи дронів, багатьма найрізноманітнішими інструментами – пилками, скобами на бліндажі тощо. За свої власні кошти планую незабаром придбати ще один позашляховик для військових – у ту ж бригаду.

Волонтер Володимир Биховець особисто привозив з Європи допомогу для наших бійців, героїв оборони Чернігова, які зараз звиятно воюють на Сході та Півдні України.

У Володимира троє дітей – двоє дівчаток та хлопчик. Мріє, що вони житимуть у справді вільній, сильній і заможній Україні, яку по-справжньому шануватимуть у світі. А всі українці справедливо пишатимуться своїми ЗСУ, котрі згодом стануть ще потужнішими та могутнішими.

Володимир Юрійович захоплюється спортом – зокрема, він займався важкою атлетикою. До речі, і його приятель, волонтер Олександр Вайло, – майстер спорту з важкої атлетики.

Наприкінці розмови почув цікаву розповідь від Володимира Биховця та Олександра Вайла про плату ініціації. Адже не секрет, що деякі наші дони падають, зупинені ворожими РЕБами. І теоретично ці дрони кацапи можуть використати. Тому, щоб цього не сталося, треба застосувати плату ініціації. Тоді збитий дрон можна ефективно підірвати – навіть в руках у ворога...

Взагалі ж, подружжя Владислава та Надії Гавриленків, і Володимир Биховець – справжні подвижники, які постійно і самовіддано трудитимуться волонтерами до нашої Перемоги над ненависними загарбниками. Та й далі, у мирній Україні, маючи такого брехливого, підлого й віроломного сусіда, як шовіністична росія на чолі з божевільним і маніакальним «царем», нам треба постійно бути на сторожі, напоготові. А для цього потрібна й потужна, добре розгалужена і розумно, вміло, майстерно організована волонтерська система, належно пошанована та дійсно підтримана рідною державою. Адже, відверто кажучи, вже складно уявити нинішні Збройні Сили України без цілої армії справді високоосвічених, досвідчених, надзвичайно енергійних, ефективних, надійних та патріотичних волонтерів!

Сергій Дзюба,
редактор газети «Чернігівщина»,
співатор двотомника «Чернігів у вогні»

За сприяння газети «Чернігівщина» придбаний тепловізор для батальйону «Гроза»

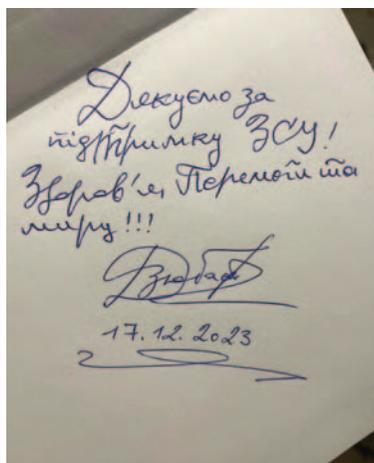
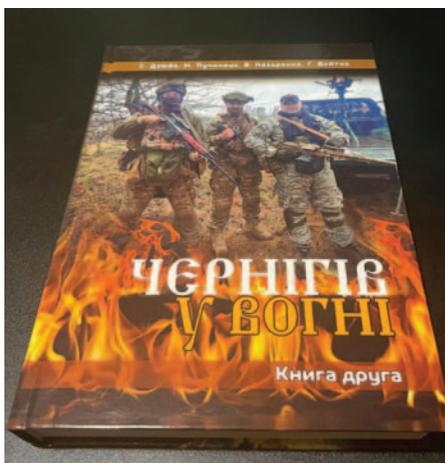
З волонтером Олександром я знайомий досить давно. Знаю його, як людину дуже діяльну та порядну. А нещодавно він звернувся до редакції обласної газети «Чернігівщина» з пропозицією допомогти українським бійцям.

Справа в тому, що батальйону 3027 ЗСУ «Гроза», який зараз воює на Донеччині, був надзвичайно потрібний тепловізор. Тому Олександр оголосив збір коштів, і ми домовилися, що три примірники нашої збірки «Чернігів у вогні. Книга друга» (спільний проект газети «Чернігівщина» та ОК «Північ») буде потім розіграно між небайдужими мешканцями, які зроблять донати на придбання тепловізора.

Тож ми зустрілися з Олександром в офісі нашої обласної газети. Я подарував примірники «Чернігів у вогні» з дарчим написом – від газети «Чернігівщина» та співавторів книжки.

Про те, як взагалі триває збір цих грошей, постійно повідомлялося в соціальних мережах. А невдовзі волонтер знову завітав до редакції.

– Все гаразд. Чуйні люди відгукнулися, тому вдалося зібрати 63 тисячі гривень, – розповів Олександр. – Цього цілком вистачило – продавець зробив знижку. Отож тепловізор придбано – саме той, котрий хотіли мати наші бійці й він уже на Донеччині, незабаром буде випробуваний у бойових умовах. І я дякую всім, хто відгукнувся. Це – дуже важливо! Взагалі, до мене звернулася в цій справі моя хрещениця, наречений якої тепер воює в тому батальйоні на Сході України.

Таким чином, один примірник книги ми розіграємо між усіма людьми, котрі зробили донати на тепловізор. І ще два примірники отримають жителі, які перерахували найбільше коштів. Тож щиро дякую газеті «Чернігівщина» за таке чудове та важливе співробітництво!

– Чомусь багато хто думає, що буквально кожний бойовий підрозділ ЗСУ має своїх волонтерів, з якими активно співробітначає. Але це – не зовсім так. І, чесно кажучи, волонтери є різні, не всі з них – люди публічні та відомі, досвідчені в таких справах. Тому не всім належно довіряють...

– Власне, й зібрати отаку суму – зараз непросто. До речі, наші бійці теж не сидять, склавши руки, а намагаються й самі збирати ці кошти, однак їм же не лише тепловізор потрібний, а й чимало інших важливих речей! Отже, я й вирішив допомогти, тож задоволений, що все вдалося. Спільними зусиллями можна зробити дуже багато!

– Олександр, я розумію, що Ви – людина скромна, отож для Вас головне – не публічність, не слова, а реальні справи, результат. І я знаю, що Ви, як волонтер, дійсно немало зробили для України та Чернігівщини.

– Відверто кажучи, перші півроку війни в взагалі спав лише по чотири години на добу, а решту часу працював. Я – родом із Чернігова, виріс тут. А більше десяти років мешкаю в Києві. Тому, тільки-но почалася ця жаклива повномасштабна війна, одразу ж почав активно займатися волонтерством зі своїми однодумцями. Взагалі, ми надавали будь-яку допомогу: фінансову, організаційну, реагували на всі запити, котрі щодня надходили. Комуś були терміново потрібні ліки, комуś – евакуація, декому – їжа... Або, наприклад, старенька, немічна бабуся залишилася сама в оточеному ворогами Чернігові, конче потребувала допомоги, а зв'язку не було. Тому треба було її провідати, дізнатися, як вона живе і що їй необхідно.

Багато випадків були доволі складні. Скажімо, людина померла, а ніхто не приїздить, щоб забрати та поховати небіжчика... Або рідні поїхали, тільки залишилася людина похилого віку, нездорова.

– А води і каналізації немає, тепла немає, ані світла, ані зв'язку!

– У декого не було навіть і газу... А людина – безпорадна, й нею треба опікуватися. І подібних ситуацій траплялося чимало. То ми, як тільки могли, старалися відгукуватися, допомагати. Хоча пального теж дуже не вистачало. Отож їздили на велосипедах! Головне – не забаритися та вчасно підтримати людину, яка конче потребувала такої допомоги.

– Скільки ваша волонтерська команда мала тоді звернень? І як вас знаходили стражденні?

– Наша мережа мала наразі десятки тисяч звернень по Україні і сотні – на Чернігівщині. Про добру справу зазвичай одразу стає відомо іншим людям – близьким, сусідам, знайомим... Ось і відгукувалися. Друзі-військові робили збори, то й ми для них старалися, увесь час допомагали бійцям – то придбали їм генератор, то закупили якісну термобілизну (замовляли пошив). Усього не перерахуєш – практично щодня щось робили. І я дуже переживав за рідний Чернігів, який був у ворожій облозі та зазнав шалених обстрілів!

– Загалом мешканці були задоволені роботою волонтерів?

– Авжеж, дуже дякували нам. Це – звісно, приємно. Хоча траплялися й прикрі ситуації... Скажімо, одна бабуся потрапила до лікарні й терміново

попросила ліки, а у нас саме взагалі закінчилися кошти. Я просто віддав їй свої особисті п'ятсот гривень. Адже людина – в біді! Ну, а потім вона, вже отримавши рятівні ліки, вилаяла мене, що я їх придбав задорого, можна було б трохи заощадити коштів, знайти щось подешевше... То, може, я щось із тих грошей «прикарманив» собі? – отак їй тоді чомусь здалося. Уявляєте?! Я їй терпляче пояснюю, що то – мої особисті гроші, а вона мене нібито й не чує, тільки твердить своє... Звісно, я стараюся на таке не ображатися.

– Бабуся – старенька, можливо, щось не так зрозуміла.

– Прикріше, коли якось заходжу до знайомих додому, а там на полицях – повно гуманітарки! Хоча ці люди – не бідні, працюють. А на моє здивоване запитання: «Навіщо вам стільки гуманітарної допомоги?», вони так спокійно відповіли: «Та ж усі брали, то й ми взяли...». Це мене обурило. Адже комусь та гуманітарка значно важливіша й потрібніша! Як же отак можна? – просто нагребти собі купу усіляких, непотрібних продуктів і заховати все у якомусь власному, домашньому закапелку, подалі від людських очей...

Чи такий випадок – потрібні були медикаменти лікарні, для операцій – лікувати поранених. Автомобільний міст – вже розбомблений, зруйнований. Тож ми залишили ліки в укритті, за пішохідним мостом. Однак, доки шукали човни, щоб усе це перевести, хтось підло зірвав замок і безсоромно поцупив дешицу медикаментів! Звісно, ми були дуже вражені й засмучені – хоч дещо й вціліло, та ми ж обіцяли привезти значно більше. Було так незручно перед медиками, що підвели їх!..

Або подзвонили нам якось: «Ми – в бомбосховищі, голодні». Що ж, ми поспішили на допомогу і... невдовзі почули у відповідь розчароване: «А що це ви таке приперли? Ми думали, ви принесете щось справді смачненьке. Де, наприклад, ковбаса?!». Отак – не те, мовляв, привезли...

– Все-таки дехто справді досі не усвідомлює, хто такий волонтер!

– Я ж нічого не маю за свою допомогу – ні зарплати, ні інших пільг. Це – лише моя ініціатива, мій час та мої зусилля. Я на цьому не наживаюся, не гребу нічого до власної кишені. Проте хтось, виявляється, все одно заздрить і ще й дорікає! Звичайно, що така поведінка деяких недоброзичливців трохи засмучує. Втім, ще раз повторюю, це – тільки окремі невиховані «персони».

Адже ми більше хвилювалися, коли, скажімо, евакуювали мешканців із оточеного ворогами Чернігова. Думали: чи доїде ця людина благополучно? Чи все буде гаразд? Міст же обстрілювався, дорога була дуже небезпечною.

- І ніхто не загинув?

- Ті жителі, якими ми опікувалися, дякувати Богові, всі живі. Однак ми дуже щодня переживали. Це ж – величезна відповідальність!

- На Вашу думку, як зараз люди допомагають ЗСУ, порівняно з 2022 роком?

- По-моєму, на початку війни була дійсно максимальна єдність армії та народу. А потім дехто «стомився», почав жити звичайним, буденним життям, ніби і війни ніякої немає,

не розуміючи, що успіхи на фронті неможливі без великої, самовідданої, щоденної допомоги тилу... А потрібно щодня з самого ранку міркувати: чи випити філіжанку кави, чи краще зробити донат хоча б на п'ятдесят гривень для ЗСУ.

Пам'ятаєте, як було в 2014 році? Дехто лиш відмахувався – це, мовляв, далеко. Де той Донбас, а де Київ та Чернігів. І що? Найстрашніше – людська байдужість, оте «моя хата – з краю». Хтось – патріот тільки на словах. А як до діла доходить, переймається лише власною шкурою.

У селах жителі, як тільки можуть, допомагають військовим. Наприклад, завзято плетуть сітки. Чи проводять концерти і заробляють гроші на дрони. По всякому. Розумію, що життя на паузу не поставиш і відпочивати треба. Але, якщо є можливість відвідати кав'ярню чи ресторан, то й обов'язково треба знайти кошти на підтримку ЗСУ. Інакше не можна.

- Ви з дружиною особисто донатите?

Тепловізор

– Постійно. Ми з дружиною Анною щомісяця плануємо наш сімейний бюджет і обов'язково виділяємо кошти на донати. Але вже потім, у підсумку, зазвичай сума наших донатів виявляються більшою від запланованої.

– Знаєте, до нас, у редакцію, щомісяця приходять пенсіонер Микола Харитонович Лапа, який передає власні гроші, прочитавши ту чи іншу публікацію в газеті. Це – тисячі гривень! Він нам повністю довіряє, і ми, звісно, добросовісно все передаємо надійним людям. Я йому кажу: «Ви – пенсіонер, залиште собі». Але дідусь щоразу наполягає – неодмінно хоче допомогти. При цьому він не прагне жодного піару, просто робить свою справу!

– Я надзвичайно поважаю таких небайдужих людей. Це – справжній патріот! Втім, газета «Чернігівщина» також багато робить для Збройних Сил України. Зокрема, знаю, за Вашого сприяння було придбано автомобіль для танкового підрозділу «Кліщі». А Ваш талановитий двотомник про героїчну оборону Чернігова, Придесення та України «Чернігів у вогні» – це велика й подвижницька праця на благо України. Адже нам зараз дуже потрібні отакі книжки! Бо книга та пісня – це душа народу. Ми також збирали гарні книжки – наприклад, для шпиталю. Так, важливо дарувати не лише дрони, а й книжки – для душі.

– Зараз часто буваєте в Чернігові?

– Часто, бо я займаюся гуманітарними проектами. Дуже люблю рідне місто! Думаю, ми ще разом із редакцією газети «Чернігівщина» зробимо не одну добру справу.

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

Дмитро Блауш та латвійські волонтери опинилися в епіцентрі обстрілу «Іскандером»

Під час поїздки прифронтовими містами Донбасу заступник голови Чернігівської обласної ради Дмитро Блауш та мер латвійського міста Огре Егілс Хелманіс опинилися в епіцентрі ворожого обстрілу. Чернігівський депутат та латвійський мер перебували на Сході з волонтерською поїздкою – вони пригнали та передали військовим із різних підрозділів 17 позашляховиків. Під час ночівлі у Слов'янську за 800 метрів від волонтерів вибухнув російський «Іскандер».

Дмитро Блауш на лінії фронту

Заступник голови Чернігівської обласної ради Дмитро Блауш відправився з допомогою фронтовим підрозділам одразу після повернення з Вашингтона, де політик брав участь у «молитовному сніданку». За словами депутата обласної ради, цього разу його благодійному фонду «Добродія» разом із латвійськими друзями вдалося зібрати рекордну допомогу для фронту – 17 автомобілів, серед яких – одна вантажівка, джипи, пікапи та мікроавтобуси.

«Кожна автівка була забита всім необхідним, в тому числі і запасною гумою, навіть паливо вдалося відвезти, – розповідає Дмитро Блауш. – Крім того, приблизно тисяч на 40 доларів ми передали дронів, тепловізорів та монокулярів. Великим волонтерським колективом ми поїхали в чотириденну поїздку на Схід. Об'їхали практично всю лінію фронту – понад 3 тисячі кілометрів Харківською, Донецькою та Запорізькою областями – дорогами, яких сьогодні, на жаль, не існує».

Депутат і волонтер пригадує, що в Слов'янську, який став серединою їх шляху, вони потрапили під ворожий обстріл.

«За 800 метрів від нас росіяни вдарили «Іскандером» по школі. Я злякався, бо зі мною була велика група іноземців, за яку я відповідав. Але з іншого боку – добре, що ніхто не постраждав, і увесь цей жах вони побачили на власні очі. Вони повернуться додому і будуть розповідати про це. В чому правильна політика таких поїздок? Тому, що мій давній друг – мер латвійського міста Огре **Егілс Хелманіс** не тільки привозить допомогу, а він привозить людей, які їдуть з нами, особисто все передають і особисто все бачать, а потім знову повертаються з допомогою. Оця мережа шириться світом».

*Мер латвійського міста Огре Егілс Хелманіс (праворуч)
давно допомагає фронту*

Як приклад, Дмитро Блауш говорить про американського волонтера, який прилетів зі Штатів, щоб пригнати машину з Шотландії.

«Прилетів з Америки, сів на неї і приїхав власним ходом, – каже політик. – Я цих людей називаю латвійськими героями. Бо з іншого боку у нас не

Ліворуч – мер латвійського міста Огре Егілс Хелманіс

те, що місцеві чиновники, а навіть звичайні чоловіки за 10 років війни жодного разу не були на фронті. А ці чоловіки їздять зі мною що два місяці. Це викликає повагу».

За чотири дні в поїзді волонтери побували в гостях у Першої окремої Сіверської танкової бригади, 63-ї, 66-ї і 10-ї бригад, 117 ТРО, 151-го розвідувального батальйону та інших. Дві автівки передали підрозділу чернігівського ППО.

Віталій НАЗАРЕНКО

Україна та Латвія – навіки разом

Добрі справи потрібно робити, а не говорити про них без кінця

У селі Стара Басань Бобровицької громади окупанти за місяць пошкодили сотню сільських садиб, а 21 хату з господарськими приміщеннями вщент спалили.

У старостаті села визначили черговість надання допомоги постраждалим жителям, передусім тим, хто постійно проживає в селі й не має іншого житла. Кілька господарів, садиби яких незначно пошкоджені, почали ремонтні роботи самостійно. До інших старобасанців приїхали на допомогу волонтери Всесвітньої лютеранської федерації в Україні, центр якої – у Швейцарії.

– Коли вони приїхали в наше село, для мене було дивним: як вони довідалися про нашу біду і хто їх направив до нас? – пригадує староста Лідія Єреп. – Але відчула, що благодійні гості самі здивувалися з мого запитання, і пояснили: для них не проблема довідуватися про людей, які потрапили в біду й потребують підтримки. Зацікавив мене і їхній підхід до надання допомоги. Ознайомившись із списком жителів села, в яких найбільше пошкоджені житлові й господарські бу-

Староста Лідія Єреп

дівлі, представники благодійної лютеранської організації попросили мене, щоб показала їм ці 39 садиб, які були в першочерговому списку. На місці благодійники й визначали обсяги допомоги. Ретельно обстеживши, визначилися із закупівлею будівельних матеріалів, як складати фінансові звіти, якими товарними документами підтверджувати вартість матеріалів та робіт.

Лідія Олексіївна розповіла, що ремонтували хати й господарські споруди приватним власникам, вони повинні були й звітувати за витрачені фінанси. Але контроль за всім цим взяв на себе старостат, адже загальна сума обрахована в один мільйон 150 тисяч гривень. Довелося допомагати кожному господарю із складанням звіту про витрачені будівельні матеріали і кошти, підказувати, де дешевше й надійніше купувати товари, яких майстрів залучати до виконання ремонтних робіт. Робили це настільки перевірено й відповідально, що європейські благодійники в жодній садибі не проводили якихось додаткових перевірок, хоч на початку співпраці з ними старосту попереджали, що такі перевірки будуть.

Староста з європейцями обстежують і описують зруйновані садиби

– З першого дня знайшли порозуміння в роботі з благодійною організацією «Рокада», що зареєстрована в Києві, але кошти на ремонтні роботи

в зруйнованих війною сільських садибах жертвують добродійні європейці. Тож і «рокадівці», і ми старались як найбільш ефективно і розумно використати кожен пожертвовану нам «єврокопійку». Радію, а заодно й пишаюся тим, що і в співпраці з цими та іншими добродіянами не було жодного непорозуміння, не говорячи вже про якісь претензії. А бачили б, як душу вкладали у зруйноване окупантами житло члени благодійної бригади з Івано-Франківська, які назвали себе «Руки Ангела»! Вони за свої гроші й будівельні матеріали купували... Вручили деяким постраждалим від війни й ваучери для одержання допомоги, теж від європейських благодійників.

Видача спеціальних ваучерів

У Старій Басані живуть трудолюбиві й доброзичливі люди, гідно пережили й місячну окупацію. З перших днів без окупантів дружно включилися у виготовлення необхідних речей для потреб армії, за день-другий організувалася бригада жінок для плетіння маскувальних сіток, долучилися місцеві волонтерки до пошиття білизни бійцям на передову, до формування продуктових наборів, невідомо де і якими шляхами діставали необхідні ліки для односельців і земляків-фронтників. Щоб швидше й надійніше доставляти допомогу бійцям з їхнього села, користуються й послугами «Нової пошти».

Довіряють і місцевим волонтерам, що регулярно доставляють воїнам замовлену ними амуніцію, допоміжні речі військового призначення, продукти харчування. З чужими волонтерами не зв'язуються.

Такі старання й серйозну відповідальність за те, що робиться в селі, помітили і європейські благодійники. Якось європеєць Марк признався старості Лідії Олексіївні, що з великою цікавістю спостерігає, як місцеві жінки стараються для допомоги українським воїнам, як діляться з ними ледь не останнім. І це після того, як «витрушені» були їхні продовольчі, матеріальні й фінансові запаси за дні окупації. Про це Марк розповідав своїм європейським землякам. Багато з них плакали від цих розповідей, і теж збільшували свою особисту допомогу потерпілим від війни далеким від них українцям.

Оформлення надання допомоги

– Своїми стараннями при відновленні зруйнованих садиб, ефективним і бережливим використанням наданих благодійних ресурсів ми переконали наших європейських волонтерів, що український простолюду, передусім сільський, не замішаний ні в корупції, ні в казнокрадстві, не падкий на чуже, – таку оцінку з гордістю поставила староста села своїм землякам.

Не так давно в Стару Басань приїздили журналісти з Києва. Правда, почали розпитування про місцевих жителів, що загинули від рук окупантів. Було й таких кілька випадків, але зацікавилися журналісти і тим, як вдалося громаді села так швидко подолати наслідки окупації, вберегти людей від масового вимирання, коли ще давав знати про себе клятий ковід, інші хвороби при дефіциті ліків. Паралізовані були доставки багатьох видів продуктів.

– Господу, мені й найближчим моїм помічникам відомо, якими шляхами і від яких добрих столичних земляків усе те діставалося, – пояснює староста села. – Допомогло й те, що до окупації й після звільнення від неї у багатьох наших селян була і є постійна робота в базовому господарстві «Земля і воля» з регулярною виплатою зарплати, з можливістю одержання зерна. Продовольчі запаси мають і власники земельних паїв, солідну оплату за які пайовики одержують як зерном, так і грошима. Ще й м'ясо виписували за ціною, втричі нижчою, ніж на ринку. Все інше – залежало від наших умілих домогосподарів. Втішні результати – наяву.

Конкретні наслідки впливають із давньої народної мудрості: «Немає нічого неможливого». Але це можливо при іншій народній мудрості: «Добрі справи треба робити, а не обговорювати їх без кінця».

Григорій ВОЙТОК

Інна Василенко: «Війна триває, і ми не маємо права втомлюватися»

«Бачу ціль – не бачу перешкод», – життєве кредо жительки села Ковчин Інни Василенко, яка разом з однодумцями ще в лютому 2022 року пекла хліб та готувала сир, які потім розвозили військовим, що боронили тоді Чернігівщину. І вже після того, як росіян вигнали з області, вона створила благодійний фонд «Живиця» і разом із друзями почала допомагати армії. Адже те, що в нас тихо, не означає, що війна скінчилася, – не втомлюється повторювати жінка.

Свою волонтерську роботу Інна Василенко разом з подругами почала 25 лютого 2022 року, тоді, коли на Чернігівську землю сунула російська орда. Тоді, коли сотні чернігівців евакуйовувалися з палаючого від вибухів Чернігова. Тоді, коли мужні воїни боронили рідний край, жителі Ковчина стали їм надійним тилом.

«Як тільки рашисти ступили на нашу землю, ми з дівчатами вирішили допомагати військовим, – згадує події дворічної давнини пані Інна. – Ми почали з того, що вирішили готувати сир сулугуні і пекти хліб для наших хлопців. За час бойових дій на Чернігівщині ми з ними виготовили і відвезли хлопцям 25 тонн сиру сулугуні».

Сир дівчата робили на території і в приміщенні місцевого приватного підприємця, який до повномасштабного вторгнення займався виготовленням крафтових сирів на Куликівщині.

«Наш місцевий підприємець, грузин за національністю, саме під час початку повномасштабного вторгнення був у Києві. Він там теж готував хлопцям їжу, брав участь в обороні міста. Тому нас підтримав і надав своє приміщення й усе обладнання в безкоштовне користування. Також він віддав свою автівку, щоб ми могли розвозити ту їжу до хлопців на позиції», – говорить жінка.

*Інна Василенко (у центрі)
з ковчинськими волонтерками*

Молоко люди давали безкоштовно

Молоко для виготовлення сулугуні дівчата збирали щоденно у місцевого населення, незважаючи на постійні звуки вибухів і ворожі літаки, які літали над головою. Сідали на легковушку, яка лишилася від фермера-грузина, і їхали.

«Молоко нам надавали жителі не лише Ковчина, а й різних сіл Куликівської громади абсолютно безкоштовно, – розповідає пані Інна. – Ми просто кинули клич, що будемо робити сир, і для цього потрібне молоко, але платити за нього змоги не було. І люди відгукнулися. Бажаючих було дуже багато, люди віддавали, навіть не задумуючись. Іноді і відмовляти приходилося дехтому, бо не встигали стільки продукту переробити. Хоча сама робота в цеху кипіла безперестану. Всі домашні турботи, які є в селі, були відсунуті на другий план. Головне – робота на допомогу, виготовити якнайбільше, щоб нагодувати хлопців».

Сир дівчата розвозили самі або ж передавали через волонтерів військовим, які стояли на обороні Чернігова, Сумщини і Київщини.

Для захисників України

Хліб пекли 12 господинь

Окрім виготовлення сиру, Інна Василенко організувала випікання хліба, якого на той момент вже майже ніде не було. Знайшла господинь, які

погодилися цим займатися, та продукти. І діло закипіло. За день випікали 120 буханок хліба і везли його до військових. І так щоденно, поки рашистів не вигнали з Чернігівщини.

«Коли ми дізналися, що на території нашої громади є військові, ми вирішили ще й пекти хліб для них. Я обдзвонила знайомих, кого знала, і спитала, чи згодні випікати для військових, – розповідає Інна. – Люди погодилися, і ми почали пекти хліб. Відвозили його тільки

військовим. Всього над цим працювали 12 господинь у Ковчині. А продукцію для цього (борошно та дріжджі) надавало СФГ «Колос». Загалом, якщо борошна вистачало, то саме з дріжджами була велика проблема. І наші господині робили закваску, а на ній потім пекли хліб. Рецептів не було, вигадували самі, примудрялися. Словом, як у кого виходило, так і пекли. Може, він і не виходив таким, як має бути, але на той час то був найсмачніший хліб в моєму житті. Я особисто ніколи не забуду момент, коли ми привезли хліб військовим, а тоді вже десь тиждень вони не бачили хліба. І один хлопчина взяв його до рук і поцілував. Цей момент у пам'яті назавжди».

Незламні волонтерки

Робота продовжується, бо війна триває

Коли російські окупаційні війська відійшли з Чернігівщини, ковчинські дівчата продовжили свою волонтерську діяльність. «Адже те, що в нас стало тихо, не означає, що війна скінчилася. І щоб вона знову не прийшла на Чернігівщину, всі люди в тилу мають допомагати армії стільки, скільки буде потрібно», – переконана Інна Василенко. Тому жінка вирішила створити благодійний фонд, який назвала «Живиця».

«Ми намагаємося допомогти всім, хто до нас звертався, організовували збори коштів. Звісно це – невеликі суми, не машини, але ми робили і робимо те, що в наших силах, – продовжує жінка. – Збираємо по селах продукти і передаємо на Київ, і там вже дівчат-волонтери з «Кулінарної роти» роблять нам із них сухпайки, а ми їх переправляємо військовим.

Кожен день приносить якісь корективи в наше життя. Нові події, нові сюрпризи, нові знайомства. Загалом за цей час в мене з'явилося дуже багато однодумців і нових друзів. А деякі взагалі відійшли на другий план або й зовсім зникли з мого життя».

Сьогодні телефон пані Інни знають у багатьох підрозділах на різних напрямках. Хлопці передають його один одному, бо знають: коли не подзвониш і не попросиш про допомогу – тут одразу відгукуються. Сама волонтерка говорить, що допомагають усім без винятку, якщо це в їхніх силах, і не має значення, звідки підрозділ. Ну і, звичайно, постійно допомагають своїм, тобто тим підрозділам, де служать жителі Куликівщини.

«Я розумію, що зараз багато запитів на дрони та автівки, але в нас не

Осередок небайдужих людей

такий великий фонд, щоб збирати на такі речі. Проте ми збираємо на щось менше, але щоб для кожного. Найбільше запитів зараз надходить на турнікети, грілки та маскувальні сітки. Минулого року ми за тиждень назбирали на 1500 грілок для ніг. Зараз 550 грілок в мене і 500 їде з Німеччини, будемо хлопцям відправляти, – говорить Інна. – Ми не купуємо грілки дешеві в Україні, бо це – гроші на вітер. Вони більше двох годин не тримають тепло. Я все перевіряю. Ми беремо в Польщі. Хлопець із нашого села дуже з цим допомагає, він там працює. Допомагає коштами і закупляє нам грілки. Потім передає автобусом безкоштовно.

Ну а наші люди шкарпетки в'яжуть, плетуть маскувальні сітки, путають нитки, заливають окопні свічки, виготовляють пояси під бронік. До речі, пояси ці дуже популярні. По-перше, він гріє, а по-друге, діє як амортизатор. Хлопці кажуть, що бронік тоді не стукає по спині.

Фішкою ковчинців стали туби суміші з меду, імбиру та лимона. Ця суміш – протизапальна та противірусна. Ми дуже сподіваємось, що завдяки їй

Зроблено!

наші захисники не будуть хворіти. Ще одне ноу-хау – окопні свічки з шишками замість ґнота. Ну і, звичайно, смаколики, куди ж без них. Наші господині постійно щось смачненьке хлопцям готують, коли посилки відправляємо».

Села допомагають усім

По селах Куликівської громади вже створилися свої маленькі волонтерські осередки, які плетуть маскувальні сітки, в'яжуть шкарпетки, готують їжу, шують спідню білизну, заливають окопні свічки. І все це через благодійний фонд «Живиця» Інни Василенко передають хлопцям на передову.

Допомога від Живиці

«Ми всі працюємо на Перемогу. Кожен по-своєму, хто як вміє. Хтось збирає на машину та дрон, хтось плете сітки, хтось збирає продукти, хтось донатить. Хтось їздить усюди, де можна, щоб хоч чимось допомогти нашим

захисникам, щоб хоч щось десь дістати необхідне, але всі разом ми стараємося наблизити Перемогу. На жаль, є люди, яким байдуже, в яких немає війни, хтось втомився, комусь набридло. Дуже сподіваюсь, що їх все-таки небагато. Та ми маємо думати про хлопців, які там, на передовій. Тож треба згуртовуватися, відкинути втому і допомагати. Хто як може, – говорить пані Інна. – І я вдячна, що багато жителів Куликівщини приєднуються до допомоги військовим. Я просто пишу пости в Фейсбуку, і дуже багато людей відгукується. Хто чим може, тим і допомагає: хто продуктами, хто коштами, хто своєю роботою. Адже насправді всі ці благодійні фонди нічого не значать без людей, які допомагають. Коли людина пише, що хоче допомогти, то я обов'язково до неї їду й питаю, як саме вона хоче допомагати, бо способів насправді багато. Було б бажання. Не обов'язково скидати тисячі гривень, можна просто прийти і сплести сітку або залити пару окопних свічок, – і це теж величезна допомога. І сьогодні багато сіл на Куликівщині роблять неймовірні речі. Люди згуртовуються і працюють на Перемогу.

Дроздівчани – просто бомба. Коли вони виявили бажання допомогти, я до них поїхала і була шокована тим, скільки їх було. І те, що вони зараз роблять, – це неоціненно. В Орлівці – також волонтерський осередок, люди теж допомагають. Дрімайлівський, Виблівський старостати, в Салтиковій Дівиці староста Аліна Лисиця завжди йде назустріч. Ну і Ковчин, звичайно, – з перших днів і до сьогодні.

Марія ПУЧИНЕЦЬ

Окопна свічка, виготовлена з любов'ю

Посильно допомагати нашим захисникам – для свідомих українців нині це норма життя. Люди в усій Україні збирають кошти, шують, варять, печуть, консервують, власноруч виготовляють різноманітні прилади та речі, необхідні на фронті. Для багатьох українців волонтерська робота стала своєрідним обов'язком, який вони взяли на себе за велінням своїх гарячих сердець. Як і наших воїнів на рубежах, так і наших волонтерів уже не зможе зупинити ніщо – до ПЕРЕМОГИ!

Саме у найтяжчі часи найяскравіше проявляються і найкращі, і найгірші людські якості. Не кожен може стати волонтером, та кожен може долучитися до цієї справи. Адже волонтерська робота полягає і у тім, щоб організувати людей на добротність, бо чим більше люди задонатять у волонтерську скриньку, чим більше сплетуть сіток, «кругів», шарпеток, виготовлять «буржуйок» і свічок – буде з чим їхати туди, де так чекають наші захисники.

Одним із способів допомогти захисникам, а отже наблизити Перемогу, є виготовлення окопних свічок. Волонтери розповідають, що окопна свічка – це часто єдиний спосіб на «нулі» зігрітися чи приготувати якусь їжу. Виготовляють їх із жерстяних бляшанок, картону, парафіну, стеарину чи воску. Є ще модифіковані варіанти – коли замість картону використовують дерев'яну стружку. За місяці роботи люди експериментальним шляхом уже вдосконалили рецепти окопних свічок, щоб вони мінімально давали кіптяву і максимально – тепло.

Від настання перших осінніх холодів волонтери Талалаївської громади виготовили тисячі таких свічок і відправили туди, де вони найпотрібніші. Процес закупівлі, заготовки матеріалів, самого виготовлення, відправки дуже непростий. Перш за все, сам цей процес треба організувати. Взяв його на себе Олександр Зайков. Молодий чоловік працює черговим залізничної станції Блотниця, а у позаробочий час невпинно і невтомно волонтерить.

І доки більшість людей переймалася новорічно-різдвяними святами, Олександр та

Олександр Зайков

його команда невтомно святкували у праці. Якраз на свята вони отримали безкоштовно 300 кг парафіну! Як каже Олександр (а він у цій справі вже спец), його вистачить на 1000 окопних свічок. Одна свічка горить приблизно 2 години. Тож сумарно – це 2000 годин тепла для наших захисників, це – безперервно 83 доби!

Небезпідставно кажуть, що той, хто хоче щось зробити, шукає можливість, а хто не хоче – шукає причину. Олександр і його команда постійно шукають можливість! Як він говорить, ми стараємося допомогти всім, хто просить допомоги, робимо для цього все, що в наших силах, незважаючи

*Окопні свічки,
виготовлені з парафіну від литовців*

на те, хто з якої області: Чернігівської, Київської чи Сумської. Тому що це – наші захисники! Україна у нас – одна, і захисники – одні!

Завдяки співпраці з волонтерами з сусідньої Сумщини, дізналися про благодійний фонд «Міра Help» із Сум, який співпрацює з литовськими волонтерами. Зокрема, це поставка безкоштовного

парафіну з Литви до Сум. Цього разу вже втретє з Литви до Сум привезли парафін для окопних свічок, який придбали литовські волонтери. 22 тонни передали благодійному фонду «Міра Help». Цього парафіну має вистачити на 110 тисяч окопних свічок, – вважає засновник фонду «Міра Help» Ігор Марченко. 11 тонн парафіну роздали офіційно зареєстрованим та волонтерським організаціям Сумщини. 11 – по регіонах України. Наступна поставка, ще 22 тонни, планується на кінець січня. 300 кілограмів парафіну з цих 11 тонн дісталось й нашим волонтерам. Для цього вчасно, дотримуючись усіх вимог, зробили електронну заявку для участі в програмі. Із цим впоратися допомогла спеціаліст селищної ради Людмила Огій.

Ось як емоційно про цей важливий епізод звітує на своїй сторінці у Фейсбуку Олександр Зайков: «Дякуємо всім, хто приєднується до допомоги.

Підготовка до відправки

Сьогодні нам прийшло безкоштовно (заплатили лише за доставку – 1354 грн.) 300 кг парафіну за програмою від литовського народу. Дуже хочеться подякувати людям, які допомагали нам, а саме: Володимирі Лукашу, що дав безкоштовно автомобіль для доставки вантажу з «Нової пошти» в Талалаївці у Скороходове та Юрківцівській старостинській округ. Адже Володимир Григорович завжди допомагає, якщо звертаємося; дякуємо також Миколі Тимошенку, який вантажив парафін, та за швидку доставку до нас!

Наша команда дякує всім, хто допомагає. Різні люди долучаються до цієї

справи. Оголошують у соцмережах збір бляшанок, парафіну, воску. Дуже приємно, що все більше і більше людей хочуть допомогти нам, підтримати наших воїнів!

Хочеться навести хоч кілька прикладів, бо всіх їх дуже багато, як жителі навколишніх сіл долучаються до волонтерства.

Працівники Плугатарської школи під керівництвом директора Лариси Загурської виявили бажання допомагати у виготовленні заготовок на окопні свічки, а також – різанні тканини на маскувальні сітки і килимки. Заготовок підготували 480 штук! Іще +10165 грн. від жителів села Плугатар!

Працівники дитячого садочка села Харкове на чолі з директором Тама-рою Чепель бажають допомагати з виготовленням окопних свічок! Передав їм 25 кг парафіну + воску.

Працівники Талалаївської школи на чолі з директором Світланою Мих-но виявили бажання плести маскувальні сітки. Замовив дві основи для ви-готовлення маскувальних сіток.

Свічки

В'ячеслав Дяченко з Укра-їнського проводить прямі ефі-ри, де співає пісні про Україну, захисників та ін. Люди роблять йому замовлення на пісню, а за-роблені кошти хлопець перера-ховує на благодійність».

Це всього кілька епізодів із щоденної цілеспрямованої роботи. На своїй сторінці Олек-сандр Зайков постійно звітує про надходження коштів і їх ви-

трату, дякує за допомогу. Тому люди й довіряють йому.

Від початку війни вже кілька разів на сторінках нашої газети розповідали про те, як волонтерять у Юрківцівському старостаті. З настанням холодів у приміщенні старостату ні на день не зупиняється робота для виготовлення окопних свічок. Староста Лідія Бурдай тісно співпрацює з Олександром За-йковим. Коли отримали ті 300 кілограмів парафіну, безмежно раділи, адже коштує він дорого. Одразу взялися за роботу з великим ентузіазмом. Про-цес виготовлення відбувається у старостаті. Якщо немає світла, вмикають «розумну лампочку» і далі працюють.

– Робітник із благоустрою Анатолій Ткаченко готує баночки, обрізає, накручує картон. Інколи баночки ще треба і помити, – розповідає Лідія Бо-рисівна. – Багато людей приєднались до збору баночок по всіх селах. Осо-бисто не буду нікого називати, бо, мабуть, немає таких людей, хто б нам чимось не допоміг. Навіть із Києва земляки надіслали сім ящиків баночок. Наш діловод Богдан Максименко робить ґноти для свічок, а також виготов-ляє розпалювачі – нарізає на квадратики картон, а який тонкий і не підхо-

дять для свічок, замочує його у парафіні. Таким розпальничком можна розпалити в пічці, чи багаття. Час горіння запальничка – до 5 хвилин. Я заливаю заготовки парафіном, потім пакуємо в ящики.

Днями чергова партія наших свічок, розпальників поїхали до наших захисників. Коли готуємо відправку, звертаюся до односельців з проханням зібрати у ящики до свічок і чогось смачненького. Люди завжди відгукуються, бо всі прагнуть хоч чимось допомогти воїнам.

Зараз виготовляємо свічки для чоловіка нашої односельчанки Марини Згонник (Середі) Анатолія та його побратимів, які воюють у гарячій точці. Однозначно, що знову всім селом зберемо чогось і смачненького. Цей вантаж відправлятимемо «Укрпоштою» до визначеного відділення, куди хлопці вже самі приїдуть. Завжди важливо не тільки зібрати, а й доправити вантаж. Тільки великі сміливці ризикують їхати в такі місця, як-от Андрій Кізенко – наш земляк, який живе у Носівці. Він зробив уже 29 рейсів!

Захисник Олег Дем'яненко повезе такі необхідні свічки за місцем призначення

Як тільки ми закупляємо матеріали, стараємося швидко якомога більше зробити. Нас чують і приєднуються земляки з усієї України. 6000 тис. грн. перерахував наш земляк, уродженець с. Юрківці, а зараз настоятель Свято-Покровської церкви с. Анастасівки на Роменщині, який організував збір коштів між прихожанами. Ще одна землячка оплатила онлайн 27000 грн. за 106 кг воску. Це такі великі донати. Але важливий кожен, навіть найменший, у кілька гривень, головне – щоб від душі!

На посаді старости я зовсім небагато пропрацювала до війни. Іноді рідні мене запитують, чи не шкодую, що так склалося. Ні. Мабуть, якби я не була старостою, то не змогла б і організувати підтримку нашим захисникам так, як роблю це тепер. Розумію, що у масштабах країни – це крапля у морі, та все ж!

Я вірю у нашу Перемогу! І якщо колись мої внуки мене спитають, що я робила для Перемоги, я зможу відповісти, що я була, як та мураха, що носила у роті воду, щоб загасити вогонь, коли злий цар хотів спалити пророка. З неї сміялися, на що мураха відповіла: якщо навіть я не загашу вогонь, то коли у судний день Бог запитає, що я робила, коли спалювали пророка, я скажу, що я робила все, що могла. А головне – я показала, на чиєму я боці! ОТОЖ, БУДЬМО, ЯК МУРАХА! СЛАВА УКРАЇНІ!

Олександра ГОСТРА

«Озерянські бджілки» працюють, не покладаючи рук

У селі Озеряни Варвинської громади місцеві жінки згуртувалися, щоб допомагати нашим воїнам на фронті. Вже майже рік «озерянські бджілки», не дивлячись на погоду і домашні клопоти, яких у селі вистачає завжди, збирають декілька разів на тиждень і готують військовим на відправку великі продуктові збори. А окрім цього, виготовляють окопні свічки, роблять енергетичні батончики, а зараз ще й заготовляють квашені огірки. Словом, роботи вистачає завжди.

Ще задовго до початку повномасштабного вторгнення жителячка Озерян **Олена Місько** займалася миловарінням. І коли після 24 лютого 2022 року всі люди згуртувалися і почали допомагати військовим, – Олена не стояла осторонь.

«Озерянські бджілки». Олена Місько в центрі

Жінка почала виставляти свої «мильні» роботи на аукціонах у соціальних мережах, а всі виручені кошти переказувала до ГО «Волонтерський Щит 4.5.0», яка активно допомагає військовим.

Таку подвижницьку діяльність Олени запитіли волонтери зі «Щита» і запропонували їй приєднатися до них. Олена без вагань погодилася й узялася згуртовувати небайдужих у своєму рідному селі Озеряни.

Виготовлення подушок

«Ми працюємо як допоміжний підрозділ волонтерської організації «Волонтерський щит 4.5.0», – розповідає Олена. – Почали співпрацювати з ними ще минулої осені. Загалом ми починали свою роботу з виготовлення окованих свічок. Спершу люди давали бджолиний віск, зносили нам баночки з-під консерви, в магазинах віддавали коробки картонні. Місцеві чоловіки обрізали жерстяні банки під потрібну висоту й приносили нам. І вже ми з дівчатами крутили картон, топили віск і заливали ці свічки. Спершу віск давали пасічники, але його не вистачало. Тоді

ми вирішили виставляти збір і збирати гроші на парафін. Ми не рахували, скільки за весь цей час зробили свічок, але це досить велика кількість. За один раз, бувало, заливали понад 100 штук».

Приміщення знайшли одразу

Перше, що потрібно було, – знайти приміщення, де озерянські волонтерки могли б збиратися. І з цим допомогло господарство, яке працює на території громади. Віддавши старе приміщення колишнього магазину, яке дівчата швидко облаштували під свої потреби. Щоправда, в ньому немає світла, а для підключення потрібно 15 тисяч гривень. Та, незважаючи на такий суттєвий недолік, дівчата вдячні за те, що мають де готувати для військових. З меблями, продуктами, мінімальним обладнанням і грошима допомагають небайдужі односельчани.

«Нам надали невелике приміщення в центрі села. І ми там облаштували собі робоче місце, але тут немає світла. Тож працюємо в основному у світлий час доби, – розповідає Олена Місько. – Я дуже вдячна і за це, до того ж, дуже багато людей нам допомагають. Нам узимку поставили буржуйку, то місцеві чоловіки заготовили дрова. Одна родина передала робочу газову плиту, інша – балон, і навіть заправлений, ще хтось – кухонні шафи».

Невтомні озерянські господині приходять волонтерити по декілька годин двічі, а то й тричі на тиждень – коли в кого виходить.

«Хто працює, то ходимо після обіду чи після роботи, а загалом двічі на тиждень ходимо по можливості», – говорить Олена.

Готують багато і смачно

Шинкують салати, печуть пиріжки, готують овочеві маринади та вітамінні суміші. Виготовляють енергетичні батончики із сухофруктів і горішків,

Батончики на відправку готові

які мають у військових особливий попит. Робили борщову заправку, а зараз квасять огірки.

«Ще минулого року ми з дівчатами захотіли спробувати робити енергетичні батончики з сухофруктів, вівсянки та горіхів. Пробували різні рецепти з Інтернету, поки не знайшли свій, – розповідає про свою роботу Олена Місько. – Ми беремо курагу, імбир, чорнослив, вівсяні пластівці, сушену журавлину, горіхи, насіння гарбузове і додаємо мед. Всі інгредієнти перемелюємо на м'ясорубці, так як немає електрики в приміщенні, то

мелемо на звичайних м'ясорубках, що забирає чимало часу. Методом проб і помилок винайшли свій рецепт і спосіб їх виготовлення.

Батончики закручуємо в харчову плівку і наклеюємо на них роздрукований папірець, де вказуємо склад і дату виробництва. Хлопцям дуже подобаються ці батончики. Адже вони досить ситні і зручні в переносці. Поклав у кишеню – і їж, коли зручно. Зараз досить великий попит саме на батончики».

Літо – пора домашньої консервації. Коли всі господині намагаються заготовити на зиму компоти, варення та квашенину. «Озерянські бджілки» не лише вдома готують зимові запаси, але й про хлопців не забувають.

Закваска у розпалі

«Також був час, коли ми варили борщову заправку і закатували в півлітрові банки. Просили людей, вони приносили овочі і баночки. Ми тут вже все мили, шинкували і катали. Це дуже зручно: коли варять борщ, просто відкрили баночку і кинули заправку. Зараз хлопці знову просять такої заправки. Будемо робити, але спробуємо відразу з квасолею, – розповідає Олена. – Також зараз – сезон огірків, то ми кинули клич, і люди, в кого є, приносять нам банки, пляшки пластикові п'ятилітрові, спеції, огірки. І ми тут із дівчатами вже їх миємо й накладаємо. Десь уже до ста банок наклали квашених огірків. Вже пішли помідори, то може, трохи згодом, якщо будуть, то й помідорів трохи закваसимо».

Ярмарки не пропускають

Невід'ємною діяльністю «озерянських бджілок» є благодійні ярмарки. До них дівчата завжди готуються заздалегідь, адже це – неабияка нагода заробити коштів для закупівлі сухофруктів на батончики, ціни на які – досить високі.

«Ми постійно беремо участь у благодійних ярмарках, котрі проходять у нашій громаді і загалом у нашому Прилуцькому районі, – говорить Олена Місько. – Печемо смаколики, робимо різні вироби – хто що вміє. Таким чином, маємо змогу зібрати трохи грошей на необхідні речі для хлопців. Адже зараз все стало дуже дороге, а в людей грошей на донати не так багато. Ві-

Подушки шують і продають на ярмарку

зьміть лишень сухофрукти. У свої батончики ми додаємо багато чого, і плюс горіхи з медом робимо. Все це коштує грошей, і немалих. Якщо мед нам місцеві пасічники надають безкоштовно, то все інше – дорого».

Зупинятися не можна

В озерянському волонтерському вулику вже сформувався свій невеликий, але дружній рій невтомних бджілок.

«Спершу нас було більше, зараз залишилося не так багато, – говорить Олена. – Просто не кожен може прийти, бо на все це потрібний час. Зараз же – гаряча пора в селі: городи, сінокіс, заготівля на зиму. Та я вдячна на-

На ярмарку

шим людям за те, що вони постійно допомагають нам продуктами і гроши-ма. Ми ж раз, а інколи й два рази на тиждень відправляємо хлопцям їжу, то все потрібно з чогось готувати. Окрім їжі, закупаємо різні предмети гігієни. І на все це потрібні кошти. Раніше люди охочіше допомагали, за-

раз збирати гроші стає все важче, але ж війна не скінчилася. Нам важко тут, але потрібно пам'ятати про хлопців і дівчат, яким там набагато важче. І ми не маємо права зупинитися, бо для їх Перемоги має бути сильний тил, який ми маємо забезпечити».

І чайок роблять

Так як і увесь український народ, так і «Озерянські бджілки» об'єднані, незламні і непереможні. Вони не втомлюються у своїй роботі і кажуть, що допомагатимуть нашим воїнам до самої Перемоги.

Марія ПУЧИНЕЦЬ

Замовлена бійцями допомога доставляється прямо на передову

*Давніша зустріч з односельчанами, які воюють
на одному з гарячих напрямків Донеччини*

Організатор цих регулярних благодійних маршрутів **Микола Малашта**, староста села Петрівка Бобровицької громади, днями повернувся з чергової такої поїздки на передову. Напарником у нього був ветеран АТО Микола Іванович Єрмак, який ще й 40 літрів солярки придбав за власні кошти. Решту пального дали інші благодійники з групи сільського волонтера.

– Ця поїздка була без ніяких дорожніх пригод, але з давно звичним фронтовим смородом, а на закінчення – ще й із нестерпним сердечним щемом, – розповів Микола Малашта. – За годину до зустрічі з добре знайомим бійцем Віталієм, уродженцем з Прилук, його друзі повідомили по телефону (він не вийшов на зв'язок), що нашого товариша вже немає серед живих, його накрили ворожі міни. Загинув захисник Вітчизни у 26 років від роду.

Розповів волонтер з Петрівки й про радісні зустрічі на передовій. У один з підрозділів, де командиром зводу воює кобижчанин Віктор Бойко, привезли гуманітарну допомогу, і випадково зустрілися з ще одним земляком Сергієм Вознюком, уродженцем Кобижчі, якому теж доставляють допомогу з Бобровицької громади. Але лише тоді обидва земляки дізналися, що воюють вони в одній бригаді, ще й здебільшого поруч виконують бойові завдання: один запускає на ворожі позиції розвідувальні безпілотники, а другий – відправляє бойові дрони на розвідані ворожі об'єкти.

Відтоді земляки налагодили між собою постійний зв'язок, вдвох радо зустрічають і волонтерську допомогу з рідного краю.

Перед кожною черговою поїздкою на передову (здебільшого до бойових земляків) Микола Іванович особисто їздить по селах Бобровицької громади і збирає в місцевих волонтерів подарунки «з дому».

– З різним доводиться зустрічатися, – продовжив розповідь керівник волонтерської групи. – Перед останньою поїздкою на передову я заїхав у Бобровицю, де забирав замовлену допомогу для наших підшефних захисників, раптом до мене підійшла жіночка і попросила, щоб доставив допомогу до підрозділу, в якому більше року воює її син. Слізно пояснила, що туди чомусь не завозять гуманітарну допомогу. Це прохання я виконав, хоч із земляком не довелося зустрітися особисто – він був на бойовому завданні. Але домашній «гостинець» до нього і його друзів дійшов, і надалі буде надходити. Взагалі-то, посилці «з дому» дуже раді й ті воїни, які не обділені ні фронтовим забезпеченням, ні допомогою від волонтерів. Не один раз чув,

як воїни жартують самі над собою, мовляв, вони, як діти, раді гостинцям від рідних і просто земляків, бо все привезене пахне рідним домом.

Микола Малашта забирає домашні посилки в Щаснівці для бійців на передовій

З настанням холодів змінився й асортимент допомоги. Бійці з передової просять привезти передусім теплий одяг, різної конструкції нічники, зарядні пристрої, запчастини до автотранспорту. А в одному з підрозділів, за словами Миколи Івановича, хлопці зраділи привезеній картоплі із сільських городів. Щиро призналися, що набридла їм доставлена з Європи картопляна паста в тубиках. Інший харч – звичайна бульба смажена, тушкована, чи й «у мундирі» зварена, від якої домашнім теплом усе тіло наповнюється.

Зустрівся Микола Іванович на передовій і з молодим уродженцем Луганщини. Доля закинула його на Чернігівщину, воював ще до початку повномасштабної навали росіян на Україну, потрапив у полон. Після звільнення знову пішов на фронт. Він сирота, ще й бездомний на цей час. Але допомога «з дому» тепер надходить йому з Бобровицької громади по маршрутах Миколи Малашти.

Найчастіше він бере собі в напарники сільського волонтера, приватного підприємця Сергія Лубенця, котрий організував у селі «Допомогу для Перемоги». Сам же уродженець Донеччини, але в 2006 році приїхав на Бобровичину й тут осів. Тепер невеличкий колектив під його керівництвом

ше вкрай потрібну амуніцію для фронту. Яку саме – під час поїздок на передову одержує «замовлення» від підшефних бійців. Ще в петрівській команді – Валентин Литвин, майстер виготовлення для армійців допоміжної електроніки, вона також передається бійцям з рук у руки.

Фото з останньої поїздки до підшефних Захисників

Одне слово, виготовлення воєнної допомоги, збір домашніх харчів та інших речей, доставку їх на передову поставлено на благодійний і надійний конвеєр. І всі учасники групи упевнені, що усі благодійні вантажі потраплять заздалегідь наміченим адресатам, тому й команда, створена старостою села Петрівки, згуртована і надійна, навколо неї об'єдналася велика кількість місцевих волонтерів, і їх більше.

Григорій ВОЙТОК

Для захисників – як для рідних!

Сьогодні у кожного свідомого українця має бути найголовніше прагнення – зробити свій посильний вклад у Перемогу України над російськими загарбниками. Не треба думати, що твоя гривня на бронезилет чи дрон, засолена тобою банка огірків для воїнів, просто пляшка води чи упаковка печива, яку ти передав на фронт, – це дрібниці. Бо саме із дрібниць твориться велике. Переважна більшість жителів громади вже допомагає нашим Збройним Силам. Буквально у кожному селі збирали і продукти, і засоби гігієни і т. ін. Найголовніше – кожному бути впевненим, що все дістанеться тим, кому й адресовано. А для того, щоб так і було, працюють наші земляки, які добровільно взяли на себе ношу бути волонтерами чи допомагати волонтерам. Можна багато чого зібрати на місці, та треба зібрати не все підряд, хто що дасть, а саме те, що треба. І найважливіше – все це доставити за призначенням.

– Допомога війську – це частина нашої щоденної праці, адже ми розуміємо високу відповідальність, покладену на плечі мужніх захисників та захисниць. Зробити максимум, щоб підтримати їх у цій важливій справі – наш святий обов'язок, – говорить юрківцівська староста **Лідія Бурда**. – У перші місяці війни жителі Юрківців та Довгалівки (Талалаївська громада, – **Ред.**) зібрали і переслали «Новою поштою» дитячі речі переселенцям, які зупинилися у Кіровоградській та Дніпропетровській областях. Потім долучилися до ініціатив наших волонтерів, які базуються у Центрі ДЮТ. Дуже хотілося, щоб наша допомога прибувала якомога швидше, і саме тим, кому вона дуже потрібна.

Волонтерська команда

Чисто випадково серед своїх віртуальних друзів побачила Андрія Кізенка. Зраділа, бо це наш земляк родом із Болотниці волонтерить. Проживає у Носівці. Одразу зв'язалася із ним. Молодий чоловік працює у місцевому комунальному господарстві, а у вихідні разом з волонтерами із Ніжина доставляє гуманітарні вантажі нашим захисникам на Схід України, в Донецькому напрямку. Розговорилися, і з'ясувалося, що ми саме і потрібні одне одному у цій ситуації!

Я оголосила про збір гуманітарної допомоги у селах нашого старостату. Скажу, що у нас не було людей, хто б не долучився. Скажу чесно, що іноді аж до сліз проймало! Є один літній одинокий чоловік, якого обслуговує сестра милосердя. Крім пенсії, у нього немає нічого. Але і він не хотів бути осторонь, приніс 200 гривень. Жителі Юрківців за три дні знесли 140 банок консервації. Приємно було бачити, що для захисників – як для найрідніших. Це – і сало, й тушонка, і мед, і огірочки, а ще – свіжі овочі, різні смаколики із магазину і домашнього приготування, чай, кава, цукор і таке інше. Сільські дітки та ті, хто на літо приїхав, писали захисникам листи і малювали малюнки, виготовляли обереги. Все це, що зібрали, навантажили на причеп та у автомобіль Андрію.

Наступного тижня такий же збір відбувся у Довгалівці. Жодна сім'я не залишилася осторонь. Знову ж зібрали до півтори сотні банок консервації і всього добренького та потрібного. Ще довантажували авто і у Центрі ДЮТ, де теж зібрали всього багато. Все не поміщалося на авто з причепом. Володимир Григорович Лукаш заправив авто Андрію, і той, відправивши вантаж у Носівку, повернувся, аби забрати решту. Така організація роботи мене особисто надихає. Втоmlений, але щасливий тим, що робиш потрібну справу.

Андрій постійно надає фото звіти про доставку гуманітарки захисникам на Сході.

Співпраця із земляком вивела і на контакти з його мамою Наталією Миколаївною, яка працює медсестрою у відділенні травматології в одному із госпіталів. Туди ми на зібрані жителями наших сіл кошти закупили і передали

Андрій ущерть завантажив машину усім необхідним

мішки для сміття (там вони дуже потрібні), засоби гігієни, чоловічу спідню білизну, рушники та інше.

А також жителі Довгалівки зібрали велику кількість речей для людей Чернігівщини, які втратили свої домівки внаслідок агресії ворога. Ці речі вже розсортовані і чекають на відправку.

- Треба розуміти, що на цьому ваша волонтерська робота не закінчується?

- Вона не може закінчуватися, доки триває війна. Навпаки, волонтерська робота набирає обертів. Люди пересвідчуються, що допомога іде за призначенням. Постійно є потреба у станках для гоління, вологих серветках, шкарпетках, білизні (новій). Із продуктів харчування: вода, консерви, згущене молоко. Хлопці просять домашньої випічки. Окрім того, ми розпочинаємо готуватися до холодів: збираємо теплі флісові кофти і штани (їх можна придбати в секунд хендах), головна вимога – цілі, чисті, темних кольорів.

Із непотрібних старих речей будемо плести килимки. Запускаємо ще один напрям волонтерської гуманітарної допомоги. Є людина, яка буде виготовляти окопні свічки. Окопна свічка дає можливість швидко закип'ятити воду, обігріти бліндаж на передовій, це джерело світла. Ця свічка не боїться вітру, за допомогою неї можна розкласти багаття, якщо дощ і дрова мокрі... Така свічка горить три години. Для їх виготовлення потрібні жерстяні банки (бажано з-під згущеного молока), віск, парафін.

Принагідно хочу звернутися до всіх жителів громади, не тільки нашого округу. Ми не знаємо, скільки ще триватиме ця жахлива і жорстока війна на нашій землі, ми не знаємо, чого нам чекати. Тому дуже прошу, заготуйте по декілька банок смачної консервації для ЗСУ. Особливо потрібні приправи для супів, борщів, салати, варення густе на випічку. Насоліть огірків, насушіть зелені і трав для смачного чаю!

Не треба зараз все приносити, зберігайте кожен вдома, але при потребі щоб ми змогли допомогти нашим воїнам.

Мріємо про перемогу! Віримо в Перемогу! І все, що зможемо, зробимо! А разом ми – сила! Крилатими стали слова: «До Перемоги у нас є два шляхи: або – в ЗСУ, або – для ЗСУ!». Сьогодні тільки так!

Олександра ГОСТРА

У Бобровицькій громаді всі села працюють на бюджет і благодійну допомогу ЗСУ

Бюджет формується здебільшого завдяки тому, що лише в товаристві «Земля і воля» працюють в аграрному виробництві майже 1400 жителів громади, від регулярної зарплати яких поповнюється бюджет. Працюють на бюджет трудівники й інших колективів та самозайняті жителі міста й сіл.

Приклад організації благодійної допомоги Збройним Силам України показують передусім працівники відділу культури. Скажімо, з травня і до середини жовтня 2023 року вони провели в 15 селах громади благодійні концерти, на яких зібрали 236 тисяч гривень для допомоги бійцям ЗСУ. З початку ж війни відділ культури зібрав у жителів Бобровицької громади, в основному на благодійних концертах, 800 тисяч гривень.

– У цій добровільній роботі нам допомагає керівництво міської ради, – похвалилася начальниця відділу культури **Людмила Луценко**. – Найважливіша їхня допомога – організація і проведення благодійних концертів, створення необхідних умов у приміщеннях міського і сільських закладів культури, умов безпеки для наших працівників і глядачів. Тож і пройшли всі особливі концерти без ніяких надзвичайних ситуацій, з великою кількістю глядачів.

У відділі культури зберігають звіти про гроші, зібрані на благодійних концертах, і для яких благодійних справ витрачені. Найбільшу суму зібрали у великому селі Кобижча – 27 тисяч 597 гривень. Озеряни – значно менше

село, але й там глядачі пожертвували чималу суму – 23 тисячі 367 гривень. На 133 гривні більше в Рудківці, щедрі люди живуть у Свидовці (17750 грн.), у невеликих Горбачах і Наумівці.

Збір коштів для ЗСУ на благодійних концертах

Та не тільки збиранням коштів на благодійних концертах допомагають армії працівники культури сільських і Бобровицького міського закладів. Так, у будинку культури невеликого села Бригинці староста Ніна Калюжна організувала з культпрацівниками виготовлення енергетичних батончиків для бійців на передовій, куди їх доставляють місцеві волонтери. У віддаленому селі Наумівка створений у клубі своєрідний цех з виготовлення окопних свічок.

Наталія Бабич із колегами відкрили в Озерянах швейну майстерню з пошиву білизни для воїнів на передовій і в госпіталях. Спочатку закупили матерії на 12 тисяч гривень, потім ініціативу проявили старости сіл. Першою принесла цілий рулон матерії староста села Стара Басань Лідія Єреп, її наслідували доброчинні активісти Озерян, Свидовця, Олександрівки та інших сіл. За пошитою білизною приїжджають представники «підшефних» госпіталів та військових бойових підрозділів.

Серйозно підходить відділ культури до надання фінансової допомоги. Сини двох працівниць Бобровицького міського будинку культури воюють на фронті. Одному з них допомогли на лікування після поранення, другому

Окопні свічки

надали 20 тисяч для придбання автомобіля воєнного призначення. Таку ж суму виділили на лікування тяжко пораненому бійцю з Кобижчі. Допомогли грошима на амуніцію кільком бійцям із родин жителів громади. Регулярно перераховують кошти Групі БГ старости села Петрівки Миколи Малашти, який організував у своєму селі виготовлення потрібних речей на передову, іншої благодійності, яку здебільшого сам і доставляє «підшефним» підрозділам. До збору коштів долучаються старости сіл громади, інші жителі, та чи не найактивніше працюють на місцеву благодійність співробітники відділу культури. Саме вони найбільше в громаді сплели й маскувальних сіток. Збирають і продукти, виготовляють овочеві консерви та по-домашньому приготовлені харчі тривалого зберігання – усе це передають на передову через волонтерів.

Останнім часом Бобровицька громада, її міська рада активно працюють над розширенням партнерських зв'язків з містами-побратимами дружніх європейських країн. На розширення та зміцнення цих зв'язків працює той же відділ культури. Бажані гості у захваті від добродушної організації зустрічей з ними, коли приїжджають у Бобровицю – звісно, не з голими руками, а з вкрай потрібною благодійною допомогою.

– Як то кажуть, неозброєним оком видно, як розчулюються гості, помічаючи нашу душевну зустріч, нашу повагу до них і їхньої держави загалом,

– підсумувала начальниця відділу культури Людмила Луценко. – Вловлюємо в них і бажання побачити на власні очі, як ми живемо у воєнний час, що робимо для захисту вітчизни, чи на повну силу працюємо на розвиток місцевої економіки? Ми з гордістю це показуємо, у нас немає потреби замилувати їм очі якоюсь показухою, ми реальні, і не тільки щедрою гостинністю, а й працьовитістю. Тому жодна зустріч із закордонними гостями не закінчувалася бодай якимось їхнім розчаруванням. Свідчення цього – вони не забувають дороги до Бобровиці, і кличуть нас у гості.

*За маскувальною сіткою приїхав
«підшефний» захисник*

Справді, на третій день після спілкування з начальницею відділу культури і туризму Бобровицької міськради Людмилою Луценко до Бобровиці завітала делегація з дружньої Латвії, з міста Саласпілс, з яким Бобровиця подружилася і підписала меморандум про співпрацю на початку серпня 2023 року. Звісно,

і зустріч 27 жовтня, а потім і по-українськи душевні проводи дорогих гостей майстерно підготували працівники відділу культури Бобровицької міськради.

Григорій ВОЙТОК

Бліндажні свічки для військових роблять у Чернігові ветерани футболу

Ветерани чернігівського футболу виготовляють бліндажні свічки для українських захисників, які воюють з не-нажерливим російським ворогом у районі українського Бахмута.

Готові свічки

Так звані окопні свічки, на відміну від традиційно-стандартних, не лише освітлюють певну площу, а їх можна використовувати навіть для підігріву страви, заварювання кави чи то чаю.

Юрій Грузнов

Ідея виробляти такі свічки виникла майже несподівано.

Відомий у свій час футболіст, воротар, а нині тренер чернігівських юних футболістів, голова Асоціації ветеранів футболу Чернігівської області **Юрій Грузнов** розповів про виникнення ідеї щодо виготовлення свічок для наших захисників, які в дуже складних умовах воюють з російськими завойовниками у східній частині України.

– Саме тоді, коли проходив чемпіонат світу з футболу, а електрики не було по місту, ми збиралися в одному місці, де від

автономного джерела була електроенергія, – пригадує ті дні Юрій Грузнов. – І хоча тут збиралися шанувальники футболу, але тема війни, звичайно, була на першому місці. Тож почали обговорювати питання щодо допомоги нашим військовим. Але ж нам треба було реально щось запропонувати, а не просто говорити. Тож одна з таких ідей стала для нас цілком прийнятною – це виготовлення бліндажних свічок для фронту.

Основний тягар з виготовлення свічок взяв на себе п'ятиразовий чемпіон України серед ветеранів з футболу, чернігівець Валерій Свешніков. Він щоденно з ранку до вечора цим займається.

– Все почалося спонтанно, – розповідає **Валерій Свешніков**. – Дивилися чемпіонат світу з футболу, і хтось із нас тоді сказав, що ми перед телевізором сидимо, а наші хлопці в окопах... Тож вирішили хоч якось допомогти їм... Скинулися грошима на парафін, і перші свічки пішли на фронт вже тоді... А потім Геннадій Володимирович допоміг (голова Чернігівської облас-

Валерій Свешніков

ної федерації футболу, – **Ред.**), бо вже не вистачало парафіну...

Співробітник Державної служби з надзвичайних ситуацій м. Чернігова **Дмитро Костильов** щойно звільнився з чергування і прийшов сюди, аби вкотре допомогти «однодумцям» по справі.

Рятувальник Дмитро постійно допомагає старшому за віком наставнику з вироблення свічок **Валерію Борисовичу Свешнікову**, використовуючи свій власний вільний від служби час.

Голова Чернігівської обласної федерації футболу Геннадій Прокопович впевнений, що завдяки згуртованості українців

ми переможемо російського окупанта, який вкотре намагається скорити український дух та поневолити вільних людей, які прагнуть раз і назавжди позбутися московської колонізації.

– Перші свічки, які зробив Валерій Свешніков зі своїми друзями, пішли в окопи Бахмутського напрямку. І хоча вік вже у нього не той, що був раніше, але він 9-ї й до 18-ї години виготовляє для фронту потрібні нашим захисникам свічки. Завдяки йому та іншим, ми віримо і все зробимо для того, щоб наша країна перемогла триклятого ворога, який приніс нашому народу стільки страждань та лиха. Слава Україні! Слава ЗСУ! – відзначив голова Чернігівської обласної футбольної федерації **Геннадій Прокопович**.

А тим часом Дмитро Костильов розповів про технологію виготовлення бліндажних свічок.

– Нарізаємо з картону смужки, – показує пан Дмитро. – Затим скручуємо їх в «рулетик» і вміщуємо у банки з-під консервів (зеленого горошку, кукурудзи, згущеного молока та інших продуктів). Вкладаємо картонні смужки та гніт у банки. Подрібнюємо парафін, потім його на вогні розтоплюємо до

Дмитро Костильов

рідкої консистенції й заливаємо розігрітим у банки. І все – так звана окопна свічка готова.

І хоча небагато люди допомагають ветеранам чернігівського футболу, надаючи їм парафін та віск, все ж таки його катастрофічно не вистачає.

– Ми б виготовляли і більше таких свічок, якби у нас було достатньо парафіну та воску, – говорить Валерій Свешніков. – Якщо є у кого можливість доставити таку «сировину», то ми будемо дуже цьому раді.

Сергій КОРДИК

Людей єднають добрі справи

У цьому переконана Сніжана Скрипка з Талалаївки. А її донечки – 12-літня Мілана і 11-місячна Соломійка – найкращі мамині помічниці. Саме вони надихають молоду жінку робити щось корисне – допомагати нашим захисникам. Старша зовсім по-дорослому сприяє мамі у її волонтерських справах, а коли маленька добре себе веде і не вимагає додаткової уваги, з її боку це теж допомога. Бо справа, якою на даний час зайняті ці красиві дівчата, дуже потрібна суспільству, серйозна та результативна.

Сніжана розігрує лотерею через мережу Фейсбук. Одних залучає дарувати призи, інших – викупляти номерки лотереї. А результат – за два тижні 78 995 грн. плюс 18 000 – сума від останнього розіграшу! Всі ці кошти Сніжана спрямовує для допомоги нашим захисникам. Реально круто! Як прийшла Сніжана до лотереї та чому це у неї виходить? І чому варто підтримати жінку у цій потрібній справі?

– Я помічаю, що збори на волонтерські рахунки ведуться дуже мляво. А хлопцям так потрібні автомобілі, тепловізори та ще багато що. От я і вирішила спробувати розіграти лотерею, – розповідає Сніжана. – Першою відгукнулася на мою пропозицію наша місцева зефірна флористка Людмила Пугач. Вона подарувала для розіграшу зефірний букет. Продала квиточків на 5095 грн. і всі кошти перерахувала на волонтерський рахунок Миколи Мироненка, нашого надійного волонтера з досвідом. І, скажу, що заінтригувала людей першим розіграшем.

Сніжана Скрипка

Підрозділу чоловіка нашої волонтерки Марини Ломонос Руслану теж вкрай потрібний автомобіль. І, саме лотереєю вдалося добре підтягти збір! Першу лотерею розіграли 22 січня, а наступні – 24, 25, 27 січня та 1 лютого. Близько 300 учасників! Я раділа, як дитина, що вдається зібрати невеликі суми. Руслану на авто передали 35 150 грн. Решта – на волонтерський рахунок.

За два тижні ми лотереєю зібрали 78995 грн. І ось, 12 лютого, чергова, вже 9 лотерея! Призів було аж 9. Ми разом зібрали 18 000 грн. Частину з них перерахували на автомобіль для захисника

Олександра Василюхи і його побратимів, частину – знову на волонтерський рахунок, адже хлопцям постійно треба допомагати.

Я – багата на хороших друзів у житті. Маю понад півтори тисячі друзів у ФБ. Приємно, що до лотереї доєднуються і з Сумщини, і з Київщини. Звітую, роблю все прозоро, щоб ні у кого не виникало ніяких сумнівів. І буду це робити!

Справді, далеко не кожному було б під силу здійснити те, що робить ця енергійна і відкрита до людей жінка. Крім того, що вона комунікабельна, має велику довіру, що дуже важливо. Сніжана народилася і живе з родиною в Талалаївці. Їздила з дому тільки студенткою. Як говорить, тільки в Талалаївці відчуває себе цілком комфортно, по-домашньому. Тут має будинок, де живе з чоловіком та донечками. До початку війни навіть виставляла будинок на продаж, бо хотілося деінде щастя пошукати. Тепер же повністю впевнена, що з Талалаївки нікуди не поїде.

– Я не збирала тривожну валізу, – згадує Сніжана, – бо була впевнена, що не тікатиму, хоча було куди і поїхати. Мама моя – родом із Молдови, родичі гукали. Але я сказала вперто – ні! Я буду тут, де мій дім, мої рідні. Я повинна щось робити тут...

26 лютого 2022-го з обох боків Талалаївки вже їхали ворожі колони. Сніжана разом із небагатьма сміливцями знімали вказівники, виготовляли «коктейлі молотова» і були готові захищатися, ще реально не розуміючи, що з «коктейлем» не вийдеш на багатосотенні колони ворога...

– Справді, страху тоді не було! Була велика ненависть до ворога, яка нікуди не поділася і тепер, – розповідає жінка. – Отой найстрашніший місяць за два роки війни по днях у пам'яті. Я жодного разу не опускалася у підвал. Не панікувала. З людьми, які панікують, просто обриваю спілкування. Старалася бути корисною іншим людям, адже ніхто не знав, як довго триватиме облога і що може трапитися кожної миті.

– Пам'ятаю, що Ви, Сніжано, не раз їздили в Прилуки і виконували замовлення односельчан.

– Так. Збирала замовлення на ліки, бо з ними було складно. А в одному з магазинів селища побачила ціна на ковбасу за 400 грн. Чесно кажучи, це розгнівило. Отож привезла з Прилук і продала, «накрутивши» тільки на пальне. Це не для того, щоб хтось сказав «дякую» чи запам'ятав. Душевна необхідність була така – не сидіти, а щось робити. Тоді не думавш про страх!

Коли кацапи відступали, під обстрілами було сусіднє і дружнє з нами село Дмитрівка Бахмацької громади. Люди залишали свої домівки і тікали у безпечніше місце. Жителі Талалаївки забирали до себе зовсім незнайомих людей. Сніжана, як завжди, безстрашно, своїм автомобілем допомагала людям без транспорту виїхати, знайти житло...

– Молода жінка із маленькою дитиною добиралася понад тиждень із Києва у Дмитрівку до батьків. А тут знову треба тікати... – згадує Сніжана ті дні. – Я привезла до себе додому. Жили, аж доки можна було їм повернутися до власної домівки. Донечка моя їхнього маленького допомагала глядіти. Ми подружилися і тепер спілкуємося. А як же по-іншому? Ми ж – люди!

Після звільнення Чернігівщини багато хто з молодих жінок забрав дітей і виїхав у інші країни. Сніжана сказала своїм рідним і знайомим, щоб більше їй цього не пропонували. Саме війна вплинула на рішення будинок не продавати, а, незважаючи на війну, зробити у ньому ремонт і жити, цінуючи кожен день! Жити поруч із найріднішими. Бо саме це і є щастя!

Сніжана виросла єдиною дитиною в сім'ї, а сама завжди хотіла, щоб у її Міланки була сестричка чи братик. Та важко уявити, що діється в душі жінки, яка дізнається про вагітність у війну...

– Я переконана, що народження нашої дівчинки – це знак про те, що все буде добре! Обов'язково! Я ні на мить не сумніваюся, – усміхається Сніжана. – Тим більше, народження дівчинки – до Перемоги!

Турботи про маленьку донечку не змінили її стиль життя. Навпаки, діти спонукають не сидіти склавши руки, доки наші хлопці на бойових рубежах. Мілана вже незабаром мріє провести свою лотерею. А Сніжана мріє, щоб її молодша донечка не запам'ятала війну...

Якщо ваші мрії і бажання збігаються із мріями цих дівчат, що на фото, можете задонатити на карту 5167 8032 6248 7825 Ощадбанку на ім'я Скрипка Сніжана, а до участі в лотереї приєднатися на сторінці у Фейсбук (Снежка Скрипка). Подарунки для переможців розіграшів приймаються теж! Телефонувати Сніжані за номером 096-181-21-09. Людей єднають добрі справи. Долучайтесь!

Олександра ГОСТРА

Невтомні «бджілки» з «Волі»

Жінки з Городнянської територіальної громади шують білизну для воїнів, адаптивний одяг, виготовляють окопні свічки, каремати, спальники, шують медичні аптечки та наповнюють їх медикаментами тощо. А ще організують збір усіляких потрібних речей для тих, хто сьогодні нас захищає. І коли треба, вони працюють і вдень, і вночі... А ще оживають у пам'яті епізоди дворічної давнини, коли вони разом із чоловіками у Городні перешкоджали російським окупантам подальший рух броньованої військової техніки у напрямку Чернігова...

Результативна ініціатива

Жіноча організація «Волонтерський центр "Воля"» виникла на третій день після деокупації Городнянської громади – 7 квітня 2022 року. Але це – якщо вести мову про офіційне юридичне оформлення. А практично – членкині цієї організації активно діяли ще з самого початку окупації. І хоча мобільного зв'язку в місті не було, доводилося обмежуватися можливостями соціальних мереж, через які люди обмінювалися потрібною інформацією.

*Волонтерський центр Воля (друга зліва –
Наталія Єроніна-Коліван, третя – Анжеліка Буйна*

– Ініціатива створення такої організації виникла у дівчат, які дещо згодом вийшли заміж за військових, – розповідає нинішня керівниця «Волі» Наталія Єроніна-Коліван. – Як під час окупації, так і після неї вони прямо сказали: «Ми не можемо бути байдужими до всього, що коїтьсся. Ми будемо допомагати нашим військовим, чим зможемо». Ось така ситуація, та біда,

яка хлинула на нашу землю, об'єднала нас усіх. І таким чином була створена наша «Воля».

Жіночий колектив збирався щоранку о 8-й годині, а закінчували потрібну роботу теж о 8-й, але вже ввечера. Волонтерки трудилися, немов ті бджілки, для яких вуликом стало приміщення центру. Діяльну й продуктивну роботу проявляли не тільки дівчата з організації, а й сюди активно доставляли небайдужі мешканці Городнянської громади все, що потрібно було для наших воїнів.

– Звичайно, за певних життєвих обставин зараз багато хто виїхав звідси, тож залишився кістяк, – розказує пані Наталія. – Але наша постійна команда й тепер продовжує працювати. До нас звертаються багато хто по допомогу, і ми намагаємося їх підтримати. Щоправда, інколи не просто вдається виконати те чи інше прохання, адже на закупівлю, наприклад, певного приладу потрібні кошти, й немалі. Відтак деколи доводиться звертатися до небайдужих людей через соціальні мережі та окремих меценатів.

Волонтеркам частенько доводилося звертатися й до іноземних організацій та самим виїжджати до Польщі і везти звідти відповідні вантажі.

Деякі речі для воїнів, як-от, для прикладу, каремати, дорогуваті, а тому дівчата закуповують матеріал і виробляють їх самі. Це стосується не тільки

Для воїнів

карематів, а й інших речей. А виготовлення окопних свічок, розпалювачів та маскувальних сіток вже стало майже традиційним у діяльності волонтерок. Особливо зараз, у зимову пору. А ще для наших захисників нині потрібні «зимові» килимки, теплі шкарпетки, білізна... Тому тут дуже раді приймати посильну допомогу від людей.

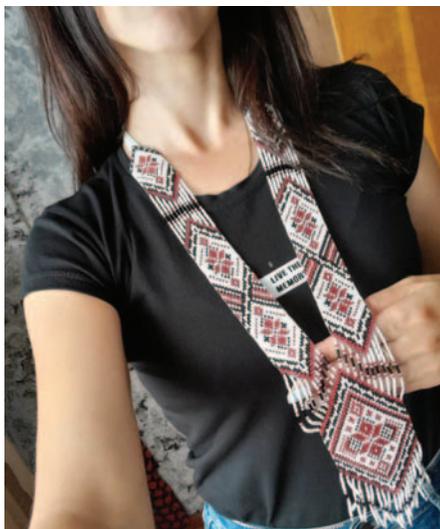
Виробити, зібрати, підготувати речі – це одне, а ще ж треба все упакувати як слід і відправити посилки поштою. До цього додаються переживан-

ня, аби отримали відправлені речі наші воїни. Буває й так, що хлопці з фронту не можуть вчасно отримати вже оплачені волонтерами посилки, а «Нова пошта» вводить додаткову платню (пеню) за неотриманий вчасно товар. Тут треба «поштовому» керівництву якось вирішити це питання, аби для військових були скасовані загальні правила щодо «санкцій» у разі невчасного отримання посилки.

Теплі в'язані шкарпетки для наших воїнів

Донати – окремий напрямок у роботі «Волі»

Гердана, виготовлена Анжелікою Буйною для збору донатів

Як тільки настає субота та неділя, волонтерка **Анжеліка Буйна** сідає за комп'ютер і займається збором донатів – розміщує інформацію про реалізацію виготовлених виробів, таких, наприклад, як гердани. Вона своїми руками виверює їх – виплітає кожну бісерну смужку і таким чином створює чарівний продукт.

Потім через Інтернет пропонує зацікавленим користувачам мережі придбати їх. За виручені кошти купують потрібні речі на фронт для наших воїнів. Ось і цієї суботи на сторінці «Волі» у Фейсбук оголошено розіграш лотереї

з таким текстом: «У кожному бісеринку виробу влітаємо нашу Перемогу! Вже не одна краса була розіграна, за ці кошти були куплені необхідні речі на фронт. Тож оголошуємо лотерею, яка буде складатися з чотирьох етапів, з чотирьох прикрас... І з кожною лотерейкою ви не тільки отримаєте чарівний гердан, а й погубите ворога,

Кирило Коливан, учень Бутівського ліцею, малює картини та робить поробки і продає їх, щоб зібрати кошти для військових

Кирило Коливан зі своєю картиною для донатів

бо не дарма ж кажуть – краса врятує світ, а виплетене своїми руками і передане на потреби нашим захисникам – зупинить клятого ворога...»

– Коли приїжджають з фронту військові і кажуть, що ми без вашої допомоги не вижили б там, в окопах, то сльози навертаються на очі, і ти розумієш, наскільки наша допомога їм там потрібна, – пояснює Анжеліка Буйна.

До збору донатів долучаються і школярі. Учень Бутівського ліцею Городнянської територіальної гро-

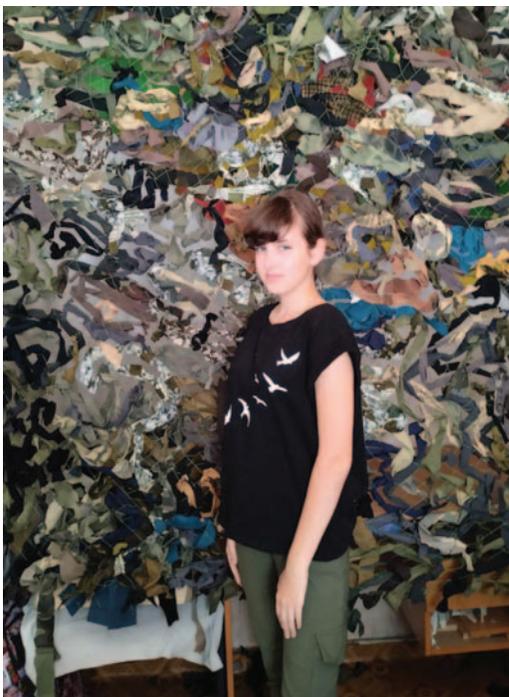
мади **Кирило Коливан** малює картини та робить поробки і продає їх, щоб зібрати кошти для військових. Йому активно допомагає **Вікторія Позняк**. А учениця Городнянського ліцею № 1 **Вікторія Буйна** малює картини для збору коштів і допомагає плести маскувальні сітки.

Сила гурту – сила народу

Серед волонтерок є й ті, хто в лютому-березні 2022 року став на заваді окупантам, показуючи особистий приклад мужності й героїзму, чим продемонстрували росіянам, що їх тут, на землі Чернігівщини, зовсім не чекають. Однією з таких є Анжеліка Буйна, яка разом із чоловіками-городнянцями перегороджувала шлях ворожій бронетехніці.

– Коли почули, що зупиняють танкову колону, люди бігли з усіх вулиць, аби підтримати інших учасників, – розповідає Анжеліка. – А один російський офіцер кричав танкісту, щоб той глушив мотор, бо солярки не вистачить назад доїхати.

– У мого дядька хворе серце, хворі очі, але він пішов туди і теж стояв серед тих, хто не пускав ворожі танки, – пригадує **Тетяна Громадська**.

Вікторія Буйна малює картини, допомагає плести сітки, учениця Городнянського ліцею

– Спочатку не було жодного страху, – додає Анжеліка Буйна, – а вже за декілька хвилин, коли росіяни поїхали, почало трусити.

А за день до цієї загальної акції вийшов один мешканець Городні з плакатом: «Русській корабль, іді...». Його одразу росіяни забрали, і подальша доля невідома.

– Це тому, що він вийшов один, а коли масова акція, то вони нічого не вдіяли, – припускає Анжеліка.

От що значить сила гурту, сила народу!

«Люди згуртувалися, і це – шанс для відродження нашої нації»

... На столі у приміщенні центру «Воля» – засушений букет квітів.

– Це перший букет, який нам подарували військові Першої танкової бригади, – згадує **Наталія Єро-ніна-Коліван**. – Тому ми його зберігаємо, хоча квіти вже й висохли. А взагалі військові нам регулярно приносять квіти. А одного разу, коли ми по справах поїхали і нас тут не було, то вони на дерево біля входу повісили для нас подяку: «Дякуємо Вам дуже за допомогу!».

Не можна сказати, що волонтеркам з організації «Воля» працюється легко. Навпаки, це досить-таки виснажлива й тяжка робота. Жіночки з «Волі» напів-жартома кажуть, що волонтери – це такі люди, які беруть кредити і все виносять зі свого дому. А

*Речі виготовлені учнями
для донатів*

тому тут були б дуже раді, якби долучилися до такої потрібної справи ще й спонсори.

– Бо багато чого ще хлопці з фронту просять, але ми не в змозі все для них, як не прикро, виконати, – додає Анжеліка Буйна. – Нашим військовим сьогодні потрібні на фронті колеса для авто, електростанції, генератори, спальні мішки, термобілизна тощо.

Волонтерки дуже вдячні тим людям, які постійно або періодично вносять свій посильний вклад у таку потрібну їй спільну справу, наближаючи нашу Перемогу над лютим ворогом.

Коли я попросив жіночок назвати прізвища хоча б кількох меценатів, які допомагають організації «Воля», мені відповіли

так: «Напишіть, що майже кожен житель нашої громади брав участь у допомозі центру: люди несли, тягли, везли, передавали, робили...»

– А взагалі я раніше думала, що в Городні люди живуть за принципом: сам за себе, – розмірковує керівниця центру «Воля» Наталія Єроніна-Коліван. – А коли нас усіх спіткала біда, то зрозуміла, що я дуже помилилась – городнянці згуртувалися, і це є шанс для відродження нашої нації.

Готуються окопні свічки для відправки на фронт

Сергій КОРДИК

Патріотизм виховується зі школи

Сергій Петрович Романчук – відомий на Чернігівщині спортсмен-веслувальник та волонтер. З вересня 2023-го він очолює комунальний заклад «Городнянський ліцей № 2» Городнянської міської ради. Як відбувається освітній процес у цьому закладі прикордонного міста? Про це – у нашій розповіді.

Сергій Романчук

Директор ліцею – волонтер і спортсмен

Волонтерський шлях для Сергія Романчука розпочався 7 березня 2022 року, в епіцентрові дні ворожої повномасштабної навали на Україну. Разом зі своїми однодумцями він вирішив не бути осторонь буремних подій. Тож спільно зі спортсменами, директорами спортивних шкіл одразу почав займатися евакуацією жінок, дітей в інші більш-менш безпечні міста країни, як-от Ковель, Луцьк, Львів... Звідти завантажували буси гуманітарною допомогою: продуктами харчування, медикаментами, спорядженням для сил Територіальної оборони. А після 23 березня, коли розбомбили міст через Десну, почали організовувати вивіз людей із міста човнами.

– І по сьогоднішній день ми займаємося волонтерською діяльністю. Педагоги та ліцеїсти долучаються до потрібної справи – допомагають нашим військовим, – розповідає директор ліцею Сергій Романчук. – Збираємо кошти на дрони, в'яжемо маскувальні сітки, виготовляємо окопні свічки і разом із продуктами харчування веземо прямо на фронт...

Згодом почали доставляти з Німеччини та інших західних країн позашляховики й іншу необхідну техніку для воїнів ЗСУ. А тому досить часто доводилося виїжджати безпосередньо в інші країни за системою «Шлях» і також самим доставляти все необхідне на передову.

Ось і днями Сергій Романчук повернувся з тих місць, де тривають бойові дії – нашим хлопцям доставлений вкрай важливий вантаж...

Директор ліцею переконаний: спорт і захист Вітчизни – нероздільні поняття. Адже, займаючись конкретними видами спорту, юнаки та дівчата зміцнюють не тільки фізично своє тіло, а й загартовують себе внутрішньо.

– Спорт забезпечує гармонійний розвиток людини, адже розвиваються всі види м'язів, діти стають міцнішими, витривалішими, – впевнений керівник ліцею. – А захист своєї родини, Батьківщини якраз і потребує стійкості і мужності!

А він знає, про що говорить! Оскільки ще до війни Сергій Петрович обіймав посаду директора Чернігівського комунального закладу «Комплексна дитячо-юнацька спортивна школа № 1». Його вихованці були не тільки учас-

никами обласних та всеукраїнських змагань із різних видів спорту, а й призерами, займали перші місця. І це, наголошую, на всеукраїнських змаганнях!

А ще Сергій Романчук – дворазовий чемпіон світу та Європи з веслування, президент Чернігівської федерації греблі на човнах «Дракон», майстер спорту міжнародного класу.

До російсько-української війни з його ініціативи в обласному центрі кілька років поспіль проходив чемпіонат із драгонботу «Золотий дракон», участь у якому брали не тільки команди всіх шкіл міста, а й представники інших регіонів країни.

Не хотів би зурочити, але як на мене, Городнянському ліцею № 2 пощастило, оскільки Сергій Романчук став керівником цього закладу лише кілька місяців тому, і безперечно, той досвід, який він має за своїми плечима, неодмінно впроваджуватиметься й у цьому закладі теж.

Розмова з ліцеїстами

Городнянський ліцей № 2 – вельми потужний освітній заклад. Окрім здобування знань з навчальних дисциплін, тут діє кілька різних технічних і творчих гуртків, участь у яких сприяють формуванню особистості та самовизначеності.

Спілкуючись із ліцеїстами старших класів (а таку можливість дирекція нам надала), осмислюєш серйозність підходів щодо отримання ними знань. Слухаючи судження старшокласників із різних питань, розумієш, наскільки по-дорослому вони сприймають усілякі процеси, що відбуваються в суспільстві. І безперечно – події останніх двох років на їхнє світорозуміння теж помітно вплинули: молодь сьогоднішня неабияк подорослішала.

– Справді, наші діти – вже дорослі майже, адже незабаром вони стануть на життєву стежину дорослого життя. І хоча психологічно-емоційний стан начебто в наших учнів став дещо стабільнішим, але ж все одно відчувається помітна тривожність у душі, – розказує заступник директора з виховної роботи ліцею **Тетяна Давиденко**. – Особливо коли спускаємося в бомбосховище, вони зовсім по-іншому поводяться, виникають різні реакції,

*Сергій Романчук і Тетяна Давиденко
з ліцеїстами-старшокласниками*

серед яких і нервове збудження. У таких випадках на допомогу приходять соціально-психологічна служба нашого закладу, професійні педагоги, і батьки теж. І це дуже важливо, коли ми працюємо однією командою в такі важкі хвилини...

Наша розмова з відведених у кілька хвилин затягнулася аж на півтори години. І чим довше спілкування з ліцеїстами тривало, тим більше хотілося їх слухати. Такі неординарні їхні думки й глибокі знання демонстрували впевненість учнів у власних силах, прагнення до самовдосконалення та самореалізації! А це, погодьтеся, заслуговує на повагу. У цьому, звісно, і неабияка роль педагогів закладу!

Звісно, в одному журналістському матеріалі не можна охопити увесь спектр плідної розмови, але на деяких моментах слід все ж таки зупинитися.

– На прикордонні справді жити важко, – висловила свою думку учениця 11 класу Аліна І. – Ситуація звужує наші можливості. Тут багато всіяких обмежень, які ми не можемо ніяк, на жаль, змінити.

Безумовно, війна віддзеркалює свій негатив на всі сфери життєдіяльності. От і цього року випускникам навчальних закладів слід урахувати кілька важливих факторів.

– Якщо, приміром, цьогорічний випускник хотів би навчатися в Харкові чи Одесі, то наважитися на такий крок не кожен зможе, бо небезпека в тих регіонах залишається, – розмірковує Анастасія М.

*Не тільки знання отримують ліцеїсти,
а й разом із викладачами плетуть сітки*

– І якщо війна затягнеться, то незрозуміло: чи професія, яку я виберу, потрібна буде саме зараз і в найближчі роки? – прагматично оцінює ситуацію учениця 11 класу Єлизавета Б. – Цей важливий чинник теж нам усім треба враховувати, на жаль.

– Так, пріоритет у виборі професії завжди є, але війна, безперечно, вносить свої корективи, – ділиться міркуваннями Дмитро П. – Тоді, 23 лютого 2022 року, кожен щось своє планував на наступний день, про щось мріяв, і раптом 24 лютого все обірвалося – почалася війна...

Обговорюючи подальші кроки свого життя, випускники розсудливо оцінюють нинішню ситуацію і пригадують страшні дні окупації, коли російські завоювальники ступили на землю Городнянщини...

– Майже всі наші заходи після масштабного вторгнення мають патріотичний сенс, – оцінює ситуацію Настя О., 11 клас. – Навіть новорічні свята ми проводили з нашим Миколаєм, а не з російським дідом морозом. Ми маємо намір відійти від російщини та радянщини... Якраз до цього привчаємо

й молодше покоління – першокласників... Наші творчі заходи проводяться так, щоб показати малечі, що у світі є світла міць – наші військові, і навпаки – є темні сили, зокрема росія, що напала на Україну. Ми дуже чекаємо на повернення наших Захисників ЖИВИМИ – з нашою Перемогою.

А тому не дивно, що ліцеїсти щиро побажали нашим воїнам та іншим Захисникам Перемоги над ворогом, який прагне знищити нас як націю. Росіяни це навіть вже й не приховують, а відкрито про таку свою мету заявляють.

Безпека ліцеїстів

Коли відкриваєш двері цього приміщення, складається враження, ніби потрапляєш в міні-країну, де панує інша атмосфера. Для опанування правил безпеки тут не просто розміщені «бідні» стенди, як буває досить часто в деяких подібних установах, а встановлені «творчі» експонати зі своїми приписами. Тут навіть підлога зроблена так, що коли ти ходиш по ній, опановуєш правила дорожнього руху та інші безпекові правила. Для їх засвоєння школярами це – якраз те, що треба!

Сергій Романчук у класі безпеки

У бомбосховищі ліцею

– Тут відбуваються заняття наших ліцеїстів з безпеки життя та правил дорожнього руху, – наголошує директор Сергій Романчук. – Сюди навіть приходять і працівники ДСНС, які теж проводять спеціальні заняття. Тут все

обладнання, як бачите, цілком нове. Навчання тут проводяться здебільшого в ігровій формі, що дає учням можливість краще засвоювати матеріал.

Городнянський ліцей № 2 має капітальне укриття з усіма необхідними зручностями. Ще одне велике приміщення готується до використання як бомбосховище. Для цього шукають зараз меценатів-донорів, які б допомогли з відповідним обладнанням для облаштування укриття.

Патріотичний кабінет директора

Вперше у кабінеті керівника освітянського закладу на стіні вгледів портрет Степана Бандери! Оце патріотичне виховання – не на словах, як то кажуть, а на ділі!

Поруч із портретом провідника української нації, якого росія вважає запеклим ворогом, розміщений один із державних символів – український штандарт.

– Це не просто прапор, а знамено з фронту! – розповідає директор ліцею Сергій Романюк. – Коли наші буси наповнюються усім необхідним, ми вирушаємо на фронт до наших Захисників і веземо цей прапор туди. Шкода, що майже кожного разу, коли ми приїжджаємо на місце, когось із тих, з ким розмовляли попереднього разу, вже немає серед живих... А ті, з ким спілкуємося, залишають нашим ліцеїстам на прапорі свої побажання. Вони зводяться до того, що діти повинні жити, вчитися, бо на них – великі сподівання й у тих, хто сьогодні боронить нас від лютого ворога.

А ще на цьому прапорі є й побажання ліцеїстам від комбрига 1-ї танкової Сіверської бригади, Героя України Леоніда Ходи: «Учням Городнянського ліцею № 2! Ви – майбутнє України! Пам'ятайте, що ви – українці! Зі щирою вдячністю від 1-ї окремої танкової бригади – Л. Хода».

... І ліцеїсти – патріоти

Коли ми прибули до навчального закладу, ліцеїсти готувалися до патріотичних заходів, які мали відбутися наступного дня. Ми записали на відео

Прапор ліцею з підписом Леоніда Ходи

одну з репетицій. Такий мотиваційний виступ дійсно вразив. І пісню «Шлях до Перемоги» обрано не випадково!

– З такими піснями не здолати ворога ми не можемо! Нам треба здужати всі труднощі, які б не стали у нас на шляху. Бо ми – сильна нація! – резонно акцентував Сергій Романчук.

А шлях для цьогорічних випусників Городнянського ліцею № 2 – непростий! Та й не лише для випусників. Адже два останні роки навчання стали для ліцеїстів справжнім життєвим уроком. Це так важливо для молоді людини, яка робить перші кроки по стежині дорослого, самостійного життя.

– У багатьох дітей, які навчаються в нашому ліцеї, хтось із рідних перебуває на війні, – говорить директор ліцею, – а тому наші дітки і молодь – дуже патріотичні, і вони розуміють, що нам потрібна Перемога. Позаяк кому, як не їм, творити нову державу, жити в ній і... перемагати!

Сергій КОРДИК

Будинки та обійстя українців знищив «руський мир»

На перший погляд усі ці трагічні епізоди схожі між собою. Але це не так. У кожної з цих родин – своя життєва історія. А об'єднує їх спільне горе, яке принесли російські окупанти.

Важлива й помітна у цих подіях роль волонтерів, які, не чекаючи сприяння від держави, серед перших прийшли на допомогу таким от людям, які залишилися без засобів існування та притулку. По слизькій дорозі, у важкодоступних провулках, у дощ або мороз доводиться волонтерам доставляти будівельні матеріали для людей, у яких внаслідок обстрілу повністю згоріли будинки, господарчі приміщення разом із худобою.

Син, двоє племінників і зять загинули на полі бою

У бою з ненажерливими росіянами-завойовниками загинув від ворожої кулі двадцятидворічний син **Олени Черненко** з Чернігова – Денис.

У 2023-му на палаючому українському Сході полягли двоє племінників Олени Михайлівни: один із них віддав своє молодече життя на полі бою з ворожими окупантами, а другий – підірвався на ворожій міні, теж на Донеччині. Хоронили племінників у закритих трунах.

Чорна смуга для цієї родини цим не обмежилася – наприкінці минулого року на прикордонні Чернігівщини від ворожої кулі загинув і зять Олени Михайлівни, якому було 33 роки.

... Ось вже майже два роки Олена Черненко зі своїм чоловіком та двома малолітніми дітьми мешкають у невеличкій напівхолодній «врем'янці». Поки що жодної допомоги від державних інституцій не отримали, але жінка сподівається на таку допомогу вже після нашої Перемоги над лютим російським ворогом.

... П'ятнадцятого березня під час обстрілу усі члени родини встигли спустися в підвальний льох, і як тільки вони туди зайшли – дуже сильно бухнуло. Виявилось, що ворожий снаряд прямо влучив у їхній будинок.

– Тільки заскочили в підвал, і воно як бабахне... Якби ми в той момент знаходилися в домі, то нас би вже й серед живих не було, – зітхаючи, пригадує Олена Михайлівна. – Я все розумію, що війна ще не закінчилася, а отже в держави є більш нагальні справи і їй зараз – не до допомоги постраждалим. Тож чекаємо на скорішу Перемогу!

З 15 березня і до звільнення Чернігова нашими військами вони увесь час перебували в підвалі, виходячи назовні лише за нагальної потреби. А тому, коли волонтери з громадської організації «Добробат» привезли будівельні матеріали для даху будинку (а це перша така допомога цій родині), жінка неабияк розчулилася й заплакала.

– Я так вдячна волонтерам, які небайдужі до нашого горя, – забідкала-ся господиня. – Ми навіть і не очікували на таку підтримку...

Будинки по всій вулиці зайнялися одразу

– Тут майже всі будинки вигоріли на нашій вулиці, як сірники горіли, – пригадує **Віктор Срібний** із села Шестовиця, що поблизу Чернігова. – Отут будинок був, а поруч – гараж із машиною, далі – сарай. Все згоріло дотла, під нуль... Зараз живемо разом із сусідом в одному будинку на іншій вулиці – господар дозволив пожити, але сказав, що наприкінці березня повертається, так що треба звільняти житло... У Чернігові знайшли квартиру, але хазяїн оселі умову поставив, щоб без тварин, а в мене песик є, тож я не можу його покинути. Так оце й не знаю – як бути далі?

Не можна сказати, що влада нічим не допомагає таким сім'ям, які постраждали внаслідок російської агресії. Звичайно, допомагає, чим може. Але цього аж ніяк не достатньо.

– Все, що маємо на сьогодні, – так це блоки, які привезли для зведення стін будинку, а більше нічого немає, а дах треба ж робити, та й не тільки, – зітхаючи, жаліється господар знищеного вогнем під час обстрілу будинку.

Таких зруйнованих війною будинків у селах Київської територіальної громади поблизу Чернігова – не один десяток, а кілька сотень. Що робити постраждалим? Як далі жити? Де знайти кошти на відбудову житла?

Посильну допомогу надають волонтери, але їхня підтримка, і це зрозуміло, обмежується фінансовими можливостями. Хоча вони намагаються бодай якось мінімізувати наслідки лихоліття війни, що принесла на українську землю московщина, яка називає себе російською федерацією.

Батько трьох дітей загинув, захищаючи Чернігів

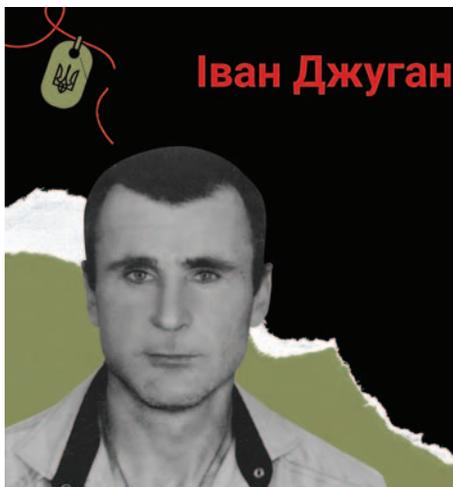
44-річний **Іван Джуган** пішов добровільно захищати місто, приєднавшись до лав Територіальної оборони.

26 березня 2022 року, стримуючи ворожий наступ у напрямку Чернігова, борець загинув. Це трапилося в селі Количівка. У чоловіка в Київці залишилися дружина та троє дітей.

Іван народився у селі Широкий Луг на Закарпатті. Жив у Чернігові,

працював рамником. Любив трудитися з деревом. Тож мріяв будувати власними руками будинок для своєї родини, але, на жаль, не встиг – його зруйнували окупанти під час обстрілу поблизу Чернігова.

– Іван – віруюча людина. Був дуже дружелюбним. Усім допомагав у різних ситуаціях. Любив свою родину. Нам дуже його не вистачає. І коли мені запропонували продати ділянку землі, де розгромили росіяни будинок, який будував Ваня, я не погодилася... Хочу все ж таки побудувати тут новий дім як пам'ять на честь Вані, – поділилася планами дружина Івана Джугана Надія.

Іван Джуган*Іван Джуган**Надія Джуган*

Великий будинок спалахнув за мить

У той день, коли російська ракета влучила в добротний будинок, його господар із родиною ховалися в погребі під домом.

– Як бабахнуло, то здавалося, що земля і небо разом здригнулися, – розповідає чернігівець **Олександр Босько**. – Це ще добре, що удар прийшовся у веранду, а якби з іншого боку, то нас би там, у погребі, і завалило б усіх. Дуже потужний вибух стався... Я вийшов зі схованки і побачив, як будинок увесь спалахнув, а гасити вогонь нема чим, та і як без техніки загазиш таке полум'я...

Олександр Босько

Усі необхідні документи в потрібні інстанції погорілець надав, але через війну – невизначеність, бо влада поки що не може нічого конкретно обіцяти стосовно якихось компенсаційних виплат чи іншої допомоги.

Волонтери не стали чекати, поки владні організації почнуть надавати потрібну допомогу людям. Тож вони вже зараз привезли постраждалій родині будівельні матеріали для будівництва будинку, зокрема, для зведення даху та для встановлення вікон.

У палаючому сараї згоріла живцем вся худоба

Володимир Григорович Строгий із села Новоселівка Киселівської територіальної громади Чернігівського району працює водієм у Чернігівському учбово-виробничому підприємстві Українського товариства глухих (УТОГ). Позаторік, під час російської ворожої навали, його великий будинок, внаслідок влучення снаряда, згорів ущент.

Володимир Строгий

– У будинку завжди панував сімейний затишок, була чистота... У ньому народилися діти, онуки, то думали з бабою на пенсії пожити нормально, без зайвих турбот, – роздумує, пригадуючи ту жахливу ніч, Володимир Строгий.

Будувалися з дружиною все своє життя: спочатку у кілька етапів пів дому спорудили, а вже пізніше – решту.

– 17 березня я спав в одній кімнаті, а снаряд перший влетів у кімнату доньки. Добре, що її там не було – вона мешкала зі своєю родиною в сусідній Улянівці, – пригадує чоловік. – Дивлюся, аж у стелі – дірка. Все раптом спалахнуло. Я вискочив у двір, у чому був, і хотів повідкривати двері у клуні, аби скотину випустити, але двері так заклинило, що ніяк не піддавалися...

Швидко все розгорілося – полум'ям так зайнялося, що я вже нічого не міг вдіяти: і свині, і кролі, і качки, і кури – так і залишилися зачиненими у палючому сараї... Зерно, сіно, солома, корми – все вогнем знищено. У погребі – картопля, капуста, буряки, морква, консервація, то теж все розтрощилося...

Постраждалий господар – мисливець, тож у нього були чотири ловчі собаки – вони кудись втекли, одна залишилася.

Нині родина у складі восьми осіб (сам господар, його дружина, син, зять, донька і четверо онуків) туляться в тимчасовій хатинці («врем'янці»).

Перший будинок у селі, в який влучив снаряд

Саме цей житловий будинок у селі Ягідне Чернігівського району був найпершим, який згорів внаслідок влучання в нього снаряду під час тимчасової окупації російськими військами.

– Я вийшла з погреба і побачила таку страшну картину: серед двору на колінах стояв «дід» (так чемно називає свого чоловіка співрозмовниця), а до його скроні російський солдат приставив автомат, – розповідає про пережите **Катерина Матюха**, у якої найпершим у селі згорів будинок від потрапляння снаряда. – Я як побачила таке, то одразу й знепритомніла...

Тамара Андріївна з жахом згадує дні, проведені в тимчасовій окупації позаминулого року: і про те, як пережила з чоловіком перші дні вторгнення російських бузувирів, і вже потім, коли перебували в підвалі місцевої школи...

– Ось такий будинок був. Ми самі будувалися роками зі своїм чоловіком. Нам ніхто не допомагав, – вказує жіночка на вцілілий сусідський буди-

Катерина Матюха – Ягідне

нок. – Ми майже одночасно будували їх – тут таких п'ять: три ось підряд і два по той бік вулиці.

У господарстві було все необхідне для повноцінного життя-буття. Але російський ворог приніс людям розруху і поневіряння...

Без «руського миру» було в пенсіонерки все. А прийшов «руський мир» і все знищив

Добротний будинок з прибудовами у сімдесятип'ятирічної **Олени Гаврилівни Штупун**, яка мешкає в селі Киїнка, розтрощили снарядами російські завойовники на початку березня 2022 року.

Олена Штупун

Ми нулої зими літня жінка мешкала у знайомих, а з весни і по сьогодні – у переобладнаній літній кухні, приміщення якої було колись сараєм. Для цьогорічного зимування місцева влада допомогла утеплювачем для стелі та ще деякими матеріалами для покрівлі.

Пенсіонерка жаліється, що в знищеному будинку були і холодильник, і пральна машина, і прилади для приготування їжі. Тепер всього цього у неї немає.

– Все хазяйство було оформлено на чоловіка, але він помер, а я не встигла на себе переписати, тож не маю жодної компенсації за втрачене через війну житло, – ділиться наболілим Олена Гаврилівна. – На наше подвір'я тричі злетіли снаряди і такого оце наробило, що все було, і тепер – нічого немає. Отут був наш будинок (показує квінькою на місце, де один фундамент залишився, – **Авт.**). Все життя з чоловіком збирали докупи, будувалися; і росіяни – отакі нелюди – натворили такого, що і в сні не побачиш... Я ж сама – каліка, а в мене ані стіралки, а ні плити кухонної, ані холодильника – без усього зосталася, в одних калошах залишилася.

А в розбомбленому дворі виляє хвостиком білявий песик Шкет. Цього собачку прийтила Олена Гаврилівна, який прибився до неї в період облоги. А її пес Кокосик одразу після ворожих обстрілів кудись зник.

– Напевно, злякався і побіг світ за очі, – зітхає пенсіонерка. – Мо' добрі люди десь прийтили, чи взагалі загинув, бо жодного разу я його так і не бачила більше.

І хоча для нинішньої зимової пори жінці придбали електричний обігрівач, жити в кімнатці літньої кухні не дуже комфортно – пробирає холоднеча.

Пес Шкет Олени Штупун

Олена Штупун біля напівзруйнованого сараю

– Я сплю одіта, вкриваюся двома одіялами, в шапці і на ноги одягаю по дві пари теплих носків, – розповідає потерпіла від дій росіян.

Тож вона чекає неабияк на весну, на добрих людей, і... на нашу Перемогу.

Сергій КОРДИК

Навіть якщо важко й невесело – не опускай руки

Про таку народну мудрість ніхто не говорив вголос у Осовці й Щаснівці на початку повномасштабного вторгнення окупантів, не говорять і зараз, після двох років цієї навали. Зате, хоч і мовчки, але свято дотримуються давньої, перевіреної поради: не опускати руки навіть тоді, коли важкий тягар завалився на спину й щипуче проник у серце.

Обидва головні села цього старостинського округу лише з розповідей друзів і знайомих довідувалися, що твориться у сусідів, де ворожі загарбни-

ки з бойовою технікою «хазяйнують». А це – за лічені кілометри.

– Страх холодом обдавав душу, але розгубленості, паралічу працездатності не відчували, – згадує перші дні воєнного лиха староста **Алла Костюк**. – Швидко звикли й до вибухової канонади, що доносилася, бувало, з Нової Басані чи Бикова, а одна ракета приземлилася біля кладовища, але не вибухнула. Тож у голові переважали дум-

Домашня кухня для воїнів

ки передусім про немічних односельців, відрізаних від спілкування з рідними, які втратили можливість приїхати в село з Києва чи інших міст. Спасибі, першу продуктово-хлібну допомогу одержали з товариства «Земля і воля», поступово стали прориватися до нас і привозні товари. Переживши це, невеликий колектив передусім Щаснівки, де більше молодших жінок, тісно згуртувався навколо виконання добрих справ для літніх односельців, які цього дуже потребують.

Додалося клопотів у старостаті після появи перших двох родин внутрішньо переміщених осіб із Херсонської області. Далеку дорогу проклала родина Карнаухових – у Щаснівці давно проживає ближня родичка тьотя Валя. Спочатку в неї жили, потім для них старостат підшукав окреме, постійне житло. Невдовзі Карнаухови заманили сюди родичів Малінецьких, теж із Херсонщини. Віктор і Марина привезли з собою трьох діток і стареньку бабусю. Поселили їх у будинку, господар якого давно помер. Голова чималого сімейства Віктор пішов на роботу механізатором у товариство «Земля і воля», його дружина Марина наводила лад у запустілій садибі, а ще допомагала своїм дівчаткам виготовляти гостинці для захисників. Допомагає й після того, як влаштувалася на роботу в товаристві «Земля і воля».

– Ми були приємно здивовані, коли школярочки Маргарита і Антоніна доставили в приміщення старостату дві великі коробки з окопними свічками, – гордовито роз-

Теплі шкарпетки для захисників

повідала Алла Костюк. – Похвалилися потім, що мама виписала звідкілясь парафін та іншу сировину для виготовлення свічок, до роботи долучалася й доця Карнаухових, у старостат Малінецькі не зверталися за допомогою, самі знаходять кошти. А взагалі-то у нас багато молодців серед дорослого населення, зокрема й пенсіонерів.

І дорослим, і дітям є робота

Староста жартівливо, але щиро називає їх сучасними «стахановками». Бо он Людмила Ярмолук сплела більше сотні пар теплих шкарпеток, які доставляються на передову, там і одержують від захисників нові замовлення.

Щаснівські самоорганізовані волонтери входять до групи БГ, яку організував і розвиває староста з Петрівки Микола Малашта, він особисто відвозить воїнам усе, що виготовляється у селах громади. У Щаснівці благодійні майстрині спеціалізуються. Скажімо, Ольга Линевич велика майстриня з пампушок, інших випічок. У Людмили Тишкової і Галини Гущі руки набіті на іншу кулінарію. Виготовленням сухих борщів, різних салатів зайняті пен-

сіонерки Марфа Лутава, Ганна Глова, Любов Клевцова. Багато копченостей, фруктової й овочевої консервації виготовила й передала на передову Тетяна Хомік.

На території Щаснівського старостинського округу проживає 45 дітей, постраждалих від війни, є й дитина загиблого воїна, – до них особлива увага.

Одержують пенсіонери й грошову допомогу і з-за кордону: по 3 тисячі, а десятком пощастило й на 17400 гривень. Оформляти таку допомогу долучаються місцеві соціальні активісти, підказують і соціальні працівники Бобровицького центру надання соціальних послуг. Завжди готові прийти на допомогу старості бібліотекарка Валентина Точка та директорка будинку культури Валентина Дубок. Гроші на допомогу ЗСУ допомагає збирати заступник генерального директора ТОВ «Земля і воля» по Щаснівці Володимир Пилипенко, надає багато й іншої допомоги.

Особливі посилки зі Щаснівки

Трапився в Щаснівці й жорстко-неприємний випадок. Старший син пенсіонерки Зінаїди Олексіївни Козлової, 1939 року народження, з Рубіжно-

го, привіз матір до молодшого сина Сергія, котрий давно тут проживає, покинув її, не залишивши навіть пенсійного посвідчення. Староста допомогла оформити внутрішньо переміщеній пенсіонерці 3 тисячі гривень виплати, а син не подбав про матір, яка часто не усвідомлювала, куди йшла. Так і смерть свою зустріла.

У Щаснівці дачники здебільшого місцеві городяни, а повертаються до рідного порога доживати свій пенсійний вік. Вони не опускають рук у найтяжчий час для рідних сіл і всієї України, завзято працюють на благоустрої кладовищ, сільських вулиць, вигонів, біля своїх садиб, на автобусних зупинках тощо. Та найбільш пріоритетною в них є допомога Збройним Силам України. Бо немало вихідців з обох сіл воює на фронті, троє з них віддали своє життя за свободу й благополуччя земляків. Як помітила староста Алла Костюк, у формуванні допомоги на передову передусім активні матері та інші рідні воїнів. Хоча помітити й виділити це надто важко, бо самовіддано стараються всі, хто долучається до найбільш благородної справи. Навіть дітки не поступаються дорослим, – теж не опускають рук.

Григорій ВОЙТОК

Монах-пивовар із Бельгії допомагає чернігівцям долати наслідки війни та наближати Перемогу

Бельгійський монах-пивовар з абатства Grimbergen Карел Стаутемас на початку березня цього року особисто привіз до Чернігова сучасний автомобіль «швидкої допомоги».

Абатство Грімберген знаходиться в кількох кілометрах від столиці Бельгії – Брюсселя. Це місце відоме тим, що з давніх-давен тамтешні монахи займалися пивоварінням. Тож Карел Стаутемас з іншими однодумцями продовжує цю справу й нині. Недарма ж у Бельгії він відомий саме як монах-пивовар.

З початку російської агресії він активно допомагає українцям, бо впевнений, що правда – на боці України, оскільки завойовник із росії під надуманими приводами прийшов на нашу землю, вбиває українців і погрожує світові ядерним безумством.

Отець Карел із перших днів війни вивозив українських біженців з польського кордону, збирав і привозив допомогу для оточеного Чернігова.

Цей візит бельгійського монаха в Чернігів – другий. Вперше він відвідав місто у грудні 2022 року.

Зараз він проїхав понад 2000 км на машині «швидкої допомоги», аби доставити її до Чернігова.

Символічна передача відбулася біля козацького храму. У церемонії взяли участь волонтери з ініціативної організації «Залізний кулак Чернігово-

*Карел Стаутемас привіз у Чернігів
чергове медичне авто для ЗСУ*

ва». Незабаром автомобіль служитиме на передовій в одній із чернігівських бригад.

Саме завдяки випуску спеціальної передріздвяної серії пива Грімберген з українською символікою вдалося купити чергову карету «швидкої» та наповнити її гуманітарною допомогою.

Це вже 12-та «швидка» в рамках акції меценатів з Бельгії, організованої Карелом Стаутемасом за участі скаутів Грімбергена та волонтерів. За два роки зібрали понад 250 000 євро. Більшість цих коштів була направлена саме на допомогу Чернігову.

В одному з дитячих садочків Чернігова

Та не тільки автомобілями допомагає бельгієць українцям.

Завдяки коштам Грімбергена вдалося відремонтувати вибиті вибухами вікна в школі № 27 Чернігова, в садку № 54, зробити одне з найсучасніших укриттів – у школі № 6. Також бельгійці допомогли профінансувати відпочинок у Бельгії учнів школи № 3.

У Катерининському храмі

Нині розпочалися ремонтні роботи у сховищі дитсадка № 53, а саме з монтажу системи вентиляції, електромонтажу, виготовлення та встановлення сантехнічних кабін для туалетів тощо. Кошти зібрані в рамках акції «Янголи свободи» та «Отець Карел для України».

Ці навчальні заклади Карел Стаутемас також відвідав цього разу під час перебування в Чернігові.

Під час передачі автомобіля в Чернігові монах Карел Стаутемас порівняв Україну з птахом Феніксом, який свого часу відродився з попелу.

Сергій КОРДИК

Патріотичні й талановиті люди з Величківки

Дехто скаже: «А що? Село – як село, нічого особливого тут немає». Але, коли починаєш дізнаватися та вдивлятися, одразу помічаєш певні особливості, притаманні конкретній місцевості. Так було і цього разу, коли ми завітали у Величківку – це за пару кілометрів від колишнього райцентру Мена. Тут, у центрі села, розташоване творіння природи, яким можна не тільки пишатися, а й створити навколо нього справжнісінький туристичний об'єкт. А що вже говорити про людей? Ми познайомилися з незвичайними й талановитими особистостями.

Згуртованість людей – велика сила громади!

Коли вїжджаєш у це село, одразу в очі впадають чепурненькі й охайні будиночки, біля дворів яких – все прибрано, а отже й культурно.

Село Величківка розташоване за три кілометри від колишнього райцентру – міста Мена. Автоtrasою, яка пролягає через все село і веде аж ген до кордону з країною-агресором, вже 24 лютого 2022 року незліченно рухалися ворожі колони важкої техніки. А над домівками селян кружляли літаки російських завойовників, прямуючи до обласного центру.

Тетяна Яковенко

– Початок повномасштабного вторгнення в нашу країну і, зокрема, на Менщину, був неочікуваним, – розповідає староста Величківського старостинського округу **Тетяна Яковенко**. – Звісно, всі були налякані, але в той же час і згуртовані. Згуртувалися, тому що всі хотіли допомогти нашим Збройним Силам.

У багатьох величківців хтось із рідних проживає в Чернігові, на який із перших днів навали російські недруги скидали ворожі бомби та снаряди.

– Багато наших хлопців несли службу в Територіальній обороні саме Чернігова та навколо міста, – говорить староста. – А тому ми всі страшенно хвилювалися й бажали хоч би як допомогти.

У цей важкий час родина Смецьких запропонувала зарізати корову, а Іван Бондарець – свиню, щоб зробити м'ясну тушонку для захисників. До виготовлення тушонки доєдналися багато односельців.

– Ось прямо тут, у цьому приміщенні (показує на одну з кімнат сільради, – **Авт.**) і виготовляли м'ясні консерви, – пригадує Тетяна Михайлівна. – У нас працювало дев'ять автоклавів. Люди зносили з дому банки, кришки. Залу-

чалися всі бажаючі до цієї спільної справи і, дякувати Богові, таких людей було в нас чимало.

А потім молоді люди з Величківки поїхали у селище Березна і з тамтешньої птахофабрики привезли курей-бройлерів, тож для ЗСУ робили тушонку й із курячого м'яса.

– У нас навіть не вистачало тари, то люди розбирали м'ясо по своїх морозильниках, і потім уже, коли назбирали потрібну кількість банок та кришок, привозили сюди і знову виготовляли тушонку, – доповнює свою розповідь староста.

Тушонка для ЗСУ

А коли Чернігівщину звільнили від російських завойовників, то м'ясний товар величківці через волонтерів передавали у Чернігів та передмістя – Новоселівку, Киїнку... Дещо пізніше для постраждалих мешканців цих населених пунктів організували збір одягу та інших речей.

Відтоді й почалася щоденна кропітка робота у селі задля допомоги нашим Збройним Силам.

Час від часу величківці проводять благодійні ярмарки на підтримку ЗСУ, організують збір овочів, готують усілякі смаколики (млинці, пиріжки, вареники тощо) і передають домашні страви на передову для військових.

А щодо труднощів, які є в селі, Тетяна Яковенко говорить так: «Деякі проблеми – не глобальні, які виникають, – ми намагаємося самі вирішити, а такі, що потребують сторонньої допомоги – то, я вважаю, що не на часі. Здобудемо Перемогу, тоді займемося й вирішенням більш глобальних проблем».

Нові деревця для парку села

Тому сьогодні в селі роблять те, що можуть. У цьому заслуга як самої старости, так і всіх величківців.

Поспілкувавшись із жителями, ми зрозуміли: староста – точно на своєму місці! Попри те, що війна, тут намагаються не падати духом, утримувати в нормальному стані село. Для цього періодично організують заходи з благоустрою місцевості: підтримують у належному стані зони відпочинку, висаджують нові деревця у

паркових зонах (а їх у селі аж три), перекрили дах у будинку культури.

У тренді – українська література

У самісінькому центрі Величківки росте могутній красень – дуб. Завідувачка місцевої бібліотеки **Ольга Горбач** каже, що цьому дереву – близько 300 років. Ото довгожитель!

– Можна лишень уявити, скільки на своєму віку бачив цей дуб, – оцінює пані Ольга. – Якби він умів говорити, то скільки б таємниць нам розповів. Адже він бачив, як творилася історія...

Ольга Горбач у бібліотеці

Тут мають намір найняти фахівця, щоб він зміг визначити і документально підтвердити справжній вік цього велетенського дерева, бо трьохсотлітній вік – це тільки перекази. Тому виникла ідея документального «вікового» оформлення цінного природничого об'єкта місцевого значення.

Поцікавилися ми і тим, які книжки полюбляють читати селяни і чи взагалі зараз заходять в бібліотеку.

– Та ви що? – здивувалася від такого запитання Ольга Горбач. – Навпаки, зараз люди почали цікавитися літературою. І більше скажу: відтоді, як ми почали замінювати книжковий фонд українською літературою замість російської, читачі проявляють неабиякий інтерес як до класиків, так і до творів сучасних авторів... Що вже казати про «Сучу дочку» Валентини Мастерової з Менщини. На цю книгу у нас, в бібліотеці, черга...

Працьовиті й творчі величківці

Спілкуючись із привітною **Людмилою Андріївною Дмитренко**, ми намагалися дізнатися більше про неї та її родину, але весь час вона прагнула розповісти більше не про себе, а про тих, хто живе з нею в рідному селі, хоча, завдяки завідувачці місцевої бібліотеки Ользі Горбач, ми вже були обізнані й про цікаві хобі саме цієї сім'ї.

Пані Людмила не лише любить говорити про односельців, які своїми руками творять і формують красу, а й створила кілька невеличких книжечок, в яких з особливою теплотою і розповіла про їхні вподобання та потяг до творчості.

А творити тут уміють! Так, Віра Набок захоплюється вишиванням. Для своїх онуків Віра Олексіївна вишила українські сорочки. Аж сім! Уявляєте? Майстрина також вишиває рушники.

Наталія Федорівна Макиша, окрім вишивання бісером, створює вироби з паперу (техніка оригамі). За невеликий період часу вона створила велику колекцію робіт (ляльки, ікони та інше).

Про співочі обдарування Вікторії Яковенко та Марії Євтушенко, котрі поєднали у своїй творчості і талант вишивати, можна розповідати багато, як, власне, і про вподобання Віри Набок та Наталії Макиши. На таку ж розповідь заслуговують і фантазійні, чарівні роботи рукодільниці Тетяни Желіхов-

Людмила Дмитренко

ської, як і цікаві та оригінальні кошики, котрі виробляє Анатолій Гончар, про якого кажуть у селі, що він – майстер на всі руки...

Анатолій Дмитренко – чоловік Людмили Андріївни – розповів нам про технологію виготовлення віника з сорго. Виявляється, це – вже не така й проста справа, як здається на перший погляд. Зазвичай, коли ми тримаємо в руках готовий продукт, то нічого особливого в ньому не бачимо – віник, як віник. Аж ні – це не так.

– У магазині ви купуєте не віник, а третину віника, – каже Анатолій Віталійович і показує нам, як він виготовляється. І якщо коротко, то для виготовлення повноцінного віника треба щонайменше три магазинні дряпаки.

А ще ж не слід забувати, що треба спочатку виростити якісне сорго, а вже потім братися до конкретного діла.

– Віник в'яжеться у кілька етапів, – розкажує умілець. – Спочатку в'яжуться три його основні частини. У магазинах продають оцю одну частину як увесь віник. Потім частини поєднуються в одне ціле (віник), який зв'язується лозою або нитками...

Продемонстрував нам на практиці Анатолій Дмитренко й процес виготовлення справжнісінької цигарки з вирощеного на своїй ділянці тютюну. Тут теж потрібно мати фахові навички – без цього нічого не вийде, навіть якщо у вас є спеціальний станочок.

– Треба підбирати сировину, бо не кожен тютюн для цього підійде, – показує безпосереднє виготовлення й водночас розповідає спеціаліст своєї справи.

Анатолій Дмитренко

Про види занять Анатолія Віталійовича теж можна розповісти багато, бо це – не тільки оригінально, а й корисно.

Про всі такі цікавинки дружина пана Анатолія постійно розповідає у ТікТоку. Для цього створила блог «Толя». До речі, на сьогодні ця сторінка має більше мільйона читачів!

– Він усе це виготовляє практично, а я вже знімаю та показую, – каже господиня. – Мені в коментарях часто пишуть, що я нічого не роблю, тільки чоловік. Ну, то й що? Нехай пишуть. А мені подобається знімати на камеру те, що він робить.

Для ЗСУ

Патріотична робота

Але не лише подобається Людмилі Дмитренко займатися відеозйомкою – вона теж має творчі здібності та свої захоплення. І дуже любить поезію! Напам'ять процитувала без запинки два вірші незабутньої Ліни Костенко...

Тож до зустрічей у Величківці та нових розповідей про прекрасних, чуйних людей цього мальовничого села!

Сергій КОРДИК

«Не думала, що станемо першими»: Інна Кулінко про унікальний центр для «незламних»

Ніжин став першим містом Чернігівщини, де відкрили центр спільнотворення для ветеранів та їхніх родин. Розмістили його в приміщенні колишньої школи, а назвали ветеранський хаб «Незламний». Ініціатором й основною рушійною силою майбутнього ветеранського проекту стала волонтерка, генеральна директорка ГО «БФ «Українська незламна душа» Інна Кулінко.

Проект ніжинських волонтерів підтримали міська влада, бізнес та грантодавці. Попри те, що нічого подібного до «Незламного» на Чернігівщині досі не існувало, команда волонтерів не думає зупиняється і збирається значно розширити життєвий простір та послуги.

Інна Кулинка ніколи не мріяла і не планувала стати волонтером. Змусила війна. Для тендітної ніжинки її волонтерський шлях розпочався з повномасштабного вторгнення.

«З перших днів війни ми почали готувати їжу, розвозити по блокпостах. Потім пішов теплий одяг. Все це тривало десь місяць чи півтора, аж доки мама одного хлопчика не попросила організувати йому збір на каску та бронезилет, – пригадає волонтерка. – З цього все й почалося. Ми зареєстрували наш благодійний фонд і почали діяти офіційно».

Зараз у благодійному фонді «Українська незламна душа», який очолює Інна Кулинка, допомагають кувати спільну перемогу 23 волонтери.

«99 відсотків наших зборів і допомог спрямовані на Збройні Сили України і тільки один відсоток – на родини загиблих, ВПО та родини тих, хто пропав безвісти, – пояснює волонтерка і додає. – Ми впевнені, що, якщо будемо більше допомагати ЗСУ, то менше буде родин загиблих і внутрішніх переселенців».

«Українська незламна душа» – це не лише про Ніжин. Волонтерський фонд об'єднав багатьох небайдужих із навколишніх сіл інших громад. Села, звісно, переважно допомагають продуктами харчування і, як зазначає пані Інна, досить активно.

«За кошти зі зборів ми купуємо рації, тепловізори, антидронові рушниці, авто тощо, – вказує напрям допомоги волонтерка. – Багато друзів допо-

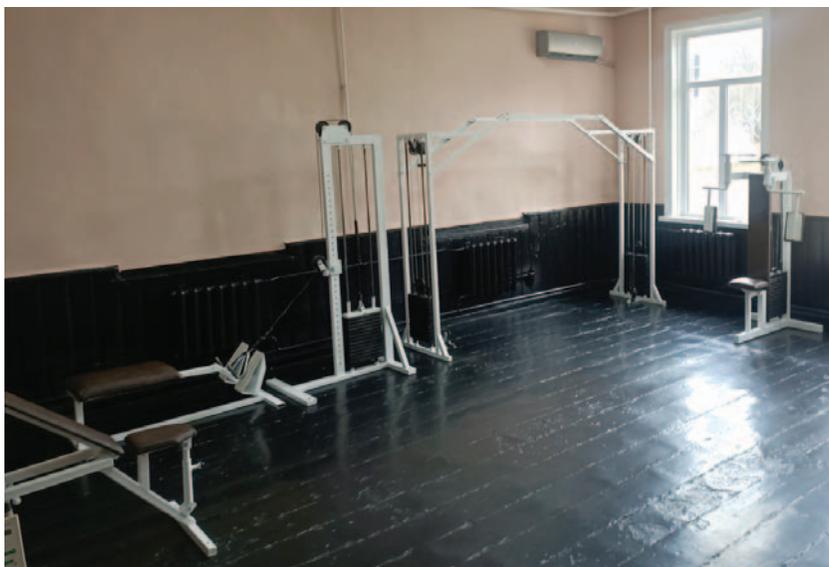

Інна Кулинка

магають з Італії. До речі, ми допомагаємо не лише ніжинцям. Для мене незрозуміло, як це – ділити захисників територіально, коли вони всі боронять нашу землю».

Ідея із заснуванням центру, який допомагав би ветеранам адаптуватися до мирного життя, у Інни Кулінко виникла досить давно. Її підтримали й інші волонтери. Однак усі розуміли, що центр для початку потребуватиме спеціального приміщення, якого у волонтерів немає.

«Я маю дуже гарного друга, голову ради підприємців Ніжина **Валерія Гавриленка**, він і запропонував мені звернутися до керівництва міста. Ми зустрілися, поговорили, мене підтримали, надали приміщення і 250 тисяч гривень на оплату комунальних послуг», – каже пані Інна.

Зал для спорту

Власне, Ніжинська міська рада стала надійним партнером для активних волонтерів.

«Це – перший ветеранський хаб на території області, – каже міський голова **Олександр Кодола**. – Ніхто нічого подібного ще не придумав. Вдяч-

Ігрова кімната для дітей

ний Інні Кулінко, яка була ідейним натхненником та організатором, а також багатьом людям. Разом нам вдалося зробити неможливе».

Саме відділ міжнародних зв'язків Ніжинської міської ради допоміг волонтерам втілити проект у життя. Грантовий мільйон гривень від ЦЕДОС та WESTERN NIS Enterprise Fund став саме тим стартовим капіталом, завдяки якому розпочалися роботи над створенням «Незламних», а міська влада виділила під нього приміщення в центрі Ніжина. Крім того, мерія виділила 250 тисяч гривень з бюджету міста на співфінансування оплати комунальних послуг майбутнього простору.

«Зараз ми маємо можливість надавати тут правову та психологічну допомогу, є чудова дитяча кімната, кінозал, кав'ярня, спортивний зал», – говорить Інна Кулінко.

У планах міської влади – продовжити співпрацю з волонтерами.

«Наш профільний відділ подав ще дві міжнародні заявки, – розповідає міський голова Ніжина. – У свою чергу міська влада й надалі продовжуватиме залучати у цей проект додаткові міжнародні донорські кошти. Зре-

штою, реалізація такого проекту – це не лише важливий крок у напрямку реалізації державної ветеранської політики, а насамперед важлива подія у житті нашої громади, яка не словом, а ділом демонструє свою пошану та вдячність нашим незламним захисникам».

Ніжинська мерія також звернулася за допомогою до європейських міст-побратимів. Першою відгукнулася міська рада латвійського міста-побратима Прейлі, яка виділила три тисячі євро на умеблювання приміщення. Найближчим часом ніжинські волонтери очікують підтримки й від фінського міста-побратима Іматра та муніципалітету бельгійського міста Ватхебеке.

Грант від ЦЕДОСа дозволяє три місяці оплачувати послуги психолога та юриста. Волонтери кажуть, що для них це –

важлива і є суттєва підтримка. Окрім того, що два гранти подало місто, благодійний фонд також подав від себе два власні гранти і сподівається, що з чотирьох проектів щось та й вийде.

Основний напрямок підтримки центру – робота з родинами ветеранів.

«Ветеранів у місті не настільки багато. Будемо працювати з родинами, готувати їх до зустрічі з чоловіками, – пояснює директорка благодійного фонду «Українська незламна душа». – Ідея полягала в тому, щоб зробити простір не так для ветеранів, як для їхніх родин, бо через сім'ю військового легше долучити до психолога».

Реабілітація через заняття спортом

*Коли влада та волонтери працюють разом,
то виходять «Незламні»*

У найближчих планах волонтерів – взяти під опіку ще й приміщення колишньої шкільної бібліотеки. Там «незламні» планують розмістити реабілітаційний центр із масажистом і реабілітологом. А у дворі школи облаштувати ще один простір з відкритим кінотеатром, дитячими та спортивними майданчиками, зону для відпочинку ветеранів та їхніх родин.

Найбільше ж волонтерка переживає за те, як завоювати довіру ветеранів. Інна Кулинка каже: «Дуже важливо, щоб вони відчували підтримку й розуміли, що їм хочуть допомогти, що їх цінують та поважають».

Віталій НАЗАРЕНКО

Мрію знищили російські окупанти

На цьому полі поблизу Чернігова у сорокових роках минулого століття точилися жорстокі бої між радянськими і німецькими військами. Тепер, з плином часу, у лютому-березні 2022 року, саме тут наші мужні захисники відбивали атаки іншого ворога – більш жорсткого, нахабного, який безсоромно й відкрито заявляє про те, що міста, села й інші цивільні об'єкти треба бомбити і обстрілювати, аби зламати дух нашого народу. «Волю українців треба зламати через коліно», – заявив днями один зі спікерів на владному офіційному телеканалі росії.

Зламани долі, понівечені життя, жахливі екологічні наслідки... І все це принесла фашистська росія. Сьогоднішня розповідь – лише один епізод із цієї жахливої війни.

«Педальний кінь» надихнув на справу всього життя

Кілька років тому, коли постало питання про вибір місця для будівництва житлового будинку, **Ярослав Кривченко** зосередив увагу саме на цій місцині: через дорогу – рівнинне поле, а неподалік – три лісочки: березовий, дубовий і сосновий.

– Буде де дітвора проводити своє дозвілля, – міркував собі господар.

Отак молода родина побудувала будинок у мікрорайоні Бобровиця, що в Чернігові, і почала облаштовувати своє обійстя.

Працюючи ювеліром в одній із майстерень, Ярослав вгледів на території пункту приймання металобрухту пристрій, який дав поштовх для позаробочого захоплення.

– Коли я побачив іграшку зі свого дитинства, мене аж пройняло, – пригадує молодий чоловік. – Адже подібна забавка у нас була в домі, коли я ще був малим. Тож, коли глянув на неї, я наче увесь проникнувся якимсь новим натхненням, настільки був вражений побаченим.

На прохання Ярослава, власник приймального пункту подарував ма-

Ярослав Кривченко

Машинка у вигляді коня

шинку, яка припала до душі хлопцю. Та й скільки там металу з цієї іграшки, щоб не піти назустріч бажанню молодого чоловіка? Знизу – педалі та три колеса, які кріпляться на платформі, що тримає коня.

– Ця іграшка була в ідеальному стані, – згадує Ярослав. – Подібні речі у той час не цінувалися, їх можна було назбирати у місцях, де приймали металобрухт. Відтак власник мені подарував її просто так, безкоштовно.

Дитяче авто з колекції (до війни)

Ось так педальний кінь став першим експонатом у колекції молодого ювеліра.

Потім були друга, третя знахідка... Таких раритетних експонатів за майже два десятки років назбиралося більше сотні, серед яких – аж двадцять усіляких автівок. І це – не просто дитячі машинки, а великі іграшки, які в рух приводять самі малюки – ногами.

І якщо спочатку аналогічні речі не цінувалися, то дещо пізніше вони вже вважалися рідкісними, а отже стали потрапляти на аукціони.

Отож Ярослав викупляв отакі машинки, й поступово вдома утворився справжнісінький музей! Щоправда, деякі з цих іграшок довелося все ж таки реставрувати. Та для справжнього майстра-злотника – це не проблема.

Облога міста

24 лютого 2022 року. Хоча Ярослав ще не до кінця усвідомлював, що трапилось, але десь у підсвідомості розумів: відбувається щось серйозне.

– Зранку я побачив, як подекуди автівки їдуть на червоне світло. Це було дуже дивно. А коли приїхав до себе в майстерню, то з новин дізнався, що розпочалася війна. Перше, що спало мені на думку, – потрібно було заправити своє авто. І як показали наступні дні – це було правильне рішення, – розповідає ювелір.

Дитячі велосипеди

Мікрорайон Бобровиця вороги активно обстрілювали з авіації та артилерійських систем – щодоби по кілька разів.

На руїни перетворювалися житлові будинки, магазини, виробничі об'єкти. Через обстріли та під завалами гинули люди й худоба.

З кожним разом перебувати у цьому північному мікрорайоні Чернігова ставало небезпечніше. Дійшло до того, що вже і медслужби та рятувальники з ДСНС не в змозі були приїжджати. Тож поранених звідти почали вивозити прості люди на своїх автівках.

Запропонував свої послуги Чернігівській районній лікарні і Ярослав Кривченко.

– Я одразу прийшов і сказав: ось мій номер телефону. Якщо потрібно – буду возити поранених, лікарів, кого треба, – розказує ювелір, який добровільно став волонтером. – Ось так і почав чергувати в «районці». На своєму «універсалі» довелося перевозити поранених людей, і навіть таких, що могли тільки лежати.

Одного разу ворожі літаки почали бомбардувати електромережі, районну лікарню та деякі районні установи, внаслідок чого загинули люди.

– В обласну лікарню я віз поранених військових, які зазнали ушкоджень у полку зв'язку, куди російські літаки скинули бомби, – оповідає волонтер. – У них були обличчя забинтовані... Чую, один із них переживає, що лице негарне буде. А я дивлюся – з іншого автомобіля взагалі виносили загиблих хлопців. Подумав: от і війна прийшла справжня, як раніше було тільки у кіно...

Отак за дні рашистської облоги міста чоловік перевіз на своєму автомобілі понад сотню поранених.

І якщо електрика в Бобровиці пропала майже з перших днів ворожій навали, то пару колонок з водою ще функціонували. Але потім російські не-люди вцілили у двір, де була остання колонка...

– Росіяни все проглядали через дрони, які зависали над нами, – зупинився на епізоді волонтер. – А одного дня я побачив ворожий танк на невеликій відстані від дому...

Ярослав вирішив вивезти свою дружину та сина в столицю, аби звідти наступного дня евакуювати потягом у західні регіони країни.

– Я віз у машині, окрім дружини та сина, ще двох жінок, а також – іноземця Тофіка з Арабських Еміратів, – ділиться своїми спогадами Ярослав. – Випадково зустрів його біля ЦУМу в Чернігові, коли шукав адресу наших попутниць. Він намагався виїхати з Чернігова, бо у Києві у нього була своя квартира... І я побачив, яким він був розгубленим. Оскільки в моєму «універсалі» було ще одне вільне місце, то я забрав і його. У Києві ми всі ночували в його квартирі. А наступного ранку посадив своїх на евакуаційний потяг. Потім пішов по авто на стоянку...

Після цього Ярослав повернувся до Чернігова.

– У Києві місцеві тоді дуже дивувалися, що я повертаюся до «пекла». Але тут, у Чернігові, був мій дім, – пригадує волонтер.

Ворожа бомба знищила і будинок, і колекцію

Буквально за пару діб він подумки скаже собі: «Добре, що я вивіз своїй звідси».

... 15 березня Ярослав приїхав з добового чергування. Зайшов на кілька хвилин додому. А потім щось внутрішнє підказало, що варто перегнати авто у двір сусідів, які трохи раніше звідти виїхали.

Над будинками продовжували кружляти ворожі дрони.

– Я розумів, що дуже «примелькався», бо постійно туди-сюди їздив на авто, когось вивозив постійно, – розказує чернігівець. – Відігнав авто, пішов до інших сусідів, де в їхньому гаражі сіли вечеряти. За кілька хвилин ми почули гул літаків. А потім – вибух! Відкрили двері гаража – і побачили картину, наче в кіно: стояв густий сірий пил, і навколо неможливо було щось розгледіти. А коли пил осів, серце від побаченого ледь не вискочило – я зрозумів, що «прилетіло» в мій дім.

Міцного залізного паркана – як і не було... Теж саме – з гаражем та майстернею. У будинку повністю повилітало скло, відлетіли від стіни батареї опалення, меблі і речі розстрощило. А от стіни та дах – спочатку витримали.

Та цього ж дня взагалі не стало його дому – ворожа бомба прямісінько вцілила в «серце» садиби. Згоріло все. А головне – знищена його мрія...

Ярослав ось-ось планував відкрити власний музей з раритетних речей.

Вогонь спалив колекцію старовинних машинок, рідкісних дитячих велосипедів, інших іграшок, які господар обійстя дбайливо збирав упродовж майже 20 років. Російські завойовники-окупанти знищили винятковий дім, в якому знайшли свій притулок унікальні речі і якими так дбайливо тут опікувалися. За одну мить усе перетворилося на чорну згорілу купу...

Наслідки обстрілу

– Звичайно, мені шкода і часу, що його стільки витратив на все це, й саму колекцію, – оцінює масштаби власної трагедії завзятий чоловік. – Адже я планував відкрити на подвір'ї музей, робити виставку. Це була справа всього мого життя... Я мав майстерню, необхідне обладнання, тож думав на пенсії відреставрувати розібрані машинки та інші раритетні речі... Я збирав не тільки машинки – у мене були й старовинні патефони, рідкісні платівки, оригінальні дитячі іграшки, предмети інтер'єру... Я завжди любив відшукувати щось старе, реставрувати його, а по можливості, чимось ще й користуватися.

Замість будинку – купа цегли

Нині родина живе у квартирі незнайомих для них людей. Їм дозволили тимчасово пожити, сплачуючи тільки комунальні послуги.

А від планів створити справжнісінький приватний музей у Ярослава залишилися лише спогади, і надія на перемогу над російськими супостатами, які знищили його мрію...

Сергій КОРДИК

Навіть добре слово може стати потужною підтримкою для військового!

Небайдужі чернігівці об'єдналися, щоб допомагати пораненим українським захисникам, які перебувають на лікуванні та реабілітації. Дівчата не шкодують ані часу, ані сил, і як тільки є змога – йдуть до поранених у лікарню. Вони вислухають, підбадьорять, знайдуть одяг, приготують щось смачненьке, організують дозвілля та допоможуть із різними питаннями. І це все – попри звичайні робочі графіки, сімейні клопоти і безліч інших життєвих обставин. Це – історія про небайдужість простих чернігівців, які знайшли своє місце, де можуть бути корисними під час війни. Вони кажуть: долучитися може кожен, адже це не потребує великих зусиль, лише декілька годин свого часу. Просто прийти і поговорити.

Люди, які стають волонтерами, абсолютно безкоштовно допомагають тим, кому це потрібно. На тлі війни ми – свідки того, як швидко волонтерство стало системним і пронизало всі верстви населення. Проте найчастіше волонтерами стають звичайні люди, які докладають усіх зусиль для нашої Перемоги. Адже нині не можна стояти осторонь. Ти – або в армії зі зброєю в руках, або допомагаєш у тилу. І насправді простих людей, які не оформлювали волонтерські організації та фонди, а просто роблять добрі справи, дуже багато. Вони не виставляють свою роботу на загал, не кричать про неї на всіх соціальних платформах, а просто працюють. Працюють на Перемогу.

І ця праця буває різною. Хтось купує амуніцію, хтось закриває збори на машини, а є й такі, які дарують своє душевне тепло, просто відвідавши військового в госпіталі, чи підтримавши багатодітну родину чи родину переселенців. І така моральна підтримка – насправді, не менш важлива.

Сказати військовому «дякую» дорого вартує

Чернігівка **Людмила Коротка** разом з онучкою виїжджала у березні 2022 року з Чернігова. Так сталося, що жінка потрапила до Італії, де прожила цілий рік, але увесь цей час не забувала говорити про Україну, нагадувати про події в нашій державі. Жінка переконана, що маємо більше розповідати світу про свою країну, її культуру та історію.

Вона разом з італійськими друзями організувала і провела неймовірний захід, де розповідала про своє рідне місто Чернігів. А повернувшись додому, жінка, хоч і пенсіонерка, не могла сидіти на місці.

«30 липня минулого року, разом із куликівською благодійною організацією «Сіверяни», ми організували та провели благодійний захід «Україна без війни очима дітей», – згадує пані Людмила. – У ньому взяли участь вихованці художньої школи, діти з різних колективів виступали, співали, танцювали. На заході влаштували невеликий аукціон, де продавали дитячі малюнки. Тоді ми зібрали до 12 тисяч гривень. І вирішили всі кошти віддати на реабілітацію наших поранених воїнів. Віталій Голець допоміг нам з усіма організаційними питаннями. Ми придбали необхідні засоби гігієни, фрукти,

*Привезли одяг
для поранених обласної лікарні*

солодощі, поїхали до лікарень, де проходили лікування і реабілітацію наші військові».

З того часу Людмила разом із Галиною Соловйовою, Лідією Горою, Надією Іллінською та Оленою Лободою почала опікуватися пораненими захисниками. Тепер майже щотижня жінки їдуть до військових у лікарню. Привозять необхідні речі, а також спілкуються і намагаються допомогти у вирішенні їхніх поточних проблем.

На жаль, таких, як вони, – дуже мало, а хотілося б, щоб люди не забували, що в країні – війна, і допомагали нашим військовим. Відвідати і просто підтримати пораненого бійця в лікарні – це також велика допо-

мога насправді. Бо не лише їхні тіла потребують лікування. Морально вони – дуже виснажені і потребують підтримки. Особливо ті, в кого рідні – далеко, або хто взагалі самотній. Насправді, мужні воїни ніколи цього не показують, але підтримка – необхідна. І вони радіють кожному приходу Людмили і таких, як вона.

«Спершу, коли ми тільки починали, то вибирали відділення і ходили по палатах до військових, як тільки була можливість, – згадує жінка. – Були випадки, коли ми прийшли в палату, а там – молодий чоловік років 40, каже: «Я вас у госпіталі бачив, можна я вас обійму?» Потім, коли почали відвідувати індивідуально, то питали у медичного персоналу, в кого немає тут рідні, чи взагалі немає нікого. Ми їм більше уваги приділяємо. Хлопцям оця увага – дуже важлива, особливо коли немає рідних, які могли б провідувати в лікарні.

На жаль, мало людей доєднуються. Звісно, це – морально нелегко, бо хлопці – без рук, без ніг. Але ти приходиш до них, посміхаєшся, тримаєш себе в руках і намагаєшся їх підбадьорити. Знаєте, навіть просто подяка для тих хлопців багато значить. Це те, що ми можемо робити, і це необхідно робити.

Пам'ятаю, ми перед Новим роком організували великий концерт у лікарні для наших військових. Купили смаколиків, зробили воїнам маленькі подарунки. Звісно, спершу було боязко, бо ми не знали, як приймуть це наші хлопці, але я побачила їх до концерту і після.

Хлопці ніби ожили, очі засяяли. І зрозуміла, що така підтримка дійсно їм потрібна. І самі були задоволені, що хоч щось можеш їм дати».

Пані Людмила каже, що не треба боятися провідувати бійців. Адже хлопцям потрібно знати, що про них пам'ятають, що вони – небайдужі тим, за кого воюють.

«Для себе я особисто виділила декілька правил під час спілкування: тримати себе в руках, не плакати, не ставити зайвих запитань, жартувати, – розповідає волонтерка. – Важко було потім, коли виходила з лікарняної палати. Та наступного дня знову ноги самі ведуть. Ти туди йдеш і відчуваєш, що не можеш по-іншому. Інколи і сама приходиш до військових із поганим настроєм, а вони тебе розвеселять, підбадьорять. Тому немає вигорання. Навпаки – відчуваємо себе корисними».

Продукти для лікарні

Допомога потрібна різна

Як зауважує Людмила, дуже швидко волонтерки побачили, що бійці потребують не лише смаколиків, а й конкретної допомоги. Тож дівчата дізнаються про потреби військових і намагаються їм допомогти.

«Звичайно, ми розуміємо, що приходити і приносити печиво – це дуже добре, але цього недостатньо, тому що проблеми у військових – більш глобального масштабу, – ділиться Людмила. – Поранені захисники опиняються наодинці зі своїм болем. Дуже добре, коли борець має підтримку, сім'ї, родичів та друзів, які допомагають йому в адаптації, у реабілітації, в оздоровленні. Але не всі мають таку можливість. Хтось залишається сам на сам зі своїми проблемами. Комуś треба візок, милиці, одяг. А був випадок, що хлопець був не хрещений, і ми вирішили похрестити його. Ось так я стала хрещеною. І ви знаєте, він пішов на поправку.

І таких історій різних – насправді, дуже багато. І не лише ми з дівчатами їздимо до хлопців. Є небайдужі чернігівці, які навідують їх. Так я познайомилася з однією жіночкою, Лідією Якименко, – вона пенсіонерка, і також навідувала військового в лікарні. Опікувалася бійцем, який лікувався в одній із наших лікарень. У хлопця не було рідних, він – сирота. Допомогала з одягом, постійно відвідувала, підтримувала і морально, й матеріально. Допомогати один одному, тим паче в такі складні часи, – це нормально і правильно! Сьогодні дуже багато звичайних чернігівців допомагають, просто тихо, без

Один із підопічних

ніякого піару. І це насправді надихає. Звісно, хочеться, щоб таких ставало більше і більше. Адже об'єднавшись, ми зможемо багато чого, багато кому допомогти».

Італійці також допомагають

Пані Людмила досі підтримує зв'язок з італійцями, і ті по можливості присилають допомогу як для лікарень та поранених, так і для діточок.

«Мої знайомі з Італії вже декілька разів присилали допомогу, – розповідає Людмила. – Присилали медикаменти, засоби гігієни, підгузки, і

Малюнок чернігівської дівчинки Марії Руденко Українка-Італійка переданий 26 квітня 2023 р. особисто Джорджії Мелоні

все це ми віддавали в обласну лікарню. На Різдво і до Паски італійська асоціація «Брако», сеньйор Луїджі, через асоціацію «Amor Vitae» вислали подарунки діткам. Контактувала з представниками управління в справах дітей. Вони допомогли зі списком сімей, яким потім і розвезли ті подаруночки. Це – багатодітні, прийомні родини, будинки сімейного типу, малозабезпечені сім'ї. Також подарунки надали чернігівські підприємці ТД «Терещенко» і депутат міської ради Віталій Голець. До речі, Віталій Віталійович постійно з нами співпрацює. Відвозить нас у лікарню, допомагає фінансово та організаційно».

Пані Людмила каже, що вони не збирають гроші у людей на якісь потреби для поранених,

якщо в тому є необхідність. Дуже часто купують хлопцям смакоту, одяг за свої кошти. Або просто люди дізнаються в розмові і самі хочуть допомогти.

«Віталій Голець завжди допомагає. Знайомі, хто знає, що збираюся на-відати хлопців, допомагають, – розповідає Людмила. – Хто – 200 гривень, хто – 500. Волонтерські організації «Сяйво Сіверщини» і «Сіверяни» завжди відгукуються, коли потрібна допомога. У вересні, наприклад, вони збирали в селах Куликівщини фрукти і овочі, то деяку частину передали на обласну лікарню.

Дуже допомагає нам дитячий дошкільний навчальний заклад № 70 «Дюймовочка». Завідувачка, Пінчук Тетяна Миколаївна, як дізналася, що ми ходимо до військових у лікарню, вирішила нас підтримати. Ми надали список необхідних речей, а вони кинули клич по батьківських групах, і ті відразу відгукнулися. Люди зібрали шкарпетки, серветки. Дітки зробили малюночки, обереги. І ми закупили ще цукерки і зробили такі маленькі подаруночки для військових та військового госпіталю. На Великдень садочок теж підготував для військових подаруночки. За що ми їм дуже вдячні.

Сьогодні пораненим дуже потрібен адаптивний одяг. То ми зверталися у «Швейну роту», і дівчата відгукнулися, прислали нам штани, футболки, труси і навіть шкарпетки на липучках. Це дуже актуально і необхідно – для поранених військових. Дівчата з громадської організації батьків дітей з інвалідністю «Голос батьків» дуже багато допомагають. Вони і одяг шийють, і білизну. Постійно підтримують нас і релігійні організації.

*Подарунки пораненим
від 70-го ДНЗ*

В єдності – наша сила

«Я помітила, що в нас багато хто намагається не говорити про війну, щоб не засмучуватися. Та у нас – війна. Люди, у нас – війна! І всі мають про це знати, пам'ятати і говорити. І кожен має в міру своїх можливостей

Подарунки, зібрані дитсадочком

щось робити для Перемоги. Байдужості не повинно бути. Потрібно міняти суспільну думку про те, що війна – тільки там, де бойові дії. Війна в країні, в нашій країні. І ми маємо докладати максимум зусиль, щоб допомагати військовим на фронті, нашим пораненим бійцям, сім'ям переселенців, – переконана пані Людмила. – Сьогодні ми маємо жити під девізом: «Усе – для фронту, все для Перемоги!». Це повинен зрозуміти кожен українець. Зараз має бути загальний настрій захищати Україну!

Та, на жаль, сьогодні я все частіше спостерігаю таку тенденцію, що люди говорять про те, як уникнути мобілізації, а не як стати на захист країни. Ви знаєте, аби мене взяли в мої 65 років, то я б пішла, не замислюючись. На жаль, немає загальної політики в державі: мобілізувати народ, мобілізувати всі сили населення на Перемогу, на боротьбу з ворогом. Якщо в перші місяці повномасштабного вторгнення люди були об'єднані, всі, як один, готові захищати, то зараз це все десь пропало. Чому так? Адже війна триває, досі гинуть наші хлопці. І ми повинні бути об'єднані: влада, народ і армія.

Марія ПУЧИНЕЦЬ

Дипломат зі Швеції їде велосипедом, щоб розказати світу про український супротив

Ларс Петер Фреден, 73-річний шведський політик, який працював у дипломатичній службі Швеції понад 30 років, приїхав в Україну, щоб проїхати вздовж лінії фронту на велосипеді. Каже, зробив це для того, щоб привернути увагу Європи до війни в Україні. Таким чином чоловік хоче не лише підтримати нашу країну в надзвичайно складний час, але й донести світовій спільноті правдиву інформацію про російські злочини, героїзм та будні українських воїнів, про стійкість українського народу. Під час своєї поїздки він писатиме статті для шведських та міжнародних ЗМІ.

Ларс Петер Фреден – колишній військовий, який із 1982 року працював у дипломатичній службі Швеції. У 1990-му він став першим зарубіжним дипломатом, який перебував у Латвії після 1940 року.

Під час розпаду СРСР працював у Прибалтиці (Естонія, Латвія, Литва) і впродовж двох років був там єдиним дипломатом. Інші держави не мали своїх представників, адже тоді це були прибалтійські республіки Радянського Союзу. Брав участь у переговорах під час виходу Латвії, Литви та Естонії зі складу СРСР.

«Для нас, як для сусідньої країни, було важливо, щоб російські війська не лише вийшли звідти, але щоб не залишилося російських баз на території прибалтійських держав. Також було дуже важливо, щоб сам вихід був без кровопролиття. І нам це вдалося», – говорить Ларс.

Згодом Ларс Петер написав не одну книгу про розпад СРСР і відновлення незалежності країн Балтії.

За плечима у пана Ларса – понад сорок років роботи в дипломатичній службі Швеції. Останні роки перед виходом у відставку був послом Швеції в Китаї. До речі, він проїхав на велосипеді від Пекіна до Гонконгу і назад – рівно десять тисяч кілометрів. Тож досвід їзди на велосипеді у колишнього посла – колосальний.

«З 2010 по 2016 роки я працював у Китаї, а потім пішов у відставку, – розповідає Ларс Фреден. – І тут почалася справжня, велика війна тут, у вас, в Україні. Для мене і для багатьох людей, особливо дипломатів, очевидно, що ті події, котрі відбуваються зараз у вашій державі, міняють, сподіваюсь на краще, геополітичну ситуацію у всій Європі. І одного дня я, сидячи в Стокгольмі, в неймовірно гарному місті, читаючи старовинні книги, спитав сам себе, чи можу я щось зробити, чимось допомогти. І так визріла ідея приїхати сюди на велосипеді. Я вже прожив життя, і я фрілансер, тобто працюю без редакції. Немає редактора, який боїться за моє життя, і я можу проїхати по прифронтових населених пунктах. Адже я вважаю, що більшість іноземних журналістів, які зараз працюють в Україні, не їздять близько до фронту, бо їх не пускають редактори, боячись за їхні життя. А ті що їздять, то здебільшого фрілансери, як і я. Я хочу знати, як насправді живуть ваші військові, які їхні будні на фронті. Я не веду мову про стратегію, я хочу писати про конкретні ситуації, про простих людей, які насправді є корінням армії. Хочу писати про

стійкість Збройних сил України і українського народу загалом. Про неймовірний громадянський спротив проти російської військової машини.

У Бучі люди мені сказали, що всі іноземні журналісти питають про загиблих, але мало хто питає про живих – тих, хто вижив, і як вони зараз живуть. І я зокрема хочу писати про цих людей, які вижили, котрі кожного дня виживають під обстрілами.

Тисячі кілометрів Україною на велосипеді

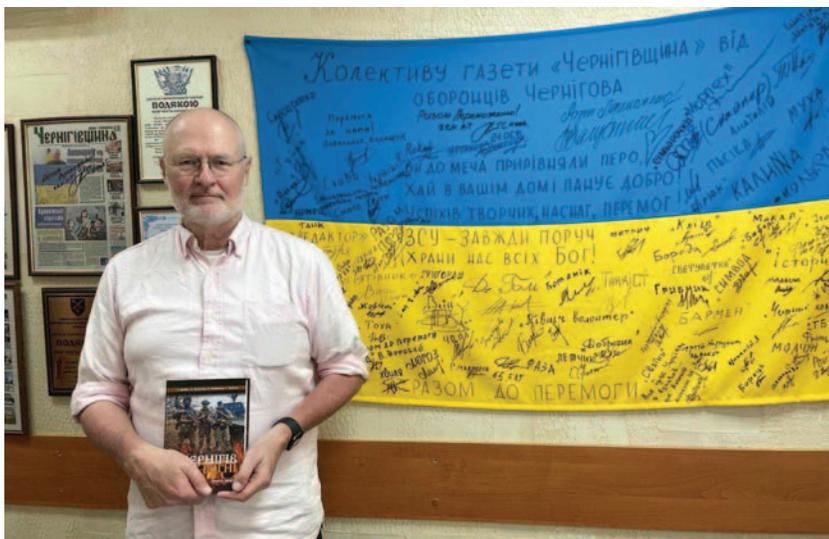
Мій маршрут розпочався з Києва, нині я в Чернігові, а потім – Суми, Харків, Донеччина, Запоріжжя, Херсон та Одеса. Їду на велосипеді, бо тільки так можна більше побачити, відчути. На машині того відчуття немає».

Говорячи про війну, чоловік переконаний, що ніхто в цивілізованому світі не очікував – навіть Ларс зі своїм великим політичним, дипломатичним досвідом – того, що росія все ж таки наважиться піти повномасштабною війною на сусідню країну.

«Під час роботи у посольстві в Москві у 1997 році я їздив у Грозний і бачив, як росіяни там воювали. Бачив, як вони зруйнували місто. І багато хто з нас (західних політиків, – Авт.) думав, що Чечня – це якийсь виняток, але

ні. Потім постраждала Грузія – 9 серпня 2008 року. Для мене це також була несподіванка, я зовсім не очікував такого. Потім був Крим, а далі Донбас, – говорить Ларс. – Та навіть після цього мало хто вірив, що росія наважиться на велику війну. І для багатьох політиків стало великим «сюрпризом» те, що росія вдалась до повномасштабної спроби взяти цілу країну, велику державу.

Іншим «сюрпризом» для всіх стало те, як росіяни ведуть цю війну з точки зору стратегії і тактики. Зокрема, я під час роботи в Москві у 90-х роках багато писав доповідей про російську воєнну реформу. Ми думали, що їм вдасться здійснити її, але вийшло так, що корупція завадила.

Ларс Петер Фреден у редакції «Чернігівщини»

Третім «сюрпризом» стали жорстокість до цивільного населення, до полонених, насильство, катування людей. Те, як вони руйнують міста і села, котрі хочуть захопити, – це взагалі жахливо! Проте, якщо подивитися назад, на події Другої світової війни, то таких сюрпризів не повинно бути. Адже кожна людина, яка знає про те, як поводитися радянські військові в Німеччині під час Другої світової війни, бачать співпадіння. На жаль, мало людей

на Заході знають про це – я думаю, це тому, що злочини нацистів були ще гірші, і тому все те, що накоїли радянські військові, мало афішувалося. На жаль».

Ларс Фреден глибоко переконаний, що з росіянами наразі не можна домовлятися і не можна робити їм ніяких поступок. На його думку, зараз потрібна політика холодної війни, політика стримування.

«Про ілюзії щодо того, що через обмін людьми росія стане країною європейського типу, потрібно забути, – говорить Ларсон. – Світ має проводити політику стримування. Звісно, важко буде тримати таку політику, адже багато західних політиків не розуміють, що є зло.

Я думаю, і я казав це колись росіянам під час дипломатичних переговорів у 90-х роках, коли країни Прибалтики вирішили вийти зі складу радянського союзу, що росіяни ніколи не матимуть цивілізованих відносин зі світом, якщо не продемонструють усвідомлення того, що вони зробили. Адже росія повинна покаятися – німці це називають «освоєнням минулого». Так, як зробила після Другої світової війни Німеччина. І росіяни мають зробити це щодо країн та народів, які постраждали від російської військової агресії, а також щодо свого населення. І реакція на мої слова, звісно, була передбачувана. Проте я й досі переконаний у тому, що росія не зможе бути цивілізованою країною, доки не «освоїть минуле».

Ця жахлива війна, яка триває зараз у вашій країні, має ефект того, що увесь світ тепер уже знає, що є така держава – Україна. Проте це далось дуже дорогою ціною. У нас, в Швеції, є суспільна думка щодо України, й близько 80 відсотків наших громадян підтримують вас. І задача для всіх нас – і надалі підтримувати вас. Україна може навчити багато чого європейській держави».

Марія ПУЧИНЕЦЬ

«На першому плані – Перемога України, а потім уже збереження бізнесу»

Аграрій і співзасновник двох потужних господарств, які працюють на Варвинщині, – ТОВ «Гнідинці Агро» і ТОВ «Прогрес» – Микола Бойко більшість зароблених коштів із бізнесу вкладає в армію. За два роки його підприємства, окрім іншого, допомогли волонтерам та ЗСУ на 27 мільйонів гривень. Більшість коштів віддали, як кажуть, «живою» копійкою. Аграрій твердо переконаний, що всі зусилля наразі потрібно спрямовувати на війну, а про розвиток бізнесу думати після Перемоги.

10 тисяч літрів – з однієї корови

Микола Бойко – не лише успішний аграрій, господарства якого входять в ТОП-4 платників податків у Варвинській громаді, він ще й активний депутат селищної ради. Окрім того, що більшість заробленого з бізнесу Микола Іванович із партнерами віддають на ЗСУ, стимулює до цього і керівництво громади.

*Сучасні елеватори –
запурука успішного бізнесу*

Його дітище – сільгосп-товариство «Прогрес» – з часів реформування колишніх колгоспів, обробляє землі Гнідинців, Остапівки та інших сіл. Господарство має в обробітку землю та утримує свиней. Інше підприємство – ТОВ «Гнідинці Агро» – спеціалізується на великій рогатій худобі та рослинництві. На обох підприємствах трудиться близько 140 людей. Під час посівної та жнив додається ще до 40 працівників. Обробляють близько 5 тисяч гектарів площ. Нині «Гнідинці Агро» утримує найбільшу кількість ВРХ у громаді.

«Були роки, коли ми тримали тваринництво як соціальний проект, – каже

Микола Іванович. – Поступово, покращуючи потенціал, голштинізували стадо та підвищили надої на корову. Ще до великої війни встигли зробити реконструкції в сараях та поставили молокопроводи».

Нетелі голштина

Зараз ТОВ «Гнідинці Агро» утримує 1600 голів ВРХ, з яких 600 – дійного стада. Планували на підприємстві розширення і добудову ще одного корівника, однак плани зламала війна.

До речі, молочне тваринництво під час війни показало себе досить рентабельним. Аграрій пояснює це так: «Логістика подорожчала, ринки зерна впали, а ціна на молоко залишається відносно стабільною і навіть демонструє позитивну динаміку. Отже, виходить так, що витрати на літр у нас зменшились і рентабельність зросла».

На прибутки від молока впливають не лише ринки, але й суб'єктивні фактори. Мало яке господарство в області може похвалитися середньорічними надоями в 10 тисяч літрів на одну корову, а це – близько 30 літрів на добу! Зрозуміло, що межі досконалості не існує, однак вона потребує додаткових капіталовкладень, а всі гроші, як зазначалося, йдуть на війну. Тож нині головне завдання – зберегти, що є, а інвестувати в розширення та розвиток вже після перемоги.

Попри складнощі, підняли виплати пайовикам

Особливо поважне ставлення у Миколи Івановича до його пайовиків. З людьми він працює чесно та відкрито. Навіть попри скруту минулого року, підняв відсоток орендної плати.

Хліборобський фронт

«Зараз ми платимо 12 відсотків, але ж Ви розумієте, що відсотки – це все відносно, – пояснює аграрій. – До прикладу, ми мали стару нормативно-грошову оцінку, потім у 2018 році ця оцінка опустилась (було таке, що в декого навіть удвічі), але ми зафіксували високу нормативно-грошову оцінку і від неї відштовхуємося. Просто кажучи, якщо взяти нинішні 20 відсотків, які платять за новою нормативно-грошовою оцінкою, то при наших 12 % «на руки» людина отримує більше, – каже Микола Бойко. – Тож відсоток – це не зовсім і показник, головне, що видаєш «на руки».

Своїм пайовикам, за потреби, Микола Бойко випишує поросят, заготовляє силос, сінаж та солому. Дороги, якими їздить техніка підприємств, не тільки чистять, але повноцінно утримують та ремонтують.

«Щороку мільйонів зо три ми витрачаємо на ремонти доріг, – розповідає про одну з соціальних функцій аграрій. – Вода – теж на нашій шії, розцінки за неї – символічні».

Перший мільйон – у перші дні!

Звісно, велика війна принесла дуже багато складнощів в агросектор. Нині Гнідинці тримаються за рахунок «нагуляного жиру» сезону-2021. Попри складнощі, дорожнечу добрив, гербіцидів, пального і низьку ціну на вирощену продукцію, Микола Бойко не лише утримує господарства на плаву, а й за рахунок заробленого підтримує ЗСУ.

«Девіз нашого колективу: на першому плані – Перемога України, а на другому – збереження бізнесу, – говорить піднесено аграрій-патріот. – За умов, що склалися, ми поки що не маємо можливостей інвестувати у будівництво, але армію стараємося підтримувати регулярно і вкладати вільні залишки у збройні сили».

Авто для фронту – звична річ

Перший мільйон Микола Бойко перерахував на ЗСУ у перші дні війни. Господарство постійно виділяє гроші на військові частини та підтримку волонтерських проєктів у Всеукраїнській аграрній Раді й Асоціації виробників молока.

Є тваринництво, є село

«Коли почалася війна, – пригадує Микола Іванович, – у нас були дизельне паливо і гроші на рахунках. Все це пішло на підтримку наших захисників. Армія зіштовхнулася з проблемами забезпечення амуніцією. Ми закуповували форму, кевларові каски, бронезилети, монокуляри, оптичні приціли... У перші дні війни автомобілі, які можна, ми віддали на ЗСУ – таких у нас було сім авто. Та й загалом нікому й зараз не відмовляємо у підтримці. Нині з найбільш актуального – це купівля авто, дронів, РЕБ тощо».

Загалом, за словами аграрія, за два роки війни його підприємства за-донатили на армію та волонтерів більше 27 мільйонів гривень.

«Всі кошти, які можна вивільнити, йдуть на армію», – каже Микола Бойко.

Відзнака від розвідників як нагорода за потужну підтримку

З величезною повагою аграрій ставиться до своїх працівників, які пішли на війну, – кожному з них нараховують заробітну плату.

Про перспективи розвитку Микола Бойко говорить так: «Перед широкомасштабною війною ми встигли на 6 мільйонів гривень зробити реконструкції приміщень для ВРХ та на 15 мільйонів гривень закупити техніку. Зараз ми все вкладаємо в Перемогу. Господарство ми однозначно збережемо, а як тільки війна закінчиться – розширимося. Зараз головне – Перемога».

Віталій НАЗАРЕНКО

Розділ четвертий

БУВАЛЬЩИНИ

З пережитого

П'яниця

Від міста, де встав із потягу, і аж до свого села Василь доїхав на таксі. Всю дорогу мовчав, як не намагався таксист його розговорити. Дуже хотілося запалити цигарку і вдихати, вдихати дим від неї...

Ще підлітком так навчився. Вкраде цигарку у вітчима, сховається десь за хлівом і ковтає той гіркий дим. Очі сльозяться, здається, від диму... і отой клубок, що перетинає горло після чергової образи, здається відступає. Вітчим чи не щодня дубасить маму, а вона дітей, бо ті їсти хочуть, та ще і цукерку. А їм би хоч на пляшку вистачило... Бувало, коли мама твереза, просить її вигнати того дядька та горілку не п'ють. А вони з сестричкою все допоможуть. Тільки б мама була... Не судилося... Після чергової бійки мама померла, а вони із сестрою – то в тітки, то в дядька. І знову всі били Васька за те, що цигарки краде, за те, що з дому втікає. І тільки армія врятувала. Хлопці лякали, що там холодно і голодно! Та звідки їм, хто біля мами-тата виріс, знати, як воно холодно чи голодно.

Зустрілися Василькові тоді, на строковій службі, добрі люди. Навчили його ремонти робити. Виявилось, що у нього руки золоті. І апарат зварювальний – це його, і стеля натяжна, і мурувати, і штукатурити вміє. Відтак, звільнившись зі служби, вже і не поїхав до родичів. Винайняв у місті квартиру і працював. Та все ж душа тяглася туди, де народився, ріс. Бувало, приїде вже власним авто на танці! Всі дівчата його! Щедрий хлопець!

Светка біля нього найближче крутиться.

– Мамо, Васько добрий і щедрий! Заміж за нього вийду! – каже матері.

– Та хтозна ще який він буде! Батьки ж п'яниці були! – мама не в захваті.

Та Светка на те не дуже зважала. Для неї особливо важливо було відбити хлопця у Валі, що скромненько, на запрошення хлопця ішла з ним у танок. Раз побачила, що Васько поцілував її пальчики на своєму плечі... Не бути цьому! І все у неї вийшло! Приїхала до Васька в місто, знайшла його квартиру, приготувала вечерю і зосталася...

Після одруження Василь захотів жити в селі. Взявся ремонтувати рідну хату, яка вже ледь не завалилася. Светочку не дуже запитував, що хоче

вона. Він так вирішив – і все. А їй не такого життя хотілося! Ще й мати гризла голову: «Ну що, у городі живеш із своїм Василям? Ти хоч знаєш, де він днями і ночами вештається? Може то заробітки тільки щоб очі замилить! А ти роби все, дурна Свєтко! Хата то чия? Воно треба оце все у селі?! Розумні діти по городах живуть!»

Плакалася Светочка, що через чоловіка молодість її пропала. Буває, поплачеться кому із подруг, а вони: «Так він у тебе ж хазяїн! Все додому!» А що вона, крім того дому, бачила? Ну, Карпати, ну Львів, ну... море щороку. Це вона з дітьми, бо йому ніколи! Нормальні люди, як вважала Светочка, зароблять їдуть за кордон. А її чоловік – ні, він і тут добре заробляє! Це він так думає. Ще її не пускає нікуди. Діти підросли. Уже б можна і з матір'ю залишити. Але ж він проти. Колись так сварилися, що не видержав і тьопнув її по пиці. Їй цього і треба було. І тут згадалася материна засторога, що він із сім'ї п'яниць...

Наступного дня Светочка показувала всім щоку, де мусив би бути синець. Прибігли тесть із тещею і таки добряче удвох відлупцювали його. Тоді він і справді напився. І не так боліли синці, як душа, бо просто ненавидів брехню. Якщо раніше у свій вихідний старався кудись повезти дружину з синами, то після тієї бійки і справді пив. Прохмелявся – і знову цілий тиждень невтомно працював. Знав, що це неправильно, але... Светочка по всьому селу бідкалася, що чоловік у неї таки п'яниця...

Вдосвіта 24 лютого Василь вийшов на вулицю покурить, як завжди, та збиратися на роботу. А небо вже гуло... Наступного дня трасою повз його хату вже сунули вороги. У перші дні березня, як тільки можна було проїхати до міста, виїхав і відвіз Светочку з дітьми аж до кордону. Віддав усе, що мав, сказав, що любить усіх. І навіть дим від цигарки не допоміг стримати сльози...

Повернувся, злив воду з опалення, перекрив газ, воду, зібрав речі і пішов у тероборону. Потім був Харків, Куп'янськ, Вовчанськ, Авдіївка... Тяжке поранення. Тривале лікування.

Светочка з дітьми зупинилася в Німеччині. Писала усім друзям, як їм пощастило. Надсилали фотографії і Василю, правда, здебільшого діти. Бо знову у них непорозуміння. Василь переконував, що треба повертатися в Україну... Що вона – дурна, чи як це? Як покинуть усе оте, що дається просто так?! Плачеться Василь, що треба до хати вертатися, бо там буде пуста! А хто його змусив бігти добровольцем?! Другий рік хата пустає... Всі люди он живуть у селі. Сміються, мовляв, із неї, що фотографії виставляє у Фейсбуці... Хай сміються! А вона нарешті може пожити! І без нього!

Коли повідомили їй про поранення Васька, довгенько сиділа як мишка. Дітям нічого не казала, аж доки сам обізвався. Півроку по госпіталах... Вже не наполягав на її поверненні, бо він, бачте, гордий! А в останній розмові зовсім глузд утратив. Каже: «Ти не повертайся! Толку із тебе! Сидіть там усі по закордонах! Тільки і після Перемоги сидіть! Робіть там! Ви тут не треба!»... Це ж додуматися до такого! І коли хто запитує Светочку про її плани, вона закрючує очі під лоба і жалісливо розказує, що у неї дома п'яниця. Доведеться їй, бідній, по світах... Доки працювати не змушують...

* * *

Василь навіть у темряві відразу знайшов у схованці свій ключ. Замок відмикався важко. Вікна цілі, все на місці. І добре. Навіть годинник не зупинився. Спочатку зняв черевик із протеза, потім з ноги... Ліва нога, яку втратив півроку тому, боліла пекучим вогнем. Все нормально. Це синдром фантомного болю... Так буває. Життя продовжується. І війна...

Олександра ГОСТРА

Братики

На Толька і Гриню у селі ніхто інакше не казав, як «братики». Були вони схожі, як дві краплі води, бо близнюки. Ще в садочку прилипло до них оце сільське прізвисько «братики», та і на все життя... Тоді, в середині 70-х, у їхньому селі вже були колгоспні дитячі ясла. Для Наталки це спасіння, бо стільки ж роботи! Вже у рік почала носити близнюків у ясла. Щоб няня могла розібрати, де Только, а де Гриня (так хлопчиків Анатолія і Григорія вдома називали), на ніжці зеленкою писала букву Т і букву Г. Бувало, що зітреться зеленка, і вже не розберуть, де хто з малят. Та і не страшно! Все одно вони просто БРАТИКИ. Якщо один починав плакати, то другий підтягував, як пісню. Один починав їсти, і вже другий плямкав... І так усе і всюди.

Спочатку і у школі їх не дуже розрізняли. Та пізніше звертали увагу на те, що Гриня повторяє все за Тольком, а Только завжди вигородить брата, коли той щось не вивчить. Навіть класному керівнику хлопці могли так заморочити голову, що вона і сама губилася, де хто із них є. Бувало, що сердилася, але хвалила. Мовляв, молодці, що завжди як єдине ціле. Только був, як у селі кажуть, бідовіший, а Гриня – скромніший, поважніший. Казала їх мати, що Только старший аж на 7 хвилин за брата, тож і називала його завжди старшим. Навіть, коли щось, бувало вчудять, бо як же без цього, то бурчала: «Та ти ж, Только, старший...».

Нероздільними вони були у школі, і навіть призвавши у армію, не розділили братиків. Здавалося, що і одружаться та в одній хаті житимуть. Наталка з Василем дуже гордилися своїми хорошими синами. Зірки з неба вони не знімали – земні, добрі, щирі, роботящі, турботливі... Як розпався колгосп, батьки не плакалися, хоч Василь і при начальстві у колгоспі ходив, а розвели своє велике господарство. І земля, і техніка, і хазяйство. Воно, звісно ж, із колгоспного багато що додому переїхало... Та все ж із толком. Так і синів переконували, що робить треба сім'єю, родиною, що ніде краще, як у селі, не буває... Та після армії Только повернувся у Харків. Уподобав воєнщину та й місто, доки служив, та ще і дівчину там знайшов. Словом, бідовий! На навчан-

ня навіть до військового вузу вступив. Гриня ж ледве дочекався повернення додому з армії. Став із батьками хазяйнувати. Так і розїхалися братики...

Люська, дівчина з їхнього села, ще зі школи була закохана у Толька. Той ї собі ніби й залицявся, але... як пішов у армію, то і не обізвався. Отож, коли на дискотеку у клуб вже власним авто (бо батьки обом синам купили, доки ті служили) прикотив Гриня, вона всілася поряд. І тут її осяяла думка: ну і що, що він не такий веселий, як Только?! Зовні – його копія! Люська із багатодітної сім'ї, батько горілочку любить... Злидні непроглядні. А у братиків – УСЕ Є! І яка різниця, хто із них стане її чоловіком... Головне – у цю сім'ю зайти!

Все вийшло у Люськи, як і запланувала. У Грині до неї ще з дівчатами і стосунків серйозних не було. А Люська, хоч і на два роки молодша, дівка з досвідом. Як задумала, так і зробила. Вже через тиждень-два заходила до клубу разом із Гринєю і всім оголосила, що вона – його дівчина. Весну покаталися у машині чи не щовечора, а на Петра й Павла вже й побралися... А на Різдво донечку Люська народила!

Як сказав Гриня, що буде женитися, батьки не дуже пораділи, бо думалося їм взяти у невістки дівчину з хазяйського двору, та все ж не перечили – вибрав син, значить вибрав! Наталка тішила себе надією, що невістка оцінить їхню сім'ю і заживуть дружно. Сама із свекрами прожила. Ладили. Хіба б без свекрів вони такий дім вибудували?! Та і діти завжди приглянуті були. Свекруха все, було, біля печі... І таки ж легше. Сварилися, бувало, хіба що за хазяйство. Так то скороминуче... А тепер вони з батьком усе зробили, щоб і дітям було де жити і де заробити.

Люська дуже швидко обжилася у сім'ї чоловіка. І свекруху мамою відразу назвала, а свекра татом, і до роботи бралася. Наталка жаліла невістку, бо мала дуже м'яке материнське серце. А ще, як Люська із першого дня стала мамкати до неї, то і взагалі розтанула. Народження дитяти ще більше зблизило всіх, бо всі полюбили ту крихітку, і невістка, ніби вже рідна. Ніде правди діти – вона ж до всякої роботи беручка, та і чоловіка шанує. Воно ж бо, як кажуть, гуртом і батька легше бити, так і їм сім'єю жити. Відкрили свій магазинчик, де Люська – хазяйка. Наталка, як колись і її свекруха, старається і готувати, і внучку глядіть...

Та гнітила Люську одна думка, що не вона тут повна хазяйка. Бо все планували і вирішували іще батьки. Бувало, що із Гринєю і порадяться, а

її до відома поставлять, та й то не завжди. Наприклад, скільки прибутку мають, як зерно продадуть чи худобу і куди ті гроші дівають. Все у свекра на часі то добрива, то запчастини... Накручує Люська Гриню, а той тільки за батьком руку тягне, мовляв, у тебе є магазин, вам з Анютою вистачає! А живете ж на всьому готовому!

Люська б уже в хаті ремонт затіяла, так не дозволяють, Люська б машину свою поміняла – зась! Виявляється, що батьки купили у Харкові квартиру Тольку! Сказали вже, як факт! Та Гриня це знав і мовчав!

Свекір повернувся із Харкова такий щасливий, сіли до вечері, той почав розмову:

– Оце, діти, ми з матір'ю так рішили – Тольку купили квартиру, а все, що тут є, це ваше!

Люська не могла проковтнути їжу... Вони рішили з матір'ю! А нічого, що і вони з Гринєю сім'єю вже десять років спину гнуть на обще хазяйство!

Не витримала – вхопила тарілку зі столу і вдарила нею об підлогу, а сама прожогом у спальню плакати! Такого в їхній сім'ї і не траплялося ніколи, щоб хтось посуд бив!

– А ти лобом краще! – вирвалося у свекра вслід.

Її дуже дратувало, коли приїздив Только зі своєю Вікою, та ще і надовго. А як народилися у них близнюки, то їх просто тягло у село! Люська відверто ревнувала. Скільки ж уваги їм! Свекруха малих вицілює і все приказує, що копія її синочків. Гриня чи не щодня шашлик смажить. Радіє, коли брат приїде на всю відпустку. Все вони удвох у полях та біля техніки. А що Люсьці з того? Пів літа – повна хата людей! А Гриня коли із братом, то ніби і жінки немає у нього! Ще й спати на сіно ходять! Бувало, щось там наснитися чи привидиться Грині, і вже лементує, що його братик у дорозі. Дзвонить, а той і справді вже у гості збирається... Отак вони одне одного чули!

Помічала Люська, що свекруха із городською невісткою часто шушукаться. Може, і про неї?.. Вирішила невідкладно діяти. Запросила Віку до себе в магазин на пиво, і так за розмовою стала натякати, що свекруха її просто ненавидить, то тільки вдає, що люб'язна: «Отой твій зелений борщ вона свиням висипала... І сміялися з батьком, що таке тільки свині та городські їдять. Як, мовляв, той бідний Только з такою живе. Отож і продукти все вам передають, бо думають, що ти його голодом мориш...».

Стільки всякої нісенітниці розповідала Віці і не раз, що та і справді почала вірити, що свекри тільки у очі хороші, а так... Це ж правда, що квартиру синочку подарували, а коли, не дай Боже, що... виженуть її з квартири.

З часом Віка стала рідше приїздить. Бувало на день – два... і тікає. А Люська радіє. Тільки ж їздив незмінно. І хлопці влітку не вибували.

Так минали їхні роки. Та прийшло горе саме тоді, коли б тільки пожити. Захворіла Наталка. Худнула, безсиліла. Сини повезли її у Харків обстежувати. РАК... Їй того і не казали, хоча вона й здогадувалася сама. А коли сказали батькові, того розбив тяжкий інсульт. Тиждень його рятували, та дива не сталося. Поховали. Дуже любив він свою Наталку і дуже боявся її втратити. А ще б жити та жити... Наталка зовсім втратила жагу до життя. Одне тільки хотіла – синів бачить. І вони не покидали матір ні на мить. Тільки брав відпустку, лікарняні, Гриня наймав до праці у полі чужих людей, та матері не лишали.

Люська хазяйнувала і вдавала, що теж розбита горем. Та в душі було інше... Чекала часу, коли нарешті, проживши у цьому домі 20 років, вона стане хазяйкою! А Наталка, слабіючи не по днях, а по годинах, просила своїх синочків одне: «Ви тільки разом будьте. Ніколи не посваріться. Обіцяйте...»

Через тиждень після сороковин по батькові, похоронили братики і матір. Важко їм було. Все то дзвонять одне до одного, то їде старшенький безперестанно на батьківщину. Виявилось, що і паї на землю батьки розділили. Батько старшому заповів, а мати – молодшому. Люську це остаточно вивело. Навіщо Тольку в місті той пай?! Квартири йому мало!

А як через рік поставили пам'ятники, поміянули батьків, бачить Люська, що цьому кінця-краю немає. Вже й не до батьків, а братик їде, як додому, а молодший соплі розпустить і все просить «ти ж приїдь».

Вирішила діяти рішуче. Тільки на кухні заварював чай. Люська побачила у вікно, що до хати йде її чоловік. Вона різко рвонула на грудях ситцеве платтячко і вмить припала поцілунком до губ Толькові! Він і вдихнути не встиг з неочікуваності моменту. Вона тримала його губи своїми, вже відчуваючи за спиною чоловіка.

Тільки із силою відірвав її від себе, але це вже було неважливо. Люська прикривала оголені груди і репетувала, що Только її домагався. Брати вперше за все життя вчепилися один в одного. Розхристана Люська кричала, що

цей харцизяка все життя її домагається, що вона все терпіла ради спокою батьків, а тепер терпець її урвався.

– Не буде як при батьках! Не буде! – кричала, аж синіла.

І кожен з них трьох по своєму сприймав ці слова... Гриня весь тремтів і показував брату на двері:

– Щоб і ноги твоєї ніколи більше тут не було! Ніколи! Як ти міг!?

– Братику! Послухай мене! Та не чіпав я її... ніколи! – ридав від безсилля Только...

Та ніхто його не слухав. Люська аж на дорогу викидала його речі, а Гриня і не зупиняв. Він жалів дружину, що та, бідна, мовчала і терпіла з поваги до батьків...

Гриня став нижчим і сивішим... Люська розправила плечі! Хазяйка! На всякий випадок, щоб не хотілося чоловіку таки подзвонить до брата, крадькома заблокувала його справжній контакт у телефоні чоловіка, а в контакті «Братик» зробила і зберегла помилку. Отож, коли б і хотілося йому подзвонити, то почув би у трубку, що такого номера не існує. Гриня до соцмереж байдужий. Телефон має кнопчний. Все йому ніколи. Може і хотілося подзвонити, може і пробував, та не казав. Рік минув, і два, і три... Як доньку

заміж віддавали, підпив добряче і плакав по-справжньому, що немає на цім весіллі ні брата його, ні невістки, ні племінників.

– А що їм! Квартиру получили, ще й пай! Можна і до брата не їздить! Можна і на могилах у батьків не бувати! – розказувала Люська родичам. І як не повірити?!

Коли 24 лютого Гриня прокинувся від того, що у небі свистіли ворожі ракети, відразу крикнув: «Тільки!» Той же – військовий!

Люська від страху і розпачу кричала: «Ти не думаєш, де наша дитина там у Києві, а про братика!»

Через їхній город вже другого дня війни проперли рашистські танки... Минулося. Тільки проїздом...

Коли трішки заспокоїлися після відступу ворогів, Люська все ж у Фейсбуці шукала активність Толька і його сім'ї. Та чоловіку про це ні слова. Здогадувалася, що братик, хоч і відставник уже, та пішов воювати. Офіцер же. Та й один із близнюків – теж військовий...

Колись Гриня добряче набрався і став до неї чіплятися:

– А я оце все думаю, Люсю! Може, ти – стерво?! Може, це ти мене з братиком посварила?! Ось візьму і поїду до нього! Люди гинуть! А ми дурні! Поцілував бабу...у!!! Чи й не горе! А може то ти його?! Га?

Ідея поїхати до брата не залишала Гриню. Часто випивав. Робота не йшла на думку. Приснилося йому, що вони з братом ще зовсім молоді, до армії. Купаються на сільському ставку, як знялася буря, гроза, Гриня вийшов на берег, а Толька накриває хвиля, така висока і темна, як на морі... Він подав йому руку, а той і його за собою під хвилю... Схопився. У небі деренчав дрон...

– Буду їхати у Харків відразу після комендантської! – збудив дружину. – Не збивай мене! Це все такі дурниці! Дурниці! Війна іде! Життя коротке! А нам дурниці! Мене брат чекає!

Люська не знала, як його утішить, спинить. Мусила збирати в дорогу. Плакала і просила бути обережним. Доки чоловік голився, розблокувала контакт брата в його телефоні, сподіваючись, що він не змінився. А як провела чоловіка і зачинила за ним ворота, ще прилягла і відкрила Фейсбук. Сторінка Толька давно була не активна. Відкрила сторінку Вікі... потім її друзів... Читала, гортала, верталася і... кричала не своїм голосом на всю хату.

Як?! Чому?! Всі писали про те, що сьогодні прощатимуться із батьком і сином, які разом служили і разом загинули... Хотіла вже набрати до чоловіка. Та що йому вона скаже? Хай є, як уже є...

Гриня в'їхав у цей затишний дворик дев'ятиповерхівки, де колись його завжди зустрічав брат. Зрадив, що будинок – цілий. Зупинився і вийшов з машини, бо назустріч із дворика вирушала траурна процесія. Він став навколішки, поряд з іншими людьми... Проковтнув клубок у горлі і підняв очі на два портрети в руках у військових... Що було далі не дуже і пам'ятає. Піднявся і плентався слідки. Сів із усіма в автобус, коли вийшли з дворика. Віка дивилася на нього порожніми очима...

Після похорону всю ніч говорили із нею про те, як у перші ж дні Только пішов воювати туди, де служив син Сашко, пізніше й Коля до них приєднався. Він – не військовий, але ж як інакше?.. Тепер Коля там – один. Говорили про страхи війни, про горе, яке вона принесла, і раптом, ніби згадала щось Віка:

– Чому ж ти не почув брата? Він дуже сумував без тебе, він так додому хотів!

Гриня виїжджав із Харкова під звуки повітряної тривоги. У душі порожне-неча... Люська ніколи не скаже правду! Який же він дурень! Чому не поїхав до брата, коли охолонув?! Та хай би і поцілував його дурепу тоді! Чи він її, чи вона його! Байдуже! Тільки б жив! Вже ніколи-ніколи його не буде! Війна! Скількох іще не буде!

Гриня все це говорив вголос собі. А у серці пекло все дужче... З'їхав на обочину і загнув двигун... Тільки через добу його знайшла патрульна поліція. Люська вже дзвонила до Віки і та вже підняла поліцію...

На похороні Грині люди шепотілися, що, мовляв, така доля у братиків – разом прийшли у цей світ, разом і пішли... Донька з Німеччини, куди втекла від війни, не приїхала на похорон. Люська тепер єдина хазяйка всюди. Та кажуть люди, що боїться сама у великій хаті. Буває, що у магазині і заночує. А ще кажуть, що частенько випиває... щоб краще спалося.

Олександра ГОСТРА

Розірване сердечко

Це фото довго було занадто дорогим Любочці. Років за п'ять до повномасштабної війни навіть замовила із нього малюнок на полотні. А коли, за місяць до 24 лютого, похоронили тата, то і взагалі стало ніби іконою. На ньому її ще зовсім молодий тато тримає на колінах маленьку донечку. Йому на плече поклав голову такий же молодий чоловік із хлоп'ям на руках. У куточку й дата – 24.08.1989-го. Давно... Саме цей шматочок полотна із надписом знайшла Любочка на згарищі свого будинку ще торік, коли із донькою повернулися в Ірпінь після тривалого лікування. Навіщось схвала у целюфанчик... цей обгорілий шматочок із колишнього життя.

Любочка приїздить сюди на вихідні з Києва, де знімають із донькою квартиру, доглядає город і сад. І зовсім не знає, що робитиме із будинком. Відновити його нереально, бо довго будували із чоловіком. Від окупаційного березня Любочка не знає, де її Вася. І це гірше за все – невідомість... Озброєна кацапня вдерлася у їхній двір під вечір. Чоловік наказав їм із донькою сховатися. Вийшов на вулицю із піднятими руками. Щось говорив їм. Русак пристрелив їхнього лабрадора і штовхнув ногою господаря на вихід... Любочка із Олею затулили роти долонями і виглядали у щілинку із схову у підвалі. Васю повели навіть без куртки. Після того вони нічого про нього і не знають. Шукають, але...

Вони згубили відлік часу у підвалі. Було відчуття, що терористи повернуться. І повернулися. Матір із донькою зайшли на кухню щось перекусити, і не встигли забігти у підвал, як рашисти були вже у дворі. Та, може, і добре, що не встигли у підвал. Бо туди теж удерлися і все перевернули. Пальнули кілька разів по кутках. Перевіряли, чи правда, що нікого у домі немає, як,

мабуть, казав господар. Вони встигли сховатися у комірчину за дверима. І не дихали... Ті гади роздяглися, розслабилися, розсілися на їхній шикарній кухні. Витягували їжу з холодильника, консервацію з ящиків, щось смажили на плиті і реготали. Любочка все це бачила у щілинку і затамовувала подих. Вона добре бачила їхні обличчя. Один, років під сорок, мабуть, офіцер, довго роздивлявся картину на полотні, навіть пальцями обмацував... І тоді Любочка добре побачила на його зап'ясті татування – половинку серця. Кусала свою руку, щоб не схлипнути, не крикнуть, чи не зомліти...

Через кілька днів їхній будинок рашисти розстріляли із танка. Вони не пам'ятають, який то був день, коли їх, ледь живих, із їхнього схову дістали сусіди. Відлік часу згубився. Рашистів уже не було у місті. Життя матері і доньці рятували в одній із київських лікарень. І треба жити далі...

Цієї весни Любочка вже мала силу посадити городик. У поштовому ящику залишає записку для чоловіка: «Вася! Ми живі!» і номер телефону...

* * *

Петро із військової служби у село до батьків повернувся із другом Григорієм. Дуже важка була його служба. Афган, 1984-86 роки. Писав він матері у листах, що є в нього друг Гриша із Алтайського краю. І що ніхто того хлопця дома не чекає, що йому немає кому і листа написати. Галина щоразу передавала в листі вітання Гриші і писала синові: «Забирай його додому! Чого його їхати в отой якийсь його край, де ніхто не жде? Он у нас як ловко! У колгосп підете. Точно вам машини нові дадуть! Ви ж заробили! І дома у нас місця для всіх буде!».

Петро якимось дуже і не уточняв, чи справді мати їх удвох жде, чи для «годиться» запрошує. Приїхали удвох із чемоданами якраз перед новим 1987-роком. Як брати ж були. З місяць погуляли, у клуб побігали та пішли на роботу у колгосп. Петю з армії дочекалася сільська дівчина Тоня. Тільки потепліло на вулиці так, що можна було шалаш напнуть, де б усе село гуляло, Петро і одружився із нею. Плоди їхньої великої любові уже було видно всім. Розповніла, вся у ластовиннячку Тоня горнулася до нареченого. Жіночки гомоніли, що буде у них дівчинка гарна, бо коли вагітна так змінюється, то кажуть, що дівчинка красу забирає. Вже у вересні і народилася дівчинка Люба, котру як назвали Любочкою, то і дорослою була

не інакше, як Любочка, або Любаня. Це у лікарні вона Любов Петрівна для пацієнтів, а для колег поза очі – таки Любочка! Бо дуже личить їй бути саме Любочкою.

Старшим боярином на їхньому весіллі був названий брат Петра Григорій, а дружкою – двоюрідна сестра Тоні з іншого села, Люда. Повна протилежність сестрі – бідова, як кажуть у селі. Вона і затанцювати, і щось смішне розказати... Якось на тому весіллі, ніби вони із Гришею були нареченими. Люда дуже гарна, струнка, а що вже танцює! «От вража дівка! Точно вже кацапика окрутила!» – казали на другий день весілля, коли Люда вже керувала Грицьком на всі сторони. Стали зустрічатися. І вже Грицько передумав залишатися у селі.

– А я люблю ваєнних... – приспівувала Люда. – Куй железо, пока горячо! – Манала я сидеть в селє, – так швидко стала вона говорить «під Гришку».

Одружилися вони дуже швидко. Дуже швидко і кар'єра у Гриші пішла вгору. Служба в Афгані дуже йому стала у пригоді. Років п'ять служив прапорщиком по провінційних частинах ще союзу, а зупинився аж у Зеленограді, це підмосков'я. І квартиру встигли отримати, і син Нікіта народився. Все у них було вчасно.

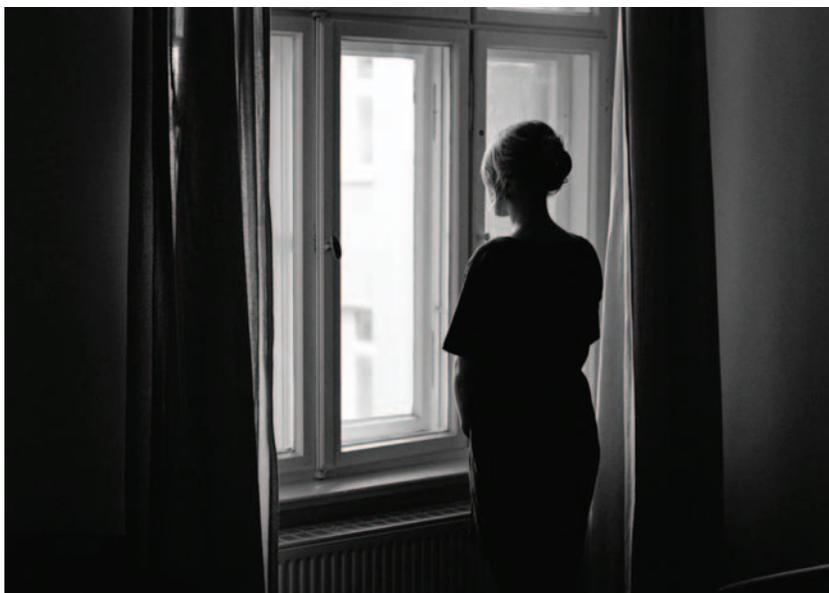
Раз у рік приїздили в село. Гришка – до названого брата і до мами Галі, яку тільки так і називав. Люда зупинялася у своєму селі, що за 5 кілометрів, але їй там ніяк не подобалося сидіти у відпустці. Рвалася на моря. З часом, як хлопчик підріс, Гришка, здебільшого, приїздив удвох із сином до своїх кумів-друзів. Тут всі його малого називали Микиткою. Раз почула це Людмила і дуже обурилася: «Ето же по-дірівенські! Он Нікіта!»

– Чому ти, Люда, ніби чужа всім стала? – зачепилася Тоня. – Он Гриша до нас краще, ніж ти!

– Схачу – і Грішка да вас не паєдіт! – торохтіла Люда.

Їй зовсім не подобалося те, що Петро брав Гришку кумом за всіма дітьми, яких вони з Тонею не втомлювалися народжувати. Її кирпатий носик не встигав відпочити від ластовиння – після Любочки, як на замовлення, через кожні два роки – Славко, Сашко, Вітько, а тоді ще й Надійка! Тоня – мати-героїня! І всі – хрещеники Грицькові! Люду дуже сердило, що її Нікітка з великим бажанням їхав разом із татом у ту сім'ю. До сліз не хотів у шикарний санаторій, а просився в село в Україну.

Доки Нікітці було років 13-15, Люда ще і не підозрювала, чому сина так тягне у ту сім'ю. Свою матір вона вже похоронила – і ніяких більше обов'язків там, на Чернігівщині. Так Гришка «родіну нашол»! Сваряться, та буде по його – поїде туди і сина повезе! І хтозна що й було б, якби не помітила, що син отримує листи «до востребования» на пошті. Почитала один-другий... і обі-мліла! У них любов! Нікіта у випускному класі, а Любочка ж на два роки старша, вже на медсестру вчиться. Знайшла Люда у сина таємник з листами, читала і навісініла! У них, виявляється, вже давно все було! Клята дівка! Навчила дитину! Він ще в 15 писав їй, що мріє знову...О, світе!

Вона помчала до чоловіка на роботу, не діждавшись вечора. Лець не побила його у машині. Це ж він усе дозволяв! Ще і тепер дозволив собі казати:

– У них хороша сем'я, и девочка очень хороша...

Люда бачить, що не буде по її. Отож домовилися сину нічого не говорити – поки що. Він непростого характеру. Може і наперекір щось робить! Вирішили після школи – відразу у військове! Там забудеться Любочка! А

мама – на те ж і мама! Вона допоможе забуть ту дівчину задля нього ж! І вона старалася як могла.

Нікіта знав, що однозначно вступить до військового училища. І сам хотів того. Це ж престижно! Чомусь перестав отримувати листи від Любочки, скільки не писав. У батькових планах не було поїздки в Україну. Йому здавалося, що десь щось не так. А вже дорослий. Поїхав сам, тільки записку залишив.

Коли став на порозі там, здалося, що йому не раді, хоч і телеграму відправляв, щоб чекали. Любочка не кинулася на шию, як раніше, і батьки, здається, з холодком.

– Пішли, козаче, покуримо трохи, – погукав Петро. – Що ж ти так, уже заручений, а й приїхав... Хай до нас, ну, до нас завжди їдь, але ж Любі так боляче...

– О чем речь? – схопився Нікіта.

Говорили довго. І все зрозуміли. Потім батьки пішли спати, а говорили вони... І плакали обоє, бо відчуття недолі висіло над ними невидимим мечем. Вони дуже молоді... Любочку не сприймають його батьки... Йому треба стати військовим...

То був незабутній тиждень їхнього щастя. Звісно, вони не спали в одному ліжку, та цілий Всесвіт був їхнім! Тихий, незабутній липень. Вона чекати-ме його... Він повернеться до неї... У сільського майстра татуювань на знак їхнього освідчення і таких своєрідних заручин, на зап'ястї правої руки обоє зробили татуювання – відірвана половинка серця...

Вона провела його на поїзд «Москва – Сімферополь» з надією, що на рік. Та листи чомусь губилися... Гриша з Людою більше не їздили до своїх друзів. Як у воду впали. А скоро з'явився у побуті Інтернет! Нікіта із Любочкою знайшлися в соцмережі. Розмови були уже не ті, що раніше. Любочка довго не пускала нікого у своє серце. Все вчилася. І так їй хотілося, щоб колись тітка Люда дізналася, що вона – лікарка, що живе у красивому місті... І щоб дуже вона пошкодувала, що ця сільська дівчина не стала її невісткою. З часом відпустило...

– В жизни многое произошло, – казав Нікіта, – но сердце к тебе тянется...

Одного разу на Любине повідомлення відповіла його дружина. І стало все зрозуміло... Іноді вони обмінювалися вітаннями і все. Та коли росія

захопила український Крим, та пішла війною на Схід України, Нікіта став активно писати Любі. Мовляв, приїжджай в росію, я допоможу. Бо вас там «ущемляють».

«Ти це по приколу несеш? Кого "ущемляють"?» – відповідала йому.

На той час Любочка вже була лікарем з іменем, чоловік – бізнесмен. В Ірпені будували затишний будинок. Росла Оля.

Люба надсилала йому фото свого дому, своєї вулиці, своєї роботи.

– Ти ж щоліта приїздив сюди! Ти ж знаєш, як у нас було! А тепер ми ось так живемо!

А у відповідь читала:

– Держитесь! Скоро ми вас асвабадим!

Після однієї із таких переписок Любочка заблокувала його контакт. Це був зовсім інший Микита. Від того, з юності, тільки половина сердечка на зап'ясті...

У неї була чудова сім'я. Чоловік нічого не знав про її кохання юності. І фото на полотні у вітальні йому дуже подобалося, і розповіді тестя про велику дружбу із армійським другом, який «десь згубився».

Однозначно, що таке ж фото було і в Григорія, і йому воно було теж дорогим. Любочка так і не зрозуміла, чи впізнав той російський офіцер себе на руках у свого батька. Одне, що побачила наяву і не могла помилитися – половинку серця на зап'ясті його правої руки...

Якби можна було, вона б свідчила... Але коли вона комусь із колег починає розказувати, що в російському офіцері впізнала свого друга юності, їй пропонують відпочити, попиту чаю і заспокоїтись. Як лікар, вона розуміє, чому. Після тяжких моральних і фізичних травм можливі провали пам'яті, галюцинації... Тому Любочка довіряє тільки найближчим. Та що розказувати комусь? Скільки горя навкруги! Кожному серденьку щось болить! Це ж війна!

Олександра ГОСТРА

Гарбузеняточко

Вона ніколи не думала, що таки погодиться їхати до сина у столичну квартиру. Сподівається, що не назовсім поїхала. Бо так хочеться у рідні стіни... І щоб поховали із рідної хати хочеться. Часто уявляє свою труну в хаті. Лежить вона у ній, під бузковим покривалом (воно чекає свого часу у вузлику), і хустинка на ній бузкового кольору із люрексом. І сусідів – повна хата. А біля неї сидить син на стільчику і говорить... говорить. А вона все те чує, тільки не відповідає йому. У хаті пахне бузком, тюльпанами... Бо вона впевнена, що помиратиме тільки весною і вдома. Бо як тут, у місті, померти? Як з дев'ятого поверху її зноситимуть? У рядні? Боже сохрани! Тільки вдома і після Перемоги!

Під час повітряної тривоги баба Киля тихенько молиться. Коли добряче гупає десь поряд, молитва переростає у страшне прокляття сучим синам і дочкам. Вона пригортає до себе своє Гарбузеняточко – правнучка Максимка, і трирічне хлоп'ятко, що б там не діялося навколо, ніколи не плаче на руках у бабці. Здається, що її висохлі старечі груди для нього, то – неопалима купина...

Внучка Наталка у перші дні війни тікала з малюком у Львів, потім аж у Німеччину. І прихисток для себе непоганий там знайшла. Можна б і жити. Он мільйони так... А хлопчик не приживається. Він і народився слабеньким. Довго в Наталки діток не було. І цього ледь виносила. Крім материнського молока, хтозна, що йому і їсти можна. На все алергія. І спить, як їсть отак: горобець за вікном чхне, а Максимко вже плаче. Так це вдома! А то у чужій стороні. Майже не росте. Хоч раз на тиждень Наталка дзвонила до своєї бабуськи Килі. Журилася: не знає, що робити з дітям.

– А ви додому їдьте! – каже бабуся, – може, його серденько чужину не сприймає?

– Та що ви, бабусько! Він же – малесенький! Що він розуміє? – сердиться Наталка.

– То ти нічого не розумієш! Людина – ще малесенька, а душа – вона, як

і в дорослого! Тільки не скаже дитина! – бабця на своєму стоїть, – може, їжа йому не підходить, може, повітря!

– А ви, бабусько, приїдете мені допомагати в Київ? – випрошує внучка, – пообіцяйте!

– Обіцяю! – сказала впевнено і зробила.

Наталка не могла повірити, що бабця погодиться. Для неї бабуся була і подругою, і співучасницею дитячих шкод... Всі канікули у неї проводила. А дорослою вже їде до ріднесенької у відпустку хоч на тиждень. Не всім те зрозуміти. Пригорнеться Наталка до старенької, мовчить, а душа ніби говорить. І так тепло стане... От батьки розуміли. Мама виросла сиротою, отож раділа, що у її доньки є люблячі батьки і, хоч одна бабуся. Бо для повного щастя вона дуже треба дитині, навіть дорослій. Юркові, батьку Наталі, здавалося, що його мати внучку за доньку має. Може і свою хотіла б колись? Хтозна... У селі не прийнято було про таке говорити. Тільки колись, як Юрко бідкався матері, що у Наталки з дітками не виходить, вона якось, ніби ненароком, мовила:

– То, може, у нас у роду таке... Мо' вона у мене здоров'ям жіночим пішла...

Та більше нічого й не казала. А він і не запитував. Бо таки з дитинства звик не говорити про те, що у душі кричить.

Пізньої осені, коли саме кацапня щодня обстрілювала Київ, Наталка з синочком повернулася додому. Через кілька днів Юрко привіз і матір. Він – лікар, дружина – медсестра. Вдома бувають нечасто. Чоловік Наталки – на війні. А бабуська, хоч їй і 85, пообіцяла допомогти і слова дотримала. Бо хто ж іще, як не вона!

Разом із валізами занесли до квартири кілька гарбузів. Бабуся знайшла для них місце

на балконі. Наступного ранку поклала половинку одного у духовку, запекла. А він – такий «крутий», як у селі кажуть. Зверху ще й яблечок наклала. Наталка повернулася з магазину і очам своїм не повірила: сидять за столом її бабуська із синочком і ложками той гарбуз їдять! Її Максимко, біля якого ледь не у бубон вибивають, щоб шматочок ковбаски з'їв чи сиру, залюбки їсть печений гарбуз!

І про все те, про що прийнято було мовчати, якось в одну мить, заговорилося...

* * *

– Я ще дівчиною дуже діток любила! Думала, як тільки заміж вийду, так і народжу доньку, а тоді сина... Бо так було у сільських дівчат. Влітку – заміж, а зимою вже й ляльку колише...

– А казали, бабусько, що в союзі сексу не було? – не втрималася Наталка.

– Та не було ніякого сексу! Точно не було! Ми ж такого слова не знали! У нас все по-другому називалося! А дітки получалися! У мене ж – ні! Год живемо, і два, і три. Я заміж у сімнадцять вийшла. Дід твій випивати став. І все, як вип'є, мене гудить... Бо в людей – діти! Як почую, що до дівчат на фермі їхні дітки мамкають, аж серце стає. Одарка, дивлюся, нагуляла собі хлопчика. Така ж поганюча... А хлопчик – як сонечко, у неї. Обійме за шию її... І вже й Одарка – красивіша. А я тільки плачу...

– Ви б до лікарів...

– Ой, дитино-дитино... Які лікарі! Ми бідони повні на віз як погрузимо, то ніби й кишки вилазять... Помагали одна одній. Бо молоді всі ж – як не та, то інша вагітна.

– І вагітні бідони вантажили?

– Аякже! Тільки удвох бідон брали. Ми ж усі були такі худі та зачухані після війни. Діждалася і я свого щастя на сьомий рік заміжжя! Біжу на роботу і землі під собою не чую – у мене буде дитина! Корми коровам тоді всі доярки вручну роздавали. Силос важкий, жом важкий, а що вже ті бідони на віз підняти! А ще ж двадцять корів руками видоїть тричі на день та кожну помити! Мені ж усе смердить, нудить. І кому пожалітися?

– А чоловіку?

– А що чоловіку жалітися? Він теж на роботі. Із трактора не вилазить. Та ще й каже мені, що он баби по п'ятеро родили, а я ще не родила, а вже стогну... Тільки три місяці мій організм і витримав. Погубила я дітей своїх... Двійко було. Плачу страх як! І хтось мені підказав, що треба старатися одразу знову завагітніти. І вийшло! Вже я почула, що у мені воно живеньке! Тільки не знаю, як уберегти. Вже й бідон із молоком удвох беремо з дівчатами, і силос по пів корзини ношу. Та не вберегла... Як згребло мене на фермі, то там і родилися... знову двійня. Дівчинка і хлопчик. Не живі, кажуть...

– А ви їх бачили?

– Ніхто мені їх не показував. Тоді так не прийнято було. Забрали і все. Мене в лікарню одвезли. Одввалили... І каже мені там якась санітарочка, що краще мені і не пробувати ще народить, бо у мене – кров якась не така. Можу і померти. А я думаю, що хай і помру. Толку жити без дітей. Швидко і знову завагітніла. Набралася сміливості і пішла на прийом до голови колгоспу. Плачу і прошу його дати мені роботу легшу. Будь яку, тільки не ферму. Кажу, дозвольте мені дитинку народить, а тоді я знову на ферму піду. Спасибі йому, почув. Послав у городню бригаду. Помідори саджаю, сапаю. Помідори вирости, і живіт у мене – як гора. Душа моя чує, що двоє...

– А у лікарні не казали?

– Хто?! Я там тільки раз і була у доктора. Тих помідорів вродило так страх! Дощ знаходить, треба ящики з помідорами на машину вантажити. Бригадир кричить на нас. На мене так страх як, бо я – як гора... не повернуся, ящик не понесу. Плачу. Чую... Починається... То у район помідори везли і мене в лікарню. Плачу, прошу діток мені врятувати. Відчуваю, що їх двоє.

– Так і було?

– Ваня і Оля... Так їх назвала. Манюсінькі. Кажуть, невчасні. Слабі. Лікар добрий був. Тримав мене з ними у лікарні цілий місяць. Каже, щоб дуже берегла. Вже зима на вулиці. Хата вихолоняє швидко, бо топили хмизом. Я від старої куфайки рукава відрізала і дітей туди запихаю вигрівати. Вони ж ніби і не росли. Не наїдалися може. Підказати нікому було, що мені робити. Вони плачуть і я... Як іде бригадир і загадує мені на ферму, бо вже моїм дітям по два місяці. Зайшов у хату і гримає на мене, а вони так верещать, що він і втік із хати. Вийшла за ним і кажу: «Ти ж бач, які діти хворі. Мо' й до ранку не доживуть... Як їх покинуть?!». Як же я себе проклинала за ті слова!

Поклала я їх на запічку у тих рукавах від куфайки, а сама заснула, бо виморена була вкрай. Кинулася, а вони мовчать обоє! Кричу на все село! Бо вони замовкли...

– І що з ними було?

– Хтозна. Мабуть, не перетравлювали шлуночки молоко, бо все зригували і поносили. Доктор пізніше мені казав, знав, що не жильці вони, та не хотів мене доконувать. А може, трапиться диво – думав? Чоловік зробив для них маленький ящикоч – один на двох – і підхоронили ми їх біля свекра. Мені і жити не хотілося... І каже мені колись одна літня жінка, вона в бригаді у нас працювала: «Не тужи, Кирино! Не дає Бог діток, то, може, вони тобі і не треба?! Не всі діти щастя приносять...» Мені її хотілося побити. А вона мені так спокійно каже: «Не сердься. Плач, коли плачеться. Як переплачеш, тоді про дитину думай. Тільки не раніше, як через рік. Треба, щоб одне дитя було, не дай Бог двоє, знову не виживуть!»

Твого татка я народила після того через два роки. Більше чотирьох кілограмів важив. Лікар, було, зайде в палату і сміється: «Оце хлопчик! Хоч за ручку веди!» Народився на Спаса. Мухи ж такі кусючі! Так я його під піл на соломку сховаю, марлечкою завішу. А сама картоплю копаю... Він на-смокчється молока і спить. Потягнеться, усміхнеться. Як же мені не хотілося на ферму йти. А голова пригадав, що я просилася на легку роботу, поки дитинку народжу. Мусила повертатися на ферму. Одна радість, що ферма – близько. Біжу щоразу додому і ноги підкошуються. Бувало, що батько вдома зранку, а бувало, що і його кудись пошлють удосвіта. Добігаю до хати, а дитина кричить – аж вікна тремтять... Обцілюю його. Він цицьку ухопить і тільки хлипає та смочке. А стала підгодовувати, дитина худає, плаче. Не йде йому їжа ніяка. Не переварює шлуночок. І ось та жінка, що порадила коли завагітніти, каже мені, щоб я дитину гарбузом годувала...

– Тобто гарбузова дієта?

– Яка там дієта?! Ми такого не знали! Юрасик уже навчився лазить, підніматися на ніжки. Тоді дитину на прив'язь саджали. На полу, щоб не холодно, прив'язували за тулуб. Дитина сидітиме, стоятиме, але не впаде і нікуди не влізе...

– Вони ж плакали!

– Ще і як! А тоді звалили... Було, почує Юрчик, що я дверима грюкну-

ла у сінях, і вже верещить. Я його, сонненького, прив'яжу на полу, покладу половинку гарбуза печеного. Проснешься і вже снідає... А часто прибіжу з ферми і не пойму – чи у гарбузі, чи й не у гарбузі він – весь у жовтому... аж у чубчику позасихало... і спить. Мабуть, кричав, думаю. Та й заснув. Цілюю його та радію, що гарбуз так йому до душі. Моє ж ти Гарбузеняточко! Довго так на нього казала. Отак на гарбузі і піднявся мій хлопчик, і виріс... На все село хлопець був! А вчився як!

– Тато ніколи не розказував, чому лікарем став...

– Так він вирішив. Наче щось йому підказало зсередини. Надумав в інститут поступати, у медичний. Треба мені з ним документи відвозить. У нас в Харкові в інституті був один земляк – лікар. Старший за нас. Війну пройшов. З Юрою колись рибу ловили. І взявся він за нього не на жарт. Юра ж найкраще у школі вчився! Ми з батьком йому костюм купили, сорочку голубу. Він якось знітвся і каже мені: «Мамо, ви ж собі теж щось купіть. Бо там, у місті, люди не так одягаються...». Правду каже хлопець. У мене ж платтячко ситцеве, тапочки. Де купіть і за що? З Віркою, продавщицею, ми дружили, то вона мені підсобила. У лавці нашій висіло гарне плаття, тільки дороге, ніхто його не купляв. От вона мені і каже, що ніхто і не помітить, що його кілька днів на плечиках не висітиме. Я доїхала в Харків у ситцевому, там одягла оте, шифонове, етикетку за комірцем запхнула, а ще Вірчині босоніжки одягла – ніби й не я! Повернула у лавку, ніхто і не помітив. Хороша подруга у мене була... Царство Небесне їй. А батько твій мені таке плаття купив із стипендії! Тільки на свята й носила. Та скільки й було тих свят... Не зносилося.

Наталка хотіла розказати бабусі про свою любов і вдячність, про те, що тепер точно вірить, що її Максимко, як і тато колись, переросте і все буде добре...

Бабця Киля хотіла сказати внучці, що чоловік її обов'язково виживе, а війна, як і всякий жах, не безкінечна...

Та обидві промовчали, бо очі вже й так були вологі. А золоточубий хлопчик уперше у житті смакував печений гарбуз з городу прабабці...

Олександра ГОСТРА

Додому!..

На хуторі проговорили, що на Проводи привезуть хоронити Наталку з Німеччини. Точніше, й не Наталку, а ящикок із попелом... Вже від Нового року везуть та й везуть той ящикок і ніяк не довезуть. Це Ірка, Наталчина внучка, дзвонила по вайберу до її колишньої сусідки і обіцяла. Та щось мовчить тепер. Як зібралися на кладовищі у поминальний день, то тільки й балачок було про це. Ще ніколи і нікого рештки в урні не привозили хоронити. Чи біля Гришки її ящикок підселять, чи окремою могилою покладуть? Хтозна... Гришці на могилу сусідки поклали тюльпани і цукерки, і яйця, як годиться, покачали.

– Е! Якби не розїхалися, то ще б жили і Гришка, і Наталка... Якби ж не війна...

Жили вони у парі, мабуть, років п'ятдесят, не менше. Не в юності побралися. Наталчин чоловік був дуже ласий до горілки. Та й пропав від неї. А у Наталки – двоє діток на руках. Здавалося людям, що, крім роботи, вдова нічого більше і не знає. Як раптом така сенсація! Гришка залишив свою Лідку і пішов жити до Наталки! Обом на той час років по тридцять уже. У Гришки з Лідкою чомусь не було дітей. Гомоніли у селі, що коли б були діти у Лідки, втримала б вона його дітьми, а так... І бовтюками гусячими хату Наталчину Лідка обкидала, і шибки у вікнах побила, – Гришка засклав мовчки, та додому не повернувся. Скоро у селі й забулися, хто із ким жив.

Лідка з чужого села прийняла собі приймака. А Гришка з Наталкою добряче жили! Добряче по-сільському – це коли у дворі повно худоби, коли чоловік із жінкою все роблять багато і разом. Наталчині діти шанобливо називали Гришку «бать». Старший Миколка після школи «пішов у воєнщину» та і залишився у московитських краях. Там щось із ним трапилося – казали, інсульт. Але Наталка не вірила. Довго горювала та хотіла знати правду. Московська невістка не бажала з нею спілкуватися, навіть онука не допускала... Тільки сльози по Миколці і zostалися. А просила ж його на агронома вивчитися. І було б усе добре...

Оля – молодша, ото тільки й радості їм із Гришкою. Вчилася на бухгалтеру у місті. Їздила додому часто. Вийшла заміж за хлопця з Києва. Хоро-

ший, не балуваний. Села не боявся. Народили Світланку й Іринку. Помагати їздили, онучок на все літо віддавали до баби і діда. І жили Наталка з Гришкою, як усі прості трудящі сільські люди: обробляли городи, годували свиней і пасли гусей, чекали дітей і онуків у гості. А роки минали й минали...

Гришка так і не запропонував Наталці одружитися. Може, якби дітей спільних нажили, то й розписалися б. А так не було часу задумуватися над таким дрібницями. Молодечі пристрасті переросли у повагу, якусь дорослу ніжність... Не прийнято було поміж ними говорити про любов. Коли Гришка косить сіно, несе Наталці букет ромашок. Замотає у сорочку, щоб ніхто не побачив. Не прийнято у селі жінці квіти дарувати, та ще й просто так. Сміятимуться дядьки... А він і пролісків їй нарве, і котиків вербових. Бо їй це подобається. А як несуть удвох з Наталкою мішок із зерном, то він завжди бере з того краю, де важче. І у погріб Наталка мішків ніколи не носила. Жалів і беріг її...

Наталка ж, було, щоб Гришка встиг до роботи юшки свіженької поїсти, бувало, що у тарілці ложкою її колотить, аби схолола швидше. Щонеділі піч випіть і пироги напече з картоплею, таких, як він дуже любить, хоч і серед ночі, якщо вдень ніколи. Як Гришка чогось злий, Наталка щезне з-перед його очей. Бувало, що і чарочку зайву Гришка коли перекине, так проспиться – і все добре.

І хоч уже було обом під 80, спали тільки в одному ліжку і під однією ковдрою. Гришка, як і в молодості, прикривав Наталку ковдрою, коли та зсувалася з ліжка. Вона любила відчувати на собі його руку. Бувало, і не спить уже, а руку не скине... Думає про те, що вже старість і хтось колись із них залишиться один на цьому ліжку і в цій хаті. Та сталося те, що не могло вкластися у голову. Настало 24 лютого 2022-го...

Якраз за кілька днів до цього приїхали до них дочка із зятем – кабанчика різали. Старі ще могли кабана вигодувати, а от лад йому дати вже складно. То ж Оля з Сашком якраз усе допомогли зробити. Вдень думали на Київ їхати, та прокинулися від того, що в небі гули ворожі літаки. А Ірина дзвонила з Києва і плакала, бо там вибухало поряд. Дзвонила і старша Олина донька Світланка з Німеччини й наполягала, щоб терміново всі їхали до них. Оля з Сашком не випускали з рук телефони, а Наталка з Гришкою – немов приросли до телевізора. Мовчали. Ніхто ж не знав, як воно буде правильно. Залишитися у селі? Їхати в Київ? Їхати з Києва?

Сашко одразу сказав, що він – на Київ і в оборону, бо він – мужик. Ірина начитувала матері:

– Їдемо швидко до Светки! Я, Вадик, мала, ти, мамо, й бабуся...

Про це надходили повідомлення на вайбер і від старшої.

– А дід же як? – запитувала Оля дочок. – Хоч на Київ його треба забрати. Хай там із нашим батьком...

– Мамо! Тут думаю, як бабу провезти! Документи всі беріть! А дід же хто нам? Він – чужий. Ми ж – одна сім'я, нам дозволено сім'ю об'єднати, а дід – не наш! – доводила Світлана.

Гришка стояв у одвірках і все чув. Клубок перетнув горло... Він і так нікуди не збирався їхати, а от почути, що він – не їхня сім'я, було дуже образливо. Та не час про це думати!

– Наталю, не плач! Збирайся і швидко. Я тобі сказав! – аж нагримав на дружину й подумав: дуже добре, що не чула вона розмови доньки та онучок. І так плаче та тремтить уся...

– Не поїду! Нікуди не поїду без тебе! – тужила.

– Наташко, ми на трасі живемо. Скоро тут танки будуть! Не затримуй дітей. Я ось і в погріб ускочу. А у тебе ноги болять, серце... Їдь, ради Бога! Мені так буде легше. Це – не надовго. Повернешся... – і, як не тримався, розплакався й собі. – Все скоро налагодиться. Я знаю...

Як тільки їхні серця витримали ті останні обійми. Не казали більше нічого. Плакали...

До вечора Наталка з дітьми вже були в Києві, а на ранок вирушили на захід. Сиділа на задньому сидінні мовчки, ніби й не вона. Глядила маленьку правнучку і безперестанку плакала.

За своє життя Наталка щонайдалі була у Києві, в дітей. Не знала того закордоння і не мріяла про нього. Що казали робити дочка та онучки, робила мовчки. Взяли її якось дівчата вийти «у світ». Дивись, мовляв, бабусю, як тут гарно... А вона нічого там гарного й не побачила. Чужина! І поговорити ні з ким! У них із Гришкою були кнопочні телефони, без Інтернету. Просила Олю дзвонити до сусідки на вайбер. Зв'язок там не завжди був. Тільки й ждала, що побачить свого Гришку в камеру.

Загарбники двічі проїздили селом. А коли у квітні їх вибили, Наталка раділа, мов дитина, і вже збиралася додому...

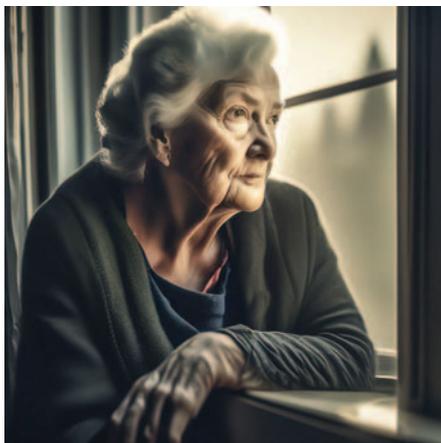
– Мамо! Ніхто тебе зараз не повезе! Ми тут допомогу маємо. Поїдемо – і все втрачимо! А хтозна, що там завтра буде? А тут – допомога на кожного! – казала Оля матері. – Діти не поїдуть в Україну, бо Вадика в армію згребуть... Тебе ж саму ми не відпустимо. Та й копійка на тебе ж іде!

– А ти – до Сашка?! – не могла вгамонитися мати.

– Він же на війні! Чим я йому допоможу? – сказала Оля.

– А як додому прийде? У квартиру порожню? Ти б же дома його ждала. Живуть же люди. Не поїхали...

– Значить так! – фиркнула Оля, – знай своє місце! На всьому готовому живеш!

Наталка і замовкла. Вона думала, що добре знає свою доньку. Думала, що й донечка – до свого Сашка отак, як вона – до Гришки, і пішки пішла б, якби можна. І хоч після кожної схожої розмови Наталка тільки плакала, все ж додому просилася... і рік, і другий. Раз у тиждень по вайберу говорила з Гришкою. Він казав, щоб не плакала і слухалася дітей. А у нього – все добре. І він її діждеться. Бо все закінчується – і війни, і життя...

Та однієї суботи Оля сказала, що сусідка – зайнята й не може погукати діда. Наступної суботи сусідки в селі не було. І коли цілий місяць, за словами Олі, не можна було зв'язатися з Гришкою, Наталка відчула, що її дурять... Одного разу Оля пішла з дому і забулася телефон. Наталка спробувала таки подзвонити сама. Натиснула виклик, пішов гудок... Сусідка розплакалася:

– Простіть мене, тітко! Ми ж не знали, як вам і сказати. Сьогодні 40 днів, як ми вашого діда Гришку поховали... Оля просила не казати вам... та колись же треба! Він до нас ішов. Сів на лавці й гукає мене. Я прибігла, а йому вже дихати важко. Я давай «Швидку» набирати, а він мені говорить: «Скажи моїй Наталці...». І все... Не встиг вимовити, що вам передати... Ви не переживайте. Ми його, як слід, похоронили.

Наталка лежала лицем до стіни тиждень, другий. Відмовлялася їсти, не хотіла розмовляти ні з ким. «Що з ними говорити? – думала собі. – Адже все одно не чули й не почують її. Сьогодні тут гуляли, завтра – там. А Сашко он поранений був, у шпиталі лежав. У неї ще збереглася якась надія, що Оля поїде до нього і її візьме. Не поїхала...

На третій тиждень привезли їй психолога чи психіатра. Він намагався поговорити зі старенькою через перекладач. Наталка все ж мовчки дивилася у стелю й думала: «Господи! І чим він допоможе мені? Як пояснити йому, що додому хочу, що не миле мені ніщо в оцій клітці?! До Гришки на могилу хочу. Умерти дома хочу!»

Чула, як той психотерапевт сказав дочці, що у хворої – депресія. Може, це по-їхньому й депресія, а у неї душа болить! Та так болить, що й жити не хочеться! Картає себе, що зірвалася тоді і поїхала. Та назад нічого вже не повернеш...

Увечері погукала до себе Ірину. Та зраділа, що бабця нарешті заговорила. Обняла її.

– А ти пам'ятаєш, як літо закінчувалося, а ти не хотіла у Київ їхати? – чомусь запитала.

– Пам'ятаю, бабусю. У вас із дідом найкраще було в дитинстві!

– І мені там найкраще... Як помру, то хоч прах мій туди одвези. Хоч корбочку з попелом. Та не лишай на чужині, бо буду снитися...

Вранці біля ліжка Наталки знайшли порожню упаковку ліків від тиску... Лікар, з яким спілкувалася старенька, посвідчив поліції, що вона таки страждала на глибоку депресію, яка й призвела до трагедії.

Оля з доньками та зятем найняли панахиду за померлою. Поплакали трохи, бо хоронити бабусь і матерів таки закономірно. Забрали з крематорію додому отой ящикок із попелом та й не знали, куди його приткнуть... Ірина згаряча подзвонила до сусідки і розказала все чесно. А коли подумала, що треба ж було таки не всю правду розповідати, було вже пізно. Всі на хуторі дізналися, що Наталка хотіла додому більше, ніж жити. Обмовилася, що на Проводи привезуть її прах. Не остаточно ж. Колись та привезуть... додому!

Олександра ГОСТРА

«Продам за безцінь квартиру в росії і знову житиму в рідному Чернігові!»

Спочатку я підготував відверте інтерв'ю з Євгенією Литвиненко, котре не встигло вийти до цієї війни. Тому нещодавно знову поспілкувався зі своєю співрозмовницею. Втім, про все – по порядку. Ось – наша тодішня розмова, яка відбулася в 2022-му, напередодні повномасштабної війни.

Євгенія Іванівна народилася й виросла на Придесенні. Тут, у Чернігові, в неї залишилося житло. Але сталося так, що за радянських часів, закінчивши Київський медичний інститут, молода жінка вирішила пошукати кращої долі в далекому Архангельську. Тоді, як відомо, немало українців вирушили в ті краї, щоб заробити децицію грошей, та так і залишилися – в Тюмені, Якутії, Новосибірську, Владивостоці, Архангельську, на Камчатці... Як їм живеться зараз? Чи вони не забули рідну мову? Чи вболівають за Україну? Про все це я й вирішив розпитати Євгенію Іванівну, котра завітала в гості до Чернігова.

– Скажіть, будь ласка, чи багато в Архангельську українців?

– Немало... Але тепер залишилися, в основному, літні люди, яким уже складно щось змінювати кардинально, бо у них поважний вік і здоров'я – вже не те... А молодь зазвичай прагне якомога швидше виїхати з Архангельська, щоб влаштуватися на роботу в Москві чи Санкт-Петербурзі.

– А чому люди виїжджають?

– Бо в Архангельську позакривалися практично всі підприємства... Які у нас раніше тут були потужні заводи та фабрики – деревообробні, целюлозні. А рибний промисел! Тепер усе стоїть без діла і, мабуть, вже й не відродиться; адже обладнання, яке зовсім не працює, надто швидко псується та (це ж – не секрет) розкрадається... А головне, немов мишенята, розбіглися

фахівці – висококваліфіковані, розумні, порядні роботяги, котрі звикли дуже багато працювати. Тепер їх уже сюди й калачем не заманиш – підприємства зяють пустокою, руйнуються, аж душа болить, коли все це бачиш на власні очі. Тобто роботи у великому місті – по суті, немає, отож перспектив – наразі ніяких... Тому лишаються тільки пенсіонери, які доживають віку, а кількість мешканців невпинно скорочується.

– Євгеніє Іванівно, як ви думаєте, наскільки впливають на економічну ситуацію в росії прихована війна з Україною та міжнародні санкції?

– Та ж усе й відбувається внаслідок цієї війни! Що тут гадати? Іноземці відмовляються інвестувати російську економіку. Звісно, у Москві та Пітері – ліпша ситуація, адже кремль нізащо не визнає, що стало гірше. Там поки що кошти є, однак до Архангельська вони практично не доходять. Кому діло до «якогось» північного міста, що знаходиться за тисячі кілометрів від столиці? Туди туристи не їдуть, отож ніхто нами й не переймається. Окраїна – одне слово...

– Проте люди все одно голосують за путіна та його соратників?!

– Насправді, все це – міф... Багато хто вже цілком розібрався в ситуації. Просто люди бояться висловлюватися публічно, адже в росії свободи слова як не було, так і тепер немає. Щось не те сказав – і можеш тут же загриміти до в'язниці, причому надовго. Звичайно, майже всі тамтешні засоби масової інформації, мов навіжені, служать режиму, який їх годує, знавісніло брешуть з ранку й до вечора, «промивають» мізки. Втім, є ж Інтернет, і, головне, є очі, які бачать, що повідомляється одне, а насправді відбувається зовсім інше. Ось вам хоча б такий яскравий та красномовний приклад – наразі у вересні в Архангельську були місцеві вибори... От як ви думаєте, скільки мешканців прийшло голосувати на виборчі дільниці?

– Небагато?

– Лише близько двадцяти відсотків... Можете собі таке уявити?! Про що це свідчить? Люди зовсім розчарувалися у владі. Адже, наприклад, із нашої багатопроверівки взагалі ніхто голосувати не пішов! Я це точно знаю, ми ж спілкуємося... То це офіційно повідомили про двадцять відсотків, а скільки ще вони підтасували! Бо ж відомо, як це у нас зазвичай робиться...

– І що? Результати цього голосування в Архангельську скасували?

– Та де там, визнали! Офіційно оголосили, що вибори відбулися!

- Нічого собі! Як же таке може бути?!

- Виявляється, може, якщо це – росія...

- **Однак ви, як я зрозумів, виїжджати звідти не збираєтесь?**

- Поки що – ні. Хоч і мені дошкуляє те, що у нас тепер у державі коїться.

Ціни зараз аж скачуть, така дорожнеча!

- **А як же ви виживаєте?**

- Я ще працюю лікарем та отримую пенсію... Якось викручуюся, хоча, чим далі, тим важче. Можливо, коли доведеться залишити роботу, повернуся на Батьківщину, до Чернігова.

Головне, щоб закінчилася ця жахлива війна, яка принесла стільки горя! Дуже хочеться, щоб нарешті настав мир! Хоча розумію, що стосунки між Україною та росією ще не скоро налагодяться і стануть добросусідськими. Можливо, на це знадобляться десятки років, як це було з учасниками Другої світової війни. Адже тепер ми, їхні онуки та правнуки, вже цілком нормально ставимося до громадян Німеччини.

- **Час врешті-решт гоїть навіть найбільші рани; і ми усвідомлюємо: наступні покоління людей не повинні відповідати за злочини фашистів. Але ж Німеччина стала цивілізованою державою!**

- Правильно. Тож, можливо, онуки українців, загиблих в АТО, з часом все-таки пробачать нащадків російських воєнків, котрі скоїли це страшне зло, – звісно, за умови, що росія почне поводити себе зовсім інакше, – як мирна, демократична країна...

- **Ви думаєте, це можливо?**

- Відверто кажучи, не знаю... Хотілося б вірити, що буде інакше, краще.

- **А як в Архангельську ставляться до громадян російської федерації – українців за національністю?**

- Ми ж поведимося сумирно: не влаштуємо акцій протесту, та, власне, вони й заборонені. Тобто всі розмови про наболіле – на кухнях. Але,

росія приречена (карикатура)

повірте, ми дуже вболіваємо за Україну, вважаємо її своєю Вітчизною. Як же можна забути землю, де ми народилися, свою рідну мову? Так, ми дуже любимо Україну!

* * *

Ось така у нас відбулася тоді розмова... У квітні, коли російська орда втекла з Чернігівщини, я вирішив знову поспілкуватися з нашою землячкою. Однак додзвонитися довго не вдавалося. Втім, нещодавно Євгенія Іванівна таки взяла слухавку. Вибачилася:

– Даруйте, бачила, що Ви дзвонили, та, відверто кажучи, просто боялася говорити, бо знаю, що ФСБ нині дуже часто прослуховує розмови з України.

– А тепер не боїтеся?

– Набридло сахатися всього на світі. Скільки можна? Все одно я точно вирішила після війни виїхати з росії. Так, продам за безцінь свою квартиру, бо ж ніхто тепер не дасть за неї нормальні гроші, і знову житиму в рідному Чернігові. Зараз дуже шкодую, що колись поїхала до росії, на чужину, де так і не прижилася!

Розумію, що повернутися буде наразі нелегко, бо тепер – візовий режим. Ну, проситимусь, сподіваюся, рідні мене підтримають, адже мої близькі всі мешкають тут, в Україні, на Придесенні. Та й квартира у мене – в Чернігові, дякувати Богові, вціліла. Отож не хочу більше мучитися і страждати за тисячі кілометрів від Батьківщини. Адже я – українка, від народження – й до самої смерті!

Тому з 24 лютого жодної ночі не спала спокійно... Душа болить за мою прекрасну Вітчизну, котру терзають і руйнують трикляті рашисти, вбиваючи наших людей. І я, як і ви, також кажу: «Смерть окупантам!» Бо це – нелюди, гірші за фашистів та диких звірів...

– Рідні вам розповідають правду про війну?

– Авжеж, я про все вже знаю. Про шалені обстріли оточеного Чернігова, окупацію українських сіл, концтабір у Ягідному... Це – жахливо! Божевілля якесь! Серцем і душею – я з українцями, молюся за вас і зичу Перемоги над лютими окупантами. Вірю, що люба Україна здолає ненависних рашистів!

– Яка зараз ситуація в Архангельську?

– Дуже погана. Дорожнеча – страшенна! А коли оголосили мобілізацію,

взагалі почалася паніка, бо стали гребти буквально всіх підряд – здорових і хворих. От у мене, знаю, були пацієнти з цукровим діабетом, котрим уже за 50 років, то їх усіх призвали і одразу ж, навіть без підготовки, відправили на фронт, на Донеччину. Можете собі уявити?!

– Можу... Що ж, перемелемо усіх, якщо вони не здадуться в полон. А що говорять про війну ваші сусіди, знайомі? Вони так само переконані, що росіяни – це визволителі, які рятують Україну від «бандерівців»?

– Таке говорять у росії, в основному, люди похилого віку, котрі зовсім не дивляться Інтернет, а тільки читають і слухають щодня брехливу російську пропаганду. Натомість серед молоді – немало тих, хто вважає зовсім інакше. Та проблема в тому, що більшість росіян страшенно, панічно бояться «царя»!

Спиною до росії

Тому навіть коли закінчиться війна, в росії нічого реально не зміниться на краще. Одразу ж після поразки вони почнуть готуватися до нової війни з Україною, не розуміючи, що це – шлях до повної катастрофи, розпаду росії, справжнісінького пекла. Бо ніхто й ніколи ще не зумів підкорити український народ, який понад усе цінує свою свободу!

Отож, за першої ліпшої можливості, я назавжди поїду звідси. Не хочу жити у зубожілій фашистській державі, де панують страх, терор і рабство, де тепер буквально ненавидять українців. Така росія не має майбутнього! Може, щось і зміниться колись, але років через сто. Я вже цього не дочекаюся...

Натомість моя рідна Україна відродиться і буде квітучою державою, я в це щиро вірю. Ми будемо в Євросоюзі та НАТО, і житимемо, як нормальні люди, заможно та щасливо, у мирній, демократичній державі.

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

Як рідні брати розсварилися...

Цю вражаючу історію мені розповів прилучанин Віктор Балабко, з яким ми нещодавно познайомилися в обласній лікарні, видужували в одній палаті. Часу вистачало, то й розговорилися від душі. Зайшла мова про війну, і тут мого ровесника Віктора Олексійовича було вже не спинити...

– Ох, ця триклята війна, – скрушно зітхнув, – розсварила мене з рідним братом! Сашко – молодший на п'ять років, то я ним у дитинстві увесь час опікувався, бо батьки працювали, а бабуся з дідусем мешкали на Сумщині. Я братика і в дитсадок водив, далі – в школу, завжди захищав його від старших хлопців. Так ми з ним віддано дружили, що нас сусіди жартома називали нерозливом.

Потім я здобув освіту інженера, залишився в рідному місті, працюю зараз приватним підприємцем. А брат поїхав заробити грошей до Тюмені, та так там і залишився. Трудився водієм, одружився, народився син Антон. Як ви гадаєте, хто став хрещеним татом малому? Звісно, я. Щороку Сашко зі своєю родиною приїздив до Прилук, гостювали в нас влітку. Ходили на річку, відпочивали. І не було у мене в житті ріднішої людини, ніж брат. Адже ми розуміли один одного буквально з-пів слова! Хоч він говорив російською мовою, звик уже там, у Тюмені, а я – батьківською, українською...

Проблеми почалися одразу ж, тільки-но почалася війна. Коли росіяни захопили Крим, ми з ним уперше серйозно полаялися, так, що я спересердя мобільний пожбури на підлогу.

– В Україні пришли к власти бандеровцы, убивают русских! – твердив брат.

– Які бандерівці? Ти що, з дуба впав?! Та у нас, на Чернігівщині, багато людей розмовляють російською, і ми завжди тут жили в мирі та злагоді. І зараз так. Цю страшилку вигадали в кремлі, аби загарбати Крим, – нервував я. – Ти ж рік тому приїжджав сюди, місяць тут жив!

– Нет, это было до Майдана, а сейчас всё кардинально изменилось. Нам по телевизору каждый день с утра до вечера показывают, что происходит в Украине. Вы уничтожаете всех, кто говорит на русском языке!

– Господи, яку нісенітницю ти плетеш! Ти що, мені не віриш, своєму старшому брату?

– Не верю, потому что вас всех зомбировали бандеровцы. Вы теперь – не люди, а безмозглые твари. И какой ты вообще старший брат? Старший брат – это россия, моя родина! Она мне – и мать, и отец, и брат...

Відтоді ми постійно сварилися. Відверто кажучи, вже й дзвонити мені не хотілося. Але боявся назавжди втратити брата. Думав, що все-таки зможу його переконати. Та де там... Коли почалася кривава бійня на Донбасі, він радісно кричав, попри всі мої аргументи:

– Крым – наш, и Донбасс будет нашим, скоро мы наведём порядок в Украине! Всех бандеровцев сотрём в порошок!

І раптом, коли я у відповідь почав ляяти кремлівських можновладців, у слухавці пролунав чіткий, впевнений, владний чоловічий голос:

– Так, товарищи, теперь говорим только о доме, о семье, о погоде. Но не нужно говорить о политике. Договорились?

– А ви хто, аби мені давати такі вказівки?! – здивувався я.

– Компетентный товарищ...

– То хай твоє ФСБ в росії командує, – відповів, – а я живу в незалежній Україні!

– Что ты несёшь? Хочешь, чтобы меня из-за тебя в тюрьму посадили или в психушку отправили?! Всё, больше мне не звони. Нет у меня теперь брата! – розлючено заявив Сашко.

Минув час... Донбас спливав кров'ю. Загинуло кілька моїх друзів, які пішли захищати Україну добровольцями. Я старався не згадувати про брата, але він приходив уві сні і все дорікав мені, лементував, вимагав, а я мучився від безсоння та шпетив підступний імперський російський шовінізм, який вкрав у мене рідного брата.

Телефонний дзвінок пролунав несподівано, вночі. Може, помилилися номером? Востаннє так дзвонили рідні, коли не стало батька... Поглянув на номер – і, мов ножем, різонуло по серцю. Брат! Хвилюючись, узяв слухавку.

– Вітю, Антона важко поранили, твого хрещеника, – заридав у слухавку Сашко.

– Як поранили? Де?! – ошелешено запитав у відповідь.

– На Донбасі... – гірко зітхнув брат. – Він же десантником служив. От їх і відправили на війну. Я тобі нічого не сказав одразу, думав, минеться...

– Що ж сталося?!

– Підірвався на міні. Втратив обидві ноги. Зараз лежить у шпиталі, такий жах! Не хочеться на світі жити – скалічили єдиного мого сина! Моя дружина від нього не відходить, яюсь тримається, а я у відчаї: ліпше б мені, а не сину ноги відірвало...

– Сашо, не ображайся, але, доки йтиме ця облудна війна, я не приїду до росії. Бо в усьому винні зажерливі кремлівські посіпаки, і наш Антон через них інвалідом став. А ти, якщо захочеш, приїжджай. Прийму тебе, як брата, наче й не було між нами ворожнечі. Батьківська земля – вона таки ж лікує! Походиш, подивися, як ми тепер насправді живемо. Може, щось нарешті й збагнешш...

І Сашко згодом побував у моїй оселі. Як сіли з ним розмовляти, так і проговорили до самого ранку – про все на світі... А потім ходили з ним у гості до друзів дитинства. Їздили на Сумщину. Далі я влаштував йому такий подарунок: повіз до Львова, до «бандерівців»! І так Сашко той Львів начебто полюбив... Цілий тиждень там мешкали, доки обійшли місто, намилувалися його архітектурою та дивовижними краєвидами. А головне, ми там відверто спілкувалися з гостинними львів'янами. І я відчув, що яюсь потеплішало на душі у брата, ніби відтанув чоловік, відчув себе таки українцем, а не лютим зайдою, засліпленим знавіснілою кремлівською пропагандою.

Настала пора повертатися йому додому, ми дали гостинців. Обнялися з ним перед дорогою, як брати.

– Пробач, Вітю, мій дорогий брате, – мовив щиро. – На жаль, я ніде не зможу в росії розповідати правду... Мене одразу ж звільнять із роботи, і я нікуди не влаштуюся, бо стану неблагонадійним. А буду виступати, то ще й за ґрати потраплю. А я ж мушу тепер турбуватися про Антона, бо з нього

зробили «добровольця», дали відчипного – дешифру грошей та й забули про каліку. Так і кажуть: «А ми тебе туди не посилали!»... Кругом – облуда і брехня. Розсварили два народи. В ім'я чого? Зараз не придумують, що з тим Кримом робити, а вщент зруйнований Донбас тепер нікому не потрібний – вже «награлися»... Але ми з тобою – одна родина. Житимемо, всім смертям на зло, і, може, ще побачимо світло наприкінці тунелю. То як, мир?!

* * *

Цей матеріал готувався до друку незадовго до 24 лютого, але не встиг тоді потрапити на шпальти газети. Віктор Балабко пережив ворожий наступ у рідних Прилуках. Нещодавно приятель приїздив у справах до Чернігова і ми зустрілися. Віктор Олексійович виглядав старшим років на десять...

москва йде на дно

Він розповів, що від усієї душі підтримує Збройні Сили України. Вони з дружиною дуже хвилюються за сина Василя, який зараз захищає Україну на Донбасі. Василя було поранено на Донеччині, він лікувався в Чернігівському

госпіталі. Але як тільки одужав, попросився на фронт. Треба боронити нашу землю, помститися за загиблих бойових побратимів, жінок і дітей, зруйновані українські міста і села!

Брат Олександр, з яким нормально спілкувалися на Новий рік, сердечно вітали один одного зі святом, тепер немов води в рота набрав. Дуже довго не телефонував, а коли Віктор намагався йому додзвонитися, просто не брав слухавку...

Врешті-решт одна телефонна розмова таки відбулася. Сашко навіть не привітався – похапцем прошепотів, що віднині між ними все скінчено, адже в росії тепер можна отримати 20 років в'язниці за одну лише позитивну згадку про Україну. А ще радив скоритися, не чинити спротив росіянам, бо, мовляв, росія – велика, і в неї – багато зброї...

– То що ти пропонуєш – стати жалюгідними, нищими рабами? Щоб ми і наші нащадки навіки скніли в тому ганебному ярмі?! – гнівно запитав Віктор.

– Хай рабами, зате ви будете живі, – боязко пробелькотів Олександр.

– Що ж, я сподівався, що ти – людина, а не безмозга скотиняка. Однак бачу, що ти – безнадійний, як і мільйони твоїх нинішніх співвітчизників. Що ж, служи своєму божевільному «царю», бий поклони дияволу, який скалічив твого єдиного сина, й існує у постійному страху. Але запам'ятай мої слова: ти мені – більше не брат! – рішуче промовив Віктор, хутко відімкнув телефон і назавжди стер із пам'яті свого мобільного номер Сашка.

Так, ніколи ми вже не будемо братами!

Сергій ДЗЮБА

«Чекаємо звільнення Донбасу!»

Цикл таких матеріалів готувався напередодні повномасштабної війни, однак тоді так і не встиг потрапити до друку. Тож тепер я знову поспілкувався зі своєї співрозмовниці, яка живе в окупованому Донецьку. Адже дуже цікаво порівняти її думки, відверто висловлені перед лютою, віроломною російською навалою, та нині, коли ситуація на фронті наразі кардинально змінилася. Отже, спочатку – перше інтерв'ю, записане до повномасштабної війни.

Побував нещодавно в курортному Бердянську – на Азовському морі. Оскільки літній потяг «Київ – Бердянськ» тоді ще не ходив, їхати довелося з пересадкою, причому в зону АТО – до Маріуполя.

Їхати – довго, отож розговорився з попутниками. Це було троє жінок, які охоче підтримали розмову. Спілкувалися вони російською мовою, я – як завжди, рідною українською, та загалом бесідували цілком приязно.

Дізнавшись, що я мандрую до Бердянська, вони із задоволенням радили відпочивати не в самому місті, а на Бердянській косі, де і море – чистіше, й пляжі – кращі, та й санаторії, пансіонати та бази відпочинку – не надто дорогі й водночас там – доволі комфортно.

– Тож на Азові відпочити можна навіть краще, ніж в Одесі, заощадивши натомість децицію коштів, – щиро переконувала жінка бальзаківського віку, яка назвалася **Вікторією Петрівною**.

– А ви куди їдете? – принагідно поцікавився у неї.

– До Волновахи. Це – перед Маріуполем... І не лише я, а майже всі ці люди...

– **Тобто?**

– Не скажу за увесь потяг, однак більшість пасажирів нашого вагону зійдуть там. Самі побачите...

– **Отже, ви мешкаєте у Волновасі?**

– Ні, ми живемо в Донецьку... – просто й майже водночас відповіли всі троє.

– **Не зрозумів!.. – не зміг приховати свого збентеження я.**

– А що тут розуміти? – низчала плечима Вікторія Петрівна. – Прямого потягу до Донецька з України тепер немає, тому нам доводиться вставати у Волновасі й далі пробиратися через блокпости до свого рідного міста.

– **І що, ви ось так зійдете з цього потяга й вирушите до Донецька?!**

– Ні, доводиться 4-5 годин «маринуватися» на блокпостах!.. Це – дуже незручно, бо ж процедура, по суті, відбувається надворі... Охочих – багато, а якихось спеціальних навісів там немає. Тому стоїмо і під дощем, і в морозяні дні, і в спеку!.. Що вдієш, – скрушно зітхнула. – Все одно треба ж додому повернутися.

– **У вас є паспорти днр?**

– Звичайно. А як можна відмовитися?.. Ніяк. Ми ж тут живемо!.. Кожен громадянин днр зобов'язаний неодмінно мати такий документ, – демонструє мені. – Інакше ти – зрадник і шпигун. До речі, за цими паспортами ми тепер їздимо до росії – це поки єдина країна, яка їх визнає. Але там, самі розумієте, з ними – безпечніше, ніж з українськими. Права водіїв у нас – теж днр...

– **А як щодо українських паспортів?**

– Ось – спокійно показує. – Практично у кожного в Донецьку вони є. Ну, хіба вже це якийсь затятий фанатик... Але навіть бойовики майже всі мають українські паспорти. Просто тому, що це – вигідно. У кожного з нас в Україні – діти та онуки, родичі, друзі, усілякі справи й бізнесові інтереси... Хіба ж можна рвати по-живому! Тому ми скрізь подорожуємо з двома паспортами – України та днр. На блокпостах всі це знають і розуміють, але вдають вигляд, що наразі нічого такого не відбувається... Більше того, у нас зараз мешканці активно отримують закордонні біометричні українські паспорти, адже тепер – безвізовий режим, а з роботою в Донецьку – сутужно!

– Я читав, що до війни 80 відсотків жителів Донбасу жодного разу не були за кордоном, а багато хто за все своє життя навіть не виїжджав за межі Донеччини та Луганщини. Це – правда?

– Не знаю. Може, й правда... Але, якщо сусіди отримують біометричні паспорти, то хочеться й собі мати такий же документ, про всяк випадок...

– Однак з українськими паспортами ви можете отримувати наші пенсії та соціальні виплати?

– Так і є, багато хто в Донецьку їх одержує. Спочатку люди розгубилися, але потім розібралися, що можна все оформити й отримувати ці кошти... І я вважаю, що це – справедливо! Ми все життя трудилися з чоловіком на шахті, це – дуже важка праця! І що, виходить, я тепер не маю права на свою чесно зароблену пенсію? На що ж мені жити? У дітей та онуків просити?! Чи йти жебрати на вулицю?..

– Але ж досі триває війна. І бойовики раз-по-раз обстрілюють не тільки позиції українських вояків, снаряди влучають і в будинки мирних жителів! Ви мешкаєте на окупованій території, не бажаєте визнавати наші закони... То чому ми повинні сплачувати вам пенсії та соціальні виплати, ще й подавати електроенергію і газ?!

– Хіба я розпочинала цю трикляту війну?.. Та вона всім нам – поперек горла! Ніхто з нормальних людей не хоче війни, ми ж не божевільні! Та в оту «армію днр» зараз навіть доларами нікого не заманиш. Адже молодь наша не хоче воювати, і правильно робить! Ви знаєте, хто тут, у днр лишився? Старі й діти!.. А юнаки та дівчата, у пошуках ліпшої долі, їдуть до Києва, Харкова, Запоріжжя, Одеси, Львова...

– Куди-небудь, аби тільки мати якісь подальші перспективи в житті!

– Я б теж поїхала звідси, якби була молодша. Бо майже всі підприємства стоять, багато будинків на Донбасі – зруйновані... Від нашого Донецького аеропорту, відомого на увесь світ, нічого не залишилося! Хочеш роботу?.. То йди воюй! А кому це зараз треба? Там, із місцевих, – лише одні «зеки», яким більше просто нікуди подітися. Російські військові тут служать, потім їдуть додому, замість них – нова ротація, з'являються інші. І так – увесь час! Дуже складно мати справу з чеченцями Кадірова та осетинами – з отієї незвіданої республіки. А їх – немало, і поводяться вони, мов у себе вдома! Краще обійти такого «добровольця» та «захисника днр» десятою дорогою...

– У вас же ввели смертну кару!

– І навіть публічно розстріляли деяких мародерів... Бо озброєні бандити часто грабують оселі біженців і мешканців. Зараз житло в Донецьку активно скуповують заможніші москвичі, проте платять мало. Скажімо, до війни моя квартира коштувала близько 60 тисяч доларів – пристойно, адже оселя гарно відремонтована, розташована в центрі міста. А тепер за неї можна торгувати максимум 15 тисяч «зелених», а так – і 10 тисяч «баксів», це якщо поспіхом житло продавати. Та деякі біженці все-таки квартири продають, от москвичі й наживаються. Вони впевнені, що це – вже рашка, бо у нас скрізь написано: місто Донецьк ростовської області російської федерації...

– А ви хотіли б знову жити в Україні?

– Сергію, я вам відверто скажу: у нас дуже багато людей шкодують, що так сталося. Ніхто ж не очікував такого! Яке у нас раніше шахтоуправління було! А зараз що? Обладнання демонтували й до росії вивезли. Шахта імені Засядька, правда, працює. Але чи надовго?.. Розумієте, як людям мізки не промивають із ранку й до вечора, а все одно донеччани загалом сумують за минулим... Пригадую, як ми, наприклад, дружили родинами зі знаменитим українським хірургом Олександром Шалімовим. Вони не раз до нас у гості приїздили.

– Це – дійсно лікар від Бога!

– Він був старшим за свою дружину років на тридцять, і вона стежина, щоб Олександр Олексійович не вживав спиртного... То він заходив до нас і декламував вірші, «заробляючи» таким чином на чарочку оковитої. А потім його благовірна все дивувалася: «От же партизан! Ну, як це можливо? Щойно був тверезим, мов скло, а за мить уже відчуваю – випив! Усе обшукала, та марно». Чесно, дуже сумую за Україною! Тому й частенько провідую доньку, яка, розумію, вже ніколи не повернеться додому. От і виходить, що моя доня та онуки – українці. А я – хто тепер?

– Українка. Чи вам більше «денеєрівка» до вподоби?

– Та що ви! Словечко оте – днр – навіть і не вимовиш по-людському... Втім, я ж народилася і все життя мешкаю в Донецьку, який і зараз, попри все, що сталося, щиро люблю, бо це – моя мала батьківщина! Ну, продам житло за безцінь, і що тоді? Чоловік мій – помер, царство йому небесне. У доньки – вже своя сім'я – чоловік, діти, а ще – робота, невеличкий бізнес...

Погостюю трохи, та й додому. Київ – прекрасний, але хочеться свого. А вам – спасибі, що не зігнорували нас, донеччан, поспілкувалися від душі. Та й ми наболілим поділилися.

– Думаю, нам із вами все одно потрібно спілкуватися. Бо від ненависті – тільки усілякі біди та напасті, випалена й мертва земля, пуста та безнадія в душах! Тож дякую і вам за відвертість.

– Сподіватимемося, що все-таки настануть кращі часи.

– І я знову приїжджатиму в Донецьк до своїх друзів, які прийматимуть мене, мов рідного...

*

*

*

Ось така у нас тоді відбулася розмова. До речі, донеччанки знали, що я – журналіст, але все одно висловлювали те, що запеклося на душі. Далі почалася жахлива війна, минув час. Чернігівці пережили ворожу навалу і прогнали рашистів із рідної землі. І, гортаючи свій телефонний записник, я раптом натрапив на телефон Вікторії Петрівни. Чесно кажучи, одразу навіть не згадав, хто така. Та потім, згадавши, вирішив поспілкуватися.

– День добрий, пані Вікторіє! Впізнали?

– Так... – ошелешено промовила після паузи. Це Ви, пане Сергію? А ми тут із подругами якось згадували про Вас – чи ще живий?

– Живий, поклали тут, під Черніговом, цілу орду кацапні, попалили їхню техніку та й прогнали нелюдів геть!

– У нас про це не так розказують... Але я знаю правду – донька постійно розповідає. Вона нікуди не виїжджала, мешкає з дівторою у Києві, працює. Зять пішов захищати Україну. Зараз – можна сказати, поруч, під Бахмутом...

– Як вам тепер живеться?

– Як і всім, адже сталося найгірше! Дуже важка ситуація в Донецьку! Бо всіх, навіть 55-літніх дідів, позабирали до війська. Буквально відловлювали скрізь, примусово записували і одразу ж на передову – «гарматне м'ясо»! А що баби самі вдома позалишалися, їм абсолютно байдуже... Ми вже ціл-

ком переконалися, що росіяни нас, донеччан, взагалі за людей не вважають. Ми для них – непотріб, просто використали нас, щоб загарбати Україну... Такий був квітучий край раніше, а вони його буквально перетворили на сміттярку. Нічого хорошого, зовсім нічого, пане Сергію! Плачу щодня, переживаю за свою родину – за доню із зятем, за діточок. Хоч би всі були живі та здорові, дожили до нашої Перемоги!

– Тобто Ви хочете, щоб Україна перемогла?

– Ми з подругами постійно тільки про це й мріємо. Молимося за це. Бо хочемо на старості

років ще хоча б трохи пожити по-людському... Коли ти можеш спокійно та мирно ходити по своїм землі та знаєш, що до тебе вночі не увірвуться раптом якісь навіжені бандюгани, не будуть тебе тут катувати, забирати майно та виганяти з рідного дому. Коли ти не потерпаєш від холоду та голоду, можеш говорити правду і провідувати своїх близьких. Дуже хочу жити у вільній, мирній, заможній державі, без тих скотів-«асвабадітелей», від яких, до речі, чомусь вічно смердить за кілометр, ніби від чортів із пекла!

– На вашу думку, коли закінчиться війна?

– Якщо буде звільнено Донецьк, Луганськ та Крим, війна завершиться. Просто у триклятої рашки вже не буде жодних ілюзій щодо результату «спецоперації». Віримо – це станеться! Власне, мрію хоча б на один день пережити божевільного російського «царя».

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

«Я не хочу війни!!!»

Ця публікація не встигла вийти в газеті до повномасштабної війни, тож я нещодавно знову поспілкувався зі своїм знайомим, котрий тепер мешкає на Донбасі. Однак спочатку оприлюднюю нашу відверту розмову, яка відбулася раніше, ще до 24 лютого. На жаль, прогноз Віталія щодо подальшої експансії російських загарбників цілком справдився. А от із приводу допомоги Україні від західних держав він, на щастя, помилився. Втім, переконайтеся самі...

Віталій Марченко – мій ровесник і земляк. Народився на Придесенні, в Чернігові, у рідному місті здобув вищу економічну освіту, а на початку 90-х, одружившись на дівчині з Донецька, переїхав на Донбас. Про таких, як він говорять – роботяга! Понад двадцять років трудився шахтарем, як сам каже, світа білого не бачив. Але, відколи «неперспективну» шахту закрили, взявся ремонтувати там побутову техніку. Жили непогано, в достатку; як то кажуть, мали і хліб, і до хліба. Вже й сина одружили, котрий із невісткою поселився поруч в окремії квартирі, народився улюблений онук. А тут – війна...

Якимсь дивом «їхня» стара багатоповерхівка вціліла під час страшних обстрілів. Отож житло поки що є, а нормального, людського життя немає. Сина примусово мобілізували до «армії Новоросії», і він невдовзі загинув, так жодного разу й не натиснувши на курок автомата, – підірвався на міні. А згорьована невістка з відчаю наклала на себе руки, залишивши маленького синочка дідусеві й бабусі. Роботи тепер у них – майже немає, особливої надії, що на багатостраждальному Донбасі нарешті настане довгоочікуваний мир, – теж... Та, попри все, ми іноді спілкуємося:

– Віталію! Привіт, старий, як справи?

– справи – у прокурора... – чую знайомий прокурений голос. – А в нас тут, у «незалежному» Донецьку, знову з мінометів бахають...

– Це – не наші, чесне слово! Бойовики навмисне обстрілюють своїх же мирних жителів, влаштовуючи провокації.

– А ти звідки знаєш?! Ну, добре, вірю. Семен, племінник сусідки, воює в ДНР, то розказував, що трапляється й таке... А якось спіймали двох ро-

сіян, котрі роз'їжджали вночі містом на автівці й гатили по будинках із міномету.

– Тобто люди про це знають?

– Загалом, так. Думаєш, ми настільки наївні, що не розуміємо, для чого це робиться? Жерти нічого, роботи – катма. Бажаєш, аби твоя сім'я не вмерла з голоду? Воюй! Бо хто винен? Бандерівці! Все українське – заборонене: за синьо-жовту стрічку можуть тут же забити до смерті... Така тепер ненависть!

– Ти теж ненавидиш?

– Я – ні! Ти що?! Я не хочу війни! Це ж – абсурд, якась середньовічна маячня... Жах! Запевняю тебе: більшість тутешніх мешканців, не бандюки... (матюкається), а звичайні, адекватні люди, зовсім не бажають воювати. Але від нас, простих людей, насправді, нічого не залежить. Бо всім керують...

– ... бойовики, які вже стали доларовими мільонерами!

– Ну, на крові людській вони нажилися, але насправді всім заправляють російські генерали, які віддано виконують вказівки путіна. Ми це знаємо...

– А багато російських військових у днр?

– Повно! Мало не щодня зі своєю триклятою зброєю прибувають! Вони нас «заспокоюють», що прийшли сюди «всерйоз і надовго». А якщо хтось із бойовиків починає раптом «качати права», його одразу ж ліквідовують, мов якесь лайно. Є такий військовий термін – «зачищати територію». От росіяни саме цим і займаються – відстрілюють непокірних, «зачищають територію», яку вважають уже своєю.

– А як же домовленості у Мінську?

– Ну, які домовленості? Ніхто не збирається їх виконувати! Це – просто такий спектакль... На превеликий жаль, ця війна продовжуватиметься. Ну, як же ви прогавили Дебальцеве?! Тепер туди повсякчас шурують ешелони, які охороняє російський спецназ. Жодних сумнівів, що вони підуть далі!

– На Маріуполь?

– А куди ж іще? Спочатку – на Маріуполь, потім – на Мелітополь, а ще – на Харківщину... Вони тут відверто вихваляються, що незабаром захоплять усю Лівобережну Україну! А наші доморощені бандюки, які зовсім не хочуть працювати, бо вже звикли до кривавих російських грошей, із задоволенням і далі тероризуватимуть своїх співвітчизників. Головне, аби господарі-

росіяни їм за це справно платили...

- А як же Захід?

- Захід вам навряд чи допоможе, особливо на це не сподівайтесь! Путін знову, ніби між іншим, помахав перед носом янкі своєю валізкою з ядерною кнопкою, і на цьому все, мабуть, закінчиться. Думаю, якщо Захід раніше не зупинив цю війну, то

Я не хочу війни! (дитячий малюнок)

тепер – тим більше! Єдине, що реально може зупинити путіна – гори трупів російських солдатів... Тому вам треба навчитися вміло воювати – отримувати не лише дошкульні поразки, а й гучні перемоги. Це – єдиний вихід!

- Ти увесь час говориш: «ви», «вам»... А чому не «ми», «нам»? Ми ж – один народ! Хіба ні? Адже більшість донеччан – українці!

- Насправді, повір, я дуже хочу, щоби наші українські війська повністю визволили Донбас, вигнали всіх тих пихатих зайд; і ми нарешті почали жити, як нормальні люди. І навіть тепер це можливо. Хоч росіяни поки хазяйнують, як удома, в окупованих Донецьку і Луганську. І при цьому не бажають нічого по-справжньому відбудувати, реально турбуватися про жителів. Ми ж для них – тільки лайно, вони нас зовсім не поважають, використовують для своїх потреб, як «гарматне м'ясо». Звісно, людям, що хочуть спокійно працювати, виховувати дітей, жити в достатку, це зовсім не подобається. Адже які у нас перспективи, якщо триватиме війна?

- Жодних...

- Квітухий Донбас нині перетворився на руїни! Нас примушують жити за бандитськими «поняттями». Нещодавно моя сусідка, вчителька, по-секрету пожалілася, що її тепер мало не щодня в школі гвалтують учні... Уявляєш?! А ця бідолашна молода жінка боїться звернутися по допомогу, бо в «її» класі навчається синок місцевого «авторитета»! Та й у кого просити захисту, коли навіть підлітки «бавляться» тут вогнепальною зброєю?! Кого

зараз здивуєш згвалтуванням?! Людей нерідко просто вбивають у власних домівках, на дачі...

– Але чому ти там досі сидиш? Міг би отримати статус біженця...

– Ми з дружиною – вже старі, хворіємо. Куди ми поїдемо з маленькою дитиною? Що робитимемо без даху над головою? Кому ми там потрібні?!

– А що буде з вашим онуком? Він також, коли підросте, воюватиме з українцями на догоду «старшому брату»?

– Ні, я впевнений, цього не станеться. Ми його правильно виховуємо. Думаю, прийде час, і наш онук ще пишатиметься, що він – українець. Дуже хотілося б до цього дожити. Постараємося!

*

*

*

Ось така розмова відбулася у нас із Віталієм Марченком раніше. Тепер я подзвонив йому знову:

– Привіт, старий! Давненько не спілкувалися. Як ся маєш?

– Привіт, земляче! Радий, що ти – живий, адже знаю, як було «гаряче» в Чернігові...

– Все знаєш?

– Так, чернігівські родичі розказують.

– У росії зараз – мобілізація. Тебе наразі не загребли?

– Хотіли загребти, попри те, що я – вже не молодий козак і маю купу хронічних болячок – діабет, простатит, гайморит, радикуліт. У негоду взагалі ледве з ліжка злажу! А їм що? Тепер хапають усіх, кого тільки бачать. У них – бачте, план.

– А де ж їх, бажуючих, набрати?

– Молоді в Донецьку вже майже не лишилися. Повиїжджали у пошуках ліпшої долі – в основному, в Україну. От і zostалися лиш такі, як ми, німічні старці. Я вперся – кажу: «Стріляйте, вбивайте, все одно нікуди не піду. Бо я – старий дід, почувуюся зле, однією ногою в могилі».

– Відчепилися?

– Поки що. А сусідів 50-55 років усіх похапали, лишилися одні бабусі. Лихо та й годі! Чесно кажучи, навіть не уявляю, що робити? Єдина надія – на Збройні Сили України, які почали наступати, визволяти Донбас. У нас

тут, в Донецьку, місцеві бандюгани та кацапи геть перелякані, буквально трясуться від страху... Куди ж подітися з кривавим, награбованим майном?! Коли ЗСУ буквально за кілька днів звільнили Харківщину, це їх так приголомшило, що досі отямитися не можуть. А коли українці Лиман взяли, орки запанікували!

- Бачиш, Захід нам допомагає, дає сучасну, потужну зброю. Хай і з великими затримками, невчасно та обережно. Втім, ми не почувемося самотніми: щиро дякуємо за постійну підтримку Англії, прибалтійським країнам. Хоча США та Німеччина могла б зробити для України у тисячі разів більше!

- Але ж путін може пригнати сюди мільйонне військо. Не боїтеся?

- Ні, попри все, воюватимемо до нашої Перемоги. Перемелимо всіх загарбників!

- Молодці, тоді визволяйте Донеччину та Луганщину. То, може, ще хоч трохи поживемо з бабою по-людському. У нас же – онучок, хто ж про нього подбає, якщо не ми? Так за ці десять років набридла ця триклята війна! Ну, скільки можна знущатися з людей? Я не хочу війни!!!

- Я – теж, тому ми захищаємо рідну землю і свою свободу, не хочемо і не будемо жити в рабському ярмі.

- Правильно. Ех, дійсно не маю здоров'я, а то б, чесне слово, пішов би воювати в ЗСУ!

- Золоті слова. Що ж, тримайся, старий! Сподіваюся, все-таки зустрінемося...

- Авжеж, в українському Донецьку!

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

«Донбас – не безнадійний!»

Цикл таких матеріалів готувався ще до повномасштабної війни в обласній газеті «Чернігівщина», але не встиг потрапити до друку. Тому тепер я вирішив відверто поговорити зі своїм знайомим, який донедавна мешкав в окупованому Донецьку. Таким чином, можна порівняти його думки, висловлені до 24 лютого, й нинішні міркування про пережите.

Як на мене, навіть у людей, зомбованих підлою, лукавою російською пропагандою на багатостраждальному Донбасі, поступово з'являється усвідомлення, що справжній їхній ворог – не Україна, а віроломна, хижа, шовіністична росія, котра перетворила такий колись квітучий регіон на депресивну, знедолену сміттярку...

Отже, спочатку – розмова, записана ще до жахливого цьогорічного нашестя триклятої російської орди.

Великий автобус неквапливо віз мене з України до Німеччини. Попереду – безсонна ніч: перетинатимемо кордони, а там – прискіпливі митниці, та й не надто поспиш у такому не надто зручному сидінні... Поруч примостився худорлявий та стрункий добродій років сорока п'яти, одягнений просто та зручно. Відчувалося, також нудьгує й не проти поспілкуватися. Чом би й ні? Назвався...

– Олег, – простягнув руку чоловік, посміхнувся. – Я – сепаратист...

– Тобто?

– Працюю я в Донецьку, а родина мешкає в Макіївці. Громадянин ДНР – нам уже видали свої паспорти... Та наразі мандрую з українським паспортом. Маю й російський, бо це – не проблема (всі, хто бажає, їх отримує), проте так – набагато зручніше, ніхто не чіпляється, і ніяких віз не треба оформлювати. Взагалі ж, у нас українські паспорти практично всі зберегли, хоча вісім років минуло, – як то кажуть, про всяк випадок...

Навіть у Гіві був, який загинув. Кажуть, його тоді «замочив» російський спецназ, влаштував пастку. Гіві на все мав свою думку і не хотів підкорятися москалям, бо прагнув наразі сам усе вирішувати, як колись батько Махно... Ви, взагалі, пам'ятаєте Гіві? Це – один із колишніх наших командирів. Дуже жорсткий та некерований, це – правда! Однак простим людям він подобався своєю безстрашністю, бо ніколи не ховався за спинами своїх бійців.

А якось одному пихатому російському генералу в морду заїхав, коли той зовсім уже знахабнів, розперезався, ніби у себе вдома! Чесно кажучи, москалі нас, «хохлів», за людей не вважають. Я чув, як вони поза очі відгукуються...

Так от, Гіві був неабияк «засвічений», бо в Україні його знали, одразу б затримали. Однак рядові ополченці ДНР, за потреби, спокійно можуть їздити скрізь Україною! Власне, нічого поганого вони зазвичай не роблять – просто провідують своїх рідних: у багатьох же діти навчаються у Києві, Вінниці, ще деінде, чимало сімей виїхали, як біженці. А їхні чоловіки тим часом гроші у війську ДНР заробляють... Та й наші бізнесмени курсують туди-сюди, як я, наприклад.

– А що у вас за бізнес, якщо не секрет?

– Купую автівки в Німеччині і продаю їх в Україні та росії. Воювати не хочу, тож мушу крутитися...

– Але ж з України в ДНР і навпаки кошти не перераховуються...

– Жодних проблем. В усіх нас є родичі, друзі. Я, скажімо, перераховую гроші на банківську карточку приятелеві до росії, а той одразу ж переказує їх моїм партнерам у Києві. Це – дуже просто!.. Так само й вони – переказують із Києва кошти до москви, а звідти друзі пересилають їх мені. Взагалі ж, краще взаємовигідно співробітничати, ніж воювати. Адже у нас теж люди не хочуть війни.

– Як зараз живеться людям у ДНР?

– Непросто... Важкі часи – і у вас, і у нас... Наприклад, якщо у нас десь затримують мародерів, то одразу ж розстрілюють їх без суду та слідства. Такі закони! Ось нещодавно одразу сімох розстріляли...

– Але як же можна – без суду?! А раптом – якась помилка, та людину ж із того світу не повернеш!

– Нічого не вдієш – війна... У нас молодші діти до школи ходять тільки з батьками, а старшокласники вже після 18-ї години мають бути вдома. А після 23-ї життя взагалі замирає – комендантський час. І я б нікому не радив тоді виходити з дому – можна й кулю отримати за таке порушення.

– Суворо... До речі, ви згадали Гіві. В Інтернеті крутився ролик про його особливий садизм!

– Знаю, бачив. Це – звичайнісінький театр, пропагандистський ролик... Так би мовити, «на устрашение врага». Ні, насправді, Гіві – цілком адекват-

на людина. Яюсь мився у лазні разом із полоненими, і самогопи пили, нормально спілкувалися, по-людському. Тобто це – не якийсь звір-садист. Хоча, звісно, на війні – як на війні, тепер же усіляке трапляється... До речі, у війську ДНР, крім кацапів, також багато чеченців та осетинів. Ті – значно жорстокіші!

– А що ж звичайні люди, жителі, думають? Якими бачать статус вашої самопроголошеної республіки?

– Навіть тепер, після всього, що відбулося, ми, в принципі, не проти бути в складі України. Адже за всі ці роки росіяни нічого доброго для нас так і не зробили. Все зруйнували, розікрали, вивезли дороге обладнання підприємств, знищили аеропорт, один із найкращих у світі. А що натомість? Роботи немає, безкінечна «гібридна» війна, роз'єднані сім'ї, злигодні. Кацапи нас, «хохлів», підступно розсварили між собою, натомість перетворили наш процвітаючий регіон на смердючу сміттярку, де одні руїни. Люди – безправні, нещасні. Всі чекають, коли ж нарешті війна закінчиться...

– Тобто ви хочете українських пенсій та соціальних виплат, а також коштів на відбудову Донбасу, того ж таки донецького аеропорту?

– Зате ми б Україні давали, наприклад, вугілля... Так, загинули десятки тисяч людей, а стільки поранено та скалічено, пропали безвісті! Але це ж не може тривати вічно, десятиліттями. От була друга світова війна, однак тепер ми прекрасно спілкуємося з німцями, як із друзями, ніхто не згадує минуле, і немає ніякої ненависті. Тому я все-таки вірю, що час залікує всі рани. Проте не треба вкотре наступати на ті ж граблі, а ліпше вчитися на чужих і власних помилках, тоді все буде гаразд.

– Але не Україна розпочала війну, це ненажерливій росії запраглося враз загарбати чужі землі.

– Ми цілком усвідомлюємо, що так вирішив кремль, знаємо про «проект Новоросія»... Та Україні потрібно було по-справжньому, зі зброєю в руках, захищати свою землю в Криму!.. Чому ні Харків, ні Одеса, ні Запоріжжя, ні Миколаїв не підтримують російську інтервенцію? Бо всі бачать, що сталося з Донбасом. Нам же як пояснювали: мовляв, Україна віддала Крим, по суті, без жодного пострілу, буквально за кілька днів, тому це буде не війна, а така собі легка прогулянка.

Запевняю вас, якби ми знали про наслідки ДНР, то її просто б не було... Тому Україні треба було гідно захищатися в Криму та озброїти кримських

татар (а їх там – аж триста тисяч, і вони готові були воювати за Україну!), навіть, у разі потреби, спалити Сімферополь, Ялту й Алушту, зате, повірте, Донбас би тоді не повстав, і зараз була б зовсім інша ситуація в державі!

– А в Криму ви буваєте?

– Аякже, доволі часто, у бізнесових справах... Як там справи? Ейфорії такої, яка була, вже немає. Люди не задоволені: ціни стрімко зростають, уже багатьом елементарно не вистачає на найнеобхідніше. Дуже великі проблеми з питною водою. І перспектив – по суті, ніяких. Бо рашка вже зробила свою справу, і їй зараз – не до Криму... Взагалі, Крим – це порохова бочка, там ще будуть великі заворушення!

– Але чечню, після десятирічної війни, кремлю все-таки вдалося купити, їм збудували такі хмарочоси, котрих навіть у москві немає. Фактично тепер москва щороку сплачує чечні дань...

– Ні, в Криму такого не буде. По-перше, татари – не чеченці, а, по-друге, у росії вже просто немає таких грошей, бо один Донбас тільки чого коштує! Вони б і нам не платили, але кремлю потрібні ДНР і ЛНР, щоб Україна не вступила в НАТО.

– Тобто ви все це розумієте, попри російське телебачення, яке промиває вам мізки щодня – зранку й до вечора?

– Ну, ми ж не такі дурні, як декому здається. Звісно, розуміємо – і про дармовий сир, і про мишоловку... Тому ми – не безнадійні, з нами можна і потрібно домовлятися. Звичайно, ми не посипатимемо голови попелом, проте й не прагнемо нової бійні.

– Доки ви будете маріонетками кремля, сокира війни постійно висітиме над вашими головами. Хіба що в росії раптом керівництво зміниться, але це – навряд...

– Перспектива молдовського Придністров'я нас теж не влаштовує. Ми зовсім не хочемо бути таким же депресивним регіоном, як Крим. І шанси на порозуміння, сподіваюсь, все-таки є.

– Дай Боже, щоб нарешті настав мир! Але я б не радив нікому зазіхати на українську землю. Ми вже маємо власну армію, і нікому не віддамо рідної України!

*

*

*

Ось така розмова відбулася до повномасштабної війни. Отож тепер я зателефонував своєму знайомому. Слухавку взяла його дружина, котра, після деяких вагань, повідомила, що чоловік знаходиться в Німеччині і дала його номер... Той обізвався одразу ж. По-моєму, зрадів та почав розпитувати про війну, блокаду Чернігова, наше життя-буття. Я розповів, а потім поцікавився:

– А що нового у вас? Так і продаєте автомобілі?

– Та де там – бізнес фактично накрився. Добре хоч, що маю зв'язки тут, у Німеччині, тому вдалося вчасно з Донбасу п'ятами накивати... Мене ж там хотіли взяти на війну! Авжеж, увірвалися просто до квартири та й взяли під «білі рученьки», як багатьох моїх друзів, сусідів та знайомих. Я їм пояснюю про свої хронічні хвороби, проте мене навіть слухати ніхто не став. Заявили: або я зараз погоджуюся воювати, підписую контракт і відправляюся на бійню в Україну, або мене силоміць «запакують» до буцегарні та катуватимуть, аж доки я все одно не погоджуся відправитися на війну.

Ось так усе популярно пояснили. Ну, що ж було робити? Довелося ніби здатися, але я навіть думки такої не міг припустити, що піду на фронт. Бо я ж не вбивця, до того ж, не люблю москалів. А відколи їх добряче потовкли під Києвом, на Чернігівщині й Сумщині, вони взагалі озвіріли. Хапають людей прямо на вулицях, влаштовують облави та й кидають потім підстаркуватих чоловіг на передову, де їх майже одразу ліквідують ЗСУ. Але росіянам мешканців ДНР і ЛНР зовсім не шкода, кажуть: «Ви – такі ж «хохли», як і в Києві, тому хоч усі vzdихаєте, нам на це плювати». Так мені в очі говорили!

– І що ж ви зробили?

– Як що? Втік! Авжеж, скористався першою-ліпшою нагодою. Добре, що маю сякі-такі грошенята, то й домовився, всучив хабара, перебрався сюди, до Німеччини, і «ліг на дно». Тепер ховатимуся, аж доки війна по-справжньому закінчиться.

– Як думаєте, коли це станеться?

– Влітку наступного року. Просто рашка не очікувала, що західні країни даватимуть Україні важке озброєння. У кремлі вважали, що залякають усіх ядерною кнопкою. Проте не так сталося, як гадалося. Україні тепер реально допомагають і, думаю, скоро допомагатимуть ще більше... Натомість у росії ситуація поступово погіршується. Остаточно все завершиться, коли не стане нинішнього російського «царя»! В будь-якому випадку, кацапи не виграють цю війну, путін припустився великої, стратегічної помилки, тому й розв'язка неминуча. Україна відважно вистоїть у цьому герці та переможе.

– І ви повернетесь у визволений Донецьк?

– Звісно, повернуся. Я ж там народився і виріс, у мене – родина, друзі. Та я ніколи й не вважав, що Донбас уже втрачений для України. Так, буде дуже важко, однак поступово все налагодиться. Тим більше, настільки я знаю, вже є план відбудови України і там передбачаються багатомільярдні інвестиції для Донеччини та Луганщини. Запевняю Вас, Донбас – не безнадійний!

– А яке майбутнє тепер очікує росію?

– В найближчі десятиліття – нічого хорошого, економічний занепад... Росіяни масово втікатимуть за кордон, але їм скрізь будуть не раді.

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

Наші люди в Криму

Відколи розпочалася ця повномасштабна війна й триклята росія зі своїми крилатими ракетами, півтонними бомбами, «градами», «смерчами», навіженими літаками, смердючими танками та звірячою ордою ненависних бандитів-катів вдерлася на квітучі землі незалежної України, щоб знищити нашу державу, я почав практично щодня спілкуватися з друзями з усього світу, розповідаючи їм щиру правду про божевільного кацапського «царя», садизм його підлих опричників та героїчну і самовіддану оборону рідного Чернігова й Української держави від російсько-фашистських загарбників.

Можливості для такого відвертого спілкування є, адже Міжнародна літературно-мистецька Академія об'єднує відомих письменників, вчених, перекладачів, журналістів, митців, державних та громадських діячів із 70 країн. Разом ми втілили немало важливих, цікавих і резонансних проєктів, та й зараз видаємо книги та антології, створюємо вірші, прозу і пісні, теле-, радіо-, газетні матеріали про війну, викладаючи їх на популярних порталах в Інтернеті, та розсилаємо електронні книжки десятитисячними накладками по всьому світу. Тобто робимо все, що можемо, для нашої Перемоги над віроломними окупантами.

І, знаєте, ось така народна дипломатія діє! Бо завдяки цьому вдалося розповісти правду про цю війну мільйонам людей і, звісно, налаштувати їх проти такого цинічного, брехливого, жорстокого, сатанинського рашизму-тероризму. Причому я ж спілкуюся не тільки з добрими друзями зі США, Англії, Німеччини, Франції, Іспанії, Австралії, Канади, Польщі, Чехії та багатьох інших країн-союзників, але й прагну донести об'єктивні новини й коментарі приятелям із Південної і Центральної Америки, Азії та Африки, держав колишнього СРСР.

Наприклад, спілкуюся з індусами, казахами, киргизами, таджиками, навіть із росіянами та білорусами, які хочуть, щоб Україна перемогла ту гідру, яка претендує на роль світового сатрапа й інквізителя.

А нещодавно прочитав у своєму месенджері вітання від товариша з Криму, котрий і зараз мешкає там... Ні, він не міг полишити рідну землю – навіть коли її віроломно та підступно захопила безсоромна кацапня. Адже Сейран, назвемо його так, – син свого кримськотатарського народу. «Куди нам втікати? Ми маємо, попри все, залишатися і виживати в окупованому Криму», – пояснив він мені тоді, в 2014-му.

Відтоді минуло майже дев'ять років українсько-російської війни. Я не раз згадував про свого цікавого приятеля, бачив, що він інколи реагує на мої матеріали в соціальних мережах. А тут – таке його радісне вітання з приводу визволення Херсона!!! Звичайно, я одразу ж скористався такою нагодою бодай трохи поспілкуватися з чудовою людиною. Взагалі, Сейран – дуже талановитий поет і перекладач, раніше він доволі часто їздив у гості до своїх друзів у Туреччині й мандрував світом. Та й чарівною Україною любив подорожувати – не раз бував у Києві, Львові, Чернігові, Ужгороді, Одесі та інших мальовничих наших містах, якими захоплювався від усієї душі.

Втім, все-таки минуло дев'ять років, і увесь цей час щодня брехливі російські пропагандисти на кшталт недорікуватого пескова «промивали» йому мізки, усіякого намагаючись схилити гордого чоловіка на свій бік, обіцяючи «золоті гори», аби тільки «поступився принципами» та сховав надто розумну, вільнолюбну голову в пісок, немов страус.

– Привіт, Сейране! Як поживаєш, мій друже? Про себе мені, думаю, особливої потреби розповідати немає сенсу; адже ти періодично буваєш на моїй сторінці в ФБ, тож, мабуть, усе знаєш, – про те, як орки оточили Чернігів, про шалені обстріли міста, які ми пережили й прогнали окаянних загарбників зі свої землі.

– Авжеж, знаю, дорогий Сергію, я ж постійно читаю твої матеріали і статті твоїх обдарованих колег із газети «Чернігівщина» – про бійців ЗСУ, волонтерів, медиків, життя громад під час окупації на Придесенні. Знаю, що ви й книжку про війну вже видали. Дуже потрібну справу робите! Це – буквально промінь яскравого, благодатного світла серед п'їтьми!

– Дякую, приємно це чути. Але розкажи, як тепер кримські татари виживають в окупованому Криму?

– У тому й справа, що виживаємо... З 2014 року, як тільки вони тут усе підло захопили, одразу ж заборонили проведення будь-яких мітингів та зі-

брань із критикою влади. Тому наш кримськотатарський меджліс – поза законом. Нас постійно переслідують, пригнічують, використовують будь-які можливості, щоб видворити багатостраждальний кримськотатарський народ із рідної землі! Але ми, попри все, тримаємося, не схиляємо голови перед загарбниками. Свято зберігаємо свої рідну мову, історію, культуру і народні традиції.

Кримські татари

– Це – чудово!

– От власті пропонують гроші, аби викупити наші будинки та землі, щоби ми назавжди щезли звідси й вони зітхнули з полегшенням, – однак у них досі нічого не виходить. Або взагалі вдаються до підлого віроломства: людина спокійно їде до Туреччини та провідує родичів, хоче повернутися назад, а її не впускають – мовляв, ти шпигун, неблагонадійний, зрадник... Звісно, все це – незаконно, але які у росіян закони? – вони їх щоразу зовсім по-різному витлумачують, залежно від своєї вигоди. Одне слово – орда!

Скажу відверто, що москалі нас, кримських татар, просто ненавидять – за те, що повернулися до Криму після сталінських масових репресій та виселення, коли було злочинно депортовано цілий народ; за те, що наразі не цураємося свої мови і хочемо жити на рідній землі (а ми тут оселилися

з давніх часів, набагато раніше за росіян); що виступаємо проти шовінізму, тиранії, окупації чужих територій, геноциду, рашизму і фашизму (а рашка вже перетворилася на тоталітарну та фашистську державу, небезпечну для всього людства). Кацапи не забули, як ми в 2014-му організували мітинг на підтримку України, коли в Сімферополі вийшли буквально тисячі людей та відверто, дружно заявили, що Крим – це Україна!

Кримські татари в національних костюмах

Тоді, до речі, ми передали українській владі такий собі план, як саме росія захоплюватиме наш Крим. Власне, все це точнісінько так і відбулося. На жаль, тодішні українські можновладці страшенно, панічно налякалися, взагалі заборонили нашим військовим вести будь-які бойові дії. Хоча Крим цілком реально було захистити від агресора. Але сталася жажлива зрада і півострів окупували...

Відтоді нас цькують, залякують, катують та вбивають... Проте ми не опускаємо руки, всі ці роки вірили й віримо, що Крим буде визволено від російських загарбників, і ми житимемо в демократичній та справедливій державі. Так неодмінно буде, а тепер нам уже недовго залишилося чекати!

– Отже, ви, кримські татари, прагнете визволення Криму нашими Збройними Силами України?

– Безперечно, а як же інакше? Тільки так! Адже іншого виходу немає – бо якщо залишити все так, як є, рашка через кілька роцків розпочне нову війну, для нас – це цілком очевидні речі. Ні, «заморожувати» більше нічого не можна! Треба визволяти і Крим, і Донбас, й, запевняю, на цьому війна одразу ж закінчиться. Дякувати Богу, Західні держави почали прозрівати і допомагати Україні зброєю. Це – дуже добре! Ми – взагалі, в захваті від ЗСУ, від героїзму українських бійців, які в таких складних умовах роблять буквально неможливе.

– Скільки зараз кримських татарів мешкає в Криму?

– Понад триста тисяч. Також є велика наша діаспора в Туреччині. І багато цих людей мріють повернутися на свою Батьківщину, в український Крим!

– Але, знаю, тепер окупаційні власті вручають кримським татарам повістки, примушують, вимагають, щоб вони вирушали на війну в Україну.

– Та ні, ми не хочемо воювати проти України. Ми ж не божевільні... Адже українці – це наші друзі. Нам чудово жилося при Україні в Криму! А тепер нас тероризують, прагнуть стерти наш народ з лица землі. Взагалі, що росі-

Кримські татари святкують своє національне свято в Києві

яни зробили доброго для Криму? Нічогісінько. Ціни тепер на все – захмарні! Колись кримські курорти процвітали, адже тисячі й мільйони людей щороку їздили сюди відпочивати. А тепер уже майже ніхто не їде...

Кацапів, держслужбовців, силоміць сюди заганяють, а вони вперто не хочуть, аж пишцять! Бо навіщо їм отой Крим, коли є Сочі, інші курортні місця, де набагато спокійніше, безпечніше, престижніше. Росіяни реально перетворюються на ізгоїв, яким ніде не будуть раді! Натомість Україну в перспективі наразі приймуть і в ЄС, і в НАТО, та й кошти на післявоєнну відбудову дадуть. Тому, звісно, ми хочемо жити в Україні. Чесно кажучи, а триклятих росіян після всього, що сталося, що вони з нами зробили, ми просто ненавидимо! Тому мріємо, чекаємо, зустрінатимемо визволителів – Збройні Сили України – хлібом-сіллю.

Світ уже знає Мустафу Джемілева, легендарного, незламного борця за свободу кримськотатарського народу. Наш відомий актор та режисер Ахтем Сеїтаблаєв зі зброєю в руках мужньо захищає рідну Україну. Наша співачка Джамала, котра представляє Україну, тріумфально перемогла на Євробаченні. І таких прикладів – багато. Кримські татари душею і серцем – з українським народом. Крим – це Україна!

– А все-таки коли, по-твоєму, закінчиться ця війна?

– Ну, я ж не ясновидець... Втім, якщо трохи реально поміркувати, то, цілком логічно, що бойові дії мають завершитися влітку або хоча б восени. Адже росія вже досить вимотана, і чим далі, тим їй буде важче воювати. А остаточно ця війна закінчиться, коли не стане російського «царя». Бо він – це символ всього того, що зараз коїться. Як тільки його не стане, почнуться реальні переговори і настане жаданий мир. Хоча ніяких «старших братів» уже ніколи не буде – ні українці, ні кримські татари не пробачать росіянам скоєних злочинів.

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

Національно-патріотичне виховання

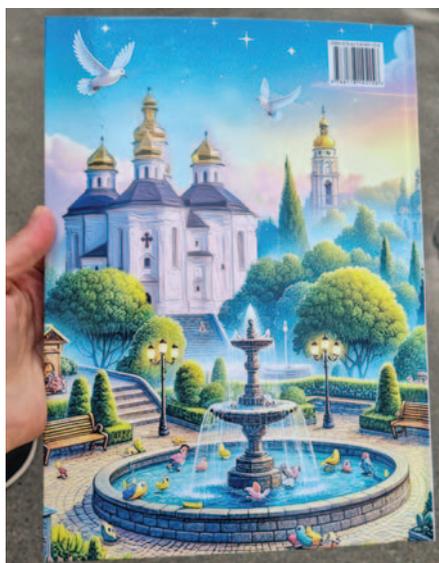
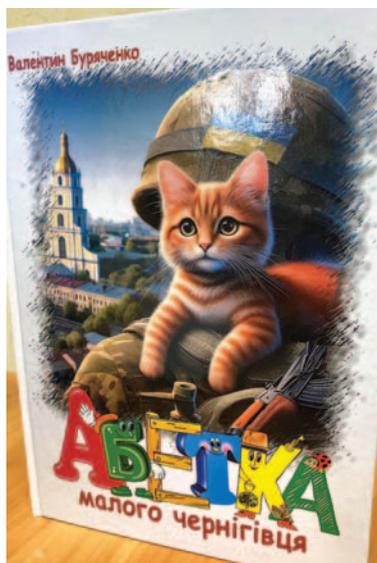

Кіт Шеврон

Полковник Валентин Буряченко створив чарівну книгу для дітей

Національно-патріотичне виховання українських дітей у дитсадках та школах має надзвичайно велике значення, особливо в ці буремні часи, коли наш народ бореться за свою свободу та незалежність із клятою російською ордою.

Тому щиро радію появі нової книжки «Абетка малого чернігівця», котру створив мужній захисник Чернігова та України, надійний друг газети «Чернігівщина», полковник ЗСУ Валентин Буряченко.

Книга має дуже ошатний вигляд, що особливо подобається дітям. Тут – прекрасні, оригінальні малюнки та фотоілюстрації. Чудова і сама ідея книжки. Бойовий кіт Шеврон (повне ім'я – Муркотан Шеврон Ковбаскович) служить разом із бійцями Збройних Сил України.

Відважні захисники та захисниці прийняли розумного і цікавого котика у свою дружну армійську родину. А неймовірний кіт дарує їм гарний настрій та підбадьорює в скрутні хвилини.

«Коли воїни беруть нас, пухнастиків, на руки, то завжди усміхаються. Ми ж ніжно муркочемо їм у відповідь, – розповідає кіт Шеврон. – А ще ми, як справжні штурмовики, вправно ловимо мишей, які намагаються знищити військові запаси».

І поки наші бійці самовіддано боронять і звиятно звільняють Україну від російських окупантів, патріотичний кіт отримав важливе спецзавдання: провести з юними читачами чарівну подорож... абеткою! Кожна літера тут присвячена нашому місту-герою Чернігову. А знати рідний край має кожен патріот.

Тож на допитливих дітях чекають цікаві вірші, малюнки, фотографії та дотепні завдання. «Дійте, немов розвідники: уважно вивчайте інформацію, тренуйте пам'ять, беріть у команду батьків або старших», – запрошує кіт Шеврон.

А проникливий автор Валентин Буряченко звертається до всіх батьків, дідусів і бабусь, мудрих вчителів та вихователів: «Ця книжка помічна і Вам. Навчаючи діток читати, Ви познайомите їх із цікавими локаціями Чернігова. Гуляючи з малечю містом, зможете нагадувати їм, що вже бачили ці місця у нашій «патріотичній абетці», порівнювати малюнки з книжки із реальними краєвидами. Коли діти підروуть (це станеться дуже швидко!), Ви матимете альбом із краєвидами рідного міста, що ніби написані олійними фарбами на полотні. Патріотами не народжуються, патріотів виховують! РАЗОМ ДО ПЕРЕМОГИ!»

Втім, я переконаний, що почитати цю захоплюючу книжку буде цікаво не лише дітям, а й дорослим. Бо кожен поезію, кожен ілюстрацію підібрано, справді, талановито. Ось, наприклад, оригінальний віршик на літеру «Б».

Білка бігає дубком
За малим бурундуком
Аж на Болдиній горі,
Де кургани угорі.
Білка деревцем туп-туп –
Болдом здавна звали дуб.

А поруч – завдання: скільки літер «б» у вірші? Де у Чернігові Болдина гора?

Бачите скільки різної інформації у коротенькій поезії? Тут і невгамовна білочка, й кумедний бурундук, і мальовнича та легендарна Болдина гора, а ще – давні кургани. І старовинна назва дуба – болд... Тому, власне, і Болдина гора.

Або – віршик на літеру «В»:

Вал високий перед містом
В'ється земляним намистом.
Ворогам нас не здолати –
На Валу стоять гармати!

Завдання: скільки гармат на Валу?

Думаю, не всі знають, що саме дванадцять. Бо нерідко дівчата, які не хотіли зустрічатися з хлопцями, призначали їм побачення біля тринадцятої гармати. Тож не один хлопчина втрапив у халепу – марно метушився, бігав і шукав дівчину, яка сподобалася, бо просто не знав, що тринадцятої гармати насправді не існує...

Не менш цікава й поезія, наприклад, на літеру «П» – про знаменитого пса Патрона:

Песика цього всі знають.
За сміливість **п**оважають.
Незвичайної **п**ороди,
Любить цей малюк **п**ригоди.
Вправно він шука фугаси,
Міни і бо**є**припаси,
Що залишили в землі,
Як тікали, москалі.
Показав не один схрон
Пес з Чернігова – Патрон.

І нове завдання: як пес Патрон шукає боєприпаси? Чому саме собак використовують для розмінування?

А поруч – фото: славетний пес разом зі своїм тренером Станіславом Шевельовим та турботливим господарем, начальником піротехнічної служби ДСНС Чернігівщини Михайлом Ільєвим.

Таким чином, кожна маленька дитина прочитає гарний віршик, котрий напрочуд легко запам'ятовується. І дізнається щось нове про рідний Чернігів. До речі, наприкінці книжки надруковані правильні відповіді на всі завдання.

Взагалі ж, в Україні – немало дитячих книжок. Однак більшість із них малеча просто не читає. Чому? Нудно і нецікаво. Натомість, я переконаний, цю книжку Валентина Буряченка дітвора читатиме не з примусу, а з великим задоволенням. Бо книжка написана саме для дітей, чарівною дитячою мовою. Без нудних, надокучливих повчачь та набридливої «дорослої» дидактики.

А головне – книга дійсно прекрасна, неймовірна, чуйна та зворушлива, й водночас – справді, розумна і дотепна, патріотична та освітня. Тому вона дуже потрібна українським дітям і має вивчатися в усіх наших школах та університетах.

Автор щиро дякує за допомогу і підтримку колегам та побратимам, серед яких і працівники газети «Чернігівщина», а також наші друзі-військові та волонтери. І ми дякуємо Валентину Буряченку за велике співробітництво між редакцією обласної газети «Чернігівщина» та ОК «Північ»!

Зроблено дуже важливу та хорошу справу. І це при тому, що добродій Валентин – полковник, захисник України, надзвичайно заклопотана людина. Він – відомий герой оборони Чернігова та Придесення, звичайно воював із ненависною російською ордою на Сході нашої держави. Тому ця книжка для дітей створювалася буквально на коліні, після виконання складних бойових завдань. Випадок – дійсно унікальний: хоробрий полковник став чарівником, дивовижним, веселим дитячим письменником!

Отже, вітаємо обдарованого автора, дітей, Чернігів та Україну із новою чудовою книжкою. Бажаємо Валентину Буряченку здоров'я, Перемоги та миру, любові, добра і натхнення на нові чарівні книжки. Діти віднині на них чекатимуть.

Сергій ДЗЮБА

Презентували «Абетку малого чернігівця»

16 травня, у День вишиванки, в Чернігові, у міській центральній бібліотеці ім. Михайла Коцюбинського відбулася презентація унікальної книжки для дітей «Абетки малого чернігівця», яка написана військовим ЗСУ, оборонцем Чернігова, полковником Валентином Буряченком.

«Абетка малого чернігівця» – це не просто гарна дитяче видання. Насамперед – це повчальна книжка, через яку дитина може сприйняти Чернігів таким, яким він зараз є, з його древньою історією, його особливими місцями. Кожна її сторінка і кожна буква абсолютно чітко присвячена нашому місту. І дитина, яка прочитає її, стане амбасадором Чернігова.

«Ця книга – мій давній задум. Ідея написати абетку для наших маленьких чернігівців з'явилася ще у 2019 році з подачі моєї дружини Наталії, – розповідає **Валентин Буряченко**. – Саме в тому році я звільнився зі Збройних Сил України і переді мною постав вибір, як себе реалізувати в подальшому, як адаптуватися до цивільного життя після довгих років служби в українській армії. Наталія запропонувала зробити такий патріотичний проект, щоб наші діти змалечку любили свою вулицю, свій будинок, своє місто, свій рідний край, свою країну. І зрештою росли патріотами своєї держави».

Валентин Буряченко та Ганна Пушкар

Та написати книгу для дітей виявилось нелегким завданням. Перед автором постало питання: як зробити її цікавою саме для малечі і в той же час інформативною.

«Мені хотілося написати так, щоб дітям було цікаво, щоб кожна літера в абетці відповідала легенді нашого міста. Адже Чернігів – дуже давнє місто з багатою історією. І коли нашому славному місту було 100 років, то на місці теперішньої столиці наших ворогів (на місці москви, – **Авт.**) жаби кумкали. Наші діти змалечку повинні знати, наскільки в нас древнє і цікаве місто. Я

дуже довго працював над тим, щоб доступною мовою для дітей розказати про наш славний Чернігів».

Праця над книгою – не така вже й проста робота, а коли в країні йде війна, то вона стає ще важчою, особливо коли автор – військовий. Адже 24 лютого 2022 року, в перший день повномасштабного вторгнення, Валентин Буряченко разом із побратимами став на захист нашого міста. І тоді було не до абетки, бо потрібно було гнати ворога з рідної землі.

Після Чернігівщини були Бахмут і Харківщина. Та, незважаючи на все пекло цієї війни, Валентину Івановичу, за підтримки вірних побратимів і в перервах між ротаціями на Схід, вдалося дописати цю книжку. Від того вона стала ще ціннішою.

«У перервах між ротаціями я продовжив працювати над проектом, – говорить полковник Валентин Буряченко. – А один віршик написав саме під час бойового виїзду. Був у мене випадок – згадав про абетку в місті Бахмут. Шалені обстріли, до ворога близько. Іноді під вечір бої трохи затихали і ми могли перепочити. Ночували в підвалі, це – таке приміщення 3 на 1,2 метри. І одного разу, коли ми з напарником прийшли до цього підвалу, то побачили, що в нас завівся сусід – пацючок. Він жив із нами, ходив, як господар там,

*Презентація книги в Чернігівській бібліотеці
імені М. Коцюбинського*

але нам не заважав і ми його не чіпали. І саме цей пацючок став прообразом хом'ячка, про якого я написав віршик на букву «Х».

Бойовий Кіт Шеврон

Образ кота Шеврона, який веде дітей сторінками книжки, також виник неспроста. Адже військові люблять котиків, а інколи їх і самих називають «котиками».

«Ще з 2014 року, коли, власне, і почалася ця війна, на позиціях наших бійців часто можна було зустріти якусь тваринку, – розповідає автор. – Тварин різних, але в більшості це були собаки і котики. Коли у воїнів – втома від бою, коли вони мають велике психологічне навантаження, то ці тваринки допомагають їм весь той негатив війни перетворити в позитив, бо тварини викликають лише позитивні емоції. До речі, котики ще й допомагають військовим боротися з мишами, яких буває дуже багато на позиціях і в око-

пах. І ці мишенята насправді можуть завдавати багато клопоту. Вони їдять запаси продовольства і навіть пере-гризають дуже важливі для військових дроти. А от котики допомагають боротися з гризунами. Згодом коти почали з'являтися на шевронах військових Збройних сил України, а люди лагідно називають військових «нашими котиками».

Діти і дорослі – у захваті від книги!

На цю творчу зустріч завітали вчителі початкових класів з різних шкіл міста, також були присутні і діти. Деякі вже встигли прочитати «Абетку малого чернігівця» і просто в захваті від неї.

Говорить Софія Стефаненко

До речі, під час презентації для дітей провели цікавий інтерактив, після якого всі вони отримали подарунки від автора – шеврони з котом Шевроном.

«Ми з дітками вже почитали книжку і виконали всі завдання. Вони з великим задоволенням і захопленням читають її, – ділиться враженнями вчителька початкових класів чернігівської школи № 6 Софія Стефаненко. – Мені дуже сподобалося те, що автор написав про букву «ї»: Україна не може без «ї». Там так гарно закінчується віршик: «ї» – значить свої. І ця книжка дійсно про своє, для своїх. Вона – як подорож у сьогодні, в минуле і в майбутнє. Адже якщо така книга буде у кожного, то ми всі будемо свої, і чужих у нас більше ніколи не буде».

Сергій Дзюба

А ось відомий письменник, редактор газети «Чернігівщина» **Сергій Дзюба** переконаний, що такі книжки повинні вивчатися у школах, особливо в чернігівських, бо це книжка саме про наше місто.

«Сьогодні дуже багато дитячих книжок, але дуже мало таких, які цікаві дітям. Адже книжки написані дорослими, і часто в них багато дидактики, всякого моралізаторства. Одним словом вони просто нудно написані, а діти хочуть пригод, гумору, – говорить Сергій Дзюба. – Їм хочеться книжок, які написані доступною мовою, дотепно. І саме «Абетка малого чернігівця» дійсно написана по-дитячому, цікаво. Там – не-

великі віршики, які дуже легко читаються, і кожен – про наш Чернігів. До всього вони ще й інформативні. Тобто в кожному маленькому віршику є багато інформації саме про місто Чернігів. Також цікавим є те, що в цій книжці багато інтерактиву – завдань, на які потрібно дати відповіді. І, я думаю, діти, прочитавши цю книжку, зможуть багато чого дізнатися про Чернігів».

Книгу «Абетка малого чернігівця» можна взяти почитати в міській публічній бібліотеці для дітей та у всіх її філіях. Також можна придбати її у

книгарнях міста. До речі, всі виручені кошти від продажу цієї книги будуть спрямовані на допомогу Збройним Силам України.

Марія ПУЧИНЕЦЬ

Фото на згадку

«Від Сяну до Дону»: чому український наступ в рф є звільненням, а не вторгненням?

Україна вже зараз всерйоз має готувати стратегію розвитку історично українських етнічних земель (Білгородська, Курська, Брянська, Воронежська, Ростовська області та Краснодарський край рф). Принаймні, якщо й не у складі України (як відшкодування за завдані збитки від війни), то щонайменше, як окремі союзні до України незалежні республіки у «буферній зоні» між Україною та московією. Директор Інституту Афонської спадщини історик і дослідник з Чернігова Сергій Шумило переконаний, що нинішня війна змінить хід історії. Для московського імперіалізму, – каже дослідник, – це початок їхнього кінця, кривавий кремль сам відкрив цю «скриню Пандори», яка обернеться катастрофою і розпадом для рф. Думку колеги підтримує й відомий філософ-традиціоналіст Едуард Юрченко, який говорить про неминучість перенесення війни на нинішні терени РФ, а також про наступну інтеграцію та українізацію окупованих сто років тому українських земель.

Наш «пояс безпеки»

Великий український геополітик **Михайло Колодзинський** прорахував, що для забезпечення безпеки зі Сходу наші кордони повинні проходити по Середній Волзі та Каспію. В іншому випадку стратегічні регіони України є незахищеними перед несподіваною атакою. Ми добре відчули це в перші місяці. Тож «пояс безпеки» є необхідністю, а питання законності такого рішення закрав сам Путін, який добровільно відмовився від визнання довоєнних кордонів.

«Україна тільки тоді закріпить своє панування над Доном, Дніпром і Чорним Морем, як опреться на Сході об Волгу, Каспій і Кавказ. Тому що нащадки Святослава не пішли його слідами і не укріпилися над Волгою, тому мусили миритися зі степовиками на передмістях Києва», – писав Михайло Колодзинський, говорячи про неминучість перенесення війни на терени сучасної рф.

Загальновідомим є той факт, що на теренах росії проживають мільйони етнічних українців, які були зросійщені шляхом терору, етноциду й геноциду, соціального і психологічного насильства. Не треба мати ілюзій, вони не зустрінуть нас квітами. Але вони розселені переважно на теренах, які потрібні нам стратегічно і «росіянами» стали далеко не добровільно. Звернімося до історії!

25 лютого 1919 року на вимогу москви чотири північні повіти Чернігівської губернії (Стародубський, Суразький, Мглинський та Новозибківський) були передані РРФСР. Також зі складу УРСР були вичленовані та передані РРФСР населені етнічними українцями Білгородський та Грайворонський повіти. З квітня 1918 року ці повіти входили до складу Української держави гетьмана Павла Скоропадського, після повалення якого вони увійшли до складу Української Народної Республіки (УНР). Після захоплення регіону червоною армією Білгородський і Грайворонський повіти в адміністративному відношенні вважалися за УРСР, проте в 1919 році на вимогу москви їх підпорядкували РРФСР. У серпні 1924 року також було передано до складу РРФСР частину Шахтинського та Таганрозького округів Донецької губер-

Традиційне житло мешканців Суджанського повіту Курщини

нії Української РСР. Таким чином росія забрала в Україні цілу Білгородську область, а також частину Брянської, Курської, Воронежської та Ростовської областей.

Курщина – етнічна Україна

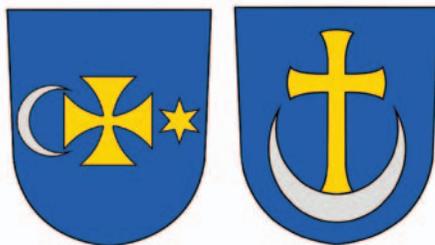
Український бліцкриг на Курщині гостро підняв тему українців в московії та окупованих сто років тому кривавим кремлем етнічних територій, що належали українцям.

Провінційне містечко Суджа, назва якого не сходить зі світових таблоїдів – сотенне місто Сумського полку збудоване українською козацькою рукою, українською козацькою шаблею не раз врятоване, українською козацькою кров'ю не раз викуплене. Засноване українськими козаками в 60-х роках XVII століття. Відтоді воно було центром сотні Сумського полку. Герб сотні був зображений на сотенній хоругві 1734 року.

Відомий геральдист і військовослужбовець ЗСУ **Олег Однороженко** опублікував вигляд козацької символіки Суджі. На гербі в блакитному полі було змальовано козацький хрест у супроводі півмісяця та зірки.

«Міський герб Суджі дослідникам не був відомий. Лише нещодавно вдалося виявити відбиток міської печатки 1748 року: на ньому, як і на сотенному гербі, головними фігурами були хрест над півмісяцем ріжками вгору», – констатує дослідник.

В архівах збереглися фотографії кінця XIX століття з виглядом житла мешканців Суджанського повіту Курської губернії. Нічого незвичайного для нас, українців: «Біла, з теплою солом'яною стріхою, що поросла зеленим оксамитовим мохом, архітектурна праматір пристанища людського», – майстерно описав українську побутову архітектуру наш земляк, класик Олександр Довженко в оповіданні «Хата».

Козацькі герби Суджі

Сергій Шумило: «росії судилось розпастись»

«Це були історично та етнічно українські землі, населення яких традиційно розмовляло українською мовою, та насильницьку русифікацію яких знадобилося кілька десятиліть (це якщо не згадувати ще й інші українські етнічні землі у складі росії – Кубань, Краснодарський край, Зелений клин Далекому Сході) і так далі, – каже **Сергій Шумило**. – Остаточою нинішні російсько-українські кордони були встановлені в 1950-х роках, а натомість РРФСР передала УРСР Кримський півострів».

У нинішній російській пропаганді нав'язаний міф про те, що ніби 1954 року Хрущов «одноосібно подарував» Крим Україні. Те, що це не так, видно зі стенограми засідання Президії Верховної Ради СРСР від 19 лютого 1954 року. Ось її дослівний переклад: «Кримська область, як відомо, займає

весь Кримський півострів і територіально примикає до Української Республіки, будучи природним продовженням південних степів України. Економіка Кримської області тісно пов'язана із економікою Української РСР. З географічних та економічних міркувань передача Кримської області до складу братської Української республіки є доцільною та відповідає спільним інтересам Радянської держави (...) Враховуючи спільність економіки, територіальну близькість та тісні господарські та культурні зв'язки між Кримською

*Поселення Суджанських сотень
Сумського козацького полку,
за переписною книгою 1691 року*

областю та Українською РСР, Президія Верховної Ради Союзу Радянських Соціалістичних Республік ухвалює: затвердити спільне подання Президії Верховної Ради РРФСР та Президії Верховної Ради УРСР про передачу Кримської області зі складу Російської Радянської Федеративної Соціалістичної Республіки до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки».

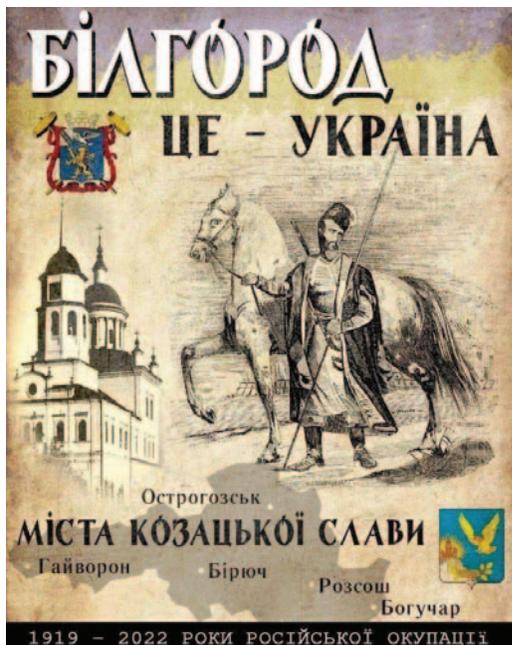
Як відомо, Президія Верховної Ради СРСР – це далеко не один Хрущов. Якби це була ініціатива одного Хрущова, то в нього нічого не вийшло б.

«Правда така, що у повоєнний час в економічно відсталому Криму треба було перекласти на когось відповідальність за відновлення та забезпечення краю, – пояснює причини передачі Кримського півострова історик Сергій Шумило. – І це було досягнуто за рахунок України та її ресурсів. Тепер же кремлівські демагоги та авантюристи намагаються перекроїти заново карту Європи, зазіхаючи на міжнародно визнані суверенні території та кордони іншої самостійної держави. Виходить, путінський режим РФ, який стверджує свою владу на спадкоємстві від СРСР, заперечує і не визнає правостановлювальні документи СРСР. Якщо так, то що він робить в ООН

та в інших міжнародних організаціях, куди увійшов як правонаступник СРСР? Якщо він вирішив денонсувати всі міжнародні договори та зобов'язання, то в такому разі йому доведеться покинути ці організації та стати світовим ізгоем».

Та перед тим, як московія стане ізгоем, їй доведеться повернути Крим, окуповані частини Півдня України, Донбасу і не тільки...

«Так чи інакше їм доведеться повернути Україні інші її історичні та етнічні землі, які РРФСР колись віджала в Україні і привласнила собі. Рано чи пізно так буде. кремль відкрив «скриньку Пандори», це обернеться проти них самих. І цей процес уже неможливо буде зупинити, – пророкує дослідник. – рф – штучне неоімперське іго, якому судилося розпастися на цілу низку незалежних держав. Поневолені московією народи мають здобути свободу і незалежність. І ми ще будемо свідками цієї історичної події!».

Білгород – це Україна

Наша історична місія

Звільнення окупованих кривавою московією територій є моральним обов'язком та національною місією українців – переконаний **Едуард Юрченко** – український філософ-традиціоналіст, кандидат філософських наук,

доцент кафедри філософії, співзасновник Українського традиціоналістичного клубу, хорунжий бригади НГУ «Азов».

«Національно-визвольні рухи поневолених москвою народів підтримують нашу боротьбу. Для того, щоб виправдати роль природного лідера нашого геополітичного регіону, ми повинні допомогти їм у справі визволення. Зараз, коли нам важко, вони намагаються простягнути нам можливо не найсильніші, але дружні руки допомоги. Низьким буде вчинок сильного, якщо він забуде про вдячність до слабшого, який допомагав йому в час скрути, – каже філософ-традиціоналіст. – Крім того, ми не маємо ніякого стимулу зберігати правонаступність від окупаційного режиму УРСР та її кордони з РФ. Ми повинні відновити природну правонаступність від Української державності доби національно-визвольних змагань. За доби правління гетьмана Павла Скоропадського наша адміністрація керувала Білгородщиною, а перемовини про приєднання Кубані наближались до успішного завершення. Чому ми повинні відмовлятися від наших законних прав?».

Відтак те, що ще вчора здавалось мріями, після української Перемоги стане цілком реальним. Над цим треба працювати. Важливо, що тепер над цим не тільки думають, але й почали втілювати у життя, завдяки героїзму ЗСУ. І тут мова не йде про стратегію чи про «пластмасове» міжнародне право, для якого пошматована по живому Слобожанщина – це ніщо, а намальовані більшовиками «кордони 1991 року» – ледь не святиня. Це про речі набагато більші і вирішальні і для мертвих, і для ненароджених... Східні кордони 1918 року мають бути офіційною ціллю України як спадкоємиці Української Держави!

Віталій НАЗАРЕНКО

ПІСЛЯМОВА

Бестселер «Чернігів у вогні» стає тритомником

*Докторка філологічних наук,
професорка іспанської літератури
Університету Південного Іллінойсу (США) Ольга Бежанова*

Про вражаючий двотомник «Чернігів у вогні» знають уже в багатьох державах. Герої цих яскравих, непересічних і важливих книг стали відомими людьми. Хоча ці звитяжні, самовіддані захисники України не вважають себе героями – відповідають, що просто виконують те, що мають робити. Бо як інакше? Треба вести цей смертельний, кривавий двобій із лютим, віроломним ворогом, рятуючи Батьківщину та світ від пекельного російського фашизму.

Редактор популярної газети «Чернігівщина» й один зі співавторів книг про українського-російську війну, письменник і журналіст Сергій Дзюба ще в далеких 90-х «передбачив» ці події.

«В «Українському Домі» презентували мою книжку «Колись я напишу останнього вірша» (мені її видало видавництво «Смолоскип» за перемогу в їхньому конкурсі). На це свято завітало багато відомих і шанованих людей: Ліна Костенко, Володимир Дрозд та Ірина Жиленко, Микола Жулинський, Осип Зінкевич, Юрій Мушкетик... Я мав просто звично подякувати видавцям і гостям імпрези, натомість раптом, навіть зовсім несподівано для себе, почав говорити, що розквіт України відбудеться не скоро, бо на заваді стане росія, котра підступно нападе на нашу державу. Тому буде велика війна та страшна руїна... І тільки переживши це та захистивши свою країну від агресора, ми станемо по-справжньому незалежними й вільними, – пригадує Сергій Дзюба. – Тяня мене за брюки смикає. Мовляв, що ти говориш? А я не змовкаю...»

У перший день повномасштабної війни творче подружжя – добродій Сергій і його дружина Тетяна – вирішило залишитися в уже напівоточеному Чернігові і навіть не ховатися в підвалі, щоб не марнувати час. При тому, що особливо околиці міста шалено обстрілювали загарбники – вдень і вночі, й Сергій міг поспати не більше двох годин на добу. А невдовзі в Чернігові не стало води, світла, тепла, каналізації, мобільного зв'язку, Інтернету...

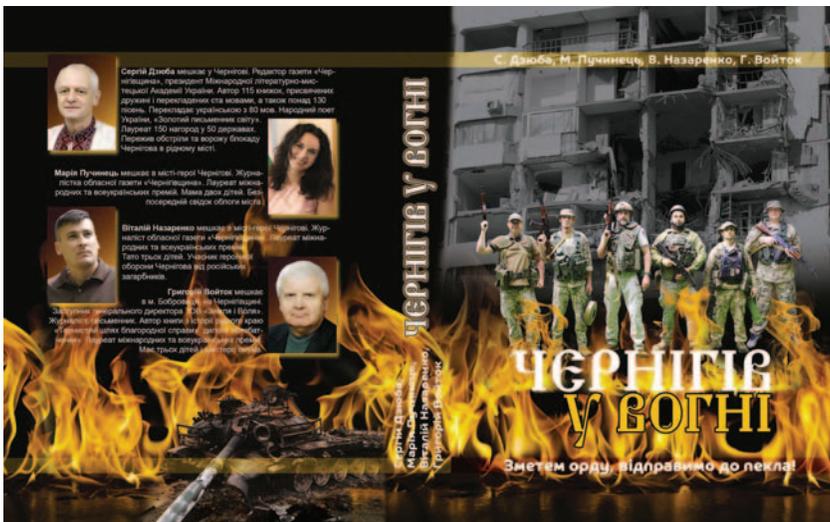
Втім, уже наступної ночі Сергій Дзюба створив пісню «Закінчиться війна», котра тепер стала надзвичайно популярною у виконанні сестер Інни і Тетяни Чабан та Валентини Олійник.

А ще пан Сергій почав збирати спогади бійців та мешканців. І постійно наглядав за офісом газети «Чернігівщина», чимчикуючи через усі блокпости. Бо, якби у будинку, скажімо, вибило вікна, треба було одразу

ж вирішувати проблему, щоб не постраждали комп'ютери. Але, хоча вода тоді була на вагу золота і ходив за нею під обстрілами журналіст по п'ять кілометрів, добродій Сергій все одно старанно поливав квіти, котрі ростуть у редакції. Тому всі вазони благополучно вижили разом із дбайливим господарем.

Ще один спогад, як Сергія Дзюбу не пропускали на блокпості додому, бо незабаром мали відбутися великі обстріли навколишніх будинків і зовсім поруч тривав стрілецький бій. Але ж його чекала вдома кохана дружина! Тож Сергій обійшов дворами охорону, перелазячи через паркани, і таки потрапив до своєї оселі, заспокоївши Таню.

Власне, спогади добродія Сергія про пережите увійшли до першої книги **«Чернігів у вогні. Змем орду, відправимо до пекла!»**. Коли кацапи ганебно накивали п'ятами з Придесення, Сергій зустрівся зі своїми друзями – полковниками **Валентином Буряченком і Вадимом Мисником**, котрі захищали Чернігів. Так і з'явилася ідея унікальної книжки – **спільного проекту газети «Чернігівщина» та ОК «Північ» ЗСУ**. Співавтори – **Сергій Дзюба** (керівник проекту), **Марія Пучинець, Віталій Назаренко, Григорій Войток** створили справжню, правдиву енциклопедію цією страшної війни. Записані по гарячих слідах, спогади мужніх бійців, незламних волонтерів, самовідданих

медиків, рятівників, мешканців дійсно вражають, хвилюють. Книжку не можна читати байдуже, спокійно, не переймаючись подробицями.

Адже створена вона на межі літератури та журналістики, надзвичайно об'єктивно і водночас напрочуд сильно, потужно, емоційно! Тут – і подвиги Героїв України Віктора Ніколюка, Леоніда Ходи, Олександра Слесаренка. І непоказний, справжній героїзм легендарної групи «Кліщі» – підполковника Андрія Требуха («Кліща») та його бойових побратимів – Дмитра Балабухи («Танкіста»), Руслана Ніконова («Дока»), Миколи Гоголя («Де Голя»), Євгена Деркача («Бармена») та Володимира Гльовкого («Мисливця»).

На запитання «Чи Ви плакали на війні?», «Док» пригадав, як побачив у ліску розтерзані тіла двох жінок. Він брав участь у запеклих боях, виконував завдання у ворожому тилу, пережив втрату однополчан, бачив зруйновані будинки та інші жахи. Але цього разу він просто не зміг байдуже проїхати повз тіла двох молодих, мирних жінок, котрих підло розстріляв рашистський міномет. Тож зупинився, скорботно присів біля них та півгодини гірко ридав, оплакуючи загиблих.

А підполковник «Кліщ» пережив неймовірні та хвилюючі емоції, коли сусіди-пенсіонери, які ховалися в підвалі від обстрілів, зібрали досить велику суму грошей для ЗСУ, – фактично, ці змучені та виснажені жахливою війною люди віддали останнє, що мали... Андрій Требух щиро подякував їм, однак гроші не взяв, розуміючи, настільки ці кошти потрібні самим мешканцям. А потім він зайшов до своєї квартири і заплакав – від невігойного душевного болю.

Взагалі, в книжці немає якихось «прохідних», сухих матеріалів, – всі ці проникливі розповіді викликають сильні емоції. Запам'ятовуються відважні Олексій Макаренко («Макар») і Олександр Єрмоленко («Морпех»), Валентин Буряченко («Редактор») та Вадим Мисник («Рятівник»), Сергій Давиденко («Клевер»), Віталій Куравський («Історик»), Сергій Мартин («Зозо»), Антон Набільський («Тоха»)...

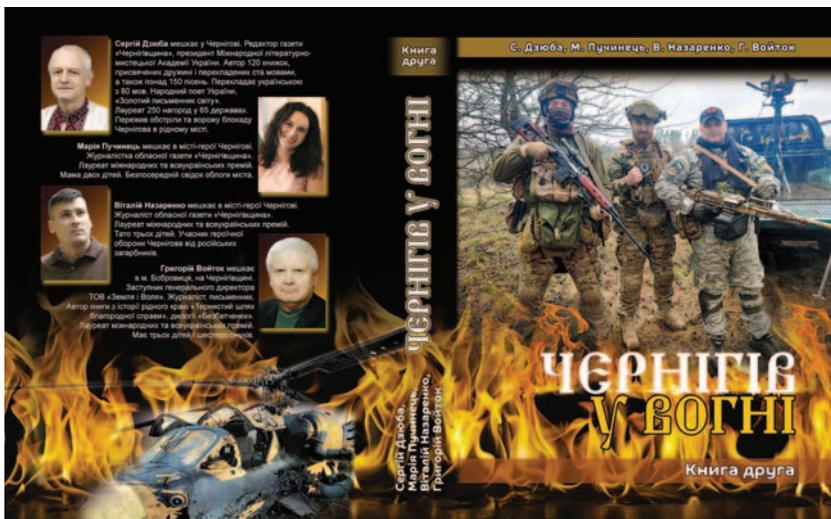
У цих надзвичайно важких умовах, під шаленими обстрілами рятували життя важкопоранених бійців та мешканців генеральний директор обласної лікарні Андрій Жиденко, завідувачі відділень Станіслав Коваленко, Олег Лузан, Тетяна Лукаш, їхні самовіддані колеги – лікарі, медсестри, санітарки.

Не менш вражаючий розділ – спогади про окупацію. Ось село Ягідне – саме тут близько 350 людей сиділи в темному, сирому підвалі місцевої

школи цілий місяць. Нелюди не шкодували ані дітей, ані старих, ані хворих. Мертві лежали поряд із живими, кисню катастрофічно не вистачало... Мешканці витримали пекло війни і ще довго оговтуватимуться від пережитого!

Книжку аж п'ять разів передруковували на численні прохання людей. Вона отримала величезний резонанс в Україні та за кордоном, сотні відгуків від фронтників, науковців і небайдужих читачів.

Тож, не встигла нова книга побачити світ, як розпочалася робота над її продовженням – **«Чернігів у вогні. Книга друга»**. І згодом ця енциклопедія українсько-російської війни вже стала двотомником. Співатори – незмінні, консультанти також – Валентин Буряченко та Вадим Мисник.

Друга книжка також має великий обсяг – близько 600 сторінок і багато унікальних фотографій під час бойових дій. Однак головне – це люди, котрі, попри всі жорстокі випробування, героїчно боронять свою Батьківщину.

Це – доброволець Євген Смага, котрий втратив ногу на війні, але став відомим спортсменом і волонтером, символом нашої незламності. З такими ж чотирма побратимами на протезах він піднявся на Говерлу в Карпатах (при тому, що кожен, крім спорядження, ніс із собою по десять кілограмів піску). Мужні чоловіки зібрали понад десять мільйонів гривень для Збройних Сил України!

Вражають талановиті та цікаві матеріали про головного капелана ОК «Північ» Антонія Панасенка і хороброго, мудрого та невтомного священика Євгена Орду, який пережив окупацію і зараз трудиться на благо України.

Під час героїчної оборони Чернігова старший лейтенант Ольга Зошук («Гаечка») керувала ротою наших відважних та досвідчених водіїв, котрі під шаленими ворожими обстрілами доставляли боеприпаси, медикаменти та все необхідне в оточений Чернігів; перевозили поранених, мешканців, зокрема багатьох дітей та вагітних жінок. Раніше пані Ольга, мама двох малих діток, три роки виконувала бойові завдання в АТО. Вона обоює свою родину, мріє про мир і тишу, однак воюватиме до нашої Перемоги над загарбниками.

Майстер-сержант Юрій Бобир – учасник героїчної оборони Чернігова, захищав Бахмут і Соледар, виконував бойові завдання на кордоні. А ще це – справжній український богатир, який легко згинає підкови та в'яже вузлами великі, міцні гвіздки. Ось таким козарлюгою і сам славетний Іван Піддубний би пишався!

Сержанти Ніна Рой, Анастасія Шелпакова, Наталія Борець та Людмила Циганій – військові медики. Ці відважні жінки служать в ОК «Північ». Під час лютої ворожої навали вони, поруч із бійцями-чоловіками, захищали рідне місто: щодня, під несамовитими кацапськими обстрілами, надавали першу медичну допомогу пораненим, евакуювали їх до Чернігівського військового госпіталю, обласної лікарні й інших наших медичних закладів. Плакали, коли бачили загиблих бойових побратимів – таких ще молодих хлопців, з якими спілкувалися буквально напередодні. Однак, попри все, не впадали у відчай, а щодня самовіддано рятували живих і щиро молилися за близьких та друзів, за нашу Перемогу над ненависними окупантами.

26-річний Ярослав Ігнат'єв – старший лейтенант, командир зенітно-ракетного взводу ОК «Північ», захищаючи рідний Чернігів, збив російський літак, який знавісніло бомбив українське місто. Саме такі молоді, відважні, впевнені та висококваліфіковані військові – надія України!

Друга книжка про українсько-російську війну стала не менш успішною. Тисячі примірників її розійшлися по всьому світу. Книга повністю викладена на популярних порталах і в соціальних мережах.

Двотомник «Чернігів у вогні» високо оцінили Герої України Валерій Залужний, Сергій Наєв, Дмитро Красильников, Леонід Хода та Олександр Слесаренко, тисячі наших бійців, волонтерів, мешканців, видатні українські та зарубіжні письменники, журналісти, науковці, літературознавці.

*Генерал, Герой України
Валерій Залужний розписується
на прапорі газети «Чернігівщина»,
де є автографи героїв двотомника
«Чернігів у вогні»*

Тодішній Головнокомандувач ЗСУ Валерій Залужний та Сергій Наєв розписалися на знаменитому прапорі, котрий редакції газети «Чернігівщина» подарували оборонці Придесення та України. Нині на цьому прапорі є всі автографи героїв двотомника. Також славетні генерали розписалися на обох унікальних книжках «Чернігів у вогні» і на примірниках (перших сторінках) газети «Чернігівщина». А генерал-лейтенант Сергій Наєв, тоді – командувач Об'єднаними Силами ЗСУ, особисто приїхав до Чернігова на презентацію вже другої книжки, яка успішно відбулася в обласній раді за участю багатьох фронтовиків, героїв двотомника.

Ці книжки з автографами Валерія Залужного, співавторів та захисників України виставили на благодійні аукціони, а також – розіграли серед людей, які надіслали найбільші донати для військових. Таким чином, за сприяння

газети «Чернігівщина», придбано для підрозділів ЗСУ вже чотири автомобілі, спорядження та тепловізор.

Після оборони Чернігова, більшість наших бійців звиятно воюють на Сході та Півдні – на найгарячіших напрямках, але всі вони, дякувати Богові, на сьогодні живі. Таке враження, що саме цей прапор газети «Чернігівщина» захищає їх, як символічний оберіг.

Отже, творчий колектив двотомника «Чернігів у вогні» відзначений дуже престижними міжнародними нагородами імені Джека Лондона (США), Антуана де Сент-Екзюпері (Франція, м. Париж), Міжнародною премією миру (Німеччина – США), міжнародними преміями імені Тараса Шевченка та Лесі Українки. Двотомник тричі став «Книгою року» – у Чернігові, а також – на всеукраїнському та міжнародному конкурсах.

П'ятеро працівників газети «Чернігівщина» нагороджені військовими медалями «За службу і звиятгу» (їх вручив генерал-лейтенант, Герой України Сергій Наєв). Самовідданий колектив газети отримав також почесну відзнаку «Волонтерська доблесть» та Подяку від командувача ОК «Північ», генерал-майора, Героя України Дмитра Красильникова. А Сергія Дзюбу нагородив медаллю «За сприяння ЗСУ» міністр оборони.

Двотомник «Чернігів у вогні» урочисто вручений Президенту України Володимирі Зеленському.

Нині готується **третя книжка «Чернігів у вогні»**. Матеріали щотижня друкуються в газеті «Чернігівщина» та з'являються на провідних порталах.

Вікторії Гуріненко – 29 років. Розумна, вродлива та доброзичлива. Але вона вже стільки всього пережила! Мужньо захищала Батьківщину в АТО. А коли проклята кацапська орда враз віроломно поперла на Чернігів, командир взводу артилерійської розвідки Першої окремої танкової Сіверської бригади Вікторія Гуріненко звиятно боронила рідне місто, Придесення та Україну.

На цій жажливій війні загинув її дорогий тато – майстер-сержант Ігор Поліщук. Взагалі, донька і батько воювали разом – в одній танковій бригаді. Тепер Вікторія та її молодша сестра Владислава, яка вступила до військової академії, пишаються своїм татом і продовжують справу незламного Героя.

Станіслав Шевельов – людина, яка вивчила вже відомого на весь світ пса Патрона. За кілька місяців до війни професійний кінолог придбав зем-

лю та хату у віддаленому селі на Куликівщині, щоб побудувати там кінологічний центр. Втім, вторгнення російської орди внесло життєві корективи, і Станіслав із кінолога спочатку став добровольцем-спецпризначенцем, а потім – професійним сапером, який нині командує групою розмінування.

На Куп'янському напрямку героїчно воює Ярослав Маджуга – актор театру ляльок, який став танкістом (раніше він уже захищав Україну в АТО). Нещодавно Ярослав одружився і також допомагає своїй коханій дружині, яка перенесла онкологічну операцію.

Молодший брат Ярослава – Роман Маджуга (у обласному театрі ляльок трудиться ціла династія – батько Ігор Маджуга, двоє його синів – Ярослав і Роман, та невістка Ольга, дружина Романа) – завзято воює на Авдіївському напрямку. Він – молодший лейтенант, офіцер групи розвідки та начальник протиповітряної оборони 45-го окремого стрілецького батальйону. Обидва брати мріють після війни знову працювати в театрі ляльок.

Бойова медикня, доброволець батальйону «Айдар», а згодом – військовий медик 128 батальйону Тетяна Борисенко, відома для більшості як «Мама Таня», пройшла Майдан, війну та жахливий місяць полону у 2014 році. Пережила тортури та катування, але залишилася незламною. А коли почалося широкомасштабне вторгнення, «Мама Таня» знову стала на захист своєї країни. Ця жінка – не просто бойовий медик, вона – уособлення всієї України, її сили, міці, мужності та витримки.

Егеря «Ніжинського лісового господарства» Володимира Яковенка знають і бояться всі «чорні лісоруби» та бракон'єри Ніжинщини, і не тільки. Не раз йому потрапляли до рук «жирна» риба – намагались домовитись, пропонували гроші, погрожували, але лісовий охоронець завжди був непохитний і непідкупний. За це йому навіть улюблену садибу на мальовничому хуторі Запоріжжя спалили. Володимир міг по кілька днів не виходити з лісу, чекати у засідках на лісових порушників, його агентурній мережі можуть позаздрити бувалі розвідники. Дивно, але саме ці навички стали в нагоді на війні: спочатку при захисті Ніжина, потім – на буремному Донбасі. Пройшовши запеклі бої під Авдіївкою, Володимир отримав два важкі поранення.

У перші дні війни 19-літній доброволець Ігор Бистревський рішуче пішов до військкомату. Тоді там стояли великі черги, і красивого юнака, ще зовсім хлопчину, не бажали відправляти на фронт. Але він наполіг і само-

віддано захищав Чернігів. Отримав важке поранення, втратив ногу, переніс майже тридцять складних операцій, однак аніскільки не шкодує про свій патріотичний вчинок. Навпаки він і зараз сповнений оптимізму та життєдайної віри в нашу Перемогу. І має заповітну мрію – закінчити військову академію, служити у танкових військах, захищати Україну, стати генералом і жити довго та щасливо!

Неймовірні люди, справжні українці, які, не вагаючись, стали на захист Батьківщини. Добре, що їх подвиги увічнено в третій книзі тритомника, яка нині готується до друку і цього року має побачити світ. А поки Сергій Дзюба розповідає всі ці історії своїм друзям за кордоном, адже, до всього, добродій Сергій – президент Міжнародної літературно-мистецької Академії України, котра об'єднує відомих письменників, журналістів, перекладачів, науковців, митців, державних і громадських діячів із 70 країн.

Свого часу Сергій «передбачив» цю страшну війну. А нині він вірить у Перемогу України. І робить зі своїми талановитими колегами все можливе, щоб наблизити її.

Щиро дякую Вам, дорогі друзі, співавтори книжок «Чернігів у вогні» та всі співробітники популярної газети «Чернігівщина»! Ви робите надзвичайно важливу справу. Тож від усієї душі бажаю Вам здоров'я, Перемоги та миру у вільній і, попри все, такій прекрасній Україні!

**Ольга Бежанова,
докторка філологічних наук, професорка іспанської літератури
Університету Південного Іллінойсу (США)**

ЗМІСТ

Розділ перший. ЗАХИСНИКИ УКРАЇНИ

Зі зброєю в руках	3
Сергій Наєв	4
Дмитро Красильников	20
Вікторія Гуріненко	29
Станіслав Шевельов	39
Олександр Бабич	47
Дмитро Балабуха	57
Володимир Яковенко	68
Сергій Бондарець	77
Ярослав Маджуга	90
Віктор Коленченко	102
Олег Фіданян	106
Сергій Романенко	117
Роман Маджуга	127
Сергій Нагорний	137
Микола Бузун	147
Тетяна Борисенко	155
Як невелика Лукашівка врятувала Чернігів	170
Іван Рудика	179
Микола Марченко	188

Ігор Бистревський	197
Данило «Хаскі»	206
Богдан Зайченко	225
Артем Хряпов	235
Володимир Семінько	246
Дмитро Нікітенко	257
Сергій Довбиш	270
Владислав Шатіло	282
Артем Ракітін	294
Григорій Маханьков	307
Максим Лисенко	319
Фортифікація	327
Юрій Масленніков	328

Розділ другий. ЖИТТЯ МІЖ КУЛЯМИ

Окупація	333
Рашисти розстріляли трьох братів. Одному з них вдалося вибратися з могили.	334
Загарбники влаштували у селі катівню.	341
42 дні в окупації	348
Як мешканці Ріпок пережили російську орду	355
Як шукали коней під час окупації та після неї	362

Як медики з Тупичева ховали новенький реаніомобіль від загарбників	369
Люди світла побували у полоні, прощалися з життям перед... розстрілом	373
Найцінніша – свобода! Найрідніший – дім!	377

Незламні громади 385

Ворожі кулі бережуть як сувенір.	386
Новгород-Сіверська громада: чи є життя під обстрілами?	390
А мости таки єднують!	398
Аграрій Валерій Новицький: «Якщо ми всі не будемо вкладатися у Перемогу, тоді для кого це все?»	404
Лариса Осадчук про ПДФО від армії, бюджет, політику і медицину... ..	412
Григорій Ткаченко: «У важкий час треба шукати альтернативу»	418
Більшість пожеж – від російських обстрілів.	428

Розділ третій. САМОВІДДАНІ ВОЛОНТЕРИ

Дякуємо, «Залізний генерале!»	434
За сприяння газети «Чернігівщина» придбано ще один позашляховик для військових	438
За сприяння газети «Чернігівщина» придбано тепловізор для батальйону «Гроза»	445
Дмитро Блауш та латвійські волонтери опинилися в епіцентрі обстрілу «Іскандером»	451
Добрі справи потрібно робити, а не говорити про них без кінця ...	455

Інна Василенко: «Війна триває, і ми не маємо права втомлюватися»	460
Окопна свічка, виготовлена з любов'ю	468
«Озерянські бджілки» працюють, не покладаючи рук	475
Замовлена бійцями допомога доставляється прямо на передову	482
Для захисників – як для рідних!	486
У Бобровицькій громаді всі села працюють на бюджет і благодійну допомогу	490
Бліндажні свічки для військових роблять у Чернігові ветерани футболу	494
Людей еднають добрі справи.	498
Невтомні «бджілки» з Волі	502
Патріотизм виховується зі школи	510
Будинки та обійстя українців знищив «руський мир»	519
Навіть якщо важко й невесело – не опускай руки	528
Монах-пивовар із Бельгії допомагає чернігівцям долати наслідки війни та наблизити Перемогу	533
Патріотичні й талановиті люди з Величківки	537
«Не думала, що станемо першими»: Інна Кулинка про унікальний центр для «незламних»	545
Мрію знищили російські окупанти	551
Навіть добре слово може стати потужною підтримкою для військового	559
Дипломат зі Швеції їде велосипедом, щоб розказати світу про український супротив	567
«На першому плані – Перемога України, а вже потім збереження бізнесу»	572

Розділ четвертий. БУВАЛЬЩИНИ

З пережитого	579
П'яниця	580
Братики	583
Розірване сердечко	590
Гарбузеняточко	596
Додому!.....	602
«Продам за безцінь житло в росії і знову житиму в рідному Чернігові»	607
Як рідні брати розсварилися	612
«Чекаємо звільнення Донбасу!»	617
«Я не хочу війни!»	623
«Донбас – не безнадійний!»	628
Наші люди в Криму	635
 Національно-патріотичне виховання	 641
 Полковник Валентин Буряченко створив чарівну книгу для дітей. . .	642
Презентували «Абетку малого чернігівця»	647
«Від Сяну до Дону»: чому український наступ в рф є звільненням, а не вторгненням?	654

ПІСЛЯМОВА

Ольга Бежанова. Бестселер «Чернігів у вогні» стає тритомником . .	661
---	-----

Літературно-художнє видання

Чернігів у вогні

Книга третя

Журналісти газети «Чернігівщина» –
про війну з російськими загарбниками і героїчну оборону Придесення

Спільний проект газети «Чернігівщина: новини і оголошення», ОК «Північ» Збройних Сил України і Міжнародної літературно-мистецької Академії України, яка об'єднує письменників, журналістів, перекладачів, науковців, державних та громадських діячів із 70 країн

Редактор, керівник проекту – **Сергій Дзюба**
Упорядник, літературний редактор, коректор – **Сергій Дзюба**
Технічний редактор – **Олег Єрмоленко**
Комп'ютерна верстка, дизайн – **Олег Єрмоленко**
Фотоілюстрації **Миколи Тищенка, Марії Пучинець, Віталія Назаренка, Вадима Мисника, Світлани Онищенко, Сергія Кордика, Олександр**
Гострої, з особистих архівів бійців та жителів Чернігівщини

Газета «Чернігівщина: новини і оголошення»
Міжнародна літературно-мистецька Академія України
ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф» (м. Чернігів)

Підписано до друку 24 серпня 2024 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Akrobat.
Ум. друк. арк. 39,29. Ум. фарб.-відб. 39,29. Обл.-вид. арк. 42,25.
Зам. № 0059. Наклад 5000 прим.

ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 4079 від 1 червня 2011 року
Тел. +38-097-385-28-13

Віддруковано ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф»
14035, м. Чернігів, вул. Карпенка-Карого, 40

Сергій Дзюба мешкає у Чернігові. Редактор газети «Чернігівщина», президент Міжнародної літературно-мистецької Академії України. Автор 125 книг (присвячених дружині і перекладених ста мовами та надрукованих у 80 країнах), а також понад 150 пісень і близько 40 радіоп'єс. Перекладає українською з 80 мов. Народний поет України, «Золотий письменник світу». Лауреат більше 300 нагород у 70 державах. Пережив обстріли та ворожу блокаду Чернігова в рідному місті.

Марія Пучинець мешкає в місті-герої Чернігові. Журналістка обласної газети «Чернігівщина». Лауреат міжнародних та всеукраїнських премій. Мама двох дітей. Безпосередній свідок облоги міста.

Віталій Назаренко мешкає в місті-герої Чернігові. Журналіст обласної газети «Чернігівщина». Лауреат міжнародних та всеукраїнських премій. Тато чотирьох дітей. Учасник героїчної оборони Чернігова від російських загарбників.

Григорій Войток мешкає в м. Бобровиця, на Чернігівщині. Заступник генерального директора ТОВ «Земля і Воля». Журналіст, письменник. Автор книги з історії рідного краю «Тернистий шлях благородної справи», діалогії «Безбатченки». Лауреат міжнародних та всеукраїнських премій. Має трьох дітей і шестеро онуків.

Олександра Гостра мешкає в Талалаївці, на Чернігівщині. Редактор районної газети. Письменниця. Автор збірки віршів «Сповідь траві» та книги прози «Перехрестя». Постійна авторка газети «Чернігівщина». Лауреат міжнародних і всеукраїнських премій. Має доньку, сина та онучку.

Сергій Кордик – родом із Городнянщини (село Вихвостів). Мешкає в Чернігові. Працював журналістом у всеукраїнських та обласних ЗМІ – оглядачем із прав людини. У газеті «Чернігівщина» здебільшого розповідає про життя простих людей – їх проблеми й те, з чого складається наша повсякденність.